PETRI ANDREÆ MATTHIOLI MEDICI Senenſis Commentarii,

IN LIB. SECUNDUM PEDACII DIOSCORIDIS ANAZARBEI, DE MEDICA MATERIA.

IN PRIMO, chariſſime Aree, libro, quem de medicinali materia condidimus, de aromatibus, oleis, unguentis, arboribus, & naſcentibus ex eis ſuccis, lachrymis, ſeminibuſque diſſeruimus. In hoc autem ſecundo de animantibus, melle, lacte, adipe, frugibus, atque oleribus explicabimus, ſubnexis herbaceis, quæ acri prædita ſunt facultate, utpote quæ cum ipſis cognatione juncta ſint: qualia allium, cæpa, ſinapi, intelliguntur. Idque ideò, ne cognatorum vires disjunxiſſe videamur.

Ἔχινος θαλάσσιος. ECHINUS MARINUS. CAP. I.

MArinus Echinus ſtomacho, ventrique utilis eſt: urinam cit. Hujus teſta cruda inaſſata commodè medicamentis admiſcetur, quæ pſoras abſtergunt. Crematæ verò cinis ſordida ulcera expurgat, luxuriantem carnem reprimit.

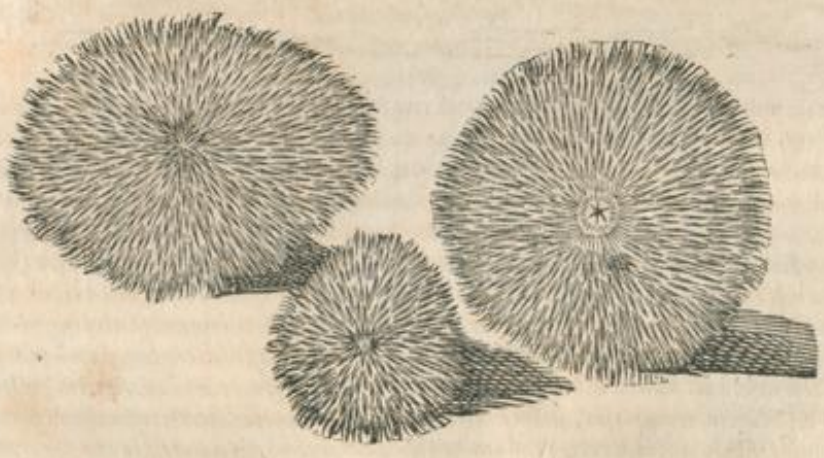

ECHinus marinus notiſſimus eſt, iis præſertim, qui in Italiatam Tyrrheni, quàm Adriatici littora accolunt. Ingentem Echinorum numerum vidimus nos, dum placidis mare ageretur undis, in alveo magni portus Civitatis veteræ in Romano littore, nigris horrentibus ſpinis. Alios verò vidi ex Pirano Iſtriæ oppido allatos, his longè majores, purpureo colore ſuffuſos, quos Echinometras appellaverim, quòd ſcripſerit Ariſtotel. lib. 4. de hiſt. animal. cap. 5. hos cæteros magnitudine excedere. Habentur circa Toronem Echini marini candidi teſta, ſpina, & ovo: augeri forma productiore, quàm cæteri, ſoliti: ſpinis parvis, non rigidis, ſed mollioribus. Genera (ut idem inquit) Echinorum plurima ſunt. Primum, quod cibo idoneum eſt, in quo quæ ova appellantur, magna, eſculentaq; conſiſtunt, pariter in majore corpore, & minore: nam novelli adhuc, parviq; pleniuſculi illis conſtant. Secundum, ac tertium ſpathagi, ac briſi, quæ genera pelagia ſunt, rarag; inventu. Ad hæc, quæ Echinometra appellatur (quaſi matrem, aut matricem dixeris echinorum) quæ quidem omnes magnitudine excedit. Genus item aliud eſt minutum, ſpinis longis præduriq;, gigni in alto gurgite ſolitum, quo nonnulli ad deſtillationes urinæ medicam. utuntur. Quo fit, ut Paulum Jovium plane aberraſſe crediderim: quippe qui ſuo de Romanis piſcibus libello, Echinometram Ariſtoteli deſtillationibus urinæ opitulari, non autem hujuſce minuti genus, memoriæ prodiderit. Corpus Echinis clibani forma viſitur, priore, atq; noviſſima parte ſpiſſum, & continens: cætera verò non continuum, ſed ſimile laternæ, cui non obducta membrana eſt. Omnium maximè à natura muniti

Echini marini conſid.

Echinometra. Jovii error.

Echinorũ deſcript.

muniti ſunt, utpote qui teſta undiq; ſpinis circumvallata celentur, quibus utuntur perinde ac pedibus: iis enim nitibundi moventur, ſedemq; permutant, cujus rei argumentum eſt, quòd ſemper algam ſpinis implexam gerant. Evenit autem, ut quod caput appellant, & os, echinis verſum in terram ſit: quod verò ad excrementi exitum deputatum eſt, id ſupra habeatur, quod idem omnibus turbinatis, patellisq; evenit: paſtus enim de imis petatur neceſſe eſt, unde fit, ut os inverſum ad paſtum ſit, excrementum verò ſuperius parte prona teſta contineatur. Dentes quini Echinis omnibus ſunt, cavi intrinſecus: inter quos caruncula quædam interjacens linguæ officio fungitur, mox jungitur gula, deinde venter in partes quinq; diſtinctus, perinde ac ſi plures numero ventres hoc animal habeat: ſunt enim omnes diſtincti, pleniq; vacantis materiæ, & ex uno ſtomacho dependent, in unumq; oſtium excrementi ſiniunt. Caro echinis circa ventrem nulla, ſicuti in univerſo corpore. Sed quæ ova appellantur, numeroſiora teſtæ adhærent membranulis ſingula obvoluta, & paribus diſtincta intervallis: nigra etiam quædam circum ab ore fuſim ſparguntur, nomine adhuc nullo appellata. Sed cum non unum, ſed plura genera Echinorum ſint, omnium partes quidem eas omnes ſortiuntur: ſed ova appellata, nec omnes cibo idonea, & parva admodum continent, exceptis iis, qui vada incolunt. Tradunt ſævitiam maris Echinos præſagire, correptiq; operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes: quod ubi videre nautici, ſtatim pluribus anchoris navigia inſtanant: hæc ex Ariſtotele. Meminit utriuſq; Echini Galenus, marini ſcilicet & terreſtris, unico tantùm cap. lib. 11. ſimpl. medic. ſic inquiens: Erinacei utriuſq; tum marini, tum terreſtris corpus totum uſtum, cinerem efficit facultatis tum extergentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidem & ad excreſcentia, & ſordida uſi ſunt ulcera. Animal, quod ἐχῖνος καλλαῖος Græcis, Latinis Echinus marinus appellatur: Hiſpanis, Frizo de la mar: Italis, Riccio marino.

Echinorum vires ex Gal.

Nomina.

Ἐχῖνος χερσαῖος. ECHINUS TERRESTRIS. CAP. II.

TErreſtris erinacei corium combuſtum alopeciis cum pice liquida aptiſſimè illinitur. Aſſiccatum corpus, & cum aceto mulſo potum, renum vitiis auxilio eſt: item aquæ, quæ cutem ſubiit, convulſionibus, elephantiæ, & malè habitis, quos cachectos vocant: viſcerum fluxiones exiccat. Ejuſdem jecur fictili ſolibus excocto arefactum, ad eoſdem uſus utiliſſimè reconditur.

ECHINUS TERRESTRIS.

Echini terreſtris conſider. & hiſtor.

TErreſtris Erinaceus vulgaris notitiæ animal in Italia eſt. Duplici conſtat genere, canino ſcilicet, ac ſuillo, quemadmodum & Taſſus. Differentia dignoſcitur ex eorum roſtro: id namq; alii ſuillum, alii verò caninum habent. Rarò ex cavernis exeunt, niſi noctu, quo fit, ut nocturno tempore à venatoribus plerunq; capiantur. Matureſcentibus uvis per æſtatem, & autumnum vineas petunt, ubi ad uvas, quæ ſolum attingunt, accedentes, acinos pedibus diducunt. His conſtratis in terra, in orbem ſe conglomerant, & ſuper eos ſe volutant, itaq; ſpinis affixos portant in ſpecum. Eodemq; actu ſylveſtrium arborum poma à ventis decuſſa, aut maturitate decidua, in cavas arbores gerunt. Inter quadrupedes ſolus Erinaceus volatilium more teſtes venibus hærentes habet, eaq; propter velociſſimè coit, non quidem aliorum quadrupedum more ſuperveniens, ſed erectus conjungitur propter ſpinas. Ubi præſenſit venantem, ſtatim in globum ſe contrahit, ne quid comprehendi poſſit præter aculeos: itaq; oblatrantes deludit canes. Affuſa conglomerato aqua, illico ſolvitur is & ingreditur. Frigidi temperamenti animal Echinus eſt, excrementis compluribus redundans, quibus aculei nutriuntur. Id-circo ejus carnes in medicamentorum potius, quàm in ciborum uſu ſunt expetendæ: terreſtres enim cùm ſint, ægrè concoquuntur, & minimum ſanè præbent alimenti. Præſtat terreſtris Echini combuſti cinis trium drachmarum pondere, additis Agrimoniæ uncia, & internarum membranarum ventriculi gallinarum quaternis drachmis, ad eos qui dum dormiunt inlecto mingunt: datur hic pulvis ex vino veſperi cum ſe cubitum recipit affectus. Vires longè plures iis Echino reddidit Rhaſis libro de ſexaginta animalibus. Veruntamen quoniam illa, quæ ibi leguntur, potius apocrypha, quàm fide digna ſemper exiſtimavi: ideo hic ea adnotanda non duxi. Cæterùm qui ſunt harum rerum cupidi, eò ſe conferre poterunt, ubi diffuſius tractantur. Erinaceorum generi adſcribitur HYSTRIX, quòd forma ſit illi non abſimilis, quanquam corpore longe major: quin & longioribus aculeis, firmis, tenuiſſimève mucronatis undequaq; riget: in ſpecubus moratur, & noctu magis, quàm interdiu ad paſcua exit. Latet hoc animal hyeme in cavernis, ut urſus, totidemq; diebus fert utero fœtum. Irata hyſtrix intendit cutem, & tunc ſuos jaculatur aculeos: quo fit, ut non modo canes, ſed quandoq; venatores feriat. Combuſti cinis potus (ut Plin. eſt auctor) partus conceptos continet. Animal quod ἐχῖνος χερσαῖος Græco ſermone: Echinus terreſtris Latino vocatur: Arabico, Ceuſud: ſive Cauſed: Italico, Riccio terreſtre: Germanico, Hechel/ aut Igel: Hiſpanico, Erizo: Gallico, Heriſon.

Echini terreſtris facultas.

Hyſtricis mentio.

Nomina.

Ἱππόκαμπος. HIPPOCAMPUS. CAP. III.

HIppocampus marinum animal eſt exiguum: cujus cremati cinis exceptus cum liquida pice, aut axungia, ſeu amaracino unguento illitus, alopecias replet.

HIP PO-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0370-3 DFG

HIPPOCAMPUS SIVE EQVULUS MARINUS.

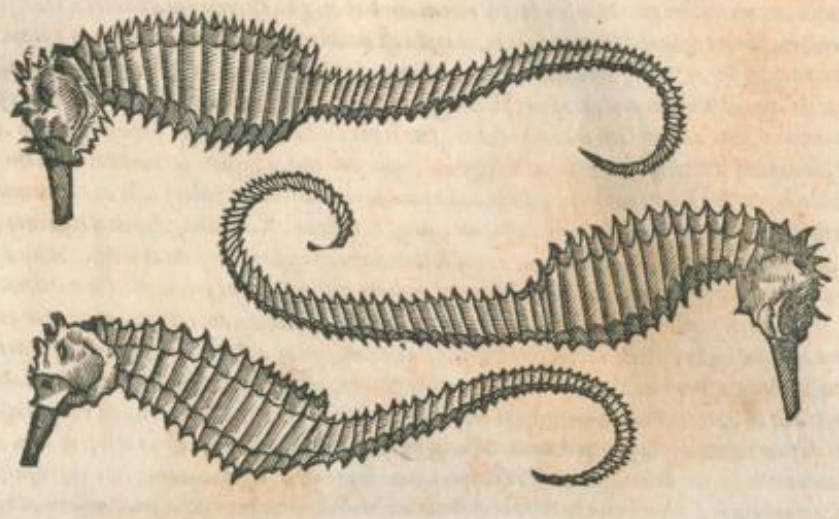

QUanquam non desunt scriptores, (ut Marcellus inquit) qui in locustarum genere Hippocampum recenseant, quiq; ad multos in medicinis usus eum commendent: eorum tamen hactenus reperi neminem, qui peculiaribus notis ejus historiam tradiderit, effigiemq; exprompserit. Cæterùm sunt, qui credant Hippocampum id nominis sibi asciviſſe ab erucis, quæ in hortis olera, in campis verò herbas universas, & arborum frondes depascuntur, quasq; propriè Græci κάμπας vocant: quippe quòd illis fortasse forma ac facie sit persimilis. Ad hæc non desunt qui Dioscoridem mirentur, quòd scripserit, Hippocampum exiguum animal esse, cùm tamen nomen plerunq; magnitudinem innuat: ἵππος enim Græcis grande significat, ut hipposelinum, hippolapathum, hippomarathrum clarissimè demonstrant. Veruntamen non ob id Dioscoridem impugnandum existimant, nec pariter alios qui de eo idem scripsere: quoniam licet comparatum hoc animal marinis beluis, aliisq; in aquatilium genere grandioribus, parvum videatur, si tamen ei erucarum generi comparetur, quarum imaginem formamq; reddit, & à quibus nomen accepit, grande sanè fuerit. Unde inclinavit quandoq; animus eum esse Hip- Hippocampi consideratio & opinion.

HIPPOCAMPUS LOCUSTÆ GENUS.

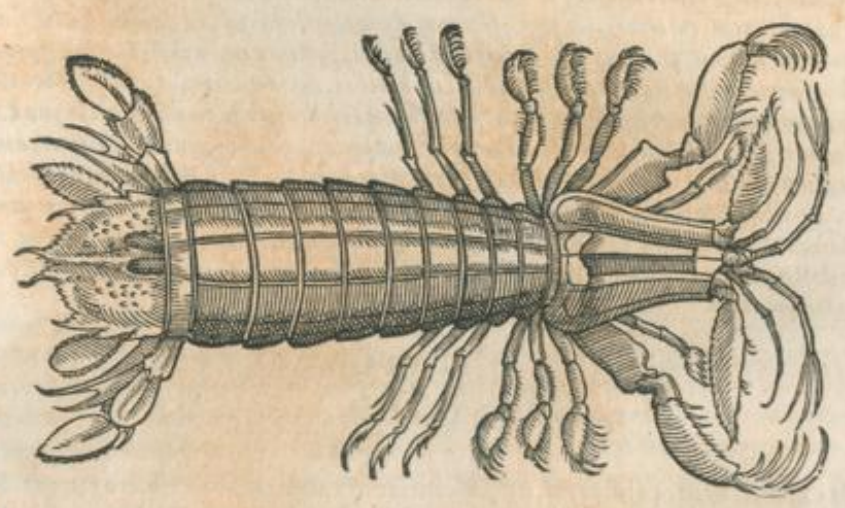

pocampum, qui piscatoribus Aquileiensibus vulgò vocatur Falopa. Corpus huic inest locustæ modo in longitudinem protensum, capite & cervice oblongis: chelis minimè bifidis, sed acutissimis solidisq; aculeis rigentibus: pedibus sexdenis, quorum decem, qui circum os habentur, scorpionum caudas extremitatibus referunt, cateri verò ut locustis spectantur. Cornua capite gerit sex, quorum postrema in latum funduntur. Dorso est flexuoso erucarum modo, adeò ut in sicco earum ferè modo perambulet. Caudam gerit latam, alis pluribus se pandentem, rigentibus undiq; aculeis, maculis duabus purpureis naturæ artificio insignitam: adeò ut his notis, quasdam villosas erucas referat in nigro rufescentes, quæ pari forma sub terra degunt in hortis & agris, olerum & segetum radices erodentes. Has Tridentina rura vocant vulgò Cagne, Ananienses verò, quod villosæ sint, Orsolane: qua appellatione planè videtur vulgus illud secutum Columellam, qui has erucas hirsutas nominat. Proveniunt hæ in Tridentino agro frequentissimæ, exeuntq; è terra plerunq; imbrium tempore: nam quæ propè herbarum radices in cavernulis se condunt, facilè aquarum ingressu suffocantur. Quapropter olitores eas venantur advenientibus pluviis, irrigantq; hortos, ut postea exeuntibus mortem inferant. Quo fit, ut si vera referunt, qui dicunt Hippocampum è locustarum genere esse (id enim videtur inter antiquos fateri Plinius lib. 32. cap. 11. & inter recentiores Marcellus Dioscoridis interpres) nullum aliud marinum animal sese offerat, quod illud magis referre valeat, quam id de quo diximus. Sunt & alii, qui pro certo velint, Hippocampum esse piscículum illum, vel potius marinum monstrum, qui quibusdam Dracunculus: aliis verò Equiculus marinus vocatur, cujus nullus in cibis usus, flexuosum equum Hippocampum vertentes. Visitur plerunq; hic in piscariis foris inter minutiores piscículos, semidodrantali longitudine. Caput illi est equinum, quemadmodum & collum: rostrum oblongum fistulæ in modum cavum, oculi rotundi perspicuè: à superciliis duo oriuntur aculei, qui in mare in crines desinunt: frons illi glabra, synciput crinitum est, quemadmodum superior colli Equiculi marini consider.

celli pars. Id quod in fœminis non visitur, namq; iis sinciput tantum crinitum est. Verùm crines in vivis tantum videntur, extinctis enim illico decidunt. Pinnam habet in dorso singularem, qua ad natandum regitur. Ventre est albicante, extuberanteq; sed fœmina ventricosior est. Mas sub ventre rimulam habet, qua excrementa excernuntur, fœmina verò præter hanc alteram dedit natura, excludendis ovis idoneam: cauda est quadrata, reflexaq; unci modo. Totum corpus ex cartilagineis circulis compactum est, & ubiq; ferè aculeatum. Namq; duplici utring; à capite ad caudam usq; aculeorum serie rectis lineis spectatur, nec disparibus aculeis collum præcingitur, ac per longum rectà secatur. Horum opinionem, sicut & aliorum, curationibus, aut auctoritatibus comprobem, cur item contrà reprobem, sanè non habeo, cùm hactenus nusquam in probatissimorum auctorum monumentis legerim, qui per notas ipsum delineaverit: nam etsi Plinius lib. 36. cap. 5. dum Praxitelis, & ejus filii Cephisodori admiranda percurrit marmora, videri asserat in maxima dignatione Cn. Domitii delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim, atq; Achillem, Nereidasq; supra delphinos, & hippocampos, cùm tamen hæc poetica fabulosaq; sint, nullam certè iis adhibendam esse fidem existimaverim. Multa enim & pictorum, & sculptorum adhuc extant figmenta, ubi locis innumeris marini visuntur equi piscium in morem natantes, quibus tantùm equina sit facies, reliquum verò corporis partium numerosis squamis contectum, aliisq; per quàm amplis ad natandum munitum piscium modo, partim verò serpentis instar prælongum ac sinuosum, magna quidem, non parva corporis mole. Quòd si fabulosa sequamur, hoc facilè Plinio Hippocampos esse probabimus. Cæterùm tametsi notarum nihil de Hippocampi facie ex autorum monumentis haberi possit, inclinat tamen animus, hunc verum esse Hippocampum, cujus hic cum maris, tum fœminæ imaginem damus, cujusq; historiam descripsimus. & præsertim cum non pauci doctissimi viri, qui aquatilium historias describunt, in eadem persistant sententia. Hippocampi vires recensuit Galenus libro 11. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Et Hippocampum animal illud marinum si totum usseris, alopecis prodesse proditum quibusdam est, ipsumq; videlicet desiccantis esse facultatis, & tenuium partium, aut certè ejus cinerem: quem quidam unguento amaracino commiscent, quidam pici liquidæ, alii veteri adipi suillo: hæc Galenus. Cæterùm longè alias Hippocampi vires retulit Aelianus libr. 14. cap. 20. de hist. animalium: cujus verba hic subjiciam: Rei piscatoriæ ritè periti homines, dicunt Hippocampi ventrem in vino decoctum si quis dederit cuipiam bibere, eum primò ex ea potione acerrimo singultu affici, deinde tussi vehementer torqueri, at enim nihil excreare, sed & superiorem ei ventrem intumescere, & calidos vapores in caput sursum efferri, ac inde per nares minutatim diffluere, & piscolentum odorem reddere, simul & oculos ejus sanguine suffusos ignei coloris flagrantia laborare, & eorundem oculorum genas inflari, & vomendi quidem cupiditate ardere ferunt, verùm nihil emittere. Quòd si natura evicerit, hunc tamen, periclitata prius morte, in obrivionem, & dementiam incurrere: sin in ventrem inferiorem delapsum fuerit, ipsum omnibus jam membris captum è vita excedere. Ex morte porrò qui evadunt, mente capti aquam summo studio persequuntur: hanc enim ipsam idcirco expetunt aspicere, tum stillantem audire, quòd sanè eis ægritudinis levationem asserat, & somnum conciliet. Itaq; ad percipere desiderent bibere, sed & ipsum natare, & pedes aqua alluere eis plurimum jucunditatis adfert. Sunt qui non hæc mala dicant hujus bestiæ ventrem creare, sed Hippocampum algam acerbissimam, ex qua ita afficitur, depasci. Veruntamen solertia veterani piscatoris, & ad res maritimas bene prudentis, salutaris etiam repertus est Hippocampus: is & Cretensis erat, & filios admodum adolescentes piscatores etiam habebat. Accidit autem, ut hic piscator Hippocampos simul cum aliis piscibus caperet, et per adolescentes à rabida canicula morderentur. Cum eorum in Methyna Cretensi ad litus jacentium vicem dolentes spectatores interficiendam caniculam censerent, & illius jecur medicamentum ad rabiem edendum juvenibus dandum esse: alii consulerent à Diana salutem petendam esse; senex piscator eos de consiliis, quæ afferrent, laudatos dimisit, & Hippocamporum exenteratorum alios assos eis comedendos dedit, alios in acetum & mel contrivit, iisq; morsus ulcera obligavit, atq; hominum adolescentium rabiem vicit. eosq; ad incolumitatem tandem restituit: hactenus Aelianus de Hippocampi viribus. Hoc animal ut Græcis ἱππόκαμπος, ita etiam Latinis Hippocampus appellatur: Italis pariter Hippocampo.

Hippocampi vires ex Galeno.

Hippocampi vires ex Æliano.

Nomina.

πορφύρα, κήρυκες, κίονια.

PURPURA, BUCCINA, CIONIA.

CAP. IIII.

ἀ κόχλιες ita meŭ scribit & Drag.

PUrpura usta exiccat, dentes abstergit, excrescentias in carne cohibet, ulcera purgat, & ad cicatricem perducit. Eadem præstant concremata ἀBuccina, sed vehementius urunt. Si quis salis plena fictili cru-

PURPURÆ, ET BUCCINÆ.

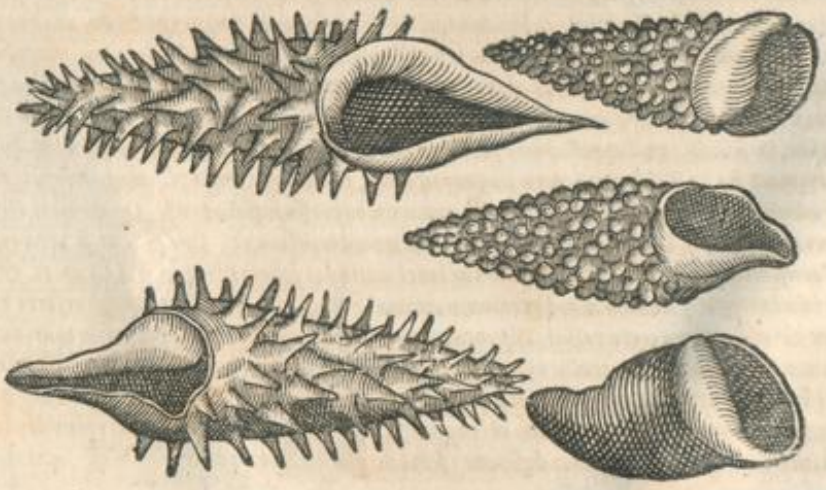

do ad-

do adurat, dentifricio conveniunt: ambuſtis utiliter illinuntur, quibus ſolvi medicamentum non oportet, nam poſteaquàm vulnus cicatricem duxerit, ipſum in teſtæ modum induratum, ſponte ſua decidet. Fit etiam calx è buccinis, ut in ejus mentione demonſtrabimus. *b* Cionia vocantur purpurarum buccinarumq; mediæ partes, circa quas teſtę volumen claviculatim intorquetur. Cremata ſimili modo, majorem purpuris, buccinisq; facultatem urendi conſequuntur, quoniàm apprimendi naturam obtinent. Buccinorum carnes ori gratæ ſunt, & ſtomacho utiles, ſed alvum non molliunt.

b κίονια. alii ἴουια.

SUnt & Purpuræ marini piſces, ejus ſanè generis, quæ teſta integuntur. Hæ (ut auctor eſt Plinius lib. 9. cap. 36.) illum magni pretii florem retinent, purpureum propriè dictum, tingendis regum veſtibus expetitum. Hunc in mediis ſaucibus gerunt, candida quadam vena concluſum, colore nigricantis roſæ pellucidum. Vivas capere contendunt, quia cum vita ſua ſuccum illum evomunt, Latent circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur verno tempore, mutuoq; attritu lentorem cujuſdam ceræ ſalivant. Linguæ purpuræ digitali longitudine, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Capiuntur autem purpuræ parvulis, rarisq; textu veluti naſſis, in alto jactis. Ineſt iis eſca, cluſiles, mordaces q; conchæ, quales mitulos videmus, has ſemiueces, ſed redditas mari, avido hiatu reviviſcentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infeſtant. At illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntq; mordentia: ita pendentes aviditate ſua purpuræ tolluntur. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumini immerguntur: alioqui captæ diebus quinquagenis vivunt ſaliva ſua. Anno magnitudinem implent, celerrimeq; creſcunt, quemadmodum & conchylia omnia. Eſt in purpurarum genere & Buccinum, ad ſimilitudinem ejus buccini, quo ſonus editur: unde & cauſa nomini, & rotunditate oris in margine inciſa. Sed major eſt purpura, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, qua proferatur lingua. Cui circùm orbes aculeati, qui buccino non inſunt, ſed utrisq; orbes totidem, quot habent annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaq; ſcopulos legitur. Purpuræ, buccinæq; ſimul, quemadmodum & reliqua conchylium genera longa ſanè narratione ſcriptis celebratæ ſunt ab Athenæo: ad ejus igitur volumina accedant ii, qui plura ſcire deſiderant. Sed quoniam MARGARITÆ, *quæ non modo ad mulierum, hominumq; decorem, ſed etiam ad medicamenta maximo luxu ex-*

Purpuratum conſider. & hiſtor.

Buccinũ.

MARGARITÆ.

petuntur, à marinis & ipſæ gignuntur conchis, hîc inter pretioſa conchylia eas recenſere non abs re fore duximus, præſertim quòd neq; Dioſcorides, neq; Galenus de his quicquam, quod legerim, poſteritatis memoriæ prodiderunt. Naſci itaq; animalia, quæ margaritas gignunt, in oceano Indico refert Plinius lib. 9. cap. 35. Fertilis admodum earum eſt Taprobane, & Toroïs: item Perimula promontorium Indiæ, circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo, atq; genitura conchæ eſt haud multùm oſtrearum conchis differens, ut liquidò conſtat ex iis, quas noſtri vulgò Madriperle appellant, quæ ad nos deferuntur. Has ubi genitalis anni ſtimulaverit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione impleri roſcido conceptu tradunt, gravidas factas poſtea eniti, partumq; concharum eſſe Margaritas, pro qualitate roris accepti. Nam ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere: eundem pallere cœlo minante conceptum. Et ex eo quippe conſtare cœliq; eis majorem ſocietatem eſſe, quam maris. Inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum: ſi tempeſtivè ſatientur, grandeſcere & partus: ſi fulguret, comprimi conchas, & pro jejunii modo minui. Si verò & tonuerit, pavidas, ac repentè compreſſas, quæ vocant Phyſemata efficere ſpeciem, verùm inani inflatam ſine corpore. Cæterùm in aqua molles ſunt Margaritæ, at exemptæ protinus dureſcunt. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine, & vetuſtate præcipuas eſſe, veluti duces, miræ ad cavendum ſolertiæ. Quocirca has ſummo ſtudio petunt urinantes piſcatores: ſiquidem capto rege facilius cæteras palantes retibus includunt. Concha ipſa cùm manum videt captioſam, comprimit ſeſe, operitq; opes ſuas gnara propter illas ſe peti, manumq; ſi præveniat, acie ſua abſcindit, nulla juſtiore pœna, & aliis munita ſuppliciis. Captæ multo obruuntur ſale in vaſis fictilibus: namq; eroſa carne, uniones ſive margaritæ puræ, & expurgatæ decidunt in ima vaſis. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, levore, pondere, tametſi raræ admodum ſint Margaritæ, quæ hîc omnibus dotibus præſtent. Tradit Juba Arabicis concham eſſe ſimilem pectini inſecto, inſutam echinorum modo, ineſſeq; illi Margaritam grandini ſimilem. In conchis quaternos, aut ad ſummum quinos uniones reperiri Plinius ſcriptum reliquit: verùm Americus Veſputius, qui noſtro ævo liburnicis omnem ferè auſtralem oceanum exploravit, talem ibi concham ſe quandoq; habuiſſe teſtatur, in qua uniones ultra centum & triginta reperti ſunt. Quod non ſolùm confirmant ii, qui poſt ipſum ad occidentales Indias navigarunt, ſed etiam addunt numeroſiores ibi uniones in una tantùm concha naſci: præterea alia plura de Margaritarum hiſtoria referunt, quæ à Plinii ſententia plurimum diſſident. Porrò certum eſt & naſci, & capi margaritas in oceano occidentali Scoto, & Anglico ſinu, ſed eas quidem parvas, nec adeò pellucidas, ut orientalibus comparari poſſint, è quibus contextum thoracem aſſerunt, quem Dianæ templo Julius Cæſar dicavit. Reperiuntur Margaritæ quandoq; etiam in Pinnis magnis, quas Veneti vocant

Margaritarum & earum conchæ hiſtoria.

Plinii error.

Margaritę proveniunt in Bohemia.

ASTURÆ, *ut Plinius teſtatur. Ad hæc non in mari tantùm, ſed etiam in fluminibus aquæ dulcis conchæ proveniunt, quæ margaritas geſtant. Hujus autem rei ego quidem teſtimonium perhibere poſſum, quòd jam mihi in Bohemia degenti com-*

PINNA SIVE ASTURA.

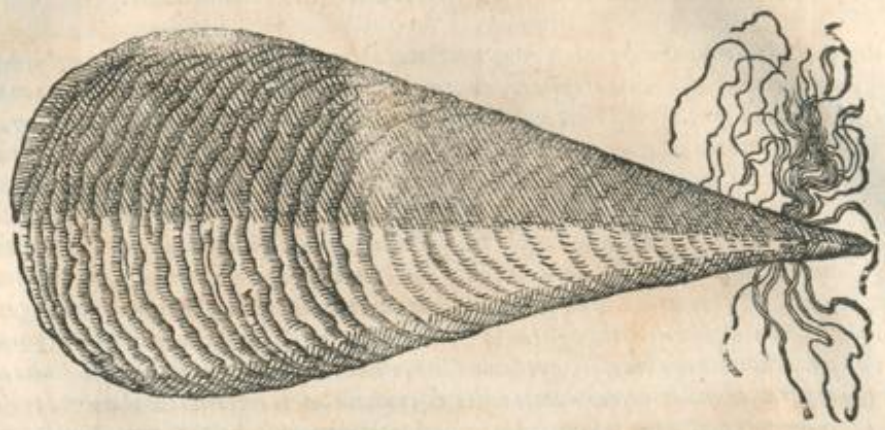

pertum ſit in Vuotava flumine & reperiri & capi conchas, quæ pulcherrimos includunt uniones, magnitudine, formæ, &

Unionũ vires.

candore præſtantes. Atq; certè mihi ſubiit quandoq; mirari, cùm earum margaritarum copiam vidi tum apud Sereniſſim: Principem dominum meum, tum etiam apud primarios Bohemiæ homines. Margaritæ in medicum etiam uſum veniunt: quandoquidem ſcribunt Serapio, & Avicenna, eas ad cordis affectus præcipuam opem ferre. Quinetiam collyriis admiſtas oculorum nubeculas detergere, & aquam eò defluentem abſumere. Animal, quod πεῤφύρα Græcè, Purpura Latinè no-

Nomina.

minatur: Arabicè Naporam & Porphyra: Italicè Porpora. Quæ verò Latinis Buccina, κήρυξ Græcis dicuntur: Arabibus, Barcora, Cobros ſeu Cobron: Italis Buccine: Hiſpanis Boζios: Gallis Bios Cornetos. Cæterùm quod Græci, κεγχρίναι, Latini item Margaritas & Uniones vocant: Arabes Hageralbato: Itali Perle: Germani Perlin: *Hiſpani Perlas.*

Μύαιναι. MITULI. CAP. V.

MItuli laudatiſſimi in Porto. Cremati eundem buccinis effectum præbent: privatim plumbi more eloti, oculorum medicamentis cum melle utiles habentur: palpebrarum craſſitudines abſumunt, albugines purgant, & cætera, quæ oculis caliginem offundunt. Carnes eorum ad canis morſus utiliter imponuntur.

MITULI.

Τελλίναι. TELLINÆ. CAP. VI.

REcentes Tellinæ alvo utiles, ſed maximè jus earum. Salitæ uruntur, tritæque in cinerem, & cum cedria inſtillatæ, avulſos palpebrarum pilos renaſci non patiuntur.

Mitulorũ & tellinarum confid. Joviilapſus.

NOn deſunt, qui Mitulos, & Tellinas idem ſe cenſeant: in quam ſententiam potiſſimùm veniſſe comperio Paulum Jovium virum apprimè eruditum: quippe qui libello, quem de Romanis piſcibus edidit, malit (etſi medicus eſſet) cum Athenæo errare, quàm cum Dioſcoride rectè ſentire. Ex cujus ſcriptis ſatis apertè conſtat, aliud eſſe mitulos, aliud tellinas: nam præterquàm quod de his duobus diverſis capitibus ipſe diſſeruerit, differentes etiam utriusq; reddidit dotes, haud neſcius illis ineſſe differentiam. Idem ſimiliter ſenſit Galenus lib. 11. de ſimplic. medicamentorum facultatibus, ubi

ubi de viperis differens, eodem capite mitulorum etiam meminit, tellinarum verò peculiari capite, ſingulis proprias & diverſas reddens facultates. Non ſecus ac illi, ſenſit Paulus Aegineta, fidelis nempe utriuſque ſectator. Quamobrem dicendum putaverim, differentes nimirum eſſe mitulos & tellinas. Notiſſimæ ſunt in Italia Tellinæ, præſertim Romæ, ubi plurimæ venales circumferuntur, quòd edendo ſint & ori admodum gratæ, ſi tamen ab arena optimè repurgentur. Cæterùm quales Mituli ſint in Italia, qui hac noſtra tempeſtate explicaverit, hactenus inveni neminem, præter unum Maſſarium Venetum qui eos mitulos putat, quos Adriatici accolæ vulgò appellant Muſcioli, quaſi muſculos dixerint. Cujus opinio nobis maximè probatur: quippe quòd & formâ, & nomine conchylia ita vocata legitimos referant mitulos. Sunt enim tellinis paulò majores, teſta exterius lineis quibuſdam ſcabra: intus verò pellucida & tota pondere levia. Μύαικες ita Græcis, Mituli Latinis appellantur, pariter & Italis: Arabibus verò, Amarchas: Hiſpanis, Mixilhus. Τελλῖναι ut Græcè, ita etiam Latinè Tellinæ & Italicè Telline dicuntur, Arabicè Sedef & Talſam: Hiſpanicè Brignigois. Nomina.

Χήμαι. CHAMÆ. CAP. VII.

CHamarum, aliarumque conchularum in exiguâ aqua decoctarum jus, alvum ciet, id cum vino aſſumitur.

QVanquam Chamæ inter cætera conchyliorum genera longa deſcriptione ab Athenæo referuntur, nihilominus tamen tot hujuſmodi teſtaceorum habentur ſpecies, ut non facilè ſit, eas inter ſe diſtinguere. Cæterùm præter cæteras conchas, id ſibi peculiare aſcivere Chamæ, quòd plerunq; in littore hiantes inveniuntur. Idcirco eas rectè Chamas dici poſſe putaverim, quæ in marinis oris, pandentes ſeſe lævi teſta contecta reperiuntur. Harum quàm plurimas ipſe vidi in Adriatici littore. Verùm quoniam nulla alia facultate præditæ, præter eas, quibus & reliqua concharum genera commendantur, ideò non eſt, ut plura de his dicamus. Quæ Græcis Χήμαι Latinis Chamæ, Arabibus Hame, & Italis Chame nominantur. Chamarũ conſideratio. Nomina.

Ὄνυξ. UNGUIS ODORATUS. CAP. VIII.

UNguis ſive onyx conchylii tegumentum eſt, ei ſimile, quo purpura integitur: quod in Indiæ nardiferis paludibus invenitur, ſuavem ideo ſpirans odorem, quòd conchylia inibi nardi pabulo veſcantur. Colligitur poſteaquam ſtagnantes aquæ æſtivis ſqualoribus inaruerunt. Laudatiſſimus qui à rubro mari defertur, candicans, pinguis. Babylonicus nigreſcit, atque minor conſpicitur. Ambo odoris gratia ſuffiuntur, ſed aliquatenus caſtoreum olent. Iidem ſuffitu excitant fœminas vulvæ ſtrangulatu

oppreſſas, comitialesque: poti ventrem molliunt. Crematum conchylium eadem efficit, quæ purpura & buccinum.

UNGUIS ODORATUS.

Unguiũ odoratorum conſideratio.

QVi diligenter caput hoc de unguibus odoratis legunt & expendunt, non ab re fortaſſe mirantur Dioſcoridem, quòd ſcripſerit, onyches, id eſt ungues odoratos in India nardiferis paludibus inveniri, quando nuſquam à veteribus & recentioribus memoriæ proditum ſit, nardum in paludibus naſci, ſed in montibus, arido & ſicco ſolo. Admirationi ſuæ illud non obſtare putant, quòd memoret Dioſcorides, Indici nardi genus eſſe, quod Gangitis vocatur, à fluvio Gange, apud quem enaſcitur, monte præterfluente. Neq; enim volunt eam nardum in fluvio illo, aut in paludibus provenire, ſed in monte, aut infima ejus parte quam flumen ipſum alluit. Præterea cùm ſcribat Dioſcorides conchulas odoratas in India paludibus inveniri, illu planè abſurdum videtur, quòd præcateris eas laudaverit, quæ à rubro mari deferuntur: quòd item Babylonici generis meminerit. Addunt inſuper, quòd cùm ungues ii, quorum in officinis pharmacopœorum communis uſus, ſi uruntur, non ſuavem ſpirent odorem, ſed potius caſtoreum oleant, qui nimirum odor ab omnibus & injucundus & ingratus habetur fieri non poteſt, quòd odoris gratia ſuffiantur, præſertim quod iidem ſuffitu (ut Dioſcorides tradit) excitant fœminas vulvæ ſtrangulatu oppreſſas, comitialesq;. Sciunt autem, quòd qui hujuſmodi morbis tentantur, ab odoratis laduntur, & à fœtidis juvantur. Verùm quia nitimur quantum poſſumus pro noſtra virili parte Dioſcoridem defendere, & ab erroris ſuſpicione vindicare, quid mihi illa cogitanti occurrerit, nunc edifferam. In primis igitur non ita mihi mirũ videtur, quòd à Dioſcoride ſcriptum ſit, ungues odoratos in nardiferis Indiæ paludibus inveniri. Nam ſi, eodem auctore, aliqui arbitrati ſunt, malabathrum eſſe Indici nardi folium, falſi quadam odoris cognatione, facilè fieri potuit, ut iidem rei herbariæ imperiti paludes, quæ malabathrum gignunt, nardiferas vocaverint, ſimili ratione decepti. Quorum ſorte Dioſcorides appel-

Rondeletius notatur.

lationem ſecutus, eas paludes Indiæ nardiferas nominavit, in quibus hujuſmodi habentur conchilia. Nec placet Rondeletii alioqui viri doctiſſimi opinio, qui putat conchilia nullibi haberi poſſe, præterquam in mari, ſic inquiens: Nam ſi conchilia marina ſunt animalia, quomodo in lacubus inveniuntur, colliguntur q; aquis æſtu exiccatis? an mare deſerunt turbinata, ut fluvios lacuſq; ſubeant? Hæc ille: qui etſi præclarus ſit, & doctrina non vulgari præditus, non tamen omnia naturæ ſecreta rimari potuit. Quandoquidem & conchæ Margaritiferæ, quæ marina quoq; ſunt animalia, in Bohemia habentur,

Margaritæ naſcũtur in Bohemia.

quæ à mari longè lateq; diſtat, in flumine Vuotauva, ut de margaritis agentes paulo ſuperius diximus. Deinde illud quoq; mirum non eſſe debet, quòd ad nos adferantur conchulæ Indicæ ex mari rubro ac Babylone. Etenim hoc non evenit, quòd inibi naſcantur, ſed quòd Dioſcoridis tempore non ſecus ac noſtro, mercimonia, quæ ex India in Græciam & Italiam convehebantur, omnia prius per mare rubrum conveherentur in Aegyptum, nempe Memphim aut Alexandriam. Sed quomodo fit, dicet aliquis, quòd ravæ admodum reperiantur conchulæ Indicæ, quæ ſuavem ſpirent odorem, eoq; nardum imitentur, atq; odoris gratia ſuffiantur? Certè non aliam ob cauſam fieri puto, niſi vel quòd propter maximam locorũ diſtantiam in longo itinere adſcititium illum malabathri odorem amittant, ut Indicæ nardo evenire libro ſuperiori in ejus mentione diximus: vel quòd eæ, quæ ad nos adferuntur, in paludib. capiantur, quæ malabathro prorſus deſtituuntur. Nam quoniam multo jam tempore malabathrum ad nos non advehitur facilè adducor, ut credam id in India cultorum negligentia periiſſe, perinde ac balſamum in Judæa. Quippe ut malabathrum renaſcatur (id quod Dioſcorides refert) neceſſe eſt, ut ſiccatis æſtivo fervore aquis, humus aridis fruticibus uratur. Quod cùm ab Indis fortaſſe fuerit omiſſum & neglectum, facile poſtea factum eſt, ut univerſum malabathri genus omnino deperditum ſit. Atq; adeò hinc eſt, ut ungues ii, qui hodie ad nos adferuntur, nullo nardi odore commendentur. Poſtremo illud mihi haudquaquam abſurdum eſſe videtur, quòd conchulæ Indicæ ſuffitu preſſas uteri ſuffocatione mulieres comitiales q; revocent. Nam q; quod fieri potuerit, nos non neganus, onyches olim fuiſſe odoris grati atq; jucundi, utpote qui malabathrum redolerent. Sed equidem exiſtimo odorem illum partibus ita tenuibus inhæſiſſe, ut igni impoſita teſta ille ſtatim exhalaret, teſta verò eadem relicta & incenſa, quid mirum ſi odorem fœtidum emiſerit & caſtoreum oluerit? ex quo ſanè (ut experientia docet) mulieres vulvæ ſtrangulatione laborantes ſu-

Rondeletii ſententia nõ accepta.

ſcitantur. Ideoq; variat noſtra à Rondeletii ſententia, qui ut Dioſcoridis lectionem ſervare videatur, dicit ἐυῶδεις Dioſcoridi deſignare non ſemper id quod grato ſolùm & jucundo ſed aliquando quod vehementi aut gravi eſt odore: quippe etſi id haud negaverim ego, non tamen affirmaverim ἐυῶδεις hoc in loco injucundum ſignificare aut graveolentum: ſiquidem cùm Dioſcoridi hi ungues ſuavem ſpirent odorem, quòd conchilia, quorum tegumenta ſunt, nardi pabulo veſcantur, ratio ſanè non conſentit ut Rondeletio ſubſcribam. Cæterùm cùm onyx unguem ſignificet (unde conchula Indica unguis odorati nomen accepit, quòd fortaſſis unguis alicujus effigiem referat) cur ipſum purpuræ tegumento ſimilem fecerit Dioſcorides, mihi hactenus incompertum eſt, cùm purpuræ operculum rotundum ſit, quemadmodum & buccinæ, conchilii verò longum, niſi unà cum Rondeletio dicamus, haud intellexiſſe Dioſcoridem odoratos ungues facie purpurarũ opercula referre, ſed quod iis conchilia operiantur, ut purpuræ ſuis, à ſubſtantia rei, non quidem à forma comparatione facta. At certè, ut dicam quod ſentio,

sentio, mihi non placet eorum opinio, qui non alia de causa hoc conchilii genus onychem appellari volunt, quàm quòd ejus tegumentum sit rugarum, concavitatis, asperitatisq; expers: lævore autem ac candore præditum, humanorum unguium modo: siquidem purpura testa, cui onychem assimulat Dioscorides, in universum aculeata conspicitur: quin & inæqualis, sinuosoq; cortice obducitur. Porrò quòd videam ungues odoratos, qui in myropolio passim habentur, brutorum quorundam ungues repræsentare, atq; si murantur castoreum olere, facit ut ferè non dubitem affirmare eas legitimas esse. Fuchsius in suis in Nicolaum Myrepsicum annotationibus, in compositione aureæ Alexandrinæ, ubi ipso vertente legitur ὀστᾶ anteriores narium purpuræ, scribit id nil aliud Nicolao designare, quàm quod Actuario, & aliis posterioribus Blattium byzantium, sive byssantis dicitur, quòd in quibusdam interpretationib. in Nicolaum legatur βλάττιον βυσσάντιον ὀστᾶ τὰ ἔσω τῆς ῥινὸς μυρεψικοῦ. Quin & differre inter se ait Blattium byzantium & Dioscoridis onychem, quòd onyx conchilii sit tegumentum, blattium autem os anterius narium purpuræ. Quod etiam confirmavit libro primo de compositione medicamentorum, illud etiam addens: officinis hodie hoc os, quod in ore, aut naribus purpuræ reperitur, Blattam Byssantiam vocari. Sed longè quidem ab eo dissidet opinio nostra. Primùm quòd Serapioni & Avicennæ, quorum vocabula medicamentaq; tam simplicia, quàm composita (ut ipsemet fatetur Fuchsius) recentiores Græci sæpius usurpant, nil aliud designat Blattium byzantium, quàm Dioscoridi onyx, Latinus unguis odoratus dictus, ac pariter conchula Indica. Huic alia accedit ratio, quòd cùm hactenus non invenirem, qui purpurarum os tam oris, quàm narium (ut Fuchsio placet) sive testa earum tegumentum odore aliquo commendaverit, quiq; inter odoramenta recensuerit, atq; antidotis inseruerit, sed qui tantùm scripserint, earum crematarum cinerem exiccare, dentes abstergere, excrescentias in carne cohibere, ulcera purgare, & ad cicatricem perducere: contrà verò constet omnib. odoratos ungues à Mauritanis præferri, quòd aroma quoddã resipiant, & tenuium atq; adstringentium sint partium, ad ventriculi, jecinoris, cordis, uteriq; affectus, non modo Fuchsii, sed Nicolai quoq; sententia (modò hujus codex non sit depravatus) insanus profectò, & planè refellenda videtur. Quòd autem ad hos affectus odoratos ungues prætulerint Arabes, quib. recentiores Græci longè plura accepta referũt, testis est Serapio authoritate Mesehæ, cum inquit: Conchula Indica excalfacit & siccat ordine tertio: quin & adstrictionis & tenuium partium est particeps: ventriculo cordiq; palpitationi, jecinori, vulvæq; odoris fragrantia conferens. Quo fit, ut etiam facilè crediderim, Actuario nil aliud Blattium sive blattum byssantium repræsentare, quàm Indicam odoratam conchulam, non ut Fuchsius arbitratur, os in ore, vel narib. purpuræ inventum. Miscetur itaq; Indica conchula, vel eam voces odoratum unguem, non sine magna ratione & authoritate à posterioribus Græcis in aurea Alexandrina, quòd ad cardiacos, & viscerum morbos sit admodum utilis: quin & in antidoto è margaritis, quòd omnem virium imbecillitatem firmet, animi defectum sive à corde, sive à ventriculo originem ducat, maximè juvet: longo morbo dejectos, & imbecillitate languentes recreet, & uteri strangulatus in mulieribus avertat, ut Actuarius & Nicolaus Myrepsicus testantur. Quæ omnia odorata conchula per se ferè præstare potest si primùm ejus qualitates, demum verò facultates perpenderimus, quarum nulla (quod sciam) purpuris assignantur. Quare non immeritò Nicolaum damnaverim (si tamen error illi ascribendus est) qui narium purpurarum ossa excogitaverit his antidotis esse admiscenda, cùm purpuræ in universum præter testam, qua conteguntur, ossib. careant. Nisi fortè is in purpuris narium os appellaverit, quod in anteriori testæ parte prominet, & rostri potius, quam narium speciem repræsentat. Illud præterea falsum esse deprehenditur, quòd officinis hæc excogitata purpurarum ossa Blattæ byzantiæ vocentur, cùm etiam quæ legitimæ in officinis habentur, propriè sint odorati ungues. Postremò quæcunq; sint illa in Nicolaum expositiones, quibus maximè nititur Fuchsius, eas nostris rationibus, & authoritatib. adductis haud quaquam obstare posse putaverim. cùm fortassè incerti sint auctoris, vel si certi, minimè probandi, quòd is rationi ac veritati refragetur. Nisi quis dixerit, illum contra quàm Fuchsius intellexerit, Nicolai verba interpretatum fuisse, & lectores admonuisse, nil aliud Nicolao designare ὀφρὺν ῥινὸς τῆς μυρεψικῆς quàm βλάττιον βυσσάντιον, id est, unguem odoratum. Siquidem cùm Nicolai verba secundùm Fuchsii interpretationem adeò per se clara sint, ut nulla indigeant explanatione, non erat opus, ut ille interpres ea aliter exponeret: sed potius ut declararet, animadversa depravata Nicolai lectione, pro eo purpurarum esse in Nicolai antidotis Blattum byzantium, id est, Indicam conchulam admiscerì debere: quòd facilè sciret fabulosum esse purpuras in naso vel ore gerere ossa. Quod etiam sensisse videtur antiquus fragmentorum Nicolai interpres: quippe qui non purpurarum ossa in aurea Alexandrina, & diamargarito sit interpretatus, sed byzantiam blattam, quam odoratum unguem esse, hactenus nos abunde demonstrasse existimamus. Hujus nomen Græcum est ὄνυξ: Latinum unguis odoratus, & conchula Indica: Arabicum Adfar ateb aut adfar althaib: Italicum, Unghia odorata.

Fuchsii opinio reprobata, volentis Blattium byzantiũ & onychen differre.

Conchulæ Indicæ qualitas.

Nicolaus damnatur.

Nomina.

Κοχλίαι. COCHLEÆ. CAP. IX.

TErrestres cochleæ stomacho utiles sunt, & non facilè corrumpuntur. Optimæ Sardonicæ, *a* Aphricanæ, Astypaleicæ, & quæ in Sicilia ac Chio gignuntur, & quæ in Liguriæ alpibus, pomatiæ, id est, operculares, cognominatæ. Marina stomacho idonea, & facilè alvo excernitur: fluviatilis virus olet. Quæ verò vepribus, frutetisque glutinata cohæret, quam vocant nonnulli *b* sesilon, ventrem & stomachum turbat, vomitiones excitat. Crematæ omnium testæ excalfaciendi, & urendi naturam sortiuntur: purgant lepras, vitiligines dentesque: emendant oculorum cicatrices, & vitia cutis in facie, albugines ac visus hebetudines, si cum carne sua ustæ, tritæque ex melle illinantur. Crudæ cum tegumentis impositæ, aquæ inter cutem tumores exugunt: sed non antè solvantur, quàm omnis hauriatur humor: podagricas inflammationes leniunt: impactos corpori aculeos illitæ evocant: menses tritæ & admotæ ciunt. Carnes earum cum thure & myrrha illitæ, cùm vulnera alia, tum maximè quæ nervi acceperunt, conglutinant: tritæ in aceto, sanguinem naribus erumpentem infrænant. Vivæ corpus, & præsertim Aphricanæ, cum aceto devoratum, stomachi dolores mitigat: trita cum testa, vino & myrrha si exiguum inde bibatur, coli, veficæque cruciatus sanat. Terrestris pilos incommodos replicat, si quis abraso acu lentore ejus, pilum attingat.

a Meum λιβυκὰ. i. Libycæ.

b Meum Drag. addunt ἡσύχιον. i. aut tepidum.

Cochleæ vulgò notissimæ sunt. Hæ licèt albæ nigræq; reperiantur, tum magnæ, tum parvæ, tum mediocres, omnes tamen eandem naturam in universum obtinent. Si verò aliquo pacto inter se differunt, id natalis soli causæ adscribitur: nam quæ in apricis admodum locis odoratis victitant herbis, iis sanè præstant, quæ in opacis degunt, ac in palustribus. Id enim gustu facilè deprehenditur, quòd hæ vel insipidæ habeantur, vel palustrem resipiant limum: illæ verò sapidiores, esuq; gratiores existant. Quandoquidem absinthium depastæ amaritudinem reddunt, sicuti quæ serpyllum, pulegium,

Cochlearum cõsideratio.

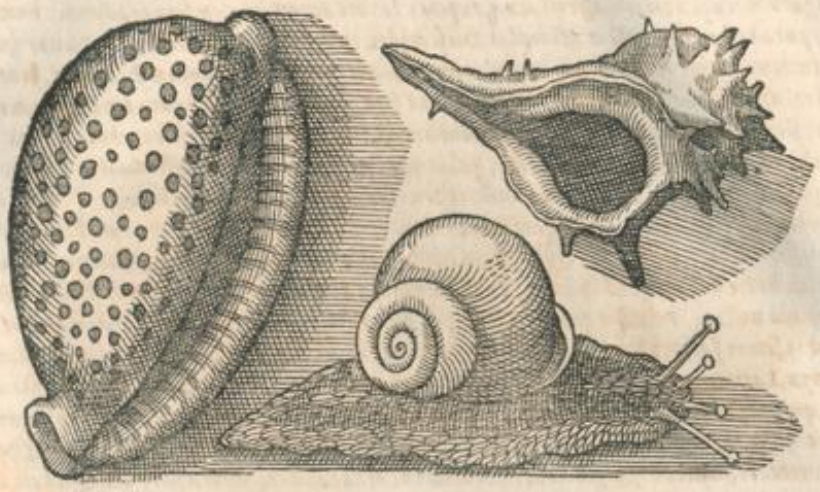

calamintham, origanum, aliasq; odoratas herbas assumunt, odoris gratia commendantur. In quarum numerum æque referri possunt, quæ paulò lupinis majores in agro Romano leguntur, ubi autumno quorundam cardnorum caulibus acervatim cohærentes innumeræ visuntur. Cochleas olim usq; adeò cœnis expetitas memorat Plinius lib. 11. cap. 56. ut iis vivaria à nonnullis fuerint instituta, distinctis quidem generibus earum, quò melius gulæ fieret satis: separatim ut essent albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Aphricanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Saginam quinctiam commentati sunt sapa & farre, aliisq; rebus, qua eas alebant. Non me fugit, quas Dioscorides pomatias vocat, plurimas reperiri in montibus Tridentinis, vicinisq; aliis locis, & eas quidem præstantissimas. Eruuntur enim è terra hyeme in sepibus & frutetis, uncis quibusdam ferreis prope fruticum radices terra circumfossa. Cõcluduntur hæ contra frigoris injuriam, quodam albo operimento, duro, gypsi speciem referente, sicq; contectæ terra se condunt. Fit enim ob hoc, ut in cibis iis longè suaviores, gratioresq; habeantur, quæ vere & æstate imbrib. excitatæ hinc inde vagantur. Quòd autem sic hyeme recondantur, delitescantq; sub terra circùm fruticum radices, Hetruria planè ignorat, cùm tamen & ibi eodem modo ab his eruantur, qui alibi artem didicerunt. Præstant cochleæ, prater ea quæ à Dioscoride scribuntur, ad varia corporis incommoda. Siquidem testa exustæ, & hordeacea ptisana incoctæ lateris dolorem tollunt, ubi ptisana sorbenda detur, cochleæ verò contusæ loco dolenti illinantur. Earundem diu elixarum jus potum iliacos juvat: eædem elixæ ac tritæ, cruentis excreationibus medentur. Disuriæ efficacissimè prosunt, si crudæ cum suo ipsarum putamine contritæ bibantur ex passo, diebus septem continuis, aut ad summum novem. Vertiginosis quoq; prosunt suspiriosisq;, ubi prima die cochleam unam magnam, sequenti duas, tertio tres, quarto duas, quinto unam, semicoctas voraverint affecti, nec minus vertiginosis quàm amentibus medebitur is, qui singulas cochleas diebus singulis plurimis, cum suis testis contritas, ex defruto potandas dederit, sed has majores esse oportet: si verò minus res successerit, triduo quiescat affectus, & subinde eandem potionem diebus plurimis replicet: Cœliacos quoq; juvant cochleæ duæ, unà cum testis contritæ, & duobus ovis gallinaceis exceptæ vini passi ternis unciis, & aquæ quaternis, ac demum fictili vase calefactæ & haustæ. Præstant eædem ad faucium molestias & asperitates, si illotæ coquantur, & deinde tritæ ex passo ebibantur. Partus faciles reddunt, si à gravidis fœminis edantur aliquot ante partum diebus. Adduntur utiliter in emplastris, quæ pus movent: namq; non solum bubones & cæteros tumores concoquunt, sed etiam abrumpunt. Contritæ crudæ & illitæ serpentibus ulceribus medentur. Quæ verò salinis inhærent, strumas illitæ resolvunt, si cum putamine tusæ illinantur: columellæ vitia sanat cochleæ vivæ succus acu vulneratæ, cum penna illitus. Complures crudæ, in nitido mortario tusæ, unà cum ovo gallinaceo incocto, ex succida lana utiliter fronti adalligantur, ad sedandas oculorum epiphoras. Combustarum cinis, cum ligni & urticæ semine ex melle potus, intra paucos dies lienosos sanat. Quæ autem cæteris minutiores habentur, tritæ & illitæ, inguinum tumores resolvunt. Omnium putamen ustum, & in pulverem tenuissimum contritum, gingivarum putredines exulcerationesq; illitus tollet. Idem casu inventum tritumq;, & potui datum, calculos expellit: quin etiam urinam mirificè pellit, si duarum drachmarum pondere ex vino albo & aqua calida bibatur: prolapsam columellam cohibet: & procidentem quoq; sedem. sed prius intestinum ablui oportet aqua in qua ferrum candens pluries restinctum fuerit. Cochleis nemoralibus à mucagine nativa diligenter repurgatis, & in lacte bubulo recenter mulso unà cum Tussilagine concisa decoctis, condimentum fit optimum tabidis, cibi loco propinandum. Item cochlearum carnes à putaminibus & excrementis repurgatæ, quin etiam aqua ablutæ involvuntur linteolo crassiore pluries replicato, & sepeliuntur in fimo equino ferventi duarum horarum spatio, indeq; detractæ lavantur lixivio calido, & coquũtur in jure gallinacei pulli: atq; tabidis, & macie summa affectis auxilio sanè magno propinantur devorandæ. Parantur præterea ad idem majori etiam cum utilitate hoc modo: Sumito cochleas majores quinquaginta, easq; prius belle lotas coquito cum putaminibus in aqua, unà cum hordeo à gluma repurgato, quousq; hordeum rumpatur. Deinde exemptas è putaminibus coquito iterum ex capi jure quousq; probè discoquantur: demum jus percolato linteolo mundo, & quotidie ejusdem affectis propinato sex uncias, addita sacchari unciatam mane quàm vespері horis tribus ante cibum. Non parvo quoq; auxilio ad hoc mali parantur cochleæ hac etiam ratione. Sumito cochlearum putaminibus exutarum libras 2. radicum glycyrrhizæ recentium libram unam: rad. althææ unc. quatuor, atq; omnia minutim concisa in vitreum collocato alembicum, & balneo ferventis aquæ Chymicaratione eliciatur aqua, cujus uncias quatuor cum sacchari unceola quotidie manè affectis propinato. Cochleæ si totæ cum testis urantur (ut Galenus memoriæ prodidit lib. 11. simplicium medicamentorũ) admista galla omphacitide, simulq; pipere albo, mirificè prosunt dysenteriis, in quibus ulcera nondum putredinosa sunt: convenit autem ut piperis sit pars una, gallæ vero duæ, quatuor cineris cochlearum. Hæc ubi ad unguem lavigaris, cibis inspergito, bibendumq;, aut ex aqua, aut ex vino albo & austero prabeto. Cæterùm absq; gallæ mistione cinis cochlearum admodum reficcantis est facultatis, obtinens item nonnihil ex ustione calidum. Porrò cochleæ, quæ ustionem non sunt expertæ, si tritæ unà cum testis imponantur, & toti ventri aqua inter cutẽ laborantium,

Cochleæ pomatiq.

Cochlearum vires Matth.

Ad tabidos.

Aqua cochlearũ.

Cochlearum vires ex Gal.

rantium, & in arthriticis articulorum tumoribus, ægrè quidem divelli poterunt, caterùm impensè deficcant: & omnino inhærere ipsas sinere oportet, quoad sponte decidant. Idemq; faciendum in tumoribus ex ictu natis difficilè solubilibus, & ex contusione facta in auribus: deficcant enim illos magnopere universos, etiamsi viscosus, crassusq; in alto humor contineatur. Idem libro citato, cùm de diversis carnibus verba faceret, sic de cochlearum quoq; carne disserut. At cochlearum caro prius in mortario contusa, ac postea ad lævorem redacta, omnium valentissimè deficcat partes superfluo humore gravatas, adeò ut & hydericis conveniat. Ipsarum autem humor solus per se citra carnem sumptus (vocatur autem is à multis μύξα κοχλίε, hoc est, mucus limacis) thuri mistus aut aloæ, aut myrrhæ, aut horum quibusdam, aut omnibus quoad habeat cerati crassitiem, medicamentum sit glutinatorium, deficcatq; pulchrè purulentos mucos aurium: sed & fronti impositum inhæret, oculorum fluxiones reficcans. Quidam etiam ad palos eximendos utuntur totis unà cum testis ad lævorem tritis: sed & quidam ad sistendos menses. Et quidem ego aliquando in agro carnes ipsas solas in vulnus cum nervi vulneratione, & contusione factum tritas imposui, ipsumq; vulnus pulchrè glutinatum est, & nervus phlegmonem haud perpessus: erat autem homo durus & agrestis: miscui tamen illis contritis pollinem farinæ acceptum à pariete molæ proximo. Scripsere autem majores me nonnulli medici, ad ejusmodi usum miscendum ipsi thus aut myrrham. Verùm horum habebam tum neutrum, ut qui tunc ab urbe abessem in villa. Possis autem & resinæ fractæ contritæ admiscere, si adsit, quippiam. Porrò ubi multum muci cochlearum accipere voles seorsum, stylo carnem earum pungito, sed non ante multos dies venatas esse expedit, alioqui enim tempore deficcantur: nam recentes plurimum habent viscosæ illius humiditatis, quam stylo compunctæ effundunt. Humiditas hæc pilorum in palpebris præter naturam gluten est: hæc Galenus. Cochleæ tum crudæ, tum coctæ cum testis suis, aut sine, contritæ emplastris concoquentibus, & saniem è vomicis fracta cute educentibus utiliter immiscentur. Marinæ in Italiæ mediterraneis perquàm rarò in cibis veniunt: quanquam iis qui maru litora inhabitant, frequentiori sint usui. Sunt & in cochlearum genere, quæ tegumento vel testa carent, quæ nobis speciatim Lumache vulgò appellantur, noctu potius, quàm interdiu ad pascua exeuntes. Degunt hæ non modò in campis & hortis, sed in cellis vinariis, & aliis subterraneis uliginosisq; ædium locis. Gerunt in capite lapidem (non tamen omnes) quem febribus tertianis adalligatum vulgus prodesse existimat. At Plin. lib. 30. cap. 5. auctor est, hunc lapidem adalligatum dentitionem facilem præstare. Expetuntur hæ mulieribus ad expoliendam faciem: namq; ex iis in stillatorium vas conjectis, additis quibusdam aliis, aquam eliciunt, qua inde earum elota facies lævorem mentitur. Quin & his Aphricam abundare scriptum reliquit Plin. lib. 30. cap. 3. & eas combustas dysentericis utilissimas esse, dariq; ex eo cinere cochlearia bina in vino myrtite aut quolibet austero. Eadem cum Thuris polline contritæ, addito ovi Gallinacei albo & illitæ, faciunt mirificè ad puerorum Enteroceles, sed interim pueros in lecto jacere oportet. Uruntur & ipsæ utiliter & in pulverem teruntur, qui inspersus quamcunq; pedum exulcerationem sanat. Κοχλίαι ut Græcis, ita Latinis Cochleæ nominantur: Arabibus Balzum & Halzum: Italis Chiocciole: Germanis Schnecken: Hispanis Caramuyos & Caracoles: Gallis Escargotz.

Cochleę marinæ.

Cochleę sine testa.

Nomina.

Καρκίνοι. CANCRI. CAP. X.

CAncrorum fluviatilium exustorum cinis, qui duo cochlearia expleat, adjecto dimidio radicis gentianæ modo, triduo potus cum vino, magnopere prodest canis rabiosi morsibus: rimas pedum fedisque perniunculos & carcinomata, cum decocto melle lenit. Triti crudi, potiq; ex asinino lacte, auxiliantur contra serpentium phalangiorumq; morsus atque scorpionum ictus. Decocti autem, & cum jure esitati, iis prosunt, qui tabe conficiuntur, aut leporem marinum hauserunt. Necant scorpiones triti & cum ocimo admoti. Possunt eadem marini, verùm inefficacius omnia præstant.

ασκωγγιτιδος ῥίζης κοχλιαρίου ἑνὸς. cũ gentianę radicis cochleario uno.

CANCER FLUVIATILIS.

HAllucinantur, qui credunt Cancros à Dioscoride & Galeno descriptos, illos esse, quos vulgus Italorum Gambari nominat. Καρκίνος enim Græcè (ut hoc loco scribit Dioscorides) non eum significat cancrum perperam vocatum, qui ἀστακὸς appellatur à Græcis, sed qui rotundo corpore habetur, quem nos Hetrusci vulgari nomine dicimus Granchio. Is Venetiis, ubi MARINORUM numerus propè infinitus habetur, ubi crustam exuerit, à corporis mollitie vulgò vocatur Mollecca. E quorum genere sunt etiam quæ appellantur Macinette: nam & hæ suo tempore crustam exuunt. Hoc ita esse testatum reliquit Aristoteles libro quarto, capite secundo de historia animalium, ubi sic inquit: ὁ δὲ καρκίνος μόνος τῶν ὀστρακοδέρμων, οὐκ ἔχει τὸ σῶμα τὸ μὲν τῶν καράβων, οὐδὲ καρίδων πρόμηκες, τὸ δὲ τῶν καρκίνων στρογγύλον: hoc est: Cancer solus ex crustaceis non regitur cauda, & corpus cum quidem locustis, squillisq; longum sit,

Cancrorum consideratio.

Multorũ error.

cancri

CANCER MARINUS.

Astacus. *cancris verò rotundum est. Porrò* ASTACUS *Oppiano speciatim dicitur gammarus magnus ille marinus, quem Romani & Tyrrheni litora incolentes Leonem appellant. Veneti autem, quasi adhuc Græcum nomen retineant, eum vulgò Astase nominare consueverunt. Idem dictus est gammarus à Theodoro Aristotelis interprete: quippe quòd vulgaris gammari faciem repræsentet. Veruntamen (ni fallor) Aristoteli ἀγχάνην nil aliud esse crediderim, quàm quod Veneti Astase, Romanis verò Leo nuncupatur: quandoquidem is paulò inferius postquam de marinis, quæ crusta integuntur, animalibus disseruisset, videtur sanè vulgares fluviatiles gammaros describere statim post fluviatiles cancros, cum inquit: ἔστι δὲ καὶ ἕτερον γένος μικρὸν ὑφὸ, ὅμοιον οἱ ποταμίοις, τὸ δὲ εἶδος ὅμοιον τοῖς ἀγχάναις: hoc est. Genus item aliud est, quod quidem parvum est veluti cancri, facie verò astacis simile. Hæc, meo quidem judicio, declarant Græcis fluviatilem gammarum proprio carere nomine, utpote & parvorum cancrorum aliqua genera, ut ipse eodem loco testatur Aristoteles, cum inquit: Cæteri minutiores, & nullis penè nominibus annotati. Quo fit, ut putaverim ego, gammaros Galeno appellari γαμμαρίδια, mutuato, cùm Romam venisset, à Latinis vocabulo, quòd eo carerent Græci. Namq; lib. 3. de alimentorum facultatibus: Ἀγχάναι (inquit) καὶ ναύσγυροι, καὶ ποταμόκαρκινοι καὶ πάγουροι, καὶ καρίδες, καὶ καμμαρίδια, ὅσα τἆλλα λεπτὸν ἔχει τὸ περιέχον ὄστρακον, hoc est: Astaci, paguri, cancri, locustæ, carides, gammarides, & id genus alia tenui testa concluduntur. Magnq; hoc affirmare non dubitaverim, quòd nomen hoc à Galeno Græcum factum, nec apud Aristotelem, nec apud quenquam repererim unquam. Quibus etiam ex verbis palàm certè est, inter* GAMMAROS *& cancros manifestam esse differentiam. Quamobrem eos medicos hallucinari censemus, qui pro cancris ad canum rabidorum morsus, itemq; ad tabidos & marasmo laborantes Gammaris utuntur: quandoquidem cùm Dioscoridem, tum Galenum non de gammaris quidem, sed de cancris intellexisse nobis compertum sit. De cancris Gal. lib. 11. de simpl. med. hac fusius scripta reliquit. At fluviatilium cancrorum cinis, quanquam similiter prædictis exiccatorius est, substantiæ tamen proprietate mirificè contra rabiosorum morsum efficax est, itaq; tum solus, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris sanè partem unam esse oportet, quinq; autem gentianæ, porrò cancrorum decem: & rarò equidem aliter illis usus nos sumus usi: caterùm ad eum modum plerunq;, quo Aeschrion empiricus ille utebatur, medicamentorum peritissimus senex, concivis ac præceptor meus. Patella erat æris rubri, in quam impositos cancros viventes, hactenus urebat, dum facilè ad lævorem redigi possent. Hic Aeschrion paratum ac promptum semper in ædibus habebat medicamen, urens cancros tempore æstivo post ortum canis, quando sol in leonem transisset, luna decima octava. Porrò bibendum hoc medicamen iis, qui à cane rabido fuissent morsi, præbebat quotidie usq; ad diem quadragesimum, mensura cochlearii satis magni aquæ insperſum. At si non protinus ab initio, verùm aliquot post dies curam cœpisset demorsi, tunc quotidie duo cochlearia aqua inspergebat. Ad ipsum verò vulnus empla-*

Gammari nomen græcum Aristot. ignoravit.

Quorundam medicorum error.

Cancrorum vires ex Gal. Antidotus ad rabidorum canum morsus.

ASTACUS.

GAMMARUS.

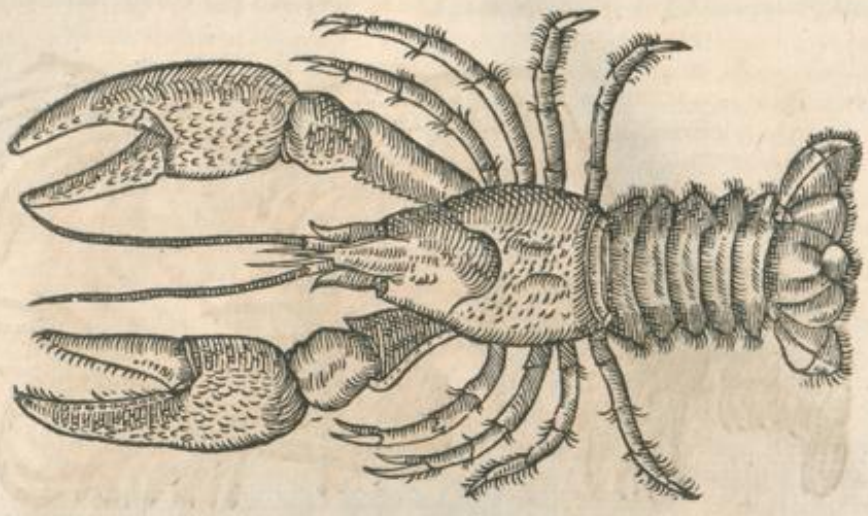

emplasticum applicabat medicamentum, quod ex pice brutia & opopanace, aceto{q3} conficitur, habens picis libram unam, unum aceti acerrimi sextarium Italicum, opopanacis verò uncias tres. Hæc tametsi à præsenti instituto essent aliena, scribenda tamen censui, quia magnopere medicamento huic ipse confiderem: nimirùm cùm nullus unquam eorum, qui illo, ut dictum est, fuerunt usi, sit mortuus. Caterùm seorsum alterum librum conscribam aliquando de iis, quæ proprietate substantiæ totius quid agunt, è quorum numero sunt id genus omnia. Ignoscendum itaq{3} tum hoc in loco scribendi importunitati, tum sicubi præterea id mihi hoc in opere contigit: nempe quia ex dictis summa proveniret utilitas, quam sanè posteris impertire volebam, si forsan me prius, quàm quæ his deinceps sunt opera, perfecissem, mors occupasset, propositum impediens. Caterùm Pelops doctor meus, & ipse omnium ejusmodi causas reddere volens: non abs re inquit, Cancer cùm animal sit aquaticum, prodest à cane rabido morsis, quibus videlicet metus est ne corripiantur affectu siccissimo, nempe rabie; quamobrem sanè etiam aquam metuunt. Ac fluviatiles, non marinos convenire cancros dictitabat, scilicet quòd animalia marina ob admistionem salis natura siccissimi haud æquè exactam tuerentur eam, quæ est adversus rabiem, contrarietatem. Ac cùm quidam subjecisset, cur non omnia, quæ in potabili aqua degunt animalia, perinde ut cancri, juvare assolent? quia, inquit, similem cancris præparationem non admittunt. Nam horum ustorum cinerem, exiccatorius cùm sit, canum mordentium venenum absumere, simulq{3} digerere professus est. Hæc igitur Pelops dicebat ambitione magna jactitans, omnium se talium noviſſe causas. At ego nisi planè me scire quippiam prius persuasum habeam, aliis persuadere non tento. Itaq{3} nec Pelopis rationem, ut veram accepi, ut quæ crebras habeat contradictiones: verùm cancros opinor ex proprietate totius substantiæ prodesse. Quoniam autem nullum eorum mortuum sciveram, qui fuerant illis usi, totis utiq{3} corporibus, hoc aperiendum recensendumq{3} à me existimavi, tametsi non esset hujus instituti proprium: nam id non erat propositum: hactenus Galenus. Cancros tritos ex lacte potos auxiliari serpentium morsibus Dioscorides è Nicandri Theriacis literis mandasse videtur, cùm ipse sic habeat Nicander:

Σὺν δὲ καὶ ἐκταπέδην ποτηρὶ κεκονυλιβόντα
Καρκίνον οὐδεφόχοιο νεοβλήτοιο γάλακτος.

Gammarorum lapilli.

Caterùm gammarorum faciem referunt locusta & squilla, quanquam hæ chelis careant. Gerunt gammari eo tantùm tempore, quo crustam exuunt, duos in capite lapillos albos rotundos{q3}, quibus utuntur medici utiliter ad expellendos renum calculos: conterunt enim hos in pulverem, & ex vino potandos exhibent. Sunt, qui hos igne prius tostos ad idem magis probent. Et præsertim ubi ex petroselini vulgaris succo propinentur. Nec desunt, qui censeant eosdem ad cordis imbecillitatem facere, atqui ego de re hac, quid certi affirmare possim, non habeo. Iidem cum vini excremento quod circa vasa lapidis instar concrevit (Tartarum vocant chymistæ) ulceribus pudendorum medentur, si simul triti aspergantur. Dantur quoq{3} cum Tiliæ arboris carbone utiliter ab alto devolutis, quinetiam ad dissolvendos internos sanguinis grumos. Eorundem pulvere dentes quoq{3} dealbantur firmanturq{3}. Caterùm rotundis cancris marinis similib. quos Adriatici accolæ, maris & fœminæ discrimine vulgò Granci & Macinette nuncupant, abundat maximè ubiq{3} suis in fluminibus ac rivulis Hetruria: nam quemadmodum Insubriæ, Transalpinarumq{3} regionum fluvii ac lacus gammaros alunt: Ita Hetruria cancros, utpote & Græcia, ubi ab Aeschrione & Galeno à cane rabido demorsis ex eorum cinere saluberrima parabatur antidotus. Cancri fluviatilis putamen diligenter contritum, & ex vino subdulci potum, renum calculos pellit. Iidem combusti, tritiq{3} & ex melle illiti, Strumas discutiunt. Eorundem pulvere sanantur sedis rimæ. Exustorum cinis oleo subactus, pernionescurat. Suffiuntur sicci, ubi fœtus hæserit mortuus in uteri cervice. Iidem triti crudi & tumentibus mammis illiti, mirificè prosunt: quinetiam impactas mammarum durities resolvunt & lac exiccant. Scorpiones proximos omnes ad eum locum convenire tradidere quidam, ubi cancri decem fluviatiles marinive, cum ocimi manipulo contriti, repositi fuerint. Fluviatiles autem peculiariter hortorum erucas pellere dicunt, qui de colendis hortis scripsêre, si pluribus in locis inter olera ligneis clavis figantur. Sed & illi non minori in errore versantur, qui putant marinos minutiores (ut ita dicam) gammarulos, quos vulgò Gambarelli & Gambarusoli appellamus, eos esse, quos tum Aristo. tum Galenus, tum Aelianus, tum Plinius cancellos nominant: quippe quod hi gammaruli Aristoteli propriè squillæ parvæ dicantur. Siquidem ii, qui in hoc genere nunquam rufescunt, Venetis aliisq{3} quàm plurimis populis, proprium adhuc SQUILLÆ retinent nomen: vulgò enim Schille dicuntur: quanquam in Hispania, præsertimq{3} in Cantabria omnes hi gammaruli Squillæ nulla differentia vocitentur. His, ut diximus, adstipulatur Aristoteles lib. 4. de partibus animalium. cap. 8. cum inquit: Squillæ à cancrario genere differunt, eo quòd caudam habeant: à locustario verò, quòd forcipe careant. Quibus sanè claret, cancris nullam inesse caudam, quapropter omne crustatorum genus, cui cauda desit, in cancrario genere fuerit recensendum. Cujusmodi sunt MAIÆ vulgò Grancevole, Paguri vulgò granciporri, marini acfluviatiles canchri vulgò Granchi appellati: & id genus plura. Nec aliam ob causam diximus gammarulos parvas dici squillas, nisi ut omnibus notum sit, eas etiam haberi his lon-*

Cancri fluviatiles.

Cancrorum fluviatilium vires.

Quorundam error.

Squillarũ confideratio.

Majæ.

SQVILLÆ.

MAJA.

Cantellorum consider.

hù longè majores, ut memoriæ prodidit Aristoteles libr. 4. cap. 2. de historia animalium, sic inquiens. Squillarum enim genere continentur gibbæ, crangones & parvæ, quæ majores nunquam effici possunt. Quibus liquidò constat vulgares gammarulos Aristoteli parvas facilè esse Squillas, cùm ii majores nunquam evadant, quàm qui semper parvi in piscariis

habentur venales. Quinetiam id ipsum affirmare non dubitamus, quòd iis cauda sit locustarum & gammarorum modo, chelæ verò seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicis conferunt. Echelæ verò seu forcipes deficiant. Squillæ tametsi concoctu contumaces sint, Galeno tamen teste, stomachicis conferunt. Edem tritæ & cum aceto potæ, lumbricos & taneas ejiciunt. Quadam autem peculiari facultate ad mulierum conceptus in cibis efficaces sunt. A Scorpionum ictu securum dicunt illum, qui Squillæ marinæ imaginem in achate lapide sculptam in annulo gestaverit. Cæterùm Rondeletius, vir quidem doctissimus atq; præclarissimus, PAGURUM, *quem Granciporo Itali vocant, Majam facit. Sed facilè quispiam illum deceptum deprehendet, qui diligenter Aelianum de Paguris scribentem legerit. Sclavi, qui Japidiam incolunt, quorumq; littora Adriaticum mare alluit, Græcum adhuc nomen servantes, qui no-*

Rondeletii erratum, Pagurum, Majam statuentis.

PAGURUS.

qui nobis Granciporri vocantur, Paguri vulgò appellant. E Paguris in cavernis extinctis oriri scorpiones testis est Nicander. Sed ad CANCELLOS redeo, nomine ipso parvulos cancros designantes, de quibus scripsit Galenus libro tertio de alimen-

CANCELLI.

torum facultatibus: Cancelli, inquiens, animalcula sunt perexiguis cancris similia, colore flavo. Afferuntur enim cancelli inter minutulos pisciculos duplici sane genere, ut quarto tum libro, tum capite de animalium historia retulit Aristoteles, his verbis: Quem autem cancellum appellant, communis ferè socius crustatorum, & testatorum generum est: quippe qui natura locustis similis spectetur, nasciq; seorsum per se solitus sit. Verum quòd testam deinde petit, quam ingressus vitam traducat, hinc similis testa contectis animantibus est, quapropter is in ancipiti esse, genusq; sibi vendicare utrunq; videtur. Forma tamen (quod simplicius dixerim) similis araneis est, nisi quòd partem capiti, & pectori subditã, ampliorem quàm aranei habeat. Cornicula duo rufa, tenuia gerit, quibus oculi magni totidem subjacent, qui nunquam introrecedant, ut cancrorum, sed semper eminentes appareant. Os sub iis est, quod velut capillamentis quibusdam pluribus circumdatur. Iis pedes subjuncti duo bifurces, quibus cibum ori admoveat: bini item utriq; adharent lateri, & tertius parvus. Thoracis pars inferior mollis tota est, disjecloq; sinu pallidum intus cernitur. Meatus ab ore ad ventrem pergit: foramen excrementi perspici nullum potest. Pedes, ac thorax duritiem præ se ferunt, sed minus quàm cancri. Nexu nullo testis adharet, purpurarum modo, & buccinarum, sed absolutus liberq; vagatur. Oblongior est, qui turbinem subit, quàm qui neritem, (quem naticem interpretamur) genus enim diversum est, quod in natice degit, cætera quidem non absimile: sed dextrum bifurculatum pedem parvum habens: cùm lævum grandiusculum habeat, & ingredi eodem ipso grandiore potissimum solet: hæc Aristoteles. Aelianus verò lib. 7. cap. 31. de cancellis ita scribit: A conchis quidem inopes, & nudi primùm cancelli nascuntur, deinde eas tanquam domicilia ad habitandum deligunt. Cùm enim vacuas, & inanes offenderunt conchulas purpuræ, aut turbinis, primò intra eas ingrediuntur: deinde cùm in ampliorem magnitudinem excreverunt, quàm iis ut capi queant, in testam laxiorem tanquam domum alteram demigrant, neq; modò in supra dictorum conchas immigrant, sed & in permultas alias capaciores transeunt, & ampliorem nacti eatanquam majore domicilio gaudent: ac sæpe de spoliis multo certamine inter se contendunt, viribusq; inferiore repulso, victor exuvias assequitur: hactenus Aelianus. Cui in omnibus subscribit Plinius lib. 9. cap. 31. & 42. His igitur diligenter perspectis, omnibus, ut arbitror, palàm fiet, & cancros & cancellos à squillis differre. Animal, quod καρκίνος Græcè, Cancer Latinè appellatur: Arabicè Sartham, seu Sarthan: Italicè Granchio: Hispanicè Cangreio: Gallicè Cancres.

Cancellorũ historia.

Cancelli ingrediuntur cõchulas.

Σκορπίος χερσαῖος. SCORPIO TERRESTRIS. CAP. XI.

TErrestris Scorpio tritus crudus, & impositus, suæ plagæ remedium est: quin estur assatus, ad eadem.

Scorpionum cõfœderatio.

TErrestres Scorpiones animalia sunt vulgò nota, quòd in quacunq; domo, non modò in cubiculis, & cellis vinariis, sed ubiq; passim reperiantur: adeò est hominum vita periculis obnoxia. Licet autem sint in Italia minus venenosi, minusq; nocui, quàm aliis in regionibus, quæ sub meridie sitæ sunt, ipse tamen complures vidi in Hetruria à Scorpionibus ictos, qui sævissimas perpessi sunt exacerbationes, & quasi ad mortem redacti. Contrà in regionibus frigidis minus nocui sunt. In agro Tridentino à scorpionibus icti nihil noxæ percipiunt. Quod tamen evenire affirmant gratia peculiari sibi à Deo impertita precibus divi Vigilii episcopi, quem & patronum præcipuum habet, & advocatum apud Deum. Hoc idem asserit Aristoteles lib. 8. cap. 29. de animalium historia, ubi sic inquit: Morsus beluarum ex locorum diversitate plurimùm differunt, ut in Pharo, locisq; aliis, scorpiones non lædunt. At in aliis locis, & præcipuè in Scythia, multi & magni nocui sunt, & vel hominem, vel quamvis bestiam percusserint, interimunt, nec sues evadere possunt, quanquam cæteros virulentos ictus minimè sentiunt. Plinius, Avicenna, Albertus, Aelianus, & aliorum pleriq; novem Scorpionibus genera assignant, diversis duntaxat coloribus distincta: nimirùm quòd alii sint flavi, alii russi, alii cinerei, alii ferruginei, virides alii, alii lutei subatraq; cauda, alii vinosi, alii albi, alii deniq; fuliginis colore. Præter nigros, & ferrugineos, virides quàm plurimos me vidisse, legisseq; recordor, in comitatu Arci non longè à Sarca flumine, quadam in sylvula novellis quercubus compositæ apud sacellum divi Pauli, ubi parvo admodum tempore, sirio ardente, ego & eremita quidam, de his, qui sub saxis latebant, plus quàm mille & quingentos collegimus, crassos & plurimùm farctos. Plures inter eos fœminas invenimus, quæ suos nuper editos fœtus albos, pediculi magnitudine, sub ventre secum ubiq; gerebant, singuli singulis cruribus adhærentes. Quapropter non ab re prodidit Aristoteles lib. 5. cap. 26. de historia animalium, quòd terrestres Scorpiones vermiculos ovorum specie pariant complures, & incubent: mox ut prolem perfecerunt, pellantur ab eaipsa, & interimantur à suis liberis magno numero: sæpius enim undenos pariunt. Plinius auctor est, Scorpionum ictum multò magis fœminis pernicialem esse, quàm viris: præsertim virginibus, quibus semper lethalem esse ait. Quibus septeni in cauda insunt, ternodii numerantur, longè saviores habentur, quàm ii quibus tantùm seni insunt. Nonnulli præterea literis mandarunt, quibus subscribit Strabo libr. 15. suæ Geographiæ, Scorpiones quosdam habere alas, quibus per aëra volitantes de una in aliam regionem deferuntur. Hoc enim credere non videtur absurdum, cùm idem formicis similiter eveniat, quandoquidem & hæ iisdem ferè coloribus distinguuntur. Tantoq; magis credendum est, quòd in Castella Hispaniæ regione sæpius agricolæ aliquos terræ cespites aratro scindant, ubi formicarum more innumeri scorpiones gregatim hyeme delitescunt. Citra Cynamoluos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus gente sublata, si Plinio credimus. Qui præterea tradit, (ut in Cancro superius diximus) quòd si decem cancri cum ocimi manipulo adalligentur, omnes, qui ibi sunt scorpiones, ad eum locum coibunt. Quod tamen Dioscoridi manifestè refragari videtur, nam superius in cancris ita scriptum reliquit Dioscorides: Cancri Scorpiones necant, si triti cum ocimo admoveantur. Ferunt à vespis, apibus, & crabronibus eos non ici, qui prius à scorpione percussi fuerunt. Quin etiam narrat Plinius lib. 25. cap. 9. Scorpiones mortuos revivisscere, admoto albo veratro. Quidam medici utuntur Scorpionum cinere, qui vivi sint exusti, ad urinam ciendam, iis præcipuè, qui renum, aut vesicæ calculo obstruuntur. Quo fit, ut in hunc usum commendaverit Mesues oleum ex iis paratum, quod officinæ habent, renibus & pubi illitum. Hoc idem commendavit Avicenna ad Aurium dolores. Ego tamen illud usu exploratum habeo, quòd oleum per me factum, in quod sanè magnus scorpionum ingreditur numerus, cordi duntaxat, & pulsantibus temporum, manuum, & pedum arteriis, illitum, ab omnibus liberat venenis, dummodo erodenti facultate vacent. Quin & eos sanat, qui tam à viperis, quàm cæteris venenosis animalibus vel icti, vel demorsi fuerint. Qua de re ii (absit tamen verbis jactantia) testimonium perhibere possunt, qui prius oleo sancto à sacerdotibus illiti, nostro postmodum peruncti evasere incolumes. Præstat item maximè hoc oleum, cùm in homines pestilentia sævit: quippe quòd non modò peste infectos juvet, sed & sanos præservet. Præstat deniq; ad omnes interaneorum vermes, omneq; dolores mulcet ex flatu, vel ex frigore genitos, præsertim ventriculi, coli, ac uteri. Ejus parandi rationem trademus (DEO concedente) libro sexto, ubi de venenorum remediis, sive Antidotis Latius disseremus. Σκορπίος & χαράδρος Græcis, Latinis Scorpio & Scorpius vocatur: Arabibus Harrab, seu Hacharab: Italis Scorpione terrestre: Hispanis Alacrna.

Scorpionum genera novem.

Scorpionum fœtus.

Scorpiones aligeri.

Scorpionum facultates.

Olei ex Scorpionibus vires.

Nomina.

Σκορπίος θαλάσσιος. SCORPIO MARINUS. CAP. XII.

MArini Scorpionis fel convenit ad suffusiones oculorum, albugines & hebetudines.

Scorpiõs. marini & Scorpenæ confud.

CRedidere quidam marinum Scorpionem, & Scorpenam vocatam, nihil inter se differre, verumtamen hos pisces inter se differre haud inficiabitur, qui Plinii & Athenæi autoritate nitatur: uterq; enim ab invicem distinxit illos. Porrò uterq; in dorso spinam gerit venenatam, qua imprudentes piscatores sæpius icit: neq; jam defuerunt, qui ejus ictu sint interempti.

interempti. Proinde existimarunt nonnulli, ictuum similitudine falsi, inter Scorpenam, & marinum scorpionem nullum prorsus interesse discrimen. Atqui Scorpio spinas quoq; in capite habet, quæ prædictis non sunt minus venenosæ. Cæterùm Scorpio, & SCORPENA *(ut equidem arbitror) ejusdem ferè generis sunt, sed in specie & forma pulpæq; præstantia (ut Athenæus est author) inter se pluribus differunt. Siquidem Scorpius è pelagiis piscibus est, scorpenâ longè major; adeò ut octonas novenasq; quandoq; ponderet libras. Scorpena verò piscis est litoralis, scorpione multò minor. Scorpius item universo corpore rubet; cornua bina in capite gerit, sed mollia: & acutos in ore dentes, minutulos tamen: Pinnis constat aculeatis,*

SCORPENA.

tam his, quæ per medium excurrunt dorsum; quàm his, quas anteriore, & posteriore parte gerit, sed iis tantùm aculeis içit, qui dorso annectuntur: quorum tamen vis his, qui scorpenæ insunt, imbecillior est. Hunc sunt, qui vulgò vocent Pesce cappone, sed in Hetruria maritimis quibusdam locis vocatur Cerna. SCORPENA *autem, quæ suum apud omnes retinet nomen, dentes adeò acutos non habet: gerit tamen in dorso aculeos scorpii modo, sed eminentiores, ac duriores, nec usq; adeò pinnatos: in cæteris verò pinnulis omnino caret, præterquam circa branchias, ubi duos prælongos habet aculeos, & nonnullos circa caput: corpore est in nigro virescente. Sunt tamen, qui indifferenter scorpium scorpenam vocent. Vinum in quo Marinus Scorpio necatus fuerit, hausturn, jecinoris doloribus medetur. Nec minus ad id quoq; valere dicunt lapidem in ejus capite inventum, oboli pondere sumptum. Cæterùm Scorpii marini felle ex lana suppositorio, secundas & menses elici certum est: quin etiam eodem incipientes suffusiones oculorum, & albugines tolli, ex melle oleoq; illito, intermissis diebus. Ad hæc trium Scorpenarum parvarum ustarum cinis potus, calculos exterit.* Σκορπιὸς βαλάσσιος, *Græcè: Scorpio marinus Latinè: Italicè Pesce cappone & Scrofano dicitur: Scorpena autem Scrofanello.*

Scorpenæ confider.

Nomina.

Δράκων θαλάσσιος. DRACO MARINUS. CAP. XIV.

DRACO marinus dissectus, & apertus impositusque, spinæ suæ ictus qua ferit, medela est.

DRACO MARINUS.

VAriat auctorum sententia in marini Draconis historia. Quandoquidem Alberto marinus draco ingens est bestia, serpentis faciem referens, alis non amplioribus, quàm quæ ad natandum sufficiant, sed ob virium præstantiam omnium aquatilium velocissimus censetur: quapropter brevi admodum tempore ingentia metitur maria. Quin & venenosum est illi animal, adeò ut quoscunq; pisces, vel alia quæcunq; animalia dente vulneraverit, interimat. Piscatorum præterea artificio captus, statim ut in arenam sese protrahi cernit, mira celeritate scrobem in litore fodit, qua se condere possit: hæc Albertus. Qui etsi ex Aristotele, & Plinio (ut opinor) transcribat, plura tamen addere videtur, quibus an multa sit adhibenda fides, quid statuam non habeo. Siquidem hoc animal Aristoteli tanta admiratione non præstat, nec draco appellatur,

Draconis marini confider.

Serpentis marinæ, hist. ex Aristotele.

sed serpens, ut is posteritatis memoriæ commendavit libro 9. cap. 37. de historia animalium his verbis. SERPENS MARINA *colore, & corpore Congro proxima est, sed obscurior, atq; acrior: hac si capta dimittatur foris, in arenam rostro*

SERPENS MARINA.

Draconis marini historia ex Aristotele.

quàm primùm adacto terebrat, subitq; tota. Est ore acutiore hac, quàm terrestres. Et lib. 2. cap. 14. Sunt etiam (inquit) maris indigenæ serpentes terrestribus similes: nisi quòd caput habeant congri. Et quidem genera earum plura sunt, colore numerosa varietatis. Nasci eas non in altissimis gurgitibus certum est. De marino autem Dracone scribens libro octavo, cap. decimo tertio, de hist. anim. Draco marinus, inquit, piscis est litoralis quemadmodum dentex, scarabeus, cernua, aurata, mugil, mullus, turdus, pulcher, gobius, atq; alii complures, & omne saxatile genus. Meminit quoq; de eo Plinius libro trigesimo secundo cap. septimo, sic inquiens: Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cygesimo secundo cap. septimo, sic inquiens: Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cygesimo secundo cap. septimo, sic inquiens: Extra has sunt rotundæ in oleario usu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus, cynosdesia, draco, quidam volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis, aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes. Huic sanè non parum correspondere videtur, quem Veneti Piscatores, quin etiam Tergestini, & Aquileienses vocant pesce Ragno, Itali verò Trascina. Quippe qui inter litorales, aculeos circum branchias habeat caudam versus spectantes, & alios in dorso adeò venenatos, ut ab eo icti, nisi curam admiserint diligentem, vel doloribus intensissimis cruciantur, vel moriantur. Itaq; & is videtur Plinio fuisse Draco, quem lib. 9. cap. 48. ipse araneum quoq; vocavit: cùm inquit: Atq; pestiferum animal Araneus, spinæ in dorso aculeo noxius: præsertim cum libr. 32. cap. ultimo, inter litorales pisces, & mari magis peculiares, non aliter araneum recensere videatur, quam draconem Aristoteles. Caterùm is libro nono, cap. 27. Serpentem marinam, de qua superius ex Aristotele diximus, draconem quoq; vocat, & utriusq; historiam errore manifesto confundit, sic inquiens: Rursus draco marinus captus, atq; immissus in arena, cavernam sibi rostro mira celeritate excavat. Id quod Aristoteli marini draconis non est, sed marinæ serpentis. Quibus apertissimè constat, Plinium aut negligenter hoc in loco Aristotelem legisse, aut ejus lectionem haud rectè intellexisse. Nec sanè quispiam Plinium excusabit, qui dixerit draconem marinum in arenam immissum, perinde ac serpens illa, rostro sibi cavernam fodere, quandoquidem cum nullo rostri mucrone sit institutus (ut rectè vir doctissimus Salvianus inquit) sed obtuso quidem ore habeatur, nulla prorsus consentit ratio, ut cavernam in arena sibi tam facilè excavare queat. Itaq; Matthiolus non tam leviter Rondeletio subscribit, qui hoc Plinii erratum haud animadvertens, præterea, inquit, quod de Dracone scripsit Plinius, id in araneo nostro (araneus illi Draco marinus est) quivis experiatur, qui piscium capturæ interesse voluerit. Captum enim araneum arena semper se obvolventem cernet. Atqui aliud, mea quidem sententia, designat Plinio, rostro in arenam immisso cavernam sibi mira celeritate excavare draconem: aliud verò Rondeletio, in arena se obvolvere, ut fere ceteri faciunt pisces, qui vivi è retibus in litus à piscatoribus devolvuntur. Quare non absq; injuria in Matthiolum invehitur (illum tamen non nominat) cum dicit absurdam esse illius opinionem, qui in Dioscoridem commentaria scripsit, quòd scribat is non eundem esse Plinii, & Dioscoridis marinum Draconem. Sed hanc injuriam iis refellendam, imò potius ægrè ferendam relinquo, qui hoc loco Rondeletii viri alioqui doctissimi negligentiam in examinanda Plinii lectione facilè cognoscent. Non video sanè, quo pacto Draconem lib. 9. cap. 27. à Plinio descriptum facere legitimè possit Rondeletius à Dioscoridis Dracone minimè differentem, cùm ibi nil aliud describat Plinius, quàm serpentem marinam Aristotelis. Cæterùm marinæ serpentis imaginem, primus (quod viderim legerimq;) ad amussim delineatam edidit Hippolytus Salvianus, medicus doctissimus, in pulcherrimo suo de piscibus volumine, unde nos hanc, quàm pinximus, accepimus: Δράκων θαλάσσιος Græcè: Italicè, Trascina: Gallicè Vive dicitur.

Plinius Serpentē marinam cum Dracone cōfundit.

Rondeletio non subscribendum.

Σκολόπενδρα. SCOLOPENDRA. CAP. XIV.

SCOLOPENDRA marina in oleo decocta si illinatur, avellit capillos: sed contactu pruritus facit.

Scolopēdræ consideratio.

SColopendra marina animal est non magnum. Scribit de ea Aristoteles lib. secundo cap. 14. sic inquiens. Marinæ Scolopendræ terrenis similes sunt, magnitudine tamen paulò inferiores: gignuntur in saxosis locis: colore magis rubro, pedum numero terrestres superant, sed cruribus sunt gracilioribus. Serpentum more non altis gurgitibus nascuntur. Hæc ille. Quibus haud parum adstipulari videntur, quæ à Rondeletio in suo de piscibus libro pinguntur: ac etiam à nobis quoq; ex illius codice huc translatæ sunt, vermium terrestrium figuræ, & numerosis, tenuibusq; utrinq; pedibus stipatæ. Verùm ab his longè differt marina Scolopendra, quam mihi dono dedit Constantinopoli allatam Clarissimus Augerius de Busbecke, qui superioribus annis apud Turcarum Imperatorem pro Cæsare Ferdinando oratorem egit. Hanc ego legitimam esse marinam Scolopendram censeo, ideoq; eam hic excudi volui, ut aliorum quoq; sit judicium. Aristoteles lib. 9. cap. trigesimo septimo de historia animal. Quæ autem, inquit, centipeda appellatur, ubi hamum devoraverit, evomit foras sua interiora, domum hamum rejiciat, non recipit intrò. Id quod etiam scribit Plinius libro nono cap. quadragesimo tertio. Sed hæc fieri in

I

SCOLOPENDRA.

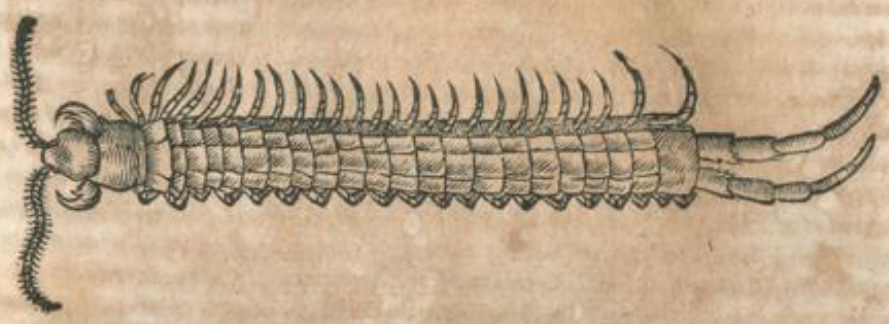

SCOLOPENDRA MARINA, RONDELETII.

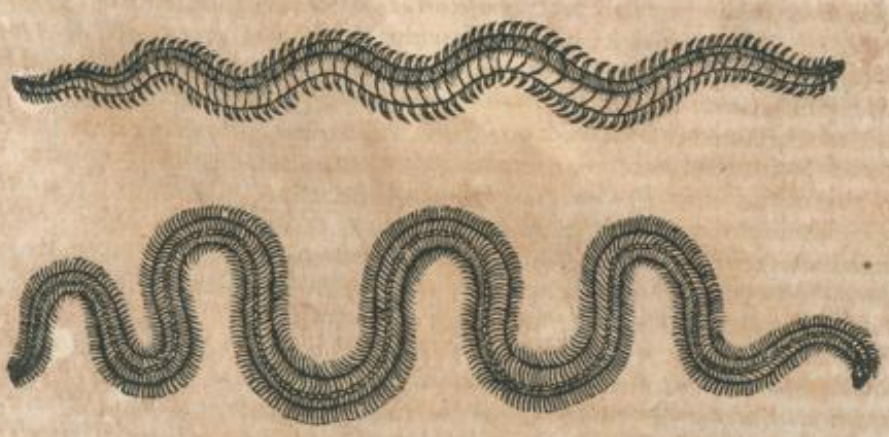

vi in tam exiguo animali, quod pro marina Scolopendra pingit Rondeletius, vix credibile videtur cùm tam exiguo sit ore, & angusto, ut hamum quantumvis tenuem deglutire nequeat. Quo fit, ut omnino adducar, ad credendum, nostram hanc legitimam veramq; esse Scolopendram: id enim adeò manifestum facit universa ejus effigies, ut omni prorsus judicio eum carere putem, qui aliter senserit.

Νάρκη. TORPEDO. CAP. XV.

MArina Torpedo diuturnis capitis doloribus admota, cruciatus vehementiam mulcet: eadem apposita eversam sedem, prociduamq; coercet.

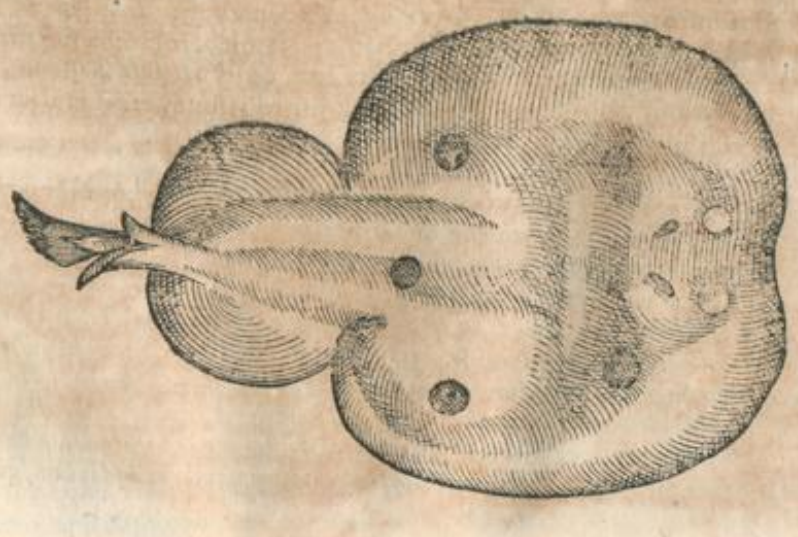

Torpedinis consideratio.

TOrpedo in cartilagineorum planorumq; piscium genere ab auctoribus recensetur, perinde ac raia, læviraia, rhombus, solea, pastinaca, & alia id genus plura. Corporis facies, si caudam abscideris, orbicularis fuerit. Caput adeò interscapulas contractum est, ut ipsius nullum vestigium appareat: Oculos tamen habet anterius, superiori parte, sed exiguos, & citra hos paulò foramina duo semicirculi effigie, quæ perpetuò recluſa spectantur. Os habet supina parte haud amplum, minutis intus dentibus. Lingua illi nulla, os præcedunt foramina duo, quæ olfactui gratia nata videntur. Eadem in parte, (ut author est Aristoteles libro secundo cap. decimotertio de hist. anim.) Branchias utrinq; quinas habet, sed exiguas & arcuatas. Excrementorum meatus ima corporis parte suum habet locum: prope caudæ exortum, quæ illi brevis est, sed carnosa, & in latam definens pinnam. In caudæ dorso duas quoq; pinnas habet, sed prior altera major, quin etiam ad caudæ ipsius exortum binas gerit, utrinq; unam, latiores semicirculares q;, de quibus tantum libro quarto, cap. decimotertio de partibus animalium, meminit Aristoteles, cæteris silentio prætertis. Atqui haud rectè eodem in loco eundem de Torpedinis caudæ scripsisse judico, cùm Torpedini non secus ac Pastinacæ, cæterisq; cartilagineis, longam, spinosam, rigidamve caudam tribuat. Corpus totum molli ac lævi cute contegit. Supina parte albicat, sed prona flavescit, vinoso ferè colore. Dorso non omnibus eadem facies: siquidem aliquibus quinq; sunt in dorso maculæ nigræ orbiculares q;, oculorum ferè effigie, pentagoniq; figura dispositæ. Unde illi nomen, Romanis occhiatella: Aliis eadem ferè visuntur maculæ, sed non ut in primo genere nigræ. Sunt enim circulis versicoloribus picta, nota quadam in medio existente, quæ oculi pupillam quadantenus refert. Nonnullis hæ maculæ desunt, sed minores, minutiores ac numerosæ in toto dorso dispersæ spectantur. Quibusdam verò nullæ prorsus apparent, dorso tantum flavescente. Cæterùm, etsi præscriptis notis Torpedines diverso esse genere videantur, non tamen in iis variat corporis inducendi facultas: namq; omnibus eadem est. Torpedo vivum parit animal ovis prius intra se genitis, ut cætera ferè cartilaginea, & adeo prolifica est, ut scripserit Aristoteles, Torpedinem visam esse grandem, quæ intra se fœtus circiter octuaginta haberet. Tanta huic vis peculiaris inest, ut retibus capta, antequam manu attingatur, & manus & lacertos piscatoris stupore non modico afficiat: id quod etiam fit, si capiatur hamo. Talis namq; hujus facultas per setas & hastam insensibili quodam modo permeans, ad manum piscatoris tandem transvecta, celeriter torporem inducit. Idcirco Galenus lib. 6. de locis affectis: Ea (inquit) potentia torpedo prædita est, ut si fuscina attingatur a piscatore, transmissa qualitate per hastam ad manum, eam repentè obstupefacit. Idem postea retulit Plinius lib. 32. cap. 1. sic inquiens. Torpedo etiam procul, & in longinquo vel si hasta, virgave attingatur, quamvis prævalidos lacertos torpescere facit, & pedes quamlibet ad cursus veloces alligat & retinet. Et lib. 9. cap. 42. ita scribit: Novit torpedo vim suam: ipsa enim non torpens, mersaq; in limo se occultat, pisces, qui securi adnatantes obtorpuere, corripiens. Quod ante ipsum prodiderat Aristoteles lib. 9. cap. 37. de historia animalium sic inquiens: Torpedo pisces, quos appetit, afficit ea ipsa, quam in suo corpore continet, facultate inducendi torporis, atq; ita retardatos præstupore capit & vescitur. Abdit sese in arena & limo, tum pisces, qui adnatantes obstupuerunt, corripit. Quam rem pleriq; conspectam à se retulerunt. Est enim pigra, Torpedo ob pinnarum in corporis mole defectum, & cum piscibus vescatur, cumq; lento motu eos capere nequeat, astu illos capit, cujus rei indicio sunt Mugiles, qui cum velocissimi sint, sæpius in torpedinum ventriculis reperiuntur. Cæterùm proprietas hæc vivis duntaxat inest: nam si eadem in exanimatis persisteret, comesta (veniunt enim frequenter in cibis) universum corpus stupidum redderent. Quamobrem Galenus lib. 11. simp. med. de ea ita scriptum reliquit: Sed & Torpedinem totam (dico autem animal marinum) capitis dolores sanare capiti admotam, sedemq; everſam coercere, à quibusdam est proditum: verùm ego cùm utrunq; essem expertus, neutrum facere comperi. Eam igitur cum cogitassem, adhuc vivam esse applicandam, cui caput doleret (posse enim fieri, ut hoc medicamen anodynon sit, hoc est dolore liberet), similiter aliis quæ sensum obstupefaciunt) ita habere comperi, putoq; eum, qui primus est usus, tali quapiam motuum ratione uti agressum: hæc Galenus. Non desunt authores, qui putent vim torpidam in Torpedine haud in toto corpore esse diffusam, sed in quibusdam tantum particularibus ejus corporis membris. Sed an hoc verum fabulosumve sit, haud facilè fuerit asserere: sunt tamen rationes, quæ illorum sententiæ non parum refragantur. Venetiis piscis hic ab affectu, vulgò Tremolo appellatur: siquidem membro stupefacto, sub inde tremorem incutit. Romani verò (me quidem latet, unde id nomen traxere) eundem vulgari nomine Batti porro & Fotterigia dicere consueverunt. Quæ Νάρκη Græcis Torpedo Latinis nominatur: Arabibus Tead: Italis, Torpedine: Hispanis Hugia: Gallis, Turpilles.

Torpedinis mira facultas.

Nomina.

Ἔχιδνα. VIPERA. CAP. XVI.

ἀμυδάλης. i. fabulosa.

b περὶ σπάνθου μάλαβάθρου φύλλα βραχίονα. i. spicæ nardi, & malabathri folii parum,

VIperinæ carnes si coctæ edantur, claritatem oculis afferunt: nervorum vitiis auxiliantur: increscentes strumas reprimunt. Detracta autem cute, caput caudaq;, quoniam carne vacant, amputari debent: quippe a commentitium est quod præcipitur, certam utrinq; mensuram præcidi oportere. Reliquum verò corpus exemptis interaneis, elotum dissectumq; discoquitur cum oleo, vino, salis exiguo, & anetho. Ajunt iis, qui viperas esitent, pediculos procreari, quod planè à veritate abhorret. Adjiciunt aliqui longam senectutem agere, qui eo cibo vescuntur. Sal ex eis ad eadem conficitur, sed inefficacior est. Viva autem vipera in fictile novum demittitur, adjiciuntur salis, caricarumq; tritarum, singulatim quinque sextarii, mellis cyathi sex, mox fictilis operculum luto oblinitur, & fornacibus inflatur, donec sal in carbones redigatur, qui postea tritus in pulveris faciem reconditur. Plerunq;, ut ori gratior fiat, immiscetur b spica, aut folium nardi, aut malabathri momentum.

ita habet antiquus manuscriptus codex.

Viperarũ consid.

JAm pridem cœptum est veras Viperas nanciſci in Italia. Earum enim partus eas indicarunt: quandoquidem recentiorum medicorum quidam Viperas summo studio indagantes, ut Galeni more hoc etiam ævo legitimam possent parare theriacam, inito consilio cum his circumforaneis, qui serpentibus alendis quæstum facitant. Viperas ipsas prægnantes sunt consecuti, quæ in capsulis concluſæ catulos peperere, quòd proprium Viperarum sit animal edere, non quidem ova cæterorum serpentium more. Nec tamen propterea illud verum esse compertum est, quòd nascentes Viperæ viscera abrodant, occisa parente, ut libro de theriaca ad Pisonem prodidit Galenus (si tamen is liber legitimus est) ex Nicandri auctoritate, & Plinius lib. 10. cap. 62. qui Aristotelis verba perperam interpretari deprehenditur, à quo vipera historiam ipsum accepisse liquido constat. Cujus sententiam non tantum explodit, quod experimento compertum est sed & Aristoteles ipse: quandoquidem nusquam dixerit, viperinos fœtus parentis viscera, aut uterum abrodere, sed quod qui tardius eduntur catuli (tardius enim ideo illi excluduntur, quòd vipera singulos singulis diebus parit) abrodunt membranã quandam, quæ in matris utero obvol-

Plinii lapsus.

VIPERA.

ro obvolvuntur ut citius prodeant in lucem. Qua in re, ut hoc omnibus palàm sit, sic lib. 5. de historia animalium capite ultimo sonant Aristotelis verba, Τῶν δὲ ὀφίων ὁ μὲν ἰὸν ἔχει ξωοτόκον· ἐν αὐτῷ γὰρ γίνεται ὠοειδέα. τὸ δ' ὂν, ὥσπερ τῶν ἰχθύων μικρὸν ἐστὶ καὶ μαλακὸν, ὁ δὲ νεοττὸς ἀνοίγει αὐτὸ, ἔστι γὰρ ἔνδον ἑκάστου ὁ νεοττὸς ἐχόμενος ὑμένι λεπτῷ· ὁ δὲ ὑμὴν ἐστὶ τῶν ἐντέρων. ἔνιοι δὲ καὶ ἔνιαι λήθαργον αὐτὸ ἐξέχυσαν. πίπτει δ' ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ, πίπτει δὲ πλεῖστα τὸ ἔαρος. Vipera è serpentibus animal edit, cùm intra se primùm ova peperit. Ovum hoc unius coloris, & molli cute contectum, ut piscium est. Fœtus supernè gignitur, nec duro cortice continetur, sicut nec piscium quidem. Parit parvas viperulas membranis obvolutas, quæ tertia die rumpuntur. Evenit interdum, ut qui in utero sunt, abrosis membranis prorumpant. Singulos diebus singulis parit, pluresq; parit quàm viginti: hæc Aristoteles. Cujus sententiam (ut dictum est) pervertens Plinius, ubi ei dicendum fuerat, quòd ultimæ viperulæ adhuc in matris utero degentes, sua abrodant involucra, anteaquam prorumpant, dixit cæteras tarditatis impatientes, perrumpere latera, occisa parente. Porrò huic explosæ sententiæ etiam Philostratus refragatur: nam in vita Apollonii Tyanei narrat, Apollonium ipsum vivam, ac incolumem vidisse Viperam, quæ suos catulos novissimè exclusos lingebat. Marsi præterea, qui serpentium domitores se prædicant quiq; falsò ex D. Pauli prosapia se originem duxisse gloriantur, Viperam Marasso vulgò appellant, ut q; majorem cum spectatorib. ineant gratiam, sæpissimè viperinos dentes longos, acuminatos, atq; mortiferos ostentant, conditos (ut Plin. inquit l. 11. c. 37.) gingivis, atq; membranula quadam circumdatos, lethali veneno referta. Quin & viperarum nuper editos fœtus ostendunt, quos viperæ suis alunt in capsulis, quib. eas deserunt: nec tamen illi matris viscera scindunt. Cæterùm quod vipera primùm intra se ova pariant, mox animalia gignant, Theophrastus quoq; auctor est libro 7. c. 14. contra eos qui secus sentiunt. Vipera (ut scribit Avicenna libro quarto, ubi de venenis agit) caput habent pressum, latumq; ubi cervici annectitur quæ peculiariter illis tenuis est, nec corpore admodum sunt longo, ut pote nec cauda. Ad hæc Galenus, cùm scriptis tradere vellet, quibus notis mares viperæ à fœminis distent, eo libro, qui de theriaca ad Pisonem inscribitur, sic inquit: Viperæ fœminæ subrufæ sunt, & perquam agiles, cervice elata: oculis subrubentibus, inverecundis, atq; intuitus feri: iis caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt universali corporis mole, earumq; excernens meatus suum propius caudam obtinet situm. Mari duo tantùm insunt canini dentes, fœminæ verò plures. Proinde igitur Nicander cecinit his versibus.

Viperarũ partus ex Aristotele.

Viperarũ facies, & sexus discrimen.

Τοῦ μὲν ὑπὸ κυνόδοντε δύο χροὶ σημήνειαν,
Τῶν ἰεδηχόφρων πλείους δὲ τε καὶ μᾶλλον ἐχίδνης. Hoc est soluta oratione,

Masculi quidem suprà canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes: at plures semper fœminæ insunt. Illud insuper addiderim: Aristotelem memoriæ mandasse lib. 8. cap. 15. de historia animalium, quòd licet hyeme cæteri serpentes cavernas subeant terræ, vipera tamen sub saxis condantur. Ex quo palam est, Plinium hoc etiam loco non rectè intellexisse Aristotelem: quippe quòd tradiderit lib. 8. cap. 29. Viperam solam terra condi, cæteras arborum, aut saxorum cavis. Illud item reticuit Aristoteles, quod Plinius poetas secutus retulit, fœminam scilicet in coitu mari caput abrodere voluptatis dulcedine. Sed ut jam viperis vires suas, ac facultates reddamus, hic ea nunc referam, quæ de iis lib. 2. simplicium medicamentorum, tum libris de antidotis pluribus posteritatis memoriæ prodidit Galenus. Viperarum igitur carnes palam videre est excalfacientes, & desiccantes, ubi condiuntur ceu anguillæ, nempe oleo, sale, aneto, porro & aqua, servato nimirum modo. Quòd autem totum corpus per cutim purgent, discere tibi liceat vel ex iis, quæ ego juvenis etiamnum in Asia nostra sum expertus: quæ singulatim deinceps narrabo. Homo quidam morbo, quem elephantà cognominant, laborans, aliquousq; cum sodalibus conversabatur, donec ex ipsius consuetudine conversatione q; quidam nostrum morbi inficerentur contagione: ille jam graveolens erat, ac deformis. Constructo igitur illi tugurio proximè vicum, in jugo collis propter fontem, illic hominem collocant, tantum illi quotidie ciborum ferentes, quantum victui supperetet. Cæterùm ad canis exortum, cùm fortè messoribus haud procul inde metentibus vinum esset allatum in fictili sanè quàm fragrans, is quidem, qui attulerat, depositio illo propè messores, abiit. Verùm ubi ejus bibendi advenisset tempus, sublato fictili adolescens, ut pro more impleto cratere, competente aqua vinum temperaret, in cratera vinum effundit, & unà excidit vipera mortua. Quare attoniti messores: veriti ne quod si ebibissent, inde sibi malum eveniret, suam quidem sitim aqua potione sedare maluerunt. Cæterùm cùm illinc discederent, quasi præ humanitate ac misericordia, homini illi elephanti obnoxio vinum largiuntur, rati expedire illi potius mori, quàm vivere in ea miseria. At ille, ubi ex hoc bibisset, admirabili quodam modo sanitati restitutus est: nã tuberosum illud omne cutis totius non aliter, quàm animalium à testis mollitie nuncupatorum malacostracon, tegmen decidit. Quantum autem reliquum erat, molle admodum apparuit, instar cutis cancrorum & locustarum (carabos Græci vocant) ubi extima testa exciderit. Alterum quoq; ejusmodi non dissimili casu in Mysia, Asiæ, non procul ab urbe nostra accidit. Vir quidam elephanto laborans profectus est ad aquarum calidarum sponte nascentium usum, sperans inde nonnihil se commodi adepturum: erat illi sortum, ancilla juvencula, sanè formosa, complurib. amatorib. ambita. Profectis igitur illis, cum aquis

Plinii lapsus.

Viperinæ carnis vires ex Galeno.

cùm aquis uteretur,in ædibus, quibus vicinus erat locus squalidus, & viperarum plenus,fortè fortuna ex illis una in urceum vini incidit negligentius positum, extinctaq; est. Ac scortum quidem in lucro id reputans,quod sors evenisset,hero id vini propinat. Caterùm ille,ubi ebibisset,ad eum modum,quo ille,qui degebat in tugurio, persanatus est:hac Galenus. Qui etsi alia è viperis experimenta ibidē scripserit, unde similiter alii incolumes evasere,ut ejus firmior redderetur ratio, quòd scilicet viperarum esu elephantiaci sanentur,attamen brevitati consulentes,ea hoc loco silentio involvenda duximus. Verùm enimvero nil mirum alicui fuerit,Viperas ambas, quarum meminit Galenus,se tam facilè immersisse vino: siquidem illis natura comparatum est,ut vino summopere delectentur. Quamobrem narrat Aristoteles libr.8.cap. 4. de historia animalium,quod ideo viperas aliqui vino cum fictilibus ad sepes disposito venantur,quia vini incontinentes sunt: ebriæ enim capiuntur. Id quod etiam dixit Dioscorides in sexti libri præfatione de venenis,venenatuq; agens. Quin etiam vipera (ut ad Pisonem scribit Galenus) bupresles & cantharides devorant. Item Aristotelis testimonio libr.8.cap.29. de historia animalium,scorpium devorari à vipera certum est: ob idq; (ut idem est auctor) eorum venenatorum morsus graviores sunt, quæ aliis animalibus venenatis vescuntur: quod profectò faciunt viperæ. Hæ theriacen ingrediuntur: at non omnes, nec omni tempore captæ probantur. Proinde Galenus libro primo de antidotis rem hanc scitè & apertè declaravit,sic inquiens: Viperas non ut aliqui faciunt,æstate media,neq; statim,ubi cavernas egressæ fuerint: æstate siquidem earum caro sitim excitat,statimq; ab egressu frigida est,sicca & extenuata. Optimum itaq; tempus est,quod iis medium intercedit,quod & Andromachus ipse significavit,quo tempore & qui Baccho sacra faciunt,viperas dilacerare solent, vere quidem siniente, nondum tamen æstate inchoata. Vel si ver ad magnam sui partem hyemale fuerit, circa principium æstatis, non multo tempore post pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes sunt,rejicere oportet,aliarum verò caput,ac caudam abscindere: nam præterquàm quòd hæ particulæ virulentiores esse videantur,etiam duræ & parum carnis habent. Sufficit autem in magnis viperis,id quod utrinq; amputatur,quatuor digitos æquare. Totum verò reliquum corpus, intestinis exemptis,pelleq; detracta,aquis primo abluendum. atq; in vas fictile conjiciendum est:deinde aqua pura superinfusa viridiq; anetho (tunc enim viget) ollæ prunas ut coquatur subjicere convenit: vel aridaligna, quæ, quòd fumum non emittant, ἀκαπνα vocant: vel quod melius adhuc est,vitium sarmenta. Salis autem, siquidem suo tempore viperas ceperis,tantillum immittere oportet:sin æstate jam incipiente,nihil. Porrò observandum est,ne illæ capiantur,quæ in maritimis locis, quæve in aliqua salsa aquarum lacuna degunt, antidotus enim quæ ex hujusmodi viperis confecta fuerit, sitim excitabit. Cùm igitur Viperæ probè coctæ fuerint,ac si quis comedere vellet, eas ex aqua eximere oportet, deinde carnes ita à spinis avellere,ut nihil ex spinis simul auferatur: atq; hu exquisitè contritis panis ex purissima farina optimeq; confecti, qui præcipuè & bene fermentatus sit,& in furno,non sub clibano coctus,modicum quiddam admiscere. Nonnulli tamen in commiscendo panem viperis hanc mensuram servandam præcipiunt,ut panis pondus viperinarum carnium dimidio minus sit: alii ne tertiam partem excedat malunt: ego vero quandoq; quartam,quandoq; & quintam panis imposui. Caterùm nisi probè coctus fuerit,periculum est,ne aliquid acidi atis medicamentum contrahat. At satius est, panem hunc ita coctum per aliquot dies loco aliquo ficciori prius exiccasse. Verùm cùm viperas & panem conjunxeris,diligenterq; adeò subegeris,ut nulla viperinæ carnis particula non contusa remanserit,pastillos ex ea massa conficito,qui tenues sint: nam crassi cùm difficulter ficcescere soleant,& carnem putrere,& panem acescere sinunt. Quamobrem panem quoq; ante siccatum terere melius est,& non,quemadmodum ante nos qui Cæsari theriacam faciebant,viperarum jure maceratum:id quod ipse quoq; diu feci,sed mihi postea melius esse visum est,panem antea contritum viperarum carnibus exactè jam subactis admiscere: citius namq; pastilli siccantur,qui siccum panem,non madidum acceperint. Sit autem cella, in qua pastillos siccabis in superiori domus parte ad meridiem conversa,vel saltem ad septentrionem nō respiciat,ut solis radios tota penè die admittat: tali enim in loco commodè ficcescent. Statim ubi fuerint conformati,ea parte collocentur, qua solares radii pervenire non possint. Frequenter autem ipsos convertere opus erit, ut aqualiter utraq; ex parte ficcescant: quod facere si quis omiserit, superior quidem pars celeriter arescet,inferior autem humida diutius permanebit,periculumq; erit ne marcescant. Postea verò quàm exiccati fuerint,maneant adhuc aliquot diebus eadem in cella longius, quàm prius à solis radiis,sæpeq; denuo convertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim dies ad summum. post quod tempus donec theriacam conficere volueris,recondi debent in vase stanneo aut vitreo,aut etiam aureo. Vitrum siquidem,& aurum nullam fraudem admittit: stannum autem plumbi mistura adulteratur,quod vitare conveniet,non solùm in hac,sed & in quibuscunq; aliis antidotis: quemadmodum & argentum,si purum non fuerit: vasa namq; ex eo fabricata celerrimè rubiginem contrahunt, purum autem argentum,Romani candidum vocant. Caterùm longè melius est,haud multo post,quàm pastillos confeceris, ipsis uti:quanquam non multum detrimenti capiunt, etiamsi peracto anno,atq; etiam multo post, eis utaris. Rectè namq; à principio siccati,ad tertium quartumq; annum integri perseverant,dummodo tamen aptè reponantur, & subinde pulviculus quidam,qui ipsis obnasci consuevit, mundu linteis interdum abstergatur. Is namq; si diutius inhæreat,pastillos perforabit. Perspicuum est autem eos inutiles evadere,qui perforati fuerint, quemadmodum antequam hoc ipsis accidat, etiamsi multum tempus intercesserit,utiles permanent. Hæc Galenus de conficiendi pastillos vipereos ratione,quò optimi & præstantissimi habeantur. Caterùm illud Dioscoridi ridiculum videtur,quod qui viperas esitent pediculos procreent. Cui tamen reclamat Galenus lib.11. simplicium medicamentorum, ubi id certo iis evenire asserit, quibus plurimum mali succi in corpore exuperat. Narrat Plinius lib. 30. c. 3. quòd Antonius Musa Cæsaris Augusti medicus cùm incidisset insanabilia ulcera,viperas edendas dabat,miraq; celeritate persanabat. Quare non demirabor Cardanum viperarum carnes mirum in modum pratulisse ad eos persanandos,qui tabe afficiuntur,& pulmonum ulceribus laborant. Namq; quodam in consilio ad Ioannem Scotum Archiepiscopum S. Andreæ ita de eis scribit: Dicam tibi secretum maximum, liberans à tabe,elephātiasi,& morbo Indico,atq; præter omnium spem,impiguat. & sanat etiā deploratos. Sumsito itaq; Viperam illam rubram, crassam & brevem,quam Itali appellant Milort. & abscisis capite, & cauda,detractoq; corio,& exemptis intestinis, & pinguedine per se asservata, viperam ipsam dissecato plures in partes anguillarum modo: coquitoq; deinde in aqua cum belzoino & sale, additis etiam paulò post petroselini vulgaris foliis: cùm autem excocta fuerit,jus linteolo percolato, ac ex eo gallinaceum pullum juvenculum coquito,ac panem subinde ipso jure maceratum, cum pulli carnibus edendum præbeto: & interim cum asservata pinguedine dorsi spinam,cæterorum membrorum articulos,& pulsantes manuum pedumq; arterias. quin & pectus ipsum inungito. Interim verò in vaporario calido maneat affectus. atq; id repetat diebus septem continuis. Hoc enim auxilio pulmonum ulcera ad extimam cutem expelluntur excitatis ibi tuberculis: interna verò ulcera sanantur,& agri bellè revalescunt: hactenus Cardanus. Qui tamen non parum cæcutisse videtur in hac vipera describenda,namq; plurimum à vipera serpentem distare scimus, quam Mediolanenses,ac cæteri Insubres Milort appellant. Siquidem hæc omnium innocentissima serpens est, & domibus plerunq; familiaris: illa verò contrà,cùm morsu facilè de-

Viperæ vino delectantur

Viperarū venatio & earum pastilli.

Viperarū vires adversus tabem.

cilè demorsos perimat. In Aegypto Aegyptios ipsos viperis, aliisq; serpentibus similiter atq; anguillis victitare prodidit Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. Quibus item eos vesci traditum est, qui occidentales, noviterq; repertas Indias incolunt, perinde ac ii, qui orientales inhabitant, ut libro 7. auctor est Plinius. Cinis ex viperea pelle factus, capiti assiduè aspersus, alopecias fœditates aufert. Viperæ totius cinis, quæ viva in vas novum fictile conjecta fuerit, additi succi fœniculi unciis duabus, & thuris grumo, & deinde cooperculo argilla circumlito tecta, & in fornace combusta oculorum hypochises & caligines potenter tollit, collyriis adhibitus aut per se tantùm. Viperæ caput linteolo colligatum & collo suspensum, magnum sanè amuletum est contra anginas, quippe non solùm jam factas sanat, sed ne fiant, prohibet. Viperæ ita Latinis dicta Græcis ἔχιδνα vocatur: Arabibus Labane alsahay: Italis Vipera: Germanis Brandschlangen: Hispanis Bivora & Bicha: Gallis Viperes.

Ægyptiis viperæ cibus.

Nomina.

10

Γαρας ὄφεως. SENECTA ANGUIUM. CAP. XVII.

SEnectus anguium in vino decocta dolori aurium, infusu; & dentium, collutione auxilio est. Addunt eam in medicamenta oculorum, sed præcipuè viperinam.

SENECTA ANGUIUM.

20

30

Nullis non cognita anguium Senecta: quippe quæ sæpe in campestribus inter saxa & stirpes inveniatur. De hac cùm dissereret Aristoteles lib. 9. de historia animal. cap. 17. sic inquit: Serpentes senectam exuunt tum vere cùm egrediuntur, tum etiam autumno. Vipera etiam exuit tam vere quàm autumno. Cùm serpens exuere incipit, ab oculis primùm detrahi ajunt, ita ut obcœcari videatur iis, qui rem non intelligunt: tum caput exuitur: glabrum enim hoc omnium antequàm reliquum corpus, apparet: atq; una ferè nocte & die senectus tota exuitur à capite orsa ad caudam: & cute altera intus subnascente ipsa removetur. Ut enim fœtus involucro secundarum, quo contentus prodierit, exuitur: sic ista senectute detracta renovantur. Porrò de ea nil aliud memoriæ prodidit Galen lib. 11. de simplicium medicamentorum facultatibus, quàm quòd in aceto decocta dentium dolori medetur. Marcellus tamen empiricus anguium senectam vulsis commendat, si iis licio alligetur. Eandem quoq; prætulit, ad cœliacos, in rosaceo prius decoctam in stanneo vase, & deinde ventri impositam. Γῆρας ὄφεως Græcè: Senecta anguium, Latinè vocatur: Alchalha & Selach albaie, Arabicè: Spoglia delle Serpi, Italicè: Schlangenbalck/ Germanicè: Pelle de la culebra, Hispanicè.

Senectæ anguium consid.

Nomina.

40

50

Λαγωὸς θαλάσσιος καὶ χερσαῖος. LEPUS MARINUS ET TERRESTRIS. CAP. XVIII.

ἀκαλήφης. cum urtica simpliciter, non cum urtica marina ut Ruellius, Marcellus & Cornarius vertunt. Ita enim habent omnia exēplaria.

LEpus marinus loligini parvæ similis est: qui per sese tritus, aut cum urtica marina illitus capillos evellit. Terrestris leporis insalsatum cerebrum manditur, juvandis tremoribus, qui valetudine contracti sunt: affrictu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat: exustum caput, & cum adipe ursino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur. Leporinum coagulum post triduum à concubitu potum, conceptum adimere, partusq; spem intercipere proditur: vulvæ & alvi fluorem sistit: comitiales juvat: contra venena ex aceto bibitur, præsertim adversus concretum lac & viperarum morsus. Sanguis ejus si calidus illinatur, vitia cutis in facie, vitiliginem lentiginesque sanat.

60

Marinus Lepus (ut nonnulli memoriæ prodidere) sic primùm appellari cœpit, quòd terrestris Leporis faciem referat. Quapropter hæc de eo à Plinio produntur lib. 9. cap. 43. Lepus, inquit, qui Indico mari nascitur, etiam tactu pestilens, vomitum, dissolutionemq; stomachi protinus creat. In nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis & magnitudine, & pilo duriore tantùm, nec vivus ibi capitur: hæc Plinius. Ex quibus facilè conjici potest, Dioscoridem potius de nostratium marium Lepore intellexisse, quàm de iis, qui in Indico innatant pelago, argumento quòd parvæ loligini similem marinum leporem reddiderit. At Aeliano marinus lepus cochleæ exenteratæ similis habetur, cui sanè is, cujus imaginem hic primo in loco ex Rondeletio appinximus, illi haud parum similis videtur. Hinc color in dorso est ex rufo nigrescens: caput habet deforme, cujus alterum cornu Libellæ, quam Græci ἐνυάλιον vocant, simile cernitur: alterum

Leporis marini consid.

LEPUS MARINUS. I.

verò mutilum eſt, foramine apparente, per quod proceſſum quendam carneum exerit ac retrahit adeò, ut linguæ ferè imaginem exprimat. In horum medio oris rima viſitur. Os habet in dorſo perinde ac Sepia, ſed tenuius ac tortuoſum. Exerit & cornicula duo mollia, cochlearum modo citra capitis ſedem, ſed breviora & reſciſſa. Atramento refertus eſt, ut loligines, quibus quoq; internis viſceribus omnibus ſimilis habetur. Eſt & alterum genus grandius atq; exterius à præſcripto differens. Siquidem anteriore parte appendices duas habet latas carnoſaq;, ore in medio repoſito. Inferius paulò cornicula

Leporis marini alterum genus.

LEPUS MARINUS ALTER.

quoq; duo prominent, ſed breviora quàm in altero & acutiora: oſſe hic in dorſo caret, cætera Sepiæ ſimilia ſunt, atq; viſceribus loliginem quoq; refert, quemadmodum atramento. Pernitioſum valde Lepus marinus animal eſt, lethaliq; veneno refertus, adeò ut devoratus interimat, & conſpectus à prægnantibus abortum faciat, ingenti excitata prius nauſea. Ideoq; rectè Plinius ſcripſit lib. 32. cap. 1. Lepus marinus venenum eſt, aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiam viſus, ſiquidem gravidæ ſi omnino aſpexerint fœminam ab eo genere duntaxat, ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitium fatentur, & deinde abortum faciunt. Cæteræ moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus, incertiq; temporis veneficium id eſſe, autor eſt Lycinius Macer: hæc ille. Tetrum & piſculentum odorem ſpirat marinus Lepus, nec alibi degit quàm in limo & ſordibus. Albertus auctor eſt, tertium Leporis marini genus reperiri, communi piſcium magnitudine, ſed capite lepori non abſimili, dorſo rufeſcente, eſculentum: tametſi à nonnullis explodatur, utpote quod & concoctu contumax ſit, & elephantiaſim gignat. Dioſcoridi marinus lepus præſtat tantùm illitus ad evellendos pilos. Plinio præſtat quoq; ad ſtrumas ſi imponatur, & celeriter amoveatur. Idem (ut Marcellus empiricus eſt author) aut ejus ſanguis cum oleo tritus, evulſos pilos renaſci prohibet. Verùm ſi renaſcantur, adeò molles futuros dicit, ut ſi iterum evellantur, & poſthac illinatur locus, haudquaquam eos renaſcituros. Cæterùm TERRESTRIS Lepus notiſſimum animal eſt, & curſu velociſſimum. Solùm hoc inter cætera terræ animalia, quæ utrinq; dentata ſunt (ut ſcriptum reliquit Ariſtoteles libro tertio de partibus animalium, capite decimo quinto) & quæ unicum tantum continent ventrem, coagulum habet. Sunt & lepores albi, quales etiam Plinius libro 8. cap. 55. refert in alpibus inveniri. Hi hyberno tempore admodum albicantes in ſummis vallis Ananiæ montibus frequentes reperiuntur, eo præſertim tempore, quo ii nivibus altiſſimis veſtiuntur: qui tamen adeò magni non ſunt, nec ita in cibum parati cum palato ineunt gratiam, ut qui in campeſtribus capiuntur. Cæterum candidi hyeme tantùm conſpiciuntur, nam liqueſcente nive ſubrubeſcunt, quemadmodum & cæteri. Cujus rei indicio ſunt illi, qui cùm non perfectè priores pilos exuerint, partim candidi, partim ſubrutili viſuntur. Lepores apertis oculis dormiunt, nec (quæ ſua maxima timiditas eſt) alio quàm fuga ſe tutari ſciunt. Huic ſoli pilos in bucca intus, & ſub pedibus eſſe adnotavit Ariſtoteles lib. 3. de hiſtoria animalium, cap. 12. Archelaw auctor eſt, cui etiam ſententia plerique

Lepus marinus venenũ.

Leporis terreſtris conũder.

Vana opinio lepores æquè gignere.

riq; subscribunt, Leporibus utrunq; sexum, & utramq; gignendi vim inesse, & omnes lepores æquè gignere, ac si essent Hermaphroditi. Verùm invaluit falsa hæc opinio, quòd crediderint homines tumores binos in inguinibus utriusq; sexus prominentes, testiculos esse. Atqui hi testes non sunt (ut in Castore inferius dicemus) sed folliculi glandulæ faciem referentes, qui meatum intus habent obliquum, è quo liquor quidam effluit, perinde ac è Castoris folliculis, quos omnis superior ætas falsò testiculos putavit. Hos quoq;, quinimo & vulgus universum, hac in opinione confirmavit, quòd viderint, Lepores, quanquam plurimi quotidie capiantur, etiam quodammodo fœcundiùs procreare. Veruntamen id non evenit, quoniam mares ipsi pariant, sed quia (teste Aristotele libro 6. de historia animalium, cap. 33.) superfœtant, dum adhuc utero gerunt, similiterq; statim à partu concipiunt, ita quòd singulis mensibus generant. Sed fœtus edunt non universos: interpositis enim diebus, quot restulerit, peragunt partionem: unde tam innumera fœcunditas: nam etsi fœmina lac nuper natis præbeat, nil tamen prohibet, quin eadem repetat coitum, & lactans gerensq; utero, denuo concipiat fœtum. Mares (ut loco citato idem prodidit Aristoteles) aversi coëunt cum fœminis: retrò enim ius genitale membrum à natura datum est, ut appareat, dum urinam reddunt. Ex quo etiam multis persuasum est, mares fœtum concipere, siquidem cognitu perquam difficile est, an mares, an fœmina sint, ut etiam cuniculis contingit: qui cum fœcundius etiam prolificent, quàm lepores, non ob id tamen mares unquam parere visi sunt, quamvis quolibet mense fœmina pariant. Tradit Plinius lib. 11. cap. 37. bina jecinora Leporibus inesse circa Briletum, & Thernem, & in Cherroneso ad Propontidem: at translatis aliò alterum statim absumi. Id quod ante ipsum memoria prodiderat Aristoteles libro 2. de historia animalium, cap. 17. Item libro 3. de partibus animalium, cap. 7. ubi hoc Leporum genus pluribus in locis reperiri testatur, speciatim verò in Sycino agro, circiter Bolbam lacum. In Ithaca insula (ut idem tradidit libro 8. de historia animalium, cap. 28.) Lepores si aliunde illati dimittantur, vivere nequeunt: sed eodem reversi, unde maris introierint insulam, moriuntur. Leporinæ carnes in cibis esitatæ præter id quòd ægrè concoquuntur, crassum atrabiliosumq; generant succum. Veruntamen (ut inquit Rasis libr. de 60. de animalibus) dysentericis conferunt, si assatæ sumantur. Jecur verò arefactum, jecinorosis utiliter exhibetur potandum. Integer cum pelle Lepus, operculato fictili impositus, in clibanoq; igne succenso tamdiu dimissus, ut penitus exuratur, urinæ vitiis mirificè opitulatur, adeò ut calculos ejiciat, tam in renibus quàm in vesica genitos. Leporinum fel saccharo exceptum, oculorum argemas nubeculasq; delet. Leporinum stercus (ut ajunt) mulieribus gestatum, conceptum impedit. Sed illud experientia compertum est, quòd vulvis earum immissum, & menstrua defluxiones cohibet, & humentem exiccat uterum. Renes crudi, præsertim adhuc calentes devorati, auxiliantur mirificè calculosis, quin etiam cocti idem præstant. Pulmo autem frequenter adhibitus, attritos ex calciamentis pedes sanat: ejusdem testiculi iis salubriter manduntur, qui vesicæ molestiis laborant. Leporinus sanguis adhuc calens, cum hordeacea farina decoctus ac devoratus, dysentericorum profluvium illico sistit. Ad idem quoq; valet Leporinus simus potus. Idem atq; pili, qui sub ventre habentur (ut Marcellus est author) cum melle decocti, & fabæ quantitate frequenter devorati, rupta intestina conglutinant, etiamsi læsio in gracilioribus fuerit intestinis, verùm assiduè hoc medicamento utendum est, donec periculum omne tollatur. Pili leporini usti, sanguinem undequaq; fluentem sistunt, peculiariter autem ad fluxum sanguinis narium ii valent, qui è ventre vivi Leporis evulsi fuerint, si in nares intromittantur. Sunt qui scribant, eos ventriculi doloribus affici nunquam, qui leporinum talum secum portaverit: sed hæc superstitiosa sunt, quanquam non omnino rejicienda. Animal λαγὼς θαλάσσιος Græcis, Lepus marinus Latinis nominatur: Italis Lepre marino. Quod verò λαγὼς χερσαῖος Græcè, Lepus terrestris Latinè dicitur: Arabicè Arneberri: Italicè Lepre terrestre: Germanicè Haſe: Hispanicè Lieure: Gallicè item Lieure.

Leporibus bina jecora.

Nomina.

LEPUS TERRESTRIS.

τρυγὼν θαλασσία. PASTINACA MARINA. CAP. XIX.

MArinæ Pastinacæ radius, qui ejus cauda enatus adversis squamis reflectitur, dentium dolorem mitigat, nam eos frangit & evocat.

PAstinaca marina similiter atq; Raja, & alia id genus, in piscium planorum, & cartilagineorum genere collocatur. Hanc Veneti Pesce colombo, Romani Bruco appellant. Duo ejus vidimus genera, alterum, cujus unus tantùm aculeus caudæ inest: alterum, cui duo. Postremam hanc aquilam quidam esse censent. Verùm cùm Aquila uno tantùm aculeo sit munita, nec parum capitis figura, & caudæ longitudine à Pastinaca differat, piscatorũ sententiis ego potius acceſſerim: quippe

Pastinacæ piscis cõfuderat.

PASTINACA MARINA.

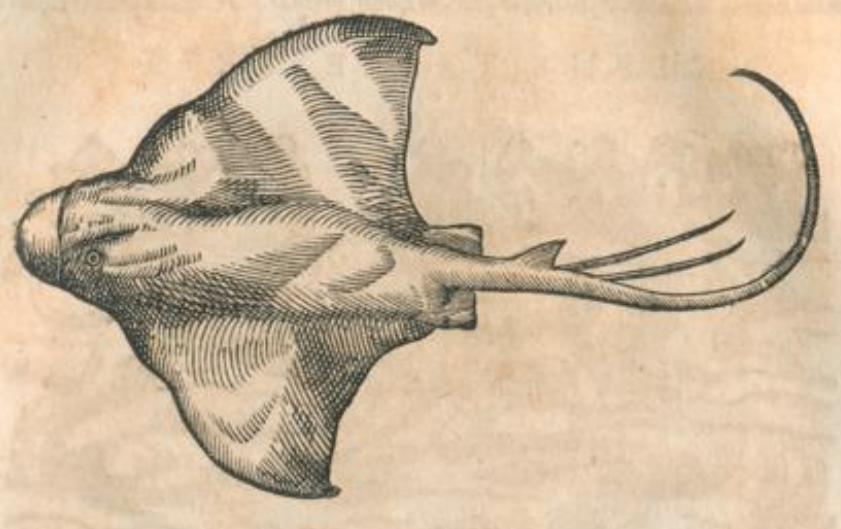

quippe qui dum Istriæ litora perlustravem, Pastinacas nonnullas mihi obtulerunt, quarum aliæ unico, aliæ gemino aculeo armatæ spectabantur, has mares, illas fœminas appellantes. Sed mirum dictu, quàm acriter feriant Pastinacæ, Aculeos enim robustos admodum habent, utrinq; minutis dentibus, ipsisq; aduncis serræ in modum excisis, quorum venenato ictu piscatores graviter afficiuntur. Quam ob causam memoriæ prodidit Aëtius libr. 3. quòd qui à marina Pastinaca percussi sunt, his vulneris locus manifestè apparet: Sequitur autem dolor pertinax, & totius corporis stupor: acutum enim, & firmum habet aculeum, quo vehementissima vi in altum impulso nervi sauciantur: quapropter in aliquibus mors derepente totum convellens corpus comitatur. Idcirco non absq; forti ratione Plinius libr. 9. cap. 48. ita scriptum reliquit: Nullum usquam execrabilius venenum, quàm radius super caudam eminens trigonis, quam nostri Pastinacam appellant, quincunciali magnitudine, arbores infixus radici necat. Arma ut telum perferat & ferri, & veneni malo. Latet piscis hic (ut & idem auctor est libro citato, cap. 42.) latrocinatur ex occulto, transeuntes radio figens. Marcellus Vergilius, nimirum cupidus ineundi rationem, quâ Pastinacæ radio uti posset, dentium doloribus sedandis, quippe quòd in silentio involverit Dioscorides, fatetur, etsi diligenter, ut consentaneum est, inquisiverit, nunquam tamen apud antiquos scriptores eam se consecutum fuisse. Qua in re apertè declarat, sibi cum Plinio parum interceßisse consuetudinis: quandoquidem Plinius lib. 32. cap. 4. nos abundè docuerit modum, quo eo radio in dentium doloribus uti valeamus, sic inquiens: Pastinacæ quoq; radio scarificare gingivas, & in dentium dolore utilissimum. Conteritur is, & cum helleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Quapropter mirari non licet, si quandoq; in plateis circulatores, dentium extractores cernimus, qui dentes absq; ferreis instrumentis, nullo illato dolore extrahant. Idem radius equos persanat, qui subcutaneis vermibus exeduntur, si eo ulcera scarificentur, purganturq;. Pastinacæ jecur oleo incoctum, non modò hominum scabiem sanat, sed etiam brutorum. Piscis tamen esculentus est, si abscißis in universum cauda & capite, decoquatur.

Marcelli ignoratio.

Pastinacę & ejus radii vires.

Τρυγὼν θαλασσία ita Græcis, ut Pastinaca marina Latinis, pariter & Italis nuncupatur.

Σηπία. SEPIA. CAP. XX.

SEpiæ coctæ dum estur atramentum ægrè concoquitur: alvum mollit. Collyriis è testa factis convenienter genarum scabritie perfricantur. Ustum in sua testa, donec id, quod crustosum est, abscedat, postea tritum, expurgat vitiligines, furfures, dentes: & vitia cutis in facie: elotum in medicamenta oculorum addi solet: contra albugines, oculis jumentorum efficaciter inspiratur: pterygia oculorum absumit, cum sale tritum & injectum.

Sepiarũ confider.

SEpiæ in omnibus Italiæ piscariis, proprium retinent nomen, venalesq; habentur, in iis inquam, in quibus marini veneunt pisces. Hæ polypis similes sunt, præterquam quòd hi innumeris pedibus excellunt, illæ verò majore corporis mole. Est Sepiis in dorso os candidum, superiori parte durum ac læve: inferiori autem fungosa quadam medulla repletum, quæ & leviter aspera, & ligni modo frequentibus venis distincta visitur. Expetuntur Sepiæ ossa auri fabris: facilè enim in partem illam fungosam annulorum, cæterarumq; rerum formas imprimas, quæ metallis igne colliquatis expleri solent. Sepiæ suo etjam æstu non vacant: ubi enim piscantem sensere, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua abscondunt. Id quod etiam faciunt advenientibus voracioribus piscibus. Pariunt (ut prodidit Plinius libr. 9. cap. 51.) omnibus mensibus, plerunq; autem in terreno inter harundines, aut ficubi enata fuerit alga: neq; his limatu longior est vita. Id quod de polypis retulit Aristoteles lib. 9. de historia animalium, cap. 37. Qua in re dixerim, quòd si historia, quam tradit Plinius libr. 9. cap. 30. de illo tam ingenti Polypo, cujus caput Lucullo ostensum fuisse narrat, dolii magnitudine amphorarum quindecim capax: atq; pedes, quos vix utroq; brachio complecti esset, longitudine pedum triginta, vera perhibetur, nullum sequetur absurdum, quin polypi & denis, & bis denis annis vivere possint. Quod etiam tum sepiis, tum loliginibus evenire posse non dubitaverim, præsertim cùm eodem loco scripserit Plinius, sepias, loliginesq; ejusdem polypi magnitudine in Hispanico litore undis expulsas esse repertas. Sepiæ atramento tantam vim esse Anaxilaus est auctor, ut eo in lucernis accensis addito, cæteris ablatis luminibus, homines circumstantes Æthiopes videantur. Hic an jure, vel injuria me redarguat Gesnerus, doctis viris relinquo judicandum, cùm ego sensum, non verba Anaxilai referam. Sepiæ, polypi, loliginis, & cætera id genus mollia difficillimè concoquuntur, quam ab causam antea cædi verberibus solent, quam exco-

Polypi mira magnitudo.

Gesneri notatur.

SEPIA.

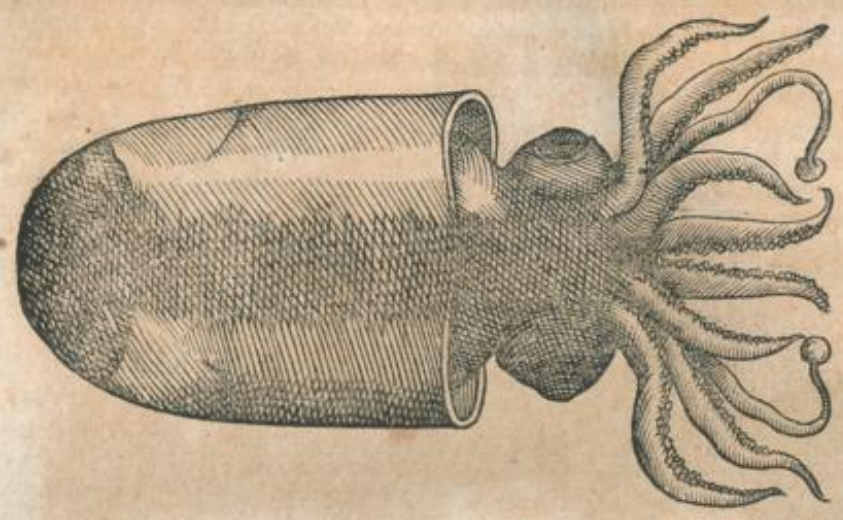

excoquantur. Quanquam Athenæus Sepias aqua elixas ventriculo utiles existimaverit, dixeritq; eas sanguinem attenuare, atq; hæmorrhoides ciere. Cæterùm (ut Galeno placet libr. 3. de alimentorum facultatibus) duræ sunt carnis, ægrè conficiuntur, & succi crudi plurimum gignunt. Attamen iis quibus probè concoquuntur, non parum corpori præbent alimenti. Quin & ejus testa exusta (ut libro 11. simplicium medicamentorum, idem scriptum reliquit) ad vitiligines; Sepiarũ facultas.

LOLIGO SIVE CALAMARO.

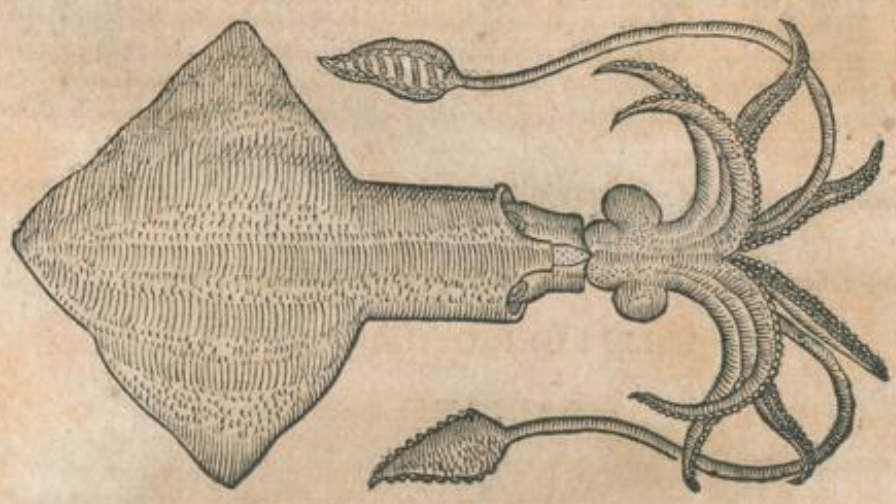

lentes, & scabiem usum utilem præstat: mista præterea fossili sale, in oculis existentes ungues eliquat, & antequam uratur frictione dentibus splendorem affert, & illitione ulcera desiccat. Sepiæ ova in cibis sumpta urinam ciere Plinius commemorat, renumq; lenitorem dixicere. Sepiis, nucibus & allio paratis quidam vescuntur, ut salaciores in venerem prorumpant. Quæ Σηπία Græcis: Sepia item Latinis & Italis appellatur: Arabibus Sarathan & Sarthan: Germanis Blackfisch: *Hispanis Siba: Gallis Seche.* Nomina:

Τρίγλα. MULLUS PISCIS. CAP. XXI.

MUllorum assiduo cibo aciem oculorum hebetari constat. Is marini draconis, aranei ac scorpionis morsibus medetur, si crudus atque dissectus admoveatur.

*MUllus piscis Latinis olim sic dictus, relicta mulli appellatione, hodie Græcorum more Latinè etiam Trigla, & Italicè Trigilia nominatur. Duo ejus habentur genera (ut diligenter observavit Salvianus) colore & magnitudine differentia. Major qui pedali longitudine sæpe visitur, rubro vestitur colore, aureis lineis à capite ad caudam ductis. Minor purpureus est, maculis quibusdam flavis, livent ibusq; apparentibus, nec palmarem longitudinem excedit. *Ambo barbati sunt, ideoq; à Venetis appellantur Barboni. Antiquis in magno expetebatur pretio, præcipuè ganeonibus: cum ex fide dignis constet monumentis, Mullos sæpenumero à privatis etiam hominibus argenti libra singulos væniisse, tanta cum eorum jecore, & capite gratia intercesserat gulæ. Quamobrem Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus de eo hæc memoriæ prodidit. Mulli jecur à gulosis mirabilem in modum voluptatis nomine commendatur. Quidam vero ipsum ne per se quidem solum edendum censent, sed garelao, quod vocant, in vase præparato, cum pauxillo vini viscus in eo tantisper disterunt, dum ex universa ejus substantia, & præparato liquamine unus ac similaris succus, quantum sensu possit judicare, factus esse videatur, in quo intincta mulli carne vescuntur. At mihi profectò nequaquam tantæ suavitatis visum est, ut eum* Mulli cõsideratio. Mulli facultas ex Gal.

ut eum honorem mereatur, neq; tam insignem corpori utilitatem conferre, uti nec ipsum caput: quanquam hoc quoq; laudant ganeones, ac secundas post jecur ferre prædicant. Caterùm intelligere nequeo, cur permulti grandissimos mullos emptitent, cùm nec adeò suavi sint carne, ut minores: nec concoctu facili, ut quæ dura admodum est. Itaq; cum aliquando

MULLUS PISCIS.

quendam ingenti pecunia prægrandes Mullos ementem interrogarem, cujus rei gratia illos tantopere expeteret, respondit se primùm propter hepar illos tanti emisse: tum autem & propter caput. Idem loco citato, circa capitis initium ita scribit. Mullus omnium ferè aliorum durissimam habet carnem, impendioq; friabilem: quod perinde, ac si dicas, nihil in eo esse lentoris neq; pinguedinis. Eaq; ex parte cunctis aliis præstantius nutrit, dummodo probè concoquatur: hactenus Galenus. Mulli, auctore Plinio, ter anno fœtificant, tantaq; iis ingluvies, ut etiam hominum cadaveribus vescantur. Ii caeteris in cibis præstant, qui inferiori labro utrinq; barbati habentur. Romani, Neapolitanis & Venetis longè præstant. Vinum, inquit Athenæus, in quo Mullus vivus immergitur, hausturn venerem viris mirum in modum inhibet: fœminis verò conceptum. Piscis τρίγλα Græcis, Mullus Latinis vocatur: Italis Triglia & Barbone: Hispanis Salmoneta.

Nomina.

ὑπποπόταμος. HIPPOPOTAMUS. CAP. XXII.

a Meum & Catec. addunt μετὰ οἴνου. i. cum vino.

HIppopotami testes exiccati ac triti, *a* contra serpentium morsus bibuntur.

HIPPOPOTAMUS.

Hippopotami historia.

HIppopotamus est (ut Plinius narrat libro 8. cap. 25. & 26.) belua, quæ in Nilo editur, crocodilo altitudine major: unguli bifidi, quales bubus: dorso equi, & juba & hinnitu: rostro resimo, cauda torta, & dentibus aprorum aduncis, sed minus noxiis: tergoris ad scuta, galeasq; impenetrabilis, præterquam si humore madeat. At Aristoteles libr. 2. de historia animalium, cap. 7. à quo Plinius transcripsisse videtur, de fluviatili equo ita scriptum reliquit: Os quibusdam animalibus rescissum, ut cani, leoni, deniq; omnibus, quibus dentes serrati, aliis parvum, ut homini, aliis mediocre, ut generi suum, equo fluviatili, quem gignit Aegyptus, juba equi, ungula qualis bubus, rostrum resimum. Talus etiam inest bisulcorum modo, dentes exerti, sed leniter, cauda apri, vox equi, magnitudo asini. Tergoris crassitudo tanta, ut ex eo venabula faciant. Interiora omnia equi, & asini similia: hæc ille. Cæterùm (si Pausaniæ credimus) Hippopotamus dentes in inferiori maxilla, ut aper exertos habet, eosq; adeò conspicuos ac grandes, ut in Arcadicis scribat se apud Pro-

Pausanias.

connesios matris Dindymenæ simulachrum aureum extitisse, cujus facies, eborus vice è dentibus Hippopotamorum erat conformata. Sed longè admodum distare videtur ab Hippopotami historia animal, cujus hic imaginem damus, quanquam illud pro Hippopotamo primus Bellonius pinxit, & deinde eum sequutus Gesnerus. Siquidem huic boum modo pedes bisulci non sunt, nec talus bisulcorum similis, sed canum, luporumve similes, multifidi, unguibus in digitorum extremitatibus emergentibus. Os non mediocre illi esse videtur, cùm Bellonio crocodilum in ore habeat. Dentes nulli visuntur exerti aprorum modo: juba illi nulla, nullaq; equi aut asini facies: cauda elephanti potius quàm apri è posterioribus pendet: aures habet ursinas, & rostrum porcinum, quod etsi resimum sit, absurdum tamen fuerit affirmare hoc animal hac tantùm nota esse Hippopotamum: nam potius toto corpore, præterquam pedibus, porcum referre videtur. Nec me à mea deduxit sententia statua illa lapidea Nili, quæ Romæ habetur, prope quam tale animal, quale hîc pinximus, stare videtur, ore crocodilo apprenso atq; sublato: siquidem cum id nullis notis equum fluviatilem referat, de quo Aristoteles, Plinius & cæteri antiqui scriptores meminere, mihi persuadere non possum, ibi hoc animal Hippopotamum repræsentare. Et præsertim cum nusquam legerim, Hippopotamum crocodilos venari, & eos dentibus mordicus retinere. Sed Bellonium potius miror, quippe qui scribat, se vidisse Constantinopoli Hippopotamum huic similem, qui absq; humore tribus annis in sicco vixerat, vivebatq; adhuc: cum scribat Aristoteles lib. octavo cap. secundo de historia animalium, quadam esse animalia, ut sunt, quæ marinæ testudines appellantur, Crocodili & equi fluviatiles, quæ vivere quidem discluſa ab aquæ natura non valeant, id quod ipsa naturæ ratio & experientia comprobant: quare dixerim ego, potius errasse Bellonium, quàm Aristotelem. Itaq; Bellonium hac in re vel cœcutisse crediderim, aut longè plura, majorave narrasse, quàm ipse viderit unquam. Quod autem ita sit, testantur quædam antiquissima Romanorum numismata, quæ suis cum Hippopotamis ad vivum delineatis jam ante excusa, [hic tamen omissa sunt,] ope & auxilio Jacobi à Strada Mantuani, Cæsaris Ferdinandi & Maximiliani antiquitatum præfecti, qui ex suo promptuario illa numismata ut appingerentur concesit. Hippopotamus olim non solùm Nilo flumine alebatur, sed Bambotho quoq; juxta Athlantem Africæ & Indo Indiæ flumine, ut Strabo & Julius Solinus narrant. Nusquam veri Hippopotami reperiuntur, inquit Ammianus Marcellinus, ut conjectantes regionum incolæ dicunt, insectantis multitudinis tædio ad Blemmas migrasse compulsi. Segetes Hippopotamus æstu magno depascitur destinatione ante determinatas in diem: nempe ex agro ferentibus vestigius, ne quæ revertenti insidiæ comparentur. Primus eum vivum & quinque crocodilos, Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister existit. Assiduâ namq; satietate obesus exit in litus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus, atq; ubi acutissimum videt stipitem, imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat: atq; ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit. Hujus corii cinis cum aqua illitus panos sanat. Adeps frigidas febres: item simus sussitu. Dentes è parte læva dolores dentium, scarificatis gingivis. Pellis ejus è sinistra parte frontis in inguina adalligata, venerem inhibet. Ejusdem cinis alopecias explet. Quod Dioscorides Hippopotami testes contra serpentium morsus propinat, è Nicandri Theriacis, ut alia quam plurima desumpsisse videtur, ubi hunc segetum Aegyptiarum depopulatorem nobis describit his versibus.

Hippopotamus Bellonii & Gesneri.

Bellonio arguitur.

Hippopotamus ubi alatur.

Hippopotami vires.

ἔρχιν

Ἵππε, τὸν νείλῳ ὑπὲρ εἰνοσιβλαβέοντα
Βόσκει ἀρούρησιν ἀλὶ ναιὴν ἐπιβάλλεται ἄρτιν.
Ὅ γε καὶ ἐν ποταμοῖο λιπὼν ῥέεθρον εἰλυόεντα,
Χηλὸς ὅτε χλοάουσι νέον δ' ἀπεχεύατο πεύκη
Τόσσον ὑπὲρ εἴδων λείπει βυθὸν ὀξυτέρη περ
Ἐννέμεται γενίοισι παλιρρυτον ὄγμον ἐλαίνων.

Belua, quæ ἱπποπόταμος Græcis, Hippopotamus item Latinis, & fluviatilis equus appellatur: Italis Hippopotamo. Nomina.

Κάστωρ. FIBER. CAP. XXIII.

FIber ancipitis vitæ animal, plerumque cum piscibus & cancris ex aqua victum capessit. Hujus testes serpentium venenis adversantur, sternutamenta movent, & in universum varios obtinent usus. Si-

CASTOREUM SIVE FIBER.

quidem menſes ac partus ciunt, duabus drachmis cum pulegio poti: partus ſecundasque ejiciunt: contra inflationes, tormina, ſingultus, venena, ixiamque ex aceto bibuntur: lethargicos & utcunque veterno obdormiſcentes excitant infuſi: cum aceto autem & roſaceo olfactu & odoris ſuffitu, idem faciunt: poti & illiti proſunt tremulis, convulſis & omnibus nervorum vitiis. In ſumma calfactoriam vim habent. Eligi debent teſtes, qui ex uno ortu connexi ſunt (fieri enim non poteſt, ut gemini folliculi in una membrana conjuncti reperiantur) liquore intus veluti ceroſo, odore gravi, & virus redolente, guſtu acri, mordente ac friabili, naturalibus tunicis circumdato. Quem fraude aliqui corrumpunt, conjicientes in follem gummi aut ammoniacum cum ſanguine & caſtorio ſubactum, & ita exiccantes. Vanum eſt, quod traditur, teſtes ab ipſis evelli, & à ſeſe abjici, cum venatu urgentur: ſiquidem tangi nequeunt, ita, ut in ſue, ſubſtricti. Operæ autem pretium eſt, diviſa pelle melleum liquorem cum eveſtiente tunica aſſumere & ſiccatum † potui dare.

Fibri hiſtor.

Quemadmodum in ſuperiore ſpectatur Germania, ubicunq; Rhenus influit, quin & in Auſtria, atq; Pannonia, ubi Danubius, in aliisq; finitimis provinciis, ubi Dravus & Savus diſcurrunt, Fiber ſanè, quem Graci ὕδρον appellant, animal eſt (ut Dioſcorides inquit) quod ex amphibio habetur genere: quippe quod & terris & aquis vitâ ducat: ibi namq; videtur modò in fluminib. natare, modò in litore vagari, modò in propinquis ſylvis ſpatiari. Fiber lutræ ferè faciem refert, major tamen. Caput huic eſt ſubrotundum, dentes & oculi murini, lingua ſuilla, leporinaq; maxilla, roſtro retuſo, minimè prominente, longis quibuſdam ſetis barbato, quemadmodum & ſupercilia. Dentes anteriores, qui utrobiq; bini ſpectantur, illi ſunt, longi latiq; incurvi, acuti & intus concavi, flavo colore: molares autem in utraq; parte octoni, ſed inæquales & limæ inſtar aſperi, auriculæ breves, ſubrotundæ, parvæ, piloſæ. Priores pedes digitis quinq; conſpicuis conſtant muris montani aut ſciuri modo, firmis unguibus armati, non autem Simiæ ſimiles, ut ſcribit vir quidam clarus: poſteriores verò anſerinos æmulantur, digitis pariter quinq;, cartilagine nigra comprehenſis. Caudam habet latam, ſuperiori parte ſquamoſam, altera verò ſede levem & pilis, ut ſuperior vacuam, qua unà cum poſterioribus pedibus ad natandum utitur. Jecur habet magnum, ſubnigrum, lobis quinq; diſſectum, ubi quoq; fel hæret inter minores. Renes longè majores ſunt, ſplen verò minor, quàm requirat corporis moles, veſica ſuillam refert. Teſtes illi ſunt parvi, ſubſtrictiq; & adhærentes ſpinæ, qui adimi ſine animalis vita non poſſunt. Id quod rectè apud Plinium animadvertit Seſtius medicus. Idcirco manifeſto fabulantur Solinus, Andromachus, Aelianus, Apulejus, Juvenalis, Cicero & Plinius, quippe qui ſcripſerint, Caſtorem ſibi teſtes dentibus amputare conſpecto venatore: ſed miror Plinium in hac falſa perſtitiſſe ſententia, cùm legerit apud eundem Seſtium (ut ipſemet ſcribit lib. 32. ca. 3.) id eſſe fabuloſum & comprobatũ ab eo errorem cerneret. Cæterùm cum Fibris teſtes ſint manifeſtò ſpinæ cohærentes & gallorum Gallinaceorum teſticulos non admodum magnitudine ſuperent, caſtorea, qua medicamentis uſurpamus, veri teſtes non ſunt, ſed folliculi quidã, qui tam in maribus, quàm in fœminis, utriq; in inguinibus, ſtatim ſub cute ovorum gallinaceorum magnitudine, & ſæpe majores conſpiciuntur. Meatum uterq; habet, cujus orificium extra corpus circa pubem perſpicuum eſt, parumq; alterum ab altero diſtat, ex utroq; exudat fluitq; humor ſubſtantia oleoſus, odore perquam gravi, quem animal lingua lambit, & deinde ſeipſum inungit. Liquoris, quo folliculi iidem referti ſunt, in vivis adhuc animalibus fluidus eſt, olei modo: deinde exemptis folliculis, & aliquandiu aſſervatis, mellis ſpiſſitudinem coloremq; contrahit. Poſtremò cera in modum concreſcit, ubi in fumo ſuſpenduntur folliculi. Quòd autem hi tumores folliculive, teſticuli non ſint, ex hoc liquidò conſtat, quod tam in maribus, quàm in fœminis habeantur, quodq; nullus in iis ſit meatus in penem, qui inter illos tamen ſitus eſt, quinetiam ipſorum folliculorum magnitudo eos non eſſe teſticulos facilè convincit. Poſtremò cùm teſticuli intus ſpinæ cohærentes conſpiciantur, ipſiq; parvi, ut prædiximus, nulla conſentit ratio ut Caſtorea teſticuli eſſe poſſint. Nos ergo id primùm à Rondeletio edocti, rei novitate excitati, Caſtores duos, marem alterum, alterum fœminam, à Sereniſſ. Auſtriæ Archiduce Ferdinando nobis dono datos ſecuimus, unà cum Claudio Richardo, Cæſaris Ferdinandi Chirurgo, collegis noſtris clariſſimis, Andrea Blavio, Joanne Villebrochio, Georgio Handſchio, & aliis nonnullis aſtantibus medicis, qui omnes non aliter rem ſe habere invenimus, quàm ipſe deſcribat Rondeletius, cui ſequutura poſteritas hujuſce ſecreti munus acceptum referre debet. Cum antiquitas univerſa & ad hac uſq; tempora ſecuta ætas, in hoc verſata ſit errore, ut crediderit caſtorea veros Fibrorum eſſe teſticulos. Fœmina uno tantùm meatu & parit & egerit & mingit, uteri & veſicæ cervicibus illuc concurrentibus. Cauda unà cum poſterioribus pedibus eſtur, & quòd guſtatu piſcium carnes planè ſapiat, iis etiam editur diebus, quibus nobis carne interdictum eſt à lege. Dentes Fibris anteriores (ut diximus) ferociſſimi atq; acutiſſimi ſunt, quibus arborum ramos, ut ferro, cædit, quos poſtea miro coaptat artificio, ſibiq; domum conſtruit pluribus tabulatis in riparum cavis, ubi juxta flumina degit. Animal eſt horrendi morſus: nam hominis parte comprehenſa, non ante, quàm fracta concrepuerint oſſa, morſu reſolvit. Cæterùm diligenter animadvertere oportet, ne ab impoſtoribus adulterata caſtorea emantur: namq; pauca admodum habentur ex iis, quæ venalia Venetias importantur, quæ quidem adulterio careant. Cujus manifeſto eſt indicio nimia eorum magnitudo. Quinetiam præſtantiæ indicium præbet concluſus liquor in recentibus mellis inſtar, in diutius verò aſſervatis, ceræ modo concretus. Adulterantur contritis ejuſdem animalis renibus, farctis inde teſtium folliculis. At mihi quidem ſæpius contingit & videre & habere ex Auſtria, Stiria & Carniola Caſtorea, quæ omni prorſus adulterio vacant. Plinius libr. 32. cap. 3. eos Caſtoris teſtes efficaciſſimos putat, qui è Ponto aſferuntur, id quod prius ſcripſerat Strabo libro tertio ſuæ Geographiæ, his verbis. Producit Capreas Hiſpania, equosq; ſylveſtres affatim. Quibuſdam in locis lacus incrementa ſuſcipiunt. Cygni & ejus generis aves plurimæ: ſimiliter & otides aves. Fluvii quidem ferunt Caſtoras: ſed Caſtoreum non eam, quam Ponticum, habet vim. Pontico enim proprium eſt, vim in medicamentis habere efficaciſſimam, ut in aliis permultis. Ideoq; malè vertit Strabonis interpres φαρμακώδης venenoſum, cum potius medicamentoſum vertere debuiſſet, id eſt in medicamentis præſtantius, ut alia permulta quæ ibi proveniunt, cujuſmodi eſt Abſinthium, Phu, Acorum, Amomum & alia complura. Quod cum Damocratem non lateret, in Mithridatis antidoto Ponticum Caſtoreum addit. Horum meminit Galenus lib. 11. ſimp. med. ſic inquiens: Teſticulos caſtoris nuncupant Caſtoreum, medicamentum & celebre, & multi uſus, adeò ut Archigenes de Caſtorei uſu totum conſcripſerit librum. Atq; ille ſanè particulares ejus facultates expoſuit, nos verò velut in aliis medicamentis fecimus, ita & in hoc quoq; generalem modò facultatem dicemus: ad quam ſi quis reſpiciat, ipſe per ſe particulares invenire poterit. Itaq; quòd excalfaciat, manifeſtum eſt: nam ſi voles ipſum ad unguem lævigatum oleo maceratum parti cuipiam illinere & infricare, evidenter illam incaleſcere percipies. Porrò calfacientia omnia, ubi contacta ſubſtan-

Vana opinio.

Caſtoreũ non provenire ex teſtibus.

Rondeletii laus.

Caſtorei adulteratio.

Straboni & Plinio quod Caſtoreum efficaciſſimum.

Caſtorei vires ex Gal.

substantia quippiam digerunt, continuò etiam illam desiccant, nisi quid natura fuerit humidum, ceu oleum & aqua, atque adventitiam qualitatem calidam, non facultatem assumpserit, sicut certè hæc ipsa igni, & soli æstivo admota. Itaq; cùm Castorei consistentia quoq; sit sicca, & calefaciendi potentiam habeat adjunctam, meritò desiccat. Atq; hoc illi cum multis aliis medicamentis commune existit. Porrò quoniam impensè subtilium est partium, ob id plus valet, quàm alia, quæ similiter ut ipsum & calfaciunt, & desiccant. Nam quæ tenuium sunt partium medicamenta, iis quæ sunt crassarum plus sunt efficacia, etiamsi parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia penetrent, & in altum subeant admotorum corporum, potissimum si ea densa fuerint, velut nervacea. Palàm igitur talia ob causam positam magnificè juvantur à castorio. Cæterùm falluntur medicorum plerig; in usu Castorei, cùm id modò considerant, partem quampiam aut tremere, aut convelli, aut sensu motúve privatam, aut ægrè sentire: haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. Convulsioni ex plenitudine prodest Castoreum.

10 At ut ab Hippocrate doctus, ex plenitudine pariter & inanitione convulsionem fieri, ubi quidem quæ in nervis continentur præter naturam, evacuare consilium est, ibi & bibendum exhibe, & foris cuti castorium impone. Ubi verò ex siccitate nimia obveniret convulsio, scito hoc medicamen illic esse adversissimum. Ad eundem modum, iis qui præplenitudine tremunt, utilissimum: adversissimum verò iis, quibus hujusmodi affectus accidit ab inanitione. Ad portionem modò dictorum affectuum, ubi singultus evenerit stomachi, perscrutato prius, inventoq; illius affectu, ac discreto, siquidem à plenitudine ipsum ægroti perpetiantur, ad castorii usum accedito: sin autem à siccitate, & evacuatione, aut acrium humorum morsu provenerit, medicamen hoc fugito. Sanè si odori, gustuiq; advertas animum, suspicaberis humano corpori adversissimam habere substantiam: tametsi in natura nihil efficere comperiatur eorum, quæ talia facere assolent. Siquidem alia stomachum vitiant, alia ventrem, alia caput, alia aliam quamvis partem lædunt. At hoc medicamen sive cor-

20 pori humido applices reseccationem poscenti, sive frigido excalfactionem, sive humido simul frigidoq; excalfactionem pariter & reseccationem requirenti, magnam utig; ostendit utilitatem: nec ullam parti cuiquam noxam imprimit, potissimùm si febri vacet, aut non admodum calidam perpetiatur homo febrem, sed ut sic dicam tepidam, qualis accedit in cataphoris maximè, & lethargis. Ac multis sanè Castoreum exhibuimus unà cum pipere albo, utrumq; mensura cochlearii ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Sed & mensibus retentis, ubi per venam, quæ in talo est, modicè evacuassem, oblato castorio unà cum pulegio & calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere, absq; ut fœminam laderet. Ad menses movendos.

Præterea locos morantes ejicit, eaq; omnia ex melicrato potum efficit. At quibus ita venter flatu distenditur, ut ægrè curationem admittat, aut torminibus vexatur, atq; singultu, idq; ob frigidos, viscososq; humores aut crassos, flatulentosq; spiritus, eos ex oxycrato potum adjuvat. Quæ porrò juvat in corpus intrò sumptum, iis prodest quoq; cuti impositum cum sicyonio, aut veteri oleo. Quæ verò ampliori caliditate indigent, iis etiam per sese infricari debet. Juvat etiam, si quis suffitum ejus in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè humidos: & frigidos affectus

30 in pulmone, aut cerebro consistentes. At tamen lethargicos, & cataphoricos affectus, qui quidem adjunctam habent febrem, præstat non dictorum oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti collóq; imponere: hactenus de castoreo Galenus. Castorei suffitus.

Castoreum suffitum, fumo naribus admoto, fœminas uteri strangulatu collapsas revocat. Præstat idem, & quidem valentius semioboli pondere cum eadem asse fœtidæ quantitate in catapotio devoratum. Citat quoq; alvum drachmæ pondere bibitum, & induratas educit feces, flatusq; sursum, deorsumq; pellit. Mirificum quoq; est auxilium, ubi discrimen adsit, ne colica, aut uteri doloribus laborantes, tremore, contractione, convulsionéve afficiantur. Datur cum mulsa utiliter resolutis, & singultientibus. Juvat & Ischiadicos potum drachmæ pondere, cum tribus opoponacis obolis. Non desunt superstitiosi, qui dicant anteriores dentes sanare regium morbum, si in poculo teneantur, è quo vinum biberit affectus. Castorei vires ex Plio.

Cæterùm, ut Plinius est autor libro 32. cap. 3. Castoreum sumptum comitialibus auxiliatur. Medetur & dentibus ex oleo in aurem infusum, à cujus parte doleant. Aurium doloribus melius, si cum meconio infundatur. Urina quoq;

40 Fibri resistit venenis, & ob id in antidota additur. Asservatur autem optimè in sua vesica, ut aliqui existimant. Animal quod κάστωρ Græcè, Fiber Latinè dicitur: Arabicè Inchiam algiden beduster, Giendedestar, seu Gendubidestar: Italicè Castoreo: Germanicè Biber: Hispanicè Bivaro & Biverio: Gallicè Bieure. Nomina.

† Cùm impressis hoc loco legatur ποτίσαι, id est, potui dare: tamen in codice manuscripto, in quem Oribasius (ut aliàs diximus) Dioscoridis verba retulit, legitur ἀποτίθεσθαι id est, reponere: Quæ lectio ideo verior esse videtur, quòd castoreum (teste Dioscoride) non solùm potui detur, sed etiam infundatur, & suffiatur.

γαλῆ κατανικὸς. MUSTELA VULGARIS CAP. XXIIII.

50 MUstela, quæ in domibus nostris oberrat, ambusta exenteratur, & inveterata sale, in umbra siccatur. Ea binis drachmis cum vino pota, adversus omnia serpentium venena præsentaneo est remedio: toxico, simili sumpta modo, resistit. Ejus ventriculus coriandro farctus, inveteratusque, percussis à serpente, & comitialibus potu auxiliatur. Cremata in fictili podagricis confert, cinere ex aceto illito. Sanguine perunctæ strumæ juvantur: comitialibus etiam prodest.

Mustela vulgaris notitia in Italia, animal est miræ sagacitatis, & quanquam corpore parvum, animo tamen invicto constat, atq; feroci. Mustelarum duo genera esse auctor est Plinius lib. 29. cap. 4. Alterum sylvestre, quod in agris & vepribus vitam agit. Alterum domesticum, quod in domibus nostris oberrat. Utraq; adeo cupidè catulos suos diligunt, Mustelæ consideratio.

ut eos hinc aliò transferant, verentes, ne sibi ii surripiantur. Quo factum est, quemadmodum memoriæ prodidit Aristoteles

60 *lib. 3. de generatione animalium, cap. 6. ut cùm vidissent quidam, Mustelas catulos suos, quos parvos admodum parit, ore susceptos transferre, falsò opinati sint, eas ore parere. Quorum opinionibus adstipulatur Ovidius: cui tamen venia danda est, cùm poetis quælibet audendi amplissima sit potestas. Non est similiter in eo audiendus Christophorus Encelius, vir alioquin eruditus, quòd lib. 3. cap. 54. de fossilium natura, vulgi fort asse sententia addictus magis quàm Aristotelis & aliorum probatissimorum auctorum, sepias, loligines, locustas, & squillas ore coire ac parere, ridenda historia scriptum reliquerit: qui præterea corvos & sylvestres gallinas ore concipere magno errore tradidit.* Vana quorundam opinio.

Cæterùm in mustelarum genere recensentur quæ MARTES *appellantur, quarum duæ in Italia habentur species. Una namq; pilo vestitur fulvo nigricante, excepta gutturis parte, quæ albicat: hanc nos vulgò dicimus Faina. Hoc animal oderunt rura, quòd sæpè domos illorum ingrediatur, ubi non modò gallinas, quas invenit, jugulat, sanguine plerumq; exucto, sed etiam ova exhaurit & exorbet:* Martes & earum histor.

MUSTELA VULGARIS.

quin & in turres aſcendit, atq; inibi columbas (modò eas comprehendere poſſit) earumq; pullos enecat. Altera ſylvas incolit, raroq; illas deſerit: hæc propriè Mars vocitatur. *Differt ab illa, quòd corpore conſtet aliquantulùm longiore, gutture ſit luteo, & pilo contegatur clariore tactuq; molliore, ut vel his nominibus ejus generis pelles, magnatibus expetantur, ad hyemales veſtes ſuffulciendas. Sunt qui putent, poſtremam hanc duorum eſſe generum: alterum quidem, quod in fageis, quernis, iligneisq; ſylvis verſatur: alterum verò, quod in piceis & abiegnis tantùm oberrat, pulchrius nimirum aſpectu. Muſtelarum quoq; generi adſcribitur quod Germani* Zobellam, *nos verò Zobellinum vocamus. Hæc corporis tum forma, tum magnitudine parum differt à martes, quamvis paulò minor ſit. Totum corpus habet pilis fulvis veſtitum, præterquàm guttur, quod ex albo nigricat. Zobellis referta eſt Moſcovia, & Lituania, atq; etiam iis abundant finitimæ aliæ regiones, à quibus eorum pelles ad nos convehuntur. Væneunt magno pretio in locis etiam, ubi capiuntur: quo fit, ut venatores quandoq; ditiſſimi fiant. Porrò &* Viverra *inter muſtelas annumeratur. Ea autem animal eſt ſciuri magnitudine, pilo ſubluteo, audax admodum, & animantibus ferè cunctis inimicum, præſertim cuniculis, quos ſæpe gregatim ſuis ex antris pellit. Oblectatur ſanguine mirum in modum, adeò ut ſanguine potius, quàm carnibus victitet. Inveniuntur præterea (ut audio) in Germania, Polonia, & vicinis locis alia Muſtelarum genera: quæ quoniam hactenus ipſe non vidi, neq; explorata ſunt mihi, ideo quid de iis ſcribam, non habeo. Verùm quòd nunc in Bohemia vitam agam, equidem futurum ſpero favore atq; auxilio Sereniſſ. Ferdinandi, Archiducis Auſtriæ Principis, & domini mihi colendiſſimi, ut non ſolùm mihi liceat tractu temporis hæc & alia animalia videre & cognoſcere, quæ in hac boreali plaga proveniunt, ſed & multa rara conſequi, quæ ad rem tum herbariam, tum metallicam ſpectabunt. Muſtelæ ſerpentes acriter perſequuntur, dimicantq; devorata prius ruta. Baſiliſco muſtelæ virus exitio eſſe auctor eſt Plinius libro 8. cap. 21. adeò naturæ nihil placuit eſſe ſine pari. Injiciunt enim eas cavernis facilè cognitis ſola tabe. Necant illi ſimul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt. Muſtelæ etiam oculis punctu erutis ajunt viſum reverti, eademq;, quæ in lacertis, & annulis faciunt. Muſtelæ cujuslibet fimus moſchum nonnihil reſipit. Is melle exceptus, addita lupinorum aut fœnigraci farina, ſtrumas, caterosq; pituitoſos tumores diſcutit. Muſtelarum felle cum ſucco fœniculi utuntur quidam ad oculorum argemas & nubeculas: quin etiam idem lentigines, & alia hujuſmodi cutis vitia emaculare perhibent, ſi cum melle, & vitis albæ radicis, aut ari farina illinatur. Nec deſunt, qui putent Muſtelarum pulmonem ad omnes pulmonis morbos efficacem eſſe. Muſtelarum combuſtarum cinis aqua ſubactus illitu capitis dolores mulcet: oculis verò injectus ſuffuſiones emendat. Hoc animal* Γαλὴ *Græcis dicitur: Latinis Muſtela: Italis Donnola.*

Zobellæ hiſtor.

Viverra.

Muſtelæ natura, & vis.

Nomina.

Βάτραχοι. RANÆ. CAP. XXV.

COntra omnium ſerpentium venena pro antidoto ſunt Ranæ, ſi ex ſale & oleo decoctæ edantur, jusque earum itidem forbeatur: contra inveteratos tendinum rigores pollent. Illitus earum cinis, profluentis ſanguinis impetus ſiſtit: explendis alopeciarum inanitatibus ex liquida pice illinitur. Viridium ranarum cruor avulſos genis pilos renaſci prohibet, in veſtigia evulſorum inſtillatus: decoctæ in aceto, & aqua dentium dolores collutione leniunt.

Ranarũ conſider.

RAnæ Italis, præſertimq; Inſubriæ populis frequentiſſimæ. Genere ſanè differunt, quemadmodum magnitudine, colore, ac natura. Aliæ namq; ex putredine gignuntur æſtivis imbribus pulvere madefacto, quibus ſic ortis brevis eſt vita, nullusq; earum uſus. Aliæ verò vitè, & ſecundum naturæ ordinem, proveniunt in mari, fluviis, paludibus, ac lacubus. Sunt

Rubetæ.

& terreſtres, quæ in frutetis, & rubetis plerumq; victitant, ob idq; rubetæ Latinis dicuntur. Nec deſunt in hoc genere, quæ etiam Calamitæ dicantur, quòd in arundinetis vitam agant: Verùm utræq; & venenatæ, & lethales habentur. Caterùm illæ in fluviis, paludibus, & lacubus verſantur, & degunt, quarum nobis in cibũ invaluit uſus, colore viridi, aut ſubrutilo, cinereóve, tametſi & inibi quandoq; ex his cernuntur, quæ non tutò edi poſſunt, ut pote quæ à rubetis non multum pernicie diſtent. Pariunt Ranæ, ut Plinius tradit lib. 9. cap. 51. & experientia quotidie comprobari poteſt, minimas

Ranarũ partus.

carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm, & cauda inſignes: mox pede figurantur, cauda findente ſe in poſteriores. Mirumq; ſemeſtri vitæ ſolvuntur in limum nullo cernente, & rurſus vernis aquis renaſcuntur, quæ fuere natæ, perinde occulta

RANÆ.

occulta ratione, cùm omnibus annis id eveniat: hæc Plinius. Cui tamen sententiæ prorsus refragatur experientia: quippe quòd in paludibus maritimis, quæ glaciem nunquam hyeme contrahunt, quocunq; anni tempore ranas conspicere liceat. Quapropter dicendum fuerit, Plinium eas tantùm quotannis in limum resolvi existimasse, quæ ex ipsius aquæ & terræ putredine gignuntur. Carnem habent Ranæ albam, ius sanè utilem, qui hecticæ febre aut phthisi laborant, & præsertim Ranarũ vis.

BUFO.

si è capi, aut gallinæ jure decoquantur. Unguentis adduntur, ubi siccare aut discutere sit opus. Decoctæ, quousq; dissiliant & fiant veluti unguentum, scabiem equorum sanant illitæ. Ranas decoctas contra serpentium venena antidotum esse patet, ex Nicandri Theriacis ubi sic habet.

--γῆρύων παναχὸι περὶ ἄλλα τοκῆες
Βάτραχοι οὐ χύτρῃσι καθιμηθέντες ἄειστοι.

Βάτραχοι sic Græcè, Rana Latinè vocantur: *Arabicè Difdaba: Italicè Rana: Germanicè* Frosch: *Hispanicè Ranas: Gallicè Grenoville & Raine.* Nomina.

Σίλυρος. **SILURUS. CAP. XXVI.**

Silurus recens in cibo nutrit & facilem præbet alvum, sale verò conditus, minimum suppeditat alimentum: arteriam expurgat & vocem expedit. Illita saliti caro, aculeos & infixa corpori spicula extrahit. Muria ejus incipientibus dysenteriis prodest, si in desidentium fotus adjiciatur: fluxiones siquidem ad summa cutis elicit: ischiadicis infusa medetur.

Existimat Paulus Jovius in libello de Romanis piscibus, Silurum eum esse piscem, quem vulgus Sturionem appellat. Verùm tamen si Aristoteli & Plinio est adhibenda fides, liquidò constabit, aliis piscis genus esse Silurum, aliud Sturionem. Namq; Aristoteles Siluro dentes assignat adeò firmos atq; acutos, ut iis hamos etiam ferreos frangere valeat. Plinius item lib. 9. cap. 15. tradidit, Silurum ubicunq; sit grassari, omneq; animal appetere: idcirco innatantes equos sæpe demergere, præcipuè in Rheno Germaniæ amne prope Lisboum & in Danubio. At Sturiones etsi prægrandes sint, edentuli Pauli Jovii opinio improbata.

penitus habentur. Ad hæc Silurus Aristoteli & Plinio fluviatilis semper describitur piscis, cum tamen Sturio frequentius in mari, quàm in fluminibus reperiatur. Quo factum est, ut facilè deductus sim in sententiam clarissimi Manardi Ferrariensis: quippe quòd pro certo crediderim, Silurum Italis haudquaquam esse cognitum. Quandoquidem inibi in fluminibus,

SILURUS SECUNDA EDITIONE.

quanquam ingentibus, nunquam (quod sciam) Silurus fuerit repertus. Pannoni Danubii accolæ Silurum vulgari sermone vocant Acchia: Rheni verò litora inhabitantes Germanica lingua Bolich *appellant: siquidem is maximè grassatur, morsuq; petit omne animal, quod sibi obviam fit. Is effigie Gobium refert, capite magno, ore amplo, & dentibus ferocissimis. Hac in sententia me quoq; Plinius confirmat: is enim Silurum & in Rheno, & in Danubio nasci auctor est. Piscis qui* Σίλυρος *Græcis, Silurus Latinis appellatur: Arabibus Harbe: Italis Siluro: Germanis* Bolich und Balich.

Nomina.

Siluri cõsideratio.

Theodori Gazæ error.

Glanides.

Mirum sanè est Theodorum Gazam, Græcum hominem atq; doctissimum, adeò Plinianæ lectioni fuisse addictum, ut Plinij errores potius, in vertendo Theophrast. & Aristotele fuerit sequutus, quàm ipsorum Græcorum genuina cum plantarum, tum animalium nomina. Id quod in Siluro ab eo factum esse, quis facilè cognoscet, qui Plinium cum Græco Aristotelis codice contulerit. Siquidem id omne, quod de Glanide scripsit is, Plinius errore magno, suo tribuit Siluro: quo

SILURUS.

factum est ut Theodorus Glanidem in Aristotele Silurum verterit. Hæc itaq; falsa interpretatio aliis errandi præbuit ansam, qui tantùm Latinum Aristotelis codicem legerunt, ubi Glanidem Silurum vertit interpres. Id quod nobis quoque antea accidit, quippe qui Gazæ ipsius interpretationem sequuti, illius & Plinii erratum non agnoscentes, Pauli Jovii opinionem refutavimus, quòd Sturionem nullis armatum dentibus sciremus, Silurum verò Plinio valde dentatum esse, & rapina viventem, adeo ut is natantes in fluminibus equos sæpe demergat. Verùm cùm posthac & Plinii & Gazæ ipsius errorem agnoscerem, non potui utrumq; non accusare, quòd me quoq; in errorem vocaverint. Quare fit in præsentia, ut ego subscribam Salviano, qui Pauli Jovii opinionem firmis defendit argumentis, contra Rondeletii & Gesneri sententiam, quòd hic Glanidem potius, quàm legitimum Silurum pingat: ille piscem quendam marinum potius, quàm fluviatilem, dentibus armatum, quem à Gesnero sibi missum scribit, quanquam id manifestò neget Gesnerus. Nec probo tamen frivola Rondeletii argumenta, quæ contra Jovii & Salviani opinionem scribit, cùm Salvianus ea omnino superaverit. Scribant itaq; illi, quicquid volunt, ego quidem nunquam à Jovio & Salviano posthac dissentiam, nisi prius horum scripta ubiq; ab iis confutata conspexero. Piscis qui Græcis Σίλυρος *: Silurus Latinis appellatur, Arabibus Harbe: Italis Storione: Germanis* Stör oder Styrle: *Gallis* Esturgeon: *Hispanis Suillo.*

Rondeletii erratum.

Σμυρί-

Σμαρίδες. SMARIDES. CAP. XXVII.

SMaridis piſcis ſaliti caput exuſtum, *a* excreſcentes ulcerum oras pulvillosque reprimit, nomas cohibet, thymos clavosque abſumit. Caro *b* non ſecus atq; ſalſamentum prodeſt à ſcorpione percuſſis, aut à cane demorſis.

a Meum ἕλκη φίλλαν ὑπερσαρκοῦσα. i. viſcerũ ſupercreſcentem carnem cohibet.

b Meum καθάπερ πᾶς τάριχος. i. veluti omne ſalſamentũ.

S M A R I D E S.

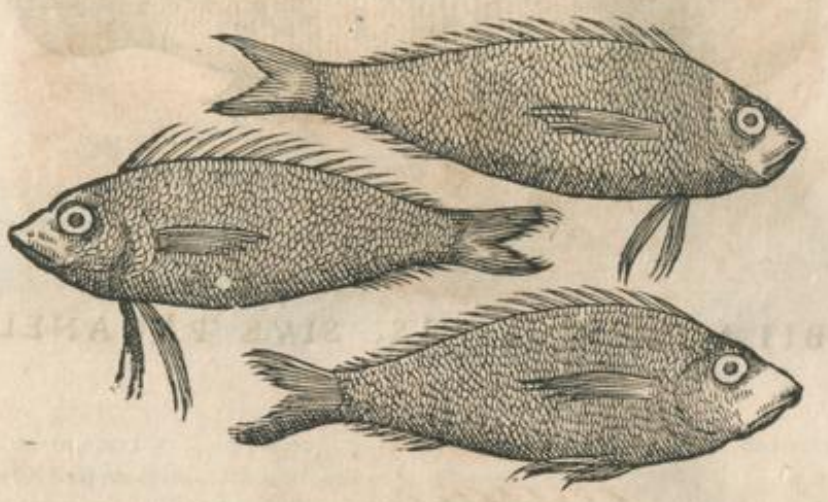

Μαινίδες. MÆNÆ. CAP. XXVIII.

MÆnarum ex capitibus cinis, ſi illinatur, calloſas ſedis rimas abolet. Ejus etiam garum oris putrilagines collutione ſedat.

M Æ N Æ.

Etſi ſtudii, ac diligentiæ plurimum impenderim, ut quinàm piſcis ſit Smaris certior fierem, nunquam tamen apud Ariſtotelem, nec Plinium, nec denique veterum quemquam aliquid certi nactus ſum, ita ut planè Smaridem cognoſcere, ac deſcribere poſſem. Illud tantùm inveni, iis Smaridem eſſe piſciculum, manis facie ſimilem. Ex quo facilè adductus ſum, ut eos non longè aberrare putaverim, qui Smarides eos piſciculos dixerit, quos vulgo Veneti appellant Giroli: namq; hi præter id quod corpore minores ſunt, mænas notis omnibus repræſentant. Cæterùm cum Mænæ, quæ vulgò Menole dicuntur ſint vulgaris notitiæ, non eſt, cur plura de eis diſſeram. Smaridis conſider. Mænæ.

Σμαρίδες ita Græcis, ut etiam Latinis Smarides nominantur: Arabibus, Abſamaris: Italis Smaridi. Quæ verò Græcè μαινίδες, Latinè: Mænæ dicuntur: Italicè Menole: Hiſpanicè, Pandelhas. Nomina.

Κωβίος. GOBIUS. CAP. XXIX.

GObius recens in ſuillum ventrem conjectus, ſi conſuta rima in duodecim aquæ ſextariis donec duo ſuperſint, decoquatur excolatus, & ſub divo refrigeratus potui detur, alvus ſine moleſtia dejicitur. Illitus contra ſerpentium, canumque morſus auxilio eſt.

GOBI-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0403-5

GOBIUS I.

GOBII ALIUD GENUS, SIVE PAGANELLO.

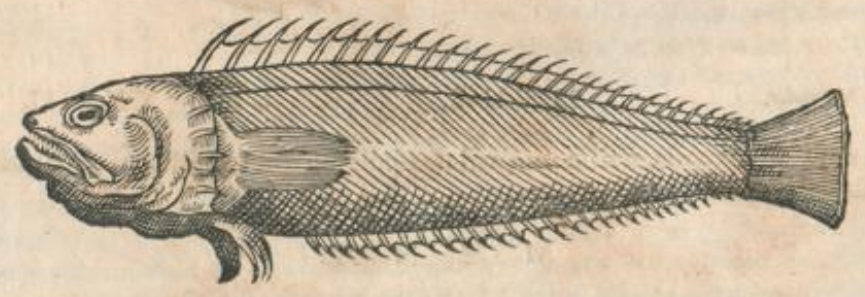

Gobiorum consideratio.

Gobii facultas ex Gal.

Gobii fluviatiles.

Gobii in Venetis ichthyopoliis frequentißimi conſpiciuntur, quòd inibi in finitimis lacunis mirum in modum fœtificent, ac numeroſi proveniant. Quare non immeritò prodidit Ariſtoteles in marinis littoribus, ubi in profundum non labatur aqua, ſumma cum voluptate morari Gobios. Hos Veneti detractis poſterioribus ſyllabis Go vulgo vocant. Capite ſunt amplo, guſtuq; perſuaves, quod carnem habeant tum pinguem, tum etiam friabilem. Proinde de his diſſerens Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus, ſic inquit: Gobius litoralis eſt piſcis, ex eorum numero, qui parvi perpetuò manent. Præſtantißimus autem ad voluptatem, coctionem ſimul ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis litoribus, aut ſaxoſis promontoriis vivit. At qui in fluminum oſtiis, aut ſtagnis marinis verſatur, non æquè ſuavis eſt, neq; probi ſucci, neq; concoctu facilis. Caterùm ſciendum eſt (ut etiam annotavit Galenus) Gobios non in mari tantùm reperiri, verùm etiam in fluminibus, & lacubus, quemadmodum teſtantur ii, qui in Lario lacu, itemq; Ver-

GOBIUS III. ET IIII.

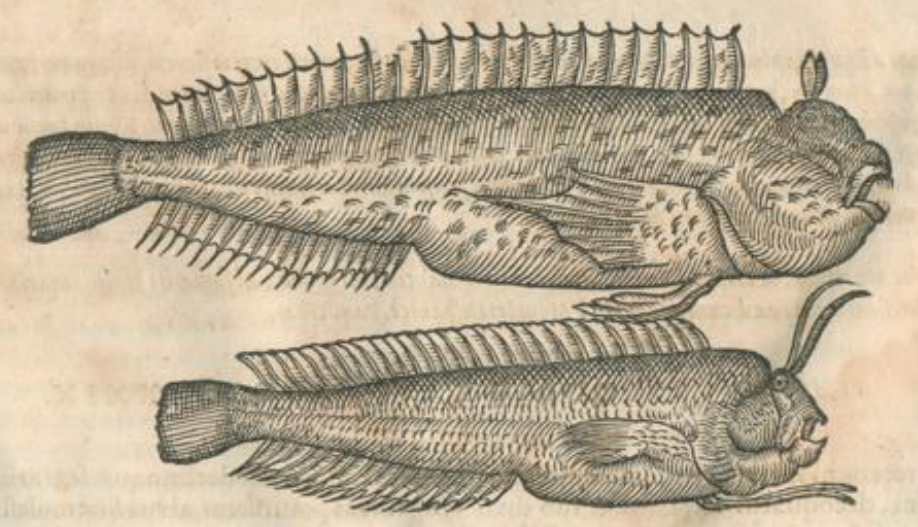

bano

bano capiuntur, laudatissimi quidem, propterea quòd eorum jecur maximam cum palato ineat gratiam. Nam tametsi hi pisces, qui Italis dicuntur Bottatrise, fluviatiles Gobii non sint, de quibus meminit Ausonius, sunt tamen omnibus suis partibus, pulpaq; adeò Gobiis similes, ut mihi nihil verendum sit, quin rectè in Gobiorum fluviatilium, lacustriumq; genere recenseri possint: quemadmodum & ii, qui in fluviis universim minores existunt, quanquam ex iis etiam nonnullos Bottatrise.

GOBIUS V. & VI.

invenias, qui duas, aut tres uncias pendant. In agro Tridentino pauci admodum sunt fluvii, qui Gobios non alant: namq; & Athesis & Nosius, & Lausius, & Sacra iis refertissimi sunt. Hos mihi quidam vulgò vocant Capitoni, quidam verò Marsoni: at in Hetruria, ubi tamen rarissimi habentur, corrupto à Gobiis vocabulo, vulgò dicuntur Ghiozzi. Sunt

GOBIUS FLUVIATILIS.

hi pisciculi non modo concoctu facillimi, sed & ori suavissimi, atq; gratissimi, præsertim cùm ovis turgent: hæc enim in his & pinguia, & copiosa sunt, gustui verò suavissima. Quo fit, ut solertissimi piscatores horum fœturas observantes, non minus expiscandis ovis operam navent, quàm piscibus ipsis. Κωβιὸς Græcis, Latinis similiter Gobius appellatur: Arabibus Kamen, Italis Gobio: Germanis Goeb: Hispanis Cadoxes: Gallis Gouiones. Gobii is. Nomina.

ὀνος. THUNNUS. CAP. XXX.

Conditanei thunni caro, quam omotarichon vocant, sumpta iis auxiliatur, quos vipera nomine præster momorderit: sed oportet vinum quàm plurimum subinde cogantur haurire, ita ut vomitione reddatur. Contra acrimonias esitatorum maximè valet: canum morsibus utilissimè illinitur.

Thunni pisces inter cetaceorum genera recensentur. Ii multitudine sua omnibus litoribus sunt noti, præsertimq; Tyrrheni accolis magis, quàm iis, qui Adriatici litora inhabitant. In Euripis maxima eorum est captura. Irrumpunt Majo Mense, ac Junio in mare nostrum mediterraneum per Herculis columnas ab Atlantico oceano, cogentibus xiphiis, hoc est, spathis piscibus, qui ense à rostri prominente instructi, eos toto mari persequuntur: sunt enim xiphia immanes belua. Nam (ut Plinius inquit libro 32 cap. 2.) mucronato rostro tam valide naves perfodiunt, ut in oceano mergantur, præsertim ad Mauritaniæ locum, qui Cotta vocatur, non procul à Lixo flumine. Thunni igitur cùm piscium simplicissimi timidissimiq; sint, non aliter in fugam à xiphiis gregatim aguntur, quam ovium greges à lupis: quam ob causam vel inanibus terriculamentis acti, facilè vadu atq; litoribus intruduntur. Porrò summa spectantium voluptate Majo & Junio mensibus Thunni à Gaditanis non longè ab Herculeo freto capiuntur, ad quam piscationem universus concurrit populus, maximo clamore tympanorũ sonu, ac bellicis pulvere & igne concrepitantibus terriculamentis. Hæc enim eorum capturam faciliorem reddunt: quandoquidem stolidi cùm sint, vocibus & strepitu territi, concitantur ad vada, quo in loco postea gregatim retibus capiuntur, maximoq; omnium plausu trahuntur in litus. Thunni diversa sortiuntur nomina: namq; primus thunnorum fœtus ab ipso statim ovo Cordilla dicitur, qui mox in Limarias evadit: ex limariis autem adolescentibus Pelami- Thunni considér. Xiphias piscis. Thunnorum captura.

THUNNUS.

Pelamides fiunt, ſic à luto dictæ: cùm verò hæ pedalem exceſſere menſuram, in Thunnos abeunt. Athenæus hos diu vivere ait, & in prægrandes evadere piſces. Sed huic opinioni videtur adverſari Ariſtoteles, cùm aſſeveret, eos biennio vitam finire. Animal eſt parvum (ut ſcribit Plinius) ſcorpionis effigie. Hoc ardente Sirio ſub pinna affigit aculeo, tantoq; infeſta dolore ut in naves exiliant, quo tempore, ut maximè noxii damnantur in cibis. Cæterùm thunnorum ventres, quò in cibatu ori gratiores habentur, eò magis ventriculo nocent: contra eorum carnes, quæ omni prorſus pinguedine carent, etſi non tantam cum palato ineant gratiam, minorem tamen ventriculo inferunt noxam. Quanquam hujuſcemodi piſces, qui in cetaceorum genere recenſentur (ut Galenus eſt author libro 3. de alimentorum facultatibus) dura carne ſunt præditi: quam ob cauſam & pravi ſunt ſucci, & excrementitium præbent alimentũ. Quapropter ſale macerata plerunq; eduntur, quòd inde alimonia tenuior facta ex ipſis in corpus diſtribuatur: ob idq; ſit coctioni, & ſanguini faciendo accommodatior. Nam recens horum caro ni admodum probè concoquatur, magnam crudorum ſuccorum copiam in venis congerit. Piſcis, qui Græcis θύννος, Latinis item Thunnus vocatur: Arabibus, Keſam & Aliena: Italis Tonno: Hiſpanis Atum. Gallis Thun.

Thuñorũ in cibis facult.

Nomina.

ΓΑΡΟΝ. GARUM. CAP. XXXI.

GArum omne, quod ex piſcibus, carnibusque ſale maceratis liquamen eſt, ſi ex eo fotus fiat depaſcentia ulcera ſiſtit. Morſis à cane medetur: dyſentericis, atque iſchiadicis infunditur: nonnullis, ut exulcerata adurat: aliis autem ad laceſſenda, quæ ulcera non ſenſerunt.

ΖΩΜΟΣ ἰχθύων. JUS PISCIUM. CAP. XXXII.

REcentium piſcium jus, modò per ſe, modò ex vino potum, alvum ſubducit, Privatim ad hunc uſum conficitur è phycidibus, & ſcorpionibus, & julide, percis, & recentibus aliis ſaxatilibus, nec virus reſipientibus, ſimpliciter cum aqua, oleo, & anetho.

Garicõ ſiderat.

Nomina.

GArum dictum eſſe à veteribus tradidit Plinius lib. 31. cap. 7. quòd olim conficeretur ex piſce, quem Græci Garon vocabant, inteſtinis illius ſale maceratis, ac eliquatis. Quod item poſtea è ſcombri extis confici cœptum eſt. Fuit olim Garum complurium ciborum condimentum, adeò ut nullius fere liquor, qui ad gulæ luxum magis præſtaret, ab antiquis fuerit excogitatus. Veruntamen de hoc non intellexit Dioſcorides, ſed generatim de omni piſcium, & carnium muria, quæ hæc diutius aſſervari ſolent. Cæterùm de piſcium jure non eſt cur pluribus agam, cùm ſatis ab ipſo auctore de eo proditum ſit. Quod Græci γάρον, Latini ſimiliter Garum dicunt: Arabes Muri ſive Almuri: Itali Garo: & Salamuoia. Quòd verò Græcis ζωμὸς ἰχθύων, Latinis Jus piſcium dicitur: Italis Brodo de peſci.

ΚΟΡ�εις πλανικοι. CIMICES LECTULARII. CAP. XXXIII.

CImices, qui in cubilibus enaſcuntur, cavis fabarum inclusi, ſi ante febrium ſignificationes ſepteni devorentur, quartanis auxilio ſunt: & citra fabas ſumpti, percuſſis ab aſpide proſunt: vulvarum exanimationes olfactu revocant. Poti cum vino aut aceto adhærentes ſanguiſugas abigunt: triti & urinariæ fiſtulæ impoſiti, urinæ anguſtias levant.

Cimicũ conſider.

Cimicũ vires.

Cimices ſylveſtr. Nomina.

INter omnes nocturnos hoſtes, qui nobis dulcem ſomni quietem intercipiunt, nulli quidem nocentiores, infeſtioresq; habentur, quàm Cimices: quippe qui non ſolùm morſu dilacerent, quo & ſomnum interturbant, & ſanguinem nobis adimunt, ſed etiam fœtorem adeò deteſtabilem, abominandumq; nobis ex ſe relinquunt, ut eo longè magis ſenſus, ſpiritumq; ladantur, quàm univerſæ corporis partes, quæ ab iis fuerint ictæ. Cæterùm tametſi infeſtiſſima, fatidiſſimaq; ſint animalia: noluit tamen eos genuiſſe natura omnium rerum parens, quin ſuum haberent in medicina uſum. Utuntur iis recentiores quidam ad ciendam urinam, vivis in penis organum immiſſis, non autem mortuis, & tritis, Dioſcoridis modo. Quod mihi magis conſentaneum eſſe videtur: ſiquidem in meatum urinarium inditi, ingreſſu titillationem excitant, & urinæ vim expultricem proritant. Sunt & ſylveſtres Cimices, qui ex herbis victum, & locum habent, lectulariis majores, colore viridi, æquè ac illi fœtidi. Sed hi nullum, quod ſciam, obtinent in medicina uſum. Cimices ità Latinis, nõnis Græcis appellantur: Italis Cimici: Germanis Wantzen: *Hiſpanis Chiſmes, Chimeſas, & Paravelhos: Gallis Puneſes.*

CIMICES LECTULARII.

ὄνοι. **MILLEPEDÆ. CAP. XXXIIII.**

MIllepedæ, quæ ſub aquario vaſe ſtabulantur, animalia ſunt multis pedibus nitentia, quæ contacta manu contrahuntur in orbem. Hæ ex vino potæ difficili urinæ, & regio morbo auxiliantur. Millepedæ cum melle anginis utiliter illinuntur tritæ, & in cortice mali punici calfactæ, doloribus aurium, addito roſaceo, convenienter inſtillantur.

MIllepedæ, quas vulgo appellamus Porcelleti, animalia ſunt exigua, & omnibus vulgaria: proinde non operæpretium duxi, ut plura de eis in præſentia referam, quam tradiderit Dioſcorides. Cæterùm animalcula hæc Galeno commendata ſunt lib. 2. de comp. med. ſecundum locos ad diuturnos capitis dolores, ubi ſic inquit: Maximè etiam proſunt ſub aquario vaſe naſcentes aſelli, millepedæ appellati, ſi oleo incoquantur. Quamobrem neſciverim, cur dixerit Plinius lib. 29. cap. ultimo, Millepedam animal eſſe è vermibus terræ, piloſum, multis pedibus arcuatim repens. Animalia, quæ Græcè ὄνοι, Latinè Millepedæ, Aſelli & Multipedæ vocantur: Arabicè, Harna: Italicè Millepedi: Germanicè Eſel: Hiſpanicè Gallmilha: Gallicè Cloporte.

Millepedarum conſider.

Millepedarum uſus.

Nomina.

Σίλφη. **BLATTA. CAP. XXXV.**

BLattæ ejus, quæ in piſtrinis invenitur, interanea trita, aut cum oleo decocta, aurium dolores inſtillatu mitigant.

BLattarum plura eſſe genera, auctor eſt Plinius lib. 29. cap. ultimo. Verùm hæ, quarum in Hetruria aliquibus locis ingens eſt multitudo, & quæ vulgò vocantur Piattole, noctu magis, quàm interdiu in cellis vinariis apparentes, circa latrinarum ora, in piſtrinis, balneis, uliginoſiſq; ædium partibus, fœdiſſima quidem nauſeoſaq; ſunt animalia. Gryllos hæ, qui noctibus æſtate ſtridunt, quadantenus referunt: planiores tamen cruribus etiamnum tenuioribus araneorum modo proinde fugæ citiſſimæ. Lux iſtis adverſiſſima, ita ut ſi nocte lumen repentè inferatur, humentibus locis, in quibus degunt, celerrimo curſu refugiant. De his igitur, utpote quæ multùm in piſtrinis verſantur, intellexiſſe Dioſcoridem credendum eſt: non autem de illis vermiculorum modo oblongis, quæ in apum alvearibus, & in carnibus diu ſale inveteratis enaſcuntur: quanquam & hæ blattæ nomen ſibi vendicaverint. Nobis hæ vocantur vulgo Barbeggie, aliis verò Carpe. Blattarum vires, quas pluribus Plinius conſcripſit, ſilentio involvimus, rati gratioribus, ſalubrioribusq; remediis morbos poſſe

Blattarũ conſider.

Nomina. *ſanari, quàm iis, qui à tam fœtidis, atq; execrandis ſumuntur animalibus. Quæ Græcis* εἰλφα, *Latinis pariter & Italis Blatta nominatur: Germanis* Grillen und Heimichen. *Hiſpanis, Rapa cova.*

πνεύμων θαλάσσιος. PULMO MARINUS. CAP. XXXVI.

POdagras, pernionesque emendat pulmo marinus recens, tritus & illitus.

Pulmon. marini conſider. *PUlmones marini animalium pulmonibus non abſimiles habentur. His (ut Plinius eſt auctor libr. 9. cap. 47.) eadem quæ frutici ineſt natura, perinde ac ſpongiis, urticis, ſtellis, & olothyris. Conſpiciuntur marini pulmones plerumq; undis ſupernatantes, futuram maris procellam præſagientes. Colore cryſtalli in modum pellucido, cum cæruleo miſto, ſubſtantia tam fragili, ut vix è mari integer eximi queat. Mirum, quod ſi iis virga baculiq; perungantur, nocte facium accenſarum modo lucem edant: admotus pruritum facit, & ruborem excitat, id quod ego in me ipſo expertus ſum.* πνεύμων θαλάσσιος *ita Græcis: Latinis verò Pulmo marinus appellatur: Italis Potta marina. Hiſpanis, Natura de vieya, Capacha de velha.*

Nomina.

πνεύμονες. PULMONES. CAP. XXXVII.

a Meum μάσσης. *Ipſius.* SUillus, & agninus, urſinusq; pulmo impoſitus, attritus à calceamentis contractos, ab inflammatione tuetur. Vulpinus verò ſi arefactus bibatur, ſuſpirioſos adjuvat. Adeps *a* quoq; liquefactus, infuſusq; aurium dolores finit.

Vana de urſæ partu opin. *MUlta præterea ſunt horum animalium membra, de pulmonibus quorum diſſerit Dioſcorides, quæ medicamenti vim poſſident, de quibus poſtea ſpeciatim ſuo loco dicetur. Verùm cùm hæc animalia nemini non ſint cognita, non opus eſſe exiſtimo, ut de iis plura dicamus. Quanquam illud ſilentio non diſſimulandum, quòd ſcilicet Urſarum partus non ſit plurimis membris indiſcretus, cruribus præſertim, & undiq; rudis, ac informis: nec quòd parentis linctu formam tandem recipiat urſinam, ut nonnulli ſcriptis commendarunt, & credit vulgus. Quandoquidem in valle Anania ſupra Tridentum vidimus nos prægrandem Urſam prægnantem, ab ipſis venatoribus exenteratam, cujus catuli adhuc in utero exiſtentes, omnibus ſuis membris diſtinctis, ac formatis reperti ſunt, non autem informes, ut pleriq; exiſtimant, magis fortaſſe Ariſtotelis, & Plinii auctoritatibus freti, qui ita eſſe memoriæ prodiderunt, quàm ſenſibus, & experientia.*

Nomina. πνεύμονες *Græcè, Pulmones Latinè dicuntur: Arabicè, Rich, & Riche: Italicè Polmoni: Hiſpanicè, Levianos: Gallicè Polmon.*

Ἡπαρ. JECINORA. CAP. XXXVIII.

ASini jecur inaſſatum eſu comitialibus prodeſt: veruntamen jejunis edendum præcipitur. Capræ verò inaſſati decidua ſanie, inungi luſcioſos prodeſt: & dum coquitur, apertos oculos halitu ejus vaporari: prodeſt in cibo toſtum ad eadem. Tradunt hircini jecinoris cibo comitiales deprehendi. Aprinum recens ſi arefactum teratur, ex vino potum, contra ſerpentium, † volucrumq; morſus auxilio eſt. Jecur canis, qui rabie exagitatur, toſtum, & in cibo ab emorſis ſumptum, ne tententur metu aquæ tueri creditur. Utuntur autem ad arcendos aquæ pavores dente eo, qui caninus dicitur: hunc à cane, qui momordit, exemptum & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt. Inveteratum autem ſale Mergi jecur, ex hydromelite binis ligulis potum, ſecundas pellit.

PRæter Aſini, Capræ, Hirci, Apri, rabidi Canis & Mergi jecur, eſt & Lupinum, quo utuntur medicorum nonnulli, qui primas tenent in univerſa Italia. Siccant enim lupinum jecur, mox in pulverem conterunt, & tanquam præcipuum medicamentum iis exhibent, qui jecinoroſis afficiuntur fluxionibus: iisq; ſimiliter, qui aqua inter cutem laborant. Quanquam id probare non videatur Galenus lib. 11. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens. Jecur lupinum ſæpenumero in medicamentum indidi hepaticum, quod ex eupatorio conficitur, nec tamen quod memoria dignum ſit, amplius præſtare comperi, ad illud videlicet comparans, quod ſine ipſo componitur. Secus autem Galenus de jecore lupino ſcripſit poſtea lib. & cap. 8. de compoſitione medicamentorum ſecundùm locos, ubi jecinoris medicamenta recenſet, cùm ſic inquit. Cochlearum terreſtrium carnem valde probè terito, & affuſis vini nigri cyathis tribus calfacito ac bibendum dato. Videntur autem hæc juxta totam ſubſtantiam efficacia eſſe, non ſecundùm unam aut alteram qualitatem. Quale eſt & lupinum hepar, cujus abunde experimentum habemus. Uſus autem ipſius conſimilis cochleis eſt: teritur enim exactè hepar lupinum, & datur drachma una cum vino aliquo dulci, qualia ſunt theraum, Creticum, ſcybelites, ac dulce protropum. Benigna enim hæc ſunt viſceri, ipſum nutrire potentia, & media juxta calidi & frigidi oppoſitionem: & ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis convenire videntur, ut quæ ex ſubſtantiæ proprietate commoditatem de ſe exhibent, & neq; calidas neq; frigidas intemperies lædunt: hactenus Galenus. Cæterùm idem in ſimplicium medicamentorum cenſu, libro paulò ante citato, Canis rabidi jecur non iis præſtare viribus, quibus aliquorum fert opinio, ſcriptum reliquit his verbis: Jecur rabientis canis, ſi aſſum edatur, remedium exiſtere iis, qui ab ipſo fuerint demorſi quibuſdam memoriæ eſt proditum. Ac ſcio certè quoſdam qui ipſum ſumpſere, manſiſſe ſuperſtites, verùm non illo ſolo: ſiquidem aliis præterea remediis uſi ſunt, quorum ſecimus periculum in rabioſorum morſibus. Audivi verò quoſdam, cùm illi ſoli fidem habuiſſent, poſtea mortuos. De jecore Mergi in aqua degentis, tametſi Galenus nihil literis mandaverit, Paulus tamen id renum calculos ejicere tradidit. Dioſcorides verò ſecundas, non autem calculos pellere protulit. Quo fit, ut Pauli codicem depravatum eſſe crediderim. At ventris quidem Mergi meminit Galenus citato loco, eorum opinionem ut vanam explodens, qui ventriculo roborando ipſum exhibent. Eosq; idem deridet medicos, qui ad idem uſurpant internas ventriculorum gallinarum tunicas: ſiquidem ait, ſe utrunq; expertum fuiſſe, nec inde quicquam conſecutum emolumenti. Quod tamen cùm ignorent recentiorum quidam, cum ſeplaſiariis ad ventriculum roborandum aliquid præcipiunt, nihil frequentius habent in ore, quàm illud, Recipe ſtomachi gallinarum, longè magis vulgum, quàm Galeni dogmata ſecuti: quanquam in hoc Galenus ſua experientia fretus, apertè Dioſcoridi refragetur. Quod Graci ἧπαρ, Latim item hepar & jecur vocant: Mauritani Bedib: Itali Fegato: Germani Leber: Hiſpani Figado.

Jecinoris lupi conſider.

Lupini Jecinoris vires ex Gal.

Canis rabidi jecur.

Mergi jecur & vēter.

Nomina.

† Sunt qui hoc loco non πτηνῶν quod eſt volucrum, legant: ſed πτηνῶν id eſt, quadrupedum, priore tantùm mutata littera. Certè facilis hic fuit librariorum lapſus: tamen qua ſit vera Dioſcoridis ſcriptura, non facilè intelligi poteſt, cùm Plinio aves etiam dentatæ prodantur.

Αἰδοῖον ἐλάφου. GENITALE CERVI. CAP. XXIX.

GEnitale cervi tritum, & in vino potum, à vipera demorſis auxiliatur.

RHaſis auctor eſt, Genitale cervi, præter vim, quam ſibi natura comparavit contra viperarum morſus, ut etiam ſcribit Dioſcorides, auxilio eſſe remorantibus urinis, ac coli cruciatibus affectis, ſi ubi aqua probè fuerit elotum, ipſa ſtatim ablu-

Genitalis cervi vires.

ablutionis bibatur aqua. Ajunt in pulverem tritum, & iis medicamentis inditum, quæ venerem excitant, ea valentiora efficere. Quin & dysentericis mederi magno successu à nonnullis expertum est. Cervi genitale auxiliari serpentium morsibus autor est quoq; Nicander in Theriacis hoc carmine, à quo sumpsisse videtur Dioscorides:

Ἠὲ καὶ ἐξ ἐλάφοιο τραφὼν πολιῆνα θοιγάλην.

Nomina. *Quod αἰδοῖον ἐλάφου Græci, Genitale cervi Latini dicunt: Itali, Verga del cervo.*

Ὄνυχες ὄνου, καὶ αἰγὸς. UNGULÆ ASINI ET CAPRÆ. CAP. XL.

UNgularum asini cinis per dies multos binis cochlearibus potus, proditur comitiales adjuvare: eædem oleo subactæ strumas discutiunt: & illitæ pernionibus medentur. Caprinarum cinere perunctæ ex aceto alopeciæ sanantur.

Ungularũ vires. NOn solum Asini & Caprarum ungulæ in medicum veniunt usum, sed & Vaccarum, ex prioribus tantum pedibus exutæ, ut auctor est Rhasis libello de 60. animalibus. Siquidem harum combustarum cinerem potum, nutricibus lactis copiam præbere existimat: Mularum verò mulieres infœcundas reddere. Quin etiam mures earum suffitu fugari, ipsis carbonibus impositis & accensis. Earum nomen Græcum ὄνυχες, Latinum Ungues & Ungulæ: Arabicum Chafit, Stes & Dalef: Italicum Ungie: Hispanicum Unhas de animal: Gallicum Ongle.

Κεχλοὶ ἵππων. LICHENES EQUORUM. CAP. XLI.

LIchenes sunt in equorum genibus, & super ungulas indurati calli, qui triti, & in aceto poti, comitialibus mederi traduntur.

LICHENES EQUORUM.

Callorũ equi vires. DE Callis, *qui equorum cruribus innascuntur, meminit Plinius libro 28. capite 10. & 15. iisq; tritis, & per aurem cum oleo infusis, dentium dolorem mulceri scribit, diebusq; quadraginta ex vino aut mulso potu calculos expelli.*

Cæterùm

Caterùm Galenus, cui etiam subscribit Paulus, addidit hos quibusdam usurpari ad quemlibet animalium morsum: Λεπίδες ἱππουρίτα Græcis, Latinis verò Lichenes equorum nominantur: Arabibus Zeide: Italis Calli de cavalli: Hispanis Impigenes dellos cavallos: Gallis, Cal des jambes des chevaux. Nomina.

Κατὰ μασία. CORIA VETERAMENTARIA. CAP. XLII.

VEteris corii cremati illitus cinis ambusta igni, intertrigines, necnon calceamentorum attritus sanat.

Coria vetera, quæ videlicet veteramentorum sunt, usta (ut Galenus memoriæ prodidit libro 11. de simplicium medicamentorum facultatibus) ad attritiones commodari calceamentorum scriptum à quibusdam est, tanquam scilicet hoc faciant ex antipathea quadam. Certè quæ phlegmone obsidentur, haudquaquam juvantur: verùm ubi sedata fuerit phlegmone, non injuria juvantur, nempe quia reficcantur: hæc Galenus. Cæterùm veteramenta prunis accenso fumo naribus accepto, efficacissimum constat esse remedium ad vulvæ strangulatus, ut mihi quoq; experientia comprobatum est: quandoquidem hoc tantùm remedio ego deploratas in eo affectu mulieres incolumes pluries reddidi. Iis similiter accensis serpentes efficaciter fugari compertum est, neq; eos modò, qui in domibus nostris oberrant: sed eos etiam, qui in hominum corpora ingrediuntur, dum homines per æstatem alto somno oppressi, ore aperto in campestribus obdormiunt. Quod scriptis tradidit Marcus Gattinavia nostræ ætatis medicus non contemnendus, accidisse suo tempore cuidam homini, cui cùm frustra adhibita essent innumera medicamenta, ipsaq; alioquin efficacissima, illud tamen magnificè præstitit veteramentorum fumus trajectorio in corpus haustus. Siquidem cum primùm immanis fera (erat enim vipera non parva) fumi nidorem præsensit, visa est à circumstantibus egredi per anum non sine magna omnium admiratione. Veteramentorũ vires ex Galeno. Vipera ex homine fugata. *Κατὰ μασία sic Græci, quæ Latini Coria vēteramentaria vocant: Arabes Geldalatiche: Itali Scarpe vecchie: Hispani Zapatos viegos.* Nomina.

Ἀλεκτοδρίων, καὶ ἀλεκτυόνων. GALLINÆ ET GALLI. CAP. XLIII.

DIssectæ gallinæ, & adhuc calentes appositæ, serpentium morsibus auxiliantur: sed identidem alias sufficere oportet. Earum cerebellum in vino bibendum datur contra serpentium morsus: sanguinem à cerebri membrana profluentem sistit. Quæ interiore ventriculi galli sinu residet membrana, secti in laminas cornus specie similis (ea verò inter coquendum abiici solet) siccatur, tritaque in vino convenientissimè stomachicis datur in potu. † Jus è vetere gallinaceo alvum dejicit. Abjectis itaque interaneis salem conjici oportet, & consuto ventre decoqui in viginti sextariis aquæ, donec ad tres heminas redigantur: totum id refrigeratum sub divo, datur. Aliqui incoquunt olus marinum, mercurialem, cnicum aut filiculam. Crudos humores, crassosq;, atram bilem, & strigmenta elicit: prodest longis febribus, suspiriis, articularibus morbis & inflationibus stomachi.

GALLINÆ ET GALLI.

TAmetsi Gallinarum jus simplex (ut Galeno proditum est libro 11. simplicium medicamentorum) retinendi vim habeat: gallorum tamen veterum cum sale diutius decoctorum subducendi facultatem obtinet. Adversus serpentium morsus tam gallinis, quàm gallinaceis utuntur medici, non tantùm ipsis dissectis & appositis (ut docet Dioscorides) sed viventibus adhuc plumas detrahunt ab ano, eumq; demorsu partibus apponunt: attrahunt enim hæc animalia cucurbitarum modo in se venenum, quo mox interficiuntur. Quamobrem alios gallinaceos vivos continuo apponere necesse est, donec injectum virus penitus absumatur. Utuntur præterea gallinarum adolescentium jure, ad æquandas corporis humores: post febrium discessum. cum sacharo, serapii modo. Ad hæc gallorum cum gallinis nondum coëuntium testes, deperditas in morbis vires mirificè restituunt: quam ob causam hectici & marasmo laborantibus, morborumq; diuturnitate macrefactis utiliter exhibentur. Insuper gallinaceorum testes semen prolificum suppeditant, & venereas roborant vires. Plinius cùm de gallinis differeret lib. 29 cap. 4. hæc inter cætera memoriæ prodidit. Non præteribo (inquit) miraculum quanquam ad medicinam non pertinens, si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt illud in se, ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo, non canunt. In quibus illud quoq; sibi à natura datum, non est non summopere admirandum, quòd noctis horas distinguant suo cantu: qua in re nunquam adeò somno capiuntur, Gallorũ & gallinarum vires ex Galen. & alijs.

Nomina. *tur, quin ſtatis horis cantent: etſi per anni circulum noctes modò breves, modò maximæ fiant. Gallinæ ſic Latinis, ἀλεκτορίδες Græcis vocantur: Arabibus, Degedi ſive Giazindiuch: Italis Galline: Germanis* Han und Hennen: *Hiſpanis Gallinas: Gallis Gellines & Coq.*

† *Codices Græci typis expreſſi hoc in loco habent: ὀφὶ ζωμὸς τῷ νέῳ καὶ μάλιστα ἀλεκτρυόνος ἐπιτηδείως χολὴν φαυλοτήτων, καὶ ἐπὶ τῶν φλεγμονῶν τῆς στομάχου ἁπλῶς ἑτοιμάζεται. hoc eſt ad ſenſum: Jus galli junioris maximè datur ad contemperandos humores vitioſos, & in ardoribus ſtomachi ſimpliciter paratum. Verba illa Ruellius, cujus interpretationem alioquin ſequimur, vel neglexit, vel illegitima judicavit. Nos verò huc ea afferenda duximus, non ſolùm quòd in vulgatis codicibus ac antiquiſſimo (teſte Marcello) legantur: ſed quia etiam à Serapione referuntur. Quibus etiam ſubſcribere videtur verborum ſeries & communis rei uſus.*

Ὠὸν. OVUM. CAP. XLIIII.

OVum molliculum plus alit ſorbili & durum plus molli. Luteum ovi contra oculorum dolores utile eſt: inaſſatum ſedis inflammationibus prodeſt, cum croco & roſaceo: & condylomatis, cum melilloto: cum uva autem fruticis ejus, quem rhoa dicunt aut galla, in patinis frigitur, ut cibo alvos ſiſtat: per ſe etiam offerri ſolet. Candidum ovi crudum refrigerat: ſpiramenta cutis occludit: inflammationes oculorum infuſum lenit: ambuſta, ſi ſtatim eo perungantur, puſtulas non ſentiunt: faciem à ſolis aduſtione tuetur: fronti impoſitum cum thure fluxiones arcet, avertitq́; inflammationes oculorum lana exceptum addito roſaceo, melle & vino mitigat: utiliter contra hæmorrhoidis ſerpentis morſus crudum ſorbetur: ſummè tepidum prodeſt veſicæ roſionibus, renum exulcerationibus, gutturis ſcabritiæ, rejectionibus ſanguinis, deſtillationibus & thoracis rheumatiſmis.

Ovorum conſider. DE Gallinarum tantùm ovis hic locutum fuiſſe Dioſcoridem, credendum eſt: quippe quæ ſint cæteris præſtantiora, eorumq́; ſit tum in cibis, tùm in medicinis præcipuus uſus. Nam quemadmodum teſtatur Galenus lib. 3. de facultatibus alimentorum, & Iſach Arabicus in ſuis diætis, gallinarum ova gratioris ſunt ſaporis, ori jucundiora, pluſq́; afferunt alimenti, quàm cætera. Alunt hæc, & brevi reficiunt tempore, recreant, ſemen prolificum augent, & vires ad coitum ſuppeditant. Quæ omnia eò præſtant efficacius, quò recentiora ſunt, & à gallinis edita, quæ prius admiſſarios gallos ſuſceperint: quandoquidem (ut Galenus inquit) recentia veteribus plurimum præſtant, quippe optima ſunt recentiſſima, peſſima autem vetuſtiſſima. Secundum locum ſibi vendicant à perdicibus, & phaſianis edita, quanquam gallinacea viribus non excellant. Deteriora verò ſunt anatum, anſerum, gruum & reliquarum aquatilium: aggravant enim ventriculum: ſuccum craſſum gignunt, & ægrè concoquuntur, tametſi plurimum præbeant alimenti, ubi à validis, robuſtiq́; ventriculis optimè conficiantur. Columbarum ova admodum calida ſunt, potius in medicamentorum, quàm ciborum uſum expetenda. Pavonum autem ac ſtruthiocamelorum peſſima ſunt, ſaporis horrendi, concoctu contumacia & humanæ temperaturæ inimica. In ovis luteum candido longè præſtat: nempe quòd illud temperatum conſtat, ori non ingratum, boni ſucci & concoctu minimè contumax: hoc verò frigidum eſt, pituitam gignit, ægrèq́; concoquitur. Ova variis & diverſis modis decoquuntur: quo fit, ut etiam diverſum afferant nutrimentum, & ob id diverſos in corpore pariant ſuccos. Probantur, quæ cum putamine decoquuntur, & horum præ cæteris, quæ tremula vocant, quòd lactis ſemicoagulati inſtar tremant. Sorbilia, quæ ut velocius hauriantur, breviorem coctu experiuntur, minus ſanè nutriunt. Quæ autem cum putamine longiore elixatione indureſcunt, difficilimè concoquuntur, craſſos generant ſuccos, obſtruunt, in ventriculo marceſcunt: aregulas & calculos gignunt: coli & ventriculi excitant cruciatus. Porrò ex iis, quæ extra putamina coquuntur, ea cæteris præſtant, quæ integra in ferventem immerguntur aquam: hæc à noſtris, quòd quaſi diſpergantur, vulgò Sperdute vocantur. Veruntamen curandum, ne hæc quoq́; indurentur: ſiquidem ubi duritiem contraxerint, non ſecus atq́; alia diutius cocta, redduntur noxia. Quæ deinde ex oleo, aut butyro integra friguntur, ventriculum ladunt, ructus commovent, ægrè conficiuntur, conſocium corrumpunt cibum, malum præbent alimentum, & putridas pariunt exhalationes. Quæ demum ſuper prunis torrentur, aut ignitis ſigulinis regulis inaſſantur, alvum cohibent, difficileq́; concoquuntur. Et hæc ſufficiant ad ovorum in alimentis facultates. Cæterùm quibus, quantisq́; ova in medicamentis polleant viribus, retulit Galenus lib. 11. de ſimp. med. facultatibus, ſic inquiens: Ovorum album & tenue illud, quo item adophthalmias utimur, ex numero eſt medicamentorum minimè mordicantium. Itaq́; utendum eſt ovi albumine non tantùm ad oculos, verùm etiam ad alia omnia, quacunq́; medicamenta requirunt maximè expertia mordacitatis, ut ſunt omnia ſedis ac pudendorum ulcera ma-

Perdicũ & Phaſianorum ova.

Pavonũ ova peſſima.

Ovorum coctura diverſa.

Ova tremula.

Ova fixa.

Ovorum vires ex Gal.

ra maligna. Miscetur quoq; utiliter medicamentis profluvium sanguinis ex cerebri membranis supprimentibus, quæ nimirum citra morsum illinuntur, atq; astringunt. Sed & ad ulcera rebellia miscetur iis, quæ absq; morsu ea possunt desiccare; cujusmodi est medicamen Pompholyx elota, & metallicorum quædam elota, de quibus privatim suprà disserumus. Porrò & ipse vitellus adsimilis est naturæ, ac proinde miscetur ceratis morsus expertibus, ovis videlicet aut elixis, aut assis. Verùm id tamen manifestum est inter hæc leviculam existere differentiam, quòd paulo plus desiccent quæ sunt assa: ac quantum hujus accipiunt facultatis, tantum deperdant de mitigandi potentia. Miscetur & cataplasmatis phlegmonem arcentibus, ut iis quæ ex meliloto constant, sedi applicandis. Crudo verò ovo toto utimur admisto rosaceo ad palpebrarum, aurium, mammarumq; phlegmonas, quæ scilicet aut ictis illis, aut alio quovis modo evenerint, aut extiterint in nervosis corporibus, puta cubito, & digitorum tendonibus, aut articulis, idq; in pedibus pariter, & manibus. Porrò in aceto coctum ovum si edatur fluxiones ventris desiccat. At si etiam quippiam eorum, ad dysenteriam, aut cœliacum affectum conveniunt, illi miscueris, atq; in igne modico, fumiq; experte (qualis est, qui ex prunis constat) in sartagine frixeris, edendumq; ita præbeas, non minimè sanè laborantes adjuveris. Aptissima talem ad mistionem sunt omphacium, rhus, tum ipse qui cibis aspergitur erythros nuncupatus, tum succus ipsius, galla, sidia, hoc est mali granati putamina, cinis cochleārum integrarum ustarum. Apta quoq; & uvarum acini, & myrta, & mespila, & corna. Magis istis medicamentosa sunt balaustium, hypocistis, cytini, sive mali punici flores. Sed & ad ambustiones protinus crudum impositum est utile, sive quis seorsum albumen duntaxat ipsum molli lana excipiat, sive etiam cum vitello totum commiscens applicet. Et enim mediocriter refrigerat, & citra morsum desiccat. Nam medicamentis, quæ humiditates desiccant, aut elixum, aut assum, aut in sartagine frictum miscetur: iis verò, quæ crassa in pectore, pulmoneq; incidunt, sorbile quod vocant: id quod in aqua eo usq; lixari debet, dum incaluerit. Ejusdem ipsius naturæ nomine & ad eos, quibus fauces aut ex vociferatione, aut ex humorum acrimonia exasperatæ sunt, assumitur: tum scilicet quòd affectis partibus illinitur, atq; cataplasmatis modo inhæret: tum quòd substantiæ suæ lenitate ea mitigat, sanatq;. Eadem ratione stomachi, ventris, intestinorum, ac vesicæ medetur asperitatibus: hæc Galenus. Ovum recentissimè exclusum, si crudum dum adhuc calet absorbeatur, præstat maximo sanè auxilio, cùm ad alba fœminarum profluvia, tum quoq; ad gonorrhœam. Caterùm oleum, quod è vitellis diu in sartagine frixis elicitur, illitum asperitatibus cutaneis mirificè prodest: serpigines, & vitiligines emendat: rimas labiorum, manuum, sediq; sanat. Quinetiam ulcerum dolores, & articulorum cruciatus mulcet. Prodest & auricum doloribus, atq; ulceribus: item ambustis utiliter illinitur: cerebri contusas membranas putrilagine affectas mirum in modum à partibus sanis segregat, ut nos complures magno cum honore periculum fecimus. Ex ovis præterea omnibus volucribus generatio evenit, quanquam & aquatilibus ferè omnibus, præterquam phocæ, delphino, & aliis nonnullis. Gignuntur item ex iis & è terrestribus quædam, ut crocodili, lacertæ, testudines, stelliones, & alia: & è reptilibus omnia, viperæ excepta. Verùm, ut Hippocrates auctor est libro de natura pueri, seu fœtus (nisi fortassis librariorum culpa eo in loco codex sit depravatus) pullus ex vitello nascitur, informaturq;, ex albumine verò alimentum, & augmentum capessit. Cui sanè sententiæ illud prorsus refragatur, quod de pullorum creatione longo satis sermone posteritatis memoriæ prodidit Aristoteles lib. 6. cap. 3. de hist. animalium. Illud insuper eam refellit sententiam, quod experientia sæpè à mulierculis compertum est, quæ suis gallinis ova incubanda subjiciunt. Siquidem exempto quandoq; fœtu, die uno, atq; duobus ante tempus exclusionis, fractis pulli visceribus magnam vitelli partem invenerunt in corpus assumptam. Testudinum ova, quanquam diutius elixantur: nunquam tamen eorum album concrescit, quamvis luteum admodum durescat. Præterea experimento compertum habeo testudines statim ova non edere cùm testa obducuntur, quemadmodum volucres, sed postquàm omnia, quæ in corpore fuerint, testaceum contraxerint putamen: namq; mihi quandoq; contigit dissecuisse testudinem, quæ utero septena gerebat ova, suo putamine obducta, quod & serpentibus evenire quidam existimant. Ovum quod Latini, ὠὸν Graci vocant: Arabes, Naid, Beid. seu Baid: Itali, Vovo: Germani, Ein Ey: Hispanis, Huevo, & ovo: Gallis Oeuf.

Ovorum partes.

Oleum ex ovorū luteis.

Animalia ex ovis orta.

Ova testudinū.

Nomina.

Τέττιγες. CICADÆ. CAP. XLV.

CIcadæ, quæ inassatæ manduntur, vesicæ doloribus prosunt.

CICADÆ.

Cicadarum consideratio.

Cicadæ passim in Italia cognoscuntur, atq; adeò inibi vulgaris notitiæ sunt, ut sæpe æstate assiduo cantu messores, & agricolas, ac viatores in campestribus obtundant. Cæterùm, quemadmodum tradidit Aristoteles lib. 5. cap. 30. de historia animalium, & Plinius lib. 11. cap. 27. qui certè ea omnia Aristoteli accepta referre potest: Cicadarum duo sunt genera: aliæ enim minores, quæ primæ prodeunt, & novissimæ pereunt; aliæ majores, quæ canunt, eædemq; novissimæ prodeunt & primæ intereunt. Sunt quæ canunt præcinctu dividuæ sive minores, sive majores sunt: quæ autem non canunt, individuæ sunt. Pariunt in arvis cessantibus excavantes fœturæ locum asperitate præacuta, quam parte habent posteriore, quemadmodum & bruci. Quinetiam in arundinibus, quo adminiculo vites eriguntur, nidum fœturæ excavant. Proveniunt largè copia imbrium. Crescit primò in terra vermiculus, deinde fit ex eo, quæ tettigometra vocatur parentis nomine, quo tempore gustu suavissimæ sunt, anteaquam cortex rumpatur. Postmodum circa solstitia noctu exeunt, statimq; rupto cortice prodeunt cicadæ ex matrice illa cicada, quam modò tettigometram dixi. Mares canunt in utroq; genere. fœminæ verò silent. Unum hoc animal ex iis quæ vivunt, sine ore est. Pro eo quiddam aculeatum linguis simile habent, & hoc in pectore, quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum, unde illis redditur cantus. Oleas maximè amant, ut minus umbrosas, quanquam & cæteras non aspernantur arbores: proinde ubi arbores desunt, nasci non possunt. Loca præterea frigidiora oderunt: quamobrem in umbrosis nemoribus esse nequeunt, nec in frigidu etiamnum regionibus. Quo factum est ut crediderit Albertus cognomento magnus, gryllos, qui noctu strident, cicadas esse: quippe quòd in Germania, qua fuit oriundus, frigidissima regione ad Arcticum spectante, tametsi frequentes habeantur grylli æstate in campestribus, hyeme verò ad hypocaustorum fornaces plerunq; stabulantes, cicadæ tamen desunt. Parthi cicadis vescuntur, quemadmodum & gentes ad Orientem. Idcirco mirum non est, quòd dixerit Aristoteles, eas esse gustu suavissimas, anteaquam tettigometræ rumpatur cortex. Cacinus fluvius (ut Pausanias est autor) Locrensem agrum, a Rhegino dividens, cicadarum miraculo est memorabilis. Citerioris enim Locridis accolæ, atq; alia omnes argutæ sunt. At in Rheginorum finibus trans Cacinum, nulla est omnino cicada vocalis. Cicadarum vires descripsit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum sic inquiens: Sed & cicadis siccis quidam utuntur ad colicos affectus, cum paribus numero piperis granis dantq; aut tres, aut quinq;, aut septem, per intermissionem videlicet, & ipsos etiam paroxysmos. Porrò alij assas edendas offerunt, quibus affecta vesica est.

Cicada sine ore est.

Alberti lapsus.

Cicadarũ vires ex Gal.

Nomina. Τέττιγες Græcis, Cicadæ Latinis dicuntur: Italis Cigale: Hispanis, Cignattregas: Gallis Sigale.

Ἀκρίδες. LOCUSTÆ. CAP. XLVI.

Locustæ odoris suffitu urinæ difficultates adjuvant, præsertim quæ fœminas malè habent: earum carnes nullo sunt in usu. Est & quoddam genus locustæ, quæ asiracos, aut onos dicitur, sine pennis, prælongis cruribus. Exiccata autem si ex vino bibatur, contra scorpionis morsus magnopere proderit. Hac abunde vescuntur Aphri, qui Leptin incolunt.

LOCUSTÆ.

Locustarum consideratio.

Locusta omnibus nota, varia pro morum & locorum diversitate sortiuntur nomina. Verùm herbis & segetibus infestissimæ, quòd sæpius quibusdam in regionibus paucis admodum diebus universa terræ germina absumant. Harum, quemadmodum tradidit Aristoteles lib. 5. cap. 28. de historia animalium, qui mares sunt, fœminis magnitudine cedunt. Pariunt in terra fixo cauliculo, quo mares vacant: ac universa, & loco eodem fœtum deponunt, ita ut quasi favus esse videatur. Hinc vermiculi, speciem ovi gerentes oriuntur, qui terra quadam pratenui tanquam membranula ambiuntur: qua disjecta emergunt locustæ ac evolant. Tam mollis fœtura hæc est, ut ad tactum levissimum dilabatur & pereat. Pariunt exitu veris, & statim a partu moriuntur, vermiculis circa collum innascentibus tempore partus qui eas strangulent. Mares quoq; eodem tempore obeunt. Locis montanis, aut tenuibus locustæ non fiunt, sed planis rimosisq; : pariunt enim in rimis sua ova. Transeunt Locustæ immensa maria, immensosq; tractus permeant (ut Plinius inquit) diraq; messibus contegunt nube, multa contactu adurentes, omnia verò morsu erodentes. Italiam ex Africa maximè coortæ infestant tanta sanè multitudine, ut solem obumbrent solicitè suspectantibus populis, ne sistentes suas operiant terras, quòd non modò universas cum segetes, tum herbas devorent ad radicem usq;, sed & radices ipsas regerminare prohibeant. Hujus rei testimonio fuere inaudita Locustarum agmina, quæ nostro tempore volvente anno Domini M. D. XLII. ex paludib. Maotidibus profecta, non solùm universam Pannoniam, maximamq; Germaniæ partem sed totam etiam Italiam occuparunt, non sine magna omnium è terra nascentium pernicie: siquidem omnẽ segetem, omnemq; virentem herbam radicitus devorarunt. Hæ Parthis in cibo gratæ. Quamobrẽ admirandum non est, si sacris literis mandatum sit, ut Levitici 11. cap. legitur, a Mose

Locustarum agmina in Italia.

Locustæ in cibis.

à Moſe probatas eſſe in cibis. Nec mirum etiam, divum Joannem Baptiſtam iis ex ſylveſtri melle victitaſſe in deſerto: tametſi non deſint interpretes, qui velint pro locuſtis quaſdam herbarum radices intelligi: alii verò nonnullas arborum ſummitates. At mehercule in horum ſententiam devenire nunquam potui: quin potius certò crediderim, ipſum nempe legis Moſaicæ ſectatorem acerrimum, hiſce Locuſtis animalibus victitaſſe, quemadmodum etiam ſentit divus Auguſtinus, exponens divi Pauli epiſt. ad Romanos. In Cyrenaica regione (ut Plinius eſt auctor) lex eſt ter anno debellandi Locuſtas, primò ova obterendo, deinde fœtum, poſtremò adultas, deſertoris pœna in eum, qui ceſſaverit. Et in Lemno inſula certa menſura præfinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Necate & in Syria militari imperio coguntur: tot orbis partibus vagatur id malum. In India ternûm pedum longitudinis eſſe traduntur, adeò ut fœminarum crura ferrarum uſum præbeant, cùm inaruerint. Earum nomen Græcum ἀκρίδες, Latinum, Locuſtæ: Italicum item Locuſtæ: Hiſpanicum, Lagoſtas de tierra, & Gaſanthotes grandes: Gallicum, Locuſte & Santerelles.

Locuſtæ debellãtur.

Nomina.

Φίνοτ. OSSIFRAGUS. CAP. XLVII.

OSSIFRAGUS.

VEnter ejus avis, quam Latini oſſifragum appellant, particulatim potus, calculos cum lotio pellere proditur.

VAria admodum eſt inter ſcriptores Oſſifragi hiſtoria. Siquidem Ariſtoteli volucris eſt aquila major, colore cinereo, albicante. Probè hæc fœtificat & vivit. Pia & benigna eſt: non enim ſuos tantum nutricat pullos, ſed & aquilæ. Cùm autem illa ſuos è nido ejecerit, antequam adoleſcant, quòd inter ſe cibi aviditate dimicent, hæc recipit eos, & educat. Parum Oſſifragus oculis valet: nubecula enim oculos habet læſos. At Plinio libr. 10. cap. 3. Oſſifragus in aquilarum genere annumeratur, iſq; ab eodem proditur ex haliæëto, hoc eſt, aquila marina natus. Marinam hanc ſuum genus non habere, ſed ex diverſo aquilarum coitu naſci, idem auctor eſt. Alberto præterea Oſſifragus ea videtur avis, quam idem lib. 23. Arabica voce appellat Kirii, cùm ſic inquit: Kirii avis eſt præda victitans, bonæ pullificationis, & diligenter pullos nutriens, non ſolùm ſuos, ſed & ab aquila abjectos tædio nutriendi: hæc ille. Qui vel clarius meminit Oſſifragi inter aquilarum genera, ubi ita ſcribit: Quintum autem aquilæ genus eſt parvulum valde, & à quibuſdam vocatur frangens os, eò quòd quando carnes comedit, oſſa in altum defert, & ſuper lapidem cadere permittit, ut ex iis confractis medullam ſugat: hactenus Albertus. Verùm is ab Ariſtotele diſſentire manifeſtè cognoſcitur, quòd Ariſtoteli Oſſifragus non ſit genus aquilæ minimum, ſed avis major aquilis, dempta Germana. Quo fit, ut in hac hiſtoria Albertum hallucinatum eſſe credam, quemadmodum & Plinium in eadem deceptum puto. Namq; marina illa clariſſima aquila vocata (ut Ariſtoteles tradit) oculorum acie maximè pollet, ac pullos adhuc implumes cogit adverſum intueri ſolem: tum cujus oculi prius lachrymarint, hunc occidit, reliquum educat. Id quod abundè oſtendit hac in re Plinium erraſſe, atq; oſcitanter fortaſſe Ariſtotelem legiſſe, quippe cùm marinæ aquilæ pulli acerrimi omnino ſint viſus, nullam ii cum Oſſifrago cognationem habere videntur, quòd hic potius quadantenus cæcitate laboret. Cæterùm, quòd nobis eſſet Alberti codex librariorum culpa depravatus, in quo oſſifrago pro oſina legebatur, jamdudum credidimus oſſifragum apud Albertum eam avem eſſe, quæ in maritimis noſtris Senenſibus circa Herculis portum, & Orbetelli ſtagnum frequens viſitur, cygno major, roſtro longo, inferiori parte ſacculi inſtar ampli. Hæc autem incolis vulgò vocatur Agrotto. Sed cùm poſtea animadverti ſſem Albertum in hac hiſtoria apertè Ariſtoteli refragari, atq; aliud Alberti exemplar nactus eſſem, in quo oſina, non oſſifraga, ut vitiosè in alio ſcriptum erat, cœpi eos acriter accuſare librarios, quorum negligentia in cauſa fuit, ut in hoc mihi ipſi hactenus imponerem, ſecutus depravatam Alberti lectionem.

Oſſifragi confutat.

Plinii opinio.

Alberti ſententia

Alberti & Plinii lapſus.

Avis, quæ Græcis Φίνοτ, Latinis Oſſifragus nominatur.

Nomina.

Κορυδαλλὶς. GALERITA. CAP. XLVIII.

GAlerita avicula eſt parva, apicem in vertice, pavonis modo, geſtans. Hæc aſſa & in cibo ſumpta, cœliacos adjuvat.

ALaudarum (ut memoriæ prodidit Ariſtoteles libro 9. cap. 25. de hiſtoria animalium) duo ſunt genera. Alterum terrenum, criſtatum, Galerita à criſta appellatum. Alterum gregale, nec ſingulare, more alterius, verùm colore ſimile: quanquam magnitudine minus & galero carens. Campeſtres amba ſunt aves, vermiculis victitantes, decidentibuq; ſeminibus. Mares ſuaviter canunt, primaq; ſunt aves, quæ æſtatem cantu pronuncient. Porrò Alaudæ adeò ad aucupes aves expaveſcunt, ut ſæpe, dum ſentiunt ſe perſequi, in hominum gremia confugiant, ne rapiantur. Mares in caveis diutius retenti, altero ſæpius obcæcantur oculo. Quæ avis Græcè κορυδαλλὶς: Latinè Galerita & alauda vocatur: Arabicè Hanabroch ſeu Kanabroch: Italicè Lodola: Germanicè Wald Lerch*: Hiſpanicè Cucuyada: Gallicè Aluoette.*

Alaudarũ hiſt.

Nomina.

GALE-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0415-3

GALERITA.

χελιδών. HIRUNDO. CAP. XLIX.

DIſſectis creſcente luna pullis hirundinis, qui primo partu excluſi ſunt, in ventre eorum lapillos offendes: è quibus duos, unum colore varium, alterum purum eximes: ii priuſquam terram attigerint, in juvencæ corio, aut cervina pelle, brachio aut collo adalligati, comitialibus proderunt, & ſæpe prorſus eos recreabunt. Hirundines uti ficedulæ, in cibo, aciei viſus medicamentum præbent. Tam pullorum quàm matrum in fictili olla crematarum cinis cum melle oblitus, oculis claritatem adfert: anginæ eo commodè perunguntur: uvæ & tonſillarum inflammationibus hoc cinere ſuccurritur. Et ipſæ & pulli exiccati, ſi drachmæ pondere ex aqua bibantur, hos juvant, qui anginæ morbo conflictantur.

Hirundinum hiſt. HIrundinum tria habentur genera: unum noſtra tecta ſubit: alterum vetuſtorum ædificiorum muros, cavernulas, & montium ſcopulos expetit: tertium verò nidificat in altis fluminum ripis. Hæ quotannis (ut Plinius auctor eſt) ex Aphrica maria tranſeuntes, appetente vere ad nos advolant, & Martio plerunq; Menſe noſtras ingrediuntur ades: thiq; è luto, & quibuſdam ſtramentis ſibi conſtruunt nidos, in quibus ova pariunt, & bis pullos excludunt, tantùm humanæ fidunt benignitati: atq; ubi ultimos educaverint partus, æquinoctii autumnalis tempore, in ſuas remigrant regiones. Chelidonia. Chelidoniam herbam ab his inventam tradunt, unde illi nomen eſt inditum. Hanc ſuis obcæcatis pullis deferunt in nidum, hoc tantùm medicamento iis viſum reddentes. Quinetiam experientia compertum eſſe quidam ajunt, quòd ſi data opera pullorum hirundinum oculi acu perforentur, ſanantur paucis diebus, allata à matre chelidonia herba. Hinc igitur edocti medici ad oculorum claritatem chelidonium adhibent: ſed his refragatur Ariſtoteles, ut in majori chelidonio inferius diſſeremus. Hirundinum verò ſtercus oppoſitum præſtat: excæcat enim, ſi calidum in oculos decidat. Quod etiam ſacra teſtantur monumenta, in quibus, Tobiam hoc ſtercore excæcatum fuiſſe, legitur. Cæterùm vires Hirundinum recenſuit Galenus lib. Hirundinum vires ex Galen. 11. de ſimpl. medic. facultatibus ſic inquiens: Hirundinibus quoq; uſi ſunt multi, comburentes videlicet, & cineri mel admiſcentes, ac deinde ſynanchicos inungentes, & in totum omnes quicunq; in faucibus atq; columella cum tumoribus conſiſtunt affectus. Utuntur & ad acuendum viſum hoc cinere nonnulli. Alii verò eas arefactas drachmæ pondere bibendas exhibent. Nomina. Avis χελιδών Græcis, Hirundo Latinis appellatur: Arabibus, Thartaf, Chatas aut Chataf: Italis Rondine: Germanis Schwalb: Hiſpanis Golandrina & Andorinha: Gallis Arondelles.

Ἔλέφας. EBUR. CAP. L.

EBoris ſcobe illito, paronychia ſanantur. Vim adſtringendi ebur obtinet.

Omnibus

ELEPHAS.

OMnibus ſanè perſpicuum eſt, nil aliud Ebur eſſe, quàm Elephantinorum dentium materies, multis aptæ operibus, tametſi Pauſanias libro quinto deſcriptionis veteris Græciæ, non dentium ſed cornuum materiem eſſe ebur deſcribat, his verbis. Quod ad ebur verò pertinet, ſi qui hominum fannas illas eſſe è beluarum ore exertas, non cornua exiſtimant, ab Alce illi Gallica fera, & tauris Aethiopicis ſpecimen capiant. Alces enim qui mares ſunt, (nam fœminis nulla omnino prodeunt cornua) è ſupercilijs, Aethiopici tauri è naribus cornua omnino extrudunt. Quis igitur in magno ponat miraculo eſſe animal, cujus ex ore erumpant cornua? Argumento & illud eſſe facilè poteſt illam eboris molem cornua eſſe, quod beſtiæ ſunt quæ rarò certoq; tempore cornua abiiciant: rurſusq; illa quoties amiſerint rurſus reponant. Hoc cervis, capreis, & item Elephantis accidit. Dens certe animali nullo jam adulto, cùm ſemel decidit, renaſcitur. Quare ſi dentes eſſent, & non cornua, quæ naturæ vis, ut renaſcerentur efficere potuiſſet? Hæc & plura Pauſanias. Elephantorum meminit Plinius longa admodum hiſtoria, initio libri octavi pluribus capitibus: tametſi non omnia, quæ ſcribit, probanda putaverim. Elephantos fert Aphrica ultra Syrticas ſolitudines, item Mauritania & Aethiopia: ſed maximos India mittit: Ii quanquam magnitudine cætera excedant quadrupeda, Ariſtotelis tamen teſtimonio adeò cicurantur, ut omnium ferarum mitiſſimi & placidiſſimi evadant: quippe qui per multa officia & erudiantur & intelligant. Corio Elephanti integuntur bubalino ſimili, ut is verum præbuit exemplum, quem Roma vidit Leonis decimi Pont. Max. ævo, etſi rariſſimis horreat pilis. Caput eis magnum, collum breve, aures verò undiq; duum palmorum amplitudine: naſum, quem peculiariter in Elephanto promuſcidem appellant, longiſſimum habent, concavum, grandis tubæ inſtar: hic infra anteriores dentes ad terram ferme promittitur, quo pro manibus utuntur. Os gerunt pectori proximum, ut quod cum ſuillo ineat ſimilitudinem: è cujus ſuperna parte dentes duo prominent præcipuæ magnitudinis (quales plurimi venales conſpiciuntur Venetiis in publico foro, vulgò Merceria dicto, ac in aliis Italiæ emporiis) qui proni cuſpide deorſum vergunt. Pedibus nituntur rotundis, diſci inſtar latitudine duum triumve palmorum, quos calloſa materia obducit: ungulis quinq; circùm, rotundis, mediocrium concharum magnitudine. Crura iis magna ac fortia, neq; (ut quidam imperiti exiſtimant) uno tantùm oſſe conſtant indiviſa, ſed genua flectunt, utpote & cætera quadrupeda. Quamobrem Elephanti (ut refert Aloiſius Cadamuſtus, qui claſſe in Aethiopiam, & ad Calicut navigavit) ut eos, qui deferri volunt, ſuſcipiant, genua ſubmittunt, ſeſeq; erigunt deinde. Elephantis cauda bubali, trium palmorum circiter longitudine, rariſſimis ſetis referta. Quocirca haud facilè ſe tueri poſſunt à muſcarum injuria, niſi aliam illis induſtriam natura tribuiſſet, qua ab iis ſe vindicent: quandoquidem ſerientibus muſcis, cutim, quam cancellatam obtinent, contrahunt, quo fit, ut arctatis in rugas repentè cancellis, muſcas comprehenſas enecent. Hominibus non niſi laceſſiti nocent. Veruntamen irritati homines promuſcide comprehenſos, adeò in ſublime jaciunt, ut priuſquam in terram decidant, ſuffocentur & pereant. Adhæc nullus hominum tanta pernicitatis invenitur, quem mox Elephas non comprehendat, etiam non currens, ſed gradatim incedens. Id efficit vaſta animalis moles: quandoquidem ſui greſſus longitudine, humanam omnem pernicitatem evincat. Victitant arborum tam frondibus, quam fructibus: neq; ulla tam ingens eſt arbos, quam ii promuſcide non proſternant, frangant ac dilacerent. Adoleſcunt ad ſexdecim palmorum altitudinem, quapropter qui eos conſcendere non aſſuevere, non ſecus faſtidio afficiuntur, ac illi, qui navibus non aſſueti maria ſulcant. Effrenes præterea adeò natura Elephanti ſunt, ut nullis habenis cohiberi poſſint, quo fit, ut liberi incedere dimittantur: verùm cùm maximè gubernantibus ſuarum regionum hominibus pareant, & eorum ſermonem intelligant, idcirco verbis facilè reguntur. Adeò conſpectum ignem expaveſcunt, ut eo territi à fuga revocari non queant. Quæ res ab iis non cognita, qui ejus Elephanti curam gerebant Romæ, in cujus dorſo oppidulum conſtruxerant, eo die, quo Julianus Medices Pontificis Max. frater uxorem è Gallia duxit, in magno ſanè diſcrimine verſati ſunt: nam ubi bellica tormenta ignem eructantia conſpexiſſet, magnumq; ac terrificum ſonum ſenſiſſet, tantæ ſe fugæ dedit, ut nunquam cohiberi voluerit, donec una cum concluſis in oppidulo hominibus in Tyberim ſeſe commiſerit. Elephanti non coeunt neq; gignunt, niſi annum vigeſimum agant, ut auctor eſt Ariſtoteles lib. 6. cap. 27. de hiſtoria animalium. Qua in re Plinii error manifeſtus deprehenditur: quippe qui marem quinquennem, fœminam decennem generare memoriæ prodidit. Elephanti nulla novere adulteria: nam unius tantùm fœminæ coitu utuntur, eamq; cùm uterum gerentem viderint, non amplius tangunt. Quantum verò temporis unaquæq; fœmina utero gerat, haudquaquam ſciri poteſt: quod Elephanti pudore nunquam niſi in abdito coeant. Idcirco alii eis annum & ſex menſes ſtatuerunt, alii biennium, alii denique triennium. Pariunt fœminæ cum dolore, quemadmodum & mulieres. Pullum editum ore lambunt, qui ſtatim cum natus eſt, cernit & ambulat. Vivere Elephantos (ut inquit Ariſtoteles) tradunt quidam annos ducentos: ſed florere ætate circa ſexageſimum vel ſeptuageſimum narrant. Iidem hyemis ac frigoris impatientes ſunt. Gaudent amnibus maximè, circaq; fluvios vagantur, quos intrant libenter bubalorum more. Cæterùm Elephanti ingenio & intellectu hominibus proximi ſunt: ſiquidem patrios ſermones intelligunt, ſummam præſtant obedientiam, prudentiam ſervant, & religionem præ ſe ferunt: ſolem namq; ac lunam

Elephantorũ hiſtoria.

Plinius de Elephanto.

Error quorundam.

Plinii lapſus.

lunam venerantur. Cujus rei auctores ſunt Mauritani, in quorum regionibus Elephanti innumeri conſpiciuntur: qui gregatim nova niteſcente luna ad amnes deſcendunt, ibiq; lavantur: mox purificati, genibus flexis ſalutant ſidus, & in ſylvas revertuntur. Sunt, qui tradant tanta intellectus ſagacitate Elephantos pollere, ut maria tranſituri ad alienas regiones, non antea naves conſcendere voluerint, quàm ii, qui eos ducebant, jurejurando de reditu promiſerint. In ſylvas ituri gregatim ferè ſemper ingrediuntur, quorum agmen ducit natu maximus: cogit verò ætate illi proximus. Produnt Elephantos à venatoribus circumventos, cùm ſciant prædam ſolùm in dentibus ſuis ab illis expeti, dentibus vehementer impingentes arboribus eos ſibi evellere, prædaq; ſe redimere. Quod facilè crediderim vanum ac fabuloſum eſſe: quemadmodum eſſe falſum ſuperius oſtendimus, quòd ſiber viſo venatore ſibi ipſi teſtes amputet. Elephanti omnes natura indomiti, ſylveſtresq; ſunt, miteſcunt autem arte, ut pleraq; alia fera animalia. Item ſi parvi & ætate tenelli educantur: quanquam Plinius ſcribit, natu grandes domari fame & verberibus: præſertim ſi alius domitus, qui tumultuantem coerceant, admoveantur. Porrò non deſunt in Elephantorum genere, qui naturæ feritate nunquam domari poſſint, quales in Senega (ut in ſuis navigationibus ſcriptum reliquit Aloiſius Cadamuſtus) Aethiopiæ regno reperiuntur. Elephantorum dentes admirabilis magnitudinis venales ſpectari poſſunt in compluribus Italiæ urbibus, veluti Romæ, Venetiis, Mediolani & Neapoli: è quibus non ſolùm innumeri pectines parantur ad explicandos capillos, ſed etiam alia plura inſtrumenta, quæ ad humanum uſum accommodantur. Hinc itaq; fit, ut neſciam ego, qua ratione ductus Fuchſius, ſcripſerit in libro de compoſitione medicamentorum, quem nuper auctum edidit, Ebur nullibi penè verum reperiri: atq; illud quod vulgò ejus vice in officinis proſtat, marinorum piſcium dentes eſſe: quòd in hoc erret evidentius eſt, quàm ut a nobis oſtendatur. Præſtat Ebur ad albas mulierum fluxiones, ſi tamen in tenuiſſimum pulverem, lapide porphyreo redigatur, propinetur q; ex lactucæ ſeminis cremore, aqua in qua chalybs extinctus fuerit, prius macerato ſemine. Quod Græcis ἐλέφας, Latinis Ebur nominatur: Italis Avorio: Germanis Helffantbeyn: *Hiſpanis Diente de elefante aut Marfil: Gallis Yuoire.*

Elephantorũ mira ſagacitas.

Fuchſii opinio falſa.

Eboris vires.

Nomina.

Ἀγριόχοιρος ὄυς. SUILLUS TALUS. CAP. LI.

SUis talus comburitur, dum è nigro albeſcat: qui tritus & potus inflationibus coli, longiſq; torminibus medetur.

Nomina. *TAlus in animalibus os illud ultimum pedis eſt, quod tibiæ cruris annectitur. Id Græcis ἀγριόχοιρος, vulgò autem os clavículæ appellatur, de quo non operæ pretium eſt, ut plura dicamus. Nomina ſubjiciam. Græcum eſt ἀγριόχοιρος ὄυς, Latinum Talus Suillus: Italicum Talone del porco: Hiſpanicum Tornizuelo de pie de puerco: Gallicum Talon de porceau.*

Ἐλάφου κέρας. CERVINUM CORNU. CAP. LII.

a Antiq. codex. ὑστερικαῖς. i. utero affectis.

CErvini cornu cinis elotus, binis ligulis epotus, prodeſt dyſentericis, excreantibus ſanguinem, cœliacis, *a* regio morbo & veſicæ doloribus cum tragacantha: fœminis fluxione vulvæ laborantibus, cum liquore huic rei accommodato. Cervi cornu contuſum, crudo fictili, luto circumlito, & in furnum indito, uritur donec albeſcat. Id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum, & defluxionibus ſalutare eſt, infrictum dentes expurgat. Crudi cornu ſuffiti nidore ſerpentes fugantur, fervefactum in aceto, ſi eo gingivæ colluantur, maxillarum à dentitione dolorem adimit.

Cervorũ hiſtoria.

CErvi animalia ſunt notiſſima. Sed quoniam eorum natura non omnibus cognita eſt, ut candido cuiq; lectori fiat ſatis, ea de Cervis hic referam, quæ Ariſtoteles tum 6. & 9. de hiſto. animalium libris, tum 4. de partibus eorundem poſteritatis memoriæ prodidit. Cervi itaq; ſylveſtrium animalium genere conſtant, magnitudine aſinorum, curſu velociſſimi & ingentibus armati cornibus. Ii cùm turgente jam Venere coitum appetunt, adeò rabie libidinis ſæviunt, ut inſaniant, & maximo cum ſtrepitu & clamore vagentur in ſylvis: quo fit, ut convalles & montium cavitates, eorum boatu reſonent. Tanto impetu, tantaq; rabie mares feruntur in coitum, ut ſæpe inter coëundum fœminas declinent atq; proſternant in terram. Cum autem mas genitale utpote durum, ſuſtinere non poſſint fœminæ, euntes & currentes coëunt & concipiunt. Mares non in eadem immorantur, ſed mutant & hircorum modo, brevi interpoſito tempore aliam atq; aliam ſupergrediuntur. Si fortè fortuna in unam tantùm fœminam concurrant plures, imis cornuum adminiculis, ſtatim ſupra frontem enatis, acriter inter ſe pugnant ad mortem uſq;. Cum mares impleverint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graveolentiam quisq; ſolitarius ſcrobes fodit. Fœtent ut hirci: facies quoq; eorum nigreſcit aſpergine, ut hircorum.

CERVINUM CORNU.

corum. Degunt ita quousq; imber accedat, tum pascua repetunt. Hæc ideò Cervo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atq; etiam quia pingui abundat: pinguescunt enim æstate supra modum. Quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut tertio cursu capiuntur ab iis, qui pedibus insectantur. Quo sit ut ubi se prapingues senserè, latebras quærant, fatentes incommodum pondus. Coitus est ab arcturo, Mense Augusto & Septembri. Implentur cervæ paucis diebus, & ab eodem multæ. Utero ferunt octo Menses. Pariunt magna ex parte unum: sed nonnullis etiam geminos cervam peperisse perspectum est. Ferarum quadrupedum Cerva maximè prudentia præstare videtur, tum quia circa semitas pariat, quò scilicet beluæ rapaces propter homines minùs accedunt: tum etiam quia cum peperit involucrum primum exedit, quòd ad multa (ut nonnulli asserunt) in medicamentis expetatur. Redeunt mox ad prolem, devorata à partu seseli herba. Anniculis maribus nondum cornua nascuntur, nisi quòd indicij gratia sit initium quoddam protuberans, quod breve hirtumq; est. Bimis cornua primùm oriuntur simplicia & recta, ad subularum similitudinem: quamobrem Subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: quadrimis trifida, atq; deinceps ad hunc modum (ut Aristoteles inquit) procedit numerus usq; ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Verum in Italia (sit tamen cum Aristotelis venia dictum) usq; ad undenarium numerum ramificant, quod & Albertus testatur se vidisse in Germania, quemadmodum & nos vidisse fatemur. Addam præterea, quod certò scimus, Gulielmum Bavariæ Ducem inter res suas pretiosas habuisse bina cervi cornua, quorum singula unum & viginti ramos sundebant. Hæc admiranda cornua postea dono, utpote raro ac singulari, data fuerunt Serenissimæ Pannoniorum Reginæ Mariæ, Caroli V. Imperatoris, & Ferdinandi Romanorum Regis sorori. Vanum est credere Cervorum ætatis annos dignosci posse ramorum numero, quòd singulis annis unum superaddant: quippe cùm longævi admodum sint si quot annis ramorum numerus augeretur, profectò iis, qui ultra centum annos vixisse narrant auctores, cornua quercubus, & pinus majora fuissent. Cæterùm (ut Aristoteles scribit) duplici indicio senes cognoscimus, tum quòd dentes aut nullos, aut paucos habeant: tum quòd adminiculis careant, quæ imis cornibus prominent ante frontem: Nam jis in pugna utuntur juniores sed in senibus non renascuntur, cum præliis omnino cesserint. Cervi (ut etiam Theophrastus inquit libro & capite primo de historia plantarum) quot annis cornua amittunt: ideo sub ipsa die quàm maximè invia petunt. Latent amissis velut inermes, sed & ipsi bono suo invidentes. Fit hoc mense Aprili. statuto tempore: idq; opacis faciunt locis, ut muscarum tædio vacent: pascuntur per id tempus noctu quasi verecundantes, donec recipiant cornua. Decidua amittunt difficilibus, & inaccessis locis, & qua inveniri nequeant: unde illud proverbium ortum: qua cervi amittunt cornua. Quasi enim sua amiserint arma, cavent ne inermes reperiantur. Cornu sinistrum compertum esse (inquit Aristoteles) à nemine adhuc fertur: oculunt enim id tanquam quodam medicamento præditum: etsi Plinius & Albertus occuli dextrum memoriæ prodiderunt. A phalangio demorsi, vel à quovis generis ejusdem, cancros edunt: quod idem homini etiam prodesse putatur: sed non carent fastidio. Cervi sibilo, & cantu venantium, pastorumq; fistulis capiuntur: mulcentur enim alliciunturq; ea voluptate, ita ut alter venantium cantet palàm, aut sibilet, alter clàm feriat à tergo, ubi socius jam tempus esse significaverit. Namq; animal simplex cervus est, & omnium rerum miraculo stupens, in tantum ut equo, aut bucula accedente, propius hominem juxta venantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasq; miretur. Si cervus erectas auriculas teneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt: sin demissas, facilè intercipitur. Maria tranant gregatim natantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, vicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum trajicientibus. Nec vident terras, sed in odorem earum natant. Cervorum fœminæ cornua non habent: nec maribus nascuntur, si cùm per ætatem nondum cornua gerunt, castrentur: sed si cornigeris testes exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem servantur. Cervas tamen cornigeras, non sine naturæ miraculo, quandoq; inventas esse compertum habeo. Hujus autem miraculi fidem facere possunt illa cornua cervæ, quæ sunt Augustæ Vindelicorum apud Antonium Fuggerum nobilissimum divitem, in quorum singulo sex rami conspiciuntur. Atq; idipsum confirmari potest non dissimilibus cervæ cornibus, quæ argento laborato ornata conservat Dux ille Bavariæ, de quo à nobis paulò antè facta est mentio. Vita cervis (ut Plinius memoriæ prodidit lib. 8. cap. 32.) in confesso longa: quandoquidem post centum annos quidam capti sint cum torquibus aureis, quos Alexander magnus addiderat, adoperto jam cute in magna obesitate. Cæterùm quòd vita tam longa sint cervi, quanta eos esse ferunt, non videtur approbasse Aristoteles lib. 6. de hist. animalium, ubi sic inquit: Vita esse quàm longa hoc animal fertur. Sed nihil certi ex iis, quæ narrantur, videmus: nec gestatio aut incrementum binnuli ita evenit, quasi vita esset prælonga: hæc Aristoteles. Quinverò nihil certi nancisci potuit ex his, qui centum annos post Alexandrum capti sunt cum torquibus aureis. Nec etiamnum ex Cæsaris Augusti cerva, quæ similiter innumeris elapsis annis post ejus imperium capta nunquam jugulari potuit, prohibente torque argenteo, temporis diuturnitate cute quasi contecto, in quo scripta legebantur verba hæc: Noli me tangere, quia Cæsaris sum. Monte Asiæ Elapho nomine apud Arginusam, quo loco

Aristoteles arguitur.

Vulgaris opinio vana, ramorum numero ætatem dignosci.

Cervis castratis cornua non nascuntur.

Cervi vita.

Aristotelis & Plinii lapsus dum in Aphrica cervos esse negant.

Alcibiades mortem obiit, cervæ omnes scissa aure sunt, qua nota vel alibi si loca mutaverint, dignoscuntur. Mirum quippe est dixisse Aristotelem lib.8.cap.28.de historia animalium, Aphricam nec cervos, nec apros gignere. Cui etiam subscribit Plinius lib. 8. cap.33. Cùm tamen palàm omnibus sit, & aprorum, & cervorum greges in Aphrica haberi: nisi forsan posteriori ævo aliunde eò fuerint illati. Dictamnum herbam extrahendis sagittis (ut Plinius est auctor lib. 8. c. 27.) cervi monstravere percussi eo telo, pastuq; ejus herbæ ejecto. Quod tamen Dioscorides capris attribuit telo in Creta vulneratis.

Cervi fel non habent.

Cervi manifestò fel in jecore non habent, quemadmodum equi, asini, muli, cameli, damæ: & in natatilium genere delphinus & phoca: sed id in venulis continent, quæ per intestina sparguntur: quo fit, ut eorum viscera non modo in cibis minime recipiantur, sed nec à canibus quidem edantur, nisi præpinguia sint: amarescunt enim bile, qua suffunduntur. At cervis Achaimus cognomine, fel contineri in cauda creditur, auctore Aristotele. Est quod ibi contineri ajunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, lieni simile parte interiore. Hoc degustantibus atrocissimum est venenum, adeò ut brevi temporis spatio hominem è medio tollat.

Vermes in capite cervi.

Vermes cervi omnes continent in capite vivos, qui nasci solent sub lingua in concavo circiter vertebram quæ cervici innectitur caput, magnitudine haud minores iis, quos maximos carnes putres ediderint.

Cervi usus in medicina.

Gigni universi atq; contigui solent numero adeò circiter viginti. Cervinus sanguis (ut Rasis inquit libro sexagintæ animalibus dicato) clysteribus infusus intestinorum ulcera sanat, & diuturnas alvi fluxiones cohibet: ex vino verò sumptus, venenatis sagittis vestitit. Ejus cerebrum nervorum, & compaginum collectiones mundat. Cornu ad candorem usq; exustum, ex melle haustum, alvi tineas pellit. Juvenum cervorum tenerrima cornua, quæ adhuc lanuginosa cuticula operiuntur (auctore Scribonio Largo) in taleolis concisa, & novo fictili indita, ac inde operculo argilla circumlito, in clibanum imposita, donec adeò arescant, ut in pulverem facilè conteri possint, additis pipere & myrrha, coli cruciatibus mirificè medentur. Sordes etiam, eodem auctore, quæ in protensis oculorum cervorum angulis hærent ac coalescunt, tam haustæ quàm illitæ, præstant mirificè ad venenatorum serpentium morsus. Ideoq; à Siculis venatoribus diligenter colligi scribit, & quocunq; portari cum ipsis in cingulo. Os præterea, quod in cervorum corde reperitur (tametsi Vesalius vir alioqui clarissimus libro, quem de humana fabrica edidit, nullum inibi os reperiri falsò contendat) omnibus cordis affectibus confert. Quin & contra omnia venena mirificè præstat, antidotisq; admiscetur, quæ pestilentiæ adversantur. Sed cavendum est, ne hujus loco seplasiarii bubulam tracheam arteriam accipiant in compositionibus, ut facere consueverunt. De Tubere, seu Boleto cervino vel fungo, quem è cervi semine oriri quidam asserunt satis superq; à nobis dictum est in libro nostrarum Epistolarum. Itaq; qui hæc non legerunt, ibi hujusce fungi historiam & vires invenient. Quod Græci ἐλάφου κέρας, id Latini Cervinum cornu vocant: Itali Corno del cervo: Germani Hirtzhorn: Hispani Cuerno de ciervo, & Punta de ciervo: Galli Corne de Cerf.

Vesalius arguitur.

Nomina.

Κάμπαι. ERUCÆ. CAP. LIII.

ERucis, quæ in oleribus gignuntur, cum oleo peruncti, à venenatis bestiis feriri negantur.

Erucarũ historia.

ERucæ, quibus Olitores maximè inimicantur, animalcula sunt vulgaris notitiæ, sed hortis admodum noxia, quòd quandoq; adeò numerosæ proveniant, ut invitis olitoribus olera cuncta una tantùm devorent nocte. Gignuntur (ut memoriæ prodidit Aristoteles lib. 5. cap. 19. de historia animalium) ex virentibus herbarum solis, maximeq; ex brassica. Primùm minus quid milio consistit in folio: mox vermiculi inde contrabuntur & augentur: tum intra triduum eruculæ efformantur. Hæ tempore senescentes motu cessant, suaq; forma immutantur, durioreq; cortice integuntur, cujus color auro fulget: ob idq; (ut Aristoteles prodidit & post ipsum Theophrastus lib. 5. de causis plantarum) appellantur tantisper chrysalides, quasi aurelias dixeris. Dum eo putamine integuntur, ad tactum tantùm mobiles sunt, & palpitantes, meatibus araneosis obductæ: non os, non aliud ex membris, quod conspicuum sit, possident. Longo post tempore putamine abrupto: evolant inde animalia pinnigera, quos papiliones vocamus. Itaq; primum dum Erucæ sunt, cibo aluntur, atq; excrementum emittunt: at verò cum in aurelias transierint, nihil vel gustant vel excernunt. Harum, dum adhuc puer essem, ingentem copiam quodam anno peperit Hetruria, adeò ut pueri omnes mirabili quadam ostentatione numerosas in plateis gestarent aurelias, ita aureo nitore fulgentes, ut ex puro auri metallo factas quisq; credidisset, nisi deprehensæ fuissent palpitantes. Fuit eo anno tanta Erucarum multitudo, ut universas eroserint herbas: quo postmodum factum est, ut ubiq; stirpium folia ac rami, ædificiorumq; parietes, iis veluti vivo ac palpitanti fulgerent auro. Facies eis quasi humana, capite bicorni, corpore infantuli modo fascia obducti: id quod silentio dissimulavit Aristoteles. Hæ quærentibus quotannis sese offerunt circa urbium mœnia, & ædificiorum muros, circa eos præsertim, quibus adjacent horti ac viridaria: plerunq; enim in ædificiorum cavis capite ad terram verso reperiuntur appensæ. Cæterùm etsi dixerit Aristoteles erucas ex herbarum olerumq; præsertim foliis ex sese gigni, absq; animalis semine, visuntur tamen hoc ævo papiliones ex aureliis exorti, averfis olerum foliis ova parere subalbida, milio minora, ex quibus erucæ tandem prodeunt, ut sericino erucarum generi evenire comperimus. Unde mihi quidem dubitandum videtur, an rem hanc diligenter perpenderit, vel exquisitè tractaverit Aristoteles. Quanquam minimè negaverim, quin & ex putri quodam humore per se erucæ nasci possint, quemadmodum & mures, angues, vermes, aliaq; complura generantur. Plinius grana illa ex rore fieri putat, soleq; addensari, quod tamen naturæ speculatores non ita facilè comprobant. Erucis olera non erodi auctor est Plinius, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminæ duntaxat. Adversus quas & cancrum fluviatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt etiam qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse: hæc Plinius. Columella præterea lib. 11. de re rustica circa calcem necandis prohibendisq; erucis hæc in medium protulit: Ubi verò aprici regionibus post pluvias noxia incesserunt animalia, quæ à nobis appellantur Eruca, Græcè autem κάμπαι nominantur, vel manu colligi debent, vel matutinis temporibus frutices oleorum concuti. Sic enim dum adhuc torpent nocturno fritore, si deciderint non amplius superiorem partem prorepunt. Id tamen supervacuum est facere, si ante sationem semina gore, succo herbæ sedi macerata sunt: nihil enim sic medicatis nocent erucæ. Sed Democritus in eo libro, qui Græcè inscribitur περὶ ἀντιπαθῶν, affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier, quæ in menstruis est, solutis crinibus, & nudo pede unamquamq; aream ter circumeat: post hoc enim decidere omnes vermiculos, & ita emori. Sed postrema hæc, quæ à Columella referuntur, superstitiosis sunt relinquenda.

Erucarũ generatio.

Remedia contra erucas.

Nomina. Κάμπαι Græcè, Latinè Erucæ vocantur: Arabicè Riapsa: Italicè Eruchi: Germanicè Rauppen oder Holtzwurm: Hispanicè Bruchi: Gallicè Chenilles.

Καρδα-

Κανθαρίδες. CANTHARIDES. CAP. LIV.

EFrumentis congeſtæ Cantharides ad recondendum idoneæ ſunt, quæ fictili vaſe non picato conduntur, & raro mundoque linteo obligato ore, & deorſum converſo ſuſpenduntur ſuper aceti ferventis quàm acerrimi halitum, donec æſtu exanimentur: poſtea lino transfixæ reponuntur. *a* Potentiſſimæ omnes variæ, *b* luteis lineis, quas in pennis tranſverſas habent, promiſſoque corpore, craſſæ, ac blattarum modo præpingues: ſed inertes ac imbecillæ, quæ unius ſunt coloris.

a Meum δύναμις. i. efficaces. *b* Luteis, in meo non legitur, nec etiam in pennis.

Βουπρήστεις καὶ πιτυοκάμπαι. BUPRESTES ET PINORUM ERUCÆ. CAP. LV.

SImili modo reconduntur Bupreſtes, genera quædam cantharidum, & pinorum erucæ, quæ ſupra cribrum ſuſpenſum ferventi cinere pauliſper intoſtę, reponuntur. Vis omnium communis erodere, ulcerare, calorem elicere: qua de cauſa admiſcentur medicamentis, quæ lepras, ferosque lichenas, & carcinomata ſanant: menſes ciunt peſſis emollientibus additæ. Aliqui cantharidas antidotis impoſitas, aquæ ſubter cutem auxiliari prodiderunt: argumento, quòd urinam moveant. Alii pennas, pedesque contra potarum veneficia, remedio eſſe tradiderunt.

CAntharides vulgatæ ſunt animalia, nomine à cantharo, qui Latinè ſcarabeus eſt, deducto, ac ſi eas dixeris parvos ſcarabeos. Sunt in Italia frequentiſſimæ, calidioribus præſertim regionibus, ubi non modò in frumentis inveniuntur: ſed in fraxinis quoq; ſtabulantur. Præſtant quæ ſolidæ, recentesq; ſunt, nam veteraſcentes facilè cariem ſentiunt, unde inutiles fiunt in medicamentis. Bupreſtes autem (ut Plinius inquit libr. 30. cap. 3.) non perinde in Italia ſunt vulgares & frequentes: ſunt tamen ſcarabeis ſimiles, quanquam minores. At pinorum erucæ numeroſæ ſanè habentur in Tridentinis montibus, quòd inibi pinorum perpetuò vireant ſylvæ, Ananienſi præſertim tractu, ac Flemarum convallibus. In extremis arborum ramis, & iis plerunq;, qui in earum cacumine attolluntur, innumerabiles Erucæ rufeſcentes, ac piloſæ miro artificio nidificant, quibusdam tenuiſſimis velleribus innumeris involucris contextis. Latent in his hyeme, ita à frigoris noxam evitantes. Nidi magnitudo adeo ampla eſt, ut nonnunquam concluſi vermiculi millenarium numerum excedant. Involucri materies, qua concluduntur, tenuiſſima ſerici velamina maximè æmulatur, tenuior tamen eſt. Hæc ſanguinis manationibus aptiſſima eſt, quare impoſita confeſtim fluorem ſiſtit. Sed de his hactenus. Cæterùm ſunt medicorum quàm plurimi Mauritanos præcipuè ſequentes, qui quotieſcunq; Cantharidas medicamentis miſcent, præcipiunt capita, alas & pedes abjici, tanquam partes cæteris nocentiores: quod tamen Galeni ſententiæ omnino repugnat. Quippe qui lib. 11. ſimpl. medicamentorum integras cantharidas medicamentis addendas præcipit, quemadmodum & iis integris ipſe perpetuò fuerat uſus. Sed ſi reſponderint ii, illud nec eorum eſſe inſtitutum, nec Mauritanorum, ſed Hippocratis lib. 4. de victus ratione in morbis acutis, audiant quæſo quibus verbis eodem loco Hippocratis ſententiam declaret Galenus, cùm inquit: Quidam dictionis hujus mentem haudquaquam intelligens audax medicus, prædictas partes à cantharidibus abjecit, deditq; hydropi: cui cùm à primo die abſceſſus in ſura comparuiſſet, poſt tres alios dies ſectus eſt, effuſaq; copioſa aqua, curatus eſſe viſus eſt: quòd pars tumoris præter naturam plurima ſtatim ad moderationem redacta ſit, veruntamen non multis poſt diebus obiit. Quam ob cauſam medico quidam crimen ingeſſit, perperam data eſſe cantharidum corpora inquiens: Nempe propinanda, ablatis corporibus, tum caput, tum pedes, tum alas, idq; eſſe quod in dictione enunciaretur. Quare non cunctatus audax ille medicus, hydropi alteri ita propinavit: moxq; facto ſimiliter in femore abſceſſu ſectoq;, multis poſt diebus hominem mori contigit, quanquam urinam provocatorio medicamento ex cantharidibus confecto, quidam citra bibentium incommodum uſi ſint: hæc Galenus. Ex quibus facilè cognoſcitur, Arabes non rectè Hippocratem intellexiſſe. Quamobrem dicendum eſſe exiſtimaverim, quòd ablatis cantharidum extremitatibus, exuantur antidoto, quo natura ſunt præditæ in proprii veneni remedium. Quod cum accuratè perpendiſſet Galenus, eas integras ſuis medicamentis ſemper admiſcuit: ut facilè atteſtantur quæ libro 11. de ſimplicium medicamentorum facultatibus memoriæ prodidit, ſic inquiens: Veruntamen ſufficientem habemus de cantharidibus experientiam, quòd in ungues pſorodeis cum idoneis ceratis, aut emplaſtris impoſitæ, ſic illos educunt, ut toti cadant. Miſcuimus eas etiam facultatibus pſoris, & lepris congruentibus, necnon quibuſdam ſeptis, atq; interim etiam iis quæ clavos, quos vocant, ejiciunt. Porrò præceptorum meorum quidam earum paulum quiddam in medicamenta urinam cientia injiciebat. At quidam ſolas alas & pedes injiciunt, quæ ajunt eſſe alexiteria iis, qui corpora ipſorum bibiſſent: alii contra: at nos totas indimus. Cæterùm aptiores ſunt ad ea, quæ expertum me dixi, ea

Cantharidum conſider.

Bupreſtes.

Pinorum erucæ.

Error multorũ, alas & alia abjicientiũ.

Cantharides integras uſurpandas.

Cantharidũ vires.

cantharidum, quæ inventa in frumento, lutea transversim in alis vingula obtinent, potissimum si injiciantur in vas fictile novum, deinde ori vasis linteum obductum sit rarum, & vas ita teneas inversum, ut linteum, quod cantharidibus subest, vaporem ab aceto sursum elatum excipiat, donec emoriantur ipsæ cantharides. Et de Bupreſtibus agens, ita subdit: Sic Bupreſtes quoq; reponere expedit. Bupreſtes. *Sunt autem & ipsæ animalis quoddam genus cantharidibus tum ſpecie, tum viribus adſimile. Mox de pinorum erucis: Quin & eruca (inquit) quæ in pinis naſcuntur, meritò nuncupatæ pityocampæ, hujus ſunt facultatis.* Nomina. *Κανθαρίδες ut Græcis, ita etiam Latinis Cantharides appellantur: Arabibus Dherarie ſive Cararibha: Italis Cantarelle: Germanis* Gold Keffer: *Hiſpanis pariter & Gallis Cantarides.* Βυπρῆστις *Græcè, item Latinè Bupreſtes nominantur: Arabicè Xoſoſtis: Italicè Bupreſti: Germanicè* Knólſter: *Hiſpanicè Arebentabuei.* Πίτυοκάμπαι *Græcis, Pinorum erucæ Latinis dicuntur: Bruchi de pini Italis: Pytoriapſa Arabibus:* Die Würm von Fichten *Germanis: Gauſanos del pino Hiſpanis.*

Σαλαμάνδρα. SALAMANDRA. CAP. LVI.

SAlamandra lacertæ genus eſt, iners, varium, quod fruſtrà creditum eſt ignibus non uri. Vim habet erodentem, calfactoriam, exulcerantem. Additur, ut cantharis, in medicamenta, quorum vis eſt exeſſe, a & lepras abolere: ſimiliq; modo reconditur. Liquefacta in oleo pilos evellit. Exenterata, detractis pedibus & capite, in melle ſervatur ad eundem uſum.

a Orib. addit καὶ ἑλκωτικὴν δύναμιν, i. exulcerate.

SALAMANDRA.

Salamandræ confiderat. SAlamandræ in agro Tridentino copioſæ inveniuntur, Ananienſi præſertim valle, juxta ſemitas, & in opacis uliginoſisq; locis. Incipiunt enim apparere verno tempore, atq; etiam autumno, cœlo maximè pluvio. Sed æſtate ob ſolis fervores: item& hyeme ob urgentiſſima frigora, ſuis è latebris non exeunt. Salamandra corporis magnitudine, formaq; lacerto ſimilis eſt, verùm capitis ac ventris craſſitudine excellit, breviore tamen conſtat cauda. Illa etſi altioribus nitatur cruribus, ad greſſum tamen ignavior eſt, hic verò contra agilis celeráq; conſpicitur. Color illi niger, luteis non minimis inſectus maculis, quadam lævitate pellucidus. Viſu Salamandræ horribiles atq; abominandæ ſunt, ita ut facilè eorum aſpectus hominibus nauſeam pariat. De hac diſſerens Plinius lib. 10. cap. 67. ſic inquit: Salamandra animal lacerti figura ſtellatum, nunquam niſi magnis imbribus provenit, & ſerenitate deficit. Huic tantus rigor, ut ignem tactu extinguat, non alio modo quàm glacies: quod quidem facit prunis ſuperpoſita, non ſecus atq; cæterea animalium carnes, quæ prunis aſſandæ traduntur. Verùntamen in medium magni ignis, ubi flamma valentius agit, vel in fornacem projecta, ſtatim comburitur. Vanum eſt ergo credere (ut etiam Dioſcorides inquit) igne eam minimè abſumi poſſe, eoq; victitare, ut chamæleon aere: quandoquidem facto periculo, igne exuſtam brevi Salamandram vidimus. Quo fit, ut ſcripſerit Galenus lib. 3. de temperamentis, Salamandram ad certum uſq; temporis ſpatium ab igne nihil pati: uri tamen, ſi ea longius igni ſit admota. Quod poſtea effecit, ut explicare neſciam quo argumento, quave ratione prodiderit Ariſtoteles libr. 5. cap. 19. de hiſtoria animalium, Salamandram igne minimè comburi, ſed per eum inambulantem, flammas & prunas extinguere: cùm contrarium experientia facilè probari poſſit. Illud præterea mihi dubium eſt, an idem eodem capite vera retulerit, cùm aſſerit in Cypro Inſula æratiis fornacibus, ubi chalcites lapis ingeſtus compluribus diebus crematur, in medio igne, exoriri pennatas beſtiolas paulò muſcis grandibus majores, quæ per ignem ſaliant atq; ambulent, amotoq; igne ſtatim emoriantur. Quippe quòd maximè id naturæ operibus repugnet. Adde etiam quòd ſi hæc veræ eſſent, ea nunquam reticuiſſet Galenus, qui diligentiſſimè omnia Cypri metalla inveſtigavit ac novit, pariterq; metallorum fornaces, cùm fuerit ipſe harum memorabilium rerum accuratiſſimus indagator. Vidi ego in Germania æratias complures fornaces, à quibus utranq; cadmiam, pompholygem, ſpodium, æris florem, & alia mecum retuli, ſed muſcas per ignem obambulantes mihi nunquam videre licuit. Quæ in re neſciverim, quonam pacto Ariſtoteles ſervari poſſit: niſi dixerimus, ipſum hoc in loco non ſuam, ſed alio- Arist. vanæ opiniones. Salamandram igne abſumi.

Salamandræ generatio. rum hiſtoriam recenſere. Sed de his hactenus. Cæterùm Salamandræ nil gignunt (ut Plinius tradit) neq; eſt in eis genus maſculinum fœmininumve. Naſcuntur enim ex putri quodam humore terræ. Morſu venenum inferunt, ſerpentium modo. Quinetiam fructus, & herbas quadam oris ſaliva veneno inficiunt, maxima deguſtantium jactura: quandoquidem non pauci reperti ſunt, qui hoc veneno interiere. Eſt & Salamandræ aquaticum genus Utinenſibus frequentiſſimum, capite terreſtribus breviore rotundioreq;, cauda anguillarum modo, nigro undiq; dorſo, ventre autem rufeſcente, luteis maculis

Salamandra aquatica.

SALAMANDRA AQUATICA.

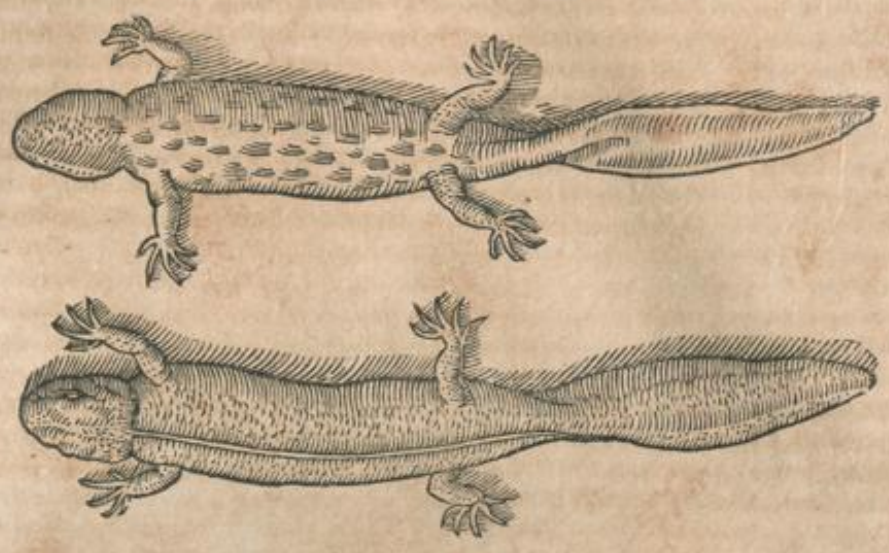

maculis reſperſo, horrendo aſpectu, aquè atq; terreſtre. Animal, quod Græcis σαλαμάνδρα, Latinis ſimiliter Salamandra nuncupatur: Arabibus Adhaya: Italis Salamandra: Germanis Olm oder Moll: *Hiſpanis Salamantegua: Gallis Salamandre.*

Ἀράχνη. ARANEUS. CAP. LVII.

ARaneus, quem holcum, alii lycon, id eſt lupum vocant, ſubactus cum ſplenio, & linteo illitus, prolatusq; utriſq; temporibus, aut fronti, tertianos circuitus perſanat. Tela ejus impoſita ſanguinem ſiſtit, vulnera, quæ ſummam cutem occuparunt, ab inflammationis injuria vindicat. Eſt & alterum aranei genus, qui candidam, tenuem denſamq; telam orditur, quem in aluta ligatum, & lacerto appenſum, quartanis circuitibus mederi narrant. Decoctus ex roſaceo, & infuſus, aurium doloribus auxiliatur.

ARaneorum & phalangiorum (ut lib. 9. cap. 39. de hiſtoria animalium ſcribit Ariſtoteles) plura ſunt genera. Mordax quod in duo diſtinguitur, alterum ſimile iis, quæ lupos appellant, eſt parvum, varium, procax, ſalax, pulex nuncupatum. Alterum majus, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum & lentè ambulans, nec viribus valens neq; ſaliens. Cætera, quæ medicamentarii proponunt, aut nullum aut certè exilem inferunt morſum. Genus ſecundum, quod lupi nomen accepit, partim exiguum eſt, quod non texit: partim majus, quod aſperam, parvamq; telam apud terram aut ſepes orditur, bucculis intexere ſolitum primordiis intus poſitis obſervatur, dum aliquid in tela offendens commoverit, mox accurrit, ut capiat: partim varium eſt, quod paucam vilemq; telam ſub arboribus facit. Tertium genus quod ſapientiſſimum lautiſſimumq; omnium eſt, noſtris ædificiis latiſſimas contexit telas. Hujus ut equidem arbitror hic meminit Dioſcorides. Plinius araneos, qui ictu, vel morſu venenum inferunt, phalangia nominat, quorum hiſtoriam lib. 29. cap. 4. diffuſius enarravit his verbis: Phalangium eſt Italiæ ignotum, & plurium generum. Unum ſimile formicæ, ſed multò majus, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis intercurſantibus reſperſum guttis. Acerbior hujus, quam veſpæ ictus. Vivit maximè circa furnos & molas. Aequè phalangion Græci vocant inter genera araneorum, ſed diſtinguunt lupi nomine. Tertium genus eſt eodem phalangii nomine araneus, lanuginoſus, grandiſſimo capite. Quo diſſecto inveniri dicuntur intus vermiculi duo, qui cervina pelle concluſi, & mulieribus adalligati ante ſolis ortum, præſtant, ne concipiant. Vocatur & rhagio, acino nigro ſimilis, ore minimo ſub alvo, pedibus breviſſimis, tanquam imperfectis. Dolor à morſu ejus, qualis à ſcorpione. Urina ſimilis, araneis textis. Idem erat aſſertion, niſi diſtingueretur virgulis albis. Hujus morſu genua labefactantur. Pejor utroq; eſt cæruleus, lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneoſos: etiamnum deterior, à crabrone penna tantùm differens: hic & ad maciem perducit. Myrmecion capite formicæ ſimilis, alvo nigra, guttis albis diſtinguentibus, veſparum dolore torquet. Tetraganthii duo genera habent, pejor medium caput diſtinguente linea alba, &

Araneorum & phalangiorum genera.

Phalangiorum genera ex Plin.

transversum altera, hic ori tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Hactenus de araneis & phalangiis Plinius. Cui subscribens Aëtius lib. 13. cap. 18. Phalangiorum genera, inquit, plura sunt. Quæ verò apud eos, qui de noxiis bestiis scripserunt referuntur, ut plurimum sex numero existunt. Unum quidem ex his rhagium, alterum lupum, tertium formicarium, quartum cranocolaptes, quintum sclerocephalon, sextum scolecion appellatum. Ac primum quidem rhagium, id est acineum, figura rotundum est, colore verò nigrum, acini uvæ nigræ similitudine, unde etiam appellationem accepit: & os quidem juxta medium ventrem habet, pedes verò ex utraq; parte quam brevissimos. Alterum verò lupus appellatum, muscas perdit eúq; pascitur: ac corpus quidem habet latum ac volubile, partes verò circa ejus cervicem incisæ sunt: amplius autem & os ejus eminentius tres habet. Tertium autem myrmecium, hoc est, formicarium dictum, quòd formicu maximè assimiletur, colore est fuliginosum: corpus verò ejus velut astris quibusdam insignitum, præsertim circa dorsum. Quartum deinde cranocolaptes, oblongum est & viride, stimulumq; juxta collum habet, atq; si in aliquem irruat, loco circa caput petit. Quintum sclerocephalum dictum, caput habet saxeum & obduratum: lineamenta verò per omne corpus similia animalibus illis, quæ lucernas noctu circumvolitant. Sextum postremò scolecium sive vermicarium appellatum, sublongum est & submaculosum, maximè circa caput. Atq; hæ quidem species phalangiorum enumerantur. Hæc de phalangiis Aëtius. Ego autem asserere non dubitaverim, omnia hæc phalangiorum genera haberi in Italia: quippe quæ a me sæpius sint visa, quamquam scribat Plinius, phalangia in Italia non oriri. Quin potius præter prædicta genera inibi & alterum reperitur omnium perniciosissimum, quod à Taranto Apuliæ civitate, ubi innumera æstate tota vagantur in campis, Tarantulam appellant. Icti verò ab his varie ac diversè torquentur: siquidē alii perpetuò canunt, alii rident, alii plorant, alii clamitant, alii dormiunt, alii vigiliis afficiuntur, pleriq; vomitionibus laborant, nonnulli saltant. Sunt qui sudant, alii tremebundi fiunt, quidam pavoribus infestantur, & alii alia patiuntur incommoda, fiuntq; phreneticis, lymphaticis ac maniacis similes. Quæquidem symptomata tam varia, ac diversa non aliunde provenire dicendum est, quàm aut ex vario horum animalium veneno, aut ex demorsorum hominum temperamentis. Nam atra bile tentatis pro eorum temperaturis omnia hæc accidisse conspeximus: tametsi non desint, qui putent Tarantulæ venenum dietim, vel horatim immutari fieriq; ob hoc, ut tam variis symptomatibus vexentur, qui ab ea iciuntur. Habentur Tarantulæ etiamnum in maritimis nostris Senensium Tyrrheno litori adjacentibus, & Romano agro frequentes: veruntamen non perinde ac in Apulia numerosæ. Degunt hæ inter segetes in quibusdam terræ cavernulis, è quibus interdiu exeuntes, sæpe eos messores iciunt, qui hujus insidiæ ignari, crura ocreis non munierunt. Ictos vidi ego nonnunquam in plateis jacentes, & in xenodochiis, qui prædictis affectibus torquebantur. Sed mirum certè, quam facilè hujusce veneni vu musicâ mulceatur. Quandoquidem, (ut equidem attestari possum) auditis lyricis instrumentis, vel tibiarum sono, primo statim occursu icti à Tarantula à languoribus cessant, & in medium tripudiare & saltare incipiunt, tamq; diu rem prosequuntur, ac si sani essent, & nullo unquam tenerentur dolore. Quod si eveniat, ut tibicines tantillum conquiescant ac interponant, non multo pòst tempore in terram concidunt, & ad pristinos redeunt languores: nisi tamdiu indeficiente sonitu saliant atq; tripudient, donec veneni virus, partim insensibiliter per cutis meatus, partim per sudorem exeat & discutiatur. Ob id igitur tibicines stipendio conducuntur, alternatimq; mutantur, ut absq; ulla sonitus intermissione, tamdiu tripudient demorsi, quousq; penitus curati quiescant: cùm tamen, dum hæc aguntur, sint, qui antidotis eos corroborent, nimirum theriaca, mithridatico, ac aliis, quæ venenosorum morsibus adversantur. Constat quoq; esse ex mortifero araneorum genere quam Solifugam appellat Julius Solinus, his verbis. Sardinia est quidem absq; serpentibus, sed quod aliis locis serpens est, hoc Solifuga Sardois agris animal perexiguum, simile araneis forma. Solifuga dicta, quòd diem fugiat. In metallis argentariis plurima, nam solum illud argenti dives est: occultim reptat, & per imprudentiam supercedentibus pestem facit. Nomen ἀφάλαγξ Græcum est, ut Latinum Araneus: Arabicum Hamdebut seu Hanchebut: Italicum Ragno: Germanicum Spinn: Hispanicum Arana: Gallicum Areine.

Phalangiorum genera ex Aëtio.

Tarantulæ consideratio.

Tarantulæ remedium musica.

Solifugæ historia.

Nomina.

σαῦρα. LACERTA. CAP. LVIII.

LAcertæ caput intritum & appositum, aculeos, & omnia corpori infixa extrahit: varos, formicantes verrucas & pensiles, quas acrochordonas vocant, tollit. Jecur exesis dentibus conjectum dolores finit. Si divulsa admoveatur, ictis à scorpione levamentum præstat.

LACERTA.

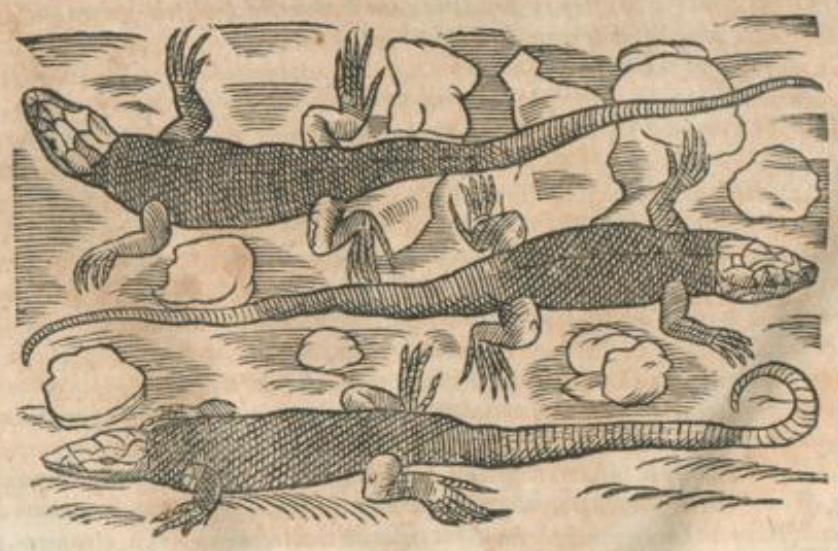

SEPS

Σέψ. SEPS. CAP. LIX.

SEps, quam aliqui lacertam chalcidicam vocarunt, in vino pota, morsus suos sanat.

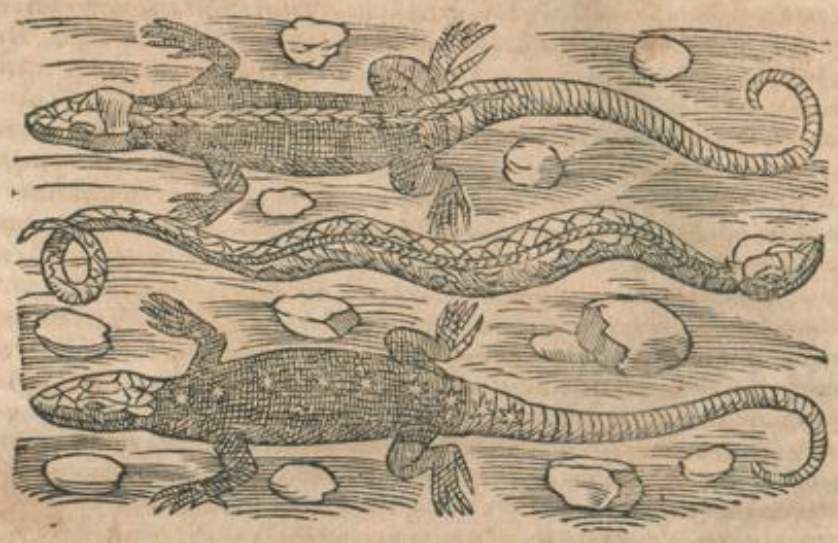

Lacertæ, quæ ubiq; vulgares oberrant, ova quemadmodum serpentes pariunt, & cochleis maximè insidiantur. In Arabia (ut Plinius est auctor) cubitalem æquant mensuram: & in Mauritania, auctore Strabone, bicubitales reperiuntur: in India verò Nisa monte, si Plinio credimus, ad 24. pedum longitudinem lacerti reperiuntur, colore fulvi, aut punicei, aut cærulei. Est & Insula Capraria lacertis maximis referta, ut referunt, qui ad fortunatas navigarunt insulas. Cæterùm, quæ Chalcidicæ vocantur, in Lybia, & Cypro copiosè provenientes, non habentur in Italia. Morantur hæ plerumq; in locis aridis, & inter saxa. Varia est harum historia, apud auctores: nam quidam nostratibus lacertis similes ipsas fecere, quidam verò inter serpentium genera recensent. Nicander Dioscoridi subscribit: quippe qui in theriacis suis dicat. Vitabis & Sepem corpore humilibus lacertis similem. Veruntamen Aëtius lib. 13. Sepam inter mortiferos recolit angues, sic inquiens: Serpens, qui Seps appellatur, longitudine quidem duorum cubitorum reperitur, ex crasso autem in tenuem abit: recta verò, ac tardè proserpit. Caput habet latum, os acutum, universum autem corpus multis albis notis respersum. Cæterùm ii, qui ab eo percussi sunt intra tres, aut quatuor dies pereunt: hæc Aëtius. Pausanias porrò aliter sentire videtur: inquit enim Aegyptum Arcadiæ quondam regem in venatione occupatum, & imprudentem Seps oppressit. Viperæ similis est minimæ, cineris colore, maculis ex intervallo varius, lato capite, angusta cervice, alvo majori, cauda brevi, obliquo incessu, quasi cancer, quod & cerastæ serpenti proprium est. Quamobrem credendum putaverim, aut fabulosam esse lacertæ Chalcidicæ historiam, aut pluribus hoc nomen convenire serpentibus. Verùm minimè reticendum duximus, reperiri in Hetruria, in Romano agro, ac etiam in Apulia quoddam lacertarum genus Terrantola vulgò dictum, quoniam sub terra delitescat. Quæ cum homines morsu perimat, fecit, ut mecum quandoq; cogitaverim, an ea fortassis Nicandro ac Dioscoridi Chalcidica esset lacerta: aut Stellio, quòd stellis maculata, insignitaq; cernatur. Sed hæc libr. 6. duce Deo, latius explicabimus, ubi de his, quæ morsu, vel ictu venenum emittunt, sermonem facienus. Quæ Græcis σαῦρα, Latinis Lacerta nominatur. Italis Lucertola: Germanis Heidex: Hispanis Gartixa. Quæ verò Σέψ Græcè, Latinè Seps & Lacerta Chalcidica vocatur: Italicè Sepa.

Lacertarum consideratio.

Chalcidicarum descript.

Seps inter mortiferos Aëtio.

Terrantola.

Nomina.

Σκίγκος. SCINCUS. CAP. LX.

SCincus aut Ægypti, aut Indiæ, aut rubri maris alumnus, quamvis inveniatur[a] in Lydia Mauritaniæ. Est autem terrestris crocodilus, sui generis, sale inveteratus cum Nasturtio. Ajunt carnes, quæ renes amplectantur, id sibi virium vendicasse, ut si drachmæ pondere bibantur, venerem accendant. Verùm decocto lentis cum melle, aut semine lactucæ cum aqua poto, veneris cupiditates inhibentur: additur in antidota.

[a] Orib. leg. ἀπὸ λιμνασίας. Apollonia.

Scinci confid.

TAmetsi ſcribat Dioſcorides, Scincum eſſe terreſtrem Crocodilum, ſui generis: aquatile tamen animal eſt. Quandoquidem qui Venetias importantur, in mari rubro, & in Aegypto Nilo flumine capiuntur. Hi quamvis forma crocodilos referant, magnitudinem tamen longè minorem habent: namq; qui ad ſummum adoleverunt, noſtrates lacertas magnitudine non excedunt. Squamis veſtiuntur ſubluteis, caſia à capite ad caudam diſcurrente linea. At non eadem crocodilis tunica: quippe qui nigro natura ſunt dorſo. Pauſanias in Libya bicubitales reperiri Scincos tradidit: verùntamen ii ad nos non deferuntur. Sunt in agro Vicentino lacus quidam, qui Scincos etiam gignunt, ſed minutulos, ac nigricantes, quibus ſæpius utuntur ſeplaſiarii deficientibus marinis, non ſine magno fortaſſe hominum diſcrimine. Reprobat hos Fuchſius quoq; libro 1. de compoſitione medicamentorum, ſic inquiens: Scincus animal eſt in aquis degens, lacertæ magnæ ſimile, ſed ventricoſius: cauda lata, ut anguilla, ad natandum apta. Quapropter quos officinæ ſubjiciunt, cum duabus caudis, veri non ſunt, ſed ex Vicentino agro allati: hæc ille. Qui tamen dum aliorum errorem merito damnat, ipſe (pace viri alioquin clariſſimi dixerim) in alterum non minorem mihi quidem incidiſſe videtur, quòd exiſtimaverit, legitimum Scincum, cujus effigiem damus, regi lata cauda ad natandum, anguillæ modo. Quandoquidem Fuchſii Scincus, quo Forojulienſis ager, & quæ circa Utinum civitatem ſtagnantes ſunt aquæ, maximè ſcatent, & cui lacertæ magna corpus, tumidus vẽter, ac maculis varius, rotundum quadantenus caput, anguillæ cauda, nigrumq; dorſum eſt, Scincus verus non eſt: ſed potius animal ſalamandræ generi adſcribendum, quod terreſtrem ſalamandram non paucioribus referat notis, quam aquatiles teſtudines terreſtres repræſentant: ob id itaq; rectè Utinenſes hoc animal Salamandrã aquaticam vocãt, abhorrentq; maximè, quòd inter venenata omnino reputent. Huic ſanè cum Aegyptio ſcinco nulla eſt cognatio: quippe Aegyptius capite conſtat longo, dorſo quadantenus elato: ventre lacertæ non majore: corio ſquamis ſubluteis, numeroſis, minimisq; in univerſum referto: cauda lacertæ modo tereti, breviore tamen: caſiaq; à capite ad caudam diſcurrente linea. Talis nimirum Scincus eſt, qui quotannis ab Alexandria Aegypti Venetias numeroſus convehitur. Scincorum meminit Plinius libro 28. cap. 8. ubi ita ſcribit. Ex chamæleontis ſimilitudine eſt Scincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt: candidiore autem, & tenuiori cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à Crocodilo aquatico ſquamarum ſeta à cauda ad caput verſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum ejus, & pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt. Utiq; cum ſatyrio, & erucæ ſemine ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita ut paſtilli ſingularum drachmarum bibantur. Per ſe laterum carnes obolis binis cum myrrha, & pipere pari modo potæ efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum venena, ante poſteaq; ſumptus. In antidota quoq; nobilia additur: hæc Plinius. CROCODILUS (ut refert Ariſtoteles in libris de hiſtoria, & partibus animalium) animal eſt magnum,

Scinci Vicentini.

Fuchſii error.

Scinci Ægyptii hiſtoria.

Crocodili hiſtor.

CROCODILUS.

ad quindecim uſq; cubita creſcens: quamvis ad duodeviginti ſcripſerit Plinius. Hic animal non parit, ſed ovum anſerini magnitudinem non excedens: idq; in terra, non autem in aquis. Parit cùm plurimum ſexaginta, vivitq; diu, maximumq; animal minima hac origine evadit: namq; fœtus ex ovo excluſus proportione reſpondet, lacertorum magnitudinem æquans. Linguam adeò indiſcretam habet, ut omnino ea carere videatur. Cujus rei cauſa eſt, quod idem & terreſtris, & aquatilis quodammodo eſt. Ergo ut terreſtris, locum obtinet lingua, ut verò aquaticus elinguis. Piſces enim aut nullam habere linguam videntur, niſi valdè reſupinentur, aut inexplanatam habent. Solus inter cætera ſuperiorem movet mandibulam, minimeq; inferiorem: cauſa eſt, quòd pedes ad capiendum, retinendumq; inutiles habet. Oculi crocodilo ſuilli, dentes exerti, & ungues in pedibus acutiſſimi, coriumq; duriſſimum, telis ac ſagittis minimè cedens. Interdiu plerunq; terram incolit, noctu verò aquis ſe mergit, innatatq; flumine. Duo ejus eſſe genera Plinius eſt auctor loco citato. Unum majus, de quo diximus: alterum minus illi ſimile, multum infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratiſſimiſq; floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur, jucundo nidore farcta. Crocodileam vocant, oculorum vitiis utiliſſimam, cum porri ſucco inunctam, & contra ſuffuſiones, vel caligines. Illita quoq; ex oleo cyprino moleſtias in facie enaſcentes tollit. Ex aqua verò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie, nitoremq; reddit. Lentigines tollit, ac varos, omnesq; maculas. Et contra comitiales morbos bibitur ex aceto mulſo binis obolis. Felle inunctis oculis contra ſuffuſiones nihil utilius prædicant. Majores dentes è dextra maxilla adalligati dextro lacerto (ſi credimus) coitus ſtimulant. Corii utriuſq; cinis, ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert. Sanguis utriuſq; claritatem viſus inunctis donat, & cicatrices oculorum emendat. Cor annexum in lana ovis nigræ, cui nullus alius color incurſaverit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Corpus ipſum excepto capite pedibusq; elixum manditur iſchiadicis, hæc Plinius. Veruntamen quæ is alterius inteſtinis aſſignavit, ea Dioſcoridem ſimo tribuiſſe conſtat. Cæterùm cùm Scincus Chamæleontem, cujus formam refert, mihi in mentem revocaverit, veniatq; & ipſe in medium uſum, non ab re fore duxi, ejus tum hiſtoriam, tum etiam facultates enarrare. CHAMÆLEON igitur (ut Ariſtoteles memoriæ prodidit libro 2. capite. 11. de hiſtoria animalium) figura totius corporis lacertam planè repræſentat. Latera deorſum

Crocodili genera & vires.

Chamæleon. hiſt.

CHAMÆLEON.

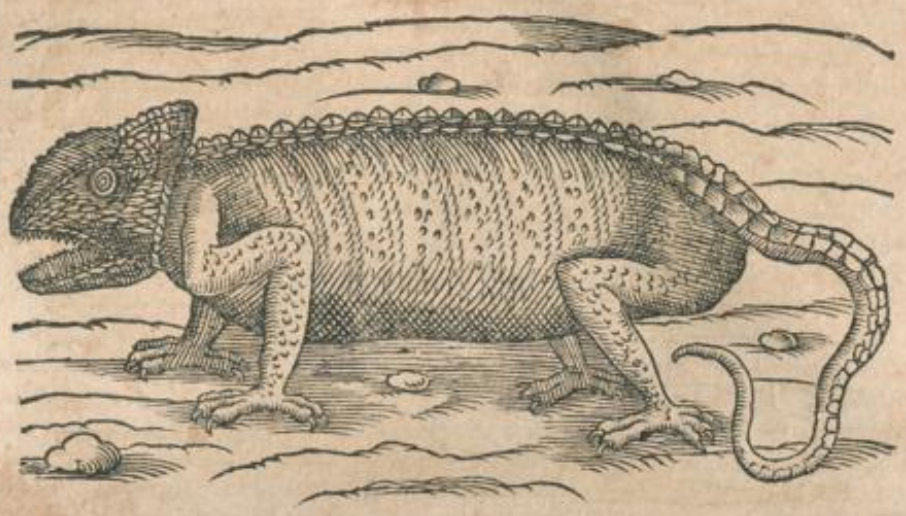

deòrsum ducta ventri junguntur, ut piscibus: & spina modo piscium eminet. Rostrum simiæ porcariæ simillimum: cauda prælonga in tenue desinens, & longis implicata in se orbibus. Elatior à terra est, quàm lacerta. Pedes singuli bipartitò secantur, partesq; talem inter se habent situm, qualem pollex ad manus reliquam partem objectam. Sed ipsæ etiam reliquæ partes paulotenus in digitos quosdam finduntur, aduncis unguiculis. Corpus asperum totum, ut crocodilo. Mutat suum colorem inflatus. Omnium oviparorum tenuissimus est: quippe qui omnium maximè inopia sanguinis rigeat. Causa ad mores animæ ejus referenda est: præ nimio namq; metu multiformis efficitur. Motus ei piger admodum, ut testudinis: palleſcit cùm moritur, defunctus colorem eundem servat. Subit cavernas, & latitat more lacertarum. Caput ejus, & guttur si quernis accendatur lignis, imbrium, & tonitruum concursus facere Democritus narrat. Item jecur in tegulis ustum. Dextro oculo, si viventi eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli. Lingua adalligata, pericula puerperii adimi. Linguam, si viventi exempta sit, ad judiciorum eventus pollere dicunt. Item dextram maxillam ad formidines, pavoresq;, corpore vero illito detrahi pilos: & felle glaucomata, & suffusiones corrigi. Σαύρη ut Græcis, ita etiam Latinis Scincus appellatur: Arabibus Aschancur: Italis Stinco & Scinco: Hispanis Stinco. Chamæleontis vires. Nomina.

Τῶν ἐντέρων. TERRENI VERMES. CAP. LXI.

TErreni vermes impositi, præcisos nervos glutinant: tertianas discutiunt. Decocti cum anserino adipe, infusi, affectis auribus medentur: cum oleo autem decocti, si in contrariam aurem instillentur, dentium doloribus præstant auxilium. Triti in potu ex passo urinam ciunt.

TErreni vermes etiam in medicum usum veniunt, quandoquidem oleo incoquuntur ad articulorum, nervorumq; cruciatus. Veruntamen aberrant plerunq; myropolæ in olei conficiendi ratione. Imponunt enim vermiculos in æneum cacabum, & affuso inde oleo igni fervefaciunt: quo fit, ut parvo momento ii non modò inassentur, sed penitus comburantur, nullo in oleo humore relicto. Fit autem rectius, cùm vase vitreo excipiuntur, & diutius calore balnei macerantur, oleo innatantes: namq; hoc modo eorum succus elicitur, comburiq; nequeunt. Præstat hoc oleum ita paratum, præsertim si vermes rosaceo macerentur, ad podagricorum dolores, à calidis defluxionibus provenientes, inunctis priùs locis dolentibus oleo, & mox superpositis vermibus in eo elixis, tusis, admistisq; cum æquali cerati pondere, quod tria pharmacum vocant ex argenti spuma, oleo & aceto conflatum. Quibus etiam commendavit Plinius libro 30. cap. 3. ipsorum vermium cinerem cum melle triduo emplastri more impositum. Quin & ipsos vermes in oleo veteri elixos, & superpositos. Ad hæc terrestres vermes prius vino albo eloti, ac per se absq; oleo vase vitreo excepti, operculato vasis ore, ne quid expirare possit, in balneum calentis aquæ immerguntur, tamdiuq; effervescere permittuntur, donec in liquorem oleo similem vertantur. Præferunt quidam hoc, quòd maximè præstet nervorum, & intestinorum vulneribus glutinandis. Quod longè efficacius efficit, si factitio balsamo, de quo libro primo diximus, fuerit admistum: aut oleo, quod vitreis organis è larigna, sive abiegna lacryma elicitur. Namq; his additis universa corporis recentia vulnera brevi tempore glutinat, iis exceptis, quæ capiti inferuntur. Dantur utiliter terreni vermiculi igne cremati, & in pulverem contriti felle suffusis, ex marrubii, vel absinthii decocto: adduntur q; in electuariis ad idem paratis, ut Galenus docuit libro de theriaca ad Pisonem. Triti, ac rosaceo subacti (ut idem author est) podagricorum inflammationes extinguunt. Τὰ ἔντερα Græcis dicuntur: Latinis vermes terreni: Arabibus Charatin: Italis Vermi terrestri, & Lombrichi: Germanis Regenwürm: *Hispanis Lumbrices de tierra: Gallis Vers de terre.* Terrenorum vermiū, & eorum olei vires. Nomina.

Μυγάλη. MUS ARANEUS. CAP. LXII.

MUs araneus dissectus & impositus, sui morsus veneficia luit.

ARaneus mus (ut Aëtius inquit) colore quidem mustelæ similis est, magnitudine autem muri. Os verò sublongum habet, & exiguam caudam. Dentes ei tenues, duplice ordine nati, in utraq; maxilla: quo fit, ut quatuor dentium ordines habeat. Quibus utiq; notis abundè respondent ii, à quibus picturam, quam hic damus, mutuati sumus. Meminit muris aranei Nicander, in suis theriacis, dixitq; perire in rotarum orbita, si progrediens in eam inciderit. Quod tamen fabulosum poeticumq; censemus: tametsi non desint, qui terrà è plaustrorum rotis excussa, hujusce succurrant morsibus. Scribit Plinius libro 8. capite 58. mures Araneos ultra Apenninum non haberi, cùm tamen hoc ævo in universa reperiantur Italia Aranei muris cōsideratio. Plin. arguitur.

MUS ARANEUS.

Italia. In Anaunensibus montibus, Tridentino agro frequentes visuntur. Nihilominus incolæ inter venenata non habent: id quod fortassis & cœli & solis temperamento evenit. Siquidem nec Scorpiones ibidem exorti ictu venenum relinquunt, ut in eorum mentione superius diximus. Μυγάλη Græcè, Mus araneus Latinè appellatur: Italicè Topo ragno: Germanicè Spitzmauß: *Hispanicè Murganho.*

Nomina.

MURES. CAP. XLIII.

Mūres.

MUres, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi, in confesso est. Si inassatos infantes ederint, oris salivam exiccari promittunt.

Murium consider.

MUres diversorum sunt generum, siquidem domestici, sylvestres, ac montani reperiuntur, sunt etiamnum aquatiles, marini. Verùm primùm de iis differentes, qui nostris in domibus oberrant, quiq; etiam in agris in magnam segetum perniciem morantur. Aristotelis verba referam, qui libro 6. de historia animalium cap. ultimo sic habet: Murium generatio mirabilis præter cætera animalia majorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Jam enim fœmina prægnante in vase miliario aliquando occupata, paulò post reserato vase, musculi numero viginti & centum reperti sunt. Mirum etiam percipimus ortum redundantis agrestris murium generis. Locis enim compluribus agri, tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex universo frumenti relinquatur: tam cito absumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cùm pridie metendum statuerint, postridie manè cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inveniant totam. Interitus autem minimè evenit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur: quanquam superiore tempore homines vincere, vel suffiendo, vel sues, ut tibicula effoderent, admittendo, non possent. Quin etiam vulpes eos venantur, & cati sylvestres inprimis: sed tamen superare copiam, & celeritatem proventus nequeunt. Nec aliud quicquam omniū vincit, nisi imbres: iis enim quàm primùm intereunt. Terra Persica parte quadam mure fœmina rescissa, fœtus fœminini prægnantes comperiuntur. Sunt qui vehementer confirment, Mures, si salem lambant, impleri sine coitu. Aegyptiis muribus præduros ferè ut erinaceis, pilus est. Habentur in murium genere & GLIRES. Idcirco (ut Plinius auctor est lib. 36. cap. primo) apud Romanos censoria extabant leges, Glires in cœnis apponi vetantes. Verùm hoc ævo ganeonibus maximè expetuntur in cibis, non modicam patato injuriam fieri putantes, si tam pingui privetur alimento. Sed ii minimè perpendunt, vel potius negligunt, quòd glires pinguedinis exuberantia ventriculi appetentiam destruant, lentum ac frigidum gignant succum, concoctuq; contumaces existant. Notatum non congregari glires, nisi populares ejusdem sylvæ, & si misceantur alienigenæ, amne, vel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi

Glirium consider.

& hi cubant, rurſus æſtate juveneſcunt. Montibus Goritienſi agro conterminis, & in Carniolæ, Carinthiæ, ac Stiriæ alpinis ſylvis maxima eſt horum quandoq; fœtura. Quo fit, ut numeroſi à venatoribus capiantur, præſertim cùm fagina glande abundant ſylvæ. Exeunt venatum nocte, & arbores ſuffientes, in quibus ſtabulantur, ſic eos ſtupefactos innumeros capiunt, adeò ut iis repletis ſaccis domum plerumq; redeant, quos poſtea excoriant, & impoſitos præ nimia copia cadis, ſale & muria aſſervant, quemadmodum piſces. Horum caro iis utiliter eſtur, qui canina laborant fame: namq; exuberante pinguedine obtunditur appetentia, & tollitur morbus. Diſcoquitur Gliris caro detracta pelle, & inteſtinis exemptis melle in fictili novo, addito nardo ad tertias, atq; ita aſſervatur, quòd conſtet deplorata aurium vitia eo remedio ſanari. Georgius Agricola, vir alioqui doctiſſimus, & acerrimus rei metallicæ indagator, quòd fortaſſe veros glires non viderit, neq; cognoverit, non ſine magno errore putat in libello, quem ſubterraneis animalibus dicavit, Sciuros à villoſa cauda, qua ſe operiunt & inumbrant, ita vocatos, Glires eſſe. Sed quòd hæc duo animalia inter ſe maximè differant, omnibus notum eſſe arbitror, quàm ut pluribus exponi debeat. Porrò MONTANI *mures cuniculos magnitudine æquant, ac etiam*

Agricolæ error. Sciuros, Glires exiſtimãtis.

MUS MONTANUS.

nonnunquam ſuperant, cruribus non uſq; adeò longis. Capite leporem referunt: verùm tam brevibus auribus ſunt, ut vix ſupra pilos appareant. Pilo veſtiuntur vario taſi modo, oblongo. Brevem habent caudam. & pedes acutis unguibus armatos. Hyeme admodum pingueſcunt, & obeſi fiunt, ita ut aliquando monſtroſè intumeſcant. Hi Anauienſibus Phœbeisq; montibus, in Tridentino agro frequentes habentur, vocanturq; vulgò corrupto vocabulo Marmontane, quaſi Mures montanos dixerint. Eriguntur ſæpius urſi modo, anterioribus pedibus veluti manibus, cibum ori adminiſtrantes. Dentes anteriores quatuor habent leporis inſtar, ſed longiores, atq; acutiores, quibus ſæviſſimè mordent. Sed mirum eſt (ego enim qui periculum feci, id certò teſtari poſſum) quòd ſi acutis forcipibus ſecentur, una tantùm nocte renaſcuntur. Domi retenti ſi juvenes ſint, exuta quadantenus feritate miteſcunt, ſed utenſilibus damnum inferunt: quippe qui omnia, quibus obviant, erodant, & deſtruant. Hyeme deliteſcunt, fœno ac paleis in acervum congeſtis plerunq; ſe condentes. Dormiunt integris menſibus, quemadmodum & glires. In montibus vivunt. Stramenta in cavernas comportant, quibus à frigore ſe tueantur. Exterrefacti acutiſſimè vociferantur, ac ſibilant, & ad tumulos confugiunt. Horum carnes ſylveſtri & gravi quodam odore adeò ſpirant, ut quibuſdam nauſeam moveant. Quo fit, ut ſale & muria aſſervati tum odoris gravitatem, tum etiam exuperantem humiditatem ob pinguedinis copiam exuant: cùm tamen tam recentes, quàm ſale conditi concoctu admodum contumaces exiſtant, ventriculo laborem inferant, corpus q; univerſum excalfaciant. Horum pinguedo medicis expetitur, quòd contractos molliat & reſtituat nervos. Sunt verò & alia quoq; murium genera, nempe, Ponticum, Laſicum, Noricum, Pannonicum, Indicum, à regionibus provinciisq; cognominata. Ponticus pilo eſt nivei candoris, ſed ſuperiore caudæ parte ſaturatè nigricat: ea enim digiti longitudinẽ non excedit, corporis magnitudo illi ut ſciuro: inſectatur aves & mures. Hunc ſanè id eſſe cenſemus, quod Armellinum vocamus. Laſicus pilis veſtitur in

Muriũ montanorum confũſio.

Muriũ alia genera.

SCIURUS.

cinereo

cinereo candidis, ventre tamen albicante: est Pontico paulò major: hunc varium appellamus. Noricus corporis mole domesticam mustelam aquat, pilis leporinis ferè similibus, brevi constat cauda, caret auribus, non tamen foraminibus, quæ habet aurium instar. Pannonicus, cui color subviridis, Mustelæ speciem refert, verùm magnitudine domesticos mures non superat. Postremo Iudicus colorem habet ferè murium montanorum, albis tamen compluribus intercursantibus pilis, capite est & ore in longum porrectis, quin & auriculis breviusculis: cauda ab ipsis clunibus crassiore in exilitatem ad imum prolixè desluente, cruribus dodrantalibus. Corpore felem aquat, pedibus aliquantò brevioribus, ac pilo hispidiore, præsertim si adverso tractu mulceas. Atq; hactenus de murium generibus. Cæterùm posset & SCIURUS in murium genere recenseri, nam præter caudam, quæ illi adeò villosa, amplaq; est, ut ea se totum inumbret & contegat, cætera Ponticomuri ferè similia sunt. Animal vulgò notum. Meminit Sciuri Plinius libro octavo cap. trigesimo octavo, his verbis: Prævident tempestatem & Sciuri, obturatisq; quà spiraturus est ventus, cavernis, ex alia parte aperiunt fores. De cætero ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alius provisum pabulum, alius pro cibo somnus. Hæc ille. Non desunt, qui Sciuri carnes in cibum paratas commendent, & quòd utile corpori præbeant alimentum, quodq; cum palato non vulgarem ineant gratiam. Habet etiam ejus pinguedo suum in medicamentis usum ubi emollire, ac discutere opus sit. Cæterùm murium stercus (ut in libro de theriaca ad Pisonem legitur) aceto subactum, capillis desluentibus utiliter illinitur. Quinetiam per se potum, vesicæ lapidem comminuit. Mũs ita Græcis, Latinis verò Mures appellantur: Italis Topi: Germanis, Mauß: Hispanis Ratones: Gallis Sorice.

Sciuri confider.

Nomina.

γάλα. LAC. CAP. LXIV.

LAc generatim omne boni succi est, corpus alit, alvum emollit: stomachum & intestina † inflatione vexat. Vernum tamen dilutius æstivo habetur, & è viridi pabulo alvum magis emollit. Probatur autem candidum, æquali crassitudine, quod ungui instillatum cogitur. Alvum minus tentat caprinum: quoniam pecus hoc adstringentib. pabulis, robore, lentisco, & oleaginis frondibus, & therebinto magna ex parte vescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet. Ovillum autem dulce, crassum, & præpingue: non autem usque adeò utile stomacho. Bubulum tamen, asininum, & equinum, ventri magis idonea, sed ipsum turbant. Quibus in locis pecora, scammoniam, veratrum, clematidem, aut mercurialem pascuntur, lac omne ventrem, & stomachum subvertit: *a* quale in Justinis montibus esse, à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum veratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu evomunt: & eorum lac haustum nauseam creat, & stomachum in vomitiones effundit. Ventrem adstringit lac omne decoctum, præcipuèq; candentibus calculis marinis exustum. Et in summa, omnibus auxiliatur internis exulcerationibus, præsertim faucium, pulmonis, interaneorum, vesicæ & renum: foris verò contra pruritum cutis, eruptiones papularum, & vitiatos corporis succos, recens cum melle crudo, addito sale, datur exigua aqua dilutum. Minus inflat quodcunque semel fervefactum. Dedoctum cum calculis marinis ad dimidias, ulcerosas ventris fluxiones adjuvat. Lac quodcunque serum continet implicitum, quod ubi discessit à lacte, multò potentius ad purgationes redditur. Datur, quibus sine acrimonia volumus dejectionem moliri ut melancholicis, comitialibus, lepris, elephantiis, & erumpentibus toto corpore papulis. Ex omni lacte fit, quod schiston, id est scissile, appellant. Lac autem fictili novo fervet, ramoque ficulneo recenti movetur, insparsis, postquàm bis, aut ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt heminæ lactis: ita enim serescens liquidum ab eo dividitur, quod in caseum concrevit. Sed cùm fervet, ne superfundatur, conveniet spongia ex frigida continuè fictilis labrum detergere, sextariumque argenteum frigidæ aquę plenum dimittere. Bibitur heminis per intervalla singulis, usque ad quinas, ita ut intercedentibus spatiis, potantes ambulent. Lac autem recens efficax est contra rosiones, ustionesque, ab exitialibus medicamentis factas: uti à cantharidibus, aut salamandra, bupreste, aut pinorum eruca, hyoscyamo, dorycnio, aconito, aut ephemero: præsertim bubulum ad id eximiè confert, *gargarizatur autem exulceratis* faucibus, tonsillisq;. Asininum peculiariter collutos dentes, gingivasque stabilit. *Fluxiones alvi, si ulcera sentiantur, tenesmosque*, ovillum, bubulum, aut caprinum, cum marinis lapillis decoctum, sistit: per se autem, & *cum hordeacea ptisana*, aut alicaceo cremore infusum magnopere intestinorum rosiones mitigat: ulceratæ *vulvæ immittitur. Humanum lac dulcissimum* est, & maximè alit: mammis autem exuctum, prodest tabi, & stomachi *rosionibus: contra* hausta leporem marinum præsidio est: oculis cruore ex ictu suffusis, cum thuris polline instillatur: podagricis utile est, cum meconio, & cerato illitum. Lac omne respuendum splenicis, hepaticis, comitialibus, vertiginosis, & nervorum vitio laborantibus, febriculosis, & capite dolentibus: nisi si quis interdum purgationis gratia, ut ostendimus, schistum præbeat. Primiparæ canis lactæ perunctos narrant glabrescere: potum contra venena antidoti vicem obtinet: abortus mortuos expellit.

a Meum. ὃς καὶ ὁ τοῖς Ἰουστίνοις ὄρεσιν ὑφ' ἡμῶν ἱστόρηται. i. sicut in Justinis montibꝰ à nobis visũ est.

Τύρος. CASEUS. CAP. LXV.

CAseus recens sine sale sumptus alit, stomacho utilis est, & facilè in membra delegatur: carnem facit, alvum modicè emollit: alius tamen alio præstantior, pro natura lactis, à quo conficitur. Decoctus autem, & expressus, deinde inflatus, alvum sistit: illitus, oculorum inflammationibus, & fugillatis prodest. Qui verò recens salitus est, minus alimenti præbet: carnem aptè minuit, stomacho adversatur, negotium ventri, interaneisque exhibet. Vetustiore sistitur alvus. Sero, quod à caseo manavit quàm optimè canes aluntur. Quod hippacen vocant, caseus est equinus: ea virus redolet, magnopere alit, bubuloque proportione respondet. Nec desunt, qui Hippacen equinum coagulum appellarint.

Βούτυρον καὶ αὐτοῦ λίγνος. BUTYRUM, ET EJUS FULIGO. CAP. LXVI.

EX lacte pinguissimo probatum fit butyrum, quale ovillũ est. Fit & ex caprino, agitato in vasis lacte donec pingue separetur. Butyrum, natura oleosum est, & *emolliens: unde* largius epotum, ventrem resolvit:

resolvit: prodest, ubi oleum non adfuerit, contra venena. Cum melle si infricetur, dentitiones adjuvat: gingivarum pruritus, & oris ulcera infantibus emendat. Illitum foris capaciora alimentorum facit corpora, & ab albidis pustulis per summa scatentibus asserit. Contra inflammationes & duritias vulvæ, quod nec virus resipit, nec vetustatem sentit butyrum efficax est: dysentericis, & coli exulcerationibus infunditur. In medicamenta addi solet, quæ pus movent: utile præsertim cum nervi, aut cerebri membranæ, vesicæ cervix, vulnera acceperit. Id autem purgat, replet, carnem creat, ab aspide percussis utilissimè imponitur. Recens obsoniis additum olei vicem pensat, & adipis vice fungitur in bellariis. Colligendæ ex eo fuliginis ratio hæc est. Butyrum in lucernam novam ingestum accenditur, fictiliq́ue operculato, quod supernè in siphunculi speciem desinat, & infima parte cuniculos clibani modo habeat, crematur, & subinde aliud in absumpti locum sufficitur, dum coacervetur fuliginis modus, quem facere institueris: penna pòst deraditur ad usus. Ejus effectus est in medicamentis oculorum, exiccare, & adstringere: fluxiones cohibet, & ulcera celeriter ad cicatricem perducit.

LAC, CASEUS, BUTYRUM.

Lac est benigni alimenti superfluum in fœminarum mamillis ex bina sanguinis coctione progenitum. Constat autem id tribus diversis essentiis: nimirum caseosa, butyrosa, ac cerosa, quæ ab invicem separatæ, variam consequuntur temperiem. Sed facile primùm rem exorsus, de eo tantùm facultates differam, cujus hac tempestate tam in cibis, quàm in medicamentis est usus. Tale autem est humanum, caprinum, ovillum, bubulum, bubalinum & asininum. Et quamvis veteres usi fuerint tum camelino, tum etiam equino: cùm tamen in Italiæ, ac in aliis conterminis regionibus, quod sciam, eorum nullus sit usus, hæc tanquam supervacanea omnino reticenda censemus. Præcellit igitur humanum, quòd temperatum sit in omnibus suis partibus. Hoc sequitur caprinum, etsi aliquantò siccius sit. His crassius est ovillum, minusq́ serosum. Bubulum deinde, ac bubalinum, præterid quòd admodum sit crassum, cæteris longè pinguius habetur. Quamobrem lib. 10. simp. med. dicebat Galenus: Miror autem quo pacto Dioscorides ex ovillo, & caprino butyrum confici referat. Ego namq́ ex bubulo fieri novi, ac proinde nuncupatum esse butyrum existimo: hæc Galenus. Porro asininum sicut lac omne seri exuberantia superat, sic cæteris pinguedine cedit. Probatur in universum lac colore, odore, sapore, ac substantia. Ob id igitur præfertur quod colore perquàm albo visitur, pellucidum, ac clarum, non viride, non luteum, non nigrum, nec aliquo livore suffusum: odore suavi, syncero, minimè gravi, aut viroso: sapore quidem dulci, non amaro, acri, acido, aut salso: substantia mediam inter crassum, & tenue, ita ut ejus gutta ungui instillata non defluat, sed in sua sphærula permaneat. Quod autem tale fuerit, omnium sanè præstantissimum erit, & in cibis optimum. Contrà pessimum præbet alimentum, ventriculum, ac totum corpus subvertit, quod contrarias notas habuerit. quodq́ ex morbosis animalibus emulsum fuerit, vel etiamnum ab iis, quæ reprobatas, venenosasq́ plantas depascuntur. Quocirca memoriæ prodidit Galenus lib. 3. de facult. alim. quòd si capra, aut alterius cujuspiam animalis scammoniam, aut tithymalum depasti, lac cibi loco quis sumpserit, omnino alvus illi fluet. Optimum datur utiliter ætate consistentibus, senibus non naturaliter frigidis, biliosis, & marasmo affectis. & denicq́ ubi ventriculus excrementis vacet. Nocet lac potum contrà febrientibus, capitis dolore affectis, ophthalmicis, resolutis, convulsis, fluxione tentatis, calculo oppressis, pituitosis, adolescentibus, obstructis, & iis præsertim, qui lacte, & eduliis lacte paratis, cœnas & prandia claudunt: tantoq́ major inde sequitur noxa, quantò crassius lac assumptum extiterit. Eaq́ propter citato loco inquit Galenus: Lac, quod seri plurimum habet, etiamsi semper eo utare, nullum prorsus periculum adfert. Quod verò hujuscemodi humiditatis exiguum habet, caseosæ autem crassitudinis multum, omnibus qui ipso frequentius utuntur, est periculosum. Cæterùm ut lac, quod bibendum est, prosit, hæc præterea adsint oportet: lac nimirum recenter sit mulsum, aliquid mellis, sacchari, aut salis admistum sit, ne in ventriculo concrescat: tantumq́ ex eo sumatur, quantum concoquere valeat ventriculus. A cibis etiam omnibus, & vino, postquàm assumptum fuerit, abstinendum est, quousq́ à ventriculo secesserit, minimeq́ exercitio utendum est. At quoniam lac dentes inficit (etsi Dioscorides contrarium de asinino scripserit) eo statim ebibito, vino, aut hydromelite os abluere oportet. Quod autem immisto coagulo concrevit, quæquam verno, ac æstivo tempore, mensis frequentissimè expetatur, tamen angustiam parit, ventriculum opprimit, caput vaporibus replet, ægrè concoquitur & crassum gignit succum. Quamobrem si quandoq́ in cibum veniat, primum omnium ingeratur: siquidem ultimo loco sumptum (ut fieri adsolet) aut statim putrescit, aut subsidentem cibum secum ad ima incoctum trahit. Lac omne, humanum præsertim, cerebrum auget, corpus impinguat, siccam & asperam tussim lenit, venerem roborat, urinæ ardoribus subvenit, dissoluta corpora reficit, probi multiq́ est alimenti, bonam facit alvum, facilè in sanguinem vertitur, carnem auget, pectus dilatat, & cæteris alimentis majus adfert nutrimentum. Quòd autem lac primiparæ canis perunctos glabrescere faciat, potum verò emortuos educat fœtus, ut nonnullis proditum esse scribit Dioscorides reprobat Galenus lib. 10.

Lactis consider.

Lactis probatio.

Lactis facultates.

Lactis bibendi ratio.

Lactis coagulati vires.

Butyri vires ex Gal.

lib. 10. simp. med. Butyrum præterea (ut loco citato scribit Galenus) facultatis est concoquentis, paulum habens etiam discutiendi potentiæ, in mediis nimirum corporibus secundùm duritiem, ac mollitiem. Corporum etenim planè durorum tumores præter naturam hoc nequit medicamen digerere: at quæ in mollibus sunt phlegmonæ, eas & concoquit, & digerit perfacilè. Nam parotides, & bubones, & oris phlegmonæ, aliæq; partes complures illo prorsus solo oriuntur, nimirum in pueris, ac mulieribus. Sed & dentientium puerorum gingivis illitum, nihilo imbecillius melle gingivas extenuat, per quas exitus est dentibus: & alios omnes in ore affectus phlegmonosos, posteaquam fluxio restiterit, digerit & pariter concoquit. Proinde cataplasmatis inditur, quæ extrinsecus imponuntur parotidibus, hypochondriis, & bubonibus. Sed & in ventrem devoratum, & ex eo distributum, magnificè confert expuitionibus ex pulmone, idq; in pleuriticis, & peripneumonicis affectibus, cum hoc, quòd eos etiam concoquat. Atq; si solum lingatur, magis quidem concoquit, verùm minus educit: plus verò si cum melle, & amaris amygdalis, sed minus concoquit. Fit ex bubuli præsertim lactis pinguedine id, quod vulgò Romæ, ac in universa ferè Italia Capo di latte appellant, mensis plurimum expetitum, quòd gustui ac palato maximè arrideat. Verùm enimverò ob pinguedinis copiam, præterquam quòd ventriculum relaxat & cuncto sulato maximè arrideat. Verùm enimverò ob pinguedinis copiam, præterquam quòd ventriculum relaxat & cuncto supernatat cibo, nutrimentum ejicit, anteaquam concoquatur, vapores in caput mittit, & crassum generat succum.

Caput lactis.

Caseus autem fit ex crassiore cujuslibet lactis substantia, admisto coagulo, & expresso inde sero. Præfertur in cibis recens, quòd noxam ventriculo non inferat, concoquaturq; facilius, quàm qui diutius asservatur. Namq; vetus, qui quòd linguam parumper vellicet, quàm plurimis gratior redditur, omnium pessimus est: quippe qui cæteris magis adurat, sitim excitet, & difficilius concoquatur. Quin & calculos in renibus gignit, jecur obstruit, alvum cohibet, & in calefactis corporibus atram bilem gignit. Quo fit, ut plus damni ex ejus succi pravitate, & ferventi qualitate inferat, quàm quòd humores crassos attenuando compensare possit. Fugiendus igitur istiusmodi caseus est, cum neq; ad concoctionem, neq; ad movendam urinam, neq; ad ciendam deniq; alvum, quicquam boni conferat, quemadmodum neq; ad succi probitatem.

Caseus & facultates.

Caseibubuli antiqui vires ex Gal.

De hoc autem edisserens Galenus libro 10. simplicium medicamentorum, sic inquit: Itaq; cùm mihi olim caseus allatus esset bubulus, quem ex odore acrem esse conjiciebam, abjeci, & jam a famulis abjectum putabam: verùm illi talia servare soliti, longo pòst tempore ex promptuario proferentes, quidnam de illo fieri juberem, rogant. Cùm igitur edendo non esset propter acrimoniam, ludicrum nobis problema extitit, proponentibus, cuirei quis illum utiliter posset accommodare. Interea cùm ad me arthriticus quispiam in curru convectus esset, tophos, quos Græci πέτρους nuncupant, in articulis habens, subiit mihi crure fuillo salso decocto caseum eo decocto macerare, ac probè in mortario subigendo unitum, tophis imponere. Et sanè arthriticus ab hoc medicamine magnificè adjutus est: nam rupta sponte sua cute, absq; incisione videlicet, emergebant quotidie citra dolorem tophorum particulæ. Ubi autem totus, qui apud me erat caseus, fuisset absumptus, talem sibi alium comparans arthriticus in posterum servavit, & posteà rursum usus est inveterato: atq; ubi tunc quoq; idem percepit commodum, sæpius deinceps uti perseverabat, & quosdam amicos similiter affectos docuit. Atq; id quidem nos excogitavimus: cæterùm comprobavit, ac confirmavit experientia: hactenus Galenus. Ex quo palàm fit, ejusmodi caseum esse omnino in cibis reprobandum. Qui verò nec recens, nec vetustus fuerit, cùm & ipse non sit expers lasionis: minore tamen constat noxa. Præstat caterùm ovillus.

Caseus Hetruscus optimus.

Verùm sicuti Pergamenum caseum Galenus in laudem suæ patriæ cæteris commendavit libro 3. de alimentorum facultatibus: ita nec mihi sanè vitio vertendum existimaverim, si Hetruscum cæteris Italicis præferam, eum præsertim, qui in nostro Senensi agro, ac etiamnum Florentino ex ovillo lacte conficitur, qui vulgò appellatur Cascio marzolino, gustu dulcis atq; suavis, quòd lac, ex quo paratur, coagulo non sit concretum, sed cinaræ floribus, qui passim universa ferè Hetruriæ coaguli vicem præstant: quo fit, ut senescens nunquam acris evadat. Cui nec alter cedit, qui in nostro agro præstantissimus fit ex caprarum lacte, mense Septembri, recensq; estur. Hunc vulgo Ravaggivolo appellamus. Defertur is Romam, quòd à Præsulibus, aliisq; primatibus summopere expetatur, quippe qui odoratas redoleat herbas, quibus ubiq; nostrates referti sunt colles, tiq; præsertim, qui non longè distant ab urbe nostra. Bubulus præterea caseus, etsi plus cæteris nutriat, pinguiorq; existat, est tamen reliquis concoctu difficilior. Caprinus verò quanquam ex temperatiori Lacte sit confectus, inveteratus tamen reliquis caseis est deterior, cùm statim exiccetur, & friabilis fiat. Bubalinus deniq; in globos illos junceis vinculis constrictus conformatur, qui nostris Mozze, Romanis autem Privature vulgari sermone dicuntur. Is caseus, quo passim Hetrusci vescuntur, ori quidem gratissimus est, & dulcis, sed ægrè concoquitur, quod substantiam habeat admodum pinguem ac lentam. His accedit, quæ vulgò nobis Recotta dicitur. Fit hæc ex serosa lactis parte ad ignem decocta. Recens (si Avicennæ, Rasi, & Isach credimus) minus ventriculum vexat, quam caseus omnis recenter pressus. Confert calidis defluxionibus obnoxiis, sitim sedat, somnum conciliat: veruntamen obest ventriculum frigidum habentibus, & nervorum morbis. Inveterata autem ægrè concoquitur, sitim excitat, parum nutrit, alvum cohibet, & flatus procreat.

Recoctæ vires.

Seti vires ex Gal.

Reliquum est Serum, quod lactis aquosa est substantia. Hoc (ut Galenus inquit lib. 10. simplicium medicamentorum) extergendi potentiam possidet, sumiturq; subducendi ventris gratia, ac per clysteres injicitur, extergens, & abluens sine mordacitate intestinorum acrimoniam. Præterea si quis ulcera, quæ sanie infestantur acri, vice aquæ sero colluat, optimè sanè fecerit. Præterea quacunq; medicamenta digerere solent ecchymomata, & atra ea præstat sero, quàm aqua diluere. Sic etiam eo utimur ad sugillata, & hyposphagmata, peculiaribus ad hæc medicamentis commiscentes. Prætulit Mesues serum, quod ex nigrarum caprarum lacte elicitur, deinde quod ex ovillo, sic inquiens: Aqua lactis maturationis materia est, & per se quidem innocuum medicamentum. Præfertur, quæ fit ex lacte nigrarum caprarum, in laudatis pascuis victitantium, recenterq; factarum. Excalfacit hæc, atq; siccat ordine primo completo, & usq; ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrosa, qua referta est facultate, alvum absq; aliqua mordacitate lenidet. Bilem tum flavam, tum atram ab exustis humoribus genitam dejicit: ut mirificè conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis inde provenientibus opitulatur, nimirum aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrientibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiamnum vitiis incute & bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, vitiliginibus, alphus psoris, lepris q; admodum convenit: hæc Mesues. Optimi seri parandi rationem docuimus fusius nos. quod q; magis in medicina præstet, in nostro Epistolarum medicinalium volumine. Lactis autem facultates memoriæ prodidit Galenus loco nuper citato, ubi ita scribit: Lac ubi aliam quampiam exiccantem facultatem habuerit adjunctam, optimum est remedium dysenteriæ, & omnium ventris acrium fluxionum. Eam accipit à lapidibus, qui prædecocto ipsi injiciuntur igniti. Porrò eos esse oportet, quos vocant κέχλυνας. Et lac eousq; decoqui debet, dum pleraq; serosi in eo humoris absumpta pars fuerit. At nos injectis ferreis in ipsum cylindris candentibus, eandem aut etiam meliorem facultatem efficimus. Porrò lac totum ad acres oculorum fluxiones tum per se, tum cum mollium collyriorum quopiam est utile: præterea ad hypopia, & hypospagmata.

Ex Mesue.

Lactis facult. ex Gal.

Quinetiam

Quinetiam palpebris extrinſecus, ubi qui ophthalmia laborant, ſomno ſeſe dabunt, impoſitum ſimul cum roſaceo & ovo, phlegmonas eorum concoquet. Sed hoc eſto lac mulieris recens ex mamillis expreſſum. Infundimus ipſum & utero ulcerato tum per ſeſe, tum iis medicamentis commiſcentes, quibus miſceri poteſt, utiq; citra morſum curantibus, & ubi in ſede ulcera mitigamus præſaniei acrimonia dolentia, aut phlegmonas, aut rugas perpetienda. Sic & ad ulcera pudendorum utimur, & omnia quæ leniri poſtulant, ſive ob inflammationem, ſive morſum, ſive ob malignitatem. Eaq; propter & cancroſis applicatur ulceribus, medicamentis anodynis commiſtum, qualia ſunt, quæ ex pompholyge conſtant. Et quid attinet commemorare, quod ore contentum, collutum gargarizatumq; vel maximè phlegmonas ejus mitigat: Sed & tonſillas, & columellam, & antiadas phlegmone affectas admodum mitigat, & proinde angmam. Atq; ut ſemel dicam, medicamentum eſt leniens, totam quidem ſubſtantiam habens mordacitatis expertem: ſed multò magis, ubi concoctione moderata potiſſima pars ſeroſi humoris abſumpta eſt. Sic mihi videntur etiam medici ad venena, quæ eroſione interimunt, lac dari ſuadere, velut & lepus marinus interficit, & cantharis. Sed & ſunt, qui aconitum, & thapſiam ſumpſerint. Sed hac ex ratione fecerunt. Quod Græci γάλα, Latini lac dicunt, Arabes, Leben: Itali, Latte: Germani, Milch: Hiſpani, Leche: Galli, Laict. Caſeus verò ita Latinis: τυρὸς, Græcis vocatur: Arabibus, Lubon ſeu Gieben: Italis, Caſcio: Germanis, Keſe: Hiſpanis, Queſo: Gallis, Fromage. At Serum Latinè dictum, Græcè ὀρὸς γάλακτος appellatur: Italicè, Siero: Germanicè, Molcken: Hiſpanicè, Sucro de leche: Gallicè, Ser du laict. Quod deniq; Græci βούτυρον, Latini ſimiliter Butyrum nominant: Arabes, Zebd: Itali, Burro: Germani, Butter/ & Ancken: Hiſpani, Manteca: Galli, Beurre, & Buyre. Nomina.

† *Illud hoc loco non pratereundum duxi, quòd in Græco codice manu ſcripto non φυσητὸν, hoc eſt inflationem pariens, ſed φυσικὸν, id eſt, naturale legatur: quòd lac potius ſtomachum juvet, quàm inflatione vexet: id enim innuit verbum naturale. Hanc lectionem ſecutus fuiſſe videtur Serapio: quippe qui ex Dioſcoride ita tranſcribat: Et lac confert ſtomacho. Quin & facilis potuit eſſe librariorum lapſus ob vocum ſimilitudinem.*

Ἔρια, καὶ ὄισυπος. LANÆ, ET OESYPUS. CAP. LXVII.

SUccidæ lanæ molles è collo feminibuſque, laudatiſſimæ habentur. Subveniunt inter initia vulneribus, percuſſis, deſquamatis, lividis, oſſibus fractis, aceto, oleo, aut vino imbutæ: ſiquidem facilè ſuccos combibunt, quibus immerguntur, & ob pecudum ſordem (ſic enim œſypum vocant) emolliunt: capitis, ſtomachi, aliarumque partium doloribus, cum aceto, & roſaceo efficaciter imponuntur. Crematarum

LANA.

lanarum cinis cruſtas obducit, excreſcentias in carne cohibet, & ulcera ad cicatricem perducit. Mundæ autem, & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more uruntur. Nec ſecus ſimbriati marinarum purpurarum flocculi cremari ſolent. Aliqui cum ſordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemque modo urunt. Alii in fictili oris patuli, verucula inter ſe diſtantia componunt, & concerptas carminatasque lanas, oleo ita ſuffuſas, ut ne ſtillare quidem poſſint, aſſulis tedæ ſubjectis, & eiſdem, laniſq; permutatim interſtratis, leviter ſuccedunt, & uſtas tollũt. Quòd ſi è teda pix, pinguitudove ulla profluit, collecta reconditur. Lavatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confricant, & conſidere patiuntur: idque ſæpius, mutantes aquam, donec linguam adſtringat, nec mordeat. Oeſypum vocant Græci, ſuccidarum lanarũ pinguitudinem: cujus parandi ratio hæc eſt. Succidæ molles, radicula non curatæ, calida aqua lavantur, & quibuſcunq; ſordibus expreſſis, & in labellum oris ampli conjectis, aqua infunditur, magnoq; impetu ligula, uti reſpumet, agitatur, aut lignea rude validiuſculè conturbatur, quo largius ſordida ſpuma colligi poſſit, deinde marina reſpergitur: & conſidente pingui, quod ſupernatabat, collectoq; in altero fictili vaſe, denuo aqua in labellum fuſa agitatur: ſpuma iterum mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantiſper fieri ſolet, dum conſumpta pinguitudine, nihil prorſus ſpumæ extet. Collectum œſypum manibus emollitur, & ſi qua inſedit ſpurcitia, confeſtim demitur: excluſaq; ſenſim omni aqua, recentiq; affuſa manibus miſceatur, donec ad motum linguæ œſypum adſtringat leviter, nec mordeat, atq; pingue candidumq; ſpectetur: tum in fictili vaſe conditur: verùm omnia fervido ſole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non ſecus atq; ceratum mulieres confricant: ita enim candidius redditur. Alii elotis lanis, & ſordibus quibuſcunq; exemptis, ac lento igni in æneo vaſe ex aqua decoctis, pingue, quod ſupernatat, collectum aqua, ut diximus, lavant: colatumq; in fictilem patellam, quę calidam aquam contineat, linteo operiunt, atq; ſoli mandant, donec candidum fiat,

& satis crassum. Alii bidui spatio aquam effundunt, novamq; adjiciunt. Melius est lęve, radicula non curatum, quod succidarum virus oleat, & si manu in concha fricetur cum aqua frigida, albescat, nihil in se duri, aut concreti habens: veluti quod cerato aut adipe adulteratur. Oesypum excalfacit, explet ulcera & emollit, præsertim sedis ac vulvæ, cum meliloto & butyro. In vellere appositum menses, & partus evocat: ulcera non aurium modò sanat, sed & genitalium cum anserino adipe: contra erosos angulos oculorum scabiososque, genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluvia, efficax est. In testa nova torretur, donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstravimus, quæ in oculorum medicamenta commodè addi solet.

CUm Lanæ succidæ, & earum sordida pinguitudo, quàm Græci Oesypum appellant, & officinarum vulgus Isopum humidam vocat, plenissimè à Dioscoride descripta sint, nihil nobis hic relictum est, quod declarandum, vel adjiciendum esse putemus. Cæterùm ἔριον quod Græcis, Lana Latinis dicitur, pariter & Italis: Arabibus, Sauf, aut Suf: Germanis Nomina. Schmutzige Wollen: *Hispanis, Lana: Gallis, Laine. Quod verò Græcè ὄισυπος & Latinè item Oesypus nominatur: Arabicè, Senferat ab: Italicè, Esipo: Hispanicè, Isopilho humido: Gallicè, Graisse de la laine sorge.*

πετύα. COAGULUM. CAP. LXVIII.

LEporis coagulum tribus obolis ex vino, venenatorum morsibus, cœliacis, dysentericis, & fœminis fluxione vulvę laborantibus, ac rejectionibus à pectore, auxiliatur, sanguinem in grumos concretum discutit. Post menstruas purgationes appositum vulvæ cum butyro, præstat mulieribus, ut concipiant: potum verò partus enecat, & à puerperio, pariendi spem adimit. Equi coagulum, quam hippacen aliqui vocant, privatim cœliacis, dysentericisq; convenit. Hœdi, agni, hinnuli, capreæ laticornis, & dorci, apri, cervi, vituli, bubaliq; coagula similes naturas sortiuntur, contra aconiti potum in vino, & concretum lac in aceto convenienter assumuntur. Hinnuli privatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit. Vituli marini, castorei vires repræsentat: comitialibus, strangulatis vulvis, potu conferre existimatur. Sed si sit vituli marini, hoc experimentum est: aqua inspergitur, qua pauliśper cùm alterius animantis, tum præcipuè agni coagulum, maduerit: nam si erit syncerum, statim liquescit in aquam: sin minus, consimile permanet. Excipitur autem catulis, qui nondum natare possunt. In summa coagulum omne dissipata cogit, & coacta dissolvit.

Coaguli confider. *ANimalium coagulum (ut Aristoteles memoriæ prodidit lib. 3. c. 21. de historia animalium) lactis substantia est: quippe quòd in eorum ventriculo, quæ adhuc lactent, contineatur. Est ergo coagulum lac ignem habens intra sese, quod cùm animalis tepore concoqueretur, caseum traxerit. Habent coagulum omnia ruminantia: & inter dentata utrinq; lepus. Quo vetustius coagulum est, eò præstantius: tale enim profluvio alvi mederi præcipuè potest: atq; etiam quod leporis est. Sed Laudatissimum hinnuli: hæc Aristoteles. Quòd autem leporinum coagulum sanguinem rejicientibus conveniat, ut* Coaguli facultat. ex Gal. *Dioscorides scribit, minimè quidem probare videtur Gal lib. 10. simpl. med. ubi sic inquit: Coagulum omne acris, ac digerentis potentiæ est, ac nimirum etiam exiccatoriæ: nam necessariò id superiora comitatur. Ac leporis quidem coagulum comitialem morbum, si cum aceto ebibatur, præterea profluvium mulebre sanare proditum est: sed & lac in ventre coagulatum dissolvere: quod certè & nos experti sumus, non solùm in leporino, sed etiam in aliorum animalium coagulo. Attamen leporinum omnium est præstantissimum. Sed & sanguinem in ventre concretum simili modo epotum dissolvit, ac efficacius fortasse cæteris leporinum: verùm non solùm, quod quibusdam scriptum legitur, sed & hoc commune est omni coagulo. Quidam autem sanguinis ex thorace rejectiones leporinum coagulum epotum supprimere prodiderũt. Cæterùm nec alium quenquam eo usum novi, nec ipse sum ausus acri uti remedio ad affectum adstrictionem poscentem. Porrò coagulum equinum ad dysentericos, & cœliacos accommodari scripserunt nonnulli. At phocæ coagulum eximiè aptum esse quidam prædicant, tanquam vires obtineat castorij. Verùm quæcunq; proditum est, quodq; coagulum secundum essentiæ totius præstare proprietatem, non est nunc tempus exponere. Quam vim Dioscorides contra venenatorum morsus hic tribuit coagulo leporis, caprea, hinnuli, cervi, eandem quoq; Nicander in Theriacis hisce versibus:*

Ἐν ᾗ τίθει τάμισον σὺν ἁλὸς νιτρεῖο λαγωῦ
Ἢ προνὸς νιβρεῖο πρὸ εἰθ ἀπολύματα πόψας
Ἢ ἐλάφου νεβειὸ, τλὺ δὴ καλέουσιν ἐχῖνον.
Ἄλλοι δ' ἐχνεύοντα πυρύφαλον ὧν ἀπερύσας
Δρυπεμάων ὅσσοντε δύω παταβάλλεο μοίρας
Τέτρασιν οὐ πυάθοις μέθυος πολιῆ ἀπομίξας.

Ejus nomen Græcum πετύα: Latinum, Coagulum: Arabicum, Anfea, Anfhae, seu Anfhaa: Italicum, Caglio: Germanicum, Lipp/ Kimn lipp/ & Käß lipp: *Hispanicum, Coalho: Gallicum, Presure.*

στέαρ. ADEPS. CAP. LXIX.

ADeps anserinus, aut gallinaceus recens, & sine sale conditus, ad vulvæ vitia proficit. Sale inveteratus, & qui temporis spatio acrimoniam concepit, vulvæ inimicus est. Recens exemptis membranis in fictilem ollam demissus, quæ altero tanto capacior sit, quantus sit modus adipis, quem curare instiтueris, obstructo diligenter vase flagrantissimo soli exponitur: eliquescens inde humor in fictile alterum excolatur, donec adeps omnis absumatur: mox loco vehementer frigido reconditur, & ad usus digeritur. Alii fictile fulciunt super aquam calidam, aut tenuem & elanguidam prunam, quæ solis vicem pensęt. Est & alia curandi ratio. Exemptis membranis teritur, conjectusque in ollam eliquatur, adjecto minuti salis momento: mox lineo colo transfusus reponitur. Utiliter in medicamenta additur, quę lassitudines, & fatigationes levant. Suillus adeps & ursinus hoc curantur modo. Recens, præpinguis, renibus potissimùm detractus, in largiore aqua cælesti, & quàm frigidissima, exemptisque tunicis, diligentissimè manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeq; nova aqua abluitur: cęterũ fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis levibus prunis spatha movetur, eliquatusq; colo,

colo transfunditur in aquam. Ubi verò refrixit,& guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur,& infusa aqua leniter eliquari debet,& manu deprimi,quò facilius fęculentum virus pessum eat:postea in pilam spongia madefactam transfunditur:ubi coire cœpit,resides in imo sordes eximitur. Tertiò citra aquam eliquatur, repurgatusq́; , fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur. Hircinum sevum, ovillum, cervinumq́; ita curato. Elotum ex his quodcunq; tunicis (ut in suilli mentione dictum est) exemptis,pilæ emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum virus excernatur, aut pingue aliquod innatet, sed nitida spectetur. Deinde in ollam fictilem conjicito, & adjecta aqua, ut superemineat,levi pruna liquefacito, & moveto, atque in aquam colato: cumq; refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quæ antè diximus, facito. Tertiò sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumq́; , ut in suilli ratione diximus, reconcito. Bubulum autem sevum, renibus maximè detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cùm verò dissolutum fuerit, in fictilem ollam conjiciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante superemineat, proluendum: decoquendum, donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas sevi Atticas minas, quaternis Thyrrenicæ ceræ drachmis: excolatumque, detractis quæ pessum ierunt sordibus, in novo fictili reponendum,opertumq́; soli interdiu credendum,ut ad candorem reducatur, & odoris virus evanescat. Privatim taurorum pingue sic curari debet. Renibus evulsum pingue profluente amnis aqua abluito detractisq́; tunicis, *fictili novo, postquàm exiguum salem insperseris, liquefacito*: dein in nitentem aquam excolato : & ubi concrescere cœpit, manibus iterum confricando vehementer lavato, aqua sæpius infusa, refusaque, donec quàm optimè elotum videatur. Rursus in olla cum pari modo vini odorati decoquito, & cùm iterum efferbuerit, dempto ab igni vase, ibidem finito pernoctare: postridie si graviter adhuc oleat, nova olla repetitum, vino odorato perfundatur : eadem quæ prius, fiant, dum omne virus evanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal adversari solet, sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum, ac leonum pinguia curari oportet. [a] Taurinum autem, & vitulinum pingue, necnon cervinum, atque etiam hujus animalis medulla odoramentis imbuitur, hac ratione. Pingue, quod odoratum reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elutum, & vino quàm odoratissimo, nulla maris aqua diluto,fervefactum, pernoctare sinitur:alterum id genus vinum eadem mensura infunditur,colliquatur, & exquisitè colatur: novemq́; ejus heminis, junci Arabici septem drachmæ adjiciuntur. Quòd si ipsum odoris fragrantioris fieri voles,quadraginta floris ejusdem drachmæ,cum paribus palmæ,calami & Cassiæ modis adduntur:& Xylobalsami, Aspalathi singulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi singulæ unciæ: omnia exactius tunduntur, & affuso vino odorato, in vase operto, quod supra carbones firmiter collocatum sit, ter effervescunt, & semoto ab igni vase inibi pernoctant: postridie vinum effunditur, aliudq́; generis ejusdem adjicitur. Ter simili modo bene conferveſcat: deinde matutinis exempto adipe vinum effundatur: & abluto vase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur:postremò eliquatum pingue,& excolatum, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuitur, quod antea curatum est. Verùm ante dicta prius inspissari solent, quò facilius sibi odoramentorum vires adsciscant. Itaque assumens quodcunque horum voles, cum vino fervefacito, impositis unà myrti ramulis,serpyllo,cypero, item aspalathoplenius tuso. Aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt. Cùm autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuitur. Adipibus spissamenta sic fiunt (quemcunque acceperis, oportet ut recens tundatur.) Sincerus & sanguinis expers adeps, reliquas habens notas, quas sæpe retulimus, in ollam novam demittitur, infuso vino albo, vetere, odorato, quod semipedis altitudinem superet: lento igni fervescat, dum vernaculus odor aboleatur, planeque vinum redoleat. At ubi depositò vase refrixit, duæ adipis minæ in ollam mittuntur,& duo vini ejusdem sextarii, & seminis loti, ejus inquam, cujus è ligno ludicræ tibiæ factitantur, tusi minæ quatuor adjiciuntur: lento igni subinde miscendo decoquuntur: cumq; odoris virus evanuerit, excolatusque adeps refrixerit, una contusi aspalathi mina, cum amaracini floris minis quatuor, & vetere vino subigitur. Nocte una hæc odorem rapiunt, combibuntve: postridie in fictilem ollam tricongialem ea omnia cum adipe injecta, additis sextariis tribus vini, unà ferveſcunt, quousque & vim, & odorem spissamentorum adeps ipse contraxerit, qui eliquescens colatur, & reponitur. Quod si majorem odoris fragrantiam efflagites, drachmas octo quàm pinguissimæ myrrhæ vino maceratæ, quod multos in annos asservatum est, misceto. Gallinaceus, anserinusque sic odoribus imbui solent. Cujusvis eorum percurati sextarii duo fictili olla excipiuntur: erysisceptri, xylobalsami, palmæ elatæ, & calami planè contusi,singulorum sescuncia admiscetur: vini Lesbii veteris cyathus unus adjicitur:ea ter efferveſcũt prunis, mox vase sublato ab igne, die, noctuque refrigerantur: postridie liquata per linteum crassum mundum in vas excolantur: ubi verò adeps coierit, concha excipitur, fictiliq́; novo densius operto perfrigidis locis reponitur. Hyberno tempore id instituere oportet: æstate siquidem pinguia non coguntur. Nec desunt, qui Tyrrhenicæ ceræ momentum adjiciant, quò facilius in unum corpus omnia coalescant. Eadem ratione suillus adeps & vrsinus, cæterique id genus, odoramentis imbuuntur. Verùm sampsuchi odorem adeps ipse repræsentabit hoc modo: Curati quàm optimè adipis, præsertim taurini, mina una, tempestivique sampsuchi exquisitè confracti sesquimina miscentur, & insperso largiore vino digeruntur in offas, quæ in vase cooperto nocte quiescunt. Matutinis in fictili olla leviusculo igni, affusa aqua leviter coquuntur: dumque suum adeps odorem exuerit, defæcatus, ac bene opertus, nocte tota permanet : postero die detersa sorde, quæ pessum ierat, sampsuchi, ut dictum est, contusi iterum sesquimina priori pastillo adjicitur, eodemque modo in offas cogitur : aliis quæ diximus peractis, decoquitur, & colatur, & si qua fundo hæsit spurcitia, deraditur, & frigido loco reconditur. Si quis tamen incuratum adipem anserinum, gallinaceum, aut vitulinum à putredine tueri velit, ita faciundum est. Quemvis adipem diligenter elotum, & siccatum in umbra super cribrum, per lintea munda manibus vehementer exprimat, linoq́; contusum umbroso in loco suspendat, & post multos dies nova charta involutum, frigido

Oribas. leg. λεπτὰς.

[a] Hæc omnia veluti subditicia nõ describũtur ab Oribasio.

do loco recondat. Pinguia autem indito melle vindicantur à putredinis vitio. Vis omnium est excalfacere, mollire, rarefacere. Taurinus adeps, bubulus, & vitulinus aliquantum adstringunt. Earundem virium compos leoninus: nam resistere eum ajunt iis, qui insidias moliuntur. Cervino, elephantinoque perunctos, serpentes fugiunt. Adstringentior est caprinus: qua ex causa decoctus cum polenta, rhoe, & caseo dysentericis datur, & cũ ptisanæ succo infunditur. Jus decocti phthisicis in sorbitionibus prodest, datur quoque utiliter iis, qui cantharidum venena hauserunt. Hircinus, ut qui validissimè discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ, & croco impositus: huic proportione respondet ovillus. Suillus verò contra vulvæ, & sedis vitia idoneus est: ambustis igni medetur. E sue vetustissimus quisque sale conditus excalfacit, & emollit: elotus vino pleuriticis prodest cinere, aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis, ac tumoribus succurrit. Asininum tradunt cicatrices corpori concolores reddere. Anserinus, gallinaceusq; conveniunt muliebribus malis, & ad labiorum rimas, ad mangonizandam faciem, & contra aurium dolores. Ursinum constat raptos vitio alopecię capillos restituere, pernionibus subvenire. Vulpinus medetur aurium doloribus. Fluviatilium piscium pinguia perunctis oculis claritatem afferunt, si in sole liquescant, & melli admisceantur. Viperæ adeps contra oculorum hebetudines, suffusionesque efficax est, addita cedria, melle Attico, & pari oleo vetere: pilos alis evulsos perunctis radicibus recens, & per se illitus obliterat, atque renasci non patitur.

Pinguedinis vires ex Gal.

Pingued. & adipis differ.

Caprinus.

Anserinus Gallinarum adeps.

Suillus.

Taurinus.

Vitulinus.

TAmetsi de adipibus, sevis, & pinguibus, quæ in medicum usum veniunt, copiosè, & abundanter locutus sit Dioscorides, utpote qui non eorum modò facultates, & vires tradiderit: sed etiam rationem docuerit, qua illa curentur, spissa & odorata reddantur, & à putredine vindicentur: tamen cum de eorum natura, & facultate accuratius (meo quidem judicio) copiosius etiam, & particularius disseruerit Galenus, nec vanum, nec à nostro instituto alienum duximus, hic ea omnia referre quæ ab ipso memoriæ prodita sunt libro ii. simplicium medicamentorum, ubi ita scriptum reliquit: Pinguedo, & adeps & hæc quoq; communissima sunt inter animalium partes. Nam omnia quæ bene nutriuntur, aut pinguedinem, aut adipem obtinent. Quæ verò maculenta sunt, maleq; nutriuntur, sæpe omnino ne habere quidem apparent, sæpe verò adeò pauculum, idq; siccum, ut ægrè uti possis. Porrò differt à pinguedine adeps crassitie: ac propterea animantibus totam naturam terrosiorem habentibus adeps provenit, velut humidioribus pinguedo. Proinde pinguedo celeriter ab igne liquescit. nec facilè, ubi liquata fuerit, rursum concrescit, coguturve. At adeps nec facilè funditur, liquescitve, & fusus celerrimè coit, ac cõglaciatur, multoq; apparet pinguedine durior. Sus enim benè nutritus, pastusve multam habet pinguedinem, ob naturalem temperamenti humiditatem. At boves, & capræ, & quæcunq; id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. At tu si voles, oleosam, & pinguem in animalibus substantiam omnem, adipem appellato, ut plerique medici. Sed & pinguedinem appellare totum hoc genus tibi licet. Non tamen licet tibi citra mendacium adipem caprinum humidiorem esse dicere, quàm suum. Nam hic omnium fermè aliorum est humidissimus, ac proinde actione sua vicinam oleo vim possidens. quanquam oleo magis tum emolliat, tum concoquat: ac proinde cataplasmatis, quæ ad phlegmonas accommodantur, commisceri solet. Qui verò mordicationes perpetiuntur aut in recto intestino, aut in colo, iis potius caprinum adipem, quàm suillum injicimus: non quòd acrimoniæ plus obtundat (nam ex natura sua suillus obtundit magis, ac proinde miscetur medicamentis ulcera curantibus, cujusmodi est, quod vocant parygrum) sed quòd caprinus ob crassitiem citius concrescat, suillus autem instar olei defluat: proinde ipsum potius dysentericis, & tenesmosis injicimus, quando morsum eorum mitigare consilii est. Porrò ob tenuitatem partium nonnulla acrimonias magis retundunt, ubi nimirum in alto mordicatorum corporum, quod molestum est, hæserit. Nam quod crassarum est partium, minus: magis autem quod subtilium partium est, tota corpora penetrat, & omnibus ipsum saniebus mordicantibus permiscetur. Hac ratione adeps anserinus, quæ in alto corporum mordicant, magis obtundit: sed & suillo calidior est. Horum tamen in medio est gallinaceorum adeps, ac gallinarum. Porrò calidior semper ac siccior est masculorum animalium, & horum ipsorum exectorum minus tum calidus, tum siccus. Quippe mas castratus ejusdem semper generis fœminæ assimilatur. Hoc autem sermonis caput commune est, cujus meminisse oportet: Pro animalium temperatura semper existere differentias ejus, quæ in illis est, pinguedinis, aut adipis, aut quocunq; modo appellare licebit totum hoc genus corporis in animantibus oleosi, & pinguis. Igitur cum sus omnibus prope quadrupedibus animalibus in caliditate, ac siccitate inferior sit: proinde pinguedinem quoque minus habet calidam, magisq; humidam. Omnis igitur pinguedinis facultas est humectatoria, & excalfactoria humanorum corporum. Hujus enim meminisse perpetuò oportet in principiis hujus operis dicti. At differentia, quæ sunt cujusq; singulatim, in majoris minorisq; ratione sunt. Nam pinguedo suis, ut ad nos quidem, largius humectare potest, sed non æquè excalfacere, ut oleum: verum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porrò taurorum adeps suillo multò calidior est, & siccior. Rursum id & hic memoria repetentibus nobis, marem fœminæ esse tum calidiorem tum siciorem: marem autem castratum assimilari fœminæ, velut quicquid juvenilis est ætatis. Et inter juvenilia fœminum mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps vitulinus, taurino minus, tum calidus est, tum siccus: & hædorum quàm caprarum, sed & caprarum minus, quàm hircorum: & rursum taurorum minus, quàm leonum: nam horum adeps omnium propè quadrupedum adipe potentius digerit: nam & ipsorum calidissimus est, & maximè tenuium partiũ. Itaq; si ipsum medicamentis ad ulcera, & phlegmonas convenientibus commisceas, non modò nihil adjuveris, verùm etiam læseris, nimirum addita majori, quàm conveniat acrimonia. Inveteratis tamen tumoribus atq; scirrhis in morem indu-

ratis, tum nervorum curvaturis (ἀγκύλαι Græci vocant) & in summa quæcunq; scirrhosa sunt, iis aptissimus est, in quibus sanè inefficacissimus apparet suillus. Taurinus autem ab utroq; ex æquo distat, ut quantò calidior siciorq; suillo est, tanto superetur à leonino. Itaq; tanquam in medio consistens, meritò utriq; medicamentorum miscetur generi, & iis scilicet quæ scirrhosis medentur, & iis, quæ phlegmonas concoquunt, cujusmodi est tetrapharmacum quod vocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam sive in hoc taurinum, sive vitulinum, sive hircinum, sive suillum indideris, semper puri movendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Sed suillus si addatur, in pueris & fœminis, & ut breviter dicam, omnibus quibus caro est mollior, competit. Sin taurinum adjeceris, fossoribus, messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, sive ob naturalem temperiem, sive ex ratione, ac forma vitæ, conveniens effeceris. Cæterùm adeps omnium inveterascit, se ipso & calidior, & tenuior efficitur, ac proinde quoq; magis discussorius. Verùm id omnibus ferè inveterascentibus accidit, quæ quidè putrescere non anticipent. Nam vinum, mel, aceti, frumentum, butyrum, lana succidiora, & tenuioris essentiæ efficiuntur, ac proinde gustantibus apparent acriora, & ad indurates, ægreq; solubiles affectus omnes

omnes adhibentibus potentius digerentia. Atq; ego sanè gustantibus acriora videri dixi. At quidam, quibus studium est nominum significatus corrumpere, non acria, sed adstringentia vocant id genus omnia, adusq; piper: tanquam interfit nihil, adstringens, an acre dixeris. Et si denuo illos roges de galla, myrtis, mespilis, mali punici putaminibus, quæ sidia vocãt, rhoe & omphacio, & hæc dicunt adstringere: tametsi adversissimum ex illis sensum percipiamus ei, qui in nobis fit à pipere, pyrethro, napy, euphorbio, capa, allio, & adarce: igitur si quemadmodum adstrictionis vocabulum de utroq; affectu, quem gustu percipimus, communiter efferunt, sic ipsos quoq; affectus unam habere naturam existimant, quidvis aliud potius habendi sunt, quàm homines, ut qui soli proprios sensus obtineant. At si omphaca, rhoa, gallam, balaustium, hypocistida contrahere, constringereq; nostram fateantur substantiam: secernere verò, mordicare, ac penetrare, piper, napy, pyrethrum, impropriè adstringentia nuncupant, quæ mordicant, & excalfaciunt: cæterùm in cognoscendis ipsis medicamentis non peccant. Verùm si oportet conjectantem dicere, an in vocabulis, aut in rebus hallucinentur, equidem in vocabulis potius falsos viros illos dixerim, & maximè quibus Græca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, qui profectò multa benè dixit eorum, quæ de materia medica memoriæ prodidit, cæterùm significata Græcanicarum vocum non satis pernovit. Hic ergo cùm ait magis esse adstrictorium adipem caprinum suillo, si quidem acriorem significare velit, per magis adstrictorium, accipimus sermonem ceu verum. At si illud, talem habentem qualitatem, & facultatem, qualem rhus, rheon, hypocistis, balaustium, haud verum esse sermonem dicemus. Porrò quoniam viperarum adipem, ubi radicitus pilos sub alis evulseris, prohibere illos recrescere illitum referunt, visum est mihi ejus facere periculum esse satius: at ubi prout jubent, fecissem, mentitos comperi, sicut etiam quòd initia suffusionum sanet. Verùm ursorum adipem alopecias curare verè scripserunt: cùm tamen probatiora habeamus ad eum affectum remedia. Porrò cùm dicant tamẽ vulpinum adipem dolores aurium sanare, absq; ut explicent, quos aurium dolores dicant, ceu non noscentibus ipsis distinguere, quæ dicunt, attendendum non est: Alii piscium adipem laudant, tanquam ad suffusiones, aut quemcunq; alium affectum nominare velint, congruat. Alii non simpliciter piscium, sed addunt fluviatilium: alii verò potius marinorum, quo videlicet aliquid plus scire videantur, quam vulgus: hæc Galenus. Cæterùm de Taßi pinguedine, quæ (ut experimento manifesto constat) contractos nervos, & articulorum duritias emollit, & discutit, nihil posteritatis memoriæ prodiderunt Dioscorides, Galenus, & Paulus. Nec præterea Galenus pinguedinis curandæ, ac parandæ rationem ullam, quod sciam, tradidit: nec quibus odoramentis veteres pinguedinem imbuerent, & in unguenti morem conficerent: quemadmodum hac nostra ætate unguentarii illam parant, quam vulgo POMATA vocamus. Ea autem hoc modo paratur: Sumunt cervini adipis, aut hœdi binas libras: suilli verò recentis uncias sex, deinde exemptis membranis, vino albo lavant, exprimuntq; tamdiu, donec vinum omne exeat: post hæc elotam pinguedinem in fictile novum, vitro, vel plumbo oblitum conjiciunt, additis nardi Indicæ granis tribus, caryophyllorum semuncia, nucis myristicæ drachmis duabus, malis appianis, vel sylvestribus semicontusis senis, vel septenis. Hæc omnia in sufficienti aquæ rosaceæ quantitate macerant die una: deinde lento igne tamdiu decoquunt vas operculo contegentes, & rudicula sæpius miscentes, quousq; universa ferè aquæ evanescat. Percolant deinde linteolo spissiori subdito vase mundo, aquæ rosarum madente, dimittuntq; concrescere. Quo facto in fictile novum iterum conjiciunt, adjectis olei amygdalini dulcis unciis sex, ceræ albæ unciis quatuor, & ad ignem colliquant, ac postmodum linteolo percolant in nitidissimum catinum aquæ rosarum affusa, sinuntq; concrescere. Demum eadem aqua moschum experta, aut aliis fragrantibus aquis tamdiu lavant rude miscentes, donec unguentum illud ad summum albescat. Tunc enim extrahunt, & vitreo vase recondunt, servantq; in frigido loco, ne rancorem contrahat. Hoc in Italia frequentissimum obtinet usum ad labiorum, manuum, & mamillarum rimas, tam frigore, quàm ab acri succo factas. Ungunturque eo præterea ad desquamatam cutem, & ad crustosas papulas, quæ pueris in capite enascuntur. Sunt qui ei corallia porphyrcolapide lævigata admisceant, ut melius, citiusq; rimæ occludantur. Alii verò cinnabarin addunt, ut flammeum referat colorem. Porrò (ut lib. 3. de facult. alim. scribit Gal. & Isach Arabicus in diætis) Adeps omnis in cibis sumptus ventriculum effundit, appetentiam dejicit, pituitam auget, parum nutrit, succum illaudabilem gignit, alvi fluxiones commovet, retentricem ventriculi facultatem imbecillem reddit: sensus & intellectum hebetat, somnolentiam inducit, & in ventriculis facilè in bilem vertitur, & in vapores caput petentes. Quare adeps est potius in ciborum condimentis, quàm in alimentis expetendus. Στέαρ Græcis, Latinis adeps, & pinguedo appellatur: Arabibus Menim, Vxaham, sive Saham: Italis, Grasso: Germanis, Feißt/ Fettigkeit und Schmaltz: Hispanis, Gordua: Gallis, Greſſe.

Viperarũ. Ursorũ.

Adeps piscium.

Taßi pinguedo.

Pomatæ parandæ ratio, & usus.

Adipis in cibis facultas.

Μυελός. MEDULLA. CAP. LXX.

LAudatissima est cervina, mox vitulina, post hanc taurina, dein caprina, & ovilla. Colliguntur æstatis exitu, cùm appetit autumnus: quippe cùm aliis anni temporibus concrementum sanguinis, & veluti caro friabilis, in ossibus inveniatur: nec facilè cognosci potest, ni quis eam ossibus extrahat, & recondat. Omnes medullæ molliunt, calfaciunt, rarefaciunt, ulcera explent. Cervina perunctos venenata fugiunt. Curantur recentes, adipis modo, aquæ respersu subactę, selectisq; ossibus tantisper elotæ, & in linteum expressæ, donec aqua syncera emanet: & detersa sorde pinna, si qua innatet, liquatæ in duplicato vase in pilam exprimuntur: & ubi coiere, omni fæce, quæ ad ima sidit, derasa, fictili novo reponuntur. Quòd si libet incuratas reponere, facito omnia, quæ de anserum, & gallinarum adipe demonstravimus.

MEdulla, ut scriptum reliquit Galenus lib. 11. simplicium medicamentorum, vim habet indurata, & scirrhosa corpora emolliendi, sive musculis, sive tendonibus, sive ligamentis id accidat, sive etiam visceribus. Optimam semper expertus sum cervinam, deinde ipsorum juniorum boum, quos vitulos etiam nominant, ac proinde medullam eorum vitulinam appellant. At hircorum, & taurorum tum acrior est, tum siccior. Itaq; duritiem scirrhosas dissolvere nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita. Ex vitulina igitur, & cervina medulla pessi componuntur uteros emollientes. Et extrinsecus uteri medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, vim habentia emolliendi: Accipitur autem non solum medulla ex ossibus, quæ sanè revera est medulla, sed & ex spina, quam & ipsam medullam nominant, spinalem videlicet: quæ tum durior, tum siccior est, quàm alia. Illa enim mollior est & pinguior: ac proinde ego spinalem seorsum per se abstq; illa repono. Sed ea mihi utriusque medullæ cura est, ne aut putrescant, aut situm colligant. Itaq; in hyeme primum eas capio, velut & adipem, deinde in ædibus siccis, atq; editis, planè humoris expertibus, cum foliis lauri ficus repono. Nam quæ recentia sunt & humida, multum etiam qualitatis suæ illis impartiunt, ut acriores fiant medullæ. At si quando ambiente calido, & austrino, medullas aut adipem voles reponere, paratum sit in hoc cubiculum neq; calidum, qualia ferè sunt quæ meridiem spectant (putrescunt enim in talibus) nec humo pro-

Medullæ vires ex Gal.

mo proximum, atq; humidum (nam in talibus ſitum contrahunt) ſed ſupernum atq; excelſum, & ad aquilonem obverſum, parvas habens feneſtras apertas, ut tam noctu, quam interdiu ab Arcto ſpirantes ventos accipiat: hactenus Galenus. In uſu verò ciborum ſpinalis medulla id nutrimenti corporibus exhibet, quod cerebrum. Idcirco pituitoſum, ac craſſum generat ſuccum, agrè concoquitur, ventriculo nocet, nauſeam concitat: robuſtis tamen ventriculis concocta, bonum præbet alimentum. Porrò quæ ex oſſibus elicitur medulla, quanquam largius ſumpta ventriculi appetentiam deſtruat, pituitamq; gignat: ſi tamen probè conficiatur, valentiſſimè nutrit, magisq; ori placet, quàm ſpinalis, quòd hæc ſapidior ſit in omnibus ſuis partibus. Μυελὸς Græcè: Medulla Latinè vocatur: Arabicè, Mochial halhadam, ſeu Moch ſimpliciter: Italicè, Midolla: Germanicè, Marck: *Hiſpanicè, Tuetanos, & Tutanos: Gallicè, Moelle.*

Medullæ in cibis facultas.

Nomina.

χολὴ. FEL. CAP. LXXI.

FEl omne reponitur hoc modo: Recens præligato ore folliculi lino tamdiu demiſſum in ferventem aquam, dum quis ſpatium trium ſtadiorum percurſaret, mox exemptum ſiccatur umbroſo loco, aſperginem non redolente. Sed quod ad oculorum medicamenta adjici ſolet, ligatum lino in vitreum vas, quod mel habeat, immittitur: circumvoluto ad os vaſis lini principio, & operto vaſe reconditur. Eſt autem omnis fellis vis acris, & excalfaciens: intenſis tamen, & remiſſis viribus differunt. Siquidem præſtantius in effectu eſſe videtur fel marini ſcorpionis, & piſcis qui callionymus appellatur, marinæ teſtudinis, hyænæq; item perdicis, aquilæ, gallinæ candidę, & ſylveſtris capræ, quod privatim prodeſt contra ſuffuſiones incipientes, & oculorum caligines, argemas, & genarum ſcabritias. Ovillo, ſuillo, hircino, atque urſino, taurinum multò efficacius. Felle omni perfacilem, præſertim infantibus, dejectionem quis molietur, ſi intinctum eo tomentum aut fimbriam, ſedi ſubjiciat. Privatim taurino anginæ cum melle perunguntur: ſedis ulcera ſanat, & ad cicatricem uſque perducit. Idem auribus fractis, & purulentis cum muliebri lacte, aut caprino inſtillatum, medetur: & ſibilo earundem ex porri ſucco. Admiſceri inſuevit vulnerariis emplaſtris, & circumlinitionibus, quæ contra venenata parantur: phagedænicis ulceribus colis, & ſcroti doloribus ex melle prodeſt: lepras, furfures cum nitro, & terra cimolia quam optimè purgat. Ovillum, & urſinum contra eadem pollent, verùm inefficacius hæc præſtant. Urſinum eclegmate comitiales adjuvat. Fel teſtudinum anginis, & in ore infantium nomis prodeſt: naribus inditum comitiales erigit. Sylveſtrium caprarum felle peculiariter perunctı luſcioſi ſanantur. Hircinum idem obit munus: thymia abolet, & luxuriantes elephanticorum extuberationes illitu reprimit. Suillum autem contra aurium ulcera, reliquaque omnia magno uſu aſſumitur.

Fellis vires ex Gal.

QUamvis de fellis reponendi ratione, atq; etiam de ejus viribus abunde ſcripſerit Dioſcorides, non tamen ob hoc prætermittenda exiſtimavi nonnulla, quæ à Galeno lib. 10. ſimpl. medicamentorum de ſellis facultatibus ſcitè memoriæ ſunt commendata. Eſt igitur fel (auctore Galeno) ſuccorum, qui in quoq; ſunt animalium, calidiſſimum. Itaq; ſicuti ſanguinem, & carnes diſſimiliter temperata obtinent animalia: eadem ratione & fel. Quocirca calidiſſimorum fel, aliorum quoq; animalium fel excellere neceſſe eſt: & quæ illis minus ſunt calida, proportione & hunc humorem illis ineſſe minus calidum, quanto ſcilicet & in aliis ſunt inferiora. Cæterùm hæ differentiæ habentur non modo pro diverſo animalium genere, quòd hæc magis, illa verò minus calida ſint: verùm etiam pro diverſo ejuſdem generis animalium temperamento, ac etiam irritamento. Quandoquidem fel tauri interfecti, qui ſumbus adalligatus, violenterq; diu tractus, & curſu, & canum latratu defatigatus, & ſitim famemq; & multum laborem perpeſſus fuerit, ab ejus felle plurimùm differre invenietur tum ſubſtantia, tum colore, tum facultate, qui in paſcuis latus liberq;, vitam deſidem, ac quietam duxerit. Nam defatigati, ac vexati animalis fel ſubſtantia craſſius erit, colore nigrius, viridius, aut magis cæruleum, magisq; ærugini ſimile: ob idq; etiam longè calidius erit quam alterius, qui in pace, & otio degerit: Ideoq; fel animalium quantò tenuius eſt, ac colore conſtat dilutiore, tantò minus ſpiſſioribus & magis colore ſaturatis excalfacit. Gignitur in bubulo felle lapis quidam nonnunquam ovi magnitudine, croceo colore, facileq; friabilis, cujus Dioſcoridem & Galenum meminiſſe non reperio. Hic (ut plerique perhibent auctores) potus veſicæ calculos comminuit. Naribus inditus viſum mirificè acuit, & aquam in oculos fluentem inhibet. Tritus lentis quantitate, & betæ ſucco commiſtus, & in errhinis naribus attractus, comitialibus ſubvenit. Non deſunt etiam qui idem magno ſucceſſu ex vino exhibeant potandum felle ſuffuſis. Denique auratæ, lupi piſcis, perdicis, & galli gallinacei felle mirificè delectantur in coitu fœminæ, ſi viri peniis eo perungatur. Quod Græcis χολὴ, Latinis Fel appellatur: Arabibus, Saratac, aut Merara: Italis, Fiele: Germanis, Gall: Hiſpanis, Hiel: Gallis, Fiel.

Fellis bubuli lapis & ejus vires.

Nomina.

αἷμα. SANGUIS. CAP. LXXII.

SAnguis anſeris, anatis, & hœdi, utiliſſimè in antidota miſcentur. Palumbi autem, turturis, & columbæ, necnon perdicis, oculis cruore ſuffuſis, & recentibus eorum vulneribus, luſcioſiſque illinuntur. Peculiariter columbæ ſanguis, cruorem membranis cerebri erumpentem inhibet. Hirci, capræ, cervi, & leporis ſanguis inflatus ſartagine, dyſenterias, & cœliacorum profluvia ſiſtit, in vino potus contra toxica efficax eſt. Leporinus ſanguis ita ut tepet illitus, vitia cutis in facie, lentiginesque emaculat. Caninus commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem beſtia momorderit: contra eporum toxicum auxilio eſt. Teſtudinis terreſtris ſanguinem epotum tradunt prodeſſe comitialibus. Marinæ autem teſtudinis cum vino & leporis coagulo, cuminoque contra ſerpentium morſus, & hauſta rubetæ venena convenienter bibitur. Taurinus cum polenta illitus, duritias diſcutit, emollitque. Sanguis equarum, quæ admiſſuram expertæ ſunt, in medicamenta additur, quæ erodunt, ſeptica vocant. Sanguine chamæleonis genarum palpebras evelli creditum eſt. Hoc idem viridium ranarum ſanguine præſtatur. Menſtruus ſanguis fœminarum, circumlitu conceptum inhibere exiſtimatur: aut ſi omnino mulier menſtrua ſupergrediatur, levat podagræ dolores, & ignem ſacrum illitus.

Diſſe-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0438-3 DFG

DIſſerens de ſanguine Galenus, ſtatim initio lib. 10. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, etſi minimè eat inficias, quin animalium ſanguini aliquid inſit, quod medicamentorum uſu rectè competat, ut Dioſcorides, & plerique alii qui de ejus viribus ſcripſerunt, liquidò affirmarunt: declarat tamen, multa de ſanguinis viribus a ſcriptoribus eſſe prodita, quæ facto periculo fabuloſa potius, & vana reperiuntur, quàm vera. Siquidem, ut idem refert Galenus, falſum ſanè eſſe omnibus in confeſſo eſt, quòd epotus noctuæ ſanguis difficulter ſpirantes ſanitati reſtituat. Veſpertilionum verò peruncti virginum mammis, eas extuberare non ſinat: piloſq; renaſci inhibeat, in partibus illitus, unde recenter ipſi evulſi fuerint. Falſum ſimiliter eſſe aſſerit, comitiales ebibito agni ſanguine curari: piloſq; è palpebris evulſos naſci prohiberi viridium ranarum cruore. Quibus facilè conjicere poſſumus, hoc in loco Dioſcoridis codicem librariorum ſortaſſe culpa mendoſum eſſe, quippe quòd ibi legatur, oculorum palpebras ranarum viridium ſanguine depilari, cùm potius Galeni teſtimonio (etſi ſententiam hanc non approbet) evulſi in palpebris pili harum ſanguine renaſci prohibeantur. Quin & aliud huic capiti mendum ſubeſſe videtur, quòd hic ea, quæ de admiſſariorũ equorum ſanguine prodidit Galenus, de equarum ſanguine, quæ admiſſuram expertæ ſunt, legantur. Niſi fortè interpretum vitium ſit, qui ſexum in Dioſcoride perperàm mutarint. Præterea inquit Galenus: Tametſi non deſint, qui turturis, vel columbæ ſanguinem præferant in perforata calvaria, ubi roſaceo melius invenire nihil poſſis: nonnulli verò laudibus extollant gallorum, gallinarumq; ſanguinem ad ſanguinis fluorem è cerebri membranis: crocodili verò terreſtris ad roborandam oculorum aciem: admiſſariorum equorum, quòd ſepticus ſit, ad exulcerandam ubiq; cutim: domeſticorumq; murium ad ἀκροχορδόνας Græcis vocatas, id tamen nunquam experiri volui. Metuebam enim (inquit) ne curioſius, vel ſtolidius viderer, ſi tantis, tamq; probatis remediis ſemel præteritis, conſiderem ſanguinem horum animalium illis plus poſſe præſtare. Quòd ſi quis hæc experiri volet, certò ſcio, damnabit non modò, qui talia ſcripſerunt, ſed & ſe deluſum facto periculo reperiet. Taurinus autem ſanguis epotus antea quam concreſcat, inter deleteria recenſetur medicamenta, quòd haurientem protinus ſtrangulet, ut ſexto volumine diffuſius dicetur. Ejus nomen Græcum αἷμα: Latinum Sanguis: Arabicum, Dem: Italicum, Sangue: Germanicum, Blut: *Hiſpanicum, Sangre: Gallicum, Sang.*

Sanguinis conſideratio.

Vana ſanguinis experimenta.

Dioſcoridis locus ſuſpectus

Nomina.

Ἄπόνατρον. FIMUM. CAP. LXXIII.

ARmentariæ bovis ſimum, ſi recens admoveatur, vulnerum inflammationes mitigat: foliis autem involvitur, & calefactum cinere ferventi ſuperponitur: coxendicis cruciatus fotu compeſcit: illitum aceto duritias, panos, & ſtrumas diſcutit. Privatim ſuffitu ſimi, quod à maſculo bove redditum eſt, procidentes vulvæ reprimuntur: accenſi nidore culices abiguntur. Fimum caprarum præſertim in montibus degentium, potum in vino, regium morbum emendat: menſes cit cum odoramentis hauitum, & partus evocat. Tritum in farinam, & impoſitum lanis cum thure, fœminarum profluvia ſiſtit, cæteroſq; ſanguinis impetus ex aceto cohibet. Medetur alopeciis exuſtũ, & cum aceto, aut oxymelite illitum: cum axungia verò impoſitum, his qui podagra tentantur auxilio eſt. Caprillum in aceto decoctum imponitur ſerpentium morſibus, ulceribus quæ ſerpunt, igni ſacro, & parotidibus. Utilem iſchiadici uſtionem hunc in modum accipiunt. In eo interſtitio, ubi pollex brachiali committitur, cava veluti lacuna ſubſidet, in qua lana oleo imbuta ſubſternitur, deinde ſigillatim ferventes ſtercoris caprini pilulæ imponuntur, dum vapor per brachium ad coxam ſentiatur pervenire, & coxendicis dolorem mitigare: aduſtio id genus Arabica appellatur. Ovillum ex aceto illitum ſanat epinyctidas, clavos, penſiles verrucas, thymos, & ambuſta igni roſaceo cerato exceptum. Fimum ſuis ſylveſtris aridum, in aqua, aut vino potum, rejectiones ſanguinis ſiſtit, vetuſtum lateris dolorem mulcet: ad rupta, & convulſa ex aceto bibitur: luxatis cum cerato roſaceo medetur. Tam aſinorum, quàm equorum fimum, ſive crudum, ſive crematum, addito aceto, ſanguinis eruptiones cohibet. Armentarii, qui herba paſcitur, ſiccum fimum liquatum in vino, mox potum, contra ſcorpionum ictus magnopere auxiliatur. Columbinum vehementius & excalfacit, & urit: cum hordacea farina miſtum, ſtrumas ex aceto diſcutit, carbunculos emarginat, tritum cum melle, lini ſemine & oleo: ambuſtis igni medetur. Gallinaceũ verò omnia eadem, ſed inefficacius præſtat: privatim tamen contra venena fungorum, & coli cruciatus ex aceto aut vino bibitur. Ciconiæ fimum, ſi ex aqua hauriatur, comitialibus prodeſſe credunt. Vulturini fimi nidore partus excuti produntur. Murinum detritum cum aceto, & illitum, alopeciis medetur: cum thure & mulſo calculos expellit: ſubditæ infantibus muſcerdæ, alvi dejectionem promovent. Caninum, quod flagrantiſſimo canis ſydere fuerit exceptum, cum vino, aut aqua potum, ſiſtit alvum. Humanum ſtercus illitum, vulnera ab inflammatione vindicat, & obiter intumeſcere non patitur: ſed ea ſtatim glutinat: ficca ex melle anginæ perungi commodiſſimè traduntur. Terreſtris crocodili fimum, crocodileam vocant, quæ mulieribus colorem nutrit in facie, nitoremq; ſervat. Optima eſt candidiſſima, & friabilis, amyli modo, minimè ponderoſa, in humore ſtatim eliqueſcens: quę cùm teritur, fermenti acorem quadantenus refert. Adulterant eam ſturnorum fimo, quos captos oryza paſcunt, ipſumq; non diſſimile vendunt. Alii amylum, aut cimoliam miſcent, & adſcito anchuſę colore per rarum cribrum paulatim exprimunt, ut ſe contrahat in vermiculorum ſpeciem: qui ſiccati pro crocodilea væneunt. Inter omnes convenire invenio, humanum ſtercus, caninumque gutturi impoſitum, anginis auxiliari.

STercus, ut poſteritatis memoriæ prodidit Galenus libro 10. ſimplicium medicamentorum, vim habet vel maximè digerentem. Verùm humanum ob fœtorem abominandum eſt. At bubulum, caprinum, crocodilorum terreſtrium & canum, ubi oſſibus duntaxat veſcuntur, neq; graviter olet, & multa experientia non tantùm nobis, ſed & aliis medicis me natu majoribus comprobatum eſt. Siquidem Aſclepiades, cui cognomentum erat Pharmaceon, & alia omnia compoſita medicamenta collegit, ut multos impleret libros, & ſtercore ad multos ſæpe affectus utitur, non modò medicamentis, quæ foris imponuntur commiſcens: ſed iis quoq;, quæ intrò in os ſumuntur. Cæterum humani ſtercoris hoc habeo experimentum. Aſſiduè quidam à phlegmonis ad fauces exiſtentib. vexabatur, adeò vehementer, ut ſuffocationis ſubiret periculum, & ſanè ob hoc periculum venam ſecare cogebatur. In hunc cùm fortè quis incidiſſet, pollicitus eſt ſe præbiturum medicamenti experimentum, & ſe vocari, ſi quando rurſus aliqua in parte gutturis emicuiſſet phlegmone, ante ſanguinis miſſionem præcepit. Itaq; vocatus, medicamento illito, ſtatim hominem curavit. Ut autem iterum profecit, non in ipſo tantùm, ſed & in alio

Stercoris vires ex Gal.

Humani ſtercoris experimentum.

in aliis, qui similiter erant affecti, rogabat is qui assiduo suffocari periclitabatur, data mercede, ut se medicamentum illud doceret. Erat enim ille & locuples, & in pecunia sumptu liberalis. Porrò ubi conventum esset de pretio, is qui vendebat scripturam: Hoc medicamentum, inquit, per antipatheian quandam utilitatem obtinet. Esse autem eam antipatheian, ut qui curatur nesciat, unde conficiatur. Jussit itaq; alium daret, qui pro ipso disceret, quiq; jurejurando reciperet, sese nulli ejus medicamenti factarum copiam, priusquam ipse, qui dedisset, foret defunctus. Itaq; à morte ejus, qui indicarat, non tantùm ille qui didicerat suum hominem, sed & alios sanabat: & mihi ne petenti quidem medicamenti exemplum volens ac lubens obtulit. Erat autem stercus pueri siccum, cum melle Attico ad lævorem tritum. Victitabat autem puer, cujus stercus accepturus erat, ut ipse qui medicamentum dederat ostendit, lupinis, illis videlicet, qui ex more edi solent cum pane bene cocto in clibano, modicum salem, & fermentum habente. Præbebat autem bibendum vinum vetus: atq; hæc omnia mediocri in quantitate, modo ut perfectè ea puer posset concoquere. Itaq; cùm primo die eo victu esset usus, posterotamen die nondum stercus capiebat, sed in eo quoq; die rursum eodem alebat victu, ac tertio demum excretum sumebat: ac postea atefacto utebatur, similiter ut stercore canino, ut antè dictum est. Dicebat autem illum, qui docuerat, fugitantem alios cibos ob fœtorem, prætulisse lupinos: sese verò experimenti gratia, carnes gallinaceas, aut perdicũ ex aqua aut tenui jure bene coctas persæpe exhibuisse, & medicamentum nihilo minus operatum. Atq; ego sanè hæc tibi de humano stercore narrare possum: hæc Galenus. Cæterùm fit ex humano stercore vitreis organis aqua, præsertimq; ex eo, quod homo rufus excrevit, quæ cuniculosis, excedentibus, sinuosis, & contumacibus ulceribus mirificè opem præstat. Delet & oculorum argemas ac nubeculas. Quinetiam carcinomata sanat exterius adhibita. Intus verò sumpta comitiales juvat, lapidem in renibus & vesica comminuit: aquam intercute laborantibus prodest: item & iis auxiliatur, qui non modò à cane rabido demorsi sunt, sed etiam ab omnibus aliis animalibus icti, quæ venenum ejaculantur. Porrò oleum, quod post ejus stillatitiam aquam ab organo emanare solet, carcinomata, sinus, aliaq; ulcera, quæ Græcis cacoethe dicuntur, etiam valentius sanat. Bubulum deinde stercus (ut idem Gal. citato loco scriptum reliquit) exiccantis attrahentisq; & ipsum est facultatis, ut palam facit, dum apum vesparumq; morsus juvat. Atq; hæc ut à proprietate substantiæ totius juventur, fieri potest. Cæterùm humidum illud vere collectum, cum boves herbas depascuntur, impositum rusticorum phlegmonas discutit, & aqua intercute laborantes juvat. Scire tamen oportet, omnia genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossorum, & messorum, & qui opus obeunt adeò validum. Quæ & ad eorum scirrhosos tumores aceto in cataplasmatis formam composita illinuntur. Caprinum præterea digerentis, & acris est facultatis, adeò ut induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nec tantum lienis, ad quos crebrimè medici non pauci hujusmodi stercora applicant, sed etiam aliarum partium. Siquidem ego (inquit Galenus) eo usus sum ad genu tumorem habens inveteratum, & ægrè solubilem, jusso fieri cataplasmate ex farina hordeacea per oxycratum, indito videlicet hoc stercore, & mirificè homo ille fuit adjutus. Erat autem rusticus, in quo id factum est. Et jam etiam alius rusticus, cùm sic usus esset, non tantùm in genu, sed etiam aliis in partibus ad tumores similes, perinde adjutus est. Nam acrius est medicamentũ, quàm ut mulieres urbanas, aut pueros, aut omnino qui molli sunt carne, sanare posit. Quin & ad aquam intercutem, & ad splenicos varie caprino stercore utimur. Sed & ustũ tenuiorum quidem partium, verùm haud manifestò redditur acrius. Quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeò quæ extergentia medicamenta desiderant, ut lepras, psoras, lichenas & hoc genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatis, qualia sunt quæ accommodantur ad parotidas, & bubonas diuturniores. Est enim vis ejus cujusq; etiam usti, absterseria, & digerens, nec eam parvam habet digerendi potentiam. Nam medicus quispiam ex iis, qui in agris, & vicis medicinam exercent, utebatur eo ex aceto ad viperarum morsus, & multò sanè etiam magis aliarum bestiarum, ac profectò ex iis complures servavit. Et hic ipse quoq; medicus arquatis potandas ipsas σαυρέθρας, hoc est, pilulas caprinas ex vino præbuit, & ad profluvium muliebre cum Thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet, cæterùm potiora eligere potissimum ad urbanos, & honoratos, alicujusq; existimationis viros: in quibus equidem ego tali nunquam sum usus medicamine, cùm multò meliorum suppeteret copia. Attamen existit nonnunquam talium usus, aut in natione, aut rusticatione, cùm scilicet meliorum nihil adfuerit, aut homo rusticus perinde fuerit carnis dura, ac asinus. Nam ejusmodi multos in agris reperias dignos, qui bibant spyrathos. Cæterùm è canibus ossa comedentibus stercus præterquam quòd cæteris tum præstantius, tum candidius habeatur, fistula gutturi insufflatum anginam curat: sicuti & dysenteriam ex lacte caprino haustum, in quo prius igniti calculi fuerint extincti, aut ignitum ferrum, quod Græci γλωσσόκαυστον vocant. Quinetiam periodicas, circulares ve fugat febres, si cochlearis mensura in accessu ex vino præbeatur bibendum inscio patiente. Prodest & malignis ulceribus insperfum, vel emplastris ad id facientibus commistum. Pollet etiam suis viribus Lupinum: idcirco id magnis laudibus extulit Galenus citato loco, sic inquiens: Lupinum stercus quidam colicis potandum dabat, non tantùm ipsis paroxysmis, sed etiam in intervallis, si quidem phlegmone vacarent. Quorum ego quosdam vidi non amplius hoc affectu correptos, & correptos non amplius id graviter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat autem ille albius potius luporum stercus, quale ubi ossa ederint, solent excernere: verùm illud etiam in eo mirabar, quod vel suspensum, evidenter sæpenumero juvisset. Itaq; hic stercus capiebat, quod non decidisset in terram, id quod non erat inventu difficile. Ea enim est luporum natura quæ canum, ut suspenso altero posteriorum crurum, & mejant, & cacent in eminenti quopiam loco ex terra. Itaq; in spinis sæpe æstate stercus lupinum reperitur, & fruticibus, vepribus, herbisq; procerioribus. Invenitur porrò in stercore illorum & nonnihil ossium devorati animalis, quod ut effugit commansionem, ita & concoctionem: quo & ipsum contendens ac conterens, bibendum præbuit colicis: ac si homo esset puritatis amans, miscebat & salis quippiam, aut piperis: aut quippiam ejusmodi. Ut plurimùm autem ex vino albo consistentia tenuis bibendum præbebat: interim verò etiam ex aqua. Hoc ergo stercoris, quod patientibus ilibus applicandum esset, jubebat suspendi vinculo confecto ex lana, non cujuslibet ovis, verùm multò præstabat eam esse ovis à lupo laniatæ, unde quod ad hunc usum accommodaretur, esset conficiendum. Quòd si talis non adesset lana, ex pelle cervina, & lorum quod cingeret ilia, & in quo stercus contineretur, parari præcipiebat. At nos ollulam ad magnitudinem maximè fabæ confecimus, quam experiundi gratia indito stercore quibusdam suspendimus, nec potuimus non mirari, cùm plurimos ipsorum videremus adiutos: cæterùm ad ollulam duas ceu aures affiximus, per quas lorum transmitti posset. Quòd autem ciconiæ simum comitiales juvet, planè refellit Galenus, asserens eos esse redarguendos, qui talia scripserunt. De ovillo, columbino, gallinaceo & murino, & crocodilino, cùm satis superq; disseruit Dioscorides, nec plura à Galeno & aliis descripta reperierim, quæ medicinæ magis competere possint, non est quod amplius addendum existimem. Veruntamen animadvertendum est, quòd, quemadmodum etiam de animalium fellibus diximus, stercora ipsa inter se plurimùm differunt temperamenti, & victus animalis ratione. Quippe quòd alterum sit altero plus, minusve calidum, pro animalium diversorum generum temperie, aut pro alimentorum temperamento in ejusdem speciei animalibus. Cæterùm non duxi prætermittendum, quod de Ibicis stercore scribit Marcellus em-

Aqua, & oleum ex humano stercore.

Bubuli ster. vires ex Gal.

Caprini ster. vires ex Gal.

Canini stercoris vires.

Lupini ster. vires ex Gal.

Ciconiæ stercus.

Ibicis stercoris mira facultas.

lus empiricus, ad iſchiadicos, & arthriticos, cum certè admirabile ſit auxilium. Ille itaq; ſic habet: Incredibile & unicum remedium iſchiadicis & arthriticis hoc eſt, quo & ipſe Auſonius medicus ſanatus eſt, & multos ita jacentes, ut movere ſe ſine cruciatu nequirent, intra quinq; dies ſtare, ambulare autem intra ſeptem dies facit. Conficitur ſic: Fimum Ibicum luna ſeptimadecima colliges, quanquàm & alia luna vetere collectum, ſimili efficacia profit, dum modo medicamen ſeptimadecima luna componatur. Ex eo ergo fimo quantum unius manus pugno pleno poteris comprehendere, dummodo impar ſit numerus pilularum, in mortarium mittes, atq; adjicies piperis grana vigintiquinq;, diligentiſſimè trita: tunc addes mellis optimi heminam, & vini veterrimi ſextarios duos & contritis prius pilulis univerſa miſcebis, & repones in vaſculo vitreo, ut cùm fuerit opus, paratum habeas medicamentum ad ſubveniendum. Sed ut major ſit medicamenti efficacia, luna ſeptimadecima illud facere debebis, & cùm daturus fueris, à die Jovis incipe, & per dies ſeptem continuos dato, ita, ut qui remediandus eſt, ſtans in ſcabello contra orientem bibat: quæ potio, ſi ita, ut ſcriptum eſt, data, & obſervata fuerit, etiam ſi omnibus articulis, & coxa infirmus contractusq; fuerit & immobilis, ac deſperatus jacuerit neceſſe eſt, ut ſeptima die ambulet. Hæc ille: qui etſi non dixerit, quantum hujuſce medicamenti quotidie ſumere affectos oporteat, intelligendum tamen cenſeo, ut in ſeptem æquales partes dividi debeat, & una quotidie ſumi. Quod Græcè ἀπόνιτρον, Latinè Stercus & ſimum vocatur: Arabicè Hebel, Zebel, aut Bhar, haiuam: Italicè, Sterco: Germanicè, Dreck; Hiſpanicè Eſtiercol: Gallicè, Fiante. Nomina.

Οὖρον. **URINA. CAP. LXXIIII.**

HUmanam urinam ſuam cuique bibere, contra viperæ morſus ac venena, incipientemq; aquam inter cutem proderit: ſcorpionis, viperæ marinorum, draconisque morſus, ea convenientiſſimè foventur. Canina ad perfundendos canis morſus idonea eſt: pruritus, & lepras nitro addito expurgat. Sed vetus ulcera capitis manantia, furfures, pſoras, & fervidas eruptiones, multò magis abſtergit: nomas, & præcipuè genitalium, cohibet: auribus infuſa manans pus ſupprimit: decoctaq; in calyce mali punici, earum vermiculos abigit. Pueri impubis reſorpta urina, orthopnoicis auxiliatur: decocta in æreo vaſe cum melle emendat cicatrices, argema, caligines que: ex ea & cupro idoneum auri ferrumen conficiunt. Quod in urina ſubſidit illitu ignem ſacrum mitigat: fervefactum cum cyprino, inditumq; vulvæ dolores mulcet, ſtrangulatus levat, genas deterget, oculorum cicatrices expurgat. Taurina ſi cum myrrha inſtilletur, aurium dolores lenit. Aprina viribus eiſdem prædita eſt: privatim comminuit veſicæ calculos, & potu expellit. Caprina ad aquam quæ cutem ſubiit, cum nardi ſpica quotidie binis cyathis cum aqua bibitur: urinamq; per alvum extrahit: aurium doloribus inſtillata medetur. Aſinina traditur renum vitiis mederi. Lyncis urinam, quam lyncurium appellant, ſimulac excernitur, glaciari coireve in calculi duritiam vulgò creditum eſt: quare quod de ea proditum eſt, vanum eſſe convincitur. Eſt enim quod à nonnullis vocatur ſuccinum pterygophoron, ideo dictum, quòd pennas ad ſe alliciat. Id potum ex aqua, ſtomacho alvoque fluxione laboranti convenit.

URinæ omnes quidem, ut ſcriptis tradidit Galenus lib. 10 ſimplicium medicamentorum, facultate ſunt calidæ: ſed plus tamen animalium calidorum, minus autem frigidorum. At urina hominis omnium propè aliarum urinarum eſt imbecillima, exceptis porcis domeſticis, quibus exempti ſunt teſtes. Nam illorum ſimilis eſt totius corporis temperatura temperiei hominum, & urina ſimiliter debilis. Verùm montanorum aprorum valida eſt, ut etiam ex odore apparet, qui utiq; acerrimus eſt. Hac utuntur Hetruſci ad puerorum vermes, oleum ſuo in utriculo urinæ admiſcentes, & in fumo tandiu ſuſpendentes, donec craſſeſcat ad mellis ſpiſſitudinem: deinde illud diligenter aſſervant, eoq; puerorum nares, tempora, & umbilicum inungunt magno ſanè ſucceſſu: nam & ego ſæpe periculum feci. Sed quamvis Dioſcorides complurium urinarum vires deſcripſerit, ut quas variis, ac diverſis morbis utiles exiſtimaverit, Galenus tamen urinarum medicamenta parvipendiſſe videtur. Quippe qui crediderit (quemadmodum & de ſanguinibus differens inquit) cùm parata reperiantur valentiora medicamenta, ac experimento comprobata, iis præcipuè morbis congruentia, quibus urinam conferre nonnulli autumant, earum medicinas ad curioſos ſuperſtitioſoſq; ſpectare magis, quàm ad peritos medicos, qui hac nauſeoſa, incertaq; remedia nunquam probatis, expertisq; præponunt. Quòd autem puerorum urina ægrè ſpirantibus conferat (ut Dioſcorides auctor eſt) minimè probat Galenus, cùm loco citato inquit: Urinam pueri orthopnœa vocata gratia ebibere neceſſarium non eſt, cùm ſint & alia medicamenta, quæ huic medeantur affectui. Quin cùm bibiſſet quidam, affectu liberatus non eſt, ut non eximium quid præter alia poſſideat. Chryſocollæ conficiendæ rationem, quam fieri ex puerorum urina prodidit Dioſcorides: quamq; ſeplaſiarii, & aurifices vulgò Borrace nominant, duobus in locis ſcriptam reliquit Galenus lib. 9 ſimplicium medicamentorum, ubi de ea ſpeciatim egit, & lib. 10 eorundem de urinis differens. Et quamvis (ut libro quinto dicetur) legitima, probataq; chryſocollæ foſſitia habeatur, fit tamen artificio ex pueri urina in ardentiſſimis ſolis caloribus, æreo mortario, atq; etiam piſtillo æreo tamdiu circumacta, donec mellis ſpiſſitudinem aſſequatur. Præfertur, quæ hoc modo parata ſit, ad contumacia ulcera ſananda, exedentiaq; coercenda. Illud profecto vanum, ac fabuloſum eſſe manifeſtè deprehenditur (ut hic Dioſcorides ſcribit, & nos eum ſecuti ſuperiori libro in ſuccini mentione oſtendimus) quòd urina lyncis, ſimulac excernitur, duretur, coëatve in lapidem illum, quem Lyncurium vocant. Quippe quod is inter ſuccini genera ab omnibus fide dignis auctoribus recenſeatur: quòd ſua proprietate naturæ pennas ad ſe trahat, quemadmodum & cætera ſuccini genera paleas, feſtucas, ac leviſſima quæq; alliciunt. Quantam verò à legitimo lyncurio vulgaris ille lapillus differat, qui officinis lapis lyncis appellatur, & cujus eſt uſus apud ſeplaſiarios, & medicos, qui ſimpl. medicamentorum ſcientiam negligunt, ii dijudicent, qui ſimplicium hiſtorias, & facultates optimè norunt. Quandoquidem is, quem pro fabuloſo lapide lyncis venditant impoſtores, lyncurium ſuccini genus haudquaquam eſt, nec alius quivis lapis ei viribus reſpondens, nec ſiquidem urinam cieat, & renum, veſicæq; calculos comminuat, ut ſeplaſiariorum, & medicorum vulgus opinatur: qui parum Dioſcoridis, aliorumq; in re medica bonorum auctorum familiaritatem curant. Cæterùm hinc ſatis conſtare arbitror, Chriſtophorum Encelium (pace viri alioquin docti dixerim) planè hallucinari, quod lib. 3 cap. 27 de re metallica, poëtarum fortaſſe, & aliorum quorundam fabulis addictus magis, quàm veris probatiſſimorum auctorum teſtimoniis probare contendat, Lyncurium ex urina lyncis coaleſcere, atq; ex maris urina ſulvum fieri, ex fœminæ verò urina album. Hanc autem opinionem ſuam ex eo comprobare videtur, quòd aliquando in veſica apri, itemq; ſuis domeſtici lapillos invenerit. Ex quo poſtea colligit, mirum non eſſe, quod lyncis quoq; urina in lapillos concreſcat. Sed quàm levis & infirma ſit hac ratiocinatio, ut comprobet quod contendit, quamq; vana ſit opinio hæc, eorum ſit judicium, qui magnis laboribus multis

Urinarū facultas. ex Gal.

Urina aperi.

Urinæ medicinas contemſit Galenus.

Chryſocollæ factitia.

Vana de lyncurio opinio.

Lapis lyncis vulgatus.

Encelii opinio vana de Lyncurii generatione.

multis ſtudiis, ſummaq; diligentia rerum ſimplicium peritiam ſunt aſſecuti. Atq; hactenus de urinis, & lyncurio. Reſtat modò, ut etiam de Saliva aliquid in medium afferamus. Itaq; cum ejus non meminerit his libris Dioſcorides, poſitq; nonnullis humani corporis morbis opitulari, ea de ejus viribus, & facultatibus hic referam, quæ à Galeno libro decimo ſimplicium medicamentorum memoriæ produntur his verbis: Sielon, ſive ſialon, ſive ptyelon appellare libet, nihil intereſt. Verùm id ſciendum eſt, vim ejus eſſe differentem, tum in animalium ſpeciebus, tum eorum unoquoq; ſano, aut agroto, jejuno aut ſitibundo, aut cibo potuq; ſumpto. Etenim ut urina, & bilis, & ſudor: ſic etiam ſaliva ſumpto quidem cibo imbecilla eſt: valida & acris eorum, qui ingenti aut inedia, aut ſiti premuntur. In medio utriuſq; eſt eorum qui probè concoxêre quidem, nondum tamen cibum potumve ingeſſerunt. Hac ergo ſaliva nutrices puerorum lichenas curant, parvum videlicet digitum rigantes, ac deinde cutem affectam confricantes. Idq; faciunt ſubinde tanto ſcilicet intervallo, dum ſalivæ vires in lichene perdurent, ac nondùm ſint extinctæ. Sed & triticum mandentes ruſtici non pauci ſurunculis imponunt. Nam celeriter eos & digerit, & concoquit: cùm ſi macerarent aqua, non æquè prodeſſet. Ex quo liquet ſalivam ipſam auxilii robur adferre. Atq; corporibus mollibus, & puerorum, panem, non triticum imponunt ore commanſum. Porrò omnia ſic commanſa digerunt, & ſugillata, cæteraq; ecchymomata, maximè ubi panis ſimul cum pauco radiculæ fuerit commanſus. Porrò tota ſubſtantia vel maximè adverſa eſt ſaliva beſtiis hominem interficientibus, ceu alicubi etiam Nicander poeta refert. Pollicitus autem mihi quidam incantationem ſeſe oſtenſurum, qua ſcorpios interficeret: ubi illam ſemel dixiſſet, in ſcorpium expuit: inde rurſum eam obmurmurans iterum ſcorpium conſpuit: ac ubi tertiò dixiſſet, atq; expuiſſet, mortuus eſt ſcorpius. At poſtea ego abſq; incantatione à ſola ſaliva morientem vidi ſcorpium, idq; celeriter paſſum à ſaliva eſurientium, aut ſitientium: tardè autem ab illis, qui cibo, potuq; fuerant impleti: in aliis autem proportione. Quod ὄρον Græcis: Latinis, Urina, & Lotium nominatur: Arabibus, Baul: Italis, Orina. Quod verò σίελον, σιαλον, καὶ πτύελον Græcè, Saliva Latinè, pariter & Italicè vocatur: Arabicè, Buſach, Bezach, & Ihab.

Salivę vires ex Gal.

Nomina.

Μέλι. MEL. CAP. LXXV.

PRincipem locum obtinet mel, quod Atticæ regionis eſt, præcipuè ex Hymetto, mox Cycladibus inſulis, & e Sicilia, cognomine hybleum. Magis probatur dulcius & acre, odoratius, ſubflavum, nec humectum, grave & minimè fluxum, quod ob ſequacem lentitiam non facilè abrumpitur, tractumq; reſilit in digitos. Mel abſtergendi vim habet: ora venarum aperit, humores evocat, qua ratione in ſordida ulcera, ſinusque, commodiſſimè infunditur. Decoctum, atque impoſitum, abſcedentem carnem glutinat, medetur impetigini coctum cum liquido alumine, & illitum: item aurium ſonitui, & dolori cum foſſili ſale trito, tepidum inſtillatur: lendes, & fœda capitis animalia illitum necat: nudam glandem recutitis operit, præſertim quæ circunciſione aperta non eſt, ſi melle præputium à balneo triginta diebus emolliatur: oculorum caliginem diſcutit: faucibus, tonſillis, anginæ, collutum gargarizatumve medetur: urinam ciet: auxiliatur tuſſi, & à ſerpente percuſſis: contra hauſtum meconium, cum roſaceo calidum aſſumitur: adverſus venena fungorum, & rabioſi canis morſus linctum, aut potum proficit: crudum tamen alvum inflat, tuſſim laceſſit, & ea de re deſpumati uſus aptior eſt. Primatum tenet in mellis genere vernum, deinde æſtivum: hybernum verò, utpote quod craſſius conſtet, deterrimum reputatur, ceragini faciundæ idoneum. Quod in Sardinia gignitur mel, amarum eſt, quoniam apes inibi abſinthio veſcuntur: quo vitia cutis in facie, & maculę aptiſſimè perunguntur. Heracliæ in Ponto quibuſdam anni temporibus, propria quorundam florum dote mel conflatur: quod qui edêre, mente alienantur, ac ſudore diffluunt. Remedio ſunt eſitata ruta, & ſalſamenta, aut epotum mulſum: reſumpta, quoties vomitione rejiciuntur. Acre autem eſt, & olfactu ſternutamenta movet. Quod cum coſto illitum, fœminarum cutem emendat, & cum ſale ſugillationes rapit. Eſt & aliud concreti mellis genus, quod ſaccharon nominatur. In India verò, & felici Arabia in arundinibus invenitur: ſalis modo coactum eſt, dentibus, ut ſal, fragile: alvo idoneum, & ſtomacho utile, ſi aqua dilutum bibatur: vexatæ veſicæ, renibusque auxiliatur. Illitum ea diſcutit, quæ tenebras oculorum pupillis offundunt.

M E L.

Mellis conſider.

MEL, quod apes colligunt, omnibuſq; vulgariſſimum eſt (auctore Galeno lib. 3. de alimentorum facultatibus) oritur in plantarum foliis: earumq; neq; ſuccus, neq; fructus neq; pars, ullo pacto dici poteſt. ſed ejuſdem cum rore generis eſt: non tamen aſſiduè, nec copiosè, ut ille, provenit: repertumq; eſt aliquando æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq; folia

que folia mel quàm plurimum, adeò ut agricolæ velut ludentes canerent, Jupiter melle pluit. Cui subscribens Plinius lib. 11. c. 12. sic inquit: Mel ex aëre venit, & maximè siderum exortu, fitq; præcipuè ipso sirio explendente, nec omnino prius vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaq; cum prima aurora arborum folia melle roscida inveniuntur. At si qui matutino sub dio fuere, unctas liquore vestes, capillumq; concretum sentiunt. Sive ille est cœli sudor, sive quædam siderum saliva, sive purgantis se aëris succus: utinam esset & purus, ac liquidus, & sua natura, qualis destuit primò. Nunc verò è tanta cadens altitudine, multumq; dum venit sordescens, & obvio terræ halitu infectus: præterea à fronde, ac pabulis potus, & in uterculos congestus apum: ore enim vomunt, ad hæc succo florum corruptus, & alveis maceratus, toriesq; mutatus, magnam tamen cœlestis naturæ voluptatem affert. Ibi optimus semper, ubi optimorum dolioli florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Hactenus de melle Plinius citato loco. Verùm enimvero (ut idem auctor est libro 11. cap. 14.) mel, quod in Creta Carina monte colligitur, muscæ non attingunt, nec eo in monte eadem usquam reperiuntur. Porrò venenatum mel, quod in Heraclia Ponti provenit, cujus hic meminit Dioscorides, Plinius quoq; recensuit libro ante citato, ca. 13. subjunxitq; & alterum eodem in Ponto gigni gente Sannorum, quod ab insania, quam gignit, Manomenon vocant. Id existimatur contrahi flore rhododendri, quo scatent sylvæ. Habentur præterea & alia mellis genera, quæ roscida non sunt, sed ex plantis nascuntur, ut illud, quod ex anacardiis fluere Arabes scribunt, & inter Græcos Strabo Geographicorum libro 15. ex arborum siliquis, quas arbores proferunt, denorum digitorum longitudine, mellis plenas, quod qui ederint, non facilè evadant. Quinetiam refert Pomponius Mela tertio de situ orbis tam pinguis alicubi, & tam feracis soli Indiam esse, ut in eo mella ex arborum frondibus defluant. Exprimitur etiamnum è vulgaribus siliquis, quæ Græcis περσικὰ dicuntur, quo tam Indi, quàm qui Troglodyticam Arabiam incolunt, gingiberis radices recentes virides q; asservant, ac etiamnum myrobalana omne genus. Quod facilè conjicitur ex iis quæ ex Alexandria Aegypti Venetias quotannis comportantur. Cæterùm non desunt inter recentiores medicos, qui disputant, an Saccharum, quod sub mellis genere scripserunt veteres, præsertim Dioscorides & Galenus, in India, & felici Arabia nasci, idem cum nostrate Saccharo dici possit. Et quamvis plerique reperiantur, qui dubio procul existiment, ac pro certo affirment, communis usus saccharum, & quod ab antiquis describitur, unum & idem esse, quòd ex eadem proveniant planta, tamen Manardus Ferrariensis, & Leonardus Fuchsius ipsum secutus, maximam inter ea ponunt differentiam, omnino opinantes in alio arundinum genere concrevisse antiquorum saccharum, de quo inter mellis genera scripsere Dioscorides, & Galenus, concrescereq; ad hanc diem usq; ex cœlesti rore, quemadmodum & id quod mannam vocamus: non autem in iis arundinibus, è quibus in aqua decoctis hujusce ætatis saccharum in Madera, Sicilia, Creta, Rhodo, & Cypro insulis, ac etiam in Aegypto exprimitur. Qua in re eos viros alioqui doctissimos, planè hallucinatos crediderim, quòd nullo, ut puto, auctorum probatorum testimonio ducti sibi persuaserint, manna in modum ex rore concrescere antiquorum saccharum solis ardore super arundinum folia tam in India, quàm in felici Arabia. Quippe quòd nusquam repererim scripsisse Dioscoridem, Galenum, nec veterum, vel recentiorum quemquam, concrescere saccharum in arundinum foliis, ex rore solis fervore concreto, sive potius exiccato, quemadmodum in quibusdam arborum frondibus manna per se concrescit. Quo fit, ut mihi refellenda videatur eorum sententia. Nam si verum illud esset ut ipsi imaginantur, non modò non est credendum, sed ne cogitandum quidem Dioscoridem, qui diligentissimè simplicium medicamentorum historias literis, memoriæq; mandavit, silentio præteriisse tam pulchrum & admirabile, scituq; dignum naturæ opus in saccharo conficiendo. Nec minus id reticuisset Galenus naturæ operum maximus indagator, quemadmodum nec reticuit lib. 3. de alimentorum facultatibus, aëreti mellis historiam, quod nos manna vocamus, quodq; sua ætate in monte Libano, aliisq; locis super arborum frondes repertum scribit. Quamobrem magis veritati consonum videtur, ut dicamus, nil aliud veteribus saccharum extitisse, quam nostratis sacchari arundinum lachryma, seu liquor, qui nimia succi copia aperto in latere calamo perinde ac gummi, exterius concreverit. Huic nostræ opinioni subscribit Plinius lib. 12. c. 8. sic inquiens: Saccharon & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in arundinibus collectum gummium modo candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis avellanæ magnitudine: hæc Plinius. Ex quib. facilè cognosci potest, quòd non ex rore, ut mannæ evenit, coalesceret antiquorum saccharum super arundinum folia, sed quòd fractis calamis earum internodiis cohæreret collachrymans, è quibus vulgare nostrum conficitur. Quandoquidem hoc modo resina, gummaq; omnes scisso sui arboris cortice emanant. Alia præterea huc accedit ratio, quæ (ut equidem arbitror) Manardi, ac Fuchsii sententiæ prorsus adversatur. Nam quemadmodum in Apulia, & Calabria manna à sole tacta, dum arborum inhæret foliis, parvo temporis intervallo in auram evanescit (ut libro primo diximus in mannæ mentione) eadem sanè ratione id saccharo evenisset, si ex rore (ut ipsi contendunt) concresceret. Siquidem à sole tactum, rarefactumq; facilè dissiliisset in auram, nec gummium modo concrevisset. Eoq; magis, quòd nusquam legerim in Dioscoride, nec Galeno saccharum è foliis arundinum colligi, sed in ipsis calamis concretum reperiri. Quod etiam testatur Strabo libro 15. Geographiæ, ubi apertè scribit, in India arundinum mel sine apibus gignere: non autem quòd ex rore in arundine fiat ut quidam pervicax, ignarusq; medicus mecum contendere, atq; etiam, ut suam mordicus teneret opinionem, Strabonis codicem corrumpere non est veritus. Præterea cùm memoriæ prodiderint Dioscorides, Galenus & Plinius antiquorum saccharum durum esse, salis modo coactum, album, dentib. fragile, ex his conjectare licet, è rore saccharum nequaquam fieri. Quippe quoniam manna, quæ eodem modo è rore concrescit, sal minimè refert, nec dentibus fragilis deprehenditur, sed potius mandentibus tenax & ceræ modo lentescens. Quare crediderim antiquis saccharum fuisse tenuiorem, ac præstantiorem illius partem in arundinum saccharifer arum medulla, quæ per internodiorum fissuras exiens solis calore concreverat, ut & saccharum nostrum calore ignis arte concrescit, & addensatur. Quòd cum accuratissimè perpendissent homines, liquoris q; præstantiam agnovissent, à natura edocti hoc arte se facturos existimarunt. Neq; id incassum attentasse videntur, quandoquidem sacchari integros calamos assumentes, minutimq; incidentes, igni calore tamdiu decoxerunt, donec universus liquor absumpta igni aqua, diu effervescens in saccharum salis modo in vasis fundo concreverit. Verùm etsi sacchari arte facti nihil meminerit Dioscorides, & Galenus, non desunt tamen qui dicant, hoc etiam ante eos factum esse. Solini auctoritate freti, qui in India palustribus arundinem ita crassam progigni ait, ut fissu internodiis lembi vice vectitet navigantes, è cujus radicibus dulcem etiam exprimunt humorem ad mellis suavitatem. At qui liquorem hunc, qui ex harum cannarum radicib. elicitur, saccharum nostri usus fuisse existimant, proculdubio falluntur, quòd Indi non modò ex decoctis cannarum, sed aliarũ quoq; arborum radicib. sibi potus parent, cùm illius cœli & soli clementia frequentissimæ sint plantarum radices quæ mellea dulcedine imbuuntur, ut Strabo testis est loco nuper citato, ubi sic inquit: Nullus annus in India invenitur utroque tempore sine pluvia, quapropter contingit annum feracem esse, cùm semper terra sit fœcunda: fructus autem arboreos multos gigni arborumq; radices, præsertim magnarum arundinum, & natura, & decoctione dulces esse, aqua à solibus repefacta, tam cœlesti, quàm fluviali: adeò quod ea, quæ apud alios & fructuum, & succorum maturitas dicitur, apud illos

Mel Heracleoticum.

Mellis genera non roscida.

Sacchari consideratio.

Manardi, & Fuch. opinione probata.

Antiquorum Saccharum.

Factitij sacchari inventio.

Aliquorũ lapsus.

concoctio est: quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Sententiæ nostræ Lucanus quoq; suffragatur, illud explicans hoc carmine:

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

Quinetiam Marcus Varro, qui eodem ferè tempore claruit, his tribus versibus attestatur, dum inquit:

Indica non magna nimis arbore crescit arundo.
Illius & lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Ex iis palàm est, hos omnes de factitiis Indorum potionibus, quæ iis vini loco sunt, fuisse locutos: non autem quòd ex illis cannarum radicibus saccharum aliquod pararetur. Quandoquidē & nos è glycyrrhizæ radicibus, quin & è decoctis, pressisq; filiquis, sicut & alij è dactylis, dulces elicimus succos ad varij usus potationes: quemadmodum & occidentales Indi, è pluribus dulcibus arborum fructibus suos sibi parant potus. Sed nō ob id dicendum hos liquores, quòd mellis dulcedinem præ flent, esse mel, neq; saccharum. Nec mirum sanè si Indicæ arundines radicibus dulcissimum præbeant succum, non modò illæ magnæ, sed etiam quæ ibi nascuntur, nostris fortasse non multò grandiores: cùm etiam nostrates recentes mansæ quadantenus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus ori dulces sentiantur. Quòd autem minores arundines in India radicibus dulces præbeant potus, superioribus carminibus explicavit abunde Marcus Varro, cui non magna nimis est arbor. In hoc tamē à Solino dissentit, cui arundines, quarum meminit, vastissimæ sunt proceritatis. Hinc ergo eorum sententia explodenda videtur, qui credunt ex illarum magnarum arundinum radicibus, saccharum nostro similimum factitasse Indos, quòd non quidem saccharum, sed dulces inde potus vini loco sibi conficiant. Sed ut suam opinionem auctoritatibus fulciret Manardus Ferrariensis, utq; lucidius comprobaret antiquorum saccharum, perinde ac mannam, ex rore fieri, libro 9. ep. 5. Avicennam etiam admittit, quem tamen aliàs ubiq; rejecit, ac reprobavit, asserens, quod cùm ipse hujus fuerit sententiæ, ultimo capite libri secundi, antiquorum saccharum mannam vocavit, cùm inquit: Zuccharum albusar est manna cadens super albusar, & est sicut frusta salis. At nos, qui huic opinioni minimè adstipulamur, dicimus Albusar, sive Alhasser (ut Bellunensis castigavit) nullo pacto Arabica lingua arundinem significare, sed aliam Aegypti, & Arabiæ arborem sic ab ejus loci indigenis appellatam: quandoquidem Arabes (ut testatur Serapio) arundinem Casab dicunt. Quod manifestè declarat zuccharum alhasser apud Avicennam hujusce arboris esse mannam, vel gummi, non autem Græcorum saccharum in calamis concretum. Illud insuper nostram comprobat sententiam, quod eodem loco addidit Avicenna, sic inquiens: Et in zuccharo quidem albusar est cum abstersione pauca, sticitas, & amaritudo. Siquidem austeritatis, & amaritudinis, quæ in antiquorum saccharo fuerint, nusquam meminere Dioscorides & Galenus: nec item quòd conferret id pulmoni, & aquæ intercuti, ut paulò infrà voluit Avicenna. Qui etsi dixerit deinde zuccharum hoc oculorum morbis, pariterq; renum, & vesicæ vitiis auxiliari, non tamē ob hoc dici potest, zuccharum alhasser esse antiquorum saccharum. Sed rectè quidem contra Manardi sententiam, Avicennæ testimonio (cùm & ipse hoc in loco Avicennæ auctoritate nitatur) probari potest, quòd antiquorum saccharū gummi modo collachrymans in arundinibus concresceret, non autem ex rore. Quippe quòd is de zuccharo agens loco nuper citato ibiq; antiquorum saccharum recensens, inquit: Assumptum sicut gummi ab arundine abstergit oculum. Quibus palàm fit, antiquorum saccharum perinde ac gummi, ab interiori medulla exterius emanasse, ibiq; postmodum solis ardoribus concrevisse. Verùm enimverò quòd Alhasser apud Arabes sui generis arbor sit, & ab arundine maximè differat, & quòd ejus zuccharum, quamvis ab Avicenna manna dicatur, quòd fortasse granulis concrescat mannæ similibus, ex rore haud quaquam fiat, sed gummium modo ab arbore destillet, manifestè ostendit Serapio capite de saccharo his verbis. Alhasser habet lata folia, & habet Zuccharum, quod egreditur ab oculis ramorum suorum, & à locis foliorum ejus, & colligunt de eo homines rem convenientem, & in zuccharo ejus est amaritudo, & egrediuntur ab hac planta mala quædam, sicut testiculi camelorum, è quibus liquor quidam emanat adurens, stipticæq; facultatis, ad cauteria peridoneus. Et lignum quidem Alhasser est leve, crassum, rectum pulchrumq;: & ideo assimilaverint cantilenariii in cantilenis suis, brachia & crura dominarum ligno ejus: hæc Serapio. Ex quibus facilè & Manardum & Fuchsium, viros alioqui doctissimos, hac in re hallucinatos putaverim. Cæterùm Fuchsius, ut probaret antiquorum saccharum è roscido cœli succo in calamis concrescere, utq; illud à nostrate diversum ostenderet, dicit, quòd cùm nostri usus saccharum, perinde ac mel calidum reperiatur, sitimq; facilè concitet, antiquorum saccharum esse non potest, eo quòd Galenus suæ ætatis saccharum id efficere non prodiderit. Cujus tamen sententia (pace sua dixerim) experimento minimè respondet: à quo nō discedens Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum de saccharo ita scribit: Sacchar, quod ex India, atq; felici Arabia convehitur, in calamis, ut ajunt, concrescit, & ipsum mellis est species: minus certè nostrate dulce, sed adsimiles ei vires obtinens, quod ad abstergendum, deficcandum & digerendum attinet. Porrò quatenus nec inimicum stomacho est, ceu nostras, nec sitim asserens, eatenus ab illo substātia differt. Quibus Galeni verbis clarū est, quòd cùm saccharum melle minus sit dulce, minus etiam calidum sit necesse est. Eaq; propter asserit Gal. saccharū non perinde ac mel, sitim excitare: non tamen quòd nulla ab eo sitis excitetur, uti Fuchsius interpretari videtur. Quin etiam idem Galenus lib. 8. cap. 4. methodi medendi, saccharum inter ea connumerat, quæ febrientibus exhiberi possunt. His igitur rationibus, & auctoritatibus adductus sum, ut certò crediderim, antiquorum saccharum ab iisdem arundinibus emanare, à quibus vulgare nostrum exprimitur: sed hanc tantùm inter se differentiam esse quòd à natura factum, sit nostrate factitio longè tenuius: ideoq; Avicenna: Zuccharum (inquit) Taberzed frigidius est, & subtilius. Hoc laudibus extulit Paulus, & post ipsum Avicenna, Archigenis auctoritate Sal Indum ipsum appellans, ad linguæ scabritiem, ariditatemq; in acutissimis febribus. Sed eo nos hac ætate caremus, quòd amplius non asseratur: quanquam ego non ita pridem à viris fide dignis accepi, qui divi Thomæ insulam, itemq; Mederam lustravunt, adhuc iis in locis saccharum inveniri in arundinibus sacchariferis condivi Thomæ insulam, itemq; Mederam lustravunt, adhuc iis in locis saccharum inveniri in arundinibus saccharis condivi cretum (illi non dissimile, quod arte fit, & candidum cognominatur) postquàm ab illis sponte emanarit gummi modo. Quòd autem adferri desierit, non aliud in causa esse existimamus, quàm quòd hodie paucum admodum proveniat. Siquidem Dioscoridis, & Galeni tempore, quo ad eos copiosum convehebatur, cùm adhuc non innotuisset exprimendi ratio, nedum accessisset quidem erat, ut arundines saccharo liquore prægnantes, cùm annis compluribus adolevissent, & falcem nunquam excessisset quidem erat, ut arundines saccharo liquore prægnantes, cùm annis compluribus adolevissent, & falcem nunquam exciperta essent, per se liquorem exudarent, veluti innumeris arboribus Gummi, & resinæ emanant. Proinde non mirum, si ejus à natura facti antiquis fuerit ubertas. Sed postquàm lucri dulcedo, fulgentisq; auri sitis docuit homines artem modumq;, quo saccharum concisis, decoctis, pressisq; arundinibus copiosius elicerent, factum est, ut inde quotannis universos inciderint calamos, ac iterum quotannis severint. Hinc igitur evenit, ut nullis remanentibus, quæ saccharo plurium annorum ætate turgeant, naturæ impedita sit operatio, deperditumq; hac de causa sit antiquorum saccharum. Cujus vice eorecentiores utuntur, quod officinæ candidum cognominant, arte factum, pellucidum, salis fossilis modo, dentibusq; fragile, ut antiquorum saccharum undequaq; referat. Competit perinde ac illud, scabritiei linguæ, pectorisq; asperitatibus. Verùm ad

Manardi ratio infirma.

Alhasser quid, ex Serapione.

Fuch. opinio reprobata.

Sal Indū.

hæc id

hæc id præſtantius eſt, quod in fictilibus, ubi violaceum Julapium aſſervatur, æſtate concrevit: eo quòd violarum diluti facultate humectet, leniatq; magis. Cæterùm qui plura de ſaccharo legere deſiderant, quæ ſententiam noſtram longè magis probant, videant in Epiſtolarum noſtrarum volumine epiſtolam ad Jacobum Boſellum ſcriptam, ibi enim plura quàm hic à nobis comprobata inveniet. Quod Græcis μέλι, Latinis Mel appellatur: Arabibus, Hael: ſeu Haſſel: Italis, Mele: Germanis, Honig: *Hiſpanis, Miel: Gallis, Myel. Quod autem Græcè: σάκχαρον. Latine quoq; Saccharum dicitur. Arabicè, Zuchar: Italicè, Zucchero: Germanicè,* Zucker: *Hiſpanicè, AZucar: Gallicè, Succre.* Nomina.

Κηρὸς. CERA. CAP. LXXVI.

CEra optima eſt ſubfulva, ſubpinguis, pura, odorata, & halitum quadantenus melleum referens, natione Pontica, aut Cretica. Secundum locum obtinet candicans, & ſuapte natura pinguis. Candida fit hoc modo. Ex ea radunt album, ſyncerumque, atque transfundunt in vas, quod ſatis habeat marinæ ex alto petitæ, inſperſoque nitri momento, decoquunt: cumque iterum, tertiove inferbuit, ſeparatum vas refrigerant, ac ceræ paſtillum eximunt, deterſa ſorde, ſiqua fortè adhæſit: tum denuo indita nova maris aqua fervet, uti retulimus: & vaſe dempto ex igne, fundum ollulæ novæ aqua frigida madefactum, in ceram ſummam ſuſpenſa manu intingunt, quò celerius concreſcat, & quam minima portio extrahatur. Suſcepto primo ceræ orbiculo, iterum vaſis imum aqua refrigeratum, tantiſper in ceram immitti debet, dum tota excipiatur. Orbiculi lino conſuti, intervacante ſpatio ſuſpenduntur, & interdiu continuò ſub ſole, noctu ſub luna aſperguntur, uſque dum perfectè albeſcant. Verùm ſi eximius ille candor deſideretur, eadem factitari, & identidem recoqui operæpretium eſt. Nec deſunt qui pro marina, in muria quàm accerrima ſemel, aut iterum excoquant, dein laguncula tenui, rotunda, anſam habente extrahunt: poſtea orbiculos ſubſtrato affatim cæſpite herboſo, inſolant, donec candorem ſummum contraxerint. Præcipiunt hoc obeundum munus vere, cum ſol remiſſa vehementia humorem pariat, ut non facilè liquetur. Cera omnis mollit, calfacit, modicè explet corpora: datur in ſorbitione dyſentericis, ac milii magnitudine decem grana ceræ hauſta, lac in nutricibus non patiuntur coagulari.

CEra, ut Galenus ſcriptis mandavit lib. 7. ſimplicium medicamentorum, medium quodammodo tenet calfacientium, refrigerantium, humectantium, & deſiccantium. Habet verò quiddam etiam craſſarum partium, atq; emplaſticum, quamobrem non modò exiccare, ſed & per accidens humectare videri fortaſſis poterit, perſpirationes videlicet prohibens. Quapropter aliorum medicamentorum tum excalfacientium, tum refrigerantium materia eſt. Ipſa autem per ſe ex genere ſuerit debiliter concoquentium: nec tamen intrò in corpus aſſumpta, ſed foris impoſita. Siquidem paulum quiddam digerentis, calidæq; facultatis retinet, quæ plurima melli inerat. Ejus nomen Græcum κηρὸς: *Latinum,* Cera, *Arabicum, Hamaha. Italicum, Cera: Germanicum,* Wachs: *Hiſpanicum, Ciera: Gallicum, Cire.* Ceræ vires ex Gal. Nomina.

Πρόπολις. PROPOLIS. CAP. LXXVII.

PRopolis eligi debet flava, odorata, ſtyracem referens, in vehementi ariditate mollis & maſtiches more ductilis. Magnopere calfacit, & evocat: aculeos, & omnia infixa corpori extrahit: in vetere tuſſi ſufficta proficit, impetigines admota tollit. Ea in alveariorum foribus, ceroſæ naturæ invenitur. Orib. legit ῥητινώδη καὶ πίσσωδη i. ſtyracē ſpirans.

QUanquam, ut hìc Dioſcorides inquit, & Marcus Varro lib. 3. de re ruſtica, Propolis ea eſt ceroſa materia, quæ in alvearijs præ foribus reperitur, ſeu, ut apertius dicam, præſpiraculis, ubi intrandi, exeundiq; apibus patet aditus: tamen Plinius lib. 11. cap. 7. ita ſcriptum reliquit: Prima fundamenta comoſin vocant periti, ſecunda piſſoceron, tertia propolin. Inter coria, ceraq; magni ad medicamina uſus. Comoſis cruſta eſt prima, ſaporis amari. Piſſoceros ſuper eam venit picantium modo, ceu dilutior. Cera initium, plerunq; è mitiore gummi. Propolis craſſioris jam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, ſed ſavorum ſtabilimentum, qua omnes frigoris, aut injuriæ aditus obſtruuntur: odore & ipſa etiamnum gravi, ut qua pleriq; progalbano utantur. Hujus etiam meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Propolis extergentis, non ita valentis eſt facultatis, cæterùm admodum valenter attrahentis: eſt enim eſſentia tenui. Porrò excalfacit receſſu ſecundo completo, aut certè tertio incipiente. Et ut idem quoq; ſcribit lib. 3. de compoſitione medicamentorum ſecundum genera: Propolis valentius attrahit, quàm cujusvis generis reſina. Quamobrem illa in nervorum vulneribus medendis propolin admiſcet. Cæterùm cùm propolis, cera, & mel, de quibus hìc diſſeruit Dioſcorides, medicamenta ſint omnia miro artificio ab apibus conſtata, non ab re his quoq; addendam fore duximus Apum hiſtoriam. APES igitur (ut Plinius auctor eſt) ſunt & ruſticæ ſylveſtresq;, horridæ aſpectu, multò iracundiores, ſed opere ac labore præſtantes. Sunt & urbanæ, quarum duo genera. Optimæ breves variæq;, & in rotunditatem compactiles. Deteriores longæ, & quibus ſimilitudo veſparum, etiamnum deterrimæ ex iis piloſæ. Apes odere fœdos odores, proculq; fugiunt, ſed & infectos. Itaq; unguenta redolentes infeſtant. Icientes pereunt: relicto enim aculeo interiora diſrumpunt. Quin & morbos ſuapte natura ſentiunt. Index eorum triſtitia torpens: & cùm ante foresin teporem ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant: cùm defunctas progerunt, funerantiumq; more comitantur exequias. Reges habent, pluresq; inchoantur, ne deſint. Poſtea ex his ſoboles cùm adulta eſſe cœpit concordi ſuffragio deterrimos necant, ne diſtrahant agmina. Duo eorum genera: melior ruſus, quàm niger, variusq;. Omnibus forma ſemper egregia, & duplo quàm cæteris major: pennæ breviores, crura recta, ingreſſus celſior: in fronte macula quodam diademate candicans. Multum etiam nitore à vulgo differunt. Cùm rex procedit, unà eſt totum examen, circaq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore eſt, ipſe opera intus circuit, ſimilis exhortanti, ſolus immunis. Circa eum ſatellites quidam, lictoresq; aſſidui cuſtodes auctoritatis. Procedit foras non niſi migraturo examine. Id multò intelligitur antè aliquot diebus murmure intus ſtrepente, apparatus indice diem tempeſtivum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm proceſſere, ſe quaq; proximam illi cupit eſſe, & in officio conſpici gaudet. Feſſum humeris ſublevant: validius fatigatum Propolis conſider.

Propolis vires ex Gal.

Apum conſider.

Apum rex & regimen.

ex toto portant. Si quà lassatus deficit, aut fortè aberravit, odore prosequuntur. Ubicunq; ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Duce præsente totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Insita sunt. Duce præsente totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrantq; ad alios. Esse utiq; sine rege non possunt. Insita sunt. vitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusq; nascentium domos diruunt. Rege consumpto, mœret plebs ignavo dolore: non cibos convehunt, non procedunt, sed tristi tantùm murmure golmerantur circa corpus ejus. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliàs spectantem exanimem luctum non minuunt. Tunc quoq; ni subveniatur, fame moriuntur.

Apes quibus gaudeant.

Gaudent Apes axis plausu, ac tinnitu, amœnissimisq; locis, & fragrantibus herbis. Harum ergo causa prope alvearia oportet serere thymum, apiastrum, rosam, violas, lilium, cytisum, fabam, ervilium, cunilam, papaver, conyzam, casiam, melilotum, melissophyllum (malim legere myriophyllum) cerinthen. Est autem cerinthe folio candido, incurvo, cubitalis, capite concavo, mellis succum habente. Horum florum avidissimæ sunt, atq; etiam sinapi, quod miremur, cùm olivæ flores ab his non attingi constet. Ideoq; hanc arborem procul esse melius est, cùm aliquas quam proximè seri conveniat: quæ & evolantium examina invitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoq; arborem caveri oportet: nam flore ejus degustato (etsi is nobis profluvia sistat) alvo concita moriuntur. Remedium sorba contusa è melle præbere iis, vel urinam hominum, vel boum, aut grana punici mali amineo vino conspersa. Amant & genistas circumseri alvearibus, iisq; gratissimum.

Mira apũ in opere suo industria.

Mira apum prudentia, earumq; operis observatio, ut annotavit Aristomachus Solensis, quem admirabili admodum diligentia duodesexaginta annis, apum amore captum, nihil aliud egisse tradunt. Ratio autem operis ita se habet. Indies ante lucem quo tempore cæteris animalibus somnus suavissimus est, tum maximè apes vigilant, & alis crepitantibus, quasi buccino aliquo, Tunc universa provolant, si dies mitis futurus est. Prædivinant enim ventos, imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cæli (hanc enim inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis, quibus est. Quarum adolescentiores ad operam exeunt, & suprà dicta convehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro, totaq; onusta remeant sarcina pandata. Excipiunt eas terna aut quaterna atq; exonerant. Sunt enim intus quoq; officia divisa: aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neq; enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis, & cibi fiat, & temporis. Struunt orsa ea concameratione alvei, rextumq; vel usq; ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alius intrent, alius exeant. Favi superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent una. Alveum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter poscit alveus, aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod invitet furantem. Novissimi maximè implentur melle: ideoq; averso alveo favi eximuntur. Gerulæ secundos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi ponduscula lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Juxta verò terram volant in adverso flatu vepribus hebetato. Mira observatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant, mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullaq; inter opera spurcitia jacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus, & operis ocio egerunt. Cùm advesperascit in alveo strepunt minus, ac minus, donec una circumvolet, eodem quo excitavit bombo, ceu quietem capere imperans, & hoc castrorum more, tunc repentè omnes conticescunt. Cæterùm (ut Pausanias testatur) Himmetus mons pastiones habet apibus omnibus aptissimas, quæq; solis cedunt Halisonum pascuis. Apud Halisones certè adeò mansuetæ sunt apes, ut cum hominibus una pabulatum exeant, ac liberè vagentur, quippe quæ alvearibus nullis contineantur. Passim verò opus faciunt, illudq; ita concretum, ut mel à cera nequeas sejungere. Fit præterea Mel sine favo, ut Aristoteles est autor lib. quinto ca. vigesimo secundo, ubi sic habet: Ad Amisum urbem convehitur à locis superioribus mel candidum, crassumq; majorem in modum, quod apes faciunt arboribus sine favo, quale etiam fieri in Ponto cognitum est. Sunt etiam apes, quæ favos sub terra triplici ordine faciant, in quibus mel est, vermis nullus: sed nec favi omnes ejusmodi sunt, nec apes ita omnes consingunt. Si fortè fortuna apum universum deperderetur genus, reparari posset ex

Apum reparatio ex vitulo.

bienni vitulo, ut lib. 4. Georgicorum clarè docuit Virgilius ita canens.

Exiguum primùm, atq; ipsos contractus ad usus
Eligitur locus: hunc angustiq; imbrice tecti,
Parjetibusq; premunt arctis, & quatuor addunt
Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus bima curvans jam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur: plagisq; perempto
Tunsa per integram solvuntur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt: & ramea costis
Subjiciunt fragmenta, thymum, casiasq; virentes.
Hoc geritur zephyris primùm impellentibus undas,
Antè novis rubeant quàm prata coloribus, antè
Garrula quàm tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Æstuat: & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primò, mox & stridentia pinnis
Miscentur: tenuemq; magis, magis æra carpunt:
Donec, ut æstivis effusus nubibus imber,
Erupere: aut ut nervo pulsante sagittæ,
Prima leves ineunt si quando prælia Parthi.

De reparatione Apum hactenus Virgilius. Cæterùm etiam apes in medicina usum habent: siquidem sicca & in pulverem contrita, iis admista, quæ ad id faciant, ex oleo, & cera inunctis alopeciis capillum restituunt. Πρόπολις ut Græcis, ita etiam Latinis Propolis appellatur: Arabibus, Mum, vel Jasach alcut: Italis, Propoli: Germanis Vorstos: Hispanis, Betum de colmena. Gallis, Cire vierge.

Nomina.

Πυρὸς.

πυρὸς. TRITICUM. CAP. LXXVIII.

OPtima è tritici generibus ad secundę valetudinis usus habentur, quę recentia, & jam perfectè adulta, colorem luteum referunt: dein sequuntur trimestria, quæ nonnullis sitania nominantur. Itaq; cruda in cibis teretes tineas gignunt: canum morsibus prosunt, mansa & impolita. Confectus eorum similagine panis, plus alit, quàm cibarius. E trimestrium farina panis, leviorem cibum præbet, & qui facilè in membra demandetur. Farina eorum cum hyoscyami succo illinitur adversus nervorum fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant: item contra interaneorum inflationes: lentigines ex aceto mulso tollit. Furfures autem in acri aceto decocti, turgentes mammas sedant: viperarum ictib. auxiliantur: & torminosis prosunt. Farinaceum fermentũ calfaciendi, extrahendiq; vim habet: a privatim callos pedum, clavosque extenuat: & cætera tubercula furunculosque ex sale concoquit, & aperit. Sitaniorum farina contra venenatos ictus cum aceto, aut vino commodissimè illinitur: eadem si decocta in glutini modum deligantur, cruentis excreationibus proderit: contra tussim, & exasperatas arterias, cum mentha & butyro decocta, efficax est. Tritici pollen si ex aqua mulsa, aut hydrelæo decoquatur, omnem discutit inflammationem. Panis & crudus, & coctus cum aqua mulsa inflammationes omnes illitu mulcet, cùm emolliat, & quadantenus refrigeret: sed herbis succisve huic rei accommodatis admisceatur. Vetus panis aridus, adjectis convenientibus, citam alvum cohibet. Recens muria maceratus, illitu vetustas impetigines sanat. Glutinum ex similagine, & polline, quo chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus prodest, si liquidius, ac tepidum cochlearis mensura detur sorbendum.

a Omnia exempl. ἰδίως τὰ ἐν τοῖς πίλλοις μασὶ λεπίδια, καὶ τὰ κάλλα φύματα. i. privatim ea, quæ in plantis pedum, & alia tubercula attenuat.

I. TRITICUM.

II. TRITICUM HYBERNUM aristis carens.

Tritici genera ex Theophrasto.

TRitici genera (ut Theophrastus auctor est lib. 8. cap. 4. de plantarum hist.) plura notantur, cognomina ex locis sortita, ut Aphricum, Ponticum, Thracium, Assyrium, Aegyptium, Siculum: quæ & colore, & magnitudine, & specie, & proprietate inter se differunt. Quædam vel aliunde cognomina sortiuntur pro suis virib. tum aliis, tum vel maximè quæ ad cibum pertineant, ut cachrydias, stlengys, alexandrinus, quorum omnium differentias in supradictis colligere licet. Nec verò ab re fuerit, si illa quoq; pro differentiis capies: & aliud præcox, aliud serum: & aliud auctu amplum multumq; reddens, aliud jejunum quoddam parumq; ferens: & aliud spicam grandiorem effundens, aliud parvam: & aliud diu in folliculo manens, aliud aptum brevi absolvi, ut Aphricum: & aliud culmo tenui constans, aliud crasso, quod etiam ipsum Aphrico datum est: crassotamen, & cachrydias dictum consistit. Item aliud tunicis paucis aliud multis vestitur, ut Thracium: & aliud unicalamum, aliud multicalamum, & magis, minusq;. Adde etiam si quid aliud his, aut prædictis, ratione virium proximum est: ejusmodi namq; differentiæ naturaliores profectò appareant. Quib. & trimestrium annumerari genus par est, & bimestrium, & si quid intra pauciores dies valeat consummari, ut in Eubœa genus quoddam intra quadraginta dies crassari, perficiq; posse affirmant: idemq; firmum esse, ac ponderosum, nec trimestri modo leve. Quamobrem famulis id præberi inquiunt: etenim nec multum in hoc furfuris esse volunt. Igitur genus id celerrimum quidem ad consummationem, sed inventu rarissimum est. Et bimestria verò quædam habentur, quæ ex Sicilia & in Achajam advecta sunt: sed hæc paucum reddunt, parumq; fœcunda habentur: quanquam cibo facilia, & jucunda sunt. Nascuntur & alia quædam genera in Eubœa, & præcipuè apud Caristum. Trimestria verò permulta, & ubiq; habentur: levia hæc, & parum fœcunda, unicalama sunt, atq; in

atq; in totum infirma. Levissimum igitur triticum, quoad simplici ratione agere licet, Ponticum est: ponderosius ex iis quæ in Græciam advehi solent, Siculũ datur: sed eo ponderosius, quod Bœotia fert. Indicum asserunt, quòd athletæ, qui Bœotia ternos semisextarios vix possint consumere, cùm fuerint Athenis, facilè quina consumunt. Leve satis & quod in Laconino agro conficitur. Horum igitur causa in terris cœloq; intelligi debet. Nam & Asiæ ultra Bactra quodam in loco adeò grande frumentum fieri tradunt, ut nucleis olivæ sua æquiparent magnitudine grana singula. In Pissoris autem dictis adeò firmum Triticum Italicum. nasci affirmant, ut si quis plus comederit, disrumpatur necesse sit. Hactenus de tritici generibus Theophrastus. Caterùm Plinius Italicum nostrum omnibus prætulit lib. 18. cap. 7. his verbis: Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equinius Italicum nostrum omnibus prætulit lib. 18. cap. 7. his verbis: Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparaverim candore, ac pondere, quo maximè decernitur. Montanis modò comparetur Italiæ agris externum. Hæ fuere sententiæ Alexandro magno regnante, cùm clarissima fuit Græcia, atq; in toto terrarum orbe potentissima: ita tamen, ut ante mortem ejus anni ferè centum quadraginta quinq; Sophocles poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudaverit: ad verbum translata sententia:

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodie Italico est. Quo magis admiror, posteros Græcorum nullam mentionem hujus fecisse frumenti: hæc Plinius. Nec sanè mirum videri debet, quòd Græcus ille Sophocles Italicum frumentum cæteris prætulerit, quandoquidem natura Italos adeò præ cæteris adamavit, & moribus, ac legibus, omniq; ornatu ad politicè (ut ita dicam) vivendum instituit, ut meritò etiam frumentum omnium præstantissimum in eorum alimentum procrearit: quemadmodum & alia multa, quibus Italia plerasq; superat gentes. Triticum omne radicibus numerosis, ac pratenuibus nititur, folio uno, germinibus omnino multis, sed quæ in ramos brachiari non possint. Tota hyeme herbaceum est: remollito autem cœlo, caulicum de medio assurgit, cujus tertio aut 4. geniculo spica geritur, non prius evidens, quam folliculo inclusa. Consummato eo, flos erumpit, quarto aut quinto post die ac totidem ferè diebus perdurat: post florem granum crassescit, maturaturq; intra quadragesimum diem, quanquam etiam citius in calidiori tractu. Seritur ubiq; locorum. Locis autem maritimis & tractu amœniore calidioreq; fragilius ac copiosius provenit. In aliquibus Italiæ locis, ac præsertim in nostro agro Senensi, maritimis locis planta una visa est 24. ferre spicas, tantaq; reperitur ibi soli ubertas, ut quandoq; modius unus centum afferre sit visus. Quare rectè ita de eo scripsit Plinius: Tritico nihil est fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem, utpote cùm è modio, si sit aprum solum, quale in Bizacio Africæ campo, centeni quinquageni modii reddant. Misit ex eo loco Divo Augusto procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina. Misit & Neroni similiter, trecentas & quadraginta stipulas ex uno grano: cum centesimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, aliiq;, & tota Bætica, & in primis Ægyptus. Triticum omne folio exit arundinaceo, angustius tamen quàm hordeum, culmus quoq; lævius, nec perinde fragile. Notatur & in spicis differentia. Siquidem alia sine aristis, tonsa proveniunt: ut in universa visitur Bohemia: aliæ verò longis, asperiq; rigent aristis, quod quidem genus altero melius est, & fœcundius. Triticum autem, ex quo omnium optimus fit panis, eligi debet fractu contumax, densum, grave, colore aureum, lucidum, læve, trium mensium, maturum, mundum, pinguiq; terra ortum. Nam plerumq; evenit (teste etiam Galeno libro primo de alimentorum facultatibus) ut quod foris flavum densumq; apparet triticum, intus rarum, laxum, albumq; conspiciatur, quod utiq; plurimum furfuris habet. Quo fit, ut panes furfuracei inde confecti infirmum non modò præbeant alimentum, verùm etiam ventriculum ipsum excrementis repleant. Farina porrò ea cæteris præstat, quæ non ad summum molita, non nova, non longi temporis, & crassi furfuris fuerit. Nam quæ superfluè molitur, furfuraceos facit panes: & quæ recentior est, adscititiam molæ caliditatem retinet: quæ verò jamdiu molita fuit, pulvere, situ, carie, aut viroso aliquo odore labefactatur. Hæc deinde, dum fit panis, optimæ est associanda aquæ, eaq; subigenda, quæ fluxerit è laudatissimis fontibus, pellucida sit non palustris, neq; cœnum aut limum redoleat. Quinetiam fermentum admiscendum fuerit triticeum, non antiquum, mediocris quantitatis, ne inde ipsius abundantia panis acorem contrahat. Injiciendum est & salis albi parum, ut panis sapidior efficiatur. Post hæc farina ita subacta, optimè manibus pinsitur: mox massa illa in panes mediocris magnitudinis digeritur, qui postquam abunde creverint, & fermentati fuerint, in clibanum prius æqualiter calefactum, dein à cineribus, & prunis expurgatum decoquendi immittuntur. Sed furnus justæ capacitatis sit oportet, ita ut quantitati panis proportione respondeat. Quippe quemadmodum modica panum quantitas, in amplum clibanum missa, exiccatur, ac comburitur: ita & magna in angusto simul comprimitur, & decoqui nequit. Quamobrem panes (dicebat Galenus citato loco) ad concoctionem probatissimi Panis quis optimus Gal. sunt, qui plurimum fermentati, & probè elaborati in clibano igne moderato percoquuntur. Nam profusior ignis primo statim occursu adurens, exteriorem superficiem in testæ modum indurat, crudis incoctisq; remanentibus interioribus partibus. Unde accidit, panem hunc visu injucundum fieri, & duplici nomine pravum, quòd interne crudus sit, atq; illaboratus: externè verò siccus, & præassatus. Qui autem longiore spatio undiq; æquabiliter præassatur, hic & probe in ventriculo concoquitur, atq; ad actiones, quæ coctionem consequuntur, accommodatissimus redditur. Triticum in agris facilè degenerat in lolium: præsertim cùm annus pluvius frigidusq; advenerit, ut in lolii mentione latius dicemus. Fit è tritici granis inter ferri Laminas igne calfacti compressis oleum, quod ad ulcerum sinus commendant: Sunt etiamnum, qui eo ut antiu

Oleum è Tritico.

ad pe-

Tritici spicis vigintiquatuor.

III. TRITICUM MULTIplici Spica.

Tritici electio, & panis optimi cõficiendi ratio.

IV. FRUMENTUM INDICUM. FRUMENTI INDICI SPICA.

ad pedum, & manuum rimas quas frigus excitaverit: item ad asperam cutim lævigandam. Meminit tritici Galenus lib. 8. simp. med. sic inquiens: Triticum ut medicamentum foris impositum, primi est ordinis excalfacientium: non tamen nec Tritici vires ex Gal.
resiccare, nec refrigerare manifestò potest: habet verò etiam quiddam viscosum, & obstruens. Porrò quod ex eo conficitur amylum, eo tum frigidius est, tum siccius. Quod verò ex pane fit cataplasma, vim habet magis digerentem quam quod ex tritico: nimirum cùm & salem, & fermentum panis adjuncta habeat: quippe cùm fermentum vim habeat attrahendi, digerendiq; ea, quæ in alto residen. Et primo de facultate alimentorum. In cibum assumptum (inquit) ægrè concoquitur, flatus excitat, laborem ventriculo infert, & caput vaporibus tentat. Potest inter Tritici genera quoq; recenseri illud fru-
Triticũ Indicum.
menti genus, quod quidam perperam Turcicum appellant. Perperam, inquam, quòd INDICUM, non Turcicum, vocari debeat. Nam ex occidentalibus Indiis primò allatum est, non ex Turcia, & Asia, ut credidit Fuchsius. Hujus quatuor vidimus genera, colore tantum cùm granorum, tùm spicarum differentia. Namq; & rufescentibus seminibus, & nigricantibus, & crocantibus, & subalbicantibus Indicum frumentum habetur. Calamum edit arundinaceum, quemadmodum & folia, crassum, rotundum, procerum, geniculatum, & alba farctum medulla, Saccharíferarum Arundinum modo, in cujus summitate paniculas fundit divulsas, spicis pluribus inde emergentibus, mutilis tamen, & granis vacuis, nunc luteo, nunc candido, nunc purpureo colore, prout frugiferæ spicæ colorata sunt. Fructus, in quo grana vaginis foliaceis concludun-
Indici tritici historia.
tur, in ipso caule è lateribus prodeunt. Horum spica piceæ arboris conum tum longitudine, tum crassitudine æquat, circa quam totã omnino nuda coacervantur grana, penitissimè sese stipantia, lævia, ac subrotunda, pisi magnitudine, alba intus substantia, inq; octo aut decẽ versus, rectis lineis ordine digesta. E vaginarũ fastigio capillacea coma dependet, eo ipso colore, quo grana habentur. Radicibus nititur multis, duris, ac nervosis, sed minimè crassis. Serunt Indi hoc semen, quod Malitz vocant hoc modo. Descendunt in agrum aliquot simul, recta linea dispositi, æqualiterq; distantes, & deinde acuto palo terram perforant dextra manu, & statim quatuor quinqueve grana sinistra manu in unumquodq; foramen conjiciunt, pede altero foramina occludentes, ne Psittaci semẽ depascantur: & ita seriatim passu suo distantias metientes, agrum totum semine replent retrocedentes. Verùm anteaquam semen terræ credant, biduo id aqua macerant, nec serunt, nisi prius terra pluvia maduerit. Nascitur infra paucos dies, & quarto in India demetitur mense. Est etiam hujusce frumenti peculiare genus, quod duobus tantùm mensibus, & seritur, & demetitur. Quinetiam aliud, quod quadraginta tantùm diebus à satione maturescit. Verùm minutum est & infirmius, nec aliam ob causam seritur, quàm quòd ubi futuram annonæ caritatem verentur. Ejus temperamentum nostro tritico simile esse creditur, aut paulò calidius, id quod indicare videtur panis ipsius dulcedo. Farinam mittit candidam, è qua panes pinsunt, crassiore tamen substantia ac magis viscida, quàm nostri, adeò ut
Frumenti Saracenici historia.
eorum alimentum crassius quoq; sit, & quod facilè obstruere possit. Quo fit ut ejusmodi frumenti farinam in cataplasmatũ sit utilis, quibus movendi pus insit facultas. Id quod valentius etiam præstat fermentum ex eadem farina paratum. Ex ea quoq; rura alpinis tractibus pultem, quam suo idiomate vocant Polenta, conficiunt, & additò butyro, & caseo avidissimè vorant. Est enim cibus non insuavis, sed crassum præbet alimentum. Nam suolentore meatus obstruens, apostematibus maturandis peridonea existit. Cæterùm facit Indicum frumentum, ut de Saracenico, quod id mihi in mentem revocavit, aliquid dissseram. Hoc primùm ex Aphrica allatũ dicunt, & ideo ab Italis appellatur multis in locis Saracino hoc est SARACENICUM, quanquam non desint, qui illud quoq; vocent Formentone, quasi vile frumentum. Crescit id in primis folio subrotundo, quod deinde tractu tẽporis hederaceum evadit, verũ acutius & mollius. Caule edit fragile, rotundũ, inanẽ, bicubitalẽ & sæpe majorẽ, rubentẽ, foliosumq; Florẽ deinde fundit parvũ, candidũ, racemosũ, è quo semen oritur triquetrũ, pullo colore, nigro exterius cortice, sed alba intus medulla. Seritur passim in arvis, perinde ac alia frumentacea Aprili, & metitur Julio mense

V. FRUMENTUM SARACENICUM.

Tragi error.

Nomina.

lio wense in calidioribus locis, adeò ut ibi bis in anno, in eodem agro proveniat, nempe vere & post messem, id quod in pluribus sit Italiæ locis. Itaq; biferum est, calefacit & humectat, verùm non multum à temperatis distat. Farina ex lacte decocta præstat illita ad biliosas inflammationes. Rustici ex ejus farina non solùm panes conficiunt, sed pulmenta, quibus hyeme victitant. Pinsunt quoq; idem in pila, & exutis granorum putaminibus ptisanam inde conficiunt, qua nonnulli vescuntur è carnium jure decocta, est enim cibus non ingratus, si rectè coquatur, nec adeò, ut grana dissiliant in pultem, sed integra permaneant. Rustici, qui circa Italiæ, & Germaniæ fines degunt, pultem, quam vulgari idiomate appellant Polenta, conficiunt, & deinde forti stamine massam in tenues ac latas portiones secant, & caseo, & butyro subinde conspersas in cibum sumunt. Est enim (ut ego quoq; testari possum) non ingratus, nec ventriculum gravat, perinde ac puls illa, quæ è milii farina paratur à sylvanis. Quanquam autem flatus expers non est, haud tamen adeò inflat, ut faselus, & faba, atq; pisum. Hallucinantur profectò, qui putant hoc frumenti genus illud esse pabulum, jumentis purgandis aptissimum, quod antiqui ocymum vocavere. Quo fit ut Tragus manifestò fuerit deceptus, non solùm quòd in hoc versetur errore, sed etiam quòd huic frumento omnes tribuerit vires, quæ ocymo odorato tribuunt autores: quod quidem non parum videndum videtur, iisq; præsertim, qui rei plantariæ excolendæ invigilant. Triticum sic Latinè dicitur: πυρὸς Græcè: Henta, Henca, sive Hantha, Arabicè. Grano, sive Formento, Italicè: Korn/ sive Weytzen/ Germanicè: Trigo, Hispanicè: Forment, Gallicè. Frumentum Indicum, Indis Maiz: Italis Grano, sive Formento Indiano: Germanis, Türckisch Korn: Bohemis, Turecken zito. Frumentum Saracenicum: Italis, Fermentone, & Saracino: Germanis, Heydenkorn: Bohemis, Pohanka.

Posteaquam Dioscorides hoc libro secundo Animalia, à quibus non solùm alimenta, sed & remediorum copia desumuntur, exposuisset, ad Cerealia seu fruges accedit. Cùm verò Frugum duo sint summa genera, Frumenta, ut Triticum, hordeum &c: & Legumina, ut Faba, Cicer &c. à frumentaceis orditur. Frumentacea autem sunt, quæcunq; geniculato culmo & harundinaceis constant foliis, semenq; panificio & pultibus aptum, in spicis aut Jubis producunt, ceu triticum, hordeum, milium, punicum, & quotquot his similia existunt. Ast Frumenti duo etiam prima sunt genera, per tempora satus divisa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum, seu Novembrem sata terra, per hyemẽ nutriuntur, ut Triticum, Hordeum: Æstiva, quæ ante æstatem Vergiliarum exortu, circa Majum seruntur, ut milium, panicum. Verùm in Græcia & Asia omnia Vergiliarum occasu seri testis est Plinius: quædam autem utroq; tempore in Italia: ex his quædam & tertio, Veris scilicet: aliqui enim verna appellant, milium, panicum, siliginem. Sed ad *Triticum accedamus. Etsi Triticum* generaliter omne Frumentum, quod ex spicis tritum ac triturationе repurgatum est *significet, ut ex Varrone colligere est*, posteriores tamen peculiari frumenti speciei Tritici nomen tribuunt. Cujus genera *plura, quæ ex locis cognomina sortita sunt*, Theoph. 8. hist. 4. & ex eo Plinius lib. 18. ca. 7. recensuere: nunc verò septem præcipuè *species habentur, de quibus in universali* nostra historia: est namq; aliud, cujus spicæ aristis carent: hocq; vel hybernum, *vel æstivum: aliud* longioribus aristis armatum, hocq; vel multiplici spica, vel simplici: hoc rursus quatuor generum in nostro phytopinace fecimus, qui tamen primum & secundum genus aristis donatum idem censuerit, cum eo non contenderimus: quo loci etiam Triticum amylæum malè irrepsit. Sic & granis color alius candidus, alius subrussus: alia rotundiora alia oblongiora: grandiora quoq; & tenuiora. I. Triticum longioribus aristis C.B. Triticum, Matth. Lac. Lugd. Triticum tertium, Trag. Lon. Fuch. Tipha Dodonæi & Fuchsii, Lugd. Typha Cerealis, Dod. gal. Triticum Romanum Tragi, Dod. fol. quod Tritico Typhino non dissimile dicit: quare qui Triticum hoc cum Typhino Dodonæi & Tritico aristis circumvallato Lobel. idem contenderit, cum eo non disputarim. II. Triticum hybernum aristis carens C. B. Triticum, Brunf. Dod. gal. & fol. Cord. hist. Gesn. hor. Tab. Tritici primum genus, Trag. Fuch. Lon. Triticum spica mutica. Lugd. Siligo spica mutica, Lob. Triticum aristis carens, Cæsalp. III. Triticum multiplici spica. C.B. & Lob. Tritici quinta species, Anguill. Triticum spica ramosa, Cæsalp. Triticum Typhinum multiplici spica, Taber. IV. Panicum Indicum (quia primum ex India allatum) majus C. B. Turcicum Frumentum, Trag. Fuch. Dod. fol. Gesn. hor. Tab. cui & Asiaticum: Triticum Bactrianum sive Indicum, Cord. hist. Gesn. hor. Frumentum Indicum, Matth. Lonic. cui & Turcicum: Milium Indicum, Lac. Milium Indicum Plinianum vel Mais occidentalium, Lob. Maiz Indorum, Cęsalp. Cam. Distinxit Plinius lib. 18. c. 17. colore candido, nigro, ruffo, etiam purpureo: variat namq; floris colore qui modò purpureus, modò ruber, modo luteus, aliquando pro ratione fructus futuri. V. Frumentum Saracenicum, quia ex Africa primum semen allatum, cujus Theophrastus inter frumentacea nomine Erisimi alterius, meminisse videtur, C.B. Ocymum veterum, Trag. Ocymum Varronis, Anguil. Frumentum Sarracenicum, Matth. Cast. Lugd. Tragotrophon Fago triticum, Dod. gal. Fegopyron, Dod. fol. Frumenti genus folio hederaceo, Cord.

ceo, Cord. in Dioſc. Frumentum Vaccinum, Lon. Eryſimum Theophr. Lob. Ocymum Cereale, Cluſ. Pan. Tab. cui & Tragopyrum: Formentone vulgò Cæſalpino.

Κριθὴ. HORDEUM. CAP. LXXXIX.

a HOrdeum eſt candidum, purumq́; id minus, quàm triticum alit. Ptiſana tamen ob cremorem in decoctione redditum, plus alimenti præbet, quàm polenta ex hordeo facta, contra acrimonias, atq; gutturis ſcabritias, exulcerationesq́; pollet: quibus etiam triticea ptiſana præſidio eſt: ſed plus alit, magisq́; urinam movet. Lac abundè ſuppeditat, ſi cum fœniculi ſemine decocta ſorbeatur. Hordeum abſtergit, urinam ciet, inflationem parit, ſtomacho adverſatur, tumores concoquit. Farina hordeacea decoquitur in mulſa aqua cum fico, ut inflammationes, collectionesq́; diſcutiat: duritias b cum reſina, & fimo columbarum concoquit: cum meliloto autem, & papaveris calyce dolores finit, qui latus excruciant: adverſus inteſtinorum inflationes cum lini ſemine, fœno græco, & ruta illini juvat: ſtrumas cum pice liquida, cera, oleo, & impubis pueri urina, ad concoctionem perducit: & cum myrto, aut vino, aut malicorio, aut ſylveſtribus pyris, aut rubo, alvi profluvia ſiſtit: podagricis inflammationibus cum cotoneis, aut aceto prodeſt: decocta in acri aceto, modo quo hordeaceum cataplaſma, & calida impoſita, lepris medetur. Cremor verò farinæ ex aqua, atque cum pice, & oleo decoctus, puri movendo eſt, cum aceto ſubactus, itidem & cum pice contra articulorum fluxiones prodeſt. Farina ex his alvum cohibet, inflammationesque mitigat.

a Omnia exempl. Κριθὴ ϛ ἀρίστη λευκὴ, καὶ καθαρὰ. i. Hordeū optimū eſt, albū & mundum.

b Omnia exempl. μὴ πίσσης ἑ ῥητίνης. i. cum pice, & reſina.

HORDEUM.

NOn minus Hordeum in Italia vulgaris notitiæ eſt, quàm triticum. Eſt autem (ut Theoph. lib. 8 c. 4. de plant hiſt. memoriæ prodidit) in hordei genere differentia, quippe quòd aliud binis verſibus, aliud ternis quaternisq́;, cumq́; plurimū ſenis: eſt enim vel ejuſmodi quoddam genus. Quod verò pluribus conſtruitur verſibus, hoc ſemper ferè ſpiſſius, poſituq́; arctius conſtat. Magnam & Indicum differentiam facit: quandoquidem ramus natum ſit brachiari, ut propoſui. Et ſpicæ verò aliis grandiores, rarioresq́; conſtant: aliis minores, frequentioresq́;: & aliis diſtantiores à ſolio, aliis proximiores, ut Achilleis cognomine. Et hordeorum ipſorum aliud rotundius, minusq́;: aliud oblongius, majusq́;, atq́; in ſpica rarius. Item aliud candidum, aliud accedens ad purpurā, quod & farinam reddere copioſius creditur: & contra hyemem, & flatus, & in totum contra cœli mutationes candido validius eſſe videtur: hactenus Theoph. Oritur & in Gallia hordeum, quod cantherinum dici putaverim, quia folliculo caſtratum enaſcitur. Galli qui ſerunt, mundum vocant hordeum, quòd ſponte granum gluma concidat, in reliquo autem non niſi ægre deglubitur. Hordeum magis quam triticum, rubiginem ſentit, minusq́; tolerat imbrium impetus. Siquidem infeſtis imbribus, aut uliginoſis locis, aut longiore pluvia dilutis ſatum in lolium degenerare affirmant. Exit Hordeum folio tritici latiore, aſperioreq́;, quinetiam culmo fragiliore, ac minore, ſed octonis articulis geniculato, ſimplici in ſtipula, folio, & eo quidem ſcabro, latoq́;: grana ſimplici amiciuntur tunica, quæ tamen ſolidè inhæreat, è cujus acumine ariſtæ prodeunt firmiores, longiores, mordaciores q́; quàm in tritico. Nititur ſibrata radice. Pinguiſſimo agro Hordeum committendum, quòd ejus ſatu facilè macreſcat ſolum, nec ſeri poſtulat, niſi ſoluta, ſiccaq́; terra. Præſtat, quod candidiſſimum eſt, farctum, ponderoſum, coctu facile, & quod ſitum non contraxit. Rufum enim, ut contra cœli tempeſtatem, & hyemem validius, ſic medica vi infirmius. Hordei meminit Galenus libr. 7. ſimpl. medic. ubi ita ſcriptum reliquit: Hordeum primi eſt ordinis in exiccando, & refrigerando: habet etiam pauxillum abſterſionis. Paulò etiam plus deſiccat, quàm farina fabacea, cui non inſint cortices: cætera verò ſimilia ſunt foris utentibus. In cibo autem hoc fabis præſtat, quòd flatuoſam naturam exuat: fabis, quantumcunq́; coxeris, flatuoſa natura remanet: ſunt enim craſſioris eſſentiæ, quàm hordeum, quamobrem eo plus etiam alunt. Porrò quoniam utrumq́; paulùm à medio receſſit, multo ſunt uſui. Nam talia medicamenta multis aliis miſcentur, ceu materiæ quædam: itaq́; etiam cera, & oleum, non paucis medicamentis conjunguntur. Alphiton verò, hoc eſt polenta, multo plus hordeo deſiccat. Et primo de fac. alim. ſic inquit: Hoc item ſemen in uſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem. Siquidem illud palàm calfacit, hoc verò non modò non calfacit (quo modo nonnulla, quæ in medio ſunt calfacientium, & refrigerantiū, uti amylum, & elotus panis) ſed quoquo modo ipſo utare, ſive panes exipſo feceris, ſive ptiſanā coxeris, ſive polentam paraveris, vim quandam refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea ſuccì ſpecie à tritici natura hordeum: nam ex ſuccis, quos utrumq́; ſemen gignere natum eſt, qui quidem è tritico in nobis provenit, craſſus & viſcoſus eſt, qui ab hordeo tenuis, ac nonnihil deterſorius. Nulla igitur apparandi ratione hordeum unquam calfacit: ſed variè pro modo præparationis humectat, ac deſiccat. Etenim manifeſtè cernimus, polentam ex toſto hordeo factam ficcare: ptiſanam contra humectare, ſi quidem ut decet fuerit parata, hoc eſt, cùm in coctione quàm plurimùm intumuerit. poſtea igne lento per multum otium in chylum fuerit redacta: hæc Galen. Hordei combuſti cinis, ambuſtis, & carnibus, qua recedunt ab oſſib. utiliter inſpergitur. Hordei quoq́; farina ex aceto, & melle ſubacta, utiliter illinuntur lentigines. Caterùm cùm recentiores medici Gal. ptiſanam non ritè, & ad unguē parare noverint, ejus vice integrū deglubitum hordeum accipiunt, & tantiſper decoquunt, dum pultis

Hordeī facultas ex Gal.

Ptisanæ consider.

pultis speciem referat: tundunt q; deinde, & tenui incerniculo percolant, modò saccharum, modò dulcium amygdalarum, modò melopeponum, ac papaverum seminis cremorem, pro morborum ratione addentes. Ptisana febrientibus & pleuriticis commodissimè datur: quinetiam tabidis, & hecticâ, aut marasmo laborantibus, & præsertim addito seminis melopeponis, cucurbitæ, cucumeris & papaveris cremore. Manardus verò Ferrariensis ætate nostra acutis morbis maximè competere antiquorum ptisanam, minusq; recentiorum existimat: quòd, ut ipse asserit, Itali huic cibo à teneris non assueverint, quodq; nostri usus hordeum antiquorum hordeo facultate sit longè infirmius. Cujus tamen sententiæ, non vulgari ratione ducti medici Hippocraticam, Galenicamq; doctrinam sequentes, minimè adstipulantur. Porrò hordeaceus panis præter id, quòd ventriculo laborem inferat, frigidos, lentosq; succos generet, parum nutrit, flatusq; gignit: quanquam asserunt nonnulli podagricis hordeaceum panem peridoneum esse. Sed cùm polenta speciatim ex hordei farina fiat, interponaturq; sæpius à Dioscoride simplicibus medicamentis, ut omnibus palàm sit, quidnam extiterit polenta apud antiquos, non alienum duximus hic de ea disserere. Polentam veteres pluribus modis faciebant, ut Plinius est auctor lib.18.cap.7. Græci enim perfusum aqua hordeum nocte una siccabant, ac postero die frigebant, deinde molis frangebant. Erant & qui vehementius tostum rursus exigua aqua aspergerent, siccarentq; prius quam molerent. Alii verò virentibus spicis decussum hordeum recens purgabant, madidumq; tundebant in pila, atq; in corbibus eluebant: siccatumq; in sole rursus tundebant, & purgatum molebant. Quocunq; autem genere præparato vicenis hordei libris, ternas seminis lini, & coriandri selibras, salisq; acetabulo, torrentes ante omnia miscebant in mola. Itali verò sine perfusione hordeum tostum in subtilem formam molebant, iisdem additis, atq; etiam milio: hæc ex Plinio. Cæterùm aliam rationem parandi polentam prodidit Gal. libr. 1. de alim. facul. ubi non ex aliis seminibus admistis, ut Plinius tradit, sed ex hordeo tantùm recenti, ac novo mediocriter tosto, laudatissimam fieri polentam scribit. Quare crediderim, iis medicamentis, quæ in Dioscoridis, & Galeni scriptis polentam expetere inveniuntur, eam legitimè imponendam esse, quæ ex recenti, & viridi adhuc hordeo modicè tosto, & in farinam redacto parari debeat: quòd de hac utrunq; intellexisse non dubitem. Hordeum quod Latinis, κριθὴ Græcis appellatur: Arabibus, Xahaer, aut Shair: Italis, Orzo: Germanis, Gersten: Hispanis, Cevada: Gallis, Orge.

Polentæ consider.

Nomina.

Hordeum, κριθὴ, ἀπὸ τῦ διακεκρῖθαι, quòd eo reperto & in usum recepto, glandibus spretis, à brutis homines distincti sint. Hordei plures fuerunt Theophrasto 4. hist. 5. & 8. hist. 4. ut & Plinio lib. 18. cap. 7. differentiæ, recentioribus etiam cognitæ, in spicarum forma, in magnitudine, & in granorum ordine, eorundemq; colore. Datur polystichum (quia in multos versus spicatur) hybernum & vernum, datur & distichon: figura polystichon exprimit.

ζῦθος. ZYTHUM. CAP. LXXX.

EX hordeo potus fit, cui Zytho nomen est: is urinam cit: renes, & nervos tentat: membranis, præsertim cerebrum vestientibus, officit. Inflationes parit, vitiosum succum creat, elephantiasin gignit. Perfusum zytho ebur, obsequiosum, & operi tractabile redditur.

κῦρμι. CURMI. CAP. LXXXI.

FIt & ex hordeo potus, quem curmi nominant, eoque sæpe poto pro vino utuntur: verùm dolorem capitis movet, malum succum gignit, nervis nocet. Consimilia etiam potus genera ex tritico fieri solent, in Iberia, quæ occidentem spectat, & Britannia.

Zythi, & curmi consider.

Cervisia.

Aqua vitæ ex cervisia paratur.

Nomina.

Zythum, quantum ex Dioscoride colligi potest, potus sanè fuerit ex macerato hordeo, vel tritico paratus, illi maximè similis, qui aquilonaribus regionibus Cervisia appellatur. Siquidem hujus rei testis est Plinius lib. 22. cap. ult. ubi sic inquit: Et frugum quidem hæc sunt in usu medico. Ex iisdem fiunt & potus: zythum in Ægypto: celia, & certa in Hispania: cervisia, & plura genera in Gallia aliisq; provinciis: hæc Plinius. A zytho parum differt Curmi, quod & ipsum paretur è frugibus, nimirum hordeo, triticoq; in aqua macerato, bibaturq; vini loco. Quamobrem credendum est, nil aliud zythum, & curmi fuisse antiquis, quàm Cervisia, quam loco vini bibit hoc ævo universa regio septentrionalis: nempe Germania, Bohemia, Polonia, Cimbria, Gallia, & aliæ algentes Europæ regiones. Nec aliam inter zythum, & curmi crediderim esse differentiam, quam in conficiendi ratione, cùm eorum utrumq; fiat ex eadem fruge. Siquidem conficiendi ratio uno, vel altero modo adhibita, rerum facultates & auget, & imminuit, cùm plus, vel minus coctura adhibent artifices, quemadmodum etiam hac tempestate in Germania evenit. Nam etsi omnes illi potus ex hordeo, vel tritico parentur, diversa tamen est apparandi ratio, cùm saporibus inter se differant. Aliæ namq; dulces, gratæq; gustui sunt: aliæ verò amaræ, austeræq; habentur: quinetiam aliæ turbidæ, aliæ claræ pellucidæq; cernuntur. In Bohemia, Germaniaq; hos potus suos conficiunt, hordeum, & triticum macerant lupulorum decocto. Quo fit, ut in his locus non levi plectatur pœna, qui lupulos secuerit, vel deperdiderit. Serunt enim lupulos, coluntq; hanc ob causam, ut nos vites, demetuntq; eorum flores, & fructus statutis temporibus: quandoquidem eorum decocto macerata fruges, non modò fermentantur, sed & vini speciem induunt: quopropter potus inde confectus gustatu gratior evadit. Inebriat is largiùs sumptus, quemadmodum & vinum, perduratq; ejus temulentia longè diutius, quòd crassior, concoctuq; difficilior sit, quàm vinum: cui viribus quoq; tam similis est cervisia, ut ex ea aquam vitæ conficiam perinde ac ex vino. ζῦθος sic Græcè, ut Zythum item Latinè, & Italicè, Zitho vocatur: Germanicè, Bier: Bohemicè, Piwa.

Ζειὰ. ZEA. CAP. LXXXII.

ZEa duorum generum est: una simplex, altera in geminis putaminibus grana bina juncta gerit, ob id dicoccos appellatur. Plus quàm hordeum alit, ori grata, digeritur in panificia, minus quàm triticum alens.

Zeæ consider.

Spelta.

NIsi Zea, de qua hoc in loco differit auctor noster Dioscorides, illud fuerit frugis genus, quod Itali partim Spelta, partim Pirra vulgari lingua nominant, aliam certè frugis speciem provenire in Italia equidem non facilè crediderim

I. ZEA. * II. ZEA DICOCCOS. *

diderim, quæ legitimam referat zeam. Verùm enimverò, quod zea, Italica sit Spelta facilè ex Dioscoride conjectari potest. quòd scripserit duplicem esse zeam, quarum una simplex, altera dicoccos appellatur, eo quòd in geminis putaminibus grana bina gerat. Nam & Spelta apud Italos duum est generum: una spicas profert simplicibus granorum versibus: altera verò iis duplicibus constat. Zeam hanc quidam, ut Forojulienses, Pirra farra vulgò appellant, quòd ex ipsius deglubitis granis farris modo halicam conficiant. Plinius præterea lib. 18. c. 8. zeam esse Italiæ in Campania maximè & semen vocari ait. Id quod manifestè ostendit, cum zea fuerit copiosa fruges in Italia: facilè in hunc usq; diem ejus perdurare proventum. Quod cùm ita esse certò credam, nil aliud antiquorum Zea esse potest, quàm Spelta nobis vocata. Hanc Hetrusci antiquos quadantenus secuti, appellant vulgò biada. Nam quemadmodum hoc nomen Semen, omnibus seminib. est commune: ita biada, quæ idem est, quod seges, cunctis segetibus & frugibus communiter aptari potest. Sunt & apud Insubres, qui Speltam, Algam, quasi alicam vocent: quod facilè attestatur hanc esse zeam. Siquidem & veteres deglubitam zeam, halicam appellavere. Zea itaq; quam nos speltam vocamus, tritico haud absimili folio provenit, tenuiore tamen culmo firmioreq; : verùm spica, à tritico differt, quòd plana sit, granis tantum utrinq; è lateribus simplicibus versib. prodeuntibus, aristis longis, ac tenuibus. Duo ejus sunt genera Dicoccos, majus, firmiore, grandioreq; culmo, & spica grandiore provenit, quæ duabus siliquulis simùl conjunctis duo grana profert: alterum quod minus est, minore tum culmo, tum spica spectatur, in qua grana singula, singulis includuntur putaminibus. Seritur ubiq; locorum in agris, cæterorum frumentaceorum modo. Tunditur utraq; in pilis, donec glumam exuat, & frangitur in particulas, ptissanæ hordaceæ modo, ut suo loco inferius dicetur. Leves efficit panes, concoctu faciles, haud ingrati gustus. Zea meminit Gal. libro 6. simpl. med. sic inquiens: Zea universa sua facultate quodammodo in medio est tritici, & hordei: itaq; ex illis cognoscatur. Ejus nomen Græcum ζειὰ, Latinum, Zea: Arabicum, Hais: Italicum, Spelta, Biada, & Pirra: Germanicum, Speltz/ S. Peters Korn/ Kinkorn/ & Dinckelkorn: Hispanicum, Spelta: Gallicum, Espeltra, & Espeautre.

Semen.

Zeæ historia.

Zeæ facult. ex Gal.

Nomina.

Zea duplex quidem Dioscoridi, his tamen addere possumus eam quam oryzam Germanicam Tragus vocavit: & eam quam Zeopyron (quod Zeæ & tritici naturam habeat) Dod. & Lob. nominant. Duæ additæ icones. I. Zea prima & simplex Dioscoridis, quòd simplicis sit grani, an Typha apud Gal. C.B. Spelta prima quoad iconem, secunda quoad descriptionem, Trag. frumentum loculare, Ruell. Briza Dod. gal. Lugd. Briza monococcos, Lob. Monococcon & Frumentum barbatum, Dod. fol. Zeæ alterum genus Fuch. Zea, Matth. Lac. Cast. Zea simplex, Cord. in Dioscoridis Zea monococcos, Tab. Spelta vulgo, Cæsal. II. Zea altera quæ Rhinou & Dioscoridis eò quòd in geminis putaminib. grana bina juncta habeat. C.B. Zea, Brunf. Cord. in Dioscoridis Lon. Dod. gal. & fol. cui & Spelta & Semen Latinorum: Zeę primum genus, Fuch. Spelta prima, Trag. Far. Cæs. Zea, Ador. Far. adoreum Tabernæmontano. Hæc & aristis armatur, ut expressit Zeæ alterius nomine Matth. Lac. Cast. Zeæ majoris seu dicocci, Lugdunensis historia.

Κρίμνον. CRIMNON. CAP. LXXXIII.

CRimnon crassior est ex zea, triticoq; farina, ex qua pultem faciunt. Abunde alit † sed ægrè conficitur: alvum vehementius adstringit, si zea, ex qua fit, prius torreatur.

Crimnum

Crimni consider. Nomina.

Crimnum crassior zea, aut tritici farina extitit apud antiquos, qua ad pultem conficiendam utebantur: quaq; loco panis diutius victitarunt, ut Plinius est auctor lib. 18. cap. 8. Κρίμνον id Græci, quod etiam Latini Crimnum, & Hispani Farina atorcolada, aut Rolum vocant.

† Neq; Ruellium, neq; communem, vulgatamq; Græcam lectionem hic secuti sumus: sed Marcellum, qui probatissimi codicis testimonio non εὐκατέργαστον, quòd facilè conficiatur: sed δυσκατέργαστον, quòd ægrè concoquatur, legendum putat.

ὄλυρα. OLYRA. CAP. LXXXIIII.

Eidem zeæ generi † olyra adscribitur, sed minus aliquantò nutrit. In panes, ut zea, cogitur. Fit quoque ex olyra crassior farina, quam Græci crimnon vocitant.

Olyræ consider. Marcelli lap.

Olyram zeæ esse speciem, Dioscoridis testimonio, ambigit nemo, tametsi hac ætate non seratur in Italia: ideoq; Gal. iisdem Olyram pollere facultatib. ait, quibus & zea: is.n. utramq; inter triticum, & hordeum medium tenere temperamentum asseruit. Adducitur autem Marcellus, Dioscor. interpres, ut ferè credat, Olyram à Secale vulgò vocato, è quo rustici Alpium cultores panem conficiunt, minimè differre. Qua in re Plinium alioqui sibi familiarem, haud accuratè legisse videtur, cùm non animadverterit, seorsim ac differenter scripsisse illum de Olyra & Secale, quod speciatim Farraginem appellat. Nam lib. 8. c. 10. de olyra sive Arinca sic idem habet Plinius: Ex Arinca dulcissimus panis, ipsa spissior quàm far, & major spica, eadem & ponderosior. Rarò modius grani decem & septem libras implet. Exteritur in Græcia difficulter, ob id jumentis dari ab Homero dicta. Hæc est, quam olyram vocant. Eadem in Aegypto fertilis, faciliq;. De Secale autem scribens lib. 18. cap. 16. Id autem, inquit, quod Secale sive Farrago appellatur, occari tantum desiderat. Secale Taurini sub Alpib. Asiam vocant, deterrimum, & tantùm ad arcendam famem utile. Fœcunda, sed gracili stipula, nigricia triste, sed pondere præcipuum. Admiscetur huic Far, ut mitiget amaritudinem ejus, & tamen sic quoq; ingratissimum ventri est: nascitur qualicunq; solo: hæc ille. Quib. non solùm liquidò constare non ambigo, Secalam quidem ab Olyra differre, sed quòd nullum aliud sit granum, quàm vulgaris Siligo nostra. Siquidem hæc præter id, quod in Italia adhuc genuinum nomen retinet, ubi Secala ubiq; ferè appellatur, cæteris quoq; notis Plinianæ Secali correspondet. Est.n. fœcunda, stipula tritico graciliore, nigricans, tum ipsa, tum ejus panis: quinetiam rustici farris loco, tritici aut Milii tertiam partẽ admiscent, ut panis amarorem amittat, qua seminum mistura olyra minimè indiget, cùm dulcissimum per se conficiat panem. Ad hæc plurimum differre Olyram à Secala nostrate testatur gravissimus author Gal. lib. 1. de alim. fac. ubi sic habet, de Typha, Olyra, & Zea scribens: Typhæ semen extrinsecus corticem habet veluti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulò post inquit. Ex nobilissima autẽ Olyra, cùm ut decet, fuerit decorticata, nominatim Tragum conficiunt: id quod repetiit lib. de attenuante victus ratione, sic inquiens: Cæterùm semen ut Hordeum, Olyra, & Avena, est mundandum, & cortice spoliandum: ideoq; dicebat Plinius, quòd in Græcia Olyra difficulter exteritur. Siquidem Secala vulgaris nostra decorticatione non indiget, quemadmodum nec Triticum, cùm ipsa tritura tantũ nuda è folliculo prodeat. Præterea ex colore quoq; noscitur, Olyram non esse Secalam vocatam, ut Gal. lib. 1. de alim. fac. Testatur his verbis: Color in hordeis quidẽ & Olyris est albus, in triticis autem subflavus, id quod nusquã in Secala visitur. In eodẽ versatur errore Otto Brunfelsius, & Janus Cornarius, quorum sententiis manifestò ea, quæ diximus, refragantur. Præter id non possum non admirari Hermolaum, Manardũ & Ruellium, alioqui doctissimos viros, quippe qui uno ore fateantur, quod tamen nusquam reperitur, Olyrã Plinio Siliginem nuncupari, cùm is non siliginem, sed Arincam Olyram vocaverit, & speciatim de utraq; tanquam de rebus invicẽ discrepantib. scripserit lib. 18. c. 8. 9. & 10. Is enim pro siligine intelligit quoddã præstantissimi frumenti genus, è cujus farina selectiore parte veteres panem conficiebant omniũ præstantissimum, levissimumq;. Pro Olyra autem aliam frugis speciem, è qua dulcis fiebat panis. Plinii autẽ verba sunt hæc: E siligine laudatissimus panis, pistrinarumq; opera laudatissima. Præcellit in Italia, si Campana Pisis nata misceatur. Russior illa, at Pisana candidior, ponderosior verò Cretacea. Justum est è grano Campanæ, quam vocãt castratam, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura, sextarios quinq;. Præterea floris semodium, & castratã, è modio redire sextarios quatuor siliginis, vel è gregali sine castratura, sextarios quinq; Præterea floris semodium, & cibarii, quod secundariũ vocant, sextarios quatuor, furfuris sextarios totidem. E Pisana autem, siliginis sextarios quinq;, cætera paria sunt. Item eodem li. c. 10. Similago, inquit, ex tritico fit laudatissima, ex Aphrico justum est, e modiis redire semodios, & pollinis sextarios quinq;. Ita n. appellant in tritico, quod florem in siligine. Hoc ærariæ officinæ, chartariæq; utuntur. Et cap. 11. Panis summa laus, ait, Siliginis bonitate, & cribri tenuitate constat. Plinio quoq; videtur subscribere Gal. lib. 1. de facult. alim. cap. de Tritico, de panibus scribens, ubi sic habet: Et apud Romanos quidem, ut etiam apud alios propemodum omnes, quibus ipsi imperant, panis quidem purissimus σιλιγνίτης id est Siligineus: qui autem huic est proximus σεμιδαλίτης, id est Semilaceus nuncupatur. Verùm σεμίδαλις quidem Græcum nomen est, & antiquum: Σιλίγνις verò neq; Græcum est, neq; ipsam aliter possum exprimere. Inter panes igitur Siligineus plurimum alimenti præstat post ipsum autem Semilaceus, tertio loco Medius, qui & συγκόμιστος & αὐτόπυρος dicitur: quartum post hunc sordidorum genus, in quibus furfuraceus est postremus. De olyra autem agens: Olyrini sanè panes, inquit, si ex bona Olyra fiant, post triticeos saltem sunt præstantissimi, secundi autem ab his sunt Typhini. Quod si olyrini ex vitioso semine sint facti, Typhini non erunt eis inferiores: hæc ille. Quibus sanè nulla dubitatione convincitur, contra eorundem doctissimorum virorum sententiam, Olyram non esse Siliginem: quæ quantum differat à Secala nostrate, non solùm ex panis ipsius præstantia scire quis poterit, qui aliter sentiat, sed etiam ex ejus historia apud Plin. lib. 18. ca. 10. ubi sic habet: Siligo nunquam maturescit pariter, nec ulla segetum minus dilationem patitur, propter teneritatem, iis, quæ maturuere protinus granum dimittentibus, sed minus quam cætera frumenta in stipula periclitatur, quoniam semper rectam habet spicam, nec rorem continet, qui rubiginem faciat: hæc ille. Quæ sanè evidenter admodum distinguunt Secalæ vulgaris, & Siliginis antiquorũ differentias. Sed mirum, quòd secuta à Romanis ætas adeò hoc præstantissimum semen neglexerit, ut non solùm in Italia, ubi frequentissimum habebatur, sed in tota Europa, nusquam hoc ævo reperiatur. SECALE folio provenit tritici angustiore, stipula tenuiore, sed firmiore, ac proceriore, spica pendente, aristis infirmioribus, sed fœcundis granis: diu floret, adeò ut quadragesimo tantum die à flore maturescat. Seritur alpinis tractibus. Refrigerat & humectat ordine primo: emollit, abstersione non vacans, & pus movet. Sordidos efficit (Plin. lib. 18. ca. 16.) efficit panes, agrestibus hominibus idoneos, amarulentos ac lentos, atq; facile permeabiles: minus alit quàm triticum & hordeum. Secalæ vulgaris farina, quod glutinosa emplasticaq; sit, utiliter additur in emplastris pus moventibus. Seminis decoctum tineas ventris pellit, præsertim addito coriandri semine. Ideoq; Mulomedici Secalam decoctam dare solent jumentis, quæ tineis infestantur. Idonea est farina ad glutinum librariorum parandum, est enim cæteris tenacius. Culmorum cinis aquæ subactus & illitus, pedum, manuumq; rimas sanat. Culmi aquæ macerati utiles sunt festucandis vitibus, junci enim, aut genistæ vicem explent. Olyra Græcis ὄλυρα, Siligo Latinis dicta, aliud

Marginal notes: Secale. — Olyræ & Secalę differentiæ. — Brunfelsii, & Cornarii er. Hermolai Ruellii & Manardi lapsus. Siligo antiquorũ. — Siliginis descriptio ex Plinio. — Secalæ vulgaris vires.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0454-1 DFG

SECALE.

TRITICUM AMYLÆUM.

aliud apud alias nationes nomen non habet. Secala autem vulgaris Latinis Secale, ſive farrago: Germanis, Korn: *Italis, Segala: Hiſpanis, Centeno blanquo: Gallis, Seigle blanche: Bohemis, Zito.* Nomina.

Secale ſive Rogga duplex eſt, unum enim autumno, alterum vere ſeritur: hybernum majus, vernum minus eſt. Siligo, Brunf. Lon. Siligo veterum & ſecale, Trago: Secale Fuchſ. Dodon. gal. Matth. Caſt. Lobel. Tab. Lugd. Olyra, Cord. in Dioſc. Rogga ſive Secale, Dod. fol. Fit aliquando ut ob copioſius alimentum attractum grana ob corticem tenerum ruptum, longiora reddantur, quæ à fervore Solis forinſecus nigreſcunt, intus verò denſiore & candida materia conſtant. Quod vitium aliqui matrem Secales, alii clavos Siliginis vocant. At Plinius lib. 18. c. 17. hoc intellexit, dum inquit, inter vitia ſegetum & luxuriam eſſe, cùm onerata fertilitate procumbunt: ſunt tamen, qui ſtatuant Plinium eo loci id voluiſſe exprimere, quod Theophraſtus 8. hiſt. 7. φυλομανίαν, inſanam foliorum luxuriam vocavit. Hujus figuram cùm nemo expreſſerit, in noſtra hiſtoria proponetur.

Ἄθηρ. ATHERA.

CAP. LXXXV.

AThera ex zea fit tenuiſſimè molita: eſt autem ſorbitio, quaſi liquida pulticula, infantibus conveniens, & cataplaſmatis efficax.

CUm Dioſcorides ſatis ſuperq́, declaraverit, quid ſit Athera, neceſſarium quidem non duximus, de ea plura ſcribere. Veruntamen illud ignorandum non eſt, quòd nonnulli auctores ſunt, qui Atheram etiam fieri aſſerant ex tritico, olyra, & amylo. Hæc Germanis vulgò Moſa nuncupatur, utunturq́, ea plurimum non modò infantulorum lactentium cibis, quemadmodum nos pane in aqua decocto, ſed & quotidianis menſis, quam ex farina, lacte, & butyro parant, ut ii quidem norunt, qui diu in Germania verſati ſunt. Quæ ἄθηρ Græcè, Athera item Latinè, & Italicè nominatur: Germanicè, Muos: *Hiſpanicè, Papas.* Atheræ conſider. Nomina.

Τράγος. TRAGOS.

CAP. LXXXVI.

TRagos quandam halicæ frugis figuram gerit: multò minus, quàm zea nutrit, quòd multum aceris habeat: quare ægrius conficitur, alvumque magis emollit.

TRagos, quem aliqui halicam, nonnulli verò far notis referre aſſerunt, hac ætate, quod ego ſciam, non provenit in Italia. At quoniam (ut Plinius inquit lib. 18. cap. 10.) ex oriente peregrinus nobis invectus erat, unde noſtro etiam ævo innumera deferuntur plantæ, mirum quidem non eſt, ſi, tam longo temporis tractu, relicto Italico cultu, in proprium redierit ſolum, ex quo primùm ad nos advehi cœpit, ut in aliis quàm plurimis eveniſſe comperimus. Nomen ejus Græcum τράγος, Latinum quoq, Tragus: Arabicum, Sult: *Germanicum,* Amelkorn: *Gallicum, Double turguet.* Tragi conſiderat. Nomina.

Cum Tragos Germanis Amelkorn dici auctor sit Matthiolus, placuit figuram Frumenti seu tritici amylæi Germanorum adjicere.

Βρῶμος. AVENA. CAP. LXXXVII.

a Meum ἀκαρῆ ἄκρα δίκελα. i. veluti locustas bipedes. Cat. ἀκρίδια δίκελα. i. locustulas bipedes.

Avenæ cognitio.

AVENA.

Avenæ facultates ex Gal.

Nomina.

ORYZA.

Oryza.

AVena genicula quædam habet: folio, & stipula triticum imitatur: & in cacuminibus dependentes parvulas veluti a locustas bipedes gerit, in quibus semen continetur, utile ad cataplasmata, uti hordeum. Pulte hujus alvus sistitur: prodest tussientibus in sorbitione succus.

TAmetsi Avena, vulgaris notitiæ seges, seratur in campis gaudeatq; frigido tractu, & edita sit à natura in equorum potius, quàm hominum alimentum, in Germania tamen ab acerbis repurgata, & jure pinguium carnium elixa, frequenter in cibis sumitur, quemadmodum in Hetruria far, & oryza. Sic enim parata cibus sit haud ingratus, & præsertim ubi æstur antequam disiliat. Quin & pulticulam Germani ex ea parant eadem ratione, quam in Athera paulò superius retulimus. Bromos, id est, Avena (ut Galenus memoriæ prodidit libr. 6. simpl. medic.) unum est ex leguminibus: verùm ut medicamentum similem hordeo vim obtinet. Nam illitum desiccat, & digerit mediocriter, & sine morsu: temperiem autem habet paulò frigidiorem: nonnihil etiam adstrictionis obtinet, ut ventris profluvia juvet. Et primo de alimentorum facultatibus: Hoc semen (inquit) in Asia perfrequens est, & potissimum in Mysia, quæ est supra Pergamum, ubi & typhæ, & olyræ uberrimus est proventus. Jumentorum autem est alimentum, non hominum: nisi utiq; aliquando extrema fame, ad panes ex eo quoq; semine conficiendos compellantur. Citra famem autem coctum, ex aqua æstur cum vino dulci, aut sapa, aut mulso. Eadem cum putamine calefacta, & in sacculis adhibita, flatuosos dolores tollit. Cæterùm Avenæ farina (ut Plinius adnotavit libr. 22. cap. 25.) decocta in aceto nævos tollit. Seges hæc, quæ βρῶμος Græcè: Avena Latinè vocatur: Arabicè, Cartamum, sive Churtal: Italicè, Vena sive Gena: Germanicè, Habern: Hispanicè, Avena, & Avea: Gallicè, Auoyne.

Avena βρῶμος, forsan à βρῶμα quod cibum significat: nam ut auctor est Plinius lib. 18. cap. 17. Germaniæ populi eam serunt, quibus frumenti instar est, cujus pulte etiam vivunt: & sanè quotidiano usu apud Germanos frequentissima, non autem sola hac pulte utuntur, ut falsò Plinius scribit. Theophr. 4. de caus. plant. 6. Avenam ex Zea fieri: & Plinius loc. cit. primum frumenti vitium esse, & in eam hordeum degenerare, scribit. Hæc triplex est, vulgaris, dein nigra, tum nuda.

Ὄρυζα. ORYZA.

CAP. LXXXVIII.

ORyza frugum generis est, in palustribus, riguisq; nascens. Mediocriter alit: sed alvum supprimit.

ORyza folio exit arundinaceo, carnoso, porro haud absimili: culmum fert cubitalem, & sæpe majorem, geniculatum & tritico crassiorem, firmioremq;, in cujus summitate spica prodit, in ramulos divulsa, in quibus semen utrinq; impari exortu provenit, cortice subflavo, aspero, tenuibus quasi costis striato, ovi figura, quod gluma expoliatum, candidum est. Gaudet locis uliginosis ac palustribus. Provenit copiosa in nonnullis Italiæ locis, humecto tantùm solo: sed copiosis-

piosissima in Asia, Syria, & Aegypto. In cibis Oryza admodum est familiaris, concoctuq; facilior evadit, & ori gratior, ubi ex lacte bubulo, aut amygdalarum cremore, aut carnium pingui jure decocta fuerit. Datur utiliter in cibis, dysentericis, cœliacis, & diarrhœa affectis, præsertim ubi prius torrefacta, in lacte, in quo igniti calculi fuerint extincti decoquatur. Sunt, qui oryzam quoq; dicunt genitale augere semen, in bubulo lacte decoctam, additis saccharo, & cinnamomo. Oryzæ decoctum utiliter dysentericis infunditur, ac etiam potandum datur. Farina bellè quidem cataplasmatis admiscetur repellentibus: mammarum incipientes inflammationes arcet cum rosis & anthemide decocta, & illita. Hujus meminit Gal. qui lib. 8. de simpl. med. facultate, sic de ea paucis scribit: Oryza habet adstrictorium quippiam: quare mediocriter ventrem sistit. Et lib. 1. de aliment. facultat. Semine hoc, inquit, omnes in sistenda alvo utuntur ipsum eodem modo, quo halicam decoquentes. Difficilius tamen quàm halica conficitur, & minus alit, ceu utriq; & in edendi suavitate ab ea quàm plurimum deficit. Ut ὄρυζα Græcis, ita etiam Latinis oryza nominatur: Arabibus, Arz seu Arzi: Italis, Riso: Germanis, Reiß: Hispanis, Atroz: Gallis, Ris. Nomina.

Oryza: ὄρυζον Theophrasto 4. hist. 5. ex qua Plinius lib. 18. cap. 7. Ptisanam fieri scribit, quod aliqui de Oryza quæ vulgo cortice nudata venalis habetur, intelligendum volunt. Dicitur Oryza Italica, ad differentiam Germanicæ. C. B. Oryza peregrina, Trag. Oryza, Brunf. Cord. in Dioscor. Dod. Matth. Lac. Lon. Lob. Cast. Cæsalp. Lugd. Cam. Tab. cui & Hordeum galaticum.

Χόνδρος. HALICA. CAP. LXXXIX.

HAlica fit ex zea, quam dicoccon appellavimus: plus alit, quàm oryza: alvum *a* magis cohibet, *b* stomacho longè utilior. Decocta in aceto, illitaque lepras tollit: unguium scabritias extricat: incipientibus ægylopiis medetur. Decoctum dysentericis, quos excruciat dolor, infusum, idoneum est.

a Magis non legit Orib.

b Orib. τοτέρα-χος. i. stomacho utilis.

HAlicam antiquitus parabant ex zea, cretam, & gypsum admiscentes. Hujus rei auctor est Plinius lib. 18. cap. 11. sic inquiens. Halica fit è zea, quam semen appellavimus. Tunditur granum ejus in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, ut notum est, pilo vinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea, excussis inde tunicis. Iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt halicæ tria genera, minimum, ac secundarium, grandissimum verò apherema appellant. Nondum habent candorem suum, quo præcellunt, jam tamen Alexandrinæ præferuntur: postea mirum dictu, admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremq;, & teneritatem affert. Invenitur hæc inter Puteolos, & Neapolim in colle Leucogeo appellato. Halica adulterina fit maximè è zea, quæ in Aphrica degenerat. Latiores ejus spicæ, nigrioresq; & brevi stipula, pinsunt cum arena, & sic quoq; difficulter deterunt utriculos: posteaq; gypsi pars quarta inspergitur, atq; ut cohæserit, farinario cribro subcernunt: hactenus Plinius. Ex quo non satis admirari possum, quod veteres & cretam, & gypsum in cibis simul cum Halica citra noxam esit assent, cùm procul dubio compertum sit, gypsum, in corpus assumptum adeò spiritibus meatus obstruere, ut facilè homines strangulet. Nisi fortasse dixerimus, quod quanquam aliqui cretam, alii verò gypsum halicæ commiscerent, ut candidior, & mollior evaderet: ablutionibus tamen prius eam expurgabant, quàm decoquendam traderent. Namq; & hoc tempore gingiberis radices fabrili rubrica inficiunt, ut illas à carie, & teredine vindicent: quæ tamen & abluitur, & deraditur, & cribro excutitur, cùm in ciborum condimentis, vel medicamentorum misturis ea expetuntur. Hoc enim mihi visus est innuisse Gal. lib. 1. de alim. facult. cùm ait: Cæterùm diligentissimè, dum ex halica elota sorbitiones parantur, animadvertere oportet. Quippe cùm Halicam ad sorbitiones parandas elui præcipiat, id sanè facere videtur, ut repurgetur à creta, & gypso, quibus inficiebatur. Quòd autem in cibum non sumeretur Halica, quæ ab omni mangonio non esset purgata, ostendit idem Gal. loco nuper citato, cùm inquit: Halica ex genere est tritici, quæ valenter nutrit, succumq; lentum habet, sive in aqua duntaxat cocta cum mulso, aut dulci vino, aut etiam adstringente sumas, sive ex oleo, saleq; conditam. Qui autem per sanitatem ob vehementem ventris mordicationem, sive à bilioso humoris copia, sive aliundè profectam, sorbitione egent, iis halicam affatim coctam, quoad teneram flaccidamq; adepta colliquescat, deinde conditam, & colatam, ut ptisanæ colato cremori persimilis sit, sorbendam exhibeto. Hæc Galenus, qui certè tot laudibus hac in re Halicam non commendasset, si creta, vel gypso admistam assumpsissent in cibum. Fiebat antiquitus Halica non modò ex Zea, quæ dicoccos dicitur, sed etiam ex tritico, & aliis frumentaceis, ut ex Galeno, Paulo, Aëtio, & aliis intelligi facilè potest. Fit & hoc tempore in universa Italia, quamvis eam non Halicã, sed Far falsò appellitent. Namq; far ab halica longè diversum putamus. Quòd autem Far à chondro, sive halica differat, sitq; per se frumenti, vel tritici proprium genus, antiquis Adoreum vocatum, è quo Far ipsum paratur, id sanè ex plurium probatissimorum auctorum scriptis apertissimè constat. Siquidem id primùm declarat Plin. lib. 18. c. 8. sic inquiens: Frumenti genera non eadem ubiq;, neq; ubi eadem, sunt iisdem nominibus. Vulgatissimum far, quod Adoreum veteres appellavere. Quin & eodem capite, ut fortasse palàm faceret, aliud esse Zeam, è qua fit halica, aliud verò far: Qui zea utuntur, inquit, non habent far. Item cap. 7. ejusdem libri: Populum Romanum, ait, farre tantùm è frumento trecentis annis usum Verrius tradidit. Quo tempore Romanis nullus fuit halicæ usus, ut ipse testatur Plinius lib. 22. capit. 25. cùm inquit: Halicares Romana est, & non pridem excogitata, neq; arbitror Pompeji magni ætate in usu fuisse. His accedit Asclepiadis, & Galeni auctoritas libr. 7. de compositione medicamentorum secundum locos in quodam eclegmate ad cruenta sputa, ubi sic habet. Farris Clusini appellati sextarii dimidium, decocti marrubii viridis sextarium unum: hæc in vas vitreum conjecta, diem & noctem macerari finito. Sequenti die pharmacum mollito, quemadmodum halicam maceramus: hæc Galenus. Quibus palàm est à farre differre halicam. Galeno deinde subscribit Aetius libr. 9. cap. 45. ubi ex Archigene hæc habet. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis far appellant, hoc modo paratur: Frumentum modico tempore aqua madefacito, indeq; extractum, ac in pilam conjectum, veluti ptisanam, à cortice repurgato, ubi verò corticem exuerit tollito, atq; in sole siccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, crassissimè molito, ita ut granum unum in quatuor, aut quinq; partes redigatur, & siccum asservato. Usus autem tempore halicæ modo coquitur, & à sanis in cibo sumitur. Pro ægris verò variè apparatur, & epithematis quoq; admiscetur. Quidam spicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipsisq; far concinnant, quo modo & suavius, & jucundius redditur: hactenus Aetius. Ex cujus, & supradictorum testimonio, illud planè omnibus patere arbitror, quòd far ab halica dissideat, qua de re etiam plura, duce Deo, dicemus in epistolis nostris. Halicæ differentia. Farris, & halicæ differentia.

Quod Græcis Χόνδρος, Latinis pariter & Italis Halica nuncupatur: Arabibus, Chandaros. Nomina.

κέγχρος. MILIUM. CAP. XC.

MIlium in panes coactum minus cæteris frugibus alit: fistit pulte sua alvum, urinam cit. Torretur milium, fervensque in sacco ponitur, ut torminibus reliquisq; doloribus, si foveatur, auxilio sit.

Milii cõfid. & histor.

MILIUM.

Milii vires ex Galeno.

I. PANICUM MINORE PANICULA.

Nomina.

Milium, folia profert arundinacea, panico aqualia, calamum bicubitalem, crassum, geniculatum, lanuginosumq;, radicem multiplicem, ac duram, paniculis divulsis è cacumine dependentibus. In quibus copiosum oritur granum, subrotundum, solidum, læve, subflavum, tenui tunica vestitum. Seritur in agris, pingui & stercorato solo. Ejus panis dum recens est, & arte quadam pistoria rectè paratus, ut Veronæ fit, & ita calidus, ut ex furno excipitur, devoratus, sua quadam dulcedine placet, & à pluribus expetitur. Quare non desunt, qui ipsum calidum per plateas circumferant, clamantes. Pan di miglio caldo caldo: at cum obduruit ingratus sanè est. Sylvani, qui carbones, & arbores secant in Tridentino agro, sola pulte Miliacea, quam vulgò appellant Polenta, se alunt, eam cum lacte edentes, nec alio dicunt se posse alimento perdurare. Quare anno toto hoc tantum alimento vivunt, & fontanam aquam potant. Milium fomentum est optimum ad siccandum contra morsum, & ad flatus repellendos, præsertim ubi cum sale admistum fuerit. Siquidem rectè ad tormina adhibetur, quæ à flatu excitantur, & ad lateris dolores quin etiam præstantius est additis chamæmeli floribus. Medicamenta, quæ in milii acervo sepeliuntur, diutius à carie, & putredine præservantur: imò & ipsæ carnes recentes milio aslate sepultæ, pluribus diebus à putredine vindicantur. Milium, ut libro 7. simplicium medicamentorum prodidit Galenus, primo ordine refrigerat, exsiccat verò tertio exoluto, aut certè secundo intenso: paululum etiam habet tenuitatis. Ex hac tum consistentia, tum temperatura instar quidem edulii comestum, planè inter omnia frumentacea edulia minimum confert nutrimenti, sed & ventrem deficcat. Porrò foris impositum in sacculis idoneum est fomentum iis, quæ citra morsum exiccari postulant: & cataplasmatis modo illitum exiccare potest, attamen admodum friabile est, proinde difficilis est ejus in cataplasmatis usus. Quibus omnibus ea prorsus adstipulantur, quæ idem de Milio tradidit libr. 1. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Milio item in pane nonnunquam utuntur, urgente frugum penuria. Panis tamen ex eo exigui est alimenti, & refrigerans. Conflat insuper præaridum, & instar arenæ, aut cineris friabilem esse: nihil enim in se habet pinguedinis, & lentoris. Jure ergo alvum humentem deficcat. Agricolæ hujus farina cocta, admisto adipe suillo, & oleo vescuntur. Κέγχρος Græcè: Milium, Latinè dicitur: Arabicè, Feuers. Geguers, sive Giaures: Italicè. Miglio sive Meglio: Germanicè, Hirß: Hispanicè, Millo, & miyo: Gallicè, Millet.

Milium à milliari summa Festo, quasi millesimum granum ferat: κέγχρος Theophr. 8. hist. 3. à minutis ficuum granis numerosissimis, quæ κεγχρώδεις vocantur: πάσπαλος, Hippocrati: πάσπαλος, Galeno. Habetur semine luteo ac albo: alterum semine nigro, quod à vulgato differt, caule latiore & non hirsuto & latiore juba. In Argovia nunc frequenter seritur nigrum, quod ex radice caules emittit non adeò ut in priori altos, foliis latioribus, juba sparsa & minore, semine aliquantum majore & rotundiore, & ad pultes conficiendas altero longè utiliore. De Indico dicetur sequenti capite.

a Meum. λεῖ τινες μελίλευ καλεῖσθαι. i. eam aliqui Melinem appellant.

Ἔλυμος. PANICUM. CAP. XCI.

PAnicum a frumentaceis seminibus annumeratur, milio simile, eodemque modo in panes subigitur. Eosdem habet usus: minus tamen & nutrit, & stringit.

Panicum

II. PANICUM DOMESTICUM. III. PANICUM SYLVESTRE.

PAnicum folio, radice, culmo, milio est per omnia simile, paniculis autem differt. Siquidem in Panico pedali longitudine panicula provenit, ad terram versa, non ut in milio divulsa, sed prædensis compacta racemis, granis numerosis, hirsutisq;. Seritur in campis mense Majo, & quandoq; statim post messem. Est & aliud genus, quod mammosas ferè paniculas gerat, & pene semen racematim proferat, copiosiore proventu. Color paniculis varius: namq; in quibusdam candicat, in aliis rufescit, in pluribus verò flavescit. Reperitur & SYLVESTRE, sed cibis inutile, & tantùm aviculis idoneum, quibus paniculæ offeruntur. Hoc sativo longè minus, gracili admodum stipula, geniculata tamen, cubitali longitudine, aut majori: foliis angustioribus, brevioribus, asperisq;, paniculis in cacumine longis, subrubentibus, hirsutis & asperis, adeò, ut pertinaciter vestibus inhæreant, sed panico valde minoribus. Sponte per se provenit in hortis & viridariis: quinetiam in campis, & vineis. Vis illi panico similis, sed longè magis adstringit, siccat ac refrigerat: ut scriptum reliquit Galenus, libro 6. simplicium medicamentorum, ex leguminum genere est, milio specie simile, facultate certè pauci nutrimenti, & exiccatoria. Sistit quoq; nonnihil ventris fluxus, ceu ipsum etiam milium. Si verò foris illinatur, exiccat, atq; refrigerat: hac Galenus. Cæterùm scribit Ruellius secundo de natura stirpium volumine, Panicum in Italia Melicam appellari. Quæ in re apertè hallucinatur: namque melica, quæ apud Insubres vulgò Melega nominatur, illud genus frugis est, quam nostrum vulgus in Hetruria Saggina vocat: alii verò in Italia populi Sorgo appellant. Nec usquam, quòd sciam, in Italia panicum melica vocatur. MELICA autem (ut utar hoc nomine) frugu est genus tam forma, quàm proceritate arundinem referens, adeò ut campi, in quibus ad maturitatem usque adoleverit, arundineta repræsentare videantur. Ejus tamen calamus non ut vulgarium arundinum, inanis est, sed saccharyferarum arundinum modo, alba farctus medulla, Sambuci modo. Paniculæ quas ad Cybelis pomorum magnitudinem summis proferunt culmis, magnas, crassasq;, quædam cùm maturitatem senserint, in nigro rufescunt: quædam verò nigredinem in universum contrahunt, quædam subalbicant granis compluribus onustæ. Seritur in campis aratro cultis ac stercoratis. Refrigerat, siccat, cohibet & resolvit. Facultas ei haud milio dissimilis. Depectitur granum à rusticis, moliturq; in farinam, & inde in agrestem cogitur panem concoctu contumacem, & qui parum alat: alvum adstringit: etsi in Hetruria potius ad columbarum, gallinarumq; seratur saginam, quàm ad hominum alimentum. Hoc Plinio libro 18. cap. 7. Milium est INDICUM, quod tamen non animadvertit Ruellius, alioqui maximus Plinii sectator. Plinius enim sic habet: Milium intra hos decem annos ex India in Italiam invectum est, nigrum colore, amplum grano, arundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem, pragrandibus culmis, lobas vocant, omnium frugum fertilissimum. Est & aliud Milii Indici genus, quod primum mihi Patavio missum est, à Jacobo Antonio Cortuso, Nobili Patavino & rei plantariæ studiosissimo. Verùm hoc altero longè nobilius, præstantiusq; habetur, nam glumam facilè exuit, & minorem, pulchrioremq; conficit panem: idem culmo, foliis, paniculisq; alteri simile habetur. Sed hæc omnia in Bohemia minora provenerunt, aeris fortasse inclementia. Fit è milii Indici communis arundinum medulla medicamentum ad strumas valde utile, hoc modo: Sumuntur hujusce milii internodia decem, extrahiturq; inde universa medulla, huic spongiæ novæ integræ, rubensq; additur, & igni simul comburuntur: deinde in pulverem teruntur, additis piperis nigri granis duodecim. Pulveri admiscetur triticeæ farinæ uncia, & postea exceptis omnibus ovo recenti, inde placentula conficitur, & sub ferventibus cineribus coquitur. Demum in sex partes dividitur, & Luna decrescente, pars una alternis diebus vesperi strumoso dormitum ituro propinatur, nullo addito potu: fitq; ita, quousq; affectus senas illas voraverit

Panici consi. & historia. Panicum alterum. Panici sylv. consid. Panici vires ex Galen. Ruell. lapsus. Melicæ consideratio. Milium Indicum Plinii. Milii Indici aliud genus.

IV. MILIUM INDICUM.

Nomina.

raverit particulas: deinde altera, & tertia luna idem repetitur. Hoc medicamento plures curati sunt. Flores, qui rubris Milii Indici Paniculis excutiuntur, drachmæ pondere ex rubro vino hausti, rubra fœminarum profluvia sistunt, quemadmodum ex albis paniculis accepti albos quoq; uteri fluores cohibent. Dantur pari juvamento etiam dysentericis, & cæteris alvi fluxionibus affectis. Idem præstat granorum putamen, ovi vitello probe decocto exceptum, & à jejunis sorbo devoratum. Quod Ἕλυμος *Græcis: Panicum Latinis appellatur: Arabibus, Dochon: Italis, Panico: Germanis,* Fenich: Heydelfenich/ Fuchsschwantz: *Hispanis, Panico, & Paniso: Gallis, Panic. Milium Indicum. Hetruscis, Sagina: Longobardis Melega: Venetis, Sorgo. Panicum sylvestre Græcis* ἕλυμος ἄγριος: *Italis, Panico salvatico, seu Panicastrella.*

Panicum à panniculis quibus semen ineſt, Plinio lib. 18. cap. 7. quod mel frugum Diocli dici, idem lib. 22. ca. 25. teſtatur, qua de re dictum plenius in noſtro Phytopinace. Hoc quadruplex reperitur, minore, majore & cærulea pannicula: & Indicum de quo ſupra. I. Quod & vulgatius, dicitur Panicum pannicula minore C.B. Milium exiguum, Trag. Panicum Fuchſ. Cord in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Dod. gal. & fol. Lon. Lob. Cęſalp. Tab. Cam. Hoc variat panniculis albis, flavis, purpureis, quare ſemine eſt albo, luteo ruffeſcente. II. Panicum pannicula majore C. B. Panicum domeſticum, Matth. Panicum, Lacu. Caſt. Panicum aliud Indicum pannicula villoſa, Lob. Panicum Indicum, Dodo. fol. & Tab. cui & villoſum & Hiſpanicum. III. Panicum ſylveſtre eſt, quod quadruplex exiſtit, primũ quidem duplex, ſine ariſtis & cum ariſtis: alterum ſimpl. ſpica molli: tertium ſpica aſpera, & quartũ ſpica nigra. Figura adpoſita Panici eſt ſylveſtris ſine Ariſtis, ſiquidẽ alterius ejus ſpeciei utriculi in oblongam ariſtam deſinunt, C.B. dicitur Panicũ paluſtre, & ſylveſtre, Dod. gal. Panicũ ſylveſtre Matth. Caſt. Taber. Lugd. Cam. Panicum herbariorum ſylveſtre Lobel. Panicaſtrellæ ſimilis alia, Cæſalpin. Gramen Mannæ alterum, Dodon. fol. & Lugd. Milium ſylveſtre & ſupinum quod Iſchæmon videtur, Cluſ. Hiſp. an Schwaden/ Cord. in Dioſc. & Geſ. hor. IV. Milium Indicum, quia Plinius lib. 18. cap. 7. ex India in Italiam invectum ſcribit. C. B. Panicum, Trag. Milium Indicum, Matth. Fuch. (cui & Sarracenicum vel Sorgi) Caſt. quo ad deſcriptionem Lugd. Cam. Sorghi, Dod. gal. Lon. Melica, Cæſ. Dodo. fol. cui & Sorghum, Sorgo. Melica Italorum Lob. Sorgum, Geſn. hor. Tab. Maizum, Geſn. hor. cui & *Panicum Indicum*, & Milium Indicum. *Hoc variat ſeminis colore nigro, rubro, luteo, albo.*

SESAMUM.

Seſami conſideratio.

Σήσαμος. SESAMUM.

CAP. XCII.

SEſamum ſtomacho inutilis cibus: halitus gravitatem facit, quoties inter mandendum, commiſſuris dentium inhæſit: nervorum craſſitiem illitu diſcutit: medetur auribus fractis, ambuſtis, *inflammationibus*, coli doloribus, & ceraſtæ morſibus: capitis dolores, qui æſtuatione concitantur, ex roſaceo lenit. Eadem efficit herba decocta in *vino*: præſertim inflammationibus oculorum, dolor*ibu*ſque prodeſt. Ex ea fit oleum, quo Ægyptii utuntur.

Tametſi Seſami Semen, à quo copioſum exprimitur oleum, officinis notiſſimum ſit: pauci tamen reperiuntur ſeplaſiarij, qui Seſami plantas viderint unquam, cùm nullum, vel rariſſimum, quòd agros ſteriles reddat, ſeratur in Italia.

Siquidem

Siquidem quod in myropoliis habetur, ex Græcia, & Peloponneso ad nos convehitur. Provenit (ut Theophrastus est auctor) caule milio simili, crassiore tamen, ac altiore: foliis rubentibus: flore viridi, herbaceo: semine vasculis incluso, papaveris modo. Sesamum teste Plinio, ab Indis primùm advectum est. Ibi enim copiosissimum seritur, cùm maximo inde oleum proventu conficiant, non modò ad lucernarum usum, sed ad ciborum condimentum, quemadmodum nos ex olivis. Non temerè Sesami hist. ex Theoph. & Plin.
scripsisse videtur Ruellius, nihil ita ut Sesamum, emacrare solum, utpote cui crassior, & multiplicior arundo sit, quàm milio, & radix quoq; numerosior. Ruellius.
Siquidem id legimus Theophrasto proditum esse lib. 8. cap. 9. de plantarum historia, ubi sic inquit: Omnium, quæ æstivis sementibus ager recipit, Sesama terræ molestissima esse, plurimumq; posse extenuare putatur, utpote quæ multipliciori crassioriq; calamo, & numerosiore constet radice, quàm milium: hactenus Theophrastus. Cæterum plantam, quam hic pro Sesamo excudi curavimus, misit ad me Pisis Lucas Ghinus præstantissimus plantarum indagator. At si verum fateri debeam, non ausim ego affirmare hanc genuinum esse sesamum, quòd in primis culmum non gerat milio crassiorem, altiorem, numerosioremq;, nec radices longè plures, sed scapum fabæ æmulum, in quo fabarum more filiquæ gradatim exeunt triquetræ, aut quadriquetræ, in quibus semen: Deinde quod ejus folia non rubescant, nec flos herbaceo sit colore. Dixi sententiam meam, videant nunc alii, an hæc planta pro legitimo sesamo sit recipienda. Lucas Ghin. An Sesamum hoc sit genuinũ.
[Cæterùm duas diversas imagines pro Sesamo exhibuimus, quod varia quoq; sit hoc tempore herbariorum de eo sententia: alii enim hanc plantam, illam alii pro legitimo Sesamo demonstrant. Mihi quidem (ut ingenuè fatear) neutra placet, quòd utraq; historiæ refragetur, quam de Sesamo Theophrastus & Plinius tradiderunt. Has tamen plantas hic depingi curavimus, ea saltem ratione, ut illud lectores admonerem, quòd ea, meo judicio, notis veri Sesami non respondeant: quodq; in manifesto errore versentur, qui secus opinantur.] Sesami meminit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ita scribens: Sesamon non parum in se continet viscosum, & pingue: quare emplasticum est, & emolliens, ac modicè calidum. Ejusdem facultatis est, quod ex eo conficitur oleum: & herbæ quoq; decoctum similem vim obtinet. Et libro de alimentorum facultatibus: Sesami semen, inquit, pingue est, ideoq; repositum celerrimè fit oleosum: quamobrem & eos qui ipso vescuntur, celeriter implet, & stomachum subvertit, tardè concoquitur, & pingue corpori præbet alimentum. Liquet ergo quòd ventris partibus vigorem, ac robur addere nequit, quemadmodum neq; aliud quodvis pingue. Est autem crassi succi ideoq; non celeriter pervadit. Σησαμον Græci, pariter & Latini Sesamum dicunt: Arabes, Semsem, aut Sensera: Itali, Sesamo: Hispani, Jorgilim, & Alegria: Galli, Jugoline. Sesami vires ex Gal. Nomina.

Sesamum: in secunda editione commentariorum duas habet icones, ut ex verbis ex secunda editione desumptis & notis inclusis, huicq; editioni additis colligere est. Alteram Sesami quorundam nomine, quam figuram in aliis editionibus, capiti de Myagro adposuit, siquidem in secunda editione, capiti de Myagro, nullam figuram addiderit; alteram habet Sesami aliorum nomine, quam pro Sesamo aliis in editionibus reservavit, & rectè: quam Sesamum etiam vocant Cord. in Dioſc. Dodo. fol. Lobel. Cast. Tab. Sesamum verum, Ges. hor. Lugd. Cam. Sesama, Cæsalp. Sempsem Alpinus.

Ἄιρα. LOLIUM. CAP. XCIII.

LOlium, quod inter segetes nascitur, molitum, nomas, putrescentia ulcera, gangrænasque compescit, cum raphanis, & sale illitum: & ex aceto, & sulphure vivo feros lichenas, & lepras sanat: strumas quoq; discutit, cum fimo columbino, & lini semine decoctum in vino: rumpit, quæ ægrius ad coctionem perducuntur. Decoctum ex aqua mulsa utilissimè ischiadicis illinitur: si cum polenta, thure, myrrha, aut croco suffiatur, conceptionem adjuvat.

LOLIUM.

LOlium omnibus notissimum est. Nascitur in arvis è tritico, & hordeo corruptis uligine seminibus, aut per hyemem imbre nimio madidis, ut superius quoque in tritici, & hordei commentatione dictum est. Verùm etsi non desint, qui Lolium vere tantùm exoriri putent, provenit tamen (ut Theophrastus memoriæ prodidit, libro octavo capite septimo, de plantarum historia) hyeme ineunte, folio angusto, piloso, & pingui, ejusque peculiare pinguitudo notatur. Cæterùm non solum triticum, hordeumq; in Lolium degenerat, sed & ipsum quoque Lolium in Triticum mutatur. Id quod non solùm affirmant Ruricolæ, sed & Theophrastus quoq; testatur libro quarto capite sexto, de plantarum causis, sic inquiens: Sed de mutatione in formam alienigenam, ceu ex tritico in Lolium, & rursus ex Lolio in triticum, & semine in avenam, mirandum sanè est, &c. Quo fit ut potius exibilanda sit nostrorum antagonistarum opinio, quippe qui mutari plantas in melius negant, voluntque earundem mutationes perpetuò in deterius fieri. An non ipse Theophrastus libro secundo capite quinto de historia plantarum scribit Typham, & Zejam tertio quoque anno mutari in Triticum? an non scribit idem, cupressum fœminam in marem mutari? Hippocrates, gravissimus autor, ad calcem libri sexti de morbis popularibus, scribit contra hos sycophantas: Phaetusam Piteæ uxorem, quæ antea fœcunda erat, in virum hirsutum barbatumq; esse mutatam. & Plinius testatur se vidisse in Africa mutatum ex fœmina in marem, ipso nuptiarum die Lucium Cossicum, civem Tisdutanum: Naturam enim sagacissimam qui negant in melius operari, ii sanè amentia, aut furore agitantur: an non ex putrisimo lutóve animalia gignuntur: an non ex pu-

Lolii cõfid.

Triticum in Loliũ. & Loliũ in triticũ mutatur. Matthioli adversarii notantur.

Fœminæ in viros mutatæ ex Hippoc. & Plinio.

Lolii historia. *tri juvenci cadavere apes procreantur, quæ nobis suavissima fundunt mella? an non ex rudi viliq; materia gignũtur in terra visceribus pretiosissima metalla, & gemmæ? Sileant ergo hi blaterones, naturæ monstra, qui potius ad perdendas scientias, vitiandasq;, quam juvandas nati sunt. Sed hæc jam missa faciamus, & ad institutum nostrum redeamus. Est itaq; Lolium, ut prædiximus, vitium frugum, & hyeme statim prima è terra prosilit, folio longo, pingui, hirsuto, adultum culmo tritici graciliore, in cujus summitate spica habetur longa aculeatis siliquulis impari exortu utrinq; referta, è quibus grana tria vel quatuor cumulatim aperte exeunt, cortice contumaci contecta. Matureſcit una cùm tritico. Attenuat, resolvit, & abstergit. Panis qui Lolij multum admisit, inebriat, & caput maximè afficit, adeò, ut qui ederint, somno quodam gravi opprimantur, & quasi vertiginosi fiant. Nocet oculis, & visum obtenebrat. Ideoq; Italia, apud quos plurimum inter segetes provenit, cribris ad hoc paratis lolium à tritico magna diligentia secernunt, servantq; pro alendis gallinis, & capu. Namq; non solùm ab eo non læduntur, sed bellè saginantur. Credidit Leonhardus Fuchsius (ut declaravit in suis circa Lolium clarissimis de stirpium historia commentarijs) Pseudomelanthium, quod inter segetes frequens nascitur, legitimum esse Lolium. Id quod (pace sua dixerim) non modò communi doctissimorum virorum, qui in stirpium doctrina diu versati sunt, sententiæ refragatur, sed & veterum scriptis, qui Lolium in spica, non calyce, non capitulis Melanthij vel papaveris modo inclusum, semen proferre tradiderunt. Et quamvis Theophrasti auctoritate nitatur, ut sui Lolij effigiem repræsentet, plura tamen ex eo reddidisse videtur, quàm ipse usquam in Theophrasto legerim. Qua in re mihi quandoq; jocandi fuit occasio, ut dixerim Fuchsium ideo in lolio tam manifestè lapsum fuisse, quòd fortè eo tempore, quo hæc scribebat, contigerit id lolium in pane comedisse. Quod autem id legitimum sit Lolium, quod rei herbariæ peritis, agricolis etiam, & omnibus ferè vulgò cognitum est, testis est Dioscorides lib. 4. cap. de phœnice, ubi phœnicem spicam lolio simulem proferre prodidit. Ex quo palam fit, lolium in spica, non autem in capitulis Pseudomelanthij, & papaveris modo semen ferre. Ex vulgata quoq; Lolij facultate Fuchsii error deprehendi potest. Siquidem panis (ut prædiximus) in quo lolium fuerit stupiditatem quandam, & veluti temulentiam esitantibus parit, cum inexpugnabili ferè somno. Quamobrem ubiq; locorum incerniculis à tritico, aliisq; cerealibus ipsum separant, qui ejus noxam sensere. Lolium, ut scriptum reliquit Galenus lib. 6. simp. med. deficcat & excalfacit efficaciter, ut propinquum sit acribus, magis quam Iris: sed non est perinde ut illa subtilis essentiæ, verum multum in hoc deficit. Secundum hoc ponat ipsum quispiam in principio tertij ordinis excalfacientium, secundi verò extremè exiccantium. Ejus nomen Græcum ἀλύη: Latinum, Lolium: Arabicum, Sceilen seu Zeved: Italicum, Loglio, & Gioglio: Germanicum, Twalch/ Kuhweytzen/ und Lulch: Hispanicum, Yojo: Gallicum, Juayara, & Turaye.*

Fuchsii error.

Lolii vires ex Galeno.

Nomina.

Lolii vires.

Lolii nomine multæ donantur à diversis plantæ, nos duas potissimum hoc nomine dignas censemus: alteram spica breviore de qua infra: alteram spica longiore de qua nunc. Lolium spica longiore tritici pestis, C.B. dicitur Lolium, Dod. gal. (cui & Zizania Arabum) & fol. Matth. Cord. in Dioſc. Lob. (cui & in iconibus Triticum temulentum) Cast. Cæsalp. Lugd. & Taber. cui & Jureum: Lolium verum, Gesnero de hortis.

Ἄμυλον. AMYLUM. CAP. XCIIII.

Conclusa non leg. Orib.

a Orib. addit. τὸ ἐκπλυνόμενον, καὶ βραχέως τῷ ὕδατι γλυκεῖ ἀπορρόφημενον. quod fit ex tritico, purgato, loto & madefacto, aqua dulci affusa.

AMylum [ex eo appellatum est, quòd sine mola fiat.] Optimum a [ex trimestri, natione Creticum, aut Ægyptium. Ratio faciundi amyli hęc est. Purgatum trimestre triticum madescit] quinquies die, & si fieri potest, nocte: cùm emollitum fuerit, effunditur sensim sine agitatione aqua, quò minus cremor utilis una excludatur: ubi mollissimum esse videtur, mutata aqua, pedib⁹ calcari oportet: rursus infusa, teritum demum enatantes ibi furfures incerniculo eximendi, reliquumq; quallo sportisq; siccatum tegulis novis confestim torreatur flagrantissimo in sole: namque si paulisper udum maneat, acorem concipit. Contra fluxiones oculorum, pustulas, cavaq; ulcera efficax est: sanguinis rejectiones potu cohibet, exasperatas fauces lenit: lacti, atq; obsoniis admiscetur. Fit etiam amylum ex zea, quæ maceratur, ac eluitur uno, aut altero die, & subactæ farinæ modo manibus subigitur: pressaq; ferventissimo in sole, ut ante retulimus, exiccatur. Nullus in medicina usus, ad alia tamen conveniens.

Amyli consid.

Amyli vires ex Galen.

Nomina.

AMylum, quod vulgò Amidum officinis vocatur, omnibus quidem notum est: probatur autem, auctore Plinio libro 18. cap. 7 levitate ac lævore, atq; ut recens sit, & candidum. Cæterùm etsi prætulerit Dioscorides Amylum, quod è Creta advehitur, Plinius tamen longè magis Chium, cui insulæ (ut ipse scribit) Amyli inventio debetur, præstare asserit. Amylum, ut memoriæ prodidit Gal. lib. 1. de alimen. facul. ex tritico conficitur, lævigandi exasperatas partes vim obtinens, quæ communis est omnibus substantiis consistentia siccis, quæ neq; adstrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quamvis facultatem habet insignem, quas substantias jure ἀνοίους id est qualitatis, quæ sensu deprehendi queat, expertes appellant: qualis inter humidas substantias est aqua. Cæterùm amylum similem lotis panibus habet facultatem: nam, ut illi, minus quàm panes non loti, corpori præbet alimentum, & non calfacit, cùm cæteri panes calfaciant. Quod verò ad triticum in aqua elixum attinet, cum ea amylum ne conferendum quidem est, cùm palam id tum calfaciat, tum valenter nutriat, si coctum fuerit: id quod factu (ut diximus) est difficile. Porrò Amylon (ut Pli. tradit lib. 22. cap. 25. hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit alvum. epiphoras oculorum inhibet, & ulcera sanat. Item pustulas, & fluxiones sanguinis: genas duras emollit. Datur cum ovo his, qui sanguinem rejecerint: in vesicæ verò dolore semuncia amyli cum ovo, & passis tribus, suffervefacta à balneo. Quod Græci ἄμυλον, Latini similiter Amylum vocant: Mauritani, Nixe: Itali, Amido: Germani, Amlung: Hispani, Amydon: Galli, Amydum.

Τῆλις. FOENUM GRÆCUM. CAP. XCV.

FOeni Græci farina vim habet emolliendi, discutiendiq;: in aqua mulsa decocta adversus tam internas, quàm externas inflammationes, efficaciter illinitur: lienem cum aceto, & nitro trita extenuat. Succus decocti ejus fœminarum malis subvenit: & sive tumor sive præclusio sit vulvæ, foventur, & insident. Fœni græci in aqua decocti cremor expressus, capillos, furfures, & manantia capitis ulcera purgat: locos dilatat, & emollit, si cum anserino adipe pessi vice subjiciatur. Viride cum aceto utilissimum imbecillib.

locis

FOENUM GRÆCUM.

locis, & ulcera ſentientibus. Decoctum ejus prodeſt adverſus teneſmos, fœtidamque dyſentericorum proluviem. Oleum, quod ex eo exprimitur, & myrto, capillos, & genitalium cicatrices abſtergit.

Fœni Græci cõſid. & hiſtor.

Foeni Græci ſemen profert plantam trifolio ſimilem, folia habet per ambitum ſerrata, caules exiles, complures ab una radice prodeuntes: flores candidos, parvos, è quibus cornicula prodeunt incurva, acuminataq;, in quibus ſemen concluditur ſubfulvum, pingue, odore gravi. Radice nititur multiplici atq; tenui. Seritur pingui ſolo Februario, & Martio calidiori tractu. Digerit, reſolvit, emollit, pellit & abſtergit. Sicci ſeminis farina, cum ſulphure, & nitro lentigines delet. Medetur ulceroſæ ſcabiei, ſi cum quarta parte ſeminis naſturtii, excipiatur aceto, & ſubinde illinatur. Eadem in hydromelite decocta, addita axungia, auxiliatur genitalium tumoribus: quinetiam parotidas juvat, chiragram, podagram, & articulorum luxationes. Ex vino ſubacta carcinomata purgat. Datur utiliter potandum fœnograci decoctum diuturna tuſsi laborantibus, & ubi pectus fuerit exulceratum. Seminis mucago, madefactis in eo linteolis, & fronti adhibitis, oculorum fluxiones avertit. Decoctum verò ejus ex aqua oculorum inflammationes arcet inſtillatum. Fœni Græci vires Math.

Fœni Græci vires ex Gal.

Hujus meminit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Fœnum Græcum calidum eſt ſecundi ordinis, deſiccat primo: proinde ferventes phlegmonas irritat acerbatq;: quæ verò minus ſunt calidæ, & magis duræ, eas digerendo curat, τῶλος καὶ βένυς *id Græcè dicitur, quòd latinè Fœnum græcum: Arabicè, Olba, Helbe, ſeu Hebbe: Italicè, Fieno greco: Germanicè* Fenigrec/ & Bockshorn: *Hiſpanicè, Alfornas & Alloluas: Gallicè, Fenigrec, & Senegre.* Nomina.

Fœnum græcum Plinio dictum, à ſiliquarum forma, βύκερ καὶ κέρας Græcis, & Siliqua Columellæ dicitur. Fœnumgræcum, Trag. Matth. Lac. Lob. Dod. fol. Caſt. Cam. Cęſalp. Fœnogræcum, Fuch. Cor. in Dioſc. & hiſt. Dod. gal. Fœnumgręcum ſativum, Lug. Hoc enim duplex eſt, ſativum & ſylveſtre: hocque duplex, alterum à Dodonæo & Lobelo, alterum ab Herbario Lugd. propoſitum: quod enim Tragus Fœnigræci ſylveſtris nomine propoſuit, in hanc claſſem non pertinet.

Λίνον. LINUM. CAP. XCVI.

I. LINUM.

Linum vulgò notum eſt: cujus ſemen eaſdem, quas fœnum græcum, vires habet. Diſcutit, & emollit omnem intus, foriſq; inflammationem, cum melle, oleo exiguaq; aqua decoctum, aut melle cocto exceptum: vitia cutis in facie, varosq; crudum tollit: illitum cum nitro, & ficulneo cinere, parotidas, duritiasq; diſcutit: ulcera, quæ ſerpunt, favosq; cum vino decoctum expurgat: ungues ſcabros eximit, cum pari modo naſturtii, & mellis: vitia pectoris extrahit, ſi ex melle in eclegmatis vicem ſubſtituatur: tuſſim lenit: ventrẽ ſtimulat, ſi farina piperis, & melle exceptum, pro placenta largius adſumatur. Hujus decoctum interaneorum, vulvæque eroſionibus immittitur, alvi excrementa evocat, ad vulvæ inflammationes in deſeſſionibus perquam utile.

Lini cõſiderat.

Linum caulem edit ſeſquicubitalem, teretem, rectum, obſequioſum, folia oblonga, anguſta molliaq;: ramulos promit in ſummitate ternos, quaternoſve, in quibus cærulei emicant flores: Semen edit in orbiculatis folliculis in acutum deſinentibus, planum, læve, cordis figura. Radice nititur unica, non tamen ſine fibris. Seritur paſsim in campis, attrito ac ſtercorato ſolo. Cùm Linum, & ejus ſemen ſint non modò medicis omnibus, ſed etiam cæteris, & præſertim agricolis, vulgò notiſsima, ſupervacaneum quidem foret, pluribus eorum hiſtoriam perſequi, etſi ſeminis uſus, & vires minimè ſilentio ſint prætereundæ. Exprimitur ex ſemine oleum, quod non ſolùm medicis, & ſeplaſiariis expetitur: ſed etiam pictoribus, lapicidis, lignariis, cæmentariis, ac ferrariis fabris. Præſtat & ad lucernarum uſum, quod diutius igni reſiſtat, quàm quod ex olivis exprimitur. In medio autem

Olei ex lini ſemine vires.

II. LINUM SYLVESTRE.

III. LINUM SYLVESTRE angustifolium.

IV. XYLON SIVE GOSSIPIUM.

Xyli mētio & vires.

Linum sylvestre.

Lini vires ex Gal.

autem diutius igni resistat, quàm quod ex olivis exprimitur. In medico autem usu nervorum convulsionib. peridoneũ est. Quinetiam ad eorum emolliendas duritias, & ad ossium compagines explicãdas mirificè prodest. Perutile est omnibus sedis affectibus, nempe hæmorrhoidibus, condylomatibus, rimis ac doloribus: fœminarum induratos locos emollit: infunditur utiliter coit dolore vexatis. Nymphæa, aut rosarum stillatitia aqua ablutum, ambustis auxiliatur. Sunt & qui hoc bibendum magno successu iis exhibeant, qui laterali dolore vexantur & nephritico, verùm recens sit oportet: quandoquidem inveteratum contracto rancore non modò excalfacit plusquam par sit, sed & nauseam cõmovet. Caterùm quoniam (ut Plinius inquit libr. 19. cap. 1.) XYLON, sive Gossipium, quod nos vulgari sermone Bambagia, alii Corone appellant, inter lini genera nonnulli annumerant, & cum ejus, quod sciam, nusquam meminerint Dioscorides, & Galenus, mihi sanè prætermittendum non fuit, quin de eo hic dissererem. Planta est Xylon non admodum magna, caule tamen ramis non paucis referto, foliis [vitigineis] triquetris [floribus luteis, umbilicotenus purpurascentibus] fructu [exiguimali magnitudine] barbato, pomicæ nuci ferè modo in quo semen concluditur [pipere majus, in quo medulla est alba ac pinguis] unà cum mollissima, ac candidissima lanugine, quæ matura jam fructu eximitur, atq; netur ad multa utilis. [Planta seritur, adolescitq; tribus, aut quatuor mensibus, ad arbuscula proceritatem.] Excalfacit eadem & siccat. Usta sistit sanguinis profluvia: & præsertim in vulneribus. Seminis medulla tussientibus & difficulter spirantibus mirificè auxiliatur: genituram quoq; auget. Oleum è seminis medulla expressum lentigines, & cæteras cutis infectiones delet. Est & planta lino similis, tum foliis, tum caule, tum quoq; florum ipsorum figura, quanquam aureo sint colore. Hanc à nobis inventam LINUM sylvestre vocare libuit, non solùm, quòd Linum facie referat, sed quòd lini modo in flamina trahi possit. Complures ab una radice emittit caules, graciles, teretes, rectos, ac flexiles: foliis in caule universo lini æmulis, sed brevioribus ac firmioribus. Flores in cacumine exeunt pusillis è ramulis, aurei lini floribus facie haud absimiles. Nascitur sponte in convallibus inculto solo. Herba ipsa unà cum floribus decocta, & cum recenti butyro illita, tumores resolvit, & inflammationes lenit, quinetiam induratos articulos emollit, addita althææ radice & gallinaceo adipe, panosq; in inguinibus sanat. Lini seminis vires memoriæ prodidit

prodidit Gal.lib.7.simp.med.sic scribens: Lini semen esum flatuosum est, etiam si frigatur, adeò sanè excrementitia humiditate plenum est. Est verò etiam in primo ordine quodammodo calidum, ac humiditatis, & siccitatis quodammodo in medio est situm. Quinetiam emollit, resolvit, concoquit & absterget. Quod Græci λίνον, Latini item Linum appellant: Arabes, Bazarichichen, sive Bezerchetan: Itali, Lino: Germani, Lein und Flachs: *Hispani, Lino: Galli, Lin. Linum sylvestre,* Nomina. *Græcis, λίνον ἄγριον: Italis, Lino salvatico: At Gossipium, Græcis, Ξύλον, Βάμβαξ, sive πάμβοξ, sive ἐριοφόρον. Officinis & Barbaris, Cotum, Bambax, seu Bambasum: Italis, Bambagia, sive Cotone: Germanis,* Baumwoll: *Gallis Coton.*

Linum in Lolium mutari auctor est Theophrastus 3. de caus. plant. 21. cujus genera ratione loci natalitii Plinius lib. 19. c. 1. recensuit: in Phytopinace nostro licet novem proposuerimus genera: nunc tamen & decimum tenuifolium violaceum agnoscimus, de quibus ex professo in universali nostra historia, ubi descriptionibus fidelissimis etiam icones adponemus. Lini enim duplicis tantùm meminit Matthiolus, sativi & ejus quod flore luteo est: adjecimus tamen & tenuifolium cùm vulgatissimum sit. I. Linum sativum C.B. & Dod. fol. Linum, Brunf. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Lac, Lonic. Lob. ob. Cast. Cæs. Lug. Linum Germanicum sive Sativum, Trag. Linum sativum vulgare cæruleum, Lob. icon. II. Linum maritimum luteum. C.B. Linum sylvestre, Matth. Dod. fol. Cast. Cæsal. Linum sylvestre primum, Lugd. Linum marinum luteum. Narbonense, Lob. III. Linum sylvestre angustifolium flore minore. C.B. Linariæ quarta species Trago: linum sylvestre tenuifolium, Lob. Tab. Linum sylvestre tertium, Clus. Pan. Lug. Linum sylvestre cæruleo flore, Camer. ad Matth. Flore est cæruleo, reperitur & albo. IV. Gossipium duplex novimus, alterum vulgatum, alterum arboreum, quod in horto Doctoris Zuingeri vidimus, cujus iconem historia nostra exhibebit: sed de vulgato quod Coto & Bombax Serapioni dicitur, Xylon. Fuchs. Matth. Dod. gal. Ges. hor. Lac. Lon. Gossipium, Matth. Lob. Dodo. fol. Cast. Lugd. Cæsalp. Tabern. Cam. *Λινάριον ἐριοφόρον,* Guilandino.

CICER DOMESTICUM.

CICER SYLVESTRE.

Ἐρέβινθος. CICER. CAP. XCVII.

CIcer sativum alvo idoneum est, urinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, menses ac partus expellit, lac auget. Cum ervo decoctum illinitur ad inflammationes testium, verrucosas informicationes: ad scabiem, ulcera capitis manantia, impetigines sq;, item contra carcinomata, & ulcera, quę cacoëthe vocantur, cum melle, & hordeo prodest. Alterum genus arietinum nominatur. Ut trunq; cit urinas, dato cum roremarino hydropicis, aut regio morbo laborantibus, eorum decocto. Lædunt ea exulceratam vesicam, & renes. In verrucarum formicantium, pensiliumq; genere, prima luna singulis granis singulas tangunt, eaq; grana linteolo deligata abjici post se præcipiunt, ita decidere eas arbitrantur. Sylvestre cicer, foliis sativo simile est, odore acri, sed semine discrepat. Idem quod sativum præstat.

Ciceris consider.

IN cicerum genere habetur sativum & sylvestre. Sativum trium est generum, candidum, quod Columbinum vocatur, est & rubeum Venereum dictum, quòd ad excitandam Venerē mirificè præstet. Habetur item & nigrum cæteris minus, quod Arietinum appellant. Adolescit ciceris planta cubitali altitudine, paulò procerior, foliis oblongis, denticulatis, sub-

Ciceris hist.

albis.

albicantibus, pilosis: caule lignoso, haud recto, ramis multis brachiato, floribus subpurpureis, è quibus siliquæ prodeunt breves, farctæ, hirsutæ, in mucronem acutum tenuem desinentes, in quibus ad summum cicera duo concluduntur. Radice nititur lignosa, fibrosaq;, altè descendens. Solum amat pingue. Seritur vere appetente & maturescit æstate, quo etiam tempore demetitur arescentibus siliquis, nam si citius extirpetur, semen rugosum evadit. Horum meminit Gal. 1. de alim. fac. inquiens:

Ciceris vires ex Galeno.

Cicer non minus quàm faba inflationes excitat, sed valentius nutrit. Venerem stimulat, creditumq; est etiam simul semen generare: cujus gratia admissariis equis quidam ipsum exhibent. Inest præterea Ciceribus facultas abstergendi major, quàm fabis: adeò ut quædam ex ipsis contractos in renibus calculos evidenter frangant, atq; comminuant. Nigra autem sunt ea, & exigua in Bithynia præcipuè nascentia, Arietinaq; vocata. Hujus ex aqua decoctum potare præstiterit: Vescuntur & virentibus adhuc ciceribus homines ante adeptam maturitatem, quemadmodum & fabis: hactenus Galenus. Nigrum vocari Arietinum tradidit Plinius, quòd arietum capita sua imagine repræsentet. Theophrasto quoq; Cicerum plures sunt differentiæ libr. 8. cap. 5. de hist. plant. ubi sic habet: Cicer & magnitudine, & sapore, & odore, & forma, pleraq; differentias ostendit, ut arietinum, & columbinum. Candida inter omnia dulcedine præstant.

Ciceris vires ex Aetio.

Ciceris facultates recensuit etiamnum Aetius, sic inquiens: Cicer flatuosum legumen, ac alimentosum, ventri accommodatum, urinam ac menses evocat, & lac, & sperma copiosè generat. Hujus decoctum, præsertimq; nigri, calculos renum frangit, Alterum verò genus, quod Orobiæum vocatur, attrahit, discutit, incidit, & abstergit. Jecur, lienem, & renes expurgat: scabiem, & impetigines exterit: parotidas, ac testiculorum durities discutit: affertq; ad ulcera maligna præsidium non pœnitendum: hactenus Aetius.

Ciceris vires Matthiolo.

Cicerum farina ex intubi stillatitia aqua decocta, & jecinori illita tumores illius resolvit, & serpentium morsibus medetur, præsertim, si cum Hyperici decocto misceatur: columbinum aqua maceratum, & deinde contusum, & illitũ, putrescentes gingivas sanat. Paratur è cicerum rubeorum sesquilibra, additis quibusdam aliis, decoctũ perquàm optimum ad urinæ ardores, hoc modo: Sumito eorum sesquilibram, & in lib. 10. aqua die una macerato, & ad tertias decoquito. Deinde percolato decocto addito dulcis radicis unciam, item malvæ, & ejus radicis, graminis, & althææ, agrimoniæq;, & cuscutæ manipulum, Sebestena, & zizyphas decem, præterea seminis melopeponis delibrati binas uncias, baccarum Halicacabi, & hortensis Solani, & lithospermi, singulorum drachmas quatuor, ossium dactylorum contritorum drachmas tres: & permittito hæc omnia fervere ad tertias: propinato quotidie manè uncias quatuor. Errant maximè Germani, qui Pisorum jus potandum exhibent, ad abstergendum ventriculum, sibi persuadentes Pisum, columbinum esse cicer.

Cicer sylvestre. Nomina.

CICER sylvestre, sativo ciceri simillimum habetur, sed folia denticulata non sunt & siliquæ minores, rotundioresq; spectantur. Est planta in universum hirsutior, atq; asperior. Nascitur sponte in agris: & locis incultis. Excalfacit & siccat, & cùm plus amaritudinis habeat, magis quàm sativũ abstergit & aperit. Cæterùm sylvestre omnib. ferè notum est, & si Plinio fides est adhibenda, ventrem subducit: sed flatus, & intestinorum dolores gignit. Græcis ἐρέβινθος: Latinis, Cicer nominatur: Arabibus, Chemps, Hamos, seu Halhamos. Italis, Ceci: Germanis, Kichern/ Kicher-Erbs/ und Ziser-Erbs: *Hispanis, Grauancos: Gallis, Cices. Cicer sylvestre, Græcis ἐρέβινθος ἄγριος: Italis, Ceci saluatichi.*

Cicer sativum est & sylvestre. Sativi differentias Theophrastus & Plinius referunt, siquidem habeamus floribus candidis, aut ex purpura rubescentibus, feminibus albis qui columbini, rubri qui arietini, aliis venerei: & nigri qui, ut Galenus voluit, arietini, aliis Venerei dicuntur. Aliud quoddam Ciceris orobæi Theophrasti nomine adversaria proposuere. Ciceris verò sylvestris tres quoque occurrunt differentiæ, alterum enim est folliculis rotundis, alterum folliculis oblongis, quod duplex existit. Hic de priori sermo, quod dicitur Cicer sylvestre folliculis rotundis. C.B. Cicer sylvestre, Dodon. gal. Matth. Cast. Lugd. Cicer sylvestre herbariorum Lob. Cicer sylvestre primum, Dodo. fol. & Tabern. quod fructu etiam majore & oblongiore reperitur monente D.Cam.

I. Κύαμος. FABA.

CAP. XCVIII.

a Omnia exempl. κύαμος ἑλληνικός. i. faba græca.

FAba inflationem excitat, ægrè concoquitur, tumultuosa somnia facit, tussi confert, carnem gignit, media calidi, frigidiq; natura. Decocta in posca, & cum suo cortice esitata, dysenterias, & cœliacorum profluvia sistit: contra vomitiones convenienter manditur. Inflatio levior contrahitur, si aqua prior inter coquendum abjiciatur. Viridis plus negotii stomacho exhibet, majoremque flatũ parit. Lomentum ejus & per se, & cum polenta illitum, inflammationes, quas vulnus excitavit, mitigat: cicatrices concolores facit: turgentes grumoso lacte mammas, etiam si inflammatione tententur, adjuvat: lac restinguit: furunculos, sugillata, parotidasque cum fœni græci farina, & melle discutit: cum rosa autem, thure, & ovi candido, procidentes oculos, tumores, uvasque reprimit: subactum vino, suffusiones, & ictus oculorum recreat. Manducata sine cortice faba ad avertendas fluxiones, fronti illinitur: decocta in vino testium collectiones sanat: quò tardius pubes erumpat pueris, imo ventri illinitur: vitiliginem purgat. Fabarum cortice illiti capilli, qui post evulsionem renascuntur, gracilescunt & minus alimenti capessunt: cum polenta, scisso alumine, & vetere oleo impositi cortices, strumas discutiunt. Decocto earum lanæ inficiuntur. Faba dempto cortice in illas partes divisa, in quas sua pte natura scinditur, imponi solet sanguinis defluxionibus ab hirudine concitatis: namq; eas supprimit, si semisecta apprimatur.

Fabarum consid. & histor.

FAba, caule exit quadrangulo obliquo, geniculis intersepto, inani fragiliq;, aliis multis, è quibus flores plures ex uno pediculo

culo racematim exeunt, non quidem utrinq; ſed uno tantùm latere ſeriatim appenſi, verſicolores, hirti, ac criſtati. Prodeunt è caule rami diſpari exortu, è quibus folia emergunt pinguia, utrinq; quaterna: è ramuſculorum cacuminibus capreoli exeunt ſingulares, ſed adeò tenues, ut facilè perdantur. Siliquas primas edit in floribus, qui in inferiori caulis parte habentur, cæteris leguminibus majores, craſſiores, carnoſioresq;, apice in acutum deſinente, quibus faba concluduntur, forma, colore & magnitudine differentes. Nam alia magna, alia parva, alia ſubrotunda, alia compreſſa, & alia quidem colore ſunt albicante, alia ſubrutilo, alia ſubnigro. Planta tota unica nititur radice, tenuibus adnatis fibris. Seritur in agris cæterorum leguminum modo. Gaudet irrigari pluvia, dum floret, defloreſcens verò contra. tunc enim niſi exiguas deſiderat aquas. Seritur à nonnullis ſolùm ad arva impinguanda: namq; cum florere incipit, totaq; ſuccoſa eſt planta, illam arant agricolæ, quæ ſubinde ſepulta contabeſcens, latiſſimum, pinguiſſimumq; agrum reddit. Fabalium caulium, & filiquarum cinis, ad coxendices, & veterum nervorum dolores, cum vetere axungia illitus, prodeſt. Fabæ, ut memoriæ prodidit Gal. l. 7. ſimpl. medic. in exiccando, & refrigerando ſecundum utrumq; ad medium temperamentum propinquiſſimè accedunt. Caro Fabæ paulum quid abſtergentis facultatis continet, ſicut cortex nonnihil adſtringẽtis. Idcirco medicorum nonnulli totam fabam cum oxycrato decoctam dyſentericis, cœliacis, & vomentibus, quos ἰωτρικοὺς nominant, exhibuerunt. Porrò ut edulium flatulenta eſt, ac coctu difficilis, ſi quid aliud: excreationibus ex thorace, & pulmone idonea: ut medicamentum verò, foris impoſita, ſine moleſtia deſiccat. In podagricis ea ſæpenumero uſi ſumus ex aqua decocta, & deinde adipe ſuillo admiſta. Ad nervorum tum contuſiones, tum vulnerationes, farinam ejus cum oxymelite impoſuimus. Ad eos, quos ex ictu jam phlegmone occupaverat, cum polenta. Sed & teſtium, & mammarum aptum eſt cataplaſma. Nam hæ partes cùm phlegmone tenentur, moderatè refrigerari amant, maximè cùm mamma ex lacte ipſis concreto phlegmonem patiantur. Quin lac quoq; ab eo cataplaſmate extinguitur, ſicut puerorum pubes farina fabacea illita plurimo tempore glabra permanet. Et libro primo de aliment. facultatibus, ſic inquit: Inflat is cibus quocunq; modo apparetur, nec per quamvis longam decoctionem id vitii poteſt amittere, quod ptiſanæ minimè negatum eſt, deponit enim per illam quicquid habet flatulenti. Qui porrò affectus ſingulos cibos ſequi natos, animadvertere, & mente conſequi volet, quandam totius corporis tenſionem, quaſi a flatulento ſpiritu perſentiſcet maximeq;, qui ad hujuſmodi eſculentum non fuerit aſſuefactus, aut ipſum minus recte coctum aſſumpſerit. Habent autem fabæ non denſam, nec gravem, ſed fungoſam, levemq; ſubſtantiam: quæ tamen ipſa nonnihil abſterſoria poſſidet facultatis, ſimiliter ptiſana. Etenim manifeſtè fabacea farina cutis ſordes detergere conſpicitur. Quod intelligentes mangones, ac mulierculæ, in balneis quotidie hac utuntur, velut alii nitro atq; aphronitro, & in univerſum iis, quæ abſtergent. Illinunt præterea & faciem hac, quemadmodum ptiſana: nam quæ in ſumma cute eminent lentes, exterit, & maculas velut ex ſole cõtractas. Hujus ergo facultatis nomine in alvi quidem tranſitu diu cunctatur, ſicut quæ glutinoſa, & craſſi ſucci ſunt ſine ulla abſtergendi facultate, qualia halicam, tragum, ſimilaginem, & amylum, eſſe perhibuimus. Cùm porrò ferculum ex freſa faba paratum, quod ἔτυρον Græci nuncupant, flatibus non careat, multò amplius integræ fabæ inflabit cibus: quanquam fricta (nam hoc modo aliquando pro bellariis ſumunt) flatum deponit, ſed tum concoctu, perdifficilis, tardoq; deſcenſu incommodior redditur, & craſſi ſucci alimentum in corpus diffundit. Quòd ſi viridis, immatura, nondumq; arefacta edatur, commune omnium fructuum, quos ante perfectam maturitatem ingerimus, rationem obtinens, corpori humidiorem alimoniam exhibebit, ac proinde majorem excrementorum vim non tantùm in viis inteſtinorum, ſed etiam per univerſum corporis habitum producet. Meritò igitur minus quoq; nutriet, ſed promptius dejicietur. Plerique autem hominum noncrudas ſolas fabas comedentes, unà eas cum ſuilla carne decoquunt, veluti olera conſueverunt, ruri verò etiam cum caprina, & ovilla. Alii fabas inflare ſentientes, cæpas admiſcent, cùm in ollis pulmentum ex illis ſtruunt: ſunt qui non ſimul elixatas, ſed cum pulmento cæpas ingerant crudas. In omnib. namq; dapibus quicquid flatuoſum continetur, per calfacientia, & extenuantia corrigi comparatum eſt. Eſt etiam planta, cujus hic imaginem appingi curavimus, quam SYLVESTREM FABAM appellare libuit, quòd cum domeſtica non parvam habeat ſimilitudinem. Creſcit hæc in Apulia, ut quidam mihi retulerunt, paſſim in campeſtribus humi repens, caulibus quadrangulis ſeſe invicem implicantibus, folio domeſticæ fabæ, floribus in purpura albicantibus, è quibus ſiliquæ oriuntur, lupinorum modo compreſſæ, fabarum longè minores, in quib. ſemen continetur rotundum, fabarum ſapore. Sunt qui dicant hanc eaſdem cum domeſtica habere vires. Sunt qui hanc plantam velint Galeno libro primo de alimentorum facultatibus ARACUM vocari domeſticum, quia in re fortaſſe non malè ſentiunt, nec volo ego quoq; horum ſententiæ contradicere: etſi ego ſylveſtrem fabam eam vocaverim, ob ſimilitudinem, & præſertim, cùm alia ſit planta, cujus hic imaginem quoq; expreſſimus, quæ Arachum ſecundo loco à Galeno deſcriptum per omnia referat. Dicant alii rei plantariæ ſtudioſi ſuam quoq; ſententiam, quam facilè ex Galeni verbis elicere poterunt, qui de Aracis ſive Arachis ita ſcriptum reliquit: Poſtremam nominis Aracorum ſyllabam ſcriptam per, c, in Ariſtophanis Helcadibus invenimus, ubi inquit: Aracos Triticum, priſſanam, alicam, Zeam, lolium, ſimilaginem. Semen hoc cicerculæ ſemini eſt adſimile, fueruntq; nonnulli qui putarunt ipſum non eſſe generis à cicercula diverſi, quandoquidem & uſus ipſius omnis, & facultas, cicercula facultati eſt adſimilis, niſi quòd Araci ſunt duriores, minusq; facilè elixantur: quæ cauſa etiam eſt, cur cicercula concoctu ſint difficiliores. Apud nos autem ſylveſtre quoddam rotundum, ac durum, ervoq; exilius, in fructi-

Pabarum vires ex Galen.

II. FABA SYLVESTRIS.

Fabæ ſylveſtris hiſtoria.

Araci hiſtor.

Galenus de Araco.

III. ARACUS NIGER.

Theoph. de Arace.

Nomina.

bus cerealium repertum, quod Arachum nominant, non per, c, ſed per ch, ultimam ſyllabam proferentes: projiciunt ipſum, uti & ſemen ſecuridacæ, ſeligentes. Hæc ille. Meminit quoque Araci Theophraſtus lib. & cap. 8. de hiſtoria plant. ſic inquiens: Nam & Avena magis in hordeo exire videtur, & in lente Aracus, res ſcabra, & dura. Id quod in planta, quam pro ſylveſtri Aracho appinximus, quis facilè videre poteſt. ARACUS humi repit, caule anguloſo, flexili, ſubaſpero, cicerculæ haud abſimile: folia illi ſunt oblonga, caulem infernè ambientia, quæ ſummo cacumine claviculas tenues fundunt: flores edit non magnos ervi ferè modo, è quibus ſiliquæ oriuntur piſi minores, in quibus ſemen eſt aſperum, rotundum, pullo colore. Naſcitur inter ſegetes, campeſtribus locis. Abſtergit, reſolvit, deſiccat & expurgat. Verùm in altera nullam video ego Cicercula cognationem, quo fit, ut eam fabam ſylveſtrem appellaverim. Κύαμος *ſic Græcis, Latinis verò Faba vocatur: Arabibus, Hachille, Haballe, ſive Bachale: Italis, Fava: Germanis,* Bonen: *Hiſpanis, Havas: Gallis, Fave. Faba ſylveſtris, Græcis,* κύαμος ἄγριος: *Italis, Fava ſalvatica. Aracus, Græcis* ἄρακος: *Italis, Araco.*

Faba κύαμος à feracitate dicta, & κύαμος ἐγκλιτικὸς ad differentiam Ægyptiacæ, ſemen eſt inter legumina maximum & quo majus, eò magis in longitudinem depreſſum: minora autem rotundiora ſunt, quæ in ſiliquis continentur ut plurimùm ternæ ad ſummum, & rariſſimè quinæ, quæ ut plurimùm candidę, ſunt nigræ & ex rubicundo colore purpuraſcentes: & flores aut candidi lituris nigris conſpicui (quas lugubres dicunt, ideoq; ab eorum uſu aliqui abſtinent) aut ex purpura nigreſcentes. Eſt autem ſativa & ſylveſtris: eſt & purgatrix, quam alii ad Phaſeolos referre malunt. Sativa eſt major & minor. Faba ſativa major. C.B. Fabulum Gellio & Feſto: Faba, Brunf. Fuch. Matt. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lon. Caſt. Cæſalp. Tab. Faba vulgaris, Trago, Fuch. Cord. in hiſt. Faba major recentiorum, Lob. Faba ſativa, Lugd. Phaſelus ſativus, Faba non eſt, Dodo. gal. Bona ſive Phaſelus major, Dodo. fol. II. Faba ſylveſtris Matth. Caſt. Lugd. Tab. Phaſelus ſylveſtris & niger, fortè Faba, Dodo. gal. Geſ. hort. Sylveſtris Græcorum Faba, Lob. Bona ſylveſtris, Dodo. fol. Piſa nigra, Cam. Aracus Fuch. dicebatur. III. Aracus & Aracus niger, Matth. Caſt. Cam. Ervilia ſylveſtris, Dodo. gal. & fol. Ochrus ſive Ervila, Lob. Cicer ervinum quorundam, Lugd. ſemen colore eſt ſubluteo, aut nigro.

Κύαμος αἰγύπτιος. FABA ÆGYPTIA. CAP. XCIX.

I. FABA ÆGYPTIA.

Ægyptiæ fabę conſideratio.

AEgyptia Faba, quam aliqui Ponticam vocant, in Ægypto plurima provenit: in Aſiæ etiam, Ciliciæq; lacubus invenitur. Folia habet ampla, † etiam ſi ad arborum frondes comparentur: caulem cubitalem, digiti craſſitudine: florem roſeum, dupla papaveris amplitudine: & ubi flore exuitur, fert folliculos veſparum favis ſimiles, in quibus faba ſupra operculum, bullantis ampullæ modo, prominet. Ciborion, aut Cibotion, id eſt arculam, ideo nominant, quoniam ſeratur ipſa humenti glebæ mandata, & ita in aquam demiſſa. Radice firmatur arundine craſſiore, quæ cruda coctave eſtur: ei Colocaſiæ nomen eſt. Faba virens manditur, & exiccata nigreſcit: vulgarem magnitudine ſuperat. Adſtringendi facultatem obtinet, & ſtomacho utilem: dyſentericis, cœliacisque prodeſt, inſparſo polentæ vice, lomento: datur quoque in pulte. Cortices in vino mulſo decocti ſi terni inde cyathi bibantur, magis proficient. Facit ad aurium dolorem, quod in earum medio viride ſpectatur, guſtu amarum, ſi tritum, & cum roſaceo coctum inſtilletur.

SUnt qui Aegyptiam fabam ſuæ radicis appellatione Colocaſiam nuncupent. Hanc primùm Tridenti anno 1538. oſtendit mihi Odoardus Polonus, qui alias quoque plantas, & eas quidem raras, ſecum deferebat ex Syria & Aegypto.

Caterùm

Ceterùm eos equidem in errore versari crediderim, qui putant plantam illam ex Aegypto allatam, quæ Ari speciem repræsentat, esse fabam Aegyptiam. Siquidem hæc, nec caulem, nec flores, nec fabas edit, nec radice nititur crassissima, arundinaceâq;, nec spinis subhorrens, ut Theophrastus inquit. Ceterùm explodenda videtur Anguillarii sententia, ubi probare contendit AEGYPTIUM ARUM legitimam esse Colocasiam. Anguillarii opinio explodenda volentis Ægyptium Arum esse Colocasiam.

II. ARVM ÆGYPTIVM.

Siquidem ipse, non aliam ob causam Ari hujusce plantam caule viduam perpetuò esse censet, quam quòd illarum regionum incolæ quotannis radices effodiant ad esum, nec permittant eam ad suam pervenire frugem. Sed quam frivolo nititur argumento, ipsamet planta palam facit, cùm neq; in Italia pluribus annis ad senectutem usq; in fictilibus, & viridariis educata usquam caulem ediderit. Deinde quis crediderit unquam effodi has plantas, iis in regionibus adeò diligenter, ut alicubi quandoque aliqua non remanserit? Absurdum quidem hoc est, & minimè credendum. Ideoq; cum iis consentiam, qui Ari speciem esse putant, siquidem cum folio, tum radice Arum imitatur, ut ex ejus imagine hic expressa, quam mihi dono dedit Augerius de Busbecke, vir sanè clarus, ex Constantinopoli allatam, quis certior fieri poterit. Meminit hujus Theophrastus lib. 4. cap. 10. de plantarum historia, ubi ita scribit: Faba Aegyptia in paludibus, stagnisq; exit. Caulis ejus, qui longissimus, quaterna cubita perficit: crassitudo digitalis est, similis calamo molli, non geniculato. Rimas intrinsecus habet tendentes per totum, lilij modo. Caput in cacumine orbiculatum, vesparum favo non absimile. Inque singulis cellis singulæ fabæ continentur paulò super id eminentes, multitudine plurimum terdenæ. Flos papavere duplo major, colore roseus, in plenum caput. Super aquam folia ad singulas fabas amplexa exeunt. Fabam quamq; conterenti amarũ illud, ex quo pilula fit, insitum patescit: fructus ita se habet. Radix illi crassissima, arundine plenior, rimas similiter atq; caulis habens: manditur & cruda, & elixa, & assa: eoq; cibo, qui incolunt paludes, utuntur. Nascitur itaq; sponte vel plurima: ceterùm & seritur in limo paleis largè admistis, ut descendat, incorruptaq; maneat, ficq; fabeta faciunt. Si autem semel aprehenderit, perpetuò manet. Radix enim valida est, nec procul arundinum stirpibus, verùm spinis subhorrens. Quamobrem eam crocodilus refugit, ne occurrens oculo offendatur, quoniam acutè non videt. Nascitur hæc etiam in Syria, Ciliciaque: hactenus Theophrastus. Hanc amplissima emittere folia tradidit Plinius lib. 21. c. 15. ubi sic inquit: In Aegypto nobilissima est Colocasia, quam cyamon vocant aliqui. Hanc à Nilo metunt: caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo: thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabilis: foliis latissimis, etiam si ad arbores comparentur, ad similitudinem eorum, quæ personata in nostris amnibus vocamus. Adeoq; Nili sui dotibus gaudent, ut implexis Colocasiæ foliis, in variam speciem vamorum potare gratissimum habeant. Seritur jam hæc in Italia: hæc Plinius. Aegyptia faba (ut Galenus auctor est libro primo de alim.) sicuti nostratem magnitudine longè præcellit, ita & naturam humidiorem, magisq; excrementitiam sortita est. Planta, quæ νύμφαια αἰγύπτιος Græcè, Faba Aegyptia Latinè dicitur: Italicè, Fava d'Egytto: Hispanicè Inhame, Hava de Egipto: Gallis, Fave d'Egypte. AEGYPTIUM Arum folia fundit bina, & fortasse plura, prægrandia. Ari nostratis majora lineis numerosis exarata, ac longo, crasso, canaliculatoq; pediculo appensa. In regionibus nostris translatum, neq; caulem, neq; florem, neq; fructum gignit. Radice nititur bulbosa, rotunda, ima parte in caudam desinente, agnatis circumquaque multis, ari nostratis modo. Provenit plurimum in Aegypto. Excalfacit & siccat, minus tamen quam nostrum: quin etiam abstergit, incidit, aperit, attenuat, provocat. Radix decocta & melle excepta, medetur cunctis pituitosis pectoris morbis. Expectorat enim valenter admodum, quæ crassa, lentaq; sunt, & pituitosa: quare asthmaticos maximè juvat. Datur elixa utiliter tussientibus, ex pituitosis pectoris vitiis, ex amygdalino oleo. Idem præstat lac bubulum recenter mulsum, in quo radix ipsa incocta fuerit. Illinitur elixa epiphoris, suggillatis, inflammatisq; tonsillis, fabacea farina addita & deinde frutu subacta: præstat quoq; ex oleo illita ad tumentes hæmorrhoidas. Arum Aegyptium, Græcè Ἄρον αἰγύπτιον: Italis, Aro sive Gigaro d'Egitto. Aegyptiæ fabæ hist. ex Theophrast. Colocasia ex Plinio. Galenus de Ægyptia faba. Nomina.

† *Graci codices hoc loco habent ὡς πέτασον, id est, instar galeri. Quæ autem horum loco affert Ruellius ex Plinio sumpsit loco citato. Ubi verbis, quæ illa sequuntur, rectius fortè hunc Dioscoridis locum interpretari videtur.*

Fabam Ægyptiam & Arum Ægyptium, diversas fecit plantas Matthiolus, alii verò non distinguunt: Arum Ægyptium seu Colocasiam, sæpius vidimus, at Fabam Ægyptiam, si modo diversa sit, nunquam vidimus, quam utinam aliquis ad nos mitteret pro universali historia nostra, ejus enim, ut par esset, honorifica fieret mentio. I. Faba Ægyptia Matth. Lacu. Lugd. Cast. cui etiam Colocassia dicitur, Colocasia Lon. II. Aron maximum Ægyptium, Aron cui folium cavum Theophrasti, & fortè faba Ægyptia Dioscoridis, cujus radicem Colocasiam dici monet. C. B. Arum Ægyptium, Matth. Gesn. hor. Lob. in icon. Dod. fol. Cast. Lugd. Cam. Aron magnum Colocasia vulgo, Pampina Paradysi Siciliæ incolis, Cæsalp. Faba Ægyptia, Cord. in Dioscor. Colocasia Bellon. Gesn. hort. Clus. Hisp. Lob. obser. Lugd. Culcas, faba Ægyptia, Alpini. Hanc nec fructum nec florem ferre, scribit Bellonius, Lugdunensis verò cum flore pingit, quem tamen hactenus videre non licuit.

Φακὸς. LENS. CAP. C.

LEns frequenti cibo aciem oculorum obtundit, ægrè concoquitur, stomachum malè habet, eumq; & intestina inflat: sed alvum cum cortice cocta sistit. Præstat in cibo, quæ facilimè coquitur, nihil atri in

maceratione reddens. Vim habet adstringendi, qua ex causa alvum cohibet, si detracto antea cortice dis-
coquatur accuratè, primaq; aqua inter coquendum effundatur (quippe primum id decoctum ventre re-
solvit.) Somnia tumultuosa excitat: capiti, nervis, ac pulmoni inutilis: melius suo fungetur munere con-
tra alvi fluxiones, addito cum aceto intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine
punici, aut aridis rosis, aut mespilis, sorbisve, pyris Thebanis, aut malis cotoneis, aut cichorio, aut plan-
tagine, aut gallis integris, quæ post decoctionem abijciuntur: vel rhoe, quæ obsoniis inspergitur: verùm
acetum cum ea diligenter percoqui debet, alias alvum conturbat. Contra subversionem stomachi, trigin-
ta grana lentis delibrata devorari proderit. Decocta cum polenta, & illita, podagras lenit: sinus cum mel-
le glutinat, crustas rumpit, ulcera purgat. Decocta in aceto duritias, & strumas discutit: cum cotoneo,
aut meliloto medetur inflammationibus oculorum sedisq;, addito rosaceo: sed in amplo sinu, ut inflama-
tionibus sedis, quæ majus remedium exigunt, cum putamine punici, ac siccis rosis adjecto melle, deco-
quitur: nomis quæ in gangrænam evaserunt, adjuncta maris aqua: pustulis, & his quæ serpunt, igni sa-
cro, pernionibusq; ut antea dictum est: contra mammas in quibus lac in grumos coiit, & præ nimia sui co-
pia profunditur, cocta in aqua maris, & illita auxiliatur.

LENS.

Lentium consideratio.

Lentium vires ex Galen.

Galenus, Dioscoridi contrarius in Lentium viribus.

*Lens legumen ubiq; cognitum, folio est viciæ minore, & flore haud longè dissimili, siliqua parva, compressa, molliterq; in latitudinem fusa, in qua semina terna, quaternave concludun-
tur, rotunda, pressa, læviq; cuticula contecta. Genera ejus duo, al-
bum, quod minus est, & in cibis gratius, cinereo colore alterum, or-
be paulò majore. Huic flos est in purpura candicans, alteri simpli-
citer albus. Seritur ubiq; in campis, cum cæteris leguminibus. Ne-
catur strangulaturq; lens, adnata illi aparine herba. Semina
quæ ante sationem bubulo fimo obruuntur, præstantiora prove-
niunt, & celerius demetuntur, si rei agrariæ indagatoribus cre-
dimus. Lentis decoctæ cremor ad oris, & genitalium exulceratio-
nes utiliter adhibetur. Sunt qui scribant, certoq; affirment, epo-
to primo lentis jure, necari expelliq; citissimè puerorum ver-
mes. Lentes quemadmodum libr. 8 simplicium medicamentorum
scriptum reliquit Galen. valenter adstringunt, in caliditate ve-
rò, & frigiditate medium tenent, desiccant tamen in secundo or-
dine. Ipsum itaq; earum corpus desiccat, & sistit ventrem: cæte-
rùm decoctum provocat: proinde etiam prior aqua abjicitur, ubi
retentionis causa adhibentur: hactenus loco citato Galenus. Cæ-
terùm asserenti Dioscoridi Lentes alvum cohibere, si detracto an-
tea cortice discoquantur accuratè, primaq; inter coquendum ef-
fundatur, omnino refragatur Galenus, qui libro primo de ali-
mentorum facultatibus sic scribit: Ne ex lente quidem panem
quis tentaverit: præarida enim sine pingui, & friabilis est. Cor-
tex ejus vehementer adstringit, carnea substantia tenuiter, quæ
& crassi succi, & terrestris est. Succus porrò lentis, sicut antè
retulimus, adstringenti est contrarius: quocirca si elixa in aqua
jusculum sale, garo, oleoq; conditum bibatur, alvum dejiciet.
At quod ex his decocta lente ad eum modum, quem retulimus
ferculum apparatur, contrariam succo vim obtinet. Nam qua
ventri obveniunt, fluxiones desiccat, os ventriculi, intestina, &
totum deniq; ventrem corroborans. Quamobrem cœliacis, &
dysentericis accommodatus est cibus. Lens verò decorticata, ut illam adstringendi vehementiam, cumq; hac alia vi-
delicet omnia, quæ consequuntur amittit: ita alibilior, quàm integra illa efficitur, crassum, pravumq; succum gignens,
tardè commeans: alvi tamen fluores haud desiccat, uti ea quæ cortice non est spoliata. Jure igitur qui modum in hoc edu-
lio non servant, elephantiasim quam vocant, & cancrum incurrunt. Siquidem crassa, siccaq; cibaria facilè in melan-
cholicos humores vertuntur. Quare iis duntaxat, quibus vitiosa est habitudo ob aquam in carne diffusam, lens cibo uti-
liter præbetur: ceu aridis, & squalentib. admodum damnosè. Eandem ob causam visum integrum, & inculpatum hebetat,
immoderatè exiccans: ei verò, qui contrario modo sehabet, humidiori videlicet, opitulatur. Menstruis purgationibus inepta
est, crassum enim, & tardifluum sanguinem facit: at muliebri appellato profluvio convenientissima. Cùm porrò lens, & pti-
sana contrariæ inter se sint facultatis, ex amborum commistione præstantissimum edulium componitur, quod nos in Asia
phacoptisanam nuncupamus. Verùm non æqua utriusq; portio esse debet: minus enim ptisanæ adjiciendum, ut quæ per de-
coctionem in cremorem latè diffunditur, & in magnam attollitur molem: lens autem cocta exiguum quendam tumorem
ascisit. Sed enim hujus edulii eadem ac ptisanæ est confectio, præterquam quòd satureia, & pulegio adjectis, jucundius &
paratius concoctioni efficitur: cùm ptisana illis minimè gaudeat, sed solo anetho, porroq; sit contenta. Deterrima est lentis
conditio, quam divitum coci sapa inficiunt: minimè enim incrassantia sibi vult admisceri. sed liquida potius, & crassitudi-
nem incidentia. Cui verò sapa commiscetur, jecoris obstructiones gignere nata est, & ipsius visceris, atq; una lienis inflam-
mationes inaugere, nisi addito melle corrigatur. Illud præterea non arbitror obscurum, durescentes visceris utriusq; affec-
tus, quos scirrhos vocant, hoc epulo exacerbari. Quod si suillam simul libeat incoquere, ptisanæ recentem, lenti sale
asservatam congruere deprehendes: ceu utriq; quæ inter has media est, quam πελλὶν vidêre, recenter salitam appellant,
phacoptisanæ percommodè & ad suavitatem, & concoctionem immittitur. Magis tamen lens cum salsis carnibus esitata,
crassos humores augebit: nam hæ quoq; sanguinem crassiorem, & melancholicum magis generant. Quapropter neq;
istis affatim, sapeq; uti expediet, præsertim cui corpus melancholico præcrasso, & omnino pravo humori obnoxium est.
Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aëris constitutionibus in unoquoq; edulio intelligere oportet.*

Ac autum-

Ac autumno quidem melancholicis, ac siccantibus cibis abstinendum: hyeme verò eis utendum: uti sanè in æstate humectantibus, & refrigerantibus: in vere medii temperamenti, mediæq; facultatis epulas offerendum. Est porrò mediorum non una, nec simplex species: quædam enim hujusmodi sunt quoniam cum extremis nihil habent commune: quædam ex duorum contrariorum æquo intervallo à medio distantium mistione sunt mediocritatem adepta: ut si quis juxta id quod paulò antè dixi, ptisanam lenti commisceat. Sic & teutlophacen, quæ ex beta, & lente nomen apud Græcos invenit. Heraclides Tarentinus non sanis modò, verùm etiam laborantibus exhibebat, est enim & hoc ex pugnantibus compositum edulium: quamobrem etiam tardius quàm beta, citius verò quàm lentes per alvum descendit. Est & illud perspicuum, hujus succum in corpus dispartitum, ex amborum virtute, lentis videlicet, ac betæ, esse permistum: hactenus Galenus. Ex cujus verbis facilè colligi potest, Lentes in frequenti ciborum usu minimè esse recipiendas, præterquam alio, quibus morbi alicujus ratione ut medicamenta potius, quàm ut cibus conveniant. φακὸς Græcis est, quæ Lens Latinis: Hades, Arabibus: Lenticchia, & Lente, Italis: Linsen: Germanis: Lenteyas, Hispanis: Lentille, Gallis. Nomina.

Lentium genera duo habemus, majus quod album, minus verò, aliud cinereo, aliud subruffo colore, aliud colore ex luteo pallido. Lentis majoris figura adposita.

φασιολοι. PHASIOLI. CAP. CI.

PHasioli inflant, spiritus cient, ægrè coquuntur. Virides cibo alvum emolliunt, ad vomitiones idonei.

PHASIOLI.

PHasioli sunt in Italia vulgares, & in hortis, ac arvis frequentes. Diversa eorum habentur genera variis coloribus distincta. nam & candidi, & rubescentes, & melini, ac diversis respersi maculis reperiuntur. Quos superiori quoq; ætati cognitos fuisse putaverim: etsi nonnulli eos nuper in Italiam venisse existiment. Candidi, quibus granum cæteris minus est, cæterarum leguminum more, in arvis seruntur: at rubescentes, melini, ac varii seminantur in hortis aliisve locis, ubi umbra æstiva fuerit opus. Siquidem præterquàm quòd fructum suo tempore demetendum proferunt, suis etiam involucris, ac sequaci foliorum clavicularumq; reptatu, testudines, attegias, mapalia, tuguria, cameras, pergulas, scenas, ac tabernacula, è lignis cancellatim fabricata opacant, ac veluti topiario opere contexunt: solaresq; radios inhibent, non secus quam vitis, lupus salictarius bryonia, colocynthis, clematis, periclymenum, & stirpium id genus, quæ arbores & sepes scandunt, perreptant, implicant, ac vestiunt. Quo fit, ut crediderim ego, illos a veritate haudquaquam descisc[illegible]re, qui dixerint, hoc Phaseolorum genus hortensem esse smilacem, hoc etjam libro à Dioscoride descriptum quippe quòd illi maximè respondeat, ut in sequentibus dicetur. Quamobrem longè aberrasse videtur Marcellus, in carpendo Hermolao tantopere avidus, cùm dixerit sibi parum verisimile videri ad eam altitudinem, & foliorum copiam posse legumen aliquod augeri, ut scenas, & tabernacula vestiens inumbret. Quandoquidem non modò huic refragatur Dioscorides: sed & ipsius smilacis numerosus plantarum proventus, quæ in aquam plurimùm hortis, ac viridariis longissimos scandunt palos, & cancellata tecta conveniunt. Cæterùm nec eos quidem hallucinari putaverim, qui pro certo asseruerint, Phasiolos supradictis coloribus infectos, quos equidem nihil ab hortensi smilace differre existimo, Dolichos esse, quorum meminit Theophrastus lib. 8 cap. 3. de plantarum historia: & Galenus libro primo de facultate alimentorum: & ipsum secutus Paulus. Quippe quoniam Dolichi (ut adjuvante Deo infra in smilacis hortensis mentione dicemus) non sunt illud pisorum genus, quod Ausonius vulgo dicitur Roviglione. Tridentinis verò Arabeia, ut Manardo Ferrariensi placet. Quandoquidem hanc sub Ochri nomine tam Galenus, quam Paulus descripsere, ut eo, quem modò citavimus loco patebit. Porrò in hoc præsenti capite Dioscorides de candidis tantùm ac vulgaribus phasiolis disseruit, non de ervilia, Arabeia vulgò vocata: in sequentibus verò capite de hortensi smilace, eorum mentionem fecit, qui vel rubentes, vel lutei, vel versicolores enascuntur. Albi itaq; & magis vulgares, qui seruntur passim in campis, mense Majo & quandoq; post messem sine pedamento per se subsistunt, sed in latum sese pandunt, foliis hederaceis, majoribus tamen & mollioribus venosis, ternis ex uno pediculo prodeuntibus: flores emittit candidos piso minores, è quibus palmaria cornula prodeunt, teretia, & in acutum desinentia, primo quidem exortu viridia & per maturitatem albicantia. In his semina plura, quæ phasiolos appellamus, continentur, facie quadrupedum renibus similia, alba, præter umbilicum, qui tantum in iis nigricat. Phasioli excalfaciunt & humectant ordine primo. In cibum sumpti inflant, & ventriculo laborem faciunt, semen tamen generant, & venerem sollicitant præsertimq; ubi longo pipere, galanga, & saccharo asperguntur: atq; id valentius præstant si lacte bubulo pingui decoquantur quousq; rumpantur. Redduntur in cibis innocentiores, si cum sinapi vel cari semine edantur. Tumultuosa præterea ac terrifica faciunt somnia, perinde ac lentes. Cornicula dum tenerrima sunt, elixantur, & in acetariis devorantur, addito pipere, gustu non ingrato: Eadem prius elixa, & farina circumlita, & deinde in oleo ferventi aut butyro frixa, addito pipere, & uvæ acerbæ succo, Itali quoq; expetuntur in cibum. Præstant peculiariter propria sua ipsius facultate ad sanandum equorum morsus, si dentibus attriti crudo vulneri illinantur. Parant quoq; è phasiolo muliebrem fucum hoc modo: Sumunt phasiolorum alborum, micæ panis triticei albissimi, singulorum libram, Cucurbitam longam, teneram, virentemq; unam: dissecta prius cucurbita macerant simul omnia ex lacte caprino nocte una, deinde addunt seminum melopeponum uncias quinq;, nucleorum persicorum mundatorum unc. 3. nucleorum pineorum delibratorum selibram: conterunt per se omnia in

Phaseolorum confider. Candidi, Rubescentes, Melini, Varii.

Marcelli error.

Rovigli-one.

Phasiolorum descriptio.

Phasiolorum vires

Fucus ad mulierũ ornatum

lapideo mortario, & deinde addunt pullum columbinum domesticum unà cum plumis in particulas dissectum, abjectis tantum intestinis, & omnibus simul mistis, ex vitreo organo, ad hoc parato, in vase ferventis aquæ collocato, aquam distillant, & subinde diligenter custodiunt. Siquidem hujusce aquæ lotione nitorem faciei conciliant, & cuti mollissimum addunt lævorem. Cæterùm cùm phasioli pisa mihi in mentem revocaverint, & nihil de eis meminerit Dioscorides pretermittere quidem non potui, quin de eis quoq; dissererem. PISUM *itaq; caulibus exit fistulosis ramosisq;, capreolis multis è ramorum summitatibus prodeuntibus, folio numeroso, longiusculo, crassiusculoq;, ac subpingui: siliqua cilindracea, rotundo, &* Pisorum histor.

PISUM MAJUS.

PISUM MINUS.

dido semine albi ciceris magnitudine. Florem edit papilionis animalis figura, circa umbilicum purpureum, quandoque in universum candidum: radice imbecilla: Grana in siliquis sese invicem stipant, ut in vicia, & ervo. Seritur vere, & æstate metitur. Duo ejus sunt genera, alterum majus, alterum minus. Majus pedamento gaudet, quo fit, ut Agricolæ arborum ramos illi adjungant. Facilem & solutam terram desiderat, & in apricis seri. Minus humi accumbit, gracilius omnibus suis partibus nec adeò in cibis gratum. Duum hoc est generum, album, & cinereum, quod Erviliam vocant quidam: Ananienses, & cætera Tridentina rura, Arabeia vernaculo sermone appellant: alii Rovigliones. Seritur ut majus, aprico loco, solo probè culto ac soluto, an qualitatibus omnibus nihil prorsus à majori differt. Exiccant pisa fabarum modo, remissius tamen. Sunt qui scribant Pisorum jure hausto purgari puerperas, & lactis copiam augeri, auriginosos sanari, & aquæ intercuti succurri, sed procul dubio decipiuntur, quòd hæc haud quaquam præstare possit medicamentum quod refrigeret, & siccet. Verùm errandi ansam cæteris præbuit Tragus, quippe qui perperam putarit Pisum cicer esse Arietinum, cui ea ineat facultas. At quantum ab Arietino cicere distet Pisum, facilè quispiam conjicere poterit ex his, quæ superius in Cicere diximus. Cicer enim Arietinum nihil ab aliis ciceribus differt, nisi colore, cætera similia sunt. Ideoq; errorem hunc debent diligenter vitare Germani, qui suis puerperis pisorum jus propinant, quin etiam iis qui sumpserunt purgativum medicamentum, extergendi ventriculi gratia. Nulla enim pisis ineat abstersoria facultas, ut Gal inquit lib. 1. de alim. fac. his verbis: Pisa tota substantia cum fabis quandam habent similitudinem, eademq; cum fabis modo sumuntur. His duabus tamen rebus ab eis discrepant, tum quòd non æquè ac fabæ sunt flatulenta, tum etiam quòd detergendi facultatem non habent, ideoq; segnius quàm illa per alvum secedunt. Ubi faba non sit ad manus, pisum ejus poterit esse succedaneum, præterquam iis in morbis, qui abstersione opus habent. Ita φασίολοι Græcè, ut etiam Phasioli Latinè dicuntur: Italicè, Fagivoli. Hispanicè, Fasioles: Gallis Fasiolis. Pisum, Græcis πίσον, Italis Pisello & Piso, Germanis, Erbis/ Pisum minus Græcis, πίσον μικρὸν. Italis Pisello minore. Gall. Poix. Tragi error, Pisum cicer Arietinum consentis Pisorum vires ex Galen. Nomina.

Pisa à Pisa loco, ubi olim copiosè nascebantur: quæ diversorum generum sunt, majora quæ hortensia, cujus fructus dum virides rotundi, resiccati, anguloſi fiunt: colore candido aliàs sordido: hæcq; duplicia, vel sine folliculis comeduntur, vel simul cum folliculis & leptoloba dicuntur: sunt quadrata: sunt minora, quæ vel hortensia & ramis affixis in altum scandunt, & ramulare pisum dicitur: vel in agris seruntur, & humi serpunt, & sunt vel alba (quę majora & minora) vel viridia, vel cærulea quæ rariora, vel rufa, quæ nostris cinerea dicuntur. Est pisum proliferum, ubi plures siliquæ simul junguntur: sunt pisa Americana rubra: sunt & sylvestria, de quibus omnibus in historia.

ERVUM. CAP. CII.

Conclusa non leg. Orib. [Ervum parvus frutex omnibus cognitus, angusto folio, tenuis, semina in valvulis habens: è quib. farina fit, nomine ervina, ad medendi usus conveniens. Ervum capiti onerosum est: alvum esi turbat: sangui-

ſanguinem per urinam extrahit: elixo boves ſaginantur.] Parandæ farinæ ratio hæc eſt. Uberiora grana candidaq; deliguntur, permiſcendoq; aqua reſperguntur, donec ſufficienter combibant: poſtea torrentur, uſq; dum hians cortex diſrumpatur: molitaq;, farinario cribro incernuntur: poſtremò farina recõditur. Hæc alvo utilis eſt: urinam ciet: meliorem colorem efficit: ſanguinem per veſicam, aut alvum cum torminibus elicit, ſi largius in cibo, aut potu aſſumatur: ulcera cum melle purgat: lentigines, & vitia cutis in facie, & maculas, totumq; corpus emẽdat: nomas, gangrænas, duritiasq; ſerpere non patitur: mammarum duritias emollit: atra ulcera, quę theriomata vocãt, favosq; emarginat: carbunculos rumpit: cum vino ſubacta illitu morſibus viperarum, canum, hominumq; medetur: urinæ difficultates, teneſmosque ex aceto mitigat. Ervum tabidis, qui alimentum non ſentiunt, toſtum, & ad nucis magnitudinem melle exceptum, ſumptumq; convenit. Ejus cremor perniones, & pruritus in toto corpore ſanat fovendo.

I. OROBUS.

II. OROBUS CRETICUS.

ERvum officinæ, Græcorum more, Orobum appellant: Planta itaq; eſt ervum ſarmentoſa, folioſa, humi procumbens, caulibus ac ramis multis ſeſe implicantibus, foliis parvis, longiuſculis, lente minoribus, pluribus ex uno pediculo utrinq; pari exortu per intervalla prodeuntibus, nno in cacumine permanente. Flores edit parvos, ipſoſq; ſubpurpuraſcentes, & aliquando candicantes: Siliquam gerit Piſi ferè ſimilem, ſed breviorem, & graciliorem, in qua ſemen rotundum concluditur, preſſa ſtrictave inter granum & granum ſiliqua. Duum eſt generum, candidum, & ruſum. Gal. tertium quoq; addidit, nempe pallidum, inter priora medium. Non diu eſt, quod legitimum habetur, & ſeritur jam ubiq; in Italia. Alterum quoque vidimus ervi genus, quod Creticum vocant, noſtrati ferè ſimile, ſed minutiore ſemine, & ſiliquis gracilioribus. Porrò Braſavolus credidit Erviliam, quæ Theophraſto, Galeno, ac Paulo, ochros appellatur, legitimum eſſe Ervum, nominis vicinitate fortaſſe deceptus. Qua in re Fuchſius quoq; hallucinatus deprehenditur, quòd ſuo de plantarum hiſtoria volumine Cicercula vulgò vocatam, ſativum Ervum eſſe exiſtimaverit: etſi cicerculam omnes rei herbariæ periti Galeno lathyrum appellari non dubitent. In cicercula enim, ut periculum facientibus clariſſimum eſt, haud quaquam ea repertuntur facultates, quibus pollere Ervum tradidit Dioſcorides. Quandoquidem præterid, quòd omni prorſus amaritudine vacat, largius eſitata nunquam ſanguinem per veſicam & alvum cum torminibus elicit, ut de orobo ſatentur Dioſcorides, & Galenus: ex quo planè conſtat tam Braſavolum, quàm Fuchſium, utriusq; pace, hac in re deceptos eſſe. Sed ignorandum non eſt, quòd etſi Ervum ab agricolis ſeratur, habetur tamen & inter ſponte naſcentia: namq; & per ſe inter ſegetes frequens oritur. Verùm cùm à paucis cognoſcatur, illud inter vicia ſpecies annumerant. Animadvertendũ præterea eſt, quòd quanquam ad Ervinam farinam conficiendam eligit Dioſcorides candidius Ervi ſemen: Gal. tamen lib. 1. de fac. alim. candidum pallido, ac rufeſcente, longè minus præſtare ſcribit. Quapropter Braſavolus Galeni rationẽ minimè habuiſſe videtur, cum ſibi ex Dioſcoridis tantùm ſententia perſuaſerit, album ervi ſemen in medicamentorũ uſu tam ruſum, quàm pallidum viribus antecellere. Ervi farina melle excepta ii recreantur, quorum pulmones craſſis excrementis redundant: expectorat n. ex thorace id omne, quod inhæſerit. Lienem minuit Ervum à jejunis devoratum. Inguinũ bubones reſolvit, ex melle illitũ. Virides ejus ſiliquæ priusquàm indureſcant, cum ſuo caule foliisq; contritæ illitæq;, nigros faciunt capillos. Ervina farina in Theriacam quoq; venit: nam ſine ea parari nequeunt Viperei paſtilli. Erui vires prodidit Gal. lib. 8. ſimp. med ita inquiens. Orobus deſiccat quidem exceſſu ſecundo intenſo, calfacit verò primo. Porrò quatenus amaritudinis eſt particeps, eatenus incidit, extergit, atq; obſtructiones expedit. Cæterùm ſi ſumatur copioſè, ſanguinem per urinas evocat. Et libro 1. de alimentorum facultat. ait: Boves apud nos, ut apud alias pleraſq; gentes, Ervo in aqua edulcato paſcuntur: hominum cibis

Ervi conſider.

Ervum duplex.

Ervum Creticũ.

Braſavoli lapſus, Ochrum,

Ervum cẽſentit.

Ervum pontè provenit.

Ervi farina.

Ervi vires ex Galeno.

prorſus hoc ſemen damnatur, eſt enim & inſuaviſſimum, & pravi ſucci. Cæterùm in magna fame nonnunquam, ſicut Hippocrates quoq; ſcripſit, neceſſitate coacti homines ad id etiam confugiunt. Nos ervo inſtar lupini præparato ex melle utimur, ut medicamento craſſos pulmonis, thoraciq́; humores expurgante. Candidum minus eſt medicamentoſum, quàm id quod ad flavum, aut pallidum colorem tendit. Ervum bis elixum, & in aqua identidem condulcefactum, inſuavitatem certè deponit, ſed una cum ea & abſtergendi, & incidendi vim, ut ſola in eo relinquatur terreſtris ſubſtantia. Itaq; citra amaritudinis intellectum deſiccans ſit eſculentum. Id Græcis ὄροβος quod Latinis Ervum nominatur: Arabibus, Herbum, Keiſene, ſive Kerſene: Italis, Ervo: Germanis, Erven: *Hiſpanis Jervos: Gallis, Ers.*

Nomina.

Orobus ὄροβος Græcis, quibuſdam παρὰ τὸ ὀρέπτεσθαι ὑπὸ τῶν βοῶν, quòd eo boves veſcantur & ſaginentur: ErvumLatinis:quod ſativum eſt & ſylveſtre.Sativum,vel majore ſiliqua & ſemine,vel graciliore ſiliqua & ſemine: rurſus qui majore, ſemine candido eſt aut pallido, aut ruffo.Sylveſtre ervum, varium eſt.Hic tantùm de ſativo. I. Orobus ſativus majore ſiliqua C.B. Orobus &ErvumMatth.Cord.in Dioſc.Geſ. hor. Caſt. Lugd. Orobus receptus Herbariorum,Lob. Ervum verum ſive Orobus,Cam.Tab.Cicer ſativum, Dod.gal.Mochus ſive Cicer ſativum, Dod.fol. II. Orobus ſativus, minore ſiliqua.C.B.Orobus Creticus Matthiolo (in cujus editione poſtrema,& iconibus figura non habetur) & Lugdunenſi.

θέρμοι. LUPINI. CAP. CIII.

SAtivus Lupinus notus eſt. Cujus farina cum melle delinctu, aut potu, ventris animalia expellit. Ipſi quoq; macerati, & cum ſua amaritudine eſitati eadem efficiunt. Decoctum eorum idem munus præſtat,cum ruta,& pipere potum:quare lienoſis prodeſt: eodem ulcera tetra,quæ theriomata vocant, gangrænas, incipientem ſcabiem, eruptiones puſtularum, ulcera in capite manantia,vitiligines, maculasq́; fovere utiliſſimum: menſes, & partus extrahit,cum myrrha,& melle ſubditum in vellere.Eorum farina cutem, liquoresque corrigit: inflammationes cum polenta, & aqua mitigat: tubercula, & coxendicum cruciatus, ex aceto lenit: ſtrumas in aceto *a* cocta, illitaq́; diſſipat: carbunculos rumpit. Decocti cœlesti aqua, donec in cremorem lenteſcant, faciem abſtergunt: medentur pecorum ſcabiei, cum radice nigri chamæleontis,ita ut tepente decocto abluantur.Cit urinam radix cum aqua cocta.Lupini triti,ubi maceratu dulceſcere cœperint, cum aceto poti, faſtidia detrahunt, & cibi aviditatem faciunt. Gignuntur & ſylveſtres Lupini, *b* ſativis ſimiles, ſed omnino minores: qui eadem quæ ſativi poſſunt.

a Drag. addit. μετὰ μέλιτος, i. e. cum melle.

b Omnia exempl. ἐμφερὴς τῶν ἡμέρων καὶ πικρὸς, μικροτερὸς δέ, i.e. ſativo per omnia ſimilis,minor autem.

I. LUPINUS.

II. LUPINUS SYLVESTR. luteus.

Lupinorum conſideratio & hiſtor.

Lupinus vulgaris planta unico exit caule, haud infirmo folio ſeptifariam diſſecto piloſo molli, ſubcandicante, flore candido, ſiliquis compreſſis, per ambitum crenatis, albicantibuſq́; fabarum modo longis, in quibus quina, ſenáve continentur grana, membranis diſtricta: orbiculata, preſſa, umbilicotenus concava, ex albo flaveſcentia. & inſigniter amara. Radice nititur ſublutea, in multas divaricata partes. Nullis lupinus peſtifer ſtrangulatur plantis, cùm ipſe noxias omnes

III. LUPINUS COERULEO flore anguſtifolius.

omnes ſtrangulet herbas, quæ illi adnaſcuntur. Floret inprimis circa medium caulem. Seruntur in agris, ſterili ſolo in Hetruria Lupini, non modò ad alimentorum uſum, ſed ad agros impinguandos. Cæterùm præter ſativos Lupinos, ſylveſtrium in Hetruria innumeræ exoriuntur plantæ, quæ Majo menſe in campeſtribus viſuntur, floribus roſeo colore ruſeſcentibus. Lupini ſylveſtr. *Sativi dulcorantur in Italia, ibiq; frequenter eduntur cum ſale. Excalfacit, & ſiccat manifeſtè, abſtergit, aperit, digerit, reſolvit & attenuat. Lupinus (ut ſcriptum reliquit Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus) multi uſus legumen cenſetur. Elixus enim, ac deinde in aqua dulci, donec omnem ſibi ingenitam exuat inſuavitatem, commadefactus, ita editur cum garo, ac oxygaro, vel ſine his etiam, ſale modico conditus: non velut hordeum, & alia multifariam inſtructa. Lupini dura, ac terreſtris ſubſtantia eſt: quocirca neceſſariò concoctioni repugnat, & craſſum gignit ſuccum: ex quo non probè in venis confecto, crudus propriè appellatus ſuccus acervatur. Et libro 6. ſimpl. medic. ſic inquit: Lupinus editur coctus, multis antè diebus in maceratione in aqua amaritudinem deponens: ſitq; tunc nutrimentum ſucci craſſi. Cæterùm ut medicamentum, ita præparatus ex genere eſt emplaſticorum. At qui nativam amaritudinem habet, is etiam extergendi, digerendiq; vim obtinet. Interficit lumbricos tum illitus, tum addito melle linctus, tum ex poſca epotus: quin & decoctum ejus lumbricos ejicere poteſt. Tum etiam foris identidem perfuſum, vitiligines, achoras, puſtulas, exanthemata Græci vocant, ſporas, gangrænas, ulcera maligna, quæ cacoethe vocant, juvat, partim extergendo, partim citra mordacitatem digerendo, ſiccandoq;. Expurgat jecur & lienem, cum ruta & pipere ſuavitatis gratia aſſumptum. Elicit menſes, ac fœtum cum myrrha, & melle impoſitum.* Lupinorum facult. ex Galen. Lupinorum farina. *Porrò Lupinorum farina ſine mordicatione digerit, nec enim livida tantùm, ſed & chœradas, & dura phymata curat: ſed tunc in aceto, aut oxymelite, aut poſca coquatur oportet, idq; pro laborantium temperamento, & affectus diverſitate, quod ex uſu eſt eligendo. Sed non eſt præſentis inſtituti talia diſtinguere: digerit item quæ livida ſunt. Et quæcunq; modò diximus præſtare poſſe decoctum, eadem omnia efficit & farina. Sunt verò etiam qui eam iſchiadicis cataplaſmatis modo illinunt. Lupinus agreſtis amarior eſt, & ad omnia valentior domeſtico, ejuſdem genere cum ipſo facultatis. Lupinus ſativus ſic Latinis, Græcis θέρμος ἥμερος appellatur: Mauritanis, Tarinus, Arinus, ſeu Tormus: Italis, Lupino domeſtico: Germanis,* Wickbonen / Feigbonen / Wolffsbonen: *Hiſpanis, Entramuces, & Entramucos: Gallis, Lupins. Lupinus verò agreſtis Latinis, θέρμος ἄγριος. Græcis, & Italis Lupino ſalvatico dicitur.* Nomina.

Lupinus duplex ſativus & ſylveſtris: ſylveſtris flore vel luteo, vel cæruleo minore fructu: hicq; vel latifolius hirſutus, vel anguſtifolius. I. Lupinus ſativus albus C.B. Lupinus Brunf. Trag. Fuch. Matth. Lac. Lon. Cord. in Dioſc. Caſt. Cæſalp. Tab. Lupinus ſativus, Dod. gal. & fol. Cord. in hiſt. Lob. Lugd. Lupini communes. Geſ. hor. Lupini albi, Fuchſ. Cam. In hoc genere maximi, flore antequam aperiantur ſubcæruleo, intus verò albo. II. Lupinus luteo flore. C.B. Ex radice unica fibroſa plures caules emittit virides, ſtriatos, ſubhirſutos, ſeſquipalmares, circa quos folia priora quidem duo ſubrotunda & integra, reliqua verò longis pediculis donata, quorum inferiora in novem, ſuperiora in ſeptem partes communiter diviſa ſunt: flores obtinet luteos, ſpicatos, violæ luteæ colore & ſanè odore: quibus ſuccedunt ſiliquæ ſativis minores, duriores & hirſutæ, quibus ſemina iis minora, plana, rotunda, maculis & lineis variegata, ſaporeq; amariſſima includuntur. Hic ut & ſequens, licet aput multos ſponte oriatur, apud Germanos tamen, quibus hic violæ Turcicæ nomine donatur, hortenſis eſt. Dicitur Lupinus ſylveſtris luteus, Dod. gal. & fol. Lupinus Hiſpanicus flore luteo Geſ. hor. Lupinus luteus Cam. ad. Matth. Tab. De Lupino flore purpuraſcente, latifolio, hirſuto, ſeu ſylveſtri Dioſcoridis, dicitur in hiſtoria exhibita ſimul figura, prout ſponte in lacu Gramuntio probe Monſpelium provenit, qui prædicto altior & ramoſior eſt. III. Lupinus cæruleo flore anguſtifolius C.B. Hic eſt foliis multò anguſtioribus & minoribus, ut figura oſtendit, communiter in ſeptem partes diviſis: floſculis quàm in illa minoribus, cæruleis, aut ſubrubentibus, quibus ſiliquæ multò minores ſuccedunt, vix conſpicua lanugine hirſutæ, quibus ſemina minuta rotunda, colore ſordido, variis maculis aſperſa & amara reconduntur. Florent eodem tempore quo ſativi, & quia ſativis amariores, idcirco iis valentiores: hiq; Lupini minores Tabernæmontano dicuntur.

ῥαγγύλη. RAPUM. CAP. CIIII.

DEcocta Rapi radix alit, inflationem parit, humentem ac fluxam carnem creat, venerem ſtimulat. Decocto podagræ, pernionesq; foventur: contritoque rapo, atq; impoſito juvantur. Si excaveatur radici roſaceum ceratũ adigatur, & ferventi cinere eliqueſcat, *a* exulceratis pernionibus proficiet. Cymæ ejus decoctæ manduntur, & urinam ciunt. Semen antidotis, & theriacis, præſertim quæ ſenſum doloris aufe-

a Cat. ἀλγημάτων] διαστάσεως, i. exulceratas affectiones.

I. RAPUM ROTUNDUM.

II. RAPUM LONGUM.

III. RAPUM SYLVESTRE.

Rapi con fid. & genera.

Rapum quopacto aberucis vindicetur.

Rapum ſylveſtre Matth.

auferunt, anodyna vocant, idoneum eſt: potum contra venena ſalutare: venerem concitat. Rapum muria conditum, minus alimenti ſufficit: ſed multò magis appetentiam recreat. Sylveſtre rapum in arvis naſcitur. †Frutex eſt in cubiti altitudinem aſſurgens, ramoſus, lævis in cacumine. Folia fert lævia, digitali latitudine aut majora: & fructum in ſiliquis calyculatis: cumq; eorum involucra aperiuntur, alia intus ſiliqua ſpectatur, quæ quandam capitis ſpeciem præbet: in qua ſemina parvula cõcipiuntur, foris nigra, intus alba. Additur in medicamenta, quibus ad detergendam cutem in facie, totoque corpore utimur: præſertim quæ ex lupini, aut ervi, tritici, aut lolii farina fieri ſolent.

RApum in Italia vulgò notiſſimum eſt, ut ſupervacaneum ſit ejus formam deſcribere, præſertim apud Inſubres, ubi ſtatim poſt meſſem, ubi ſeges prius fuerat aſtate, Junio, ac Julio menſibus, in arvis ſecundò ſeritur: deinde menſe Octobri, cùm radix ad ſummum extuberavit, è terra eruitur. Sativum in triplici recenſetur genere, ſeſile, longum, & rotundum: tametſi literis mandaverit Plinius libro. 18. cap. 13. longum erraticum eſſe. Non omittendum naturæ miraculum, ex tam parvo ſemine tribus penè menſibus gignitur tam magna radix, ut ea aliquibus in locis plus quam centenas libras pendat. At librarum triginta pondere nos ſæpius innumera rapa vidimus in Ananienſi agro, longa, & colore purpurea. Rapum & radix (ut Theophraſtus eſt auctor libro 7. cap. 4. de plantarum hiſtoria) gaudent frigoribus, & ſic ea dulceſcere putant, ſimulq; incrementum in radicem, non in folia verti. Auſtrinis, atq; ſerenis temporibus celeriter cauleſcunt. Nurſinis Plinio palma, quòd eo fortaſſe ſolo magnitudine, & dulcedine cæteris præſtent. Alpinis, quibus rara ſeges, rapa utilia admodum, ac neceſſaria habentur, tam in hominum alimentum, quam jumentorum pabulum. Quæ æſtate ſeruntur, vindicantur ab erucarum injuria, quæ plerumq; tenella folia in univerſum erodunt, commiſta ſationis tempore ſemini fuligine, aut majoris ſedi ſucco per noctem macerato ſemine: ſiquidem Columella rem hanc ſibi experientia comprobatam aſſerit. RAPUM longum forma tantum ab altero differt: cætera verò nihil diſidet. SYLVESTRIS rapi plantam ob meam ab Hetruria, ubi frequens naſcitur, abſentiam, hactenus

IV. RAPUNCULUS.

hactenus consequi non potui, atqui volo etiam meipsum accusare, quòd rem ipsam neglexerim apud amicos. Quare Rapi sylvestris imaginem, quam hic appingi curavimus, etsi sylvestre Dioscoridis rapum non referat, refert tamen plurimùm domesticum: quamob causam, illud quoque excudi curavimus, tanquam Rapum sylvestre nostrum. Non desunt rei herbariæ studiosi, qui velint Rapunculum vulgò vocatum, quo Itali in acetariis vescuntur, una cum Fuchsio rapum esse sylvestre Dioscoridis, quorum opinionibus refragari cogor: quippe quoniam Rapunculi capitula, in quibus semen concluditur, duplicia non sunt, nec ulla in ipso semine reperitur qualitas, quæ abstergere possit. Horum etiam sententiæ repugnat Theophrastus lib. 7. cap. 6. de plantarum historia, quippe qui sylvestre rapum radice constare longa raphani modo, brevique caule consistere scribit. RAPUNCULUS itaque planta est cubitalis, caulibus pluribus ab una radice prodeuntibus, in cacumine ramosis: antea quàm caulem edat, folia profert oblonga humi accubantia, sed quæ in caule fere toto sunt longiori facie, sed breviora, & angustiora spectantur. Flores fert in ramusculorum cacumine purpurascentes, & ad cæruleum inclinantes, quatuor tantum foliis conformatos. Semen in simplici capitulo continet minutum, pullo colore. Radice nititur alba, trium digitorum quatuórve longitudine, crassiuscula, extuberante media ipsius parte, alba, fragili, tenera, & subdulci quodam succo prædita. Id quod, meo quidem judicio, non prætermisisset Dioscorides, si rapunculus noster sylvestre illi fuisset Rapum. Nascitur in arvis non cultis, in collibus amœnis, & in pratis, quin etiam in hortis jam seritur, ut grandiores edat radices, quarum esu plurimi delectantur. In caliditate & frigiditate radix non longè abest à temperatis, imò nec in aliis qualitatibus. Edunter in acetariis eadem non solùm cruda, sed etiam cocta, quod maximè gustui placeat & appetentiam excitet. Cæterùm quid in medicum usum Rapunculus præstare possit, nondum compertum habeo, etsi non desint, qui putent lactis ubertatem in nutricibus facere, si coctus cum longo pipere edatur. Sed ad SYLVESTRE rapum nostrum venio, quod frequens in Bohemia in agrorum marginibus & juxta semitas nascitur. Exit hoc folio, caule flore, siliculis, semine, domestico simile, sed agrestioribus foliis, omnia agrestiora, asperiora, hirsutioraque spectantur. Radix illi est raphani modo longa, crassaque, sed sapore per omnia domesticum refert: acriore tamen & amariore, quo factum est, ut sylvestre rapum hanc plantam vocaverim. Legitimum nasci copiosum in Hetruria diximus, non quòd ipsum usquam à nobis visum sit, sed quòd id ex aliorum relatione intelleximus. Nostri semen, cùm insigniter amarum habeatur, & abstersoria sit facultate præditum, alterius loco securius illini poterit, ubi cutem detergere fuerit opus: quin etiam necandis vermibus utile quoque fuerit. Radix, quod acrior amariorque sit, excalfacit ordine secundo, & siccat in principio primi: atqui semen id longè valentius præstat: præterea abstergit, incidit, aperit, attenuat & provocat magis quàm domestici. Rapi domestici radix excalfacit & humectat. Semen verò calidum est & siccum: cùm autem etiam sit amarum, abstergit, aperit, digerit, provocat, flatus gignit. Rapi vires recensuit Gal. lib. 6. simpl. med. ita inquiens. Rapi semen venerem excitat, utpote spiritum flatuosum procreans. Sic & radix concoctu difficilis est, inflatque, & semen generat: Et lib. 2. de alim. fac. inquit: Rapum sive γογγυλλὰς, sive βουνιάδας appellare velis, quod ejus extra terram est, oleraceum censetur. Radix, quæ terra continetur, ante elixationem & dura est, & cibo aliena: in aqua autem decocta, mirum si aliqua ex congeneribus plantis minus nutriat. Hanc quoque ipsam multifariam homines parant: nam & in muria, & in aceto reponunt, quò in totum annum usui esse possit. Succus ex ea in corpus digestus, temperato crassior est: ideoque si quis ultra modum esitaverit, & maximè si perfectè concoquere eam nequeat, crudum succum in venis congeret. Ad alvi dejectionem nec conferre quicquam, nec officere dixeris, potissimùm quando bene fuerit percocta, ut quæ longam elixationem requirat, optimaque sit bis decoctionem perpessa, ad eum modum videlicet, quem antea in hac præparandi ratione docuimus. Sin crudior ingeratur, concoctu est difficilior ac flatulenta, stomachoque noxia: nonnunquam autem & ventrem mordicat. Constat experimento, semen valere ad variolas & morbillos: nam potum semidrachmæ pondere morbillos latentes ad cutim expellit. Γογγύλη id Græcè vocatur, quod Latinè Rapum: Arabicè, Seliem, Selgem, Selgrem, sive Alsegrem: Italicè, Rapo: Germanicè Rüben: Hispanicè, Nabo: Gallicè, Rave, seu Naveau blanc de Jardin. Rapum sylvestre Græcis γογγύλη ἀγρία: Italis, Rapo salvatico. Rapunculus Italis, Raponzolo. † Quod in Græco hic legitur θάμνῳ, Ruellius vertit fruticosum. Quæ vox est potius ab eo ex Plin. lib. 20. cap. 3. reposita, quod etiam aliàs sæpenumero facit, quàm Græcè Latina reddita. Nos fruticem vertimus, licet hac, ut aliis plerisque vocibus, Dioscoridem impropriè usum fuisse existimemus.

Rapunculus non est Rapũ sylvest.

Rapunculi consideratio.

Rapunculus seritur

Rapi sylvest. Matthiol. confider.

Rapi vires ex Galeno.

Nomina.

Rapa quasi ruapa, quod è terra eruantur Varroni: at verisimilius etymon à Græco ῥάπυς Athenæo l. 9. c. 2. γογγύλος Dioscoride à rotunda orbicularive radicis figura. Theop. 7. hist. 4. marem & fœminam dicit, ambas tamen ex eodem semine nasci, sic c. 6. ejusd. l. & sylvestris meminit. Dividimus in sativam & sylvestrem: sativam in longam seu fœminam, in rotundam seu marẽ, & in sessilem. Sylvestris alia radice non bulbosa, alia radice turbinata: his addimus Hetich Americũ ex Theveto, quòd Rapũ Americanũ vocamus & fortè apud Plin. l. 21. c. 15. Octum est. I. Rapa sativa rotunda seu mas Theop. & Plin. C. B. Rapum, Trag. Lac. Lon. Cast. Rapa, Brunf. Dod. gal. Gesn. hor. Cæs. Rapum sativũ, Fuch. Cord. in Dioscor. Rapum vulgare, Dod. fol. Rapũ majus orbiculatũ, Lob. Rapum orbiculatũ, Tab. Rapũ sativum orbiculatũ, Lugd. Hujus radix quoad formam communiter tuberosa est, raro globi instar orbiculata, frequenti in latitudinem effusa: variat & parvitate & magnitudine: colore externo etiam vel viridi, vel candido, vel puniceo: habétur nunc, quæ foris & intus flavescunt: sic & Bernæ, quæ obsoletè nigræ, ut plurimũ rotundæ, rarius oblongatæ, quæ vulgatis dulciores sunt. II. Rapa sativa oblonga seu fœmina Theop. & Plin. C. B. Rapum longum, Matth. Cast.

Caſt.Lon.Lugd.Rapum oblongum, TragoDod.fol.Rapum tereti, rotunda oblongaq; radice, Lob.Rapa radice in rotunditate oblonga, Cæſalp.Hæc magnitudine etiam variat. III. Rapa ſylveſtris non bulboſa.C.B. Rapum ſylveſtre, Matth.Lugd.Tab.Rapum ſylveſtre non bulboſum, Lob.Rapa ſylveſtris, Cæſalp. IV. Rapunculus eſculentus, fortè Rapum ſylveſtre Dioſc.&Plinii C.B.Raponeoli, Brunf.Rapunculum vulgare, Trag.Rapunculus, Matth.Lac.Dod.fol.Lon.Cæſalp.Caſt. Tab.Cam.Rapuntium parvum, & pes locuſtæ Avicennæ, Lob.Rapunculus minor, Lugd.Rapum ſylveſtre, Fuch.Geſ.hor.Rapum ſylv.minus, Dod.gal.Erinus Nicandri & Dioſc.Columnæ.Flore eſt cæruleo, aliquando purpureo, aliàs candicante vel albo. Verùm Rapunculi undecim ſpecies in Phytopinace propoſuimus eſculentum, ſpicatum triplicem, umbellatũ triplicem, nemoroſum triplicem & alpinum ex Baldo: cujus iconem adjecimus. V. Rapunculus alpinus ſpicato ſimilis, palmo major, unico caule ex fiſſuris rupium prodiens, folium utrinque habet ſubrotundum Bellidis cæruleæ forma, quibus ſuccedunt folia, quæ ex cauliculo ſtriato, oblongis pediculis inſident, ex rotunditate oblongata, ſatis lata, profundis rariſque inciſuris donata: & licet ea quaterna ſint, rarius plura, attamen in cauliculi ſummo folia, forma ſimilia quina vel ſena pene ſine pediculo, ſtellæ modo flori ſubjiciuntur: ſiquidem cauliculi ſummo apici inſideant: flores viginti & plures, quaſi ad exortum conglobati, latis, brevibus tamen & ſtriatis pediculis inſidentes, qui oblongi ſunt tenues, infernè albicantes quaſi inflati, qui ſenſim anguſtantur, cæruleo purpurei in extremitate crenati: ex ſingulorum medio, filamentum oblongum prodit, quod in ſummo bipartitum aliquando inſtar Capreolarum vitium contorquetur. Hunc in Baldo Auguſto menſe, inter ſaxa collectum, cum D. Guilandino horti Patavini præfecto anno 1578. Patavii oſtendiſſemus, Rapunculum montanum nominavit: at Nobiliſſimus Jacobus Antonius Cortuſus, nunc horti ejuſdem præfectus, Cantabricam alteram Anguillaræ ſtatuebat. Cùm jam delineatus eſſet hic Rapunculus, eundem à Doctore Joanne Neudoffero Norimbergenſi, rei herbariæ ſtudioſiſſimo & nobis amiciſſimo, accepimus, unà cum radice quæ tuberoſa eſt inæqualis, Rapunculo vulgato triplo major. Ab eodem & duas alias Rapunculi ſpecies ex monte Sumano, necdum deſcriptas accepimus, ut & à Nobiliſſimo Cortuſo elegantem aliam Perramarulæ nomine, quarum omnium & deſcriptiones & figuras univerſalis hiſtoria noſtra, Deo concedente vitam, exhibebit.

V. RAPVNCVLVS ALPINVS ſpicato ſimilis.

NAPUS.

Naporũ conſideratio.

Napi ſeminis vires Matth

Brunſ. NAPUS. CAP. CV.

COcta Napi radix inflat, modicum alit: ſemen ejus potum venenorum vires hebetat: antidotis admiſcetur. Conditur ſale radix.

NApi in raporum genere recenſentur, & quanquam folio, & radice, raphanos magis referant, caule tamen, floribus ſeminéque rapum æmulantur. Plura Theophraſto, & Plinio produntur genera: quanquam hac tempeſtate duo tantum repererim, nempe album, & flavum. Flavi tametſi albos craſitudine ſuperent, magiſque colore placeant: ſunt tamen inſipidiores, & guſtui ob id minus grati. Omnes melius placent in pinguium carnium jure decocti, inflant tamen, & magis quàm rapum ſaturant, & magis quoque venerem excitant, & præſertim addito pipere. Radix excalfacit ordine ſecundo, & humectat primo incipiente: atqui ſemen excalfacit & ſiccat, abſtergit, aperit, digerit, provocat, & incidit. Semen additur in Theriaca, quòd venenis potenter reſiſtat. Necat & interaneorum animalia, ex limonum, aut aurantiorum ſucco potum: ex Adianti autem, ſive lentium decocto potum, morbillos & exanthemata ad cutim propellit. Duplici

enim

enim nomine morbillis affectos juvat, tum quòd à centro ad circumferentias corporis materiam morbiferam ducat, tum quoq; quod propria ſui ipſius facultate morbi malignitatem ſuperet, ac compeſcat. Datur utiliter cochlearis menſura ex vino addita lini ſeminis drachma ad ciendam urinam. Ventriculi cruditates vomitione extrahit, ubi ex oxymelite, & tepenti aqua hauriatur. Datur quoq; diebus pluribus quotidie drachmæ pondere, ex marrubii ſtillatitia aq. aut decocto, utiliter Ictericis, & aquæ intercuti incipienti. Sed plura de eo in epiſtolis diximus. In Ægypto frequentius ſeritur, quòd inibi ex ejus ſemine tuſo preſſoq; copioſum exprimant oleum, ad omnia utile ad quæ ſemen.

Nomina. *Βουνιὰς nomen Græcum eſt: Napus, Latinum: Italicum, Napo: Germanicum,* Steckrüben: *Hiſpanicum, Nabicas: Gallicum, Navet.*

Napus, *βουνιὰς* Dioſcoridi, à tumenti figura deducta ſignificatione: *γογγύλης* ſpecies Galeno. Plinius lib. 20. cap. 4. Naporum non plures quàm duas differentias propoſuit, alterum Bunion, alterum Buniada medicis Græcis vocatum: nec quenquam moveat locus Plinii lib. 19. c. 5. ubi quinq; Naporum genera fecit, ſiquidem hæc de Raphano ſint intelligenda: quod probatur ex eo, quod quæ Theop. 7. hi. 4. de quatuor generibus *τῶν ῥαφανίδων* retulit, ea Plinius de Napo recenſuit. Agnoſcimus Napum ſativam quæ bunium: & ſylveſtrem, quæ Bunias, quæ etiam ex non transplantatorum ſemine naſcitur. Napus ſativa C.B. Rapum mas apud Theophraſtum cenſuit Athenæus. Napi, Brunf. Napus, Dod. fol. Matth. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Cæſalp. Cam. Napus hortenſis, Dod. gal. Napus bunias ſativus, Fuch. Napus ſativus, Lugd. Napus verus, Anguil. Bunias Napus, Adver. Lob. icon. Rapum ſativum alterũ & Napus veterum, Trago. Napus primus Lon. Hæc radice eſt colore aliis candido, aliis buxeo & croceo: radice etiam nigra in horto Illuſtriſſimi Ducis Wirtembergici, quem Montembelgardi colit frater Joh. Bauhinus, legimus.

Ῥάφανις. RAPHANUS. CAP. CVI.

RAdix, quæ Græcis raphanus dicitur, excalfacit, flatus gignit, ori ſuavis eſt: ſed ſtomacho adverſatur, ructus ciet, urinam pellit, alvo aptior: ſumto tamen cibo ſumi debet, quò magis ejus diſtributionem adjuvet: cùm autem præſumitur, cibum ſuſpendit: quare vomituris commodiſſimè datur ante cibum: ſenſuum aciem excitat. Decocta contra veterem tuſſim, & pituitæ craſſitiem in pectore, efficax eſt. Cortex ex aceto mulſo, celerius vomitiones movet: hydropicis commodiſſimè illinitur: lienoſis utilis: ſugillatæ cum melle rapit, & nomas amolitur: contra viperarum ictus auxiliatur: alopecias ad pilum reducit: lentigines cum loliacea farina emendat: his qui fungis ſtrangulantur, tam cibo, quàm potu ſalutaris eſt: menſes cit. Semen, vomitiones facit, urinam movet, lienem extenuat: cum aceto illitum gangrænas validiſſimè emarginat: coctum cum aceto mulſo, anginis perquàm utiliter gargarizatur: cõtra ceraſtis morſus, potum ex vino auxilio eſt. Sylveſtris raphani, quam Romani armoraciam vocant, folia ſativo ſimilia, ſed magis lampſanam imitantur: radix gracilis, tenera, ſubacris. Tam folium, quàm radix in olera recipitur: ſed hæc excalfacit, urinam concitat, æſtuoſa eſt.

I. RAPHANUS I.

II. RAPHANUS II.

RAphanus Græcis dictus, Latinis Radix appellatur. In Hetruria quod Latinum nomen imitentur, Radice vulgò vocant: quemadmodum & Romani ſuam antiquam Raphani ſylveſtris appellationem retinent, qui ipſum primæ literæ metathesi Raphani confuſer.

Dioscor. locus suspectus.

III. RAPHANUS RUSTICANUS sive vulgaris.

Raphani vires Matthiol.

Fuch. error circa Armoraciam.

Raphanus rusticorum.

metathesi Ramoraciam appellant. Cæterùm cùm sylvestris, sativa longè durior, acriorq; deprehendatur, Dioscoridis codex hic, ut in aliis plerisq; locis, mendæ suspicione non vacat: utpote qui Armoraciæ radicem reddat teneram mollémve & subacrem. Folio provenit Raphanus napo similis, & rapo angustiore, scabriore, ac magis hirto, caule tereti, flore albo siliquis tumentibus, rapo quadruplo majoribus, in mucronem definentibus, in quibus semen concluditur rotundum, rufum, & sapore acutum, rapi, napiq; semine cum minus, tum etiam durius. Radix illi varia, nam nonnullus longa, alba, teres tenera, fragilis, nec admodum acris, quæ cæteris in Hetruria præstantior habetur: aliquibus crassa, napi pene figura, altera longè durior, acrior, & gustui ingratior. Differunt quoq; colore: namq; & alba, & nigra, ubiq; ferè habetur, non solùm sativa, sed agrestis quoq;: sed hac altera minus frequens. Sativus seritur in hortis & agris: Agrestis sponte provenit in campestribus in agro Romano. Recens minutim incisa radix, albo meraco inspersa, & butyro in sartagine calefacta, & pubi admota, remoratam urinam pellit: idem præstat ejusdem succus, duarum unciarum pondere ex Cretico vino haustus. Uncia corticis cum tantundem mercurialis, croci granis quatuor, casiæ odoratæ pulveris drachma & drachmis duabus succi sabinæ, omnibus simul in mortario contusis, & tenuissimo linteolo exceptis, & uteri cervici adhibitis, subvenit præsentaneo auxilio ægrè parturientibus. Ejusdem radicis succus unà cum oleo dulcium, aut amararum amygdalarum, & vini albi nonnihil fervefactus, addito colocynthidis momento, aurium sonitus curat si calidus instillabitur. Leonhardus Fuchsius, Armoraciam eam esse stirpem putat, quam Raphanum rusticum nonnulli vocavere, foliis oxylapatho majoribus, radice longa, pollicis crassitudine ac etiam crassiore, acerrimo gustu, sinapi haud absimili: floribus in caulium summitatibus albis & pusillis, radicibus acerrimis, quibus utitur universa Germania, & Pannonia ad carnium intinctus, [& quanquam appetentiam faciat, revera tamen & caput ladit & nidorosas eructationes movet. Nascitur sponte in pratis, viridariis, & secus itinera. Radix excalfacit, & siccat ordine tertio completo. Aperit, pellit, incidit, provocat, attenuat, & abstergit. Ea omnia potest, quæ domestica & agrestis radix, sed valentius operatur. Quinetiam Sinapi vires obtinet, urinam, & arenam valentius pellit. Illinitur contrita radix ex vino albo, & recenti butyro calefacta, utiliter pubi ad ciendam urinam, sive sit dolor ex renum calculis, sive ex crassa lentaq; pituita vesicæ cervicem obstruente. In quo casu datur quoq; non parvo auxilio potandum vinum, in quo incisa radix fuerit macerata.] Qua in re eum alioqui peritum, facilè hallucinatum crediderim, acerrimo fortasse illius planta sapore fretum. Quòd si is vel Romam unquam profectus esset, vel cæteras notas accuratius perpendisset, nunquam (ut arbitror) in eum errorem incidisset. Rectius fortasse saperent, qui hanc plantam perperam Armoraciam faciunt, si Crateva Thlaspin, de quo in Thlaspi meminit Dioscorides, eandem esse scriberent. Raphani Theophr. lib. 7. cap. 4. de hist. plant. plura sunt genera: nempe corinthium, cleonium, liothalassium, bœotium. Adolescit amplissimè Corinthium, quod vel radice constet detecta. Hoc enim sursum versus protruditur, non ut cætera in terram ampliari solitum est. Liothalassium, quod Thracium vocant, validissimum adversus frigora traditur. Bœotium dulcissimum est, & figura rotundum, nec ut Cleoneum prælongum. Quibus folia lævia, dulciora, suaviora q; sunt: quibus autem scabra, acriora. Genus præterea redditur, quod foliis eruca simile constat. Raphanus (ut lib. 8. simpl. med. scribit Gal.) excalfacit quidem excessu tertio, desiccat verò secundo: agrestis autem in utroq; efficacior est. Quin & semen ipsum planta efficacius est. Facultas et inest digerendi, itaq; ad sugillata, & alia id genus livida ob talem facultatem accommoda existit. Aperit, provocat, incidit, extenuat, rarefacit. Meminit item Galenus Raphani lib. 2. de alim. facult. sic inquiens: Radiculam solam, crudamq; urbani homines ut plurimùm prima mensa ex garo sumunt, alvi ducendæ gratia: pauci autem acetum admiscent. Rustici verò frequenter cum pane esitant, non secus ac alia, quæ nobis natura non ars paravit obsonia, in quibus est origanum viride, nasturtium, thymum, satureia, pulegium, serpillum, mentha, calamintha, pyrethrum, eruca. Quippe hæc omnia viridia, eduliorum sunt obsonia, unà cum illis sumpta, sunt q; herbacei generis planta. Radicula caulis quoq; & folia nonnunquam eduntur, sed necessitate magis, quàm sponte. Radix in eorum numero est, quibus obsonii potius, quam nutrimenti nomine assiduè vescimur. Vim extenuatoriam gerit, cum qua conspicuè unà calfacit: acris enim in ea qualitas exuperat. Verno tempore caulem in altum assurgentem producere solet, ceu alia, quæ nata sunt excaulescere. Hic elixus estur ex oleo, garo, & aceto, ut rapæ caulis, sinapi q;, & lactucæ: nutrit q; magis caulis iste, quàm cruda radicula ut qui acrimoniam in aqua deponat: quanquam minimam sanè & ipse alendi potestatem habet. Quidam non solùm caulem, sed unà ipsas radiculas elixantes comedunt, raparum modo. Cæterùm cùm medicos, tum idiotas illos mirari subit, qui à cœna crudas eas edunt, concoctionis juvandæ gratia: ipsi quidem id experientia abunde compertum habere dicunt, nullus tamen eos citra damnum potuit imitari. Radix, quæ Græcis ῥάφανις, Latinis item Raphanus & radix appellatur: Arabibus, Fugel, sive Fegiel: Italis, Rafano, & Radice: Germanis, Rettich: Hispanis, Ravano, & Ravanillo: Gallis, Reffort. Raphanus longus: Italicè, Radice longa. Raphanus rusticanus: Græcis ῥάφανις ἀγρία: Italis, Rafano & Ravano: Germanis, Gren: Gallis, Rafan, sive Reffort sauvage.

Raphanorum Theophr. genera plura.

Raphani vires ex Galen.

Nomina.

Raphanus veteribus ῥάφανος, quasi radix perspicua: posterioribus ῥάφυς, παρὰ τὸ ῥᾳδίως φαίνεσθαι quia statim à semine oriatur: Theophrastus licet utraq; usus sit voce, attamen Raphanum ῥαφανίδα vocavit, at ῥάφυν

Ραφανον ubi habetur, Braſſicam intelligere oportet, quæ cauſa erroris fuit Plinio cap. 5. lib. 19. ubi Raphani genera recenſet, quæ ex Theophraſto 7. hiſt. 4. ſunt deſumpta, ubi de Braſſica egit: & quæ Theophraſtus Raphani genera propoſuit, Plinius lib. 19. cap. 5. pro Napi generibus recenſuit. Has licet nunc differentias obſervare, ut ſit præcox alius, alius ſerotinus: hicq; albus, niger & rubeus: albus, oblongus & orbicularis: niger, communiter, rotundus, rarius oblongus: ruber oblongus, qui & fibras rubentes per ſubſtantiam diſcurrentes obtinet: habetur & radice lutea: eſt ruſticanus: & denique ſylveſtris aquaticus. I. Raphanus major orbicularis C.B. Raphanus, Brunf. Matth. Lac. Cord. in Dioſc. Caſt. Raphanus vulgaris, Trag. Geſ. hor. Raphanus ſativus, Fuch. Lugd. Raphanus magnus: Lob. Raphanus orbicularis, Tab. Raphanus rotundus, Lon. Raphanis ſive Radicula ſativa, Dod. fol. & gal. Radix & Radicula, Cæſ. II. Raphanus oblongus C.B. Raphanus longus, Trag. Lonic. Raphanus prælongus, Geſ. hor. Raphanus ſecundus, Matth. Lugd. Raphanus minor purpureus, Lob. Radicula ſativa minor, Dod. fol. colore radix variat, noſter albo eſt cortice: Italicus rubello. III Raphanus ruſticanus ſeu Thlaſpi alterum Dioſcoridis C.B. Raphanus major ſeu Armoracia, Brunf. Trag. Geſ. hor. Raphanus ſylveſtris Fuchſ. Raphanus magnus & montanus, Dodon. gal. Raphanis magna, Dod. fol. Raphanus ruſticanus, Matth. Lob. Raphanus ruſticus, Lugd. Cam. Raphanus marinus, Tab. Armoracia Plin. Lac. Thlaſpi majus, Cord. in Dioſc. Lon. Cæſalpino.

Σίσαρον. SISER. CAP. CVII.

SIſer vulgò cognitum, cujus radix decocta ori grata eſt, & ſtomacho utilis: urinam ciet, & appetentiam invitat.*

I. SISER. I.

II. SISER. II.

ETſi antiquis omnibus Siſer adeò notum fuit, ut horum nullus habeatur, (quod ſciverim viderimq;) qui ejus ſcripſerit hiſtoriam, nobis tamen adeò obſcurum, ignotumq; eſt, ut hoc ævo difficillimum ſit, cùm nobis, tum cæteris, qui ante nos ſcripſerunt, verum ac legitimum oſtendere Siſer. [*Non deſunt, qui crediderint, album quoddam Carotarum vocatum genus, quæ naporum modo carnium juri incoquuntur, legitimum eſſe Siſer. Caterùm eos hallucinari putaverim, Plinii teſtimonio ductus, qui libro 19. capite 5. hæc habet: Ineſt Siſeribus longitudine nervus, qui decoctis extrahitur, amaritudinis tamen magna parte relicta. Id quod in hiſce Carotarum radicib. haudquaquam reperire licet: quippe quæ nec nervum concludant, nec guſtui amaritudinem relinquant, ſed dulcedinem potius quandam præferant. Quòd præterea Siſer ſapore ſit ſubamaro, facilè ex Galeni ſententia comprobari poteſt lib. 8. ſimplicium medicamentorum. Ex cujus verbis facilè colligi poteſt. Siſera ab hiſce carotis plurimum recedere. Sciendum igitur eſt, quòd Siſer in Italia non ſeritur, tametſi in Germania, Rheni præſertim fluminis accolæ, ſuis in hortis Siſera frequentiſſima habeant, quæ & ſerunt, & colunt. Ideoq; Moguntiæ venalia abunde reperiuntur à Tincao agro illuc allata. Siſer folio eſt oluſatri, caule & umbella paſtinacæ ſimili, radicibus dodrant alibus, nervoſam intus matricem continentibus, ſubamaris & colore ſubcroceo, & quæ guſtatu gratiam cum palato non modicam ineant. Quarum in cibis præſtantia allectus Tiberius Cæſar (ut citato loco tradit Plinius) omnibus annis à Germania advehi Siſera curavit ex Gelduba caſtello Rheno impoſito, ubi generoſitas præcipua.*] Ego ſuperiori

Siſeris conſider.

tempore, quorundam relatione persuasus, scripseram reperiri verum Siser in agro Maguntino circa Rhenum: sed postquam deinde cum aliis doctis viris regionis illius de re hac conferrem, affirmabant id esse falsum: quippe quòd ea radix, quam priores illi Siser faciebant, eadem esset, quam nos hic appinximus, quamq; Germani Gelb Ruben/ *& Mören vocant: quæ res in causa fuit, ut nunc aliter sentiam. Adducor itaq; ut putem si Siser nunc apud nos extat, id eam esse plantam, quæ folia promit hortensi pastinacæ similia, breviora tamen, atq; minora, caules etiam similes habet, striatos. Semen in umbella provenit, petroselini modo. Radicibus nititur numerosis asphodeli modo, teneris, fragilibus, dulci sapore & amariusculo, ori gratis, tenui intus matrice, cujus hic quoq; imaginem expressimus. Hoc ut censeam, plura sunt, quæ me inducunt: primum, quòd Siser apud veteres, si cuncta ab eis de Sisere tractata observentur, pastinacæ congenere sit. Namq; Plinius, (ut cæteros omittam) libr. 20. cap. 5. ubi de pastinaca egit, illico de Sisere, tanquam de congenere tractavit, quemadmodum & hoc nostrum esse videmus: præterea quod ejus radix (ut idem Plinius inquit) nervum sive matricem intus habeat, quæ eximitur, cùm cocta fuerit. Deinde quod seratur frequentius, avulsis à radice agnatis ut Inula, Lilium, Arum, quàm semine, quòd semine satum non nisi tertio anno esui idoneum proveniat, radice verò quotannis. Id quod fecisse veteres in Siseris satione testatur Marcellus, Dioscoridis interpres, & Ruellius, qui quamvis non scribant, ubi id legerint, nec à quibus autoribus acceperint ego tamen illis credendum esse censeo, quòd mihi certò persuadeam, hosce probos, doctosq; viros, haud quaquam scripsisse hæc, nisi id alicubi legissent apud antiquos autores. In qua sententia confirmat me Columella lib. 11. cap. 3. de re rustica, sic inquiens: Pastinaca & Siser, atq; Inula, coalescunt altè pastinato, & stercorato loco, sed quàm rarissimè ponenda sunt, ut majora capiant incrementa: quæ verba si diligenter expendantur, radice seri Siser, non semine facile constabit: quinetiam quòd numerosa sit radice Asphodeli ferè modo, rarissimè idem poni oportere, ut latius radices fundantur, & incrementum suscipiant. Nam quò crassiores fiunt, eò gustui suaviores habentur. Ideoq; dicebat Plinius libro 19 cap. 5. inter medica dicendum Siser & ipsum Tiberius Princeps nobilitavit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum, Rheno impositum, ubi generositas præcipua: ex quo apparet frigidis locis convenire. Inest longitudine nervus, qui decoctis extrahitur: hæc ille. Quibus palam est, Germanicum Siser Tiberio fuisse gratum, quòd in frigidioribus regionibus generosius, & grandius proveniret. Ad hæc scribit Dioscorides, decoctam Siseris radicem, & ori gratam esse, & stomacho utilem. Id quod in hujus plantæ radicibus manifestò deprehenditur, ubi prius elixæ, & deinde butyro in patellis farina circumlitæ frigantur. Unus tantùm mihi scrupulus reliquus est, quippe quòd in hoc nostrate Sisere nulla ferè percipiatur amaritudo, cùm tamen Galeno & Plinio, Siser amarore non vacet. Verùm hoc à mea me non deducit sententia, quòd haud me lateat, regiones sæpe plantis immutare saporem. Siquidem cæpa, quanquam sui natura acris admodum sit, in Cajetano tamen agro, ubi omnium maxima provenit, nulla prorsus acredine redundat: id quod multis in locis, in Raphano videmus, & in Aro (ut Galenus inquit) quod in Cyrenaico agro provenit. Dixi sententiam meam, non ut hanc plantam legitimum faciam Siser, sed ut noscant rei plantariæ studiosi, non levibus rationibus me adductum esse ad credendum, eam ipsam esse Siser. Sylvestre quoq; extare Siser, perinde ac Pastinacam, testis est Plinius lib. 20. cap. 5. ubi inquit: Siser eraticum sativo simile est, & effectu stomachum excitat, fastidium absterget, ex aceto Laserpitiato sumptum, aut ex pipere, vel mulso, vel garo. Urinam ciet, ut Opion credidit, & venerem: in eadem sententia est & Diocles. Præterea cordi convenire convalescentium, aut post multas vomitiones perquàm utile. Heraclides contra argentum vivum dedit, Veneri subinde offensanti, ægrisq; sese recolligentibus. Sativi privatim succus cum lacte caprino potus sistit alvum: hæc Plinius. Siseris meminit Galenus lib. 8. de simpl. med. facult. his verbis: Sisari radix cocta stomacho grata est, & urinam movet, secundo ordine excalfaciens, adjectam habens amaritudinem quandam, cum levicula adstrictione.* SISER ALTERUM, *folia, caules, umbellas, flores & semen habet sylvestris pastinacæ. Radix, napi effigiem repræsentat, colore albicante aut subflavescente, sapore subdulci, ac simul amariusculo. Seritur in hortis ac etiam in agris, in universa Germania & Bohemia. Excalfacit & humectat, inflat, aperit, urinas movet. Valet radix ad ea omnia, ad quæ Siser primum valere diximus. Tametsi sub Siseris alterius nomine hæc planta posita sit, nihil tamen cum legitimo Sisere habet cognationis. Siser Græcis σίκερον dicitur: Mauritanis, Culcat, Fisarum, sive Seisaron: Italis, Sisaro. Siser alterum: Italis, Corata bianca: Germanis,* Gierlin/ *sive* Girgelin: *Hispanis, Chirivias: Gallis, Cheruy, sive Giroles, aut Carottes blanches.*

Siseris legitimi planta.

Siser apud Plinium.

Marcel. & Ruel

Columella.

Siser Tiberio Cæs. gratissimũ.

Cæpa nõ acris.

Siser sylvestr.

Nomina.

Sisarum, quod cum Elaphoboſco Dioſcoridis & Plinii multum convenit, dicitur Siſer Brunf. Cord. in Dioſ. Ges. hor. Lon. Cam. Siſarum, Dod. gal. & fol. Lob. & Tab. Siſer ſativum, Fuch. Siſer primum, Matt. Caſt. Siſer alterum, Lac. Siſer German. & Elaphoboſcum Plinii, Cæſ. Siſarũ majus, Lugd. Elaphoboſcon Dioſ. Columnæ. II. Quæ pro Siſero altero hic proponitur, Paſtinacam tenuifoliam ſativâ radice lutea, ad differentiam ejus quæ radice alba, & ejus quæ radice rubra eſt, vocamus: aliis Staphylinus primus, ut Trag. Staphylinus luteus, Dod. gal. Siſer alterum, Matth. Tab. Siſer Lac. Paſtinaca ſativa prima, Fuchſ. Paſtinaca ſativa flava, Lon. Paſtinaca ſativa Dioſc. & Daucus Theoph. Lob. Paſtinaca tenuifolia ſativa, Dod. fol. Paſtinaca radicibus luteis, Geſ. hor. Carota radice buxei coloris, & Daucus domeſticus Galeni, Cæſal. Carota noſtra lutea, Lugd. Carota altera radice ex albo flaveſcente Caſtori.

Λάπαθον. LAPATHUM, SIVE RUMEX. CAP. CVIII.

EX generib. rumicis, oxylapathum vocant, quod in acutum tendit, dura habens extrema, in paluſtribus naſcens. Alius eſt ſativus, † illi *a* diſſimilis. Tertium genus ſylveſtre, parvum, plantagini proximum, humile, & molle. Quartum eſt, quod alii oxalida, alii anaxirida, aut lapathon vocant. Folia ejus ſylveſtri, ac exiguo rumici ſimilia: caule non magno: ſemine ſubacuto, rubente, acri, in caule, & agnatis appendicibus, emicante. Omnium decocto olere alvus emollitur. Crudi illitu, melicerides, roſaceo aut croco adjecto, diſcutiuntur. Sylveſtris, & oxylapathi, & ejus quam oxalida nominant, ſemen ex aqua aut vino utiliter bibitur, contra dyſenterias, & cœliacorum affectus, ſtomachi faſtidia, ſcorpionũ ictus. Quod ſi quis in potu præſumat, nihil moleſti ex ictu patietur. Radices ex aceto coctæ, aut illitæ crudæ, lepras, impetigines, & ſcabroſos ungues perſanãt: ſed antea locus aceto, & nitro in ſole perfricandus eſt. Pruritus corporis, decoctum earum ſedat, ſi foveatur: aut in ſoliis balnearum confricetur. Coctę in vino, & inſtillatæ, aurium dentiumq; dolorem mulcent: ſtrumas, parotidasq; diſcutiunt: lienem cum aceto extenuant. Aliqui amoliendis ſtrumis radicum geſtamine utuntur, eas collo appendentes. Tritæ, & admotæ

a Cat. σὺν ἀνομοίοις, i. non diſſimile.

fœminarum

I. ΟΞΥLAPATHUM.

* II. LAPATHUM SANguincum. *

III. OXALIS SIVE ACETOSA.

fœminarum profluvia sistunt: cum vino autem potæ regio morbo medentur, calculos vesicæ comminuunt, menses cient, scorpionum ictibus auxiliantur. Hippolapathon olus est magnum, in paludibus nascens. Eadem habet vires, quas supradicta rumicis genera.

Rumicis consider.

TAmetsi Rumex, qui & Lapathum, nomine à Græcis mutuato, appellatur, hodie in hortis non seratur, in iis tamen sponte frequens nascitur, quinetiam incultis locis, foliis nigræ betæ proximis, sed minoribus, plantagini proximis humi accubantibus, caule cubitali, striato, flore rubro, semine minuto, pellucido, subnigricante, radice longa, crocata amaracâ.

Oxylapathum.

Lapathum, quod in paludibus nascitur, Dioscoridi Oxylapathum vocatur, non quidem quòd gustu acutum, seu acidum sentiatur, ut oxalis, quam vulgus officinarum Acetosam appellat, sed quòd foliis proveniat in acutum desinentibus. Siquidem ὀξὺ Græcorum appellatione, modò significat acutum saporis respectu, modò mucronatum respectu formæ.

Avicenn. & Serapi. lapsus.

Ad quod non advertentes Avicenna, pariterq; Serapio. Lapathum omne nullo discrimine Acetosam nominant, perperam id ad saporem referentes, quod ad foliorum figuram retulit Dioscorides in primo lapathi genere.

Oxylapathum Plin.

Plinius lib. 20. cap 21. Oxylapathon non nisi in palustribus nascens, sativo similius esse scribit, cùm tamen alterum alteri dissimile faciat Dioscorides.

Oxalis duplex.

Illud verò, quod ab acido succo ὀξαλὶς Græcis dicitur (etsi id silentio involvat Dioscorides) duorum est generum, majus nimirum, & minus. Illi folia sunt agrestis rumicis adeò æmula, ut quandoq; oculos fallant. tanta est lineamentorum similitudo, atqui herba degustata, illico cognoscitur. Est tamen folio minore, paulo lævore, angustioreq;, sagittali fere ab ipso exortu figura: Radicibus nititur pluribus ubiq; fibratis, sed haud ut in Rumice crocantibus, acido gustu. perinde ac folia & caules, caule cubitali, & striato & succoso. Nascitur sponte in pratis, & seritur etiam à nonnullis in hortis. Alteri verò folia sunt longè minora, lanceæ cuspidis figura, mollia, lævia, quibusdam veluti capillamentis subrubentibus insperſa, succosa, foliisq; majoris acidiora. Semen utriq; idem subrubrum parvum & acuminatum præterquàm quòd majori majus, minori verò minus.

Hippolapathum duplex.

HIPPOLAPATHI duo observavimus genera. Hortense alterum, alterum sylvestre.

IV. OXALIS SIVE ACETOSA minor.

VI. HIPPOLAPATHUM.

VII. HIPPOLAPATHUM sylvestre.

Lapathi vires ex Gal.

Oxylapathi vires ex Aëtio.

Lapathi vires Matthioli.

Quod in hortis seritur Rhabarbarum Monachorum vocant. Siquidem hoc folio, semine, radice, ac cæteris in universum notis legitimum Hippolapathum refert. Planta est grandis, ac formosa, foliis, semine, radicibus, ac cæteris in universum notis, minori lapatho similibus, sed omnia longe majora, nã folia grandia sunt, helenij ferè modo, radix pariter grandis, vegeta, fulvo colore. Seritur à pluribus spectaculi causa in hortis & viridariis. Sylvestre autem non solum in palustribus & uliginosis tractibus provenire videmus, sed etiam in montibus, iis præsertim in locis, ubi pecudes diutius stabulari solent, & ubi eorum fimo pinguescit solum, illi planta omnino respondens, quæ sub Rhabarbari nomenclatura, passim hodie in hortis ac viridariis plantatur. Folia gerit numerosa, magna, hortensis haud absimilia, sed viridiora & asperiora: caulibus bicubitalibus: floribus in ramusculorum cacumine numerosis, rufescentibusq;: semen profert in rubris folliculis inclusum, acuminatum & subrufescens. Radice nititur crocante, pollicis crassitudine, dura ac lignosa. Lapathi meminit Gal. lib. 7. simpl. med. sic inquiens: Lapathum moderatè digerentem sortitum facultatem est, at oxylapathum mistam: nã simul cum eo quòd digerit, nonnihil quoq; repercutit. Semen eorum manifestam quãdam etiam adstrictionem obtinet, adeò ut & dysenterias, & diarrhœas sive profluvia sanet, & maximè oxylapathi. Porrò hippolapathũ, quod in totum in paludibus provenit, easdem dictis facultates obtinet, sed imbecilliores. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus: Rumicem, ait, uti antè diximus, sylvestrem betam posit quis appellare, cùm non gustu solùm, verùm etiam facultate hortensi betæ persimilis sit. Quoniam autem beta jucundior est rumice, idcirco ea magis homines vescuntur. Quare nec nos quoq; prolixius hic de rumice scribere oportet, cùm in beta omnia ad rem facientia exposuerimus. Oxylapathum (Aetius auctor est) peculiariter præstat ad canum rabiosorum morsus, si vulnus in primis ejus decocto foveatur, & deinde herba ipsa illinatur, atq; potanda unà cùm radicib. præbeatur. Fit è lapathi acuti radicib. aqua per Alembicum, quæ omnes cutis, & præsertim faciei, maculas ac pustulas tollit, nempe alphos, jonthos, vitiligines, lichenasq;. Sumuntur aquæ radicum oxylapathi, & melopeponis præmaturi singulorum libræ

libræ duæ, ovæ hirundinum decem, ſalis nitri ſemuncia, Tartari albi uncia dua: attritis terendù ponuntur ſimul cum aquis præſcriptis in vitreum Alembicum, & ſuccenſo igne extrahitur aqua: cum qua mane abluitur facies, & veſperi illinitur oleo de Tartaro, & Amygdalino ſimul miſtis. Vinum decoctionis oxylapathi diebus aliquot potum, auriginem pellit, & cutim ad priſtinum nitorem reſtituit. Credunt quidam lippire nunquam eos, qui Rumicis ſylveſtris radicem luna decreſcente effoſſam, nitidiſſimè ſecum portaverit. Oxalis major refrigerat & ſiccat exceſſu ſecundo digerit, aperit, & nonnihil incidit. Herba ipſa biliosis ac peſtilentibus febribus adverſatur: præſtat & ad cordis affectus. Sitim ſedat, putredini reſiſtit: vermes necat, appetentiam excitat. At minor refrigerat, ac ſiccat perinde ac altera digerit, & incidit. Omnia belle poteſt, quæ major, nec infirmioribus pollet viribus. Hippolapathi hortenſis radicis ſuccus cum ſulphure illitus ſcabiem ſanat, cum lupinorum verò farina lentigines, alphos, & alias cutis infectiones exterit. Radicis dilutum, ex vino paratum, præſtat ad pellendos renum calculos. Idem facit ſiccæ radicis pulvis, drachmæ pondere ex meracopotus: quinetiam ex Marrubii decocto hauſtus, auriginem curat. Hippolapatho ſylveſtri eadem inſunt qualitates & vires, quæ & cæteris Lapathi generibus. Planta quæ Græcis λάπαθον ἢ ὀξυλάπαθον: Latinis etiam Lapathum & Rumex, Officinis Lapatium acutum appellatur: Arabibus, Humadh, Hunadh ſeu Hamad: Italis, Rombice, & Lapatio: Germanis, Ampffer: Hiſpanis, Labara: Gallis, Lapais. Quæ verò Græcè ὄξαλις, Oxalis item Latinè & Officinis dicitur: Germanicè, Saur-ampffer: Hiſpanicè, Azederilha: Gallicè, Ozeille, Vinette, & Saliette. Oxalis minor, Græcis ὄξαλις μικρά: Italis, Acetoſella, Saecciola & Sannicciola. Hippolapathum, Græcis, ἱππολάπαθον: Officinis Rhabarbarum monachorum: Italis, Rombice maggiore. Germanis, Mönch Rhabarbaren: Gallis, Reubarbe de marais: Hippolapathum ſylveſtre, Græcè, ἱππολάπαθον ἄγριον Italis, Rombice ſalvatica maggiore.

Vinum oxylap.

Nomina.

† *Nihil fortaſſe Plinius à Dioſcoride diſſentiet, ſi in hoc loco ſequamur lectionem Oribaſii lib. 11. ſimplicium, qui habet ὃ παραπλήσιον τῷ πρώτῳ, id eſt, non prorſus ſimile primo. Nam ex hac patere arbitror, non tantùm priora lapathi genera inter ſe differre, quantum vulgata lectio innuere videtur.*

Lapathum à λαπάσσειν, exinaniendo nominatur, ſiquidem foliorum decoctum alvum molliat: Latinis Rumex dicitur, quod non tantùm ſativo competit, ſiquidem Plinius lib. 20. cap. 21. Oxalidi tribuat. Genera plura ſunt Theophr. 7. hiſt. 4. Plinius loc. cit. quinq; recenſuit genera, in noſtro Phytopinace oxalidis decem differentias, lapathi & hydrolapathi tredecim, & hippolapathi duas propoſuimus. I. Lapathum folio acuto, quod Oxylapathum Dioſcoridi & Plinio, C.B. Lapatium acutum & Sicla ſylveſtris Avicennæ, Trag. Lapathum acutum & Oxylapathum, Lob. Lapathum ſylveſt. Geſ. hor. Lapathum & Rumex, Lon. Caſt. Oxylapathum, Fuch. Dod. gal. Matth. Lac. Lug. Rumex acutus, Cord. in Dioſc. Hęc foliis eſt aliquando anguſtiſſimis, oblongis & criſpis. II. Lapathum rubens, quod cum oxylapatho plurimum convenit: ex radice oblonga, mediocriter craſſa, fibroſa, lutea ut in vulgari, à qua ferè magnitudine tantùm differt, caules emittit oxylapatho breviores, ramoſos: foliis eſt oblongis, aliquando rugoſis, ſaturato rubore nigricantibus, coſta media ac fibris dilutè rubentibus, quæ unà cum caule cruento ſucco turgent, ut ſi terantur manus inficiant: floribus & ſeminibus priori correſpondet. In hortos ſemel ſata, ſeipſam ſemine propagat. Viribus cum oxylapatho convenit, nitroſiore tamen guſtu eſt, quare ejus decoctum, aut ſuccus expreſſus alvum lubricat. Seminis etiam pulveriſati in aliquo decocto adſtringente exhibiti, in ſiſtendis ſanguineis fluxibus ſingularis efficacia. Dicitur ἐρυθρολάπαθον. Lapathum nigrum Dod. gal. Lapathum rubens, Dod. fol. Lapathum ſanguineum, Lob. & Cam. Lapathum rubrum, Cæſal. Cam. ad Matth. cui & Cretenſe: Lapathi ſyl. tertium genus, Lugd. Sanguinis draconis herba, Geſ. hor. & Lonicero. III. Acetoſa pratenſis ſeu lapathum quartum Dioſcoridis, & Lapathum ſyl. Plin. C.B. Acetoſa & Lapathum acetoſum, Brunf. Acetoſa, Lon. *Oxalis*, Trago. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. *Oxalis prima*, Cæſal. *Oxalis major*, Matthiol. in ico. Lugd. Lob. *cui & Lapathum oxalida*. Acetoſa *major*, Caſt. *Lapathum minimum*, Geſ. hor. *Rumicis ſeu Lapathi quarta ſpecies*, Cord. in Dioſc. Hujus folia aliquando criſpantur: aliquando media ipſorum pars per longitudinem candida reperitur: nonnunquam utrinque ab exortu duplici ſagittali figura conſpiciuntur. Hujus ſpecies in montibus reperitur, majoribus & rugoſioribus foliis, quàm ſunt ipſius pratenſis, in reliquis vix differens, quæ in montibus Helveticis & Sabaudicis reperitur: Eſt & alia tuberoſa radice: alia geniculis nodoſis: alia Calthæ folio: alia rotundifolia ſeu Romana, quæ maximis etiam foliis reperitur. IV. Oxalis arvenſis lanceolata. C.B. Oxalis minima, Trago. Dodon. fol. Oxalis minor, Matth. Geſn. hort. Lugd. Oxalis parva, Dodo. gal. Oxalis Vervecina tenuifolia ſinuata, Lob. Oxalis ſponte naſcens, Cæſ. Oxalis ovina, Tab. Acetoſa minor, Caſt. Acetoſella, Lon. Rumicis ſeu lapathi ſextum genus, Cord. in Dioſc. Hæc major minórve, latioribus anguſtioribusque foliis, pro ratione loci pinguioris aridioriſve reperitur. Eadem reperitur etiam non lanceolata. V. His addamus Acetoſam Creticam, ſemine aculeato, prius à nemine deſcriptam nec pictam. Hæc cauliculis eſt ſæpe plurimis dodrantalibus, humi reclinatis, in alios ramulos diviſis, foliis parvis, oblongo pediculo donatis, oxalidis vervecinæ forma, ſed auriculis carentibus, ramulis floſculi junguntur & adhærent multi exigui, quibus

* ACETOSA CRETICA. *

Semen ſuccedit, tenuibus membranis aculeatis incluſum, cujus nomine cum Tribuli terreſtris ſemine ſimilitudinis aliquid habet, minus tamen eſt, minusque pungens, cui pediculus oblongus, incurvus, tenuis ut in Caltha additur. Junio floruit & ſemen maturuit, in horto Illuſtriſſ. Ducis Wirtenbergici, qui Montembelgardi colitur. VI. Hippolapathum latifolium, ſeu Hippolapathum Dioſcoridi, Galeno & Plinio. C.B. Rhabarbarum, Brunf. Rhabarbarum Monachorum, Trag. Geſ. hort. Rumicis alterum genus, Fuch. Lapathum ſativum, Dod. gal. Lapathum hortenſe, Lac. Lapathum maximum, Geſ. hort. Cæſalp. Lapathi vel Rumicis ſpecies, Cord. in Dioſcoridem. Hippolapathum, Dod. fol. Matthiol. Hippolapathum ſativum latifolium, Lob. Lugdunenſ. Hippolapathum hortenſe, Matth. in icon. Lugd. Hippolapathum ſativum, Caſt. Tabern. Bulapathum Scaligero, Patientia vulgi. Utimur eo frequenter pro Rhabarbaro, ſed dupla doſi. Eſt & alterum rotundifolium. VII. Hydrolapathum folio cubitali. C.B. Rumex paluſtris vel ſeptimus, Trago. Hippolapathum, Dodon. gal. Geſ. hor. Hippolapathum ſylveſtre, Matth. Caſt. Hydrolapathum majus, Lob. Lugd. Lapathum paluſtre, Taber. Rumicis ſeu Lapathi quintum genus, Cordo in Dioſcoridem.

λαμψάνη. LAMPSANA. CAP. CIX.

LAmpſana ſylveſtre olus eſt. Plus alit quàm rumex, & ſtomacho utilius. Cujus folia, caulesque coquuntur in cibo.

I. LAMPSANA.

* II. RAPISTRUM MONOſpermon. *

Lampſanæ conſideratio.

QUamvis hic inter olera, quæ in alimentorum uſum venere, Lampſana recenſeatur à Dioſcoride, nullis tamen notis ab ipſo deſcribitur, quòd fortaſſe ſuis in regionibus notiſſima haberetur: id quod nobis Italis non evenit. Quamobrem dixerim una cum Plinio lib. 20. cap. 9. inter ſylveſtres braſicas lampſanam eſſe pedalis altitudinis, hirſutis foliis, napi ſimilimis, niſi candidior eſſet flore. Naſcitur hac frequentiſſima in Hetruria, Apulia, ac pleriq; Italiæ locis, iis præſertim campis,

Lampſana Plinii.

qui aratrum eo anno minimè ſenſere: tametſi nobis hac tempeſtate non fuerit, niſi forſan urgente annonæ penuria, in alimentorum uſum recepta. Meminit hujus Galen. lib. 7. ſimplicium medicamentorum, his paucis verbis: Lampſana eſa ſuccos pravos procreat. Caterùm illita abſtergendi nonnullam, digerendiq; facultatem poſſidet. Olus ut hoc Græcis λαμψάνη, ita Latinis, ſive Braſica ſylveſtris nominatur: Italis Cavolo ſalvatico & rapo ſalſo, & rapaſtrela.

Lampſanæ vires ex Gal.

Nomina.

Quæ pro Lampſana à Matthiolo pingitur, Rapiſtrum eſſe arvorum, & ejus epiſtolis ſatis liquet. Hoc Rapiſtrum à ſimilitudine cum foliis Rapæ dictum videtur: Eſt flore luteo, eſt albo, aliquando purpureo, eſt & monoſpermon. I. Rapiſtrum luteum, C.B. Lampſana, Matth. Caſt. Lon. Lugd. qui & alteram habet figuram, ut ſæpiſſimè ſolet, nomine Lampſanæ veræ. Lampſana flore melino, Taber. Lampſana, Geſ. hor. Rapiſtrum, Brunf. Geſ. hor. Dod. fol. Rapiſtrum arvorum, Lob. Sinapi agreſte quartum, Trago. Irio Fuch. Eryſimum Theophraſti, Dod. gal. Rapa ſylveſtris altera, Cæſalp. II. Rapiſtrum monoſpermon à nemine prius pictum nec deſcriptum. Ex radice longiuſcula non craſſa exurgunt caules pedales & altiores, rotundi, tenues, ramoſi, eleganter virentes, leviter hirſuti: folia per terram ſparſa Rapi foliis ſimilia, ad principium laciniata, dein ſubrotunda, leviter ſinuata, craſſa leviterque hirſuta, ſecundum caulículos palmares, tenues, flores prodeunt, vulgari forma eleganter lutei, quibus ſiliquæ pulcherrimæ ſuccedunt, rotundæ quaſi geminatæ, ſibi inſidentes (ut in radice gladioli) ita tamen ut pars ſuperior, in qua

qua semen unicum continetur, sit major: hæ striis instar seminis Coriandri dividuntur, & singulæ in oblongum filamentum abeunt. Hujus semen Lampsanæ monospermi nomine Doctor Doldius Norinberga misit. Majo mense floruit, & semen in horto Doctoris Zuingeri hic Basileæ maturuit.

I. BLITVM MAJVS.

II. BLITVM RVBEVM.

III. BLITVM ALBVM.

βλῖτον. BLITVM. CAP. CX.

BLitum estur oleris modo, alvo utile est: nullius in medicina usus.

BLitum duorum est generum, rubrum nimirum, & album. Urumq; notum, in hortis seritur ac etiam in iis sponte & campis nascens. Rubro caulis & folia adeò rubescunt, ut coccineo colore infecta videantur, etsi temporis tractu tandem purpurascant. Folia amaranthum referunt [minus tamen rubescentia] sicut etiam caulis, qui purpurascens, striatus, cubitalisq; flores edit spicatos, sive in racemi modum, pariter purpureos. Quin & radix [multifida] sanguineo succo madet. Est in hoc rubri genere alterum, quod nobis MAIUS BLITUM vocare libuit, quòd crescat arbusculæ magnitudine, foliis, & caule altero longè majoribus: flore grandi, numerosis paniculis sive spicis scatente, cacumine deorsum spectante, rubentibus amaranthi ferè modo, caule brachiali crassitudine striato firmoq;, lignoso. Seritur in hortis & viridariis, & habetur etiam fictilibus ad fenestras opacandas. Auxiliantur peculiariter ad menses remorantes provocandos, molas, & secundas educendas, si fœmina vapore decocti calidi suffiantur, adeò ut vapor uterum ascendat. ALBUM provenit iisdem foliis, latioribus tamen, & colore subalbidis. Flores & semen racematim cohærentes, tenuibus insident ramusculis, ex alarum cavis prodeuntibus panicularum effigie, sylvestris panici modo. Hoc olus Tridentina rura Biedone vulgo appellant, recipiturq; nonnullis in cibum. Id namq; aqua prius decoquunt, demum affuso oleo, vel butyro in sartagine frigunt, additis allio, & omphacio, vel aceto. Veruntamen cibus is nonnunquam (ut ego ex visu testari possum) vomitiones movet, ventriculi, & intestinorum tormina facit, & alvi fluxiones ciet, excitata bile. Eaq; propter Plinius lib. 20. ca. 22. ita de eo scriptum reliquit: Blitum iners videtur, ac sine sapore, aut acrimonia ulla: unde convitium fœminis

Blitum duplex.

Blitum majus.

Blitum album.

fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt: ventrem adeò turbat, ut choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen adverſus ſcorpiones potum, è vino prodeſſe, & clavis pedum illini. Item lienibus, & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat: hactenus Plinius. Blitivires ex Gal. *Bliti meminit Gal. 6. ſimp. med. his verbis: Blitum olus eſt eſculentum, humidæ, frigidæq; temperaturæ, in ſecundo maximè exceſſu à temperatu. Item 2. de alim. facul. Qui porrò, inquit, atriplicis, plitiq; guſtabilem qualitatem intelligit, braſſicæq; ſaporis commeminit, lactucam in braſſica, ac horum olerum medio eſſe non diffitebitur: ſiquidem illa egregiè deſiccat, hæc contra planè humida, aquoſaq; ſunt. Quapropter non ex ſolo oleo, garoq;, ſed addito aceto ſæpius, meliuſq; aſſumuntur: aliàs namq; ſtomacho infeſta ſunt. Diximus autem iſtiuſmodi olera nonnihil ad lævigandam alvum momenti afferre, maximè ſi cum humiditate glutinoſam lubricitatem ſortita ſint: hæc Galenus. Quo fit, ut mirari liceat, ſi Plinii, & Galeni ſcripta perpendamus: quòd dixerit Dioſcorides, Blitum alvo utile eſſe, & nullius in medicina uſus.* Nomina. *Ejus nomen Græcum eſt βλῖτον: Latinum, Blitum: Arabicum, Bachala jamenia, ſive Bachale aliamamanie: Italicum, Blito: Biedone & Bietolone: Germanicum, Mayer: Hiſpanicum, Bredos: Gallicum, Poree rouge, Blette. Blitum rubrum minus, Græcis βλῖτον μικρὸν: Italis, Blito, Biedone, aut Bietolone minore, & Geloſia. Blitum album, Græcis, βλῖτον λευκὸν, Italis, Biedone & Bietolone bianco.*

* IV. BLITUM POLYSPERMUM. *

Blitum βλῖτον, fortè ita dictum quaſi βλαῖον, id eſt, abjiciendum, propter vilitatem, vel ab inſulſo fatuóve ſapore. Genera plura eſſe Theophraſtus 1. hiſt. 9. pronunciavit: quare aliud facimus majus, aliud minus: majus rubrum & album: minus quoq; album & rubrum, hoc verò vel caule tantùm, vel omnibus partibus rubet. I. Amaranthus maximus ſive criſtatus, an Eryſimum Theophr. 8. hiſt. 1. & 3. ubi Gaza Trionum vertit, C.B. Blitum majus, Matth. Blitum rubrum majus, Caſt. & Lugd. quod Polyanthes Dalechampius appellat: Bliti peregrini genus primum, Cæſal. Blitum Indicum, Taber. Amaranthi ſpecies alia, arboreſcens cognominata, Geſ. de hort. Amaranthus purpureus tertius, Dod. gal. Amaranthus major floribus obſoleti coloris, Dodon. fol. Amaranthus major floribus panniculoſis, ſpicatis purpureis, Lob. Amaranthus magnus, Cam. II. Blitum rubrum majus C.B. Blitum rubrum, Matth. Lob. icon. Dodo. fol. Cam. Blitum rubrum minus, Matth. in icon. & Lugd. Blitum majus rubrum vel ſecundum, Dodo. gal. Blitum ſativum rubrum, Geſ. hor. Blitum primum vel rubrum, Cæſalp. Blitum, Lob. obſ. & Taber. III. Blitum majus album. C.B. Dod. gal. Lob. Lugd. Blitum album, Matth. Caſt. Blitum ſativum album, Geſ. hor. Blitum, Lac. Blitum majus, Dod. folio. IV. Blitum polyſpermum adjecimus, à ſeminis copia qua cauliculi onerantur dictum, quod ex radice alba gracili, plures caules ſeſquicubitales, etiam minores, ſtriatos emittit, foliis paucioribus, pediculis oblongis donatis eos cingentibus, Solani vel etiam Bliti forma, modò latiores, modò anguſtiores, ex viridi nigricantes, ſummis tamen minoribus: ex caule prodeunt plures ramuli, floſculis racemoſis & muſcoſis, ex luteo viridibus onuſti, quibus ſemen copioſiſſimum Botryos inſtar nigrum & ſplendens ſuccedit. Provenit in *noſtris arenoſis ad Wieſam fluvium, ſed longè humilius: majus* verò in pinguioribus locis ubi fimum reperitur, inter *Blitum & Atriplicem. Hoc mirè capi piſces auctor* eſt Caſſianus, cui Polyſpermon dicitur, ut & Lugd. cui & Anguillara experimento nixus ſubſcripſit: Polyſpermon, Lob. & Tab. Blitum ſylveſtre, Cam. ad Matth. quid ſi ad Blitum tertium Tragi referatur?

Μαλάχη. MALVA. CAP. CXI.

MAlva ſativa eſui longè aptior ſylveſtri: ſtomacho adverſatur: alvum juvat, ſed multò magis caules interaneis, & veſicæ utilis. Cruda folia cum ſalis exiguo manducata, ægilopas ex melle ſanant: verùm cùm cicatricem trahere cœperint, ea demum citra ſalem utendum eſt. Contra aculeatos apum veſparumq; ictus, illita efficax eſt: eadem cruda cum oleo trita peruncti non feriuntur: ulcera manantia in capitè, furfuresq; cum urina ſanat. Sacris ignibus, & ambuſtis decocta folia, tritaq; utiliſſimè ex oleo imponuntur. Ejus decoctum vulvas inſeſſione mollit: prodeſt eroſionibus veſicæ, & inteſtinorum, vulvæ, ſedisq; clyſtere infuſum. Jus decoctæ cum radice ſua contra omnia venena auxiliatur, ſi continuo à bibentibus revomatur, contra phalangiorum morſus remedio eſt: lac evocat. Semen in vino potum, addito loti ſylveſtris ſemine, veſicæ cruciatus lenit.

Malvæ conſid. *MAlva vulgaris adeò notitiæ eſt, ut nulli ferè reperiantur, qui eam non noverint: hactenus antiquis de induſtria in hortis ſerebatur, in quibus nunc ſpontè frequentiſſima provenit: ea enim tunc veſcebantur homines, cæterorum olerum modo. Plura ejus genera: Una hortenſis, altera agreſtis, & utraq; major, & minor. Vulgaris adeò notitiæ Malvæ eſt ut eam calamo delineare opus non ſit, ſed ea, quæ aliquibus locis in Italia arboreſcit, nil aliud eſt, quam ſativa cultorum*

Malva in arborem Theoph. *mangonio in tantam magnitudinem aſſurgens, ut lib. 1. de plant. hiſt. cap. 5. prodidit Theophraſtus, cùm inquit: Quædam etiam comperta ſunt ob culturam diverſa effici, atq; à ſua natura diſcedere, ut malva in altum ſe attollens, atq; in arborem tranſiens. Quippe ita fit neq; tempore longo, ſed menſibus ſenis, aut ſeptem, ita ut longitudine, craſſitudineq; inſtar haſta*

I. MALVA.

II. MALVA MAJOR.

* III. MALVA ROSEA flore pleno. *

*hastæ posit grandescere: quapropter commodè ad usum baculi venit. Tempore verò longiore exacto, provatione magis quoque incrementa capesit: hactenus Theophrastus. Plinio lib. 19. cap. 4. præter eam, quæ in Arabia septimo mense arborescit & baculorum usum præbet extemplo, est & Malva arbor in Mauritana Lixi oppidi æstuario, ubi Hesperidum horti fuisse produntur. Ipsa altitudinis pedum viginti, crassitudinis quam circumplecti nemo posit: in simili genere habetur & cannabis. Malvam, quæ in arborem degeneraverat, vidi ego primùm Grignani ad Benaci ripas, in quodam monachorum cœnobio, ubi eorum otio, & cultu tantam sibi asciverat amplitudinem. Est & ea inter malvarum genera recensenda, quæ in hortis ac viridariis grandescit arbusculæ instar, caudice simplici, magno, rotundo, baculi faciem referente, foliis amplis, varis & quæ ad terram sunt, non ut in altera divisa spectantur, sed tantùm per ambitum leviter fimbriatis serratis: iis verò, quæ in caule sunt, vulgaris malvæ modo divisis floribus ut in altera rosæ majoribus, & non ut in altera versicoloribus sed in quibusdam simplici omnino foliorum ordine, sylvestris rosæ modo, in aliis verò multiplici. Radice nititur firma, divaricata q3: semine lupino majore. At POLYCAULON, folia gerit hortensis malvæ grandiora, subhirsuta, per ambitum hortensis malvæ modo divisa, longiq3 pediculis appensa. Stolonibus pluribus ab una radice prodeuntibus, tricubitalibus, & quandoq3 majoribus, subhirsutis, baculi effigiem referentibus: floribus, in toto ferè caule magnis rosarum effigiem referentibus, foliosis, colore vario: nam in quibusdam plantis purpureus, inflammatus, in aliquibus candidus, in nonnullis carnis colorem referens, visitur, adeò ut forma ita etiam colore cum rosis certare videatur. Hujus flores minus quàm rosæ fugaces sunt, sed inutiles & nullo prorsus odore prediti. [*Nam si ut rosæ nares conciliarent, quemadmodum oculos hilari forma ac coloris vivacitate alliciunt, nulli dubium est, quin de præstantia ac pulchritudine cum rosis certare potuissent.*]* Malva arbor Plin. Malva rosea.

At Rosa etsi fugacior sit, hoc magnopere præcellit, quòd odore sit gratissimo, tam recens, quàm sicca: tum quoq3 quod præclarissimis sit facultatibus prædita. Semen edit cæteris malvis simile, sed majus. Radice nititur longa. Althææ modo flexili, ac lenta. Seritur in hortis, & viridariis, ac etiam in fictilibus, ad opacandas in æstate fenestras. Hanc itaque, nihil est, quod

quod prohibeat, quin Majorem malvam appellari poßimus: quanquam non deſint, qui arboream malvam ipſam appel-
Malva quarta. *lent. Cùm tamen Gal. l. 7. de ſimpl. medic. facultatibus & l. 14. nihil aliud ſit ἀνάλεν ἀρόμαλάχη, quàm Althæa. Et omnia facilè præſtare poteſt, quæ cætera malvarum genera. Scripſit ad me ſuperioribus annis Joan. Fordanus Medicus, naſci arboream malvam copioſam in Genuenſi litore, ſed hactenus non potui ab eo hanc plantam extorquere. Quartam quam hic quoq; expreßimus, nuſquam antea à me conſpectam, mihi dono miſit Franciſcus Calzolarius Pharmacopæus Veronenſis, &*

IV. MALVA MAJOR altera.

V. MALVA QUARTA.

vei plantariæ ſtudioſus. Folia profert oblonga Hederæ helicis ferè modo, per ambitum ſinuata, ſed haud profundè diviſa: pe-
diculis prælongis inhærentia, caulibus multis, lentis ac foliоſis: floribus ac ſeminibus hortenſis malvæ. Provenit ſponte in altis
Malvæ vires Matthiolo. *montibus. Magis digerit quàm domeſtica, minusq; humiditatis habet. Non differt viribus ab aliis Malvæ generibus. Malvæ*
radix ſicca, die una in aqua macerata, & deinde madida papyro circumvoluta, & ſub cinere ferventi decocta & iterum
ſiccata, utiliter uſurpatur ad dentifricia: mundat enim affricta dentes, & gypſeam materiam ſolvit. Foliorum & radicum
decoctum gargarizatu exaſperatas fauces lenit, mucago verò acrimonias emendat: Fervefacta folia in cibum appoſita
raucedines expediunt, ex oleo autem, ſale, & recenti butyro alvum citant. Fit è foliis cum ſalignis frondibus tritis præſtan-
tißimum emplaſtrum ad vulnerum, & alias quaſcunq; inflammationes. Valent eadem cum porris & cæpis illita ad ſerpen-
tißimum emplaſtrum ad vulnerum, & alias quaſcunq; inflammationes. Valent eadem cum porris & cæpis illita ad ſerpen-
tium venenoſorum morſus. Succus auribus inſtillatus dolorem ſedat. Decocta unà cum radice ad lentorem uſq; datur po-
tanda ægrè parturientibus magno juvamento: id quod etiam præſtat ſuccus ſelibræ pondere hauſtus. Semen ex vino rubro
Omnimorbia. *potum nauſeam tollit. Cauliculi molles decocti delibratiq; comeduntur ex aceto, & oleo, & ſale, aſparagorum modo prima*
ſtatim menſa, ad citandam alvum: in ſumma, malva ad multa utilis eſt. Ideoq; non immeritò antiqui Malvam omni-
morbiam appellaverunt. Datur utiliter ſuccus potandus melancholicis ſex unciarum pondere, at inſanientibus uncia octo
Malvæ vires ex Galen. *propinantur. Malvæ meminit Galenus lib. 7. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Malva agreſtis quidem digeren-*
tis paululum, & emollientis leviter eſt facultatis: Hortenſis verò quantò plus habet aqueæ humiditatis, tantò facultate im-
becillior eſt. Fructus ejus tantò validior eſt, quantò & ſiccior. Porrò hujus generis eſt & ea, quæ anadendromalache nuncu-
patur, ſed efficaciſſima comprehenſarum in digerendo: appellatur etiam althæa. Et libro 2. de alimentorum facultatibus:
Eſt, inquit, ab hac hortenſi alia quædam ſylveſtris malva, ceu à lactuca eſt θριδακίνη, id eſt, lactuca ſylveſtris: Inter verò
has congeneres plantas, id eſt diſcriminis, nempe quòd ſicciora ſint ſylveſtria, ſativa humidiora. Permiſtum quoq; eſt mal-
væ ſucco aliquid glutinoſum, quo lactuca caret. A refrigerandi facultate manifeſtè abeſt, ut etiam ante ſumptionem cer-
nere licet, ſi ex ambobus vicißim oleribus cataplaſma ad calidum quempiam affectum, quale eſt eryſipelas, componas: id
quod factitare homines conſueverunt, molliuſcula folia per quàm diligenter tundentes, donec ad lævorem exactißimum
redacta ſunt. Tum namq; cognoſces lactucam manifeſtè refrigerare, malvam verò modicum, & quaſi tepidum quendam
calorem obtinere. Facilè hoc olus deorſum labitur, non tantùm quia humidum eſt, ſed etiam quia glutinoſum, præcipuè cùm
oleum garumq; affatim una hauritur. Ad concoctionem mediocriter ſe habet. Si horum trium olerum ſuccos inter ſe com-
paves, tenuis & abſterſorius beta, malvæ craßior glutinoſiorq;, lactucæ in utriuſq; medio ſtatuitur. Herba, quæ Μαλάχη Gra-
Nomina. *cè, Malva Latinè vocatur: Arabicè, Chubeze ſeu Chabazi: Italicè Malba & Malva: Germanicè Pappel: Hiſpanicè, Mal-*
vas: Gallicè, Malve. Malva arborea, ſive Malva major: Græcis Δενδρομαλάχη: Italis, Malba ſive Malva maggiore: Ger-
manis groſſe Pappeln: Gallis, Malves de jardin. Malva major unicaulis, Græcis, Δενδρομαλάχη μονόκαυλος: Italis, Mal-
va arborea, ſive Malva maggiore d'un gambo ſolo. Malva hederacea, ſive montana: Italis Malva ſalvatica montana.

Malva

Malva quòd alvum molliat, idcircò Græcis μαλάχη à μαλάσσω, emolliendo ventre, propter naturalem lentorem ſuum, ut Paulus aſſerit: unde Martiali Mollis dicitur. Novem ſpecies in Phytopinace recenſuimus. I. Malva ſylveſtris folio rotundo, quam Theophraſtus 7. hiſt. 7. coqui, & cibo eſſe idoneam ſcribit. C.B. Malva, Brunf. Matth. Lac. Caſt. Malva vulgatiſſima & prima, Trago. Malva ſylveſtris pumila, Fuch. Dod. gal. & fol. Thal. Malva ſylveſtris repens pumila, Lob. Lugd. Malva ſylveſtris ſupina, Cord. hiſt. Malva agreſtis minor, Geſ. hort. Malva minor, Lonic. Malva ſylveſtris minor, Tab. & vulgaris minor Cam. Malva flore candido, Cæſalpino. II. Malva roſea folio ſubrotundo, flore ſimplici, quæ Malva ſativa eſt apud antiquos, & quam cultu arboreſcere ſcribit Theophraſt. Malope Plinio, C.B. Malva hortulana, Brunf. Malva hortenſis vel Romana, Trag. Cam. Malva Romana, quibuſdam Haſtula regia Apuleii, Geſ. hort. Malva hortenſis, Fuch. Dod. fol. Lac. Malva ſativa, Dod. gal. Malva major, Matth. Malva roſea fruticoſa, Lob. Malva arborea ſive hortenſis, Tab. Malva roſea ſimpliciore flore, Lugd. Floribus eſt candidis, rubentibus ſaturatis vel dilutis, ſive ex rubro nigricantibus. III. Malva roſea folio ſubrotundo, flore pleno, C.B. Malva Romana multiplex, Trag. Geſ. hort. Malva roſea, Matth. (in minoribus figuris pingit ſimplici, in majoribus pleno flore) Malva roſea multiplex, Lob. Tab. Lugd. cui & Roſa tranſmarina. Malva hortenſis multiplici flore, Dod. fol. Lon. Habetur candido, incarnato, rubro, puniceo, nigricante flore, eoq; majore & minore. IV. Malva arborea Veneta dicta flore cæruleo. C.B. Malva major altera, Matth. Lugd. Malva arboreſcens, Geſ. hort. Dod. fol. Cam. Malva arborea, Caſt. V. Malva montana hederaceo folio, C.B. Malva quarta, & Malva hederacea ſive montana eidem in icon. & Caſt. Malva major tertia Matthioli, Lugdunenſi.

Ἀτράφαξις. ATRIPLEX. CAP. CXII.

ATriplicem aliqui chryſolachanon vocant, cognitum olus eſt: duo ejus genera, ſylveſtre, & ſativum. Coctum eſtur, ut olus: alvum mollit. Panos diſcutit, ſive crudum, ſive coctum illinatur. Semen cum aqua mulſa potum, regium morbum ſanat.

I. ATRIPLEX DOMESTICA.

II. SPINACIA.

ETſi in Hetruria hortis rara admodum ſit Atriplex, frequentiſſima tamen apud Inſubres ſeritur à ruricolis in hortis, & in campis, quòd ex ea præſertim rura ſibi quoddam placens genus conficiant hoc modo. Incidunt enim acutiſſimo cultello Atriplicis folia, & caſeo in ſcobem attrito, butyro, ac ovis commiſcent, & in ſartaginibus ſoliosa paſta ſubſtrata, decoquunt, comeduntq; abunde, perunctis undiq; labiis. Hac inter olera ocyſſimè aſſurgit: nam & ſeritur, & manditur decimo quinto à ſatu die. Trium eſt generum, hortenſe, ſylveſtre, marinum. Hortenſis ATRIPLEX folia promit [humotenus] cauletenus lata, in mucronem tamen deſinentia, ſagittarum inſtar, pinguia, ſuccoſa, colore ex viridi in luteum langueſcente. Caulis, qui illis rubet, multis undiq; adnatis ramis, ad quatuor cubitorum menſuram adoleſcit: ſemine ſpicato, preſſis, tenuibusq; folliculis concluſo. Præſtat Atriplex in cibis vere tantùm: ſiquidem ut ocyſſimè creſcit, ita & velociſſimè ſeneſcit, & deperditur. Credidere recentiorum quidam Atriplicem, & Spinaciam vulgò dictam, ejuſdem eſſe generis. Verùm ii meo quidem judicio, falluntur apertiſſimè: quippe præterid, quòd Spinacia novum in Italia olus eſt, & foliorum, & caulis, & ſemi

Atriplicis conſider.

Recẽtiorum quorundam opinio reprobata circa Spinachiã

*III. SPINACHIA SEMI-
ne non ſpinoſo.*

IV. ATRIPLEX SYL-
veſtris. i.

V. ATRIPLEX SYLVE-
ſtris. II.

VI. ATRIPLEX SYL-
veſtris. III.

Spinachię deſcript.

& ſeminis forma, atq; colore ab atriplice maximè differt, ſicuti & ſapore. Namq; ſuſpicatur Manardus Ferrarienſis, neſcio tamen qua ratione ductus, Atriplicem, & Spinaciam Chryſolachani ſpeciem eſſe. Sed ejus ſententiam minimè probandam cenſeo: chryſolachanon enim Latinis aureum olus ſignificat: quod tametſi Atriplici competere poſſit, non tamen ob id Spinaciæ convenire videtur, quæ folio, caule, flore, ac ſemine perpetuò vireſcit. Seritur Auguſto, quinetiam Martio. Naſcitur

* VII. ATRIPLEX ANGUsto Centinodiæ folio. *

IX. ATRIPLEX MArina.

scitur septem diebus à satu, folio primùm triangulari, deinde sagittali, mox à pediculo intubi sylvestris modo laciniato: exiguæ nititur radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali, & sæpe longiore, intus cavo. Flores gerit in vertice rotundos, parvos, herbaceo colore, racematim cohærentes: semen spinosum, anguloſumq; provenit, in quocunq; solo, quod stercoratum fuerit, & copiosa ubiq; crescit in hortis: hyemes, & frigora spernit. Nam in Bohemia, hyeme tota, venalis in plateis reperitur, & frequentissima. In quo genere fœmina quoq; habetur: hæc facile noscitur, quòd semen nusquam proferat. Non desunt, qui putent hoc olus ex Hispaniis primùm fuisse advectum, ob idq; volunt spanacetum, non spinacetum appellari debere, sed revera, à spinoso semine ita denominari cœpit. Coquitur plerunq; sine aqua, nam cùm multum humoris inter coquendum remittat, proprio contentum jure videtur. Refrigerat, & humectat ordine primo, nec omnino vacat nitrosa qualitate, alvum emollit, flatus parit. Bibitur ejus succus ad scorpionum, phalangiorum & araneorum ictus, ac etiam vulneri illinitur, quinetiam coctum lenit exasperatas fauces. Spinaciæ facult.

Cæterùm duo alia Atriplicis genera habentur, unum sylvestre, alterum maritimum. Sylvestre aliquot habet species: nos hic tres excudi curavimus foliorum diversitate dissimiles. Primum genus folia edit hortensi haud dissimilia, minora tamen & quæ ad terram sunt per ambitum laciniata, subalbicantiaq;: caulem sesquicubitalem, ramosum, ac etiam striatum, semen racemosum, & exile. Radicibus nititur numerosis, ac tenuibus. Nascitur sponte cum in hortis, & vineis, tum secus itinera, & locis incultis & campestribus. Secundum foliis exit latioribus, quercus modo per ambitum incisis, subalbicantibus: cætera cum altera paria sunt. Nascitur propè urbium mœnia, & locis quoq; aliis incultis. Eadem illi sunt qualitates & vires, quæ priori. Tertium folia habet, lata, viridia, carnosa, per ambitum laciniata & in acutum desinentia: semen racemosum, cæteris minutius. Caule ramoso, firmo atq; striato. Nascitur intra & extra urbium, & oppidorum mœnia, & in areis. Viribus præstat, quibus & præcedentes. Atriplicis aliæ genera.

ATRIPLEX verò in maritimis nascens, humi jacet, suos circumquaq; caules spargens, in quibus folia sunt subalbicantia spinachii oleris figura, sed minora, salso sapore. Semen profert in caulium summitatibus, baccis quibusdam inæqualibus racematim cohærentibus. Radice nititur divaricata, multiplici. Vis illi, quæ cæteris atriplicibus, sed proter salsedinem, quæ referta est, magis quidem alvum citat, magisq; abstergit, si è carnium jure decocta edatur: digerit, incidit, attenuat, liquat, à putredine vindicat, aperit, & abradendo expurgat. Humentem ventriculum siccat, hydropicos juvat, pingues extenuat. Hujus nulla (quod equidem sciam) facta est mentio à Dioscoride & Galeno, sed ius facilè sese offeret, qui non gravabuntur, ut hanc & alias maritimas herbas cognoscant, maris litora peragrare. Eam nos copiosam invenimus Tergesti ad salinas in maris litore, nimirum diversam ab halimo olere maritimo, ut ejus imago, quam hic damus, apertè declarat. Atriplicis marinæ descript.

Inibi quoq; plantam illam nobis contigit videre, quæ KALI Mauritanis appellatur, cujus cinere ut untur fabri vitrarii ad vitrum conficiendum: ex decocto autem ejusdem herbæ paratur sal illud, quod Alkali iisdem dicitur. Hæc cùm primum terra emergit, folio est tereti forma, minori sedo non absimile: atq; deinde crescens, caule erecto, geniculato, non multo post tempore in digitalem fermè longitudinem attollitur. Cùm verò amplius adoleverit, è geniculis folia emittit pinguia ac crassa, in medio cava, & ex lata origine mucronata. Ubi deniq; planta adulta senescit, folia in caulium cacuminibus longè minora exiliora q; conspiciuntur colore rufo: ex quorum ortu pilulæ prodeunt rotundæ ac parvæ: quibus exile semen includitur. Caules habet pingues & rufos. Sapor universæ plantæ salsus, veluti crithmo. Itaq; excalfacit, adstringit, dissolvit: attenuat, contrahit, & deficcat citra apertam caliditatem aut siccitatem. Hanc quidam alteram Dioscoridis Anthyllidem esse censent: sed errant, meo quidem judicio, ut latius dictum est in sequenti libro, tum etiam in ea Apologia, quam in Amatum illum Lusitanum scripsimus. Atriplex, ut memoriæ prodidit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, humida, & frigida temperie est, humida quidem secundi ordinis à mediis, frigida verò primi, quam utiq; tepidam esse cali-

Kali Mauritanorũ mentio.

Kali Anthyllis altera quibusdam.

Atriplicis vires ex Galen.

X. KALI.

XI. KALI MAJUS COchleato semine.

esse caliditatem posuimus, cujusmodi rosis inest, non tamen adstrictionis est particeps, sed aquea est, & minimum terrena, similiter malvæ. Quin & ventrem celeriter permeat, ut illa, ob lubricitatem. Porrò paululum omnino ejus est, quod digerendi obtinet potentiam. Hortenses autem atriplex, & malva, quam agrestes, tum humidiores sunt, tum frigidiores. Proinde phlegmonis, & phygethlis incipientibus glisc entibusq;, & mollibus etiamnum, ac velut ferventibus hortenses: vigentibus autem & declinantibus, ac indurescentibus commodiores sunt agrestes. Semen ejus abstergendi vim habet: itaq; ad morbum regium ex pituita (rectius fortè hepatis legendum) infarctu prognatum utile est: hac Galenus. Scribit Se-

Atriplicis semen ex Serap. alvum movet.

rapio, Rasim vidisse hominem quendam qui ex Atriplicis semine duarum drachmarum pondere sumpto, crebris tum vomitionibus, tum alvi dejectionibus vexatus fuit adeò ut ad extremam virium imbecillitatem devenerit. Quod mihi quidem mirum non est: quandoquidem novi ego pharmacopolam quendam, qui ad rusticos purgandos Atriplicis tantùm semen exhibebat: quod is non sine molestia magna alvum abundè ciebat, atq; etiam simul crebros provocabat vomitus: quæ tamen facultas paucis, ut puto, hactenus innotuit. Atriplex sic Latinis, Græcis ἀτράφαξις καὶ χρυσολάχανον, vocatur: Arabibus, Cataf. seu Caraf: Italis, Atriplice: Reppice & Treppice: Germanis, Molten und Milten: Hispanis, Armoles: Gallis, Follete, & Femes Choux. Arroches. Bonne dames. Spanachium, Græcis σπανάχιον: Italis Spinace: Germanis, Spinat: Arabibus: Spanach: Gallis Espinoches, sive Espinach. Atriplex sylvestris, Græcis ἀτράφαξις ἀγρία: Italis, Reppie salvatico: Germanis Wildmilten: Gallis, Arroches sauvages. Atriplex marina, Græcis, ἀτράφαξις ἁλασσία: Italis Atriplice, sive Reppice marino. Kali ita marinus vocata, Italis, Soda.

Atriplex ἀτράφαξις παρὰ τὸ ἀθρόως αὐξᾶν, utpote quæ octavo à satu die prodeat, ut habet Theophrast. 7. hist. 1. Duodecim genera novimus, quare dividimus in hortensem, sylvestrem & maritimam. Illæ in plures species distrahuntur, foliis namq; rubicundis, in luteum languescentibus & nigricantibus: sic & sinuatis & non sinuatis reperiuntur. I. Atriplex hortensis rubra, C.B.Lon. Atriplex sativa folio rubicundo, Trag. Atriplex domestica, Matth. Atriplicis sativę species altera, Dod.gal. Atriplex sativa russo folio, Cord.in Dios. Atriplex sativa altera, Lugd. Atriplex sativa, Lob.obser. Atriplex sativa altera folio & flore purpurea livens, Lob.icon. Atriplex hortensis, Dod.fol. Atriplex rubra, Tab. Atriplex purpurea grandis, Cam. Ab hac potissimum colore differt. Atriplex hortensis alba. II. Lapathum hortense alterum seu Spinacia semine Spinoso, C.B. Spinachiam ob semina dura & spinosa coacervata, at σπανάχια recentiorib. Græcis à raritate, quòd rarò illa medici utantur. Hispanach Arabibus. Spinachia, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Tab. Spinacia, Matth. Lob. Lug. Cæs. Spanachium, Matth. in icon. Cast. Spanachia, Lon. Spinaceum olus & Seutlolapathum, Ges. hort. Seutlomalache Ruellio. Olus Hispanicum, Trago: cujus tres sunt species, altera semine spinoso, quæ vulgatior, quæ mas quibusdam: altera semine non spinoso sed rotundo, quæ fœmina: & tertia sterilis. III. Lapathum hortense alterum semine non spinoso. C.B. Spinachiam manifestum habere sexum, rectè Scaliger, quare hic de nobili hactenus non depicta. Hæc ex radice oblonga, tenuibus fibris constans caulem emittit pedalem, teretem, striatum, concavum, infernè aliquando subrubentem, ramulis brachiatum. Foliis vestitur molliusculis, obscurè virentibus, succi plenis, quorum inferiora multò quàm in vulgari latiora, aliquando palmum equantia, non acuta sed subrotunda & Bonihenrici instar laciniata: superiora verò acuminata & ob unam utrinq; laciniam quasi triangula. In alarum sinu flosculi racematim cohærent, quibus semina rotunda, nequaquam spinosa, verrucarum

rum inſtar conglobata ſuccedunt. Hæc diligentiſſimè coli deſiderat, quare in paucioribus hortis habetur,& quò ſæpius tenella ſucciditur,eò ſurculoſior evadit. Dicitur Olus Hiſpanicum &.Spinachia nobilis,Trag. Spinacia fœmina,Geſ.hort. Spinacia ſativa mas,Lugd.& Camerario. IV. Atriplex ſylveſtris prima,Matth.Lugd. Atriplex ſylveſtris,Fuch.Dodo.gal. & fol.Geſ.hor. Lac. Atriplex ſylveſtris major, Lon.Cynocrambe prima,Cæſal. V.Atriplex ſylveſtris ſecunda,Matth.Lugd. Tab.Atriplex ſylv.Cord. in Dioſ.Cæſ.Atriplex ſylveſtris ſinuata,Lob. Duæ hæ ſpecies tantùm foliorum amplitudine & exilitate differunt. VI. Atriplex ſylveſtris latifolia,C.B. Blitum quartum,Trago,Solanum quartum,eidem. Pes anſerinus, Fuch.Dod. gal.& fol.Lon.Lugd.Cam. Atriplex ſylveſtris tertia,Matth.Lugd. Atriplex ſylveſtris ſive pes anſerinus latifolia laceris laciniis,Lob.Chenopodium,pes anſerinus primus,Tab.Cynocrambe alterum genus,Cæſ.Hujus & altera ſpecies eſt acutior & nigriore folio. VII. Atriplex anguſto Centinodiæ folio. C.B. Hæc ex radice parva fibroſa,caulem emittit ſupinum lævem, ſtriatum, qui mox in ramos brachiatur, hiq; in alios quos folia cingunt Helxines aut Centinodiæ majoris æmula, oblonga, acuminata,integra,obſcurè virentia quorum inferiora aliquando ad exortum in duas alias laciniantur: ramulis inſident floſculi exigui coacervati,ſuccedente ſemine cęteris minore, foliaceo,tenui cute obducto,racematim cohęrente.Naſcitur circa mænia,in areis,locisq; ſimetariis. Dicitur Atriplex ſyl.prima,Matth.inter majores figuras, inter minores enim non expreſſit. Atriplex ſylveſtris altera, Dod. gal. Atriplex ſylveſtris humilima, & quarta Dod.fol. Atriplex ſyl.Polygoni aut Helxines foliis,Lob. Cam.Atriplex ſyl. prima Matth. polygoni folio Lugdunenſi. VIII. Atriplicem ſylveſtrem lappulas habentem à nobis primum deſcriptam exhibet.Hęc atriplici ſylveſtri ſecundæ Matthioli aliquantum ſimilis: quæ ex radice parva, fibroſa, cauliculos plures emittit palmares & majores, ſtriatos, leviſſimè hiſpidos, longè à ſe invicem diſcedentes, quos cingunt folia ſinuoſa alternatim diſpoſita, aliis minora, brevibus pediculis donata, ad quorum exortum lappulæ duræ adhærent, in quibus ſemen nigrum, parvum, compreſſum continetur. Monſpeſſuli provenit: eandem Atriplicis ſylveſtris hiſpidæ parvæ, erectæ nomine, à Doctore Doldio Norinberga accepimus. IX. Atriplex maritima. C.B. Atriplex marina, Matth. Caſt. Dod. fol. Lugd. Cam. Atriplex marina repens, Lob. Cynocrambe tertium genus Cæſalpino eſt rubro & herbaceo ſemine. X. Kali Mauritanorum nomen eſt, quod aliqui ad Anthillidem alteram Dioſcoridis: alii ad ejuſdem Tragum, minus rectè, ſapore acerbo, & defectu acinorum reclamantibus, referunt: videtur Plinius lib.8.cap.22.ad Halymum retuliſſe. Novem ſpecies in Phytopinace propoſuimus, duas adponimus figuras, quia una figura utramq; ac ſi una foret, Matthiolus Kali nomine propoſuit.Kali geniculatum, C.B.Adver.Lugd.Cam. Taber. Salicornia, Dod. gal. & fol.cui & Kali articulatum. Salicornia ſive Kali geniculatum vermiculatum, Lobel.icon. Alcali aliud, Geſ.hor.Alkali,Lon.qui Matthiolum imitatur. Cali tertium: Sallicornia, Cam. ad Matth.qui quatuor habet differentias, quæ tamen parvi ſunt momenti, (ipſomet monente) & autumni tempore rubent. Kalli primum, Kellu Aegyptiis, Alpin.Salſolæ genus aliud, Cæſalpino. Hoc habetur & rubrum & viride. XI. Kali majus cochleato ſemine, C.B.Kali magnum ſedi medii folio, ſemine cochleato, Adverſ. Soda, Lob.icon. Kali magnum, Lob.obſerv. Penæ Lugd. cui & Kali Dalechampii. Salſolæ genus Iſgarum vulgo, Cæſal. Kali cochleatum majus Camerario.

*VIII. ATRIPLEX SYLveſtris lappulas habens. *

Κράμβη. BRASSICA. CAP. CXIII.

BRaſſica ſativa alvo idonea eſt, ſi modò leviter fervefacta edatur: nam percocta alvum ſiſtit, ſed multò magis bis cocta,aut quæ in lixivio coquitur: ſtomachum autem malè habet,acrior eſt æſtiva.In Ægypto propter amaritudinem non eſtur.Cæcutientibus, & tremulis eſſe prodeſt. Summo cibo ſumpta crapulam diſcutit, & vini noxam reſtinguit. Melior ſtomacho cyma, ſed acrior, & ad ciendum urinam validior: ea condita ſtomacho inimica eſt, alvum conturbat. Crudus ſuccus cum nitro,& iri devoratus, alvum emollit: cum vino quoque epotus,viperarum morſibus auxiliatur: cum fœnigræci farina,& aceto, podagris, & articulorum vitiis illinitur: prodeſt & ſordidis ulceribus, & vetuſtis illitus: caput purgat naribus infuſus: menſes extrahit, cum ſoliacea farina inditus. Folia per ſeſe illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus, tumoribusque: epinyctidas, ignem ſacrum, leprasq; ſanant: carbunculos ex ſale rumpunt: fluentes capillos retinent. Cocta addito melle adverſus depaſcentia ulcera, gangrænasque valent. Lienoſisque ex aceto cruda proſunt. Manſa devorato ſucco, retuſam vocem inſtaurant. Decoctum ejus potu alvum, & menſes ciet. Flos poſt conceptionem in peſſo ſubditus, partum abortu vitiat. Semen ejus, præſertim quæ in Ægypto naſcitur, potum tineas repellit. In antidota theriaca additur: faciei cutem lentiginesque expurgat. Virentes cauliculi cum radice cremati,& adipe porci vetuſto excepti, diuturnos laterum dolores mitigant.

I. BRASSICA LÆVIS. II. BRASSICA CRISPA.

Κράμβη ἀγρία. BRASSICA SYLVESTRIS. CAP. CXIV.

SYlveſtris Braſsica, maritimis præruptisque locis, magna ex parte gignitur: ſativæ ſimilis, ſed candidior, hirſutiorq;, amara. Cujus cyma in lixivio cocta, ori non inſuavis. Folia illitu vulnera conglutinant, & inflammationes, tumoresq; diſcutiunt.

Κράμβη θαλασσία. BRASSICA MARINA. CAP. CXV.

a Meum λάκτεα ἐ. πὲρ. i. album liquorem. b Cat. λιπαρὰ τὴν σύστασιν. i. pinguis conſiſtẽtia, ſed de herba nõ de ſucco ſcribit Dioſcor.

MArina Braſſica à ſativa prorſus abhorret, quòd folia ferat rotundæ ariſtolochiæ, longa, tenuia: ſingula à ramulis rubentibus exeunt, ſingulari, ut hedera, pediculo. a Albo ſucco prædita eſt, ſed pauco, ſalſo guſtu, & aliquantum amaro, b pingui concretu. Herba in totum ſtomacho inimica, acris: vehementiſſimè alvum ciet in cibo cocta. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne.

Braſſicæ ſativę genera.

SAtiva Braſſica, Theophraſto, & Plinio auctoribus, in multiplici recenſetur genere. Id quod & horti in Italia atteſtantur: nam in iis multiplex, & varia creſcit Braſſica. Braſſica lævis folio exit grandi, ima parte utrinq; diſſecto, per ambitum fimbriato, lævi, pinguiq;: caule brevi, firmo, ſubalbicante, alba intus medulla. Flores edit melinos, & ſemen rapi ſimile, ac ſimilibus quoq; ſiliquis incluſis, ſubrufo colore, & ſubamarum. ſeritur paſsim in hortis. Cato braſſicæ tria fecit faſtigia. Unam grandibus, latisq; foliis, caule magno, tonſilli cymarum luxuria. Alteram criſpo folio, quam ab apij ſimilitudine apianam vocant. Tertiam propriè vocatam cramben, minutis caulibus, tenerioribus foliis, lævem, teneram, tenui ſucco, acerrimam quidem omnium, & magis medicamentoſam. Verùm Plinius lib. 19. cap. 8. Braſſicæ (ut diximus) complures enumeravit ſpecies. Inter quas eam Sabellicam appellari tradidit, quæ caule exit firmo, nodoſo, latis & criſpis admodum foliis, & quæ in medio ſunt criſpioribus, lactucæ modo in ſe concluditur, intus albicans: tenera, ſubdulcis, in cibis grata & quæ hac ætate omnium præſtantiſsima habetur. Ait enim, Sabellicæ uſq; in admirationem criſpa ſunt folia, quorum craſsitudo caulem extenuat, ſed dulciſsimæ perhibetur ex omnibus. Eſt & capitata conglomeratis undiq; in orbem foliis, Plinio lacuturris appellata, qui loco citato ſic inquit: Nuper ſubiere lacuturres ex convalle Aricina, ubi quondam fuit lacus turrisq;, quæ remanet, capite prægrandes, folio innumeri: alij in orbem porrecti, alij in latitudinem teroſi. Nec plus capitis ullis poſt tritianum, cui pedale aliquando conſpicitur: & cyma nullis ſerior. Quæ omnia noſtratibus braſſicis capitatis, quæ vulgò Capucci dicuntur, pulchrè reſpondent. Folia fert primum ampla, ſubrotunda, à pedamento in gyrum ſeſe fundentia, quæ deinde in orbem capitatum, ac ſolidum conglomerantur, qui in aliquibus rufeſcit, in quibusdam albicat, in nonnullis vireſcit. Seritur in Germania in campis: in Italia verò in hortis. Viribus ab aliis Braſſicis non differt, niſi quòd in cibis nocentior habeatur. Eſt inſuper ex iis, quæ noſtris Italiæ hortis proveniunt, alia quædam, cujus caulis rapi in morem extuberat, manditurq; ſubinde medulla, pingui jure incocta raporum modo. Hujus non reperio meminiſſe Plinium, nec eo vetuſtiores alios, qui de hortorum ſationibus ſcripſere: ſicuti nec illius, quæ foliis admodum per ambitum laciniatis, minutimq; interciſis aſſurgit. Pernicialia porrò Braſſicis omnibus cum vitibus odia ſervantur, vitemq; vivam oleris hujus odore fugari Theophraſtus, & Plinius affirmant, aſsitamq; ad olus diffugere Varro tradidit. Quo argumento uſus Androcides, Braſſicam contra temulentiam pollere credidit. Sed cur crapulam ſedet, id cauſæ reddidit in problematibus Ariſtoteles, quòd ſcilicet dulcem nimirum ſuccum, abſtergentemq; contineat. Sylveſtris in maritimis noſtris Senenſibus Argentario promontorio, aliisq; tum

Sabellica

Capitata ſeu lacuturris.

Caulorapum.

Braſſica foliis laciniatis.

Braſſicæ ſylveſtris conſ.

III. BRASSICA CAPITATA.

IV. BRASSICA CONGYLODES.

V. BRASSICA CAULIFLORA.

tum Tyrrheni, tum Adriatici litoribus frequens nascitur. Hanc non longè à Terracina urbe, via qua itur Neapolim, plurimam vidimus, foliis domesticæ similibus, sed hyoscyami modo hirsutis, amaro ac insuavi gustu. Ex semine Brassicæ veteris (ut Plinius est auctor lib. 19. cap. 10.) rapæ fiunt, atq; invicem. Brassicæ semen crassiusculè contusum, & carnium jure fervefactum, potumq; unà cum ipso jure, colico dolore laborantes præsentaneo remedio juvat. Brassica tormina discutit sibi cocta edatur, addito cumini semine, sale, & oleo, & hordeaceæ farinæ polline, præsertim si sine pane devoretur. Idem facit jus decoctæ cum vetere gallo. Prodest idem jus jecinorosis, lienosis, & renum calculo laborantibus. Prodest percocta tabidis, si frequenter edatur. Succus ex melle coctus, visum clarificat, angulis tantum oculorum illitus: datur succus utiliter potandus adversus fungorum venena. Cocta, & longo pipere aspersa, unaq; cum jure sumpta, nutricibus lactis ubertatem præbet. Caulium medulla ex cremore amygdalino decocta, & cum melle in eclegmate parata, datur lambenda magna utilitate anhelosis: in summa, Brassica est ad omnia utilis, id quod antiquitus Chrysippus medicus testatus est, siquidem is de Brassica integrum volumen scripsit, per singula membra hominis digestum. Quamobrem haud nobis mirum videri debet, si DC. annis antiquitus Romani, expulsis medicis, sola Brassica sibi ad omnes morbos medicinam fecerunt. Brassica sativa, & esculenta, ut memoriæ prodidit Gal. lib. 7. simpl. med. deficandi vim habet tum esa, tum foris imposita, nõ tamen etiam admodum acrem. Alioqui & ulcera glutinat, & maligna ulcera sanat: præterea phlegmonas tam induratas, ac egrè solubiles, & id genus quoq; erysipelata. Eadem facultate epinyctidas, & herpetes sanat. Habet quiddam etiam in se absterforium, quò lepras curat. Porrò semèn ejus potum lumbricos interficit, maximè brassicæ Aegyptiæ, quanto ea scilicet temperatura siccior est. Sanè amaræ qualitatis particeps semen est, sicut videlicet omnia alia medicamenta, quæ ad lumbricos idonea sunt. Secundum eandem facultatem ephelidas, & lentes, & quæcunq; alia modicam absterſionem postulant, adjuvat. Caules brassicæ combusti, cineres efficiunt admodum deficcantes, ut videlicet aurẽtem vim participent. Hac ratione ei veterem adipem commiscentes, ad inveteratos laterum dolores, & si quid ejus fuerit generis, adhibent: nam

Seminis vires.

Brassicæ vires Matthiolo.

Brassicæ vires ex Galeno.

valenter digerens medicamentum efficitur. Braßica verò agreſtis quodammodo calidior, ſicciorq; domeſtica eſt, ceu alia propemodum omnia agreſtia ſui generis, domeſticis ſecundùm utramq; hanc facultatem valentiora ſunt. Quamobrem neq; intra corpus citra noxam ſumitur, ut quæ longius ab humanare ceſſerit temperatura. Eadem de cauſa, & guſtantibus amarior eſt quàm domeſtica: quanquam domeſtica quoq; ſubamarum quiddam & acre contineat: ſed utramq; habet agreſtis validam: quare etiam extergit, & digerit quàm domeſtica valentius. Marina autem braßica ſupra quam quòd ventrem dejiciat, utpote ſubſalſa, & ſubamara guſtu, fuerit ſanè etiam ad externos corporis uſus, & ad omnia ea, ad quæ tales qualitates accommodantur, idonea. Et lib. 2. de alim. fac. Braßica quoq;, inquit, à multis ut obſonium eſtur, medici autem ut deſiccante medicamento, ea utuntur. Diximus de hac quadam cùm de facultatib. med. ageremus, tum etiam in lib. ſuperiore: quæ nunc ſummatim perſtringemus. Ergo braßica ſuccus purgandi vim quandam obtinet: contra ſolidum ejus corpus ficcitatis ratione cohibere magis, quàm incitare dejectionem poteſt. Proinde cùm expellere alvi excrementa propoſitum erit, aheno, in quo elixa unà cum aqua fuit, propius admoto, ipſam eximere conſeſtim, vaſculoq; in quo paratur, oleum cum garo injicere oportebit: ſi ſalem progaro ſumas, nihil refert. At humentem alvum ſiccare volentes, cum mediocriter bullijſe videbitur, priore aqua effuſa, repentè aliam calentem injicimus: acita rurſus ea diſcoquimus, uſq; dum tenera flaccidaq; evaſerit: quod non facimus, cùm ventris ſubducendi gratia ſumitur: hactenus Gal. Cæterùm licet

VII. BRASSICA MARINA.

* VIII. BRASSICA MARITIMA major. *

Braſſicæ marinæ confid.

Dioſcorides prodiderit marinam braſſicam folia ferre rotundæ ariſtolochiæ, longa, ac tenuia, ea tamen non ab re ab omnibus eſſe cenſetur, quam vulgus officinarum Soldanellam appellat. Quippe quæ in maritimis naſcatur, ſolus lacteo ſucco madeat, ramulis conſtet rubentibus, è quibus prodeunt ipſa folia, hederæ modo, quæ guſtu ſalſa, & amara, & quadantenus acria ſentiuntur. Flores fert lævis ſmilacis vulgaris haud abſimiles, calathi effigiem referentes. Quamobrem Dioſc. codicem

Locus Dioſc. ſuſpectus.

hoc in loco, ſicut & in aliis permultis, mendi ſuſpicione non vacare putamus. Facilè enim evenijſſe crediderim librariorum incuria, ut folia μακρὰ, id eſt, longa, pro μικρὰ, id eſt, parva, hoc loco ſucceſſerint: & certè facilius fuit unius literæ lapſus. Siquidem Soldanella vocata omnibus notus marinam braſſicam repræſentat, exceptis foliis, quæ ſunt ariſtolochiæ rotundæ

Ruellii error.

minoris. Ruellius vir doctiſſimus, etſi in hoc nobiſcum cæterisq; conſentiat, quòd marina braſſica hæc ſit herba, quæ vulgò Soldana, & Soldanella dicitur, nulla etiam (ut inquit) reclamante nota: in eo tamen manifeſtè aberraſſe deprehenditur,

Sylvatici error.

quòd Soldanæ folia ariſtolochiæ longæ, atq; etiam prælongæ reddiderit. Errat præterea in hac planta Matthæus Sylvaticus pandectarum auctor, quòd crediderit Arabum Chachile Soldanellam eſſe. Cujus error apertè convincitur ipſius Serapionis teſtimonio: quippe qui Chachile ſuum Uſneæ ſimile fecerit, folioq; non ariſtolochiam, ſed naſturtium imitari tradiderit. Marinam braſſicam in litoribus Venetis, Aquilejenſibus, ac Tergeſtinis, ubi copioſa naſcitur, nos ſæpius vidimus, ac legimus. Præſtat ejus decoctum potum cum rhabarbaro, ad ducendas hydropicorum aquas: idem facit foliorum ſiccorum pulvis, addito Rhabarbaro & cubebis, pluries ex vino potus. Κράμβη ita Græcis, Braßica Latinis appellatur: Mauritanis, Corumb, ſive Karumb: Italis, Cavolo, & Verza: Germanis, Kôl: Hiſp. Colhes & Couves: Gallis, Choulx. Braßica lævis, Græcis Κράμβη λεία: Italis, Cavolo liſcio, ſive Verza liſcia: Germanis, Kôl: Gallis, Choulx verds, aut Choils. Braßica criſpa, ſeu Sabellica, Græcis κράμβη ϑλαδὴ: Italis, Cavolo creſpo, ſeu Verza creſpa. Braßica capitata, Græcis, Κράμβη κεφαλώδης: Italis, Cavolo capuccio: Germanis, Kapskraut: Gallis, Choulx cabutz. Braßica marina, Græcis, Κράμβη ϑαλασσία: Italis & officinis, Soldanella: Gallis, Choulx de mer.

Nomina.

Braſſica quæ ἀπὸ τῦ βρόξαι vorando dicta videtur: κράμβη quaſi κορόμβη quòd pupillas oculorum lædat: Theoph. ῥάφανος. Cujus genera plura 7. hiſt. 4. & Plin. lib. 19. cap. 8. Cumanam, Aricinam, Pompejanam, Sabellicam,

Sabellicam, Lacuturrem recenſuit. At li. 20. c. 9. ex Græcorum ſententia tres ſpecies enumerat, Criſpam quę Selinada à ſimilitudine foliorum Apii: alteram Leam latis foliis, quę caulodes: tertiam propriè Cramben appellatam. Plures agnoſcimus differentias & quidem pro foliorum colore, criſpitudine, denſitate, aliiſq; qualitatibus. Aliis enim color viridis, aliis candicans, aliis purpuraſcens. Criſpitudo & lævitas tam in candida, quàm in viridi, quam nigram vocant, reperitur. Summa genera ſunt, ſativa & ſylveſtris: ſativa alba, & rubra, horumq; ſpecies vigintiſex in Phytopinace enumeravimus. I. Braſſica alba viridis: Theophraſto, lævis & caulodis Plinio. C. B. Braſſica, Brunf. Braſſicæ ſativæ majoris ſpecies altera, Trag. Braſſica lęvis, Matth. Caſt. Cęſ. Braſſica candida, Geſ. hor. Braſſica lata alba, Lon. Braſſica vulgaris ſativa, Lob. Dod. fol. Braſſica alba vulgaris, Lob. Braſſica prima, Tab. II. Braſſica Criſpa, fortè Sabellica Plinii, C. B. Braſſica Criſpa, Matth. Geſn. hor. Lac. Braſſica alba criſpa, Lugd. Braſſica patula criſpa Sabauda ęſtiva, Lob. Braſſica Sabauda, Dod. Braſſica Sabauda criſpa, Tab. In hac magnam colorum varietatem obſervavimus, eſt nivea tota: eſt quæ candidiſſima, verùm circumferentia, quæ criſpitudinem efficit, viridi: eſt quę roſea, quę purpurea, quoad nervos diſcurrentes per folium, at criſpitudine viridi: eſt & ſulphurei coloris magis minuſve intenſi. III. Braſſica capitata, hæc alba habetur & quidem capite vel globoſo, vel oblongo, non penitus clauſo: pluribus item capitibus conglobatis: habetur & rubra. IV. Braſſica Gongylodes, Rapitius colis Cotoni fortè: quæ ex albarum genere eſt. C. B. Hæc ſtatim à radice caulem emittit, qui proximè radicibus infra folia craſſeſcit, & ſtrumoſus factus in mediocris rapi magnitudinem modò rotundam, modò oblongam extuberat. Ex quo prodeunt caules, ſic & folia lævi braſſicę æmula, quæ aliquando profundis laciniis criſpantur: flores veluti aliæ profert, ſic & ſemina, quæ tamen apud nos rarò ad frugem perveniunt, ſed ex calidioribus regionibus pro ſatione inferuntur. Amat ſolum pingue, benè ſtercoratum & ſubactum. Dicitur Braſſicę albæ quarta ſpecies & Rapocaulis, Dod. gal. Caulorapum, Scalig. Lob. obſ. appen. Cam. ad Matth. & Tab. Braſſica thyrſuta, Geſ. hor. Braſſica caule rapum gerens, Dod. fol. Rapa Braſſica peregrina, Lob. icon. Braſſica cujus caulis in in caput extuberat. Cęſ. Braſſica rapoſa, Lugd. Braſſica rapicaulis, Cam. V. Braſſicam Cauliflоram ſeu Pompejanam Plinii cùm hortis inſtructioribus ſit communis, adjecimus. Hæc breviſſimo eſt caule, foliis paucis, latis, laciniatis albam referentibus, ex quorum medio caules albidi, craſſi, molles, & pingues, aſparagorum inſtar compacti, exeunt, qui ſi rectè coquantur, ori gratiſſimi: & ſi hyemem ſuperârint, vernali tempore altiores facti, flores & ſemina inſtar vulgaris Braſſicæ proferunt. Dicitur Braſſica Pompejana, aut Cypria, Dod. gal. Lugd. Braſſica florida botrytis, Lob. Braſſica cauliflora, Dod. fol. Cam. ad Matth. Braſſica prolifera florida, Tab. Braſſicæ capitatæ tertium genus, Cæſ. VI. Braſſica Spinosa C. B. Ramum hunc adpictum

VI. BRASSICA SPINOSA. *IX. SOLDANELLA ALPINA.*

ex Bembiano horto Patavio accepimus, & totam plantam exſpectamus univerſali noſtræ hiſtoriæ cum deſcriptione addendam. VII. Braſſica maritima ſeu Soldanella officinarum, C. B. Braſſica marina, Matth. Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lug. Cam. Soldanella, Geſ. hor. Lob. Lon. Tab. Cæſalpino. VIII. Braſſica maritima major C. B. Braſſicæ marinæ genus, Rauvvolff. & ex eo Lugd. in append. Elegantem hancce Convolvuli marini nomine, Neapoli à præſtanti Imperato accepimus, verum & virentem in horto D. Zuingeri vidimus: hæc cùm folia quædam habeat laciniata, quædam parte ſuperiore ſinuata, quædam non, placuit ejus figuram proponere: ejus deſcriptionem univerſalis hiſtoria exhibebit. IX. Soldanellæ nomen invitat & alteram alpinam ob elegantiam adponendam. Hæc ex radice craſſiuſcula oblonga, à qua multæ fibræ candicantes ex uno veluti capite dependent,

folium

folium emittit, ſæpè unum aut alterum, aliquando plura, rotunda, craſſa ſupernè viridia, infernè dilutè virentia, ſapore ſubadſtringente & amaro nonnihil, & ingrato: cauliculo dodrantali lævi, nudo, gracili, ſubrubro à radice prodeunte (qui communiter unicus, rarius geminus,) flores inſident bini, terni, alioquin plures, cæruleo colore nunc ſaturatiore, nunc dilutiore (rariùs nivei) inſignes, deorſum propendentes, campanulæ formam repræſentantes, multipliciter diſſecti: quibus ſingulis ſuccedit capitulum oblongum, durum, membraneum, in filamentum ſiniens, quod ſemen parvum durum continet. In Alpibus Helvetiorum & Juræ, Auſtriæ quin & Styriæ, Baldoq; monte provenit, Julio & Auguſto florens. Cujus & aliud genus eſt folio minus rotundo, breviore q; pediculo. Soldanellam putant dictam à ſimilitudine cum Officinarum Soldanella, quid ſi ab effectu, cùm polleat vi vulnera glutinandi, & ad cicatricem perducendi nomen habeat? Vocamus Soldanellam alpinam folio rotundo: Soldanella montana, Adv. Lob. Soldanella alpina, Cluſ. Pann. Cam. ad Matth. Lunaria alia minor cærulea, Dalechampii. Aſclepias quibuſdam Lugdunenſi.

Τεῦτλον. BETA. CAP. CXVI.

BEta duorum generum eſt: è quibus nigra coquitur cum lenticula, ut ventrem ſiſtat: quod magis radice ejus præſtatur. Candida alvo utilis eſt. Utraque tamen propter nitroſum humorem, quem habet in ſe, noxii ſucci eſt. Unde ſuccus earum, cum melle naribus inditus, caput purgat: aurium doloribus auxiliatur. Decoctum radicis, & foliorum, furfures lendesq; deterget: perniones fotu mitigat. Crudis foliis vitiligines, nitro antea perfrictas: alopeciarum inanitates, ſcalpello prius exaſperatas: atque depaſcentia ulcera, illini prodeſt. Eruptionibus papularum, igni ſacro, ambuſtisq; cocta medetur.

I. BETA ALBA.

II. BETA NIGRA.

Betæ conſid. & genera.

BEta tam candida, quàm nigra in Italia hortis frequentiſſima naſcitur. Alba foliis provenit cæteris grandioribus, atriplicis aut hortenſis rumicis ferè ſimilibus, per ambitum leviter fimbriatis: caulem gerit bicubitalem, ſtriatum q; : flores exiguos ſublutei coloris: ſemen copioſum, inæqualiter rotundum, ac ſubaſperum: radice alba, raphani modo longa, ac etiam tenera. NIGRA, foliis, caule, floribus, ſemine, ac radicibus provenit albæ ſimilibus, paulò tamen minoribus & nigricantibus foliis. In Germania tamen habetur & RUBRA, non modo foliis, cæteris anguſtioribus, durioribus, ſed etiam radice, quæ illis raporum oblongorum magnitudine extuberat: colore adeò rufeſcente, ut ejus ſuccus vivum ſanguinem referat, adnatis circumquaq; prodeuntibus: caule verò pariter rubente, ſemine cæteris ſimile. Non adeò multum differt ſuis in quatibus, ac viribus à cæteris generibus. Hanc Germani hyeme in aqua, aut cineribus calentibus obrutam coquunt, ſubinde corticibus exuunt, incidunt, & in acetariis aſperſo pipere concinnant ad eſum, Carotæ vulgò vocatæ modo. Sed, & illis dulcior eſt, & guſtui gratior: adhæc eas quoq; parumper elixant, & deinde tranſverſim in particulas ſecant, & fictili vaſe cum aceto & ſale recondunt, addito ruſticano Raphano, quem illi Kren vocant minutim conciſo. His veſcuntur deinde cum aſſu carnibus. Transferunt à ſatione omnia genera, cum folia quinq; eruperint: verùm latiora, ampliora, & grandiora evadunt, ſi radices recenti fimo bubulo liniantur, & deinde transferantur. Betæ facultates adnotavit Gal. lib. 8. ſimp. med. ſic inquiens: Beta nitroſæ facultatis particeps eſt, quatum digerit tum extergit, & per nares purgat. Cæterùm cocta nitroſitatem omnem exuit, ſitq; facultatis phlegmonis adverſæ, leviter digerentis. Porrò ad detergendum, digerendumq; validior eſt beta

Betæ facult. ex Galen.

Beta rubra radice.

eſt beta alba: nam nigra adjunctum habet adſtrictionis quippiam, & magis in radice, quàm in aliis partibus. Et lib. 2. de alim. facult. inquit: Betæ abſterſorium ineſſe ſuccus conſpicitur, adeò ut alium ad excretionem extimulet, & nonnunquam ſtomachum demordeat, præſertim iis, quibus natura ſenſu exactiore præditus eſt: ob idq; largius commanſa, ſtomachum infeſtat. Hujus, ceu aliorum olerum, exigua eſt alimonia. Jecoris obſtructionibus, quàm malva, aptius accommodatur: magis autem ubi cum ſinapi eſtur, aut aceto. Lienoſos item ſimiliter manducata mirificè juvat. Jure enim quis ipſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit, ubi hoc modo manditur: hact. Gal. Inveniri ſylveſtrem Betam tradidit Plin. l. 20. c. 8. eamq; vocari Limonium, quod deſcribitur à Dioſc. lib. 4. à Gal. verò l. 7. ſimpl. med. Cujus ſententiæ refragatur Gal. l. 2. de alim. fac. cùm inquit: Equidem non ſativam ſolùm malvam, ſed agreſtem quandam etiam eſſe perhibuimus, quemadmodum & lactucam, at agreſtis Beta nulla eſt, niſi utiq; quis lapathum ita nominare velit. At Aſinus quidam Galenum lacerare, non erubuit, ut Plinium ſervaſſe videretur, qui aliorum fidem ſequutus, in quàm pluribus deceptus eſt. Candida beta, Plinio loco nuper citato auctore, cocta, & cum allio crudo ſumpta, alvi tineas enecat. Succus à facibus expurgatus (ut ipſe ſæpius periculum feci) clyſteribus infuſus, ad indurata alvi evocanda excrementa mirum in modum pollet, præſertimq; ubi lenientia clyſmata nihil profecerint. Albæ radix deraſa, & melle, ſaleq; illita, ſuppoſitaq; alvum exonerat. Nigræ autem in aqua decoctæ, & illitæ, pruritum extinguit. Succus ex ea expreſſus, valet tam potus, quàm illitus ad ſerpentium venenoſorum morſus. Candida beta cocta, & cum allio crudo devorata, ventris tineas abigit. Olus Græcè τεῦτλον: Latinè, Beta vocatur: Arabicè, Deck, & Celb: Italicè, Bietola: Germanicè, Mangolt/ & Pieſſen: Hiſpanicè, Aſelgas: Gallicè, Porrée. Beta alba, Græcis τεῦτλον λευκὸν. Beta nigra, Græcis τεῦτλον μέλανον: Italis, Bietola nera: German. ſchwartz Mangolt/ & Pieſſen: Gallis, Joatre, reparée ſive porrée. Beta rubra, Græcis, τεῦτλον ἐρυθρὸν: Italis, Bietola roſſa: Germ. roth Mangolt.

Beta ſylv. Plinio.

Galenus à calumnia defenditur.

Betæ vires ex Plinio.

Nomina.

III. BETA RUBRA.

* IV. BETA CRETICA. *

Beta, quoniam figuram literæ β dum ſemine turget, referre videatur, nomen habet. Th. 7. hiſt. 4. candidam habet & nigram quæ Sicula dicatur (unde Sicla practicis) & 6. h. 3. & ſylveſtris meminit. Quatuor præcipuas hortenſis agnoſcimus differentias: Prima vulgaris, quæ nigra, folio breviore & viridiore: ſecunda, quæ alba, candicantibus foliis, iisq; multò longioribus & amplioribus: tertia quæ rubra, radice rubra & magna: quarta quę lutea, radice buxea, caulibus buxeis, foliis virentib. quibus addimus & Creticam. I. Beta alba, Matth. Geſ. hor. Lon. Lob. icon. Caſt. Cam. Beta candida, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Lac. Lug. Beta altera, Cæſ. Beta, Brunf. & Tab. II. Beta rubra vulgaris C. B. Beta rubra, Brunf. Trag. Dod. fol. Lon. Beta rubra vulgatior, Lob. & Lug. Beta nigra, Matth. Fuch. Dod. gal. Geſ. hor. Lac. Caſt. Lugd. III. Beta rubra radice craſſa C. B. Beta rubra, Matth. Lob. Caſt. Lugd. Geſ. hor. cui & Seutloſtaphilinum: Beta nigra Rom. Dod. gal. Beta rubra Rom. Dod. fol. Beta nigra Latinis, Cor. in Dioſc. Rapum ſativum rubrum, Fuch. Rapa rubra, Betæ ſpecies, Geſ. hort. IV. Beta Cretica ſemine aculeato: elegans eſt hæc, & à nobis primò propoſita: ex radice enim tereti, brevi, plures prodeunt caules cubitales per terram ſparſi, rotundi, ſtriati, ad radicem hirſuti, cani, in ramulos effuſi: foliis paucioribus, betæ nigræ ſimilibus, ſed minoribus: floribus ex flavo vireſcentibus: ſeminibus ſtatim ad radicem multis, & hinc inde per caulem aſperis extuberantiis donatis, in tres aculeos abeuntibus, in latera recurvatis, vel ſi mavis ſiliquam appelles, in ſua enim cavitate granum unum continet, ad formam ſeminis Adonidis, ſubrotundum, quod in apicem abit, duplici membrana tectum, interiore rufeſcēte, quæ proximè medullam albam farinaceam cingit: exteriore minus ruſſa, non proximè granum cingente. Hanc florentem principio menſis Julii, & Auguſti fine ſemine prægnantem, jamq; aridam in horto D. Zvvingeri legimus,

Beta Cretica.

Ἀνάφρασις

Ἀνδράχνη. PORTULACA. CAP. CXVII.

POrtulacæ vis adſtringit: capitis doloribus, inflammationibus oculorum, cæteriſque, cum polenta imponitur: ardoribus ſtomachi, ſacro igni, veſicæ doloribus, auxilio eſt: commanducata dentium ſtupores ſedat: ſtomachi, & inteſtinorum æſtuationem, fluxionesque mulcet: renes, & veſicam adjuvat, etiamſi eroſionem ſentiant: Veneris impetus exolvit. Succus epotus ſimili effectu prodeſt, in febribus valens. Contra teretes ventris tineas, cruentam excreationem, dyſenteriam, hæmorrhoidas, & profluvia ſanguinis, percocta efficax eſt: item contra ſepis morſus. Ocularibus medicamentis utiliſſimè commiſcetur: interaneis fluxione laborantibus, atq; vulvarum eroſionibus, infunditur: contra dolores, quos æſtus excitavit, caput ex roſaceo, & oleo fovetur: eruptiones papularum in capite, cum vino emendat: vulneribus, quæ ad ſyderationem ſpectant, ex polenta illinitur.

I. PORTULACA DOMEST.

II. PORTULACA SYLVESTR.

Portulacæ genera duo.

POrtulaca omnibus vulgariſſima eſt. Duo ejus habentur genera. Unum ſativum, cui folia inſunt latiora, pinguia, fabariæ vulgò vocatæ modo craſſa, ſplendentia, & à tergo candicantia, guſtu inſipido, quadam cum auſtera aciditate: caulem edit craſſum, glabrum, erectum, ſubpunniceo colore, atq; pinguem: ſemine nigro, exiguo, in herbaceis calyculis incluſo: radice multifida. Quæ autem ſponte naſcitur in hortis, vineis, campis, & aliis locis, provenit caulibus rotundis, lentis, pinguibus, ruſeſcentibus, humi ſeſe diffundentibus. Folia gerit alteri ſimilia, ſed multò minora, & oblongiora, numeroſioraq;, cætera conſimilia ſunt. Manditur cruda ad oris ulcera, & commotos dentes. Folia linguæ ſubdita, bibendi deſiderium reſtinguunt. Alterum verò ſylveſtre humi repens, minoribus, tenuioribus, ac crebrioribus foliis. Portulacæ meminit Gal. lib. 6. ſimpl. med. ubi ita ſcribit: Portulaca frigida, & aquea temperamento eſt, paucæ cujuſdam particeps auſteritatis, proinde fluxiones repellit, maximè bilioſas, & calidas, cum eo, quòd eas mutet, & in qualitate alteret, magnopere refrigerans. Et fuerit ſanè in refrigerandi quidem facultate tertii exceſſus à temperatis, ac mediis: in humectandi verò ſecundi. Hac ratione & æſtuantes, ut ſi quid aliud, adjuvat, tum ventris oſculo impoſita, tum totis hypochondriis, potiſſimùm in febribus hecticis. Præterea dentium ſtuporem ſanat, nempe quæ ab acidorum ſuccorum contactu, aſperè exiccata fuerant, leniens, atq; replens, utpote cùm viſcoſam habeat humiditatem: ſimiliter verò & ſuccus ejus. Itaq; non foris modò impoſitus, ſed epotus quoq; refrigerat. Hoc ſanè & toti herbæ comeſæ accidit. Quoniam autem ſubadſtringit, utiliter dyſentericis editur, & muliebri profluvio, & ſanguinis rejectionibus. Sed ad hæc quidem multò eſt, quàm herba, ſuccus ipſius efficacior. Et lib. 2. de alim. fac. Portulaca (inquit) quidam ut cibo utuntur: ſed imbecillem præbet alimoniam, eamq; humidam, frigidam, & glutinoſam. Ut medicamentum autem dentium ſtupori medetur, ob lentorem ſuum morſus expertem: de ea diffuſius in opere de facilè parabilibus ſumus locuti. Hac ipſa, ut tradidit Plinius lib. & cap. 20. emplaſtri modo imponitur umbilico prociduo. Sanat & mammarum, & podagræ inflammationes, cum melle aut cimolia creta. Prodeſt in univerſum omnibus calidis affectibus. Portulaca ſylveſtris qualitate & viribus non differt à domeſtica, niſi quòd adſtringenti vi paulo ſit potentior, atq; etiam nonnihil minus humectat. Ruricolæ integras plantas elixant, & deinde in ſole ſiccant, & ad hyemales cibos aſſervant. Hujus herbæ nomen Græcum eſt ἀνδράχνη: Latinum, Portulaca: Arabicum, Bakleancha, ſeu Bachele alhanica: Italicum, Portulaca, Procacchia, & Porcellana: Germanicum, Burtzelkraut/ und Portzelkraut: Hiſpanicum, Verdolagas, & Baldroegas: Gallicum, Pourcelaine, Pourpier, & Pourchaille. Portulaca ſylveſtris: Græcè, ἀνδράχνη ἀγρία: Italis, Procbachia, & Porcelana ſalvatica, & paſi viente graſſola.

Portulacæ vires ex Gal.

Plinius.

Nomina.

Portu-

Portulacam cum Peplio herba diverſiſſima Plin. lib. & cap. 20. confundit, quin & vires ſylveſtris cum ſativæ viribus: quod ex eo factum, quòd aliqui Peplion agreſtem portulacam vocarint. I. Portulaca latifolia ſeu ſativa. C.B. Portulaca hortenſis, Trag. Fuch. Dod. gal. Portulaca major hortenſis, Geſn. hor. Portulaca domeſtica, Matth. Lob. Caſt. Tab. Portulaca ſativa, Cord. hiſt. Dod. fol. Lugd. Portulaca, Cord. in Dioſc. Portulaca latioribus foliis, Cæſalp. Portulaca major, Cam. II. Portulaca anguſtifolia ſeu ſylveſtris C.B. Portulaca, Lac. Portulaca ſylveſtris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Portulaca ſpontè naſcens, Cord. hiſt. Portulaca minor, Geſ. hor. Cam. Portulaca arvenſis, Tab. Portulaca anguſtioribus foliis, Cæſ. Cephæa herba, Cord. in Dioſc. Cepæa Lonic. quoad deſcriptionem.

Ἀσπάραγος. ASPARAGUS. CAP. CXVIII.

COrruda, ſive *a* ſylveſtris aſparagus, vulgaris eſt notitiæ. Hujus caliculi in cibo cocti, ventrem emolliunt, urinam cient. Radicis decoctum contra urinæ difficultatem, regium morbum, renum vitia, & coxendicum cruciatus, in potu proficit: cum vino autem, phalangiorum morſibus auxiliatur. Si decocti ſuccus ſuper dente contineatur, ejus dolori medetur. Semen potum ad eadem valet. Canes, ut ajunt, ſi decoctum bibant, emoriuntur. Aſparagum etiam naſci prodiderunt, arietis cornibus contuſis, atque defoſſis: quod, quantum equidem ſentio, planè à veritate abhorret. † Altilis autem aſparagus, multis ramis fruticat, foliis fœniculi, longis, numeroſis: radice rotunda, grandi, ſpongiam habente. Hujus teneri caliculi triti in vino albo renum dolores ſedant. Aſſus autem, coctuſve, urinæ ſtillicidium, difficultatemque ac dyſenterias mitigat. Radix cum vino, aut aceto cocta, luxatos artus mulcet. Decocta cum ficis, aut ciceribus ſumpta regium morbum ſanat: coxendicis cruciatus, ſtranguriamque levat: Alligata radix, aut hauſtum ejus decoctum, conceptum adimit, & ſterilitatem adfert.

a Catac. πτερίς. Petreus.

I. ASPARAGUS. II. ASPARAGUS SYLVEST.

ASparagus duplex habetur, altilis, & ſpontè proveniens. Hujus tria viſuntur genera nempe Paluſtre Græcis ἕλειος vocatum, montanum, & petræum Corruda propriè dictum. Altilis paſſim in hortis ſeritur, cæteris̃q; notior eſt, quam ut debeat explicari. Thyrſum is primùm ſive germen è radicibus mittit, tenerum, cacumine craſſiore, in acutum deſinente, Orobanchæ modo, qui tandem auctus in ramos ſeſe explicat, in quibus folia ſunt capillacea, fœniculo breviora, tenuioraq;. Florem edit exiguum, quo flacceſcente, baccæ ſubſequuntur, primùm viridis, & deinde ruſeſcentes. Radice nititur circa caulem ſpongioſa, à qua numeroſæ oriuntur fibræ ellebori modo, albicantes, craſſioresq;, ut in ruſco. Montanus [qui in montibus] & Paluſtris [qui in paludibus provenit] facie vix ab altili differunt. Horum omnium caulículi, qui in cibis paſſim expetuntur prima germinatione, dulces ſunt, & guſtui grati. Corrudæ verò contrà, ſiquidem ij tenuiores & amariuſculi ſunt, & nullam ferè in cibis gratiam habent. Naſcitur Corruda ſive petræus ſiccis & ſaxoſis locis, & præſertim in ſepibus & fruteris, caule lignoſo poſtquam adolevit flexiliq;, albicante. foliis exiguis, præduris, & aculeatis. Naſcentur altiles Aſparagi totius anni decurſu, ſi ubi fructum legeris, radices, quæ ſummo ceſpite vagantur, circumfoderis, ac aperueris. Seruntur etiam ad eſum, nam non ingratus ſunt cibus, ſive in acetariis, ſive dum cauleſcunt, aſperſo modico ſale, recentiq; butyro, cum pipere devorentur. Meminit horum Gal. lib. 6. med. ſic inquiens: aſparagus petræus, aut myacanthinus abſtergendi vim habet, idq; citra manifeſtam aut caliditatem, aut frigiditatem. Hinc renes, ac jecur infarctu liberat, & maximè

Aſparagi conſideratio, & genera.

Montanus & paluſtris. Corruda.

Aſparagorum facultates ex Gal

*III. ASPARAGUS SYLVEST. aculeatus. *

Ex Plinio & Avicenna.

Nomina.

herbæ ipsius radices, & semen. Quin & dentium dolores sanat siccitatis nomine, quam vel maximè dentes requirunt. Et lib. 2. de alim. facult. Insuper (inquit) asparagorum alius regius in hortis nascens, alius ἕλειος id est, palustris appellatur, ceu alius ab iis, qui à bryonia oritur. Omnes autem stomacho utiles sunt, urinam cient, parum præbent nutrimenti. Si tamen ii probè concoquantur, olerum asparagis magis alunt, nimirum quantò illis sunt sicciores: hæc Galenus. Asparagi in cibo sumpti, ut scribit Plinius libro 20. cap. 10. oculis claritatem asserunt: pectoris, & spinæ doloribus prosunt. Venerem stimulant, & ventrem leniter molliunt. Asparago trito cum oleo perunctos, pungi ab apibus negant: hactenus Plinius. Cæterùm, ut memoriæ prodidit Avicenna Fen ultima libri quarti, Asparagi in cibis suavi odore corpus totum commendant: verùm urinam fœtidam trahunt. Palustris, & Montanus eadem omnia possunt, quæ altilis, nec imbecilliores, nec valentiores vires habent. Cæterùm Corruda, ob manifestam, quam possidet amaritudinem, longè magis aperit, provocat, & absterget, id quod manifestè patet ex fœtida quam ciet urina. Græcis ἀσπάραγος, Latinis Asparagus nominatur: Mauritanis, Halion, sive Helium: Italis, Asparago: Germanis, Spargen: Hispanis, Esparagos: Gallis, Esparge. Asparagus sylvestru, Græcis, ἀσπάραγος ἄγριος: Italis, Asparago salvatico.

† Licet in Græcis non planè constet, hic altilis, vel sativi asparagi mentionem fieri: tamen non video, quomodo hæc ad sylvestrem quoque referri possint, ut aliqui referenda censent. Cùm enim hunc notum esse antea dixisset Dioscorides, non aliam, ut solet, ejus subjecisset descriptionem. Quo fit, ut hæc potius ad sativum referenda putemus, vel saltem mendum subesse suspicemur.

1 Asparagus, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod.gal. Cord.in Dioſc.& hiſt.Lon.Caſt. Aſparagus hortenſis, Dod.fol.Cam. Aſparagus ſativus, Lac.Lugd. Aſparagus altilis, Fuch.Tab. Aſparagus major Geſ.hor. Aſparagus domeſticus vulgaris, Lob. II. Aſparagus ſylv.tenuiſſimo folio C.B. Aſparagus ſylv.Matth.Caſt.Lugd. Aſparagus tertius ſativo ſimilis, Palatium leporis vulgo, Cæſ. His addere poſſumus Aſparagum marinum, ſeu Corrudam marinam Monſpeliacam. III. Aſparagus ſylv. aculeatus C.B. Aſparagus montanus ſeu Corruda, Matth. Aſparagus ſylveſtris, Geſ.hor.ap. Lac. Dod.fol. Corruda, Dod.gal. Cord.hiſt. Lugd. Corruda prior, Cluſ. Hiſp. Corruda Penæ, Lugd. Lob.icon. Aſparagus petræus, Cæſalp. Tab. Hujus tres ſpecies obſervantur.

Ἀργέγλωσσον.

PLANTAGO. CAP. CXIX.

a Orib. ſic habet. Ἀρίσλωσσον, οἱ δὲ ἐπιλάνδρον οἱ δὲ μόνδρον, δίκτυον ἐπὶ τὸ μικρὸν μικρὸν τὸ δὲ μείζονι. Plantago, quam alii hepta neuron, alii polyneuron vocant, duum est generum aliud parvum, aliud magnum.

b Ori. habet, μακρόφυλλα. i. longiora.

DUo a Plantaginis genera. Minor folia habet anguſtiora, b minora, molliora, læviora, & tenuiora: cauliculo anguloſo, in terram inclinato: floribus pallidis: ſemine ſummis caulibus emicante. Altera major, lætior virentiorq;, latis conſtans foliis, oleracei generis: cujus caulis cubiti altitudinem petit anguloſus, ſubruber, à medio ad verticem tenui ſemine circundatus: radicibus nititur teneris, hirſutis, candidis, digitum craſſitudine æquantibus. Naſcitur in lacunoſis, ſepibus, & locis humidis. Multò utilior magna eſt. Vim habent folia exiccatoriam, conſtringentem: quare omnibus malignis ulceribus, & fluxioni opportunis, atq; elephanticis, ſordidisq; illita proſunt: profluvia ſanguinis, ulcera quæ ſerpunt, epinyctidas, carbunculos, nomasq; cohibent: vetera ulcera, & inæqualia cicatrice obducunt: chironia ſanant, ſinus conglutinant: morſibus canis, ambuſtis igni, inflammationibus, panis, parotidibus, ſtrumis, ægylopiis, illita cum ſale proſunt. Coctum cum aceto & ſale olus, dyſentericis, cœliacisq; ſumptum ſubvenit. Datur & in locum betæ cum lenticula coctum, & ad aquam intercutem, cui leucophlegmatiæ nomen eſt, datur & herba decocta poſt aridas epulas, ſic ut media antecedat: comitialibus, & ſuſpiriioſis data proficit. Foliorum ſuccus, colluta ſubinde oris ulcera, purgat: cum cimolia, aut ceruſa igni ſacro medetur: fiſtulis infuſus prodeſt: lippitudinibus, & aurium dolorib. idem ſuccus inſtillatur: additur quoq; in oculorum collyria: gingivis cruore ſuffuſis, & ſanguinis rejectionibus, potu confert: clyſtere dyſentericis infunditur: contra tabem datur in potu: adverſus ſtrangulationes vulvæ, in vellere ſubjicitur, etiam ſi vulva fluxione laboret. Semen ex vino potum alvi fluxiones, & ſanguinis excreationes ſiſtit. Decocta radix, & manducatu, & collutione, dentium dolores ſedat: eadem cum foliis, ulceribus renum, & veſicæ in paſſo datur. Ferunt tres radices, cum tribus vini cyathis, & pari aquæ modo, tertianis auxiliari: & quatuor, quartanis. Sunt qui radicis geſtamine, diſcutiendis ſtrumis utantur.

Plantaginis conſideratio & genera.

Quamquam à Dioſcoride, Plinio, Apuleio, aliiſq; omnibus antiquis authoribus, duo tantùm Plantaginis genera recenſentur, majus nimirum, & minus, eam tamen, quam vulgus, quòd lanceæ cuſpidi formam referat, Lanceolam appellat, eſſe tertiam quandam plantaginis ſpeciem, nemo eſt qui ambigat. Hetruſcis plantago Centinerbia vulgo vocatur, corrupto à Quinquenervia vocabulo. Major eò quòd ejus folia, quæ latiora ſunt fibris ſeptem & quandoq; pluribus tanquam nervis ſecundum longitudinem excurrentibus diſtinguuntur, Septinervia appellatur. Media, quoniam in ejus foliis quinq; apparent coſtæ, Quinquenervia dicitur. Folia habet anguſtiora, minora, molliora, læviora & tenuiora: cauliculo eſt anguloſo, in terram inclinato, floribus ſpicatis, pallidis, piloſisq;: ſemine ſummis caulibus emicante: radicibus multifidis, tenuibus

I. PLANTAGO MAJOR.

II. PLANTAGO ROSEA.

III. PLA NTAGO MEDIA.

tenuibus, albicantibusq;. Nascitur & hæc perinde ac altera plurimum humectis & uliginosis locis, in hortis, & secus vias. Minima verò, quòd ejus folia, quæ leviter hirsuta sunt, tres tantùm habeant nervos, Trinervia dici potest. Longa, folia gerit longa, cuspidis lanceæ modo, unde illi nomen, striata, nervosaq;, humi accubantia: caules flores, semina, ac etiam radices mediæ plantaginis omnino similia. Nascitur locis incultis, ac ferè ubiq;. Quam verò vecentiores AQVATICAM vocant, folio est cæteru crassiore, carnosiore, robustioreq;, ac læviore, ex lata origine in acutum definente, lanceæ cuspidis modo, caulem gerit cubito longiorem, ramosum, floculis candidis ubiq; refertum. Radicibus nititur numerosis, albicantibus, ut in Elleboro. Nascitur tantum in aquosis, & palustribus. Majoris, & minoris semen tritum, ovoq; exceptū, & calenti tegula inassatum, dysentericos juvat, frequenter devoratum. Recentia folia trita, & illita, lichenis auxiliantur: quinetiam vitia sedis omnia curant, nempe ficus, rimas, condylomata, hæmorrhoidas, procidentiasq;. Illinuntur quoque utiliter primo impetu rubenti podagræ. Medentur omnibus digitorum vitiis. Luxatis, cùm dolores, tum tumores tollunt folia tusa, & sale modico illita: contusis, verberatis, & ab alto devolutis, non solùm illita sed devorata prosunt. Succus ex rosaceo fronti adhibitus, capitis dolores à calida causa provenientes mulcet. Datur quoq; magno juvamento ad cruenta sputa, addito Armenio bolo, aut hæmatite lapide. Idem cum millefolij succo mistus, cruentam urinam reddentibus mirificè medetur potus, & præsertim addita philonij perfici drachma. Illinitur quoq; rectè erysipelis, addito aceto, & solani, sediq; succo. Stillatitia plantaginis aqua, cum æquali acerrimi aceti portione, sanguinem è naribus fluentem cohibet, si linteola in ea madefacta applicentur pedum plantis, manuum volis, & jecinori. Longa non differt facultatibus & viribus ab aliis generibus, nisi quod minus humidas qualitates habet. Quoad Aquaticam cùm neminem antiquorum habeam, neq; apud Græcos, neq; apud Mauritanos, aut Latinos, qui hujus plantæ meminerit, nec de ejus viribus aliquid scriptum reliquerit, nihil sanè habeo, quod de ejus viribus tutò in medium afferre possim. Non desunt, qui hanc plantam Damasonium, sive Alisma esse autument: atqui proculdubio

Plantaginis aquaticæ mētio.

Plantaginis facult. Matth.

Plantaginis vires ex Gal.

culdubio falluntur. Plantago (ut ſcriptum reliquit Gal.lib.6.ſimpl.med.) miſta eſt temperatura: habet enim quiddam aqueum frigidum, habet verò & auſterum quiddam, id quod terreum eſt. ſiccum, frigidum. Ita aq; refrigerat ſimul, & deſiccat, & in utroq; ſecundi exceſſus à mediis eſt. Porrò medicamenta, quæ cum hoc quod refrigerant, una etiam ſicca ſunt, ea & ad ulcera rebellia omnia, & ad fluxiones, & putredines conveniunt, ac proinde & ad dyſenterias: nam & ſanguinis profluvia ſiſtunt, & ſi quid aduratur, refrigerant: tum ſinus quoq; glutinant, & alia ulcera recentia ſimul & vetera. In omnibus ferè id genus medicamentis primas tenet, aut certè nulli ſecunda eſt plantago, adq; temperaturæ ſymmetria, & cõvenientia. Nam ſiccitatem obtinet morſus expertem, & frigiditatem, quæ nõdum obſtupefaciat. Semen ejus, & radix ſimilis ſunt facultatis, niſi quòd ſiccioris, & minus frigidæ. Sed ſemen etiam ſubtilium eſt partium: radices verò craſſiorum. Ipſa autem herbæ folia exiccata tenuioris, & minus frigidæ facultatis fiunt: nempe diffl ato ex eo, ac digeſto excremento aqueo. Hac ratione & radicibus utuntur ad dentium dolores tum mandentes, tum collutionibus ipſorum incoquentes. Prætereà ad jecinoris, & renum obſtructiones, non has tantùm adhibent, ſed folia quoq; & multò magis ſemina. Hæc enim quandã in ſe abſtergendi facultatem obtinent: quam & in herba viridi ineſſe ſatis conjici poteſt, verùm ab humiditatis copia vinci.

Nomina. Herba, quæ Græcis ἀρνόγλωσσον, Latinis Plantago vocatur: Arabibus, Liſen.aut Leſan alhamel: Italis, Piantagine: ſeu Centinerbia: Germanis, Wegerich: Hiſpanis, Lhantem, Tamehagem: Gallis, Plantain. Plantago media ſive minor, Græcis ἀρνόγλωσσον μικρὸν, ſive μέσον: Italis, Piantagine minore. Plantago longa Græcis, ἀρνόγλωσσον μακρὸν: Italis, Piantagine longa, ſive Lanciola. Plantago aquatica recentioribus appellata, Græcis incognita: Officinis, Barba ſylvana, Italis, Piantagine aquatica.

IV. PLANTAGO LONGA.

V. PLANTAGO AQUATICA.

Plantago à planta ducto nomine, plures habet differentias, ut in Phytopinace monuimus. I. Plantago latifolia maxima ſinuata. C.B. Plantago rubea, Brunf. Trag. Lon. Plantago major, Matt. (figuræ enim tranſpoſitæ in aliis editionibus) Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Tab. Caſt. Cam. Plantago latifolia, Cor. in Dioſc. Planrago vulgaris latifolia, Lob. & Lugd. Arnogloſſa, Plantago latifolia lævis, Lob. icon. Plantago πολύνευρος major ſeu rubra. Thal. Plantago & Centinervia, Cæſ. II. Plantago ROSEA, quæ Plantaginis latifoliæ maximæ ſpecies eſt, cum ea foliorum forma & radice convenit, at caule, ſeu ſpica variat. quæ multò brevior eſt: antequam enim penitus adoleſcat, multis foliolis conveſtitur, ita ut foliorum & denſitate & frequentia herbaceum florem multiplicis roſæ inſtar, forma non colore, oſtendat. Vocatur Plantago roſea Adverſ. Lob. icon. Lugd. & Cam. Plantago multiplex Tabernæmontano. III. Plantago latifolia major incana. C.B. Plantago major, Brunf. Matth. Lac. Lon. Lugd. Plantago major incana, Lob. Plantago media, Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Thal. Plantago latifolia vel media, Trag. Plantago tertia, Cord. in Dioſc. Plantago minor Dioſc. Tab. Cynogloſſa quorundam, Lugd. Hæc etiam reperitur ſpica multiplici ſeu pannicula ſparſa. In hoc genere & minor eſt. IV. Plantago anguſtifolia major. C. B. Plantago minor, Brunf. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. Lac. Lon. Lugd. Plantago lanceolata, Trag. Tab. Plantago longa, Matth. Plantago anguſtis oblongiſque foliis, Cord. in Dioſc. Plantago quinquenervia, Lobel. Plantago media, Caſt. Lanceola vulgo, Cæſalp. Plantago πολύνευρος minor, Thal. Hæc aliquando caulem palmarem emittit, in cujus ſummitate folia plura habentur, eo modo quo ad radicem diſpoſita: ſpicis rotundis breviſſimis, panniculis lanuginoſis inſidentibus. Habetur & altera anguſtiſſimo folio, quam in Phytopinace deſcripſimus. Addere oportet & anguſtifoliam minorem: & deniq; parvam quandam,

quandam, quæ ſpicarum loco globulos habet hirſutos, albos, quam à Doctore Jo. Henrico Cherlero unà cum aliis Nemauſo accepimus, cujus & iconem & deſcriptionem in univerſali noſtra hiſtoria exhibebimus. V. Plantago aquatica latifolia. C.B. Barba Sylvana, Januenſi: Plantago aquatica, Brunf. Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Geſ. hor. (cui impropriè plantago) Lon. Caſt. Lug. Thal. Cæſalp. qui vult plantaginem majorem Dioſcoridis & Plinii, ab hac non abhorrere. Plantago paluſtris ſive aquatica, Tab. Plantago aquatica foliis Betæ aut Plantaginis, flore Gallii albi, Lob. icon. qui in obſer. an Aliſma ſive Damaſonium ſit dubitat. Reperitur hujus ſpecies anguſtifolia, quæ & humilior eſt.

Σίον. SIUM, SEU LAVER. CAP. CXX.

Sion in aquis invenitur, frutice pingui, recto, foliis latis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis. Quæ cruda, coctaq; eſu calculos rumpunt, atque excernunt: urinas cient: menſes, & partus extrahunt: dyſentericis in cibo auxiliantur. De Sio Cratevas tradit, [a] herbam eſſe fruticis ſpecie, pauca folia ferentem, rotunda, majora, quàm menthæ, nigra, & † ad erucam accedentia.

[a] Me. & Dra. πόα ϑαμνοειδὴς ὀλίγα ἔχουσα πετάλα φύλλα περιφερῆ. i. herba fruticoſa, exigua, habens multa folia rotunda.

† Ori. λιπαρά. i. e. pinguia.

I. SIUM VERUM.

II. SIUM VULGARE.

Sium in ſcaturientium fontium rivis, quorum aquæ hyeme calent, æſtate verò frigeſcunt, plerumq; naſcitur. Cæterùm falluntur apertiſſimè, qui pro Sio herbam Creſcione vulgò vocatam, tam ſcilicet dulcem lactucæ ſimilem, quàm acrem, ac ſubamaram, cui naſturtii ſapor, & erucæ folia inſunt, in medicamentis uſurpant. Quippe quòd ea non alia ſit planta, quàm ſiſymbrium aquaticum ſequenti capite à Dioſcoride deſcriptum, non legitimum Sium, quod noſtratibus Senenſibus vulgò vocatur Gorgoleſtro. Hoc enim a Dioſcoridis Sio nullis prorſus diſſidet notis: quandoquidem pinguis eſt planta, caule exit recto: foliis latis, in ambitum ſerratis, oluſatro ſimilibus, ſed minoribus, & odoratis: umbellas profert in ſummis caulibus, floribus candidis: ſemine odorato, aniſo non diſſimili. Rari admodum ſunt fontium rivuli, quibus aquaticum ſiſymbrium innatet, qui Sium etiam non habeant. Sium VULGARE, caulem edit ſtriatum, ramoſum, inanem, tenerum, fragilemq;: folia gerit apii, non inſuavia, floſculos in ſummitate albos, ſemine corniculis incluſo, parvo, minutoq;: radice ſupervacua. Provenit tantum in aquis decurrentibus, perinde ac Sium verum. Plin. lib. & ca. 22. Sium cum aquatico ſiſymbrio confudiſſe videtur: quòd Sio Siſymbrii aquatici vires aſſignaverit, nominis fortaſſe communitate deceptus. Nam Dioſcoridis teſtimonio, ſiſymbrium hoc, quod aliqui cardaminam vocant, nonnulli etiam Sium appellant. Unde quòd fortè exiſtimaverit Plinius, Sium & Cardaminam unam & eandem plantam eſſe, uni tantùm Sio utriuſq; facultates reddidit: etſi prius lib. 20. cap. 22. ſpeciatim de ſylveſtri ſiſymbrio in riguis proveniente differuerit. Serapio Sium Senation vocat: verùm Senecio Dioſcoridi alia eſt planta, ut lib. 4. in ejus mentione explicabitur. Confert Sium in cibis iis, qui oculorum hebetudine laborant, quinetiam ſpleneticis, & malo habitu laborantibus. Cruda folia coctave eſa calculos rumpunt atq; excernunt, urinas cient, menſes & partus extrahunt, dyſentericis in cibo auxiliantur. Hepatis obſtructiones quoq; expedit, univerſa planta decoctum potum, auriginem tollit, hydropicos juvat. Ventri tineas pellit, id quod valentius facit ejus ſemen tritum, cochlearis menſura, ex vino auſtero potum. Succus illitus lentigines delet. Decoctum cum ſale, & nitro, equorum ſcabiem ſanat. Utuntur etiam eo quidam in acetariis. Sium vulgare, excalfacientis eſt facultatis, qua tamen imbecillior illi eſt,

Plinii lapſus.

Senatio Serap. Sii uſus.

Sii vires ex Galen.

Nomina.

illi eſt, quàm legitimo Sio. Sii meminit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum ſic inquiens: Sium quantum guſtu odoratum eſt, tantum etiam excalfacientis facultatis eſt particeps. Digerit autem & urinam movet, & calculos renum frangit, & menſes evocat. Quod Græci σίον, Latini quoq; Sium vocant: Mauritani, Rorcathalmi, & Inhamehanella, ſeu Hamehanella: Itali, Sio, & Gorgoleſtro: Germani, Waſſermerck: *Hiſpani, Rabacas: Galli, Berle. Sium vulgare, Italis, Sio falſo.*

Sium ἀπὸ τῦ σείεσθαι, quia in aquis vacillando ſuccutiatur à præterlabentibus aquis: vel potiùs ab excutiendis calculis. Apium paluſtre foliis oblongis ſerratis. C.B. Sion odoratum, Trag. Sium verum, Matth. Lugd. Thal. Sii primum genus quod Laver vulgò dicitur, Fuch. Apium paluſtre, Fuch. Lon. Lug. Laver & Sion Cratevæ, Dod. gal. Sium, Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Dod. fol. Sion ſive Laver Dioſcoridis Oluſatri folio, ſive Paſtinaca aquatica, Lob. icon. Sium Cratevæ majus latifolium, Tab. Creſcione vulgo, Elioſelinum Dioſ. Theop. Plinio, & Sium Galeni Cæſalp. Hoc variat ratione latitudinis foliorum. II. Sium vulgare, Matth. Lugd. Sium, Lac. Caſt. Sion. Matthioli & Italorum, Lob. Vella Galeni, Anguillaræ.

Σισύμβριον. SISYMBRIUM. CAP. CXXI.

a Orib. μέγαν. i. magnum ſed ſylveſtre non legit.

Sisymbrium (alii ſerpyllum *a* ſylveſtre vocant) in ſolo inculto naſcitur, menthæ hortenſis ſimilitudine *b* odoratius, latiore folio. Inſeritur coronis. Calfaciendi vim habet: contra ſtillicidia urinæ calculoſq;, ſemen ex vino bibitur: tormina, & ſingultus ſedat. Folia in capitis dolore, fronti, aut temporib. illinuntur. Item contra veſparum, apumq; ictus. Vomitiones potu cohibet. Alterum ſiſymbrii genus, aliqui Cardaminam, alii Sion appellant. Ea herba riguis gaudet, & eiſdem in locis, quibus Sion, provenit: quæ ideo nonnullis Cardamina nominatur, quòd guſtu Cardamum, id eſt naſturtium repræſentet. Folia primùm rotunda prodeunt, adulta crucæ modo induntur. Id excalfacit, urinas movet: crudum eſtur. Purgat lentigines, cutiſque vitia in facie, noctibus impoſitum matutinisque detractum.

b Εὐώδες. i. odoratum leg. Orib.

I. SISYMBRIUM HORTENSE.

II. SISYMBRIUM SYLVESTRE.

Siſymbrii conſidet.

TAmetſi prodiderit Dioſcorides Siſymbrium in ſolo inculto naſci, Theoph. tamen lib. 6. cap. 7. de plantarum hiſtoria, & lib. 5. cap. 8. de earum cauſis, ſativum etiamnum Siſymbrium in hortis reperiri poſteritatis memoriæ commendavit. Quod ſanè eam herbam eſſe crediderim, quæ hodie in omnibus ferè hortis provenit, quam noſtrates officinæ Balſamitam, vulgus verò mentham Romanam, vel criſpam appellat. Quippe quòd hæc proferat folia circinata, & vulgaris menthæ latiora rotundioraq; criſpa tamen: caulem edit quadrangulum, rubentem virentemq;, & flores ſpicatos: & odore, guſtuq; mentha longè acrior ſentitur. Cujus rei illud etiam, prater aſſignatas notas, manifeſtum indicium facit quòd Balſamita hæc facilè in mentham degeneret, niſi diligens admodum adhibeatur cultura. Quod libro de plantarum cauſis paulò antè citato, apertè teſtatur Theoph. his verbis: Siſymbrii mutatio in mentham, velut prædictis oppoſita ſcilicet eſt. cùm ex negletu eveniat. Fit enim cùm quis non excolit, neq; curam ſolitam adhibet, ut radices amplius deducantur, quàm in partem vi tota converſa, debilior pars ſuperna conſiſtit, odoriſq; ſui vehementiam amittit, quaſi ex ambobus illis, germine, ata

Siſymbrii in menthammutatio.

atq; odore similitudo proveniat. Quippe acritudine exolescente, reliquus odor, quia mollis quidem remissusq; est, proximè ad mentham accedit. Quamobrem transferre sæpenumero jubent, ne istud eveniat. Hæc Sisymbrii causa est: hactenus Theophrastus. Sed equidem non putaverim Dioscoridis Sisymbrium sponte in incultis nascens, cum Theophrasti Sisymbrio convenire, quin potius alterum ab altero longè dissidere crediderim. Sylvestre enim in Ananiensi agro in incultis natum complurib locis vidimus, ac legimus, nullis deficientibus notis illi à Dioscor. tributis, caule quadrangulari, radicib. longè vagantib. tenuibus, villosis, quod mihi quidem sativo effigie planè reclamare visum est. Huc alia accedit ratio, qua facile probari potest, sylvestre Sisymbriũ à sativo plurimum differre. Quandoquidem si idem essent, cùm Sisymbrium cultura negligentia in mentham degeneret, fieri quidem non posset, ut sylvestre aliter usquam inveniretur, quam in mentham permutatum, cùm nulla hominum cultura nascatur: quo postmodum fieret, ut locus, in quo Sisymbrium primò adolevisset, brevi temporis tractu ubiq; mentha scateret, quod tamen nusquam hactenus factum reperi. Cæterùm Brasavolus cùm hæc fortasse non perpendisset, credidit Balsamitam, quam ipse Florentinam mentham appellat, tam sativum, quam sylvestre Sisymbrium indifferenter explere posse. Qui præterea fatetur se vidisse (quòd potius eum oculos fefellisse putaverim) Balsamitam desciviſſe in calamintham, Plinium quidem, non Theophrastum secutus: siquidem Theoph. in mentham, non in calamintham, Sisymbrium desciscere prodidit. Plinii verò codices nonnulli libro 19. c. 10. scriptum quidem habent, quòd Sisymbrium in calamintham degeneret, quam lectionem accepit Brasavolus: sed ea lectio depravata censetur. Idcirco factum est, ut ii, qui Plinium castigarunt, eam restituerint, quòd compertum habuerint Plinium ex Theophrasto historiam sumpsisse. Itaq; jam ejus loci vera, & legitima lectio est, ut in castigatis codicibus legitur, quòd Sisymbrium in mentham desciscat, non in calamintham. Sisymbrium verò, quod (ut Dioscorides inquit) aliqui Cardaminam, alii Sium appellant, ea nimirum herba est, quam vulgò nostri Crescione appellant, acri sapore prædita, de qua etiam diximus in præcedenti capite, à Sio differentes. Siquidem ea in fontium rivis discurrentibus comite Sio nascitur, foliis primo exortu rotundis: cùm verò adoleverint, erucæ modo dissectis: odore, ac sapore sativo nasturtio proximis. Meminit hujus Plinius lib. 20. cap. 22. quamvis lib. 19 cap. 8. aliud Sisymbrii genus commemoret his verbis: Sisymbrium simili modo seritur: latissimum nascitur in puteorum parietibus, & circa piscinas, & stagna. Hinc quidam existimarunt, Plinium de vulgari menthastro, quod in aquosis passim provenit, disseruisse. Sisymbrium tam hortense, quod tenuium est partium, excalfaciens, & exiccans in fine secundi ordinis, aut in principio tertii: attenuat, digerit, resolvit, aperit, incidit, provocat, quàm sponte proveniens, & flatus, & lumbricos pellit, cùm herba ipsa in pulverem trita, tum ejus decoctum potum: valet ad uteri inflationes si una cum parthenio in calenti tegula calefactum, & odorato meraco aspersum, imo ventri applicetur: valentius quoq; uterinis doloribus à partu subvenit, si unà cum parthenio, artemisia & anthemidis floribus tenuiter concisa, tribus, aut quatuor ovis excipiatur, & deinde in patella, cum oleo lilino ad ignem fiat placenta & calida applicetur ventri, super ipso umbilico. Illinitur tam recens, quàm siccum calefactum, & vino cretico aspersum, cœliacis & ad ventriculi dolores à flatu provenientes. Succus testibus illitus nocturnas pollutiones cohibet. Cæterum aquaticum Sisymbrium cum raphano omni, & petroselini radicibus, sectum & ex albo meraco, & butyro calefactum, & calidum pubi adhibitum, urinas remorantes educit ac trahit. Succus ex aceto illinitur syncipiti utiliter veternosis. Est & alterum ejusdem generis, sed foliis & caulibus longè minoribus, ramulis numerosis, in cacumine tantùm comantibus, in quib. flosculi exeunt pusilli, tenues, albicantes. Hoc autem non solùm in aquosis, & riguis provenit, sed in hortis & secus itinera, acuto sapore. Imbecillius est altero, namq; minus excalfacit & siccat: ubi verò alterum non sit ad manus, hoc uti præstabit. Sisymbrii utriusq; mentionem fecit Gal. li. 8. de simpl. medicamen. facultate,

Sylvestre

Brasavoli error.

III. SISYMBRIUM AQUATICUM

IV. SISYMBRIUM AQUATICUM alterum.

Sisymbrium aquaticum.

Crescione.

Sisymbrii vires Matthiol.

Sisymbrii utriusq; vires ex Galeno.

cultate, ſic inquiens: Siſymbrium tenuium partium, digerentis, excalfacientis, & exiccantis facultatis eſt, & tempera-
turæ in tertio ordine. Sed & ſemen ejus tenuium partium eſt, & calidum. Quocirca ipſum quidam cum vino exhibent ſin-
gultientibus, & tormina patientibus. Siſymbrium verò, quod quidam Cardaminam vocant, quandoquidem cardamo, hoc
eſt, naſturtio ſimile quiddam guſtu præfert, cum ſiccum eſt, tertii eſt ordinis excalfacientium, & deficcantium: cum hu-
Nomina. *midum, & viride ſecundi. Ut Græci σισύμβριον, ita etiam Latini Siſymbrium dicunt: Arabes, Siſnabarion. ſeu Siſnasbar:*
Siſymbrium ſativum, ſive hortenſe, Græcis, σισύμβριον ἥμερον: Italis, Siſembro domeſtico, Balſamita, ſeu Mentha creſpa:
Germanis Katzenbalſam: *Quòd verò σισύμβριον ἕτερον Græcis, Siſymbrium alterum Latinis appellatur: Siſymbrium*
aquaticum: Officinis, & Barbaris Senetion. Italis Siſembro aquatico, & Creſcione: Germanis, Brunn-creſſen / und
Waſſercreſſen: *Hiſpanis, Berroes, & Agrion: Gallis, Creſſon.*

Mentha rotundifolia, criſpa, ſpicata C.B. Siſymbrium hortenſe, Matth. Lac. Caſt. Lugd. Mentha hortenſis altera ſive criſpa, Geſ. hor. Siſymbria mentha agreſtis, Lob. II. Mentha rotundifolia paluſtris, videtur Siſymbrium Dioſcor. C.B. Mentha rubea, Brunf. Balſamina agreſtis & Nepeta tertia, Trag. Siſymbrium Fuch. Dod. gal. & fol. Cam. Siſymbrium ſylveſtre, Matth. Lugd. Siſymbrii primi ſpecies prima, Cor. in Dioſ. Siſymbrium agreſte aquaticum, Geſ. hor. Mentha aquatica & ſylv. altera, Lonic. Mentha paluſtris, Cam. hort. Aquatica ſive Siſymbria, mentha rubra folio & flore nigræ menthæ, Lob. Siſymbrium primum Thal. Mentha ſylv. prima & Siſymbrium terreſtre Dioſc. & Theoph. Cæſal. Calamintha aquatica, Taber. Variat foliis aliquando majoribus, aliquando minoribus: aliquando tota rubet: habetur magis (ut pictura oſtendit) minuſq; hirſuta. III. Naſturtium aquaticum primum. C.B. Naſturtium aquaticum, Trago. Lonicero Dodonæo fol. cui & Sion Cratevæ: Siſymbrium aquaticum, Matthiolo Caſt. Cæſalpino, Siſymbrium Cardamine, Fuch. Lugdunenſi. Cluſ. Pann. Siſymbrium alterum Dioſc. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Thal. Siſymbrium tertium, Lacu. Siſymbrium aquaticum primum, Tab. Sion Cratevæ erucæfolium, Lob. Variat hæc prout humidioribus, aridioribuſve locis enaſcitur: illud foliis ferè Terebinthini magnitudine: hoc triplo minoribus quamvis viribus non diſcrepent: ſic & tenuioribus foliis & ſimplicioribus cauliculis locis ſiccis reperitur. Alterum etiam eſt Naſturtium aquaticum quod amarum eſt, & ultra cubiti altitudinem aſſurgit, foliis magis acuminatis, de quo & Thalius in ſua Harcynia. IV. Naſturtium pratenſe vulgatius. C.B. Flos cuculi, Brunf. Dod. fol. Naſturtium pratenſe vel tertium, in quod aquaticum non rarò degenerat Trag. Naſturtium agreſte & Hiberis, Fuch. Naſturtium ſyl. Lonic. Siſymbrium aquaticum alterum Matth. Tab. Siſymbrium Cardamine, Dod. gal. Lac. Siſymbrio aquatico non abſimilis, Cæſal. Cardamine altera, ſive Siſymbrium Cardamine ſecundum, Lob. Lepidium minus, Cord. in Dioſc. Iberis & Naſturtium pratenſe, Geſ. hort. Siſymbrium Cardamine ſecundum Matthioli. Siſymbrium Cardamine tertium Dodonæi. Cardamine altera Lobelii, Lugd. qui hujus tres icones proponit, licet unius ſint plantæ. Iberis ſeu Cardamantice naſturtii folio, Thal. Flos aliquando totus albus, communiter leviter purpuraſcit: rarius flore pleno reperitur. V. Naſturtium minimum filiqua longa. C.B. Hoc ex radice tenui, fibroſa, caules rarius palmares, ſed minores, tenues, ſtriatos emittit, circa quos folia oblongis pediculis donata, pleraq; tripartitò diviſa, quædam tamen in partes quinq;

* V. NASTURTIUM AQVATICUM minimum. *

* VI. COCHLEARIA FOLIO ſubrotundo. *

vel

vel Rheſedę vulgaris modo dividuntur. Flores obtinet albos, tenues, in ſumo comantes, quibus ſuccedũt ſiliquæ longæ, anguſtæ, exiguo & ſubacri ſemine refertæ. Variat ratione loci, in aquaticis namq; planis majus, in vinetis riguis Wilenſibus miliari Baſilea, longè minus reperitur, cujuſmodi & Patavij obſervavimus. Provenit etiam in alpibus locis humidis. Dicitur Cardamine quarta Dalechampio, Siſymbrium aquaticum minus, Cam. apud Matth. VI. Cochlearia folio ſubrotundo, ſic à foliorum forma dicta, quæ & forma & ſapore Naſturtiis & Thlaſpi affinis eſt. Cochlearia, Dod. gal. & fol. Lug. Cam. ad Matth. Telephium, Lac. Britannica Plinii, Cochlearia vulgo, Geſ. hor. Cochlearia Batava, Lob. Ex radice tenui, fibroſa, alba & guſtu acri, folia pediculis oblongis inſidentia prodeunt complura, lata, craſſa, ſplendentia, concava, inſtar cochlearis minimè profundi, quorum prima rotunda ſunt, reliqua oblongantur, & nonnunquam anguloſa exiſtunt. Ex horum medio caules terni, quaterni, dodrantales, paucis foliis, quę caulem amplexantur cincti, qui in alios cauliculos brachiantur, quibus ſecundùm longitudinem flores candidi quatuor foliolis conſtantes, quatuorque exiguis filamentis donati adnaſcuntur: quibus ſuccedunt capſulæ interſtitio membranoſo tenui, in apicem deſinente diviſæ, utrinq; ſemen exiguum, ruffum, continentes. Hæc licet ſponte in maritimis Germaniæ inferioris, Holandiæ & Friſiæ, & circa Hamburgum locis paluſtribus proveniat, in ſuperiori tamen Germania tantùm in hortis viſitur: altero à ſatione anno, Aprili & Majo florens, ſemen Junio maturans. Calida & ſicca ut Naſturtium, cujus peculiaris in ſcorbuto uſus, vel in acetariis, vel cocta cum lacte aut vino, & continuè bibita.

Κρίθμον. CRITHMUM. CAP. CXXII.

CRithmum, ſeu, ut aliqui, Crithamon, fruticoſa, & undiq; folioſa herbula eſt, cubiti altitudinem fere petens. Naſcitur in maritimis, & petroſis: foliis pinguibus, numeroſis, albicantibus, veluti portulacæ, *a* latioribus, ſalſo guſtu: flores *b* candidi ſunt: & ſemen, ceu roſmarini, odoratum, molle, rotundum, quod ſiccatum rumpitur: habet intus tritici modo nucleum: radices digiti craſſitudine, tres, aut quatuor, grati odoris, & jucundi. Radix, ſemen, & folia incocta vino, potu urinæ difficultati, & regio morbo auxiliantur: menſes cient. Eſtur crudum, coctumve in olere: ſervatur etiam in muria.

a Cat. παχέα. i. craſſioribus.
b μαλακὰ. i. lutei. Cæſ. lib.

CRITHMUM I.

CRITHMUM II.

Quatuor *habentur genera, quorum tria Marina ſunt, & quartum Terreſtre. Naſcitur Crithmum non modò in omnibus Tyrrheni promontoriis, ſcopulis, ac ruptibus, præſertim Argentario monte in maritimis noſtris Senenſibus, & univerſo circum Italiam litore, ſed etiam in Adriatico ſinu, ubi ſcopuloſa, & prærupta ſuperſtant litora: quemadmodum nobis contigit videre eo tractu, per quem à Timavo fonte Tergeſtum navigatur: namq; inibi illa ſcopuloſa litora crithmo referta ſunt. Crithmum Romæ, & in univerſa ferè Hetruria Fœniculum marinum dicitur: etſi in aliis quam plurimis Italiæ locis, ubi à maritimis in hortis, ac viridariis translatum vireſcit, herbam ſancti Petri appellitet vulgus. Quo nominis argumento non deſunt, qui exiſtiment, plantam hanc legitimum eſſe Empetron libro 4. à Dioſcoride deſcriptum inter ſimplicia medicamenta, quæ dejectoria pollent facultate. Inter hos invemo Pandulphum Collinutium in defenſionibus Plinij contra Leonicenum, qui Empetron corrupto vocabulo Sanpetram herbam vocari putat, nulla habita facultatis, notarumq; ratione. Cujus ſententiæ maximè refragatur experientia, quòd Crithmum quanquam abunde, copioſeq; ingeſtum*

Crithmi conſideratio.

Fœniculũ marinum.

Quorundam lapſus, Empetron cenſentiũ Herbam S. Petri.

ſtum,nec pituitam,nec bilem,nec aquam intercutem trahit,quemadmodum Empetro reddidit Dioſcorides:qui propterea illud inter ea,quæ alvum deijciunt,medicamenta locavit. Quomodo autem Empetron quis idem cum herba ſancti Petri eſtè dixerit,ſi empetron nullis aliis à Dioſcoride repræſentatur notis,quàm quòd naſcatur in montibus,& maritimis,ſalſo & amaro ſapore? Verùm enimvero non modò putandum,ſed etiam pro certo,meo quidem judicio,affirmandum erit,herbam hanc Crithmum eſſe. Quippe quòd ea notis omnibus,quæ radicibus,foliis,caulibus,ac ſeminibus,& univerſa denique plantæ tribuit Dioſcorides,Crithmum planè referat. Caterùm maritimi crithami duo alia habentur genera. Primum,à præclariſſimo viro Jacobo Antonio Cortuſo mihi miſſum,vulgari ferè ſimile eſt,niſi quòd foliis eſt anguſtioribus,& in cacumine mucronatis,atq; pungentibus,ſalſo,amariuſculo & acuto ſapore: caulibus verò prægnantioribus,ſuccoſioribus, vegetioribusq;,in quorum cacumine ramuli exeunt bini,terni quaternivè,ſuas ſinguli umbellas proferentes,albis floſculis refertas,è quibus ſemen oritur fœniculo quadantenus ſimile,cui radicem quoq; ſimilem profert. Iisdem provenit locis in maritimis litoribus. Alterum planta eſt fruticoſa,ab una radice plures emittit caules rectos,circa quos totos folia habentur,per intervalla tamen plura ex una origine gregatim prodeuntia,longiuſcula,craſſa,& ſalſo etiam guſtu,ſub horum exortu peculiare quoddam erumpit folium,cæteris duplo longius,è quo prope caulis cavitatem pediculus exit,è quo ſex ſeptemve folia breviora produntur,ut ex appicta ejus imagine quiſpiam videre poterit. Flores fert in cacumine orbiculatos, villoſosq;,colore pallido: Radice nititur longa,tereti,non ſine aliis adnatis. Naſcitur in litore maris,locis planis non clivoſis.

Crithami alia genera.

Crithmũ alterum.

CRITHMUM III.

CRITHMUM IV.

Non deſunt quoq; qui hanc Empetron faciant,ſed ego iis haud ſubſcribere auſim,cùm plura ſint,quæ reclament. Hæc enim nuſquam in montibus oritur,nec potaventrem exolvit. Eſt & altera planta,quæ non ſolum odore,ſaporeq; guſtu ſalſugino ſo atq; amariuſculo Crithamum refert,ſed quadantenus ſua ipſius facie. Hanc nos terreſtre Crithamum,his de cauſis appellare voluimus. Naſcitur hæc in Bohemia copioſa,præſertim in agro Pragẽſi,non ſolum inter ſegetes,ſed in agrorum marginib.& ſecus vias,ac etiam aliis in regionibus foliis longis,anguſtis,firmis,ternis ex uno pediculo,ipſoq; longo prodeuntibus utrinq; denticulatis,falcis frumentariæ modo: caterùm quæ in caulium ſummis partibus habentur,minora,breviora q; ſunt. Caulem gerit ramoſum,alis concavum geniculatumq;,in cujus ſummitate ramuli exeunt divulſi,in quibus floridæ, albicantesq; ſunt umbellæ,in quib.poſtremò ſemen oritur parvum,oblongum,acre,& odoratum. Radice nititur ſylveſtri paſtinacæ haud abſimili,minore tamen:ſapore in primis dulci,ſed ſi diutius mandatur,acri,& odorato. Crithami vires recenſuit Gal.lib.6.ſimp.med.his verbis: Crethmum guſtantibus ſalſum quodammodo eſt,cum paucula amaritate,quamobrem vis ejus eſt exiccatoria,& abſterſoria: utraq; tamen imbecillior in eo eſt,quàm in amaris. Crithmum ſecundum,ea omnia præſtare poteſt,quæ primum Crithmi genus,niſi quòd vim aliquam inciſivam habere videtur. At tertium ea omnia poteſt,quibus pollere cætera genera diximus. Quartum aperit,digerit,excalfacit,ſiccat & mediocriter incidit. Κρίθμον Græci,Crithmum item & Crithamum Latini vocant: Itali,Crithmo,Finocchio marino,& herba di ſan Pietro: Germani, Bacilen/vnd Meerfenchel: Hiſpani,Perexil de la mar,& Vnhas de agnula yerva: Gallis,Braſille,& Fenoil marin.

Crithamum terreſtre.

Crithmi vires ex Gal.

Nomina.

Crithmum duplex in ſecunda editione propoſuit,at ſequentibus editionibus ſecundũ & quartum adjecit. I. Crithmum ſeu Fœniculum marinum C.B. Batis hortenſis,Plinio:Cretamum marinum,Creſcétio.Crithmum primum,Matth.Crithmum Matth.edit.2.Dod.gal.Cord.in Dioſc.Lac.Caſt.Lugd.Tab. Crethamum marinum.Cord.hiſt.Crithmus marinus,Creta vel Salſa marina,&Batis,Geſ.hort.Crithmũ marinum,Dodo.fol. Fœniculum marinum,Empetrum Rondeletio,ſeu Calcifraga,Lobelo Baticula, quaſi parva Batis vulgó,Cæſalpino Creta marina,Lonicero. II. Crithmum ſecundum,Matthiolo, Camerario.Crithmum ſpinoſum,Dodonæo fol.Tab. Paſtinaca marina,Lobelo,Lugdunenſi: qui alteram

ram habet figuram nomine Tribuli marini quorundam. III. Crithmum marinum Asteris flore C.B. Crithmi marini species, Matth. editio secunda. Crithmum tertium, Matth. Lugd. (qui & Matth. & Dod. figuram habet) Cam. Crithmum Chrysanthemum, & Aster atticus marinus quibusdam, Dod. fol. Littoreum Crysanthemum, Lob. Crythmus secundus, Tab. IV. Crythmum quartum, Matth. Castrens. Tab. Cam. qui an ἀγριόκρινα sit Tralliani dubitat: Crythamus agrestis, Trago. Eryngium montanum recentiorum, alterum Lob. Eryngium quartum, Dod. fol. Ammi quorundam Dalechampii, Lugdunensi.

Κορωνόπους. CORONOPUS. CAP. CXXIII.

COronopus oblonga herbula est, per terram strata, fissis foliis: coquitur in olere. Radicem habet tenuem, adstringentem, qui in cibo cœliacis facit. Provenit in aggeribus, & locis incultis, & secus vias.

I. CORONOPUS.

II. CORONOP. SIVE SERpentina.

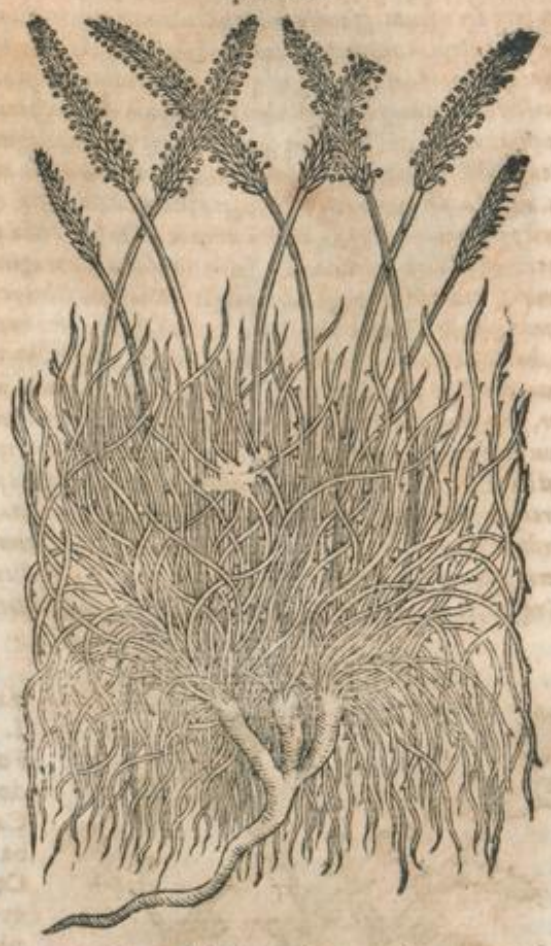

Varias, ac diversas reperio eorum fuisse sententias, qui non parum laboris, ac studii impenderunt, ut plantarum historiam à mendis omnibus expurgatam, pristinæ ac propriæ redderent integritati, in investigando, quanam inter tot plantas legitimè Coronopus dici possit. Quorum unus extitit Nicolaus Leonicenus, vir quidem ingenio, & doctrina præclarus, qui longa verborum serie hac de re scripsit, concluditq; tandem, Coronopum eam herbam esse, quam ipse vernacula sua lingua Capriola, nos verò nostra Sanguinella apellamus, quòd eam pueri æstatis naribus indant, ut inde sanguinem eliciant. Verùm cùm ejus sententiam minimè probandam existimaverit Manardus Ferrariensis, hac in re magis Dioscoridi addictus, quàm Plinii, ac Theophrasti placitis, qui Coronopum inter aculeata recensent, hu magis adstipulandum esse judicavit, qui volunt Coronopum Dioscoridi eam esse herbam, quæ vulgò dicitur Herba stella, omnibus Italiæ hortis vulgaris, ac admodum frequens, sponte etiam in aggeribus, locis incultis, & secus vias nascens, quòd in acetariis passim usurpetur, quàm iis, qui Capriolam, sive Sanguinellam dictam Coronopum esse censent. Quandoquidem hæc nusquam, quod sciam, in cibis sumitur, sed in brutorum tantùm venit pabulum. Nec desunt præterea, qui firmiter asseverent, quòd quæ inter plantas vulgò nonnullis Pes corvinus vocatur aliquib verò Pes gallinaceus, quæ utuntur nonnunquā medici ad exulcerandas corporis particulas, ubi id expostulet necessitas, legitimus sit coronopus. Inter quos non modò deprehensi sunt commentatores Avicennæ, quos nullam rei herbariæ peritiam habuisse constat, sed & recentiorum quidam, præsertim ex eorum numero, qui de stirpium historia, & facultatibus scripsere commentarios: Namq; Otthe ille Germanus cognomine Brunfelsius, tametsi non ignoraret, eos à probatissimis viris refelli, qui in hanc venerunt sententiam: tamen (quæ multorum est pertinacia) maluit cum rei herbariæ imperitis errare quàm cum doctis, & perite rectè sentire. Quippe Pes corvinus vulgò vocatus (ut in sequentibus suo loco disseremus) Coronopus non est, sed proculdubio Ranunculus, qui Græcis βατράχιον appellatur, cujus variæ Dioscoridi produntur species: inter quas vulgaris Pes corvinus suam retinet sedem. Quòd autem Leonicenicenus Capriola Coronopus sit Dioscoridis, ego quidem cum Manardo nunquam affirmaverim. Nam etsi gerat hæc herba in sui culmi fastigio quinq; veluti graciles spicas, quæ cùm manibus dilatantur, cornicis, vel alterius volucris formam pedis repræsentant: cùm tamen (ut etiam Manardus inquit) in hominum cibum non expetatur, folio exeat nullis incisuris dissecto, non seratur in hortis, & arida tanquam fœnum assurgat, nullopacto asserendum censeo Capriolam esse Coronopum. Cæterùm si modò quis in eo Plinium sequi velit, quòd dixerit libro vigesimo 1. cap. 16. (quod tamen ex Theophrasto sumpsit) aculeatarum caules aliquarum per terram serpere, ut ejus, quam Coronopum vocant, frustrà, meo quidem judi-

Coronopi considerario.

Capriola, Coronopus Leoniceno.

Herba stella.

Quorundam opinio damnata.

Brunfelsius taxatur.

Leonicenicenus opinio reprobata.

judicio, probare contendet Sanguinellam, sive Capriolam esse Coronopum, quòd ejus caulis culmi modo geniculis intersectus, humi minimè repat, sed rectus in altum assurgat, & culmorum in morem spicas ferat. Verùm eos non aberrare putaverim, qui dixerint Capriolam hanc aculeatum esse gramen, cujus meminit Plinius lib. 24. cap. 19. his verbis: Sunt qui & aculeatum gramen vocant trium generum, cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon vocant. Hos convolutos naribus inserunt, extrahuntq; sanguinis ciendi gratia. Neq; usquam, quod equidem legerim, expressit Plinius (ut Ruellius testari videtur) gramen hoc aculeatum esse coronopum. Illud praterea animadvertere oportet, quòd Dioscorides non scribit Coronopum aculeatam plantam esse, neq; eum inter aculeatas libro tertio recensuit, sed hic inter olera, quæ in ciborum usum veniunt. Quamvis contrarium fecerit Theophrastus, quòd fortasse ad foliorum formam alluserit, qui laciniarum tenuitate coronopo aculeata videntur, cùm tamen pungere non valeant, ut cum acanthinis fortasse lusit Dioscorides. Quare facilè adducor, ut credam, Coronopum tam Theophrasto, quam Dioscoridi idem esse. Ideoq; Plinius libro 21. Theophrastum secutus, Coronopum aculeatum facit: libro verò 22. Dioscoridem fortasse imitatus, aculeorum haudquaquam memmit. Sed & illud silendum non duximus, quòd ex illo graminis genere, quo pueri ludentes sanguinem è naribus eliciunt, Sclavi Carniolæ incolæ, item Goritienses semen colligunt, deglubuntq; in pilis, & milii, vel panici modo carnium jure decoquunt, granulis oblongiusculis panico minoribus, gustui non ingratis, adeò ut Germani Himmeltaw vocent, hoc est, cœlestem mannam. Hujus plantam (cujus inferius libro quarto inter gramina mentionem faciemus) Sclavi cornicis pedem appellant. Quo fit, ut quasi certò crediderim, quòd Leonicenus ab iis fortasse doctus, putaverit hanc plantam esse Dioscoridis Coronopum. Qui cùm Coronopum scribat spinis nullis rigere, seriq; in hortis in ciborum usum, eos nihil falli existimaverim, qui nobiscum senserint eam plantam legitimum esse coronopum, quæ vulgò nobis Herba stella vocatur. Nempe nullam hactenus plantam vidi, quæ perinde ac illa adamussim Coronopum referat. Coronopus itaq; folia fert longa, angusta, per intervalla corniculata, humi accubantia, & in stellæ modum radiantia, caulem, spicam, florem, & semen gerit per omnia plantagini similia, adeò ut nulla ferè accedat notarum differentia, radice nititur unica tantùm, numerosis tamen adnatis capillamentis, foliorum sapor plantaginis omnino est: quo fit, ut crediderim Coronopum ejusdem esse generis. Invenitur quoq; Coronopus sponte nascens diluto extenuatoq; solo in comitatu Goritiensi, non longè à Sontii fluminis ripis, & aliis etiam in agris & in loco, qui dicitur in collibus. Folia fert tenuiora, capillaceaq; rariusculè cornicula-ta, humi accubantia: caulibus, spicis, floribus, semine, hortensi similibus, sed longè tenuioribus. Eam inibi vulgò Serpentinam appellant, quòd ejus radix in vino pota viperarum, aliorumq; venenosorum animalium morsibus maximè adversetur, sitq; præcipuum remedium, ita ut ipsa sola (quod equidem experientia compertum habeo) liberet demorsos. Præferunt eam quoq; ad hydropem, quam Anasarcam vocant, epoto apozemate pluribus diebus, in quo radix conserbuerit. Sunt qui hanc Holostium esse censeant, quorum non possum non probare sententiam, ut libro quarto fusius disseram. Coronopi vires paucis perstrinxit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Coronopodis radix cœliacis prodesse creditur manducata. Ejus nomen Græcum κορωνόπους, item & Latinum Coronopus: Italicum, Coronopo, & Herba stella: Germanicum, Krächenfüß: Hispanicum, Gujabelha: Gallicum, Capriole. Gallis, Corn de Cerf, sive Sanguinaire. Coronopus sylvestris, Italis, Herba stella salvatica, at peculiariter Goritiensibus, Serpentina vocatur.

Gramen aculeatũ Plinii.

Coronopi histor.

Coronopi Sylvestris mentio & vires.

Coronopi vires ex Gal.

Nomina.

I. SONCHUS ASPERA.

Coronopus seu pes cornicis à foliorum forma, Gaza apud Theophrastum 7. hist. 9. Silaginem vertit. I. Coronopus hortensis. C.B. Coronopus, Trag. Matt. Fuch. Lac. Lon. Lob. obser. Lugd. Cæsalp. Tab. Pseudocoronopus, Dod. gal. Coronopus sativa, Cord. hist. Cast. Cam. Coronopus vera, Gesn. hor. cui & stella herba: Herba stella sive cornu Cervinum. Dod. fol. Cornu Cervinum, Lob. icon. Hujus habetur sylvestris species foliis hirsutioribus, & ad Erucæ similitudinem laciniatis. II. Holosteum strictissimo folio majus C.B. Coronopus sylvestris, Matth. edit. secunda & in icon. Lob. icon. Cast. Lugd. Tab. Coronopus sive Serpentina, Matth. Coronopi sylvestris species, Gesn. hor. Serpentina, Matth. Ital. Lob. obser. Dod. fol. Coronopus montanus, Cæsalp. Plantago marina, Camerario.

σόγχος. SONCHUS. CAP. CXXIV.

SOnchi duo genera. Sylvestrior quidam est, & magis spinis horret. Alter teneritate quadam mollescit, cibis expetitus. Caule constat anguloso, † inani, interdum rubente: foliis in ambitu per intervalla dissectis. Utriusque vis refrigerat, modicè adstringit: unde æstuanti stomacho, & inflammationibus illiti prosunt. Succus eorum stomachi rosiones sorbitione mitigat: lac elicit: in vellere appositus, sedis, ac vulvæ collectionibus opitulatur. Tam herba, quàm radix illita, vibratis à scorpione ictibus subvenit. Alter Sonchus tenerior, arboris instar est, laris constans foliis: caulem in ramos exeuntem folia distinguunt, sed ad eadem pollet.

Sonchi consider. & genera duo.

SOnchus in Hetruria, ubi Latinum nomen adhuc perdurat, Cicerbita vulgò vocatur. Visuntur in hortis, campis, & vineis, agris incultis & secus itinera, duo sonchi genera alterum asperum, alterum læve. Folia utraq; sonchus profert cichorii modo laciniata, quæ quidem in aspero crispa, aspera, & pungentia, subrubentiaq; habentur: in lævi verò lævia, & spinis nullis rigentia. Hujus duo habentur genera, quæ tantùm foliis aliquatenus differunt, nempe eorum alterum lavioribus habe-

II. SONCHUS LÆVIS.

IIII. SONCHUS LÆVIS ALTERA.

IV. SONCHUS LÆVIS cæruleus.

habetur foliis, minus quoq; laciniatis, ac etiam magis extensis. Omnibus caulis est cubitalis, intus vacuus, mollis, fragilis, lacte prægnans, & plerumq; rufescens. Flores gerit in caulium summitate melinos, senectioni haud absimiles, qui deinde in papposevaneſcunt. Sed tertium illud genus, de quo in fine capitis differuit Dioscorides, non solùm non invenitur in Italia, ubi non recordor me hactenus vidisse plantam, quæ Sonchum arboreſcentem referat, sed neq; etiam de eo quicquam, quod equidem legerim, memoriæ prodiderunt Theophrastus, & Plinius. Soncho nostri Itali utuntur hyeme in acetariis præsertimq; ejus radicibus quæ cùm teneræ sint, mansuq; dulces, frequenter mensis expetuntur. In vino decoctus stomachi fluxionibus medetur. Lacteus liquor à caule emanans, datur potandus ægrè spirantibus, & asthmaticis. Idem auribus instillatus dolorem tollit, & præsertim in malicorio cum oleo decoctus. Stranguriam quoq; sanat cyathi mensura unciæ pondere potus. Commanducata folia oris graveolentiam tollunt. Sonchus lævis non differt à primo genere, siccis in facultatibus. Sonchi vires nobis descripsit Galenus libro 8. simplicium medicamentorum, his verbis: Sonchus ubi adoleverit ex spinosis plantis est, caterùm viridis etiamnum, & tener estur, perinde ut catera oleræ sylvestria. Temperamentum ejus quodammodo mistum est: constat enim ex aquea, terreaq; essentia, utraq; leviter frigida. Nam & adstrictionis cujusdam est particeps: & sive cataplasmatis in morem illinatur, sive edatur, manifestò refrigerat: postea verò quàm planè resiccatus fuerit, terrestre ejus temperamentum redditur, modicam habens caliditatem. Σόγχος sic Græcè, ut etiam Latinè Sonchus appellatur: Italicè, Soncho, Cicerbita seu Crespine: Germanicè Wilder haſenkol/Genßdiſtel: Hispanicè, Serraya, & Serallha: Gallicè, Latteron, & Palais au lievre. Sonchus lævis, Italis, Cicerbita gentile.

Sonchi vires Matthiolo.

Sonchi vires ex Galen.

Nomina.

† *Hæc dictio κενὸς, quæ vacuum, & inanem significat, hìc non legitur in vulgatis Græcis. Sed tamen eam habent vetusti codices, quibus etiam adstipulatur Oribasius. Ergo non erit, ut aliqui putant, ex Plinio duntaxat reposita.*

Sonchus ἀπὸ τῦ ῥύγχους, quod salubrem fundat succum, qui rosiones stomachi lenit, caule namque

quæ diſſecto, copioſus ſuccus lacteus defluit. Dividimus in aſperum & lævem: utrumq; in laciniatum, & non laciniatum. I. Sonchus aſper lacinioſus. C. B. Sonchus aſpera, Matth. (ſed in iconibus figura transpoſita) Geſ.hor. Lac. Caſt. Lugd. Tab. cui & Cicerbita aſpera, Endivia ſylveſtris, Lonic. II. Sonchus lævis lacinioſus primus. C. B. Intybus ſylveſtris ſeu erratica altera, Trag. Sonchus lævis, Matth. Geſ.hor. Caſt. Dod. foſ. Thal. Sonchus non aſpera, Fuch. Sonchus tenerior non aſpera & lactuca leporina Apuleij Dod. gal. Sonchus lævis vulgaris, foliis lacinioſis dentis leonis, Lob. Sonchus lævis laciniatis foliis, & Sonchus lævis & Andryala minor Dalechampii, Lugd. qui tres habet icones. Sonchus lenis aut lævis, Cord. hiſt. Sonchus in collibus umbroſis, Cæſ. Sonchus lævis alter flore luteo, Tab. Flore eſt luteo: aliquando & niveo reperitur. III. Sonchus lævis alter vel lactuca murorum lutea. C. B. Intybus ſylveſtris tertius, Trago. Lactuca ſylveſtris luteo flore, Geſ.hor. cui & Sonchus arboreſcens Dioſcoridis & Sonchi genus læve dicitur. Lactuca ſylveſtris cujus Galenus meminit, Anguil. Lactuca montana, Cęſalp. Sonchus alter folio profundis laciniis ſinuato hederaceo. Lob. Sonchus ſylvaticus quartus, Tab. Videtur eſſe Sonchus lævis altera Matth. Caſtoris, & Lugdunenſis. IV. Sonchus lævis laciniatus cæruleus. C. B. Ex radice craſſa, oblonga & obliqua candicante, dura & veluti internodiis diſtincta, ob multas veterum caulium extuberantias, circumquaq; fibroſa, quibus tenaciſſimè terrę adhæret, caules exurgunt cubitales & altiores, rubicundi, rotundi, hirſuti, ſtriati, fiſtuloſi: quos cingunt folia lata profundè laciniata, per ambitum dentata, in mucronem deſinentia, latiore pediculo caulem complectentia, ſubtus leviter incana, lacteſcentia: in ſummo caule flores complures, purpuraſcentibus & ſubhirſutis pediculis inſidentes, Cichorei forma plurimis foliolis laciniatis, à cæruleo ad purpureum inclinantibus, aliquando elegantiſſimè cæruleis, qui in pappos cum ſemine exiguo cinereo evaneſcunt. Hic in Alſatiæ montibus altiſſimis, Julio & Auguſto floret, ſemenq; profert. Dicitur Sonchus lævis flore cæruleo, Cluſ. Pan. Sonchus flore cæruleo & Sonchocichorium, Cam. ad Matth. Sonchus lævis quartus flore cæruleo, Tab. Intybus πλατύφυλλος Harcynica, Thalyo.

Σέρις. SERIS, SIVE INTYBUS. CAP. CXXV.

SEris duum generum eſt. Altera ſylveſtris, quæ picris & cichorion vocatur. Altera ſativa, latioribus foliis conſtat, ſtomacho quàm hortenſis utilior. Quæ iterum in duas ſpecies digeritur, una folio latiore prodit, lactucarum ſimillima: altera anguſtiore eſt folio, & guſtu amara. Utraq; refrigerat, & adſtringit ſtomacho utiliſſima: alvum ſiſtit cocta, ſi cum aceto adſumatur. Sylveſtres ſtomacho meliores: quandoquidem æſtuantem ipſum, & quem imbecillitas vexet, cibo leniunt. Cardiacis per ſe, aut cum polenta, utiliter illinuntur: podagris, & oculorum inflammationibus auxilio ſunt. Herba cum radice illita, percuſſis à ſcorpione ſubvenit: igni ſacro cum polenta medetur. Succus cum ceruſa, & aceto, valet ad illitus eorum, quæ refrigerationem deſiderant.

I. INTVBVS MAJOR. II. INTVBVS MINOR.

Quoniam

QUoniam in Græcis vulgatis codicibus initium istius capitis & in verbis nonnullis, & in Seridis generibus depravatum, & confusum legitur; ideo ex libro Oribasii simplicibus dicato, atq; etiam ex antiquissimis Dioscoridis codicibus manuscriptis, illud legitimè, & ordinatè legendum putamus, hoc modo. Σέρις ἀγρία, καὶ ἡμερωτέρα. ὧν ἡ μὲν ἀγρία πικρίς, ἡ καὶ ἡ ἡ πικρὰ ἐπικαλεῖται· ἡ δὲ ἥμερος & πλατύφυλλοτέρα, ἡ σύστασιν τῆς ὑποκειμένης. τῆς δὲ ἡμερωτέρας διττὸν εἶδος, ἡ μὲν γὰρ ἐστὶ βραδυτέρα, καὶ πλατύφυλλος, ἡ δὲ στενόφυλλος, καὶ ἔμπικρος: id est, Seris sylvestris, & hortensis. Sylvestris quidem duplex: altera picris, quæ & cichorion vocatur: altera sativa latioribus foliis & ori gratior, quàm hortensis. Hortensis verò duplex genus: una folio latiore, lactucæ similior: altera folio angustiore, & gustu amara. Huic lectioni maximè adstipulatur Serapio, quippe qui ex Dioscoride tot habeat sylvestris Seridis species, quot domesticæ. Id quod etiam ex usu clarissimè patet, cùm tam sativa, quàm sua sponte nascens Seris quotidie sit præ manibus, & sumatur in cibis. Sativa quidem ubiq; ferè in Italia in hortis colitur. Major provenit folio erratica ampliore, lævioreq;, lactucæ simili, ab hortensi angustifolia Seride non longè dissimilis, caule bicubitali, brachiato: floribus cæruleis, Cichorei similibus, semine parvo, oblongoq;. Unica nititur radice, ipsaq; villosa, quin & ori erratica gratior. At intubus minor, folia gerit alterius longiora, angustiora, humi accubantia: caulibus est tenuioribus: radice verò, floribus & semine majori per omnia similibus, nihilq; differt suis in facultatibus à majore. [Quinetiam sylvestris duæ species, quarum alterum Scariolam minorem sive Cichorium sativum: alteram quidem sylvestre Cichorium & picrin ab amaritudine vocant. Sativa foliis exit latioribus sylvestri, minori sativoq; Intubo minoribus, angustioribus tamen atq; brevioribus, minusq; per ambitum laciniatis, sed caule & flore similibus. Radicem habet pedali longitudine, alba intus pulpa, teneram & subamaram. Seritur passim in hortis. Sylvestris verò Intubus] quæ sponte provenit [in agris incultis, in pratis, & secus itinera] passim ferme viresci, foliis in ambitu longè magis laciniatis, [sonchi asperæ modo incisis, & in summitate sagittæ instar acuminatis: rubea per medium excurrente costa, amaro sapore: caulis est illi durus atq; lignosus, flores à cæteris generibus haud absimiles, quemadmodum & semen. Radice nititur domesticæ duriore, amarioreq;. Tiresia caciores sunt, qui Hieracium, & sylvestrem lactucam, Intubum sylvestrem faciunt.] Sunt qui pro certo habeant, Scariolam à domestica latifolia Seride nihil differre, quod ita esse comprobet Serapionis scriptura. Alii Scariolam vocant alteram domesticæ speciem, quæ angustiore est folio, & gustu amarior. Sed animadvertendum est. Scariolam in Serapione, Serapionis non esse, sed interpretis, cui nulla, mea quidem sententia, in hoc fuerit adhibenda fides. Quippe cùm sciverit is Scariolam corrupta à barbaris voce, nil aliud significare, quàm Seriolam, Serimq; non aliud esse Græcis, quàm Latinis Intybum, hujus genus latifolium (perperam tamen) Scariolam appellavit. Qua in re eorum equidem sententiam magis laudaverim, qui angustifoliam Serim, quòd latifolia sit minor, Scariolam, seu potius Seriolam, ac si parvam Serim dixeris, vocant: tametsi in sylvestrium quoq; genere, ea etiam Seriola dici possit, quæ passim in hortis colitur, quòd domesticæ Seriolæ non longè sit absimilis. Omnes itaq; in Italia vulgaris sunt notitiæ, quòd nostratibus mensis frequentissimè in acetariis apponantur. Quamobrem olitores has hyeme terra & sabulo in hortis obruunt, quoniam hoc artificio mirum in modum albescunt, & tenerrima evadunt, & in totam asservantur hyemem; artem hanc à natura edocti, quod viderint sæpius in campestribus Cichorium aquarum inundationibus terra, vel arena obrutum & tenerrimum, & candidissimum reddi, exuta omni ex parte amaritudine. Est quoque tertium INTYBI HORTENSIS genus, amplo, folioso q; cespite proveniens, foliis magnis, sed ubiq; in ambitu crispis ac fimbriatis, caule cæteris majore, crassiore tenerioreq; in acetariis expetitum: reliqua cum cæteris paria sunt. Seritur in hortis ab olitoribus, quòd admodum in acetariis in cœnis placeat. Verùm quamvis asserat Dioscorides sylvestrem In-

Seridis sive Intybi consid.

Dioscorides restitutus.

Scariola quæ sit.

Intubi crispæ mentio.

III. INTUBUS CRISPA.

IV. CICHORIUM DOMESTICUM.

V. CICHORIUM SYLVESTRE.

VII. DENS LEONIS.

VIII. CICHORIUM CONstantinop.

Aphaca intubi sylvestris species.

Dens Leonis seu Ambubeja.

Ambubejæ vires Matt.

Seplasiariorum negligẽtia Hieracium pro Endivia sumentium.

tybum, quemadmodum & ſativum duorum tantùm eſſe generum, Chondrillam tamen, cujus hiſtoriam ipſe ſub duplici ſpecie ſequenti capite deſcribit, inter Cichorij genera eſſe reponendam, nemo eſt qui ambigat. Quemadmodum & tertiam illam, quæ Theophraſto lib. 7. cap. 11. de plantarum hiſtoria Aphaca vocatur. Hæc enim illi inguſtabilis, & amara eſt: feſtinanter hæc floret, ſed celeriter flos ſeneſcit, atq; in pappos evaneſcit: tum alius iterum provenit, atq; iterum alius, idq; tota hyeme, vereq; toto uſq; ad æſtatem factitatur. Flos melini ſpeciem gerit: hæc ille. Huic per omnia in univerſum reſpondet, quæ nonnullis DENS LEONIS, *aliis Dens caninus, quibusdam Caput monachi, aliquibus Roſtrum porcinum, pleriq; verò Ambubeja vocatur. Tametſi Plinio Cichorium ipſum propriè Ambigua, vel Ambubeja dicatur. E terra prodit hæc herba, in ipſo ſtatim veris initio, foliis cichoraceis, frequenter laciniatis, in ſagittæ modum deſinentibus, humiq; accubantibus: caule palmari, rotundo, glabro, ſubrubente, intus concavo, lacteo ſucco prægnante. Flore luteo, folioſo, quo decidente ſubcreſcit pappoſum caput, & admirabile naturæ ludentis opus, quod tandem ſpirante vento efflatur in auras. Radicem habet Cichorio proximam, lacteo ſucco plenam, ſed longè amariorem. Provenit in hortis, in campis, prope ſepes & in ruinoſis ædificiorum muris, quin etiam in vineis, pratis & viridariis: adſtringit, roborat atq; abſtergit, magis quàm utrumque Cichorium. Cocta ſtomachum diſſolutum adſtringit, cruda verò alvum ſiſtit: eadem dyſentericis auxiliatur, ſed magis cum lente decocta; ſuccus potus prodeſt quibus genitura effluit. In aceto decocta urinæ tormina diſcutit. Univerſæ plantæ decoctum potum auxiliatur regio morbo laborantibus. Tradunt Magi ſucco totius cum oleo perunctis favorem conciliari, eosq; facilius impetrare quæ volunt. Sed profectò maxima eſt ſeplaſiariorum multorum negligentia, atq; ignavia, qui cum in hortis numeroſiſſimum, præſtantiſſimumq; habeant Intybum, & in campeſtribus Cichorium ubiq; frequentiſſimum, harum plantarum loco modò hieracium, modò ſylveſtrem lactucam ſuo lacte refertam ſubjiciunt, atq; ex ijs aquam quam nomen de Endivia mentiri faciunt, ſuis plumbeis eliciunt organis, quod maximè deteſtandum eſt: nam etſi hieracio ſylveſtriquè lactucæ vis frigida inſit, tamen præterquam quòd nullam cum jeniore habeant convenientiam, lac, quo eo potiſſimùm tempore turgent, quibuſdam ſuis partibus calorificum adeò eſt, ut linguam*

IX. ZACINTHA, SIVE CICH. verruc.

CYANUS MINOR.

X. CYANUS MAJOR.

linguam exurat, ac vellicet: quibuſdam verò adeò ſomnificum, ut non deſint, teſte infrà Dioſcoride, qui illud meconio permiſceant. Eſt & *alia Cichoracei generis planta, quam quidam Zacintham vocavere, nobis autem ab effectu* CICHORIUM VERRUCARIUM *appellare libuit. Radice hæc nititur rapunculi figura, ſubnigricanti colore, adnatis circumquaq; capillaceis fibris. Folia habet Cichorij, verùm paulo aſperiora ac minus laciniata. Caules edit cubitales, & quandoq; majores, tenues, aſperiuſculoſq;, in quorum ſummitatibus flores oriuntur aurei, cichoracea ſpecie, quibus flacceſcentibus ſemen remanet ſubnigrum, capituli inſtar, circumquaque ſecundum longitudinem ſecti ſtriativè, melopeponis modo. Provenit in campeſtribus, & à nonnullis quoq; ſeritur in hortis & fictilibus, in medicum uſum. Mira hujus plantæ facultas eſt ad tollendas verrucas. Siquidem ſcimus nos nonnullos quorum manus verrucis admodum numeroſis ſcatebant, ſanatos eſſe, devoratis in acetario ſemel tantùm hujuſce Cichoraceæ plantæ foliis. Idem præſtat ejus ſemen, tribus diebus drachmæ pondere à cœna devoratum, dum ſe cubitum recipiunt verrucoſi. Hoc velim acceptum referant rei plantariæ ſtudioſi Franciſco Calzolario Pharmacopæo Veronenſi, qui plantam ad me unà cum facultatibus miſit. Cæterùm aliud* CICHORII *genus,* CONSTANTINOPOLI *allatum, miſit ad me Vienna, Clariſſ. Augerius de Busbecke Flander: Folia per omnia cichorio ſylveſtri ſimilia ſunt: caules edit glabros, tenues, in quorum ſummitate flos emicat aureus, numeroſis foliis ſtipatus, qui tandem in pappos evaneſcit, radicibus numeroſis Aſphodeli modo dependentibus, ſiliquarum ferè raphani figura. Cujus imaginem, ob rei novitatem, hîc appingi curavimus. Naſcitur, ut audio, in pratis & herboſis locis. Etſi hactenus hujuſce plantæ facultates nemo mihi aperuit, crediderim tamen à cæteris Cichoraceis, ſuis in facultatibus ipſam minime diſſentire. Sunt præterea qui Intybaceo generi herbã adſcribant, quæ à flore cyaneo* CYANUS *Plinio dicitur aliquibus verò vulgò Battiſecula, vel Battiſuocere, nobis autem flor Campeſe, quòd in campis inter ſegetes, Majo & Junio menſibus numeroſus proveniat, expetitur hîc maximè ruſticanis puellis, ſuis contexendis coronis, quibus per æſtatem ca-*

Cichorij verrucarij mẽtio & vires.

Verrucariæ facultas.

Cichor. Conſtantinop.

Cyan mentio ex Plin.

*CYANUS MINOR FLORE multiplici. *

Cyanus duplex.

Cyani utriuſq; vires Matthiolo.

Intybi & Cichorii vires ex Galeno.

put & tempora cingunt. Sed quibus notis, quibusve rationibus inter Intybacea annumerari poſſit, quid dicam, non habeo. Duum eſt generum majus, & minus. Hoc frequentius in campis habetur, folio longo, piloſo, albicante, barbulis quibuſdam diſſecto. Caules edit plures, bicubitales, lanuginoſosq;, atq; foliis minoribus refertos, floribus in cacumine cæruleis, in ambitu crenatis, ſquaroſo è calyce prodeuntib. Radice nititur unica, ſed fibroſa. Majus latioribus provenit foliis, albioribus, piloſioribus, & nulla in parte diviſis, ut in lychnide. Vegetiores quoq; habet caules, albicantioresq;, breviores tamen & flores longè majores & patentiores quam minor. Florum color cyaneus cæruleusve ſpectatur, folioſus, & in criſta modum extremis oris laciniatus, calyculis, è quibus prodit ſquamoſis ac ſubaſperis. Naſcitur in montibus frequentius, quam in campeſtribus. Hujuſce vim nullus antiquorum, quod ſciverim, ſcriptis mandavit: quanquam Placentinus, quòd affirmaverint aliqui cyanum peſtilentibus morbis propria dote adverſari, ſuo de Cichorea ſerapio, quod ad Peſtilentes febres maximè commendavit, Cyanum etiam inſeruit. Majoris pulvis datur utiliter ab alto devolutis & ſanguinem rejicientibus, ex aqua plantaginis, aut portulacæ, aut majoris ſymphyti, aut equiſeti: ſuccus illitus recentia vulnera glutinat, & oris ulcera ſanat. Minor ea omnia præſtare poteſt etiam valentius, quæ de majore dicta ſunt: peculiariter tamen hujuſce folia, ſive ſemen, ex vino decocta, & hauſta, auxiliantur à Scorpione, phalangioq; ictis: quin etiam omnibus venenis reſiſtunt. Præſtat quoq; tota planta ad peſtilentiales & perniciabiles febres. Succus illitus oculorum inflammationes tollit. Intybi & Cichorii vires recenſuit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Intybus olus eſt ſubamarum, & magis quod agreſte eſt, quod ob id ipſum picrida, hoc eſt amaram, quidam nuncupant, quidam verò Cichorium appellant. Eſt autem ea ſiccæ frigidæq; temperaturæ, utrumq; ſecundo exceſſu. Porrò domeſtica magis etiam quàm agreſtis refrigerat. Sed & humiditatis multa admiſtio ſiccitatem extinguit: verùm utraq; adſtringentis qualitatis eſt particeps, velut & chondrilla: nam & ipſa eſt ſeridis, ſeu intybi ſpecies. Et libro 8. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos: Cichorium, inquit, & Seris cibarii generis exiſtunt: apud nos namq; rurales ambo hæc edunt & cruda, & cocta. Facultas horum olerum ſubfrigida eſt & ſubamara, ac moderatè adſtringens: & propter has qualitates, optima pharmaca calidis intemperaturis ipſius hepatis exiſtunt. Ultra hoc enim, quod moderatè refrigerant, amplius & robur viſceri adduunt per adſtrictoriam facultatem: inſuperq; commiſſuras oſculorum venarum in ſima viſceris parte ad eas, quæ in gibba ſunt, extergent. Neq; verò frigidas intemperies magnopere ladunt, quemadmodùm quæ frigidam humiditatem abſq; adſtrictione, aut amaritudine poſſident, facere ſolent. Juvare etiam viſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi cutra ſeroſorum, aut aliorum humorum vitiationem intemperiave ladunt, quemadmodùm quæ frigidam humiditatem abſq; adſtrictione, aut amaritudine poſſident, facere ſolent. Juvare etiam viſcus talium olerum ſubſtantia poteſt, etiam ſi cutra ſeroſorum, aut aliorum humorum vitiationem intemperiem per ſe, & cum humiditatis cujuſcunq; complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quæ fiat per ſe, & cum humiditatis cujuſcunq; complexu: ex miſtura enim mellis humiditatem per urinam educunt. Quapropter etiam ſi ſiccatu tuſa, quis potioni inſpergat, itidem juvant. Quin & decoctorum decoctum potatum multum commodi affert. Si verò non calida aliqua intemperies infeſtet, aut ſi obturatio quædam ſit circa viſcus, magnopere auxiliantur ex vino albo tenui potata, cum hu quæ urinam ciunt. Utilis autem non ſolùm ſuccus ipſorum eſt tum recens, tum exiccatus, ſed & ipſa olera exiccata, tuſaq;, ac trita potui inſperſa, & eorum decoctum in potu acceptum, auxiliantur. Cichorium domeſticum, eadem omnia poteſt, quæ domeſtica intubus, ea tamen ſiccior eſt, & magis extergens. Sylveſtre iisdem pollet viribus, quibus cætera genera pollere diximus. Verùm cùm plus amaritudinis habeat, magis quoq; abſtergit.

Nomina. *Planta, quæ σέρις Græcis, Intybus ſativus Latinis dicitur: Mauritanis, Dumbebe, Aundebe, ſeu Endeba. Italis Endivia: Germanis* Endivien: *Hiſpanis Endivia: Gallis Endivie. Intubus minor, Græcis* Σέρις μικρὰ: *Italis Endivia minore: Officinis Scariola domeſtica. Intubus criſpa, Italis, Endivia Creſpa. Quæ verò* Σέρις ἀγρία ἥμερος *& Græcis, Intubus ſylveſtris & Cichorium domeſticum Latinè: Hetruſcis, Torna ſole: Italis cæteris, Cichoria domeſtica: Germanis* Wegweis & Wegwurtz: *Hiſpanis Almerones & Cichoria: Gallis Cichoree. Officinis, Scariola minor. Sylveſtris intubus, Græcis* Κιχόριον ἀγρία: *Italis Cichoria ſalvatica: Germanis* Wild Wegwurtz. *Dens leonis Græcis præſertimq;, Theophraſto* Ἀφακὴ: *Italis Dente di Cane & Piſcia al letto: Germanis* Pfaffenblat & Münchskopff: *Officinis, Taraxecon, & caput monachi, ac nonnullis roſtrum porcinum & Ambubeia. Cyanus major, Græcis* Κύανος: *Italis, fior Campeſe, fior Aliſo, & Battiſuocera: Germanis* Kornblum: *Officinis Batiſecula.*

I. Endivia vulgatis latifolia. C.B. Serii domeſtica latifolia Dioſcoridis: Intubum & Seris hyberna Plinii: an Hypochœris apud Theophraſtum, quam vocem Gaza Porcelliam reddidit. Intubus major, Matt. Intybum ſativum latifolium, Fuch. Dod. gal. Lob. ob. Lugd. Intybum ſativum, Cord. in Dioſc. Dod. fol. Intybum latifolium Italicum, Cichorium ſativum, Endivia, Seris. Geſ. hor. Intybus hortenſis, Lac. Intybus ſativa major, Caſt. Tab. cui & Cichorium domeſticum. Seris ſive intybum ſativum latifolium. Endivia & Scariola, Lob. icon. Endivia vulgo Cæſ. Endivia hortenſis. Cam. floribus eſt cæruleis, rarius candidis. II. Endivia anguſtifolia C.B. Intub. minor Matth. Intybum ſativum anguſtifolium, Fuch. Dod. gal. Lugd. qui iconem habet & Matthioli & Fuchſii. Intybus hortenſis alter, Lacu. Intybum anguſtifolium quod Scariola aliquibus. Geſ. hor. Intybum minus album. Tab. Cichor. ſativum, Cord. hiſt. Cichorium anguſtifolium. Lonic. floribus eſt cœruleis, aliquando albis. III. Endivia criſpa. C.B. Intubus criſpa Matth. Tab. Intubum criſpum, Lacu. Endivia Romana criſpa, Cam. IV. Cichor. ſativum C.B. Lob. icon.

Tab.

Tab. Cichoria ſativa, Trag. Cichor. domeſticum, Matth. Caſt. Cichor. ſativum latifolium, Lon. Cichor. hedipnois Lac. Cichor. latioris folii, Dod. fol. Seris ſativa, Lob. ob. Intubũ ſylveſtre latifolium, Lug. Flore albo & cœruleo variat. V. Cichor. officinarum ſeu Picris, ob inſignem amaritudinem. C.B. Solſequium Brunf. & Cichorea. Cichorea cœrulea, Trag. Cichorium ſylveſtre, Matth. Caſt. Dod. fol. Cichorium agreſte, Lonic. Cichorium Lacu. Cord. hiſt. Tab. cui & Intybus erratica. Cicorium, Cæſalp. Intybum ſylveſtre, Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. cui & Ambubeja officinarum. Intybum agreſte, Geſ. hor. Intubum ſylveſtre anguſtifolium, Lugd. cui & Hypochœris Dalechampii, duas habet icones. Seris ſylveſtris, Lob. ob. Seris piris, Sylveſtre cichorium, Lob. icon. Flore eſt cœruleo, candido, roſeo: aliquando ipſius caulis quatuor digitorum latus eſt, quod etiam in Anchuſa, Echio & Beta obſervavimus. VI. Cichorium Spinosum, planta eſt ſeſquipalmum non ſuperans: ex radice enim oblonga, albida, mediocriter craſſa caulem emittit durum, lignoſum, qui mox in multos ramos latè ſe diffundentes, virides, ſtriatos brachiatur, qui omnes in oblongas quaſi ſpinas ſeu cornua finiunt: folia plura circa radicem per terram ſparguntur, eleganter virentia, & Cichorii vulgaris modo in plures lacinias, ſed ſubrotundas diviſa, in caulibus verò rara obſervantur, eaq; oblonga, anguſta, nec laciniata, quæ amara quidem ſunt, ſed non lacteſcunt, & citò etiam pereunt, etiam reliquis plantæ partibus eleganter virentibus. Flores plures ſparſim proveniunt in ramorum maximè alis, foliolis herbaceis ſuſtentati, qui vulgaribus forma ſimiles, ſed longè minores, cœrulei coloris, ex ſenis ſeptenisve laciniatis foliis compoſiti, in quorum medio apices aliquot obſervantur: his ſuccedit ſemen, vulgari ſimile, ſimiliq́ue tecæ incluſum. Julio & Auguſto floret. Hoc Chondrillæ ſpinoſæ primum, dein Cichorii ſpinoſi nomine Doctor Doldius Noriberga miſit: verùm in horto D. Zuingeri hoc anno legimus, & cùm hactenus à nemine fuerit deſcripta, ejus iconem etiam, ut Dominus Saltzmannus Medicinæ Candidatus eleganter expreſſit, addere placuit. VII. Dens Leonis latiore folio. C.B. Dens leonis, Brunf. Matth. Dod. fol. Taber. cui & Roſtrum porcinum. Dens Leonis vulgi: officinis Taraxacon, Corona & Caput monachi, Lob. Hieracium majus, Trago. Hieracium parvum, Cord. in Dioſc. Hieracium minus, Geſ. hor. Hedypnois major, Fuchſ. Hedypnois Dalechampii, Lug. Chondrilla altera, Dod. gal. Chondrilla Galeni, Anguill. Taraxacon minus, Lonic. Aphaca, Cæſ. Habetur major, media & minor. VIII. Dens Leonis bulboſus C. B. Cichorium Conſtantinopolitanum, Matth. Caſt. Lugd. Dens Leonis Monſpelienſium, Lob. ob. Dod. fol. Dens leonis altera, Tab. Chondrilla altera Dioſcoridis, Lob. ico. IX. Chondrilla verrucaria C.B. Zacintha ſive Cichorium verrucarium Matth. Caſt. Lug. Cichorium verrucarium Matth. Ital. Cam. Verrucaria, Seridis ſpecies, Geſ. hor. Chondrillæ ſpecies in ruderibus, Cæſalp. X. Cyanus montanus latifolius, vel Verbaſculum Cyanoides C.B. Verbaſculum, Trago. Cyanus major, Matth. Dod. gal. & fol. Lob. Caſt. Lugd. Came. Cyanus flore grandi, Cæſalp. Cyanus ſylveſtris, Lonic. Cyanus montanus, Geſ. hor. (cui & ſylvaticus) Tab. Flore eſt cœruleo, aliquando umbilico purpureo: rarius flore albo invenias. XI. Cyanus ſegetum cœruleus. C.B. Lychnis agria & flos frumenti, Brunf. Leucoion cœruleum Dioſcoridis, Hermolao: Baptiſecula, Trago, Cyanus minor, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Cyanus, Fuchſ. Dod. gal. Lonic. Cæſalp. Cyanus ſylveſtris, Fuchſ. icon. Cyanus vulgaris, Lob. Cyanus flos, Dod. fol. Cyanus cœruleus arvenſis, Tab. Thal. Papaver heracleum Dioſcoridis & Theophraſti, Columnæ. Flos communiter cœruleus, rariùs albus: ſi verò in hortos transferatur & colatur, non ſolùm erit cœruleus, ſed purpureus, remiſſo vel intenſo colore, violaceus item & varius: & rurſus flos ſimplex vel plenus.

* CICHORIVM SPINOSVM. *

Χονδρίλλη. CHONDRILLA. CAP. CXXVI.

CHondrilla, quam aliqui cichorion, alii Serin appellant, caulem, flores & folia habet cichorio ſimilia: qua ex cauſa nonnulli ſylveſtris intybi ſpeciem eſſe pronunciarunt, verùm tenuior tota eſt. In cujus ramulis, gummi maſtiches ſimillimum, magnitudine fabæ inveniri ſolet: quod cum myrha tritum & linteo appoſitum, inſtar olivæ, fœminarum menſes trahit. Tuſa cum radicibus herba, adjecto melle, dividitur in paſtillos: qui nitro admiſti vitiligines emaculant. Gummi inordinatos pilos replicat. Quod item tenera radix efficit, ſi intincta ſucco acus, pilis admoveatur: contra viperas in vino pota proficit. Succus decoctæ in vino, aut per ſeſe potus, alvum ſiſtit. Aliud habetur Chondrillæ genus, folium ferens oblongum, circumroſum, humi ſparſum: caulem ſucco madentem lacteo: radice tenui a rotunda, lævi, vegeta, flaveſcente, ſuccoſa. Cujus & caulis, & folia concoquendi vim habent. Succus incommodos palpebrarum pilos reflectit. Naſcitur in lætis & cultis.

a Ori. ἐπ' ἄκρῳ κορυφὴν ἔχοντα. in ſummo verticem habent.

Chondrillæ utriusque conſideratio.

Nimirum ſylveſtris Cichorii ſpecies Chondrilla eſt: gracilioribus tamen foliis, caule, floribus ac ſemine. Frequentiſſima hæc non modò in Hetruria, ſed etiam in univerſa Italia incultis locis, ſcrobium aggeribus & ſecus vias atq; etiam in pratis

I. CHONDRILLA.

II. CHONDRILLA.

in pratis virescere, ac suo tempore florescere conspicitur: qua radice nititur Cichorio breviore, & lacteo succo pregnante: nec minus etiam, quàm cichorium in acetariis recipitur, quamvis amarior sit. Visitur & alterum genus huic non longè dissimile, foliis tamen non ita in ambitum laciniatis, nec adeò in mucronem desinentibus. Hæc à lactis ubertate, quo in omni parte, præsertimq; radice redundat, à nostris vulgò Lattaivola vocatur. Rura eam suis acetariis pro cichorio indifferenter admiscent. Chondrillæ vires scripsit Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum, ubi simul de intybo & cichorio disseruit, nihilq; ei peculiare reddidit, præterquàm quòd intybi sit species. Veruntamen libro 2. de facultatibus alimentorum non sanè intybo, nec cichorio, sed lactucæ Chondrillam similem fecit. Huic nomen Græcum χονδρίλλη: Latinum pariter & Italicum, Chondrilla, & Terracrepola: Arabicum Candarel, Cadaron seu Amiron: Hispanicum Leitugas & Lechugas dentre los planos: Gallicum Lettron.

Chondrillæ vires ex Gal.

Nomina.

I. CVCVRBITA OBLONGA.

Cucurbitæ consideratio, & genesis.

Chondrilla, quibusdam propter formam, feridis agrestis species, an fortè apud Theophrastum 7. hist. 9. & 11. ἀπάκη, Fraus ut Gaza vertit. I. Chondrilla prior, Matth. Cast. Lugd. Chondrilla altera, Lacu. II. Chondrylla cœrulea latifolia C.B. Chondrilla secunda, Matth. Cast. Condrilla prima, Lacu. Chondrylla latifolia cœrulea, Tabernæmontano.

Κολόκυνθα. CUCURBITA. CAP. CXXVII.

CUcurbita esui apta. Cruda, trita illitu tumores & abscessus mitigat. Ramenta ejus infantibus, contra capitis ardorem, quam syriasin vocant, in syncipite illinuntur: oculorum inflammationes, podagrasque refrigerant. Succus è ramentis tusis per se, aut cum rosaceo infusus aurium doloribus auxiliatur: adustiones cutis in ardenti febre illitu adjuvat. Totius fervefactæ & expressæ succus, cum melle exiguo & nitro potus, alvum leniter resolvit. Vinum in cucurbitam recentem excavatam, infusum, si mistum sub divo teneatur, potum alvum lævigabit.

CUcurbita sativa, quæ per æstatem in cibum frequentissimè vario sumitur apparatu, in triplici censetur genere, nempe

II. CVCVRBITA LAGENARIA.

III. CVCVRBITA MAJOR SESSILIS.

IV. CVCVRBITA INDICA.

nempe longa, rotunda & sessilis. Sed quanquam Cucurbitæ inter se forma dissimiles habeantur, non tamen propterea viribus & natura sibi invicem repugnant. Siquidem (ut Columella tradit, & Plinius refert lib. 19. cap. 5.) forma varia in cucurbitis arte, & mangonio fieri facilè potest. Nam semina: quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas supradictis, quæ in medio, rotundas: quæ in lateribus, crassas, breviores ac sessiles, aptissimas quidem ad recipiendum tum vinum, tum oleum, tum alios quoslibet liquores, urceorum, & cadorum vice. Si verò cordi sit, ut fiant corpore vastiores, de media cucurbitæ parte semen inverso feratur cacumine. Sed diligenter custodiendum est, ne eo mulieres accedant: namq; earum contactu facilè elanguescunt incrementa virentium: tantoq; magis, si eis fluxerint menses: tunc enim solo oculorum intuitu tenellos enecant fœtus. Quæ autem ad semina servantur, è primo seligantur proventu, pendeantq; in sua vite ad hyemem usq;: deinde sublatæ insolentur, aut ponantur in fumo, donec penitus siccescant: aliter facilè earum semina, ascita putredine, depereunt. Amant Cucurbitæ mirum in modum aquas: nam si propè in patens vasculum aqua subjiciatur, à quinq; vel sex digitorum intervallo, ante posterum diem adrepentes cognoscentur descendisse. Sine semine nascentur, si per triduum antea, spargenda semina oleo sesamino macerentur. Hederaceis virescit cucurbita foliis, sed amplis admodum & subcandicantibus: flagellis sarmentosis, angulosis & humirepentibus. Verùm ubi adminiculum nacta fuerit, illud facile comprehendit claviculis: quibus arbores & pergulas scandit, iisq; sese implicat. Flores illi albi grandioresq;, & in stellæ ferè modum divisi, verùm perpauci frugiferi. Nascuntur hi facile, conceptu sub ipsis extuberante. Fructus edit magnos, qui quidem in uno genere longi, in altero rotundi, & in altero sessiles visuntur: verum omnes in magnam extuberant molem. Seruntur passim in hortis, & circa sepimenta. Sunt & alia Cucurbitarum varia genera Italiæ peregrina, quæ diu per hyemem recentes asservari possunt. Ferunt has ab occidentalibus Indiis in Italiam venisse: unde Indicæ à pluribus vocitantur. Sed jam diu Italico solo proveniunt. Harum varia habentur genera, magnitudine, facie & colore differentia, referunt tamen omnes Melopeponum effigiem. Sed aliæ magnæ, imò maximæ, ventricosaq;, aliæ parvæ, aliæ mediocres, & aliæ oblongæ, aliæ rotundæ, vario colore, quæquidem omnibus notiores sunt, quàm à me describi debeant. Crescunt foliis nostratibus longè majori-

Cucurbitæ historia.

Cucurbitæ Indicæ mentio.

majoribus, firmioribusq; asperis & rigenti pediculo adnexis, vitiginea facie. Sarmenta illi crassa, anguloſa, aſpera hirſutaq;. Ea humi repunt, longo admodum tractu, atq; etiam ſcandunt, & pergulas & attegias opacant. Flores magni, lilii ferè effigie, aureo colore. Fructus decerpuntur Autumno, & aſſervantur hyeme tota in culinis. Semen in ventre condunt magnum, amygdalini nuclei figura, in quo nucleus concluditur dulcis & ſuavis. Sapor iis ſubdulcis, non ut noſtratibus uſq; adeò inſipidus: verùm guſtui inſuaves ſunt, niſi præcipuis condimentis ſaturentur. Vulgarium cucurbitarum folia recentia jumentis illita affrictaq; muſcas abigunt. Eadem mammis puerperarum adhibita, lac ſiccant. Oleum quod è cucurbitarum floribus paratur, in eo diutius inſolatis, renum calores inunctum extinguit, & capitis dolorem ex calida cauſa ortum ducentem & præſertim febrientibus. Arida cinis ambuſta, & pudendorum ulcera ſanat. Eſtur paſſim æſtate in cibis cum juſculis elixa, tum quoq; in oleo aut butyro frixa, farina prius circumlita & acerbæ uvæ ſucco aſperſa. Cucurbitæ facultates ſcriptas reliquit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamentorum his verbis: Cucurbita humidæ frigidæq; temperaturæ eſt, utraq; qualitate ſecundi ordinis. Quocirca ramentorum ejus ſuccus ad aurium dolores cum phlegmone junctos, cum roſaceo utentibus utilis eſt. Sic tota quoq; illita calidas phlegmonas mediocriter refrigerat. Comeſta autem humida eſt, & ſitim propellens. Et libro 2. de alimentorum facultatibus: Cucurbita, inquit, cruda cibo inſuavis eſt, ſtomacho perniciosa, & concoctu planè inexpugnabilis: adeò ut ſi quis alterius cibi inopia ingerere eam compellatur, ceu quidam jam auſus eſt, pondus cum algore ventriculo incumbere ſit ſenſurus, ſtomachumq; evertet, & ad vomitum concitabit, quo ſolo ab urgentibus ſymptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur, aliaq; ex fugacibus complura, aut mox quam elixata eſt, aut frictam in ſartagine, aut aſſam omnes homines eſſe conſueverunt. Cucurbita verò, de qua dicere cœpimus, elixa nullam evidentem ſaporis qualitatem habet: niſi quis eum quoq; ſaporem nominare velit, qui neq; acris neq; ſalſus eſt, nec acerbus, nec amarus, nec id genus quippiam manifeſtè repræſentat, veluti nec ipſa aqua. At hujuſmodi cuncta communi nomine omnes ἄποια, id eſt, qualitatis expertia vocitare ſolent (Latini fatua aut inſipida dicunt) quoquo modo nos quoq; clavioris doctrinæ gratia appellabimus. Talis ergo cùm ſit cucurbita, non immeritò varios apparandi modos admittit, utpote quæ in medio omnis exceſſus conſtituta eſt, obidq; ad quemvis exceſſum ex æquo duci poteſt. Proinde cucurbitaq; quantum in ſe eſt, humidum frigidumq; corpori alimentum præbet, omnium humidorum ciborum ratione: qui ſcilicet citra adſtrictionem tales ſunt. Nec ſanè infeliciter concoquitur, modò non antevertat corruptio. Nam ea illi ſolet nonnunquam accidere, cùm aut vitiosè fuerit præparata, aut pravos humores in ventriculo acervatos offenderit. Eſt aliquando ob nimiam in eo moram: quod altis quoq; omnibus fugacibus, quæ humido ſunt temperamento, evenire ſolet. Nam in ventriculo corrumpuntur & ipſi, ni celeri deſcenſu id mali effugiant. Quemadmodum ergo cucurbita pura, & ut in ſe ipſa eſt, ſuccum in totum corpus alendi gratia digeſtum, expertem qualitatis guſtabilis obtinet: ita cùm alicui vehementem habenti facultatem fuerit juncta, facilè illi adſimilatur: ut ſi cum ſinapi ſumatur, ſuccus ex utroq; in membra diffuſus, acris efficietur cum manifeſta caliditate. Eadem ratione ſi cum ſalſo quopiam eſitetur, ceu nonnulli in patinis cum ſalſamento inſtruunt, ſalſum in corpore humorem generabit. Eſt porrò ſic apparata cibus longè ſuaviſſimus, ſi ſalſamentum ex ponticis illis fuerit, quæ σύκαμινα appellantur. Quòd ſi cum malis cotoneis elixa, deceuterq; condita fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. Aſſa autem, vel in ſartagine frixa, ut propria permultum humiditatis deponit, ita reliqua ejus pars nullam ſibi valentem vim adſciſcit, uti nec cum in jure ſimplici paratur. Cæterùm ob aqueam qualitatem ſibi innatam, non imeritò origano jungi gaudet. Quæcunq; enim talia ſunt, acribus aut acidis, auſteriſve aut ſalſis permiſcere ſaporibus poſtulant, ſi quis & cum voluptate ea ſumere, & nauſeam cupiat evitare. Cucurbitæ Indicæ cùm ſubdulci ſint ſapore, crediderim primo exceſſu refrigerare, & humectare ſecundo. Cucurbita Latinis dicta, Græcis κολόκυνθα ἐπώνυμος, appellatur: Arabibus Haraba, Heara ſeu Carba: Italis Zucca: Germanis Kürbs: Hiſpanis Calabazza: Gallis Courge, urle ſive Cauſſe. Cucurbita Indica, Italis Zucche Indiane, oltramarine.

Cucurbitæ vires Matth.

Cucurbitæ facult. ex Gal.

Nomina.

Cucurbita è concurvatu dicta, quòd facilè, ſi quid obſtiterit, quò minus extendatur, incurveſcat. I. Cucurbita oblonga flore albo folio molli. C. B. Cucurbita fructu longo, Trag. Cucurbita oblonga, Fuch. Cucurbita anguina & oblonga, Dod. gal. Cucurbita longo fructu, Cord. in Dioſc. Cucurbita cameraria, Cord. in hiſt. Cucurbita ſive Zuccha omnium maxima anguina, Lob. Cucurbita longior, Dod. fol. Cucurbita longa, Tab. Caſt. Cam. Cucurbita cameraria longa Lugd. Cucurbita ſativa longa, Cæſ. II. Cucurbita lagenaria flore albo, folio molli C.B. Cucurbita, Brunf. Cucurbita minor, Fuch. Dod. gal. Cucurbita plebeia, Cord. hiſt. Cucurbita lagenaria, Lob. Caſt. Cucurbita lagenaria minor, Tab. Cucurbita prior, Dod. fol. Cucurbita cameraria minor, Lugd. III. Cucurbita major ſeſſilis flore albo C.B. Cucurbita cujus fructus in orbem collectus intumeſcit, Trag. Cucurbita major, Fuch. Cucurbita cameraria major Dod. Gal. Lugd. Cucurbita lato & ſeſſili fructu. Cord. in Dioſc. Cucurbita latior, Dod. fol. Zuccha major rotunda, Cord. hiſt. Cucurbita rotunda, Caſt. Cæſalp. Cucurbita lagenaria major, Tab. Matthiolus una figura omnes expreſſit, Cucurbitę titulo, in longam, rotundam & ſeſſilem diſtinguens, quem ſecutus eſt Lacuna & Caſt. IV. Cucurbita major rotunda, flore luteo, folioq; aſpero. C.B. Cucurbita Indica, Matt. Caſt. Tab. Cucurbita, Zucca marina Italis, Geſ. hor. Cucurbita rotunda, Cæſal. Cucurbita Indica rotunda. Lugd. Cucumis ſeu Zucco marinus, Trag. Cucumer marinus, Fuchſ. Lon. Pepones rotundi, Dod. gal. Pepo rotundus minor, Dod. fol. Varia hujus ſunt genera, quæ magnitudine variant, earum namq; quoddam genus, quod vix utriſq; ulnis complecti licet: colore etiam differunt, ſunt croceo, luteo, citrino.

Σικυος ἥμερος. CUCUMER SATIVUS. CAP. CXXVIII.

SAtivus Cucumis alvo & ſtomacho perquam utilis habetur: refrigerat, qui corruptionem non ſentit: veſicæ prodeſt: olfactu revocat, quos animus liquerit. Semen modicè urinam movet: cum lacte aut paſſo veſicæ exulcerationibus ſubvenit. Illita cum vino folia, morſus canum ſanant: & epinyctidas, cum melle. Peponis caro in cibis urinam cit: inflammationes oculorum illita ſedat. Ramenta ejus contra aduſtionem infantium, quam ſyriaſin vocant, ſyncipiti imponuntur: fronti admota oculorum fluxiones avertunt. Succus cum ſemine, adjecta farina ſiccatus in ſole cogitur in ſmegmata, quæ faciem repurgant & nitorem afferunt. Radix ſicca & ex hydromelite pota, drachmæ pondere, vomitionem movet. Si quiſquam moderatè ſecundum cœnam vomere cupiat, geminis obolis ſit contentus. Sanat quoq; illita cum melle, ulcera concreta in modum favi, quæ ceria vocant.

I. CUCU-

I. CVCVMERES. II. CVCVMERES LONGI.

QUanquam Græci (ut Galenus est auctor lib.2. de alimentorum facultatibus) omnia tam Cucumerum quàm Melopeponum genera Pepona nominant, peculiariter tamen οὐκυος nomine, quo præsens caput inscribitur à Dioscoride & Galeno 2. libro de alimentorum facultatibus statim post Pepones & Melopepones, id tantùm omnes ferè comprehendi volunt, quod Latinis Cucumis appellatur. Verùm non ob id planè decerni potest, an hic reddat Dioscorides nostratis Hetrusci Cucumeris vires, qui aliis Italiæ populis Anguria vulgò nuncupatur, an alterius, qui propriè Insubribus, & Venetis Cucumis dicitur, Hetruscis verò Citrulus, omnibus notissimus. Planta est sarmentosa, humi repens, foliis vitigineis, asperis scabrisq; flagellis pariter scabris atq; rigentibus: flores edit melinos fructu subipsis extuberante, qui tandem in longum protensus citrei mali modo viridi primum sit colore, & dum matureścit flavo cortice verrucis scatente: seritur passim ab olitoribus in hortis. Siquidem non ex Dioscoride modò, sed nec ex aliis veteribus hactenus quenquam reperi, qui Cucumis Græcis propriè οὐκυος appellatus, notis ullis repræsentet. Sed quòd Græci οὐκυος vocabulo nostratem Citrulum & Insubrium Cucumerem significent, facilè conijci potest ex ipso Dioscoride: quippe qui lib.4. Cucumerem sylvestrem asserat fructu solo, quem oblongis glandibus non dissimilem parit, à sativo dissidere, cùm aliàs foliis, floribus, ac sarmentis sativum prorsus referat. Verùm cùm huic ille per omnia respondeat, quem nos Citrulum, alii verò Cucumerem dicunt, non possumus non libere pronunciare, Dioscoridem hic Citruli nobis vocati, non autem Anguriæ vires descripsisse. Quamobrem hac in historia apertè hallucinari Brasavolum putamus, quòd procul dubio existimaverit, veteres Græcos, præsertimq; Dioscoridem, οὐκυος appellatione Anguriam, vel Hetruscorum Cucumim repræsentasse. Quandoquidem assignatis jam rationibus accedit & Plinii auctoritas, qui lib.19. cap.5. Cucumeres, ait, in Italia virides, & quàm minimi: in provinciis quam maximi & cerni aut nigri. Placent copiosissimi Africæ, grandissimi Mœsiæ. Vivunt hausti in stomacho in posterum diem. Quod proprium est citruli nobis vocati, non autem anguriæ vulgo Insubribus appellatæ. Anguriæ enim in Italia in magnam extuberant molem: & cum aqueæ sint substantiæ ac prædulces, quamaturitatem sensere, ingestæ facilè à ventriculo labuntur, quod nostratibus citrulis, & Insubrium cucumeribus non evenit. Nam cum glutinoso, frigidoq; succo referti sint, ob idq; concoctu perquam contumaces habeantur, non nisi post longum tempus à ventriculo descendunt. Ad hæc (ut citato loco subdit Plinius) Cucumeres in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Atq; iidem in tantum odere oleum, ut si è vite pendentibus vas olei subjiciatur, adeò refugiunt, ut in hamum curventur: quod anguriis, quæ sphæricam formam referunt, minimè evenire posse comperio. Videmus præterea Citrulos nostrates adhuc florentes in fistulas conjectos mira longitudine crevisse. E quorum semine qui postmodum orti sunt, eandem retinuerunt formam, adeò ut in vite pendentes anguium modo contorti viderentur. Non enim differunt tota sua facie altero nisi in fructu, qui longus est, & serpentis modo curvus, striis per longitudinem protensis. Seruntur in hortis & præsertim in Apulia. Servantur Cucumeres, (ut Plinius auctor est) usq; ad alios penè proventus: & id quidem non solùm muria sit, sed & scrobe opaco in loco arena substrato, fœnoq; ficco operto, ac deinde terra obruto: ita enim virides servari tradunt. Hyemem odere omnes, & frigora: die sexto vel septimo à satione prodeunt. Tenerrimi autem ac jucundissimi fient, si semen ante sationem lacte fuerit maceratum. Qui verò præcoces habere volunt, confecta bruma, stercoratam terrã in cophinis habeant, ibiq; semen condant, & modicum præbeãt humorem: deinde cùm enata semina fuerint tepidis dieb. & insolatis, juxta adificia sub dio ponãt, & omnia à vento protegãt. Cæterũ frigoribus, ac tempestatib. sub tectũ referãt, idq; tamdiu faciãt, quousq; æquinoctiũ vernũ conficiatur. & nulla amplius reliqua sit pruinæ suspicio. Postea totos cophinos dimittant in terrã, sic n. præcoces fructus habebũt. Recens cucumis in tenues particulas sectus & impositus, quascunq; inflãmationes sedat, quinetiã in ardentib. febrib. aridit atẽ linguæ aufert, si frequẽter in ore retineatur. Quid autẽ veterib. fuerint, quidve nobis sint Pepones ac Melopepones, nõ equidẽ facilè ausim decernere: etsi nõ desint qui

Cucumeris consideratio.

An de Citrulo, an de Anguria, intelligen. Dioscorid.

Brasavolus reprehenditur.

Plinius de Cucume.

Cucumeris vires.

Peponũ & Melopeponũ confid.

Melopepones Gale. an noſtri Melones.

qui dicant Melopepones Galeno lib. 2. de alimentorum facultatibus, communes noſtros Melones eſſe: Pepones verò, quos in eo genere Veneti corrupta inde voce vulgò Pipone vocant. Verùm enimvero cùm aſſerat Galenus, quòd pars intima carnis ſemen incluſum tangens, cùm in Peponibus edendo non ſit, in Melopeponibus paſſim ab hominibus manditur, mihi animum adeò dubium reddit, ut aliquid in hac re certi ſtatuere nequeam, neq; invenire poſſim, quid Pepones & Melopepones Galeno extiterint. Quippe quoniam utriuſq; generis, tam ſcilicet Peponum, quàm Melopeponum carnea pars ſemen continens eſtur, & non eſtur, prout fructus ij plus, minusve maturitatis fuerint adepti: nam utriuſq;, cum ultimam ſenſerint maturitatem, id ſupremæ carnis unà cum ſeminibus in medium fructus concidit, quod cum evanidum, & inſuave reperiatur, nuſquam comeditur. Quod tamen utriuſq; minus maturis non evenit: eaq; propter extractis prius ſeminibus eſtur tota eorum caro. Hac igitur tametſi me (ut dixi) dubium reddant, inclinat tamen animus ad credendum, per Melopepones Galenum noſtrates Melones intellexiſſe, ſi modò ipſe eorum unquam habuit notitiam. Dixi ſententiam meam, quam iis ruminandam relinquo, qui Vipereo ore non ſunt. Siquidem nihil tam dulce, tam ſuave, tam bonum, tamq; proficuum reperitur, quod venenatis labiis non amareſcat. Caterùm quid per Pepones intellexerit, nihil prorſus (ut ingenue fatear) quod proferam, hactenus habeo. Veruntamen cum illis mihi non facilè convenit, qui Venetas Piponas dictas Galeno Pepones eſſe exiſtimant. Minus adhuc illis aſſentior, qui Pepones Angurias eſſe dicunt. Namq; Serapio cùm primùm ex Galeni auctoritate de Peponibus & Melopeponibus diſſeruiſſet, dein peculiare de Anguria caput fecit, quam Arabica lingua Dullaba nuncupavit. In cujus reddendis viribus nullum affert Græcorum teſtimonium, ſed tantùm ſuæ gentis auctoritatibus innititur. Hinc facilè adducor, ut credam Angurias veteribus Græcis penitus ignotas fuiſſe. Eas equidem nunquam vidiſſe, vel non cognoviſſe demonſtrat Fuchſius medicus clariſſimus, quippe qui ſuis de ſtirpium hiſtoria commentariis non ſine magno errore putat cucumeres, quos Citrulos Hetruſci nominant, angurias eſſe. Nam etſi Hetruria angurias vocitet cucumeres, non tamen contrà cucumeres vulgares vocat angurias, ut perperam, meo quidem judicio, Fuchſius & intellexiſſe, & ſcriptis mandaſſe videtur. Sed ad noſtros PEPONES *jam venio, qui tametſi notiores ſint, quàm à me explicari poſſint, non ob id tamen eorum hiſtoriam mihi haud deſcribendam putavi. Serpit itaq; melopeponum, aut peponum planta (liceat nobis eos quovis modo appellare) longis ac viticulosis ſarmentis cucumeris modo, folio vitigineo, minoribus tamen inciſuris, ſcabris hirſutiſq;, floribus luteis, fructu grandi, humani capitis inſtar & ſæpe longè majori, cortice cartilagineo. Non omnibus idem eſt color: Namq; alij herbaceo ſunt colore, alij pallido, nonnulli flavo, quidam albo, pleriq; cinereo. Sunt qui tota cute textura quadam reticulari, magno naturæ artificio proveniant. Striati ferè ſunt omnes, prominentibus circumquaq; ſecundum longitudinem toris, in vertice & umbilico cocuntibus. Interna pulpa guſtui ſuavis, verſicolor tamen: in altero enim genere rubet, in altero albicat, aut ex albo rufeſcit. Qui præſtant (plurimi ſunt, qui nulla commendantur gratia) præter odoris jucunditatem, dulces & ſuaves ſunt: ſemen in utero gerunt copioſum, oblongum, albo contectum putamine, in quo dulcis concluditur nucleus. Gaudent lato & aprico ſolo, ac etiam libertate, qua poſſint ultro vagari. Seruntur in hortis & agris. Rigari volunt, ubi pluviæ defecerint: ubi verò fructus concoqui cœperunt, pluviæ iis adverſiſſimæ ſunt, iis enim triſtantur, & ignavi inſipidi & ingrati redduntur. Atqui mirum ſanè eſt ut inter complures, qui ex eadem proveniunt planta, pauci præſtent, cæteris inſuavibus redditis. Bonitatis indicium præbent, qui odoratiores habentur, quibuſq; craſſior fuerit pediculus, quin etiam ponderoſitas præſtantiæ argumentum eſt. Sunt qui roſarum, qui moſchi odorem ſpirent, olitorum mangonio, ſeminibus ea parte, qua germinant, parumper apertis, & in roſacea ſtillatitia aqua maceratis, quæ moſchum exceperit. Eſt & genus, quod tota ferè hyeme aſſervatur, poſtquam decerptum eſt, flavo colore, hos Hetruſci Melle, ſaccharove condiunt, citriorum pomorum more. Vertere quoq; mulieres melopepones in ſuum uſum formæ concinnandæ gratia. Iis itaq; in particulas ſectis, Ari & bryoniæ radices addunt, quinetiam limonium ſuccum, conjiciunt q; in alembicum: deinde caprilli lactis id addunt, quod hæc omnia ſuperet, & in aqua ferventis balnei diſtillant, & aqua, quæ fluxerit, faciem concinnant. Semen in medicamentis ſuum quoq; habet uſum. Cremor enim ipſius lacteus febrientibus utiliter propinatur ex hordeacea ptiſana: ſiquidem non ſolùm refrigerat, ſitimq; extinguit, ſed oppilationes tum jecinoris, tum vaſorum expedit & urinam provocat. Datur item tuſientibus, tabidis & marasmo affectis, ac etiam in urinæ ardoribus, additis vesicariæ paſtillis, aut dulcis radicis ſucco, mumiæ momento & gummi Arabici, & tragacanthæ nonnihil: valentius tamen proficit, ſi accedat ſeminum papaveris cremor, & baccarum Halicacabi, & malvæ decoctum. Sed de peponibus & melopeponibus noſtris hactenus. Reliquum nunc eſt, ut de Anguria quam Dullaba appellat Serapio, quoq; differamus. Eſt itaq;* ANGURIA *planta, folia ferens colocynthidis medicamentoſa, majora tamen, aſpera & per ambitum diviſa: caulem ſarmentoſum, humi repentem, ut cucumis & pepo. Florem edit aureum, fructum magnitudine mirum in modum extuberantem ponderoſum ſubrotundumq;. Cortice lævi, herbaceo colore, maculoſo tamen & ea parte, qua humi jacet, albicante, carne intus humida, aquoſa, in quibuſdam prædulci, in nonnullis autem ſubacida, inſipidave ſitiq; extinguendæ perquàm idonea. Semen concludit latum, peponum duplo majus, cucurbitæ paulo minus, cortice ſolidiori & nucleo grandiore. Eſt quoq; ſeminis in colore differentia, quòd uni nigrum, alteri rubrum innaſcatur. Seritur in hortis & viridariis ac etiam in agris. Decerpitur fructus, & diu quoq; aſſervatur in horreis. Tritici enim acervis inſidens, non ſolùm à putredine tuetur, ſed coquitur, ſi immaturum decerpatur. Frigidus eſt, & humidus, ordine ſecundo. Siti arcendæ aptiſſimus. Quo fit, ut Itali ar-*

dente

III. MELOPEPONES.

Fuchſii error, Cucum. Anguria credentis.

Peponũ hiſtoria.

Fucus ex peponib. ad decorandas fœminas.

Peponũ vires.

Angurię mentio & hiſt.

IV. ANGURIÆ.

dente Syrio ejus pulpa interna ſe refocillent. Confert aduren-
tibus febribus, & linguæ aviditati quàm maximè. Acutos
humores vincit, & iis præſertim auxiliatur febrientibus, qui
humorum malignitate magis, quàm abundantia ſcatent. Si-
quidem Anguria (ut Serapioni placet) alvum in principio for-
titer non citat: ideoq; illis convenit, qui tenuis & imbecillis ſunt
temperamenti, macri & exangues: etenim iis alterantibus
magis opus eſt, quàm ducentibus humores, verùm quamvis
id effici poſſit acidis medicamentis, inſipida tamen, quæ non-
nullam dulcedinem habent (ut Anguria) hiſce in caſibus lon-
gè magis conveniunt. Impoſſibile enim eſt, quin acida, & quæ
cum ipſo aceto parantur medicamenta, incidant & attenu-
ent. Id quod imbecillia corpora, macra & exanguia, haud
quaquam ſuſtinere queunt, quòd ejuſmodi acidæ potiones ma-
ciem augeant, & ventriculum lædant. Atqui etiam ubi quiſpi-
am acida adſtringentia propinaverit, impoſſibile quidem vide-
tur, ut non obſtructiones augeantur, ſi ea in jecinore & ejus
meatibus exiterint. Etenim acida & adſtringentia medi-
camenta exiccant, & nihil prorſus humectant. Porrò inſipida
& quæ craſſæ ſunt ſubſtantiæ, quibus aliqua (ut in Anguria)
dulcedo inſit, ſuo quidem temperamento humectant ac ſimul
refrigerant, generantq; in ipſo jecinore ſanguinem aquoſum,
qui flavæ bilis fervorem & malitiam coërcet, tam in jecinore,
quàm in venis. In calidis regionibus Anguria ſuavior provenit,
ideoq; circa Romam, in Campania, Apulia, Calabria & Sici-
lia, præſtantiores habentur, & mole vaſtiores. Cucumeris vi- Cucume-
res memoriæ prodidit Galenus lib. 8. ſimplicium medicamento- ris vires
rum, his verbis: Cucumis eſculentus maturus quidem tenuioris ex Gal.
eſſentiæ eſt: qui verò immaturus eſt, craſſioris. Sed & abſter-
gendi & incidendi facultate participant: quare & urinam
movent, & corpus ſplendidum reddunt: ac magis quoq; ſi quis
ſemine arefacto, contuſoq; atq; cribrato, vice pulveris abſterſorii utatur. Superat in eis humida, frigidaq; temperies,
non tamen magnopere, ſed quaſi in ſecundo cenſetur ordine. Attamen ſi quis aut ſemen, aut radicem arefaciat, haud
etiam humidæ fuerit naturæ, ſed jam deſiccantis, idq; in primo quodammodo ordine, aut etiam in ſecundo incipiente.
Eſt & in iſtis major abſtergendi facultas, quàm in fructus ipſius carne. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus idem de Cu-
cumeribus ita ſcribit: Urinam quidem & ipſi, quemadmodum pepones, cient, ſed minus quàm illi, quòd ipſorum ſub-
ſtantia minus eſt humida: ideoq; non facilè, ut illi, in ventriculo corrumpuntur. Ergo quibus cucumeres bene concoquere
datum eſt, dum in hoc ſiſti, intrepide, affatimq; in ſe explent, longi temporis tractu, gelidum & utcunq; craſſum humo-
rem in venis acervari contingit, qui per eam, qua venæ funguntur, concoctionem, haud facilè in probum ſanguinem po-
teſt converti. Proinde omnibus pravi ſucci eduliis, quantumvis probè à nonnullis conficiantur, abſtinere in totum conſulue-
rim. Clam enim ſenſimq; poſt longum tempus pravus in venis ſuccus ex ipſis ſuggeritur atq; accumulatur: qui vel levicu-
la putredinis arrepta occaſione, febres ſæviſſimas, & mirè contumaces excitabit. Et paulò antea de Peponibus ſcribens:
Univerſa (inquit) peponum natura frigidior cum larga humiditate exiſtit: habent & quandam abſtergendi vim: ideoq; Peponū
urinam cient, & deorſum expeditius, quàm cucurbita melopepones rapiuntur. Quod porrò abſtergant, diſcere licet ſor- vires ex
didam cutem defricando. Quamobrem etiam maculas calore ſolis factas, & lentes faciem occupantes, atq; in ſuperficie Galen.
alphos extergere poſſunt. Sed ſemen, quod in eorum veluti carne continetur, ad hoc efficacius, adeò ut renibus etiam cal-
culo infeſtatis ſit accommodatum. Gignit pepo in corpore vitioſum humorem, potiſſimum quando non probè concoctus fue-
erit. Tum verò morbum etiam, qui cholera dicitur, inducere conſuevit. Etenim priuſquam ad corruptionem pervenit, vo-
mitioni quoq; idoneus eſt: largiusq; ingeſtus, niſi quis aliquid eorum, probi quæ ſunt ſucci, ſupermandat, omnino vomitum
concitabit. Et de Melopeponibus agens: Melopepones (ait) & minus humidi quàm pepones ſunt nec adeò pravi ſucci: mi- Melope-
nus item urinam provocant, tardiusq; deorſum deſcendunt. Ad vomitum verò excitandum non eandem vim peponibus ponum
obtinent, ſicut nec celeriter adeò ut in ventriculo corrumpuntur, cum pravus humor in eo collectus fuerit, aut alia qua- facultas
piam corruptionis cauſa ipſum prehenderit. Cæterùm tametſi in juvando ſtomacho autumnalibus fructibus longè ſunt ex Galen.
inferiores, haudquaquam tamen ei, ut pepones, officiunt. Hæc ille. Cæterùm prætermittendum mihi non duxi, quin legen-
tes admoneam, eſſe impoſtorem, qui me redarguat, quòd ſcripſerim, hoc nomen σίκυος cucumerem tantùm deſignare, quòd
revera id generale ſit nomen omnium horariorum fructuum videlicet peponum, melonum, cucumerum, anguriarum, &
cæteroruvi generis ejuſdem. Utq; hæc comprobare videatur, Galenum adducit libro ſecundo περὶ τροφῶν δυνάμεως, quippe
qui ſcribat, negare medicos nonnullos, fructum, qui pepon dicitur, ſimpliciter appellandum πέπονα, ſed cum additione
σικυοειδέα, id eſt, peponem cucumeralem, ac ſi πέπων ex genere τῶν σικύων eſſet. Id quod minimè Galenus affirmavit, ſed
potius reprobavit his verbis: Medici quidam non ſimpliciter nominare voluerunt peponas, ſed totum id σικυοειδέα no-
minare oportere contenderunt. Nos verò in præſenti ſermone de ejuſmodi non laboramus, ut quæ ad medicinam nihil con-
ferant: multò enim ſatius eſt, rem dilucide interpretari, quàm hujuſmodi anxia diſquiſitione doctrinam obſcurare. Tum
porrò clariſſimè explicabimus, cùm vocabula vulgò maximè uſitata eligentes, ipſorum ſignificationem ſervaverimus: hæc
ille. Quibus palam eſt, nebulonis ipſius impoſturam, ſibi longè magis adverſari quàm mihi: nunquam enim negavi, no-
men σίκυος ad illa omnia generaliter referri poſſe, ſed dixi peculiariter Dioſcoridi vulgarem tantùm cucumerem deſigna-
re, quemadmodum quoq; Galeno, apud quem nuſquam me legiſſe memini, nomen σίκυος aliud deſignare quàm cucume-
rem. Ideoq; de cucumeris alimento ſcripturus eodem libro, poſtquam de Peponibus & Melopeponibus egit περὶ σικύου, id eſt,
de cucumere, quos alio nomine appellare non potuit, peculiare caput inſtituit. Id quod etiam fecit lib. 8. de ſimp. medic. fa-
cultatibus ubi de domeſtico, & ſylveſtri cucumere egit. Σίκυος ἥμερος Græca voce cucumer ſativus Latina vocatur: Arabi- Nomina.

ca Caathe seu Chethete: Italica Cocomero, Hetruscis Cedruolo: Germanica, Cucumern: *Hispanica, Cogombro: Gallica Cocombre. Cucumis longus, Italis Cocomero serpentino: Hetruscis, Cedruolo longo. At πέπων Græcis, Pepon item Latinis appellatur: Mauritanis Batheca seu Bathiecha: Italis Mellone, Hetruscis, Pepone: Germanis,* Pfeben und Melon: *Hispanis, Melon: Gallis, Melons. Anguria ita & Latinè nominatur: Arabicè, Dullaha: Italicè, Anguria: Hetruscis Cocomero: Germanicè,* Gurchen: *Hispanicè Cogombro: Gallicè Cocombres.*

Cucumis, Varroni à curvore, quasi Curvimer dicitur: cujus genera duo notavit Theophrastus. 1. hist. 18. sativum & sylvestre: hujus verò tria, Laconicum, Scytalicum & Bœoticum: quem sequitur Plinius lib 19. cap. 5. I. Cucumis sativus vulgaris. C.B. Fuch. Cucumis sativus, Brunf. Matth. in icon. Dod. gal. (cui & Melopepon Galeni) Lon. Lugd. Cast. Cucumis, Trag. Tab. Cucumis vulgaris, Dod. fol. Cucumeres, Matth. Lacu. Cucumer sativus, Cord. in Dioscor. Cucumeres sativi & esculenti, Lob. Citreolus vulgo, Cæsalp. Fructus maturus habetur subluteus, totus etiam albus: totus viridis. Variat magnitudine quoq; & forma. II. Cucumis flexuosus, C.B. Cucumeres longi, Matth. Cucumis anguinus, Lacun. Lugd. & Taber. Cucumis anguinus flexuosus, Lob. Cucumis longus, Matth. 4. Lug. qui duas habet figuras. Cucumis oblongus, Dod. fol. Cucumis sativus secundus, Cast. Citreolus alter, Cæsalpin. Hujus species habetur fructu cubitali. III. Melo vulgaris, C.B. Melo, Brunf. Trag. Matth. ital. & edit. 2. Tab. Dodo. fol. cui & Melopepo vulgi. Pepo, Matth. in icon. Cast. Lugdun. Pepones, Fuchs. Melopepones, Matth. Gesn. hort. Lac. Lon. Lugd. Melocucumis veterum, Cord. hist. Cucumis Galeni & antiquorum, Dod. gal. Melo vulgi, Lob. Cæsalp. Magna est fructus varietas, ut qui oblongus, modicè rotundus vel depressus: quandoque major, quandoque minor: cortex asper, rugosus, tuberosus, aliis lævis: viridis, cinereus, pallidus, varius, pulpa aliis russa, candida virensque, quibusdam suavior, quibusdam moschi odore: sunt æstivi, hyberni: Americi Italis Zatte dicti: Neapolitani gymnospermi dicti: sunt denique & pilosi. Sed genera hæc Cucumerum, Melonum, Melopeponum, Peponum & Anguriarum, ordine in Phytopinace recensuimus, quæ omnia hic non repetimus, cùm potissimum earum plantarum mentionem faciamus, quæ in Italia nunc observari possunt, de Germanicis namque Gallicisque plantis plurimis, hactenus non descriptis, ut & de aliis, ex professo in Historia acturi. IV. Anguriæ voce primus Aëtius usus videtur, cum aliàs Citrullus à Citreo colore dicatur: & ad Peponem Dioscoridis, Galeni & Plinii referri possit. Anguria Citrullus dicta, C.B. Citrullus, Trago. Gesn. hort. Lon. Tabern. Anguria, Matth. Lac. Cast. Dod. fol. Lugd. Cam. Cucumis Citrullus, Fuchs. Gesn. hort. Dod. gal. & fol. Cucumer vulgo, Cæsalp. Citrullus officinarum, Lob. Variat fructus, colore corticis, pulpæ & seminis: rarius sine semine reperitur.

LACTUCA. CAP. CXXIX.

Θρίδαξ.

LActucæ sativæ, quibus natura refrigeratrix inest, stomacho gratæ habentur, somnum conciliant, alvum emolliunt, lac evocant: verùm decoctæ magis alunt. Stomachicis illotas esse prodest. Epotum semen, assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, & veneri refragatur. Ipsæ verò frequentiores in cibo, claritati oculorum officiunt: inflammationibus & ignibus sacris opitulantur. Muria condiuntur. Cum in caulem exierunt, vim quandam nancisc̃untur succo, aut lacti sylvestris lactucæ similem.

LACTUCA SYLVESTRIS. CAP. CXXX.

Θρίδαξ ἀγρία.

a Carae. *κ) πάσων.* scilic. *κάρπων.* secundum omnem facultatẽ. Meum & Drag. *κ) πάσων.* i. secũdum omnem.

SYlvestris lactuca sativæ similis est, sed longior caulis & candidiora folia, graciliora & asperiora. Amaro gustu est & viribus *a* aliquantum papaveri similis: unde lacteum ejus succum aliqui meconio permiscuerunt. Aquam per alvum elicit, potus in aceto mulso succus ad duos obulos: argema, caliginemque repurgat: contra adustiones efficaciter illinitur, cum lacte mulierum. In summa somnum allicit, doloris levamentum præstat, menses trahit: contra scorpionum & phalangiorum ictus bibitur. Semen non aliter quàm sativæ libidinum imaginationes in somno amolitur, ac venerem arcet. Succus ad eadem valet, sed viribus infirmior. Reponitur in fictili novo lac ejus, antea, ut in aliis liquaminibus moris est, insolatum.

Lactucæ consider.

LActuca sativa herbarum ferè omnium vulgò notissima est. Cujus etsi plura ac diversa in Italia reperiantur genera, ut in hortis & olitoriis foris æstate tota conspici potest, non ob id tamen existimandum est, quòd ea viribus & facultatibus inter se differant: quanquam non negaverim ego, alteram alteri in cibis præstare. Eam siquidem, quæ conglobatis in orbem foliis crispa, teneraq; invenitur, quis neget majorem cum palato inire gratiam, quàm quæ dura, patula ac lacte scens habetur? Est etiam quam à lato caule laticaulem, & à rotundo rotundicaulem, & quam sessilem, quòd humi procumbat, appellaverint Græci. Nos verò in capitatam, rotundam & crispam dividimus. Differunt etiam foliorum colore, nam alia saturatè viridis est, alia subviridis, alia subcandicans, & quæ cruentis maculis sit respersa, quam è Cypro allatam ferunt. Crispa foliis exit crispis, Intybo majori similibus & per ambitum Laciniatis. Rotunda in orbem spargitur, rotundioribus foliis, tenerioribusq; unà sese stipantibus. At capitata seu sessilis, foliis parum à rotunda differt, sed in glomerum folia circumvolvuntur, & extuberant brassicæ capitatæ modo. Est & quartum quoddam genus, cui in cibis prima laus, Romanum vulgò vocatum, foliis majoribus, pinguioribus, viridioribusq;: id in ovatum caput extuberat, ubi in tacte ligetur, & cæteris tenerius albiusq; evadit, & præsertim si terra circumducatur ad cacumen usq;. Tenerescit enim hoc mangonio mirum in modum, & candidius & palato gratius redditur. Caulem edunt omnes albicantem, lacte pregnantem, & in summo brachiatum, foliis plenum, in acutum tendentibus, quæ senescentes amarorem contrahunt. Flores in rami musculorum cacuminibus prodeunt lutei, qui tractu temporis papposi effecti, in auram resolvuntur: semen omnibus oblongum in acutum desinens, colore non solum albo, sed etiam nigro. Nascitur quarto aut quinto die à satione, & adulta

Laticaulis & rotundicaulis.

Lactucæ genera.

Lactuca Romana.

I. LACTUCA CRISPA.

* II. LACTUCA CRISPA non capitata. *

III. LACTUCA FLO-rescens.

* IV. LACTUCA FO-liis Endiviæ. *

transponitur. Seritur passim ab olitoribus & ab aliis quibuscunq; in hortis. Lactucæ florescentis folia, quæ ad terram sunt, exoleta pauciorag; spectantur, caulis illi brachiatus, parvis foliolis, ipsisq; acuminatis refertus: floribus melinis non magnis qui in pappos evanescunt. Scatent ea horti ferè universi in fine Aestatis. Olim lactuca ultimis apponebatur mensis, ideoq; inquit Martialis ille Epigrammaticus:

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi cur nostras inchoet illa dapes?

Lactucæ vires Matthiol.

Lactucæ succus ex rosaceo fronti & temporibus illitus, non solùm febrientibus somnum conciliat, verùm etiam capitis dolorem mulcet. Gargarizatur idem utiliter ex punici mali succo, ad columellæ inflammationem. Testiculis illitus nocturnas pollutiones compescit, & seminis profluvium, & præsertim addito caphuræ momento, sed Venerem restinguit. Idem præstat eporum semen, è papaverini seminis cremore haustum, nec minus urinæ ardoribus opitulatur. Cavendus autem lactucarum usus suspiriosis, sanguinem excreantibus, pituitosisq;, sed iis maximè, qui procreandis liberis dant operam. Lactuca

LACTUCA SYLVESTRIS.

Lactuca sylvestris.

Lactucæ vires ex Galeno.

floreſcens, amaro percipitur gustu: quam ob causam abstergendi facultate non vacat, & præsertim lacteus ejus succus. Lacteus caulium liquor oculorum argemas & maculas delet, & vitia cutis emendat. Sylvestris in campestribus & incultis locis nascens, facilè dignoscitur, quòd caule, floribus, semine & folio sativam jam florei, & semina proferentem æmuletur: verùm gustu amarus est, & lacte copiosiore referta. Folio exit oblongo, hieracii majoris modo per ambitum laciniato, candidiore, graciliore, asperioreq; quàm domestica, quin etiam aculeato, postquam caulem ediderit, amaro gustu. Caulem emittit floreſcenti domesticæ quadantenus similem, & flores pariter similes. Abstergit ejus lacteus succus, & somnum conciliat, soporiferus etiam est, provocat & dejicit. Non desunt Pharmacopæi, qui è sylvestri lactucæ aquas per alembicum parant, quam deinde pro Intubi aqua vendunt, decepti superiorum myropolarum inscitia. Meminit hujus Theophrastus libro 7. cap. 6. de plant. hist. sic inquiens: Sylvestris lactuca folio brevior quàm sativa est, idq; consummatum aculeatur, & caule simili modo breviore perficitur, succum acrem ac medicatum habet. Nascitur in arvis. Lac ejus extrahunt per messem tritici, & purgare aquam intercurrem dicunt, & caliginem arcere ab oculis, & argemam auferre, cum lacte mulieris. Sativa (ut memoriæ scriptum reliquit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum) humidum est, frigidumq; olus, non tamen extremè (siquidem edendo non foret) verùm maximè secundum aquæ, ut sic dicam fontanæ frigiditatem: proinde ad calidas phlegmonas accommodum est, & ad parva & levia erysipelata: non tamen majoribus satisfacere idonea est. Est etiam edulium sitim arcens. At semen potu genituræ profluvium cohibet: quamobrem etiam iis, qui libidinosis somnis vexantur, datur. Sic & agrestis lactuca semen. Cujus quoq; colligitur succus, argema & caliginem expurgans: ad adstiones etiam cum lacte mulierum inungitur. Et lib. 2. de alimentorum facult: Pleriq; medicorum (inquit) reliquis omnibus hoc olus, ceu ficus autumnalibus fructibus, prætulerunt. Nam inter ipsa aliud melioris succi non invenias. Quod porrò nonnulli vitio verterunt, id in præcipuam ei laudem cedit: & si ita se re vera haberet, non modo nulli olerum, sed ne optimi quidem succi, ac maximi nutrimenti edulis esset secundum, nempe sanguinem ajunt lactucam generare: quidam non simpliciter sanguinem dicunt, sed multum addunt, multum sanguinem lactucam generare affirmantes. Verùm ii tametsi prudentius objiciant, longius tamen aliis à vero absunt: quanquam hoc ipsum, puta multum sanguinem procreare, non est quòd meritò quis damnet. Constat enim hujusmodi edulium laudatissimi succi censendum esse, quod plurimum quidem sanguinis, aliorum verò succorum nullum producere sit comparatum. Si verò, quia permultum è lactuca sanguinis congeratur, idcirco damnandam eam censeant, facillimè huic malo occurri potest: quippe cùm vescentibus, & liberalius exerceri, & ea parcius uti integrum est. Hæc ergo adversus eos, qui olus hoc non rectè vituperant, dixisse sufficiat. Illud porrò noviſse convenit, omnibus aliis oleribus pauciſsimum sanguinem, & vitiosum generantibus, ex sola lactuca non multum quidem nec vitiosum, haud tamen omni ex parte laudabilem gigni. Ut plurimùm quidem cruda ipsa vescuntur. Æstate autem, cùm in semen jam prorupturæ est, in aqua dulci præcoquentes, cum oleo, garo & aceto assumunt, aut cum aliquo ex condimentis obsoniisve, præsertim iis, quæ caseo constant. Pleriq; etiam antequam excauleſcat, in aqua elixa utuntur: uti ego jam facio, ex quo dentes mihi deteriores esse cœperunt. Nam amicus quidam meus cùm olere hoc è longo tempore me ut familiari cibo usum fuisse sciret, videretq; post mandi à me citra magnam molestiam non posse, coctura rationem indicavit. Etenim in juventute, quoniam assiduò os ventriculi bile efferveſcebat, æstus moderandi gratia lactucis utebar: cùm autem ad provectam ætatem perveniſsem, olus hoc contra quam in juventute, somnum jam studio & industria accersenti mihi, auxilio fuit. Quippe qui etiamnum juvenis lucubrandi gratia vigiliis dedita opera me assuefeceram, declinante jam ætate, ipsa ex se insomni, gravius hoc incommodo molestabar. Adversus quod unicum mihi præsentissimum remedium lactuca vesperæ commanducata semper fuit, Lactucæ sic Latinis: Θριδακῆς Græcis appellatur: Mauritanis Cherbas seu Chaus: Italis Lattuca: Germanis Lactuck: Hispanis, Lechuga aut Alfalfa: Gallis Laictue. Lactuca floreſcens, Italis Lactuca fiorita. Lactuca sylvestris, Græcis Θριδακῆς ἀγρία: Italis Lactuca salvatica.

Nomina.

Lactucam (quod copia lactis exuperet & lac augeat) sic dictam, dividimus in sativam & sylvestrem. Sativam in crispam, rotundam, capitatam, Romanam & Cypriam, quæ foliorum & forma & colore, ut & seminis candidi & nigri variant. I. Lactuca crispa, quæ capitata & non capitata est, illa est Lactuca crispa Matt. Lac. Lactuca sativa major quæ in caput coit, Trago, Lactuca capitata Lob. ob. Dod. fol. Cast. Tab. Gesn hor. Lactuca capitata, Cæs. Lactuca sessilis, Lonic. Lactuca. sativa sessilis. Lob. icon. Lactuca 3. & laconica Plinii, Dodo. gal. Lactuca rotunda, Lugdun. Quæ verò non capitata. II. Dicitur Lactuca crispa, Trag. Dodo. gal. & fol, Lugdun. Cast. Taber. Lactuca sativa crispa, Fuchs. Lactuca crispa non capitata,

tata,Lob.icon. Lactuca folio crispo,Cæsalpino. III. Lactuca sativa,Dod.gal.& fol.Lugd.Cord. in Dioscor. Lactuca florescens,Matth.Lacu.Lactuca sativa folio scariolæ,Lob.Lactuca,Ges.hor.Cæsal.Cam. Tabern. IV. Lactuca foliis Endiviæ,C.B. Lactuca secunda,Trag.Lactucæ quartum genus,Matth. Lactuca Intybacea,Taber. Hæc etiam crispatur. V. Lactuca sylvestris costa spinosa, C.B. Endivia,Brunf. Lactuca sylvestris prior,Trag. Lactuca sylvestris,Matth.Fuch.Dod.gal. & fol. Lacu.Lon.Cast.Cæsalp. Thal.Lactuca agrestis,falsò Endivia. Italis Serriola,aliis Scariola,Cord.in Dioscor.& hist. Endivia vulgatior officinarum,Lob.ob. Seris domestica,lactucina Dioscoridis,Lob.icon.

† Antiquus codex. μικρὰ πεγ. i. c. minor.

Γογγίδιον. GINGIDIUM. CAP. CXXXI.

GIngidium,aliqui lepidion. in Syria & Cilicia plurimum nascitur. Herbula est sylvestri pastinacæ similis,tenuior & † amarior: a radice parua,candicante,subamara. Olus hoc crudum,coctum,conditumve estur, magna stomachi utilitate: urinam cit. Decoctum ex vino potum vesicæ prodest.

a Meum & Drag. μίζαν πικρὰν. i. radicem amaram. Cat. ῥίζιον πικρίζον. i. radicem parvam amaram. Gingidii confinder.

*NOn potui vnquam eorum subscribere opinionibus,qui plantam Cerefolium vulgò vocatam, Gingidium esse censent, vt in aliis commentariis nostris antea editis disseruimus. * Huiusce sententiæ esse comperiuntur Ruellius & Fuchsius, viri clarissimi (licet ille non planè adstipuletur) nec non recentiorum alii, qui stirpium cognitionem profitentur,in hoc consentiunt, quod Gingidium ea sit herba, quam nos vulgò Cerefolio vocamus, illi verò Chærefolium. Veruntamen cùm hæc radice nitatur, quæ nihil amara sentitur, sed potius acris, & odorata, quemadmodum & folia, idcirco eorum opinionem non equidem (vt dicam quod sentio) probandam putaverim. Quinimo crediderim vel Gingidium hactenus in Italia non esse repertum, vel inibi non facilè oriri: præsertim cùm Dioscorides & Plinius asserere videantur, peculiare olus esse Gingidium tam Syriæ quam Ciliciæ hortis. * Quare & Fuchsii & Ruellii sententiam improbavimus. Nunc autem certò primùm animadverto, me hac in re haud esse hallucinatum, habita & inspecta legitimi Gingidii planta, quam è Syriâ allatam mihi misit Jacobus Antonius Cortusius, Patritius Patavinus, vir ut omni humanitate clarus, ita rei plantariæ indagator accerrimus, una cum altera planta peregrina, quam ipse Visnaga vulgò vocari significavit: cujus hic quoq; imaginem expressimus. Est itaq; GINGIDIUM pastinacæ sylvestri haud absimile, amarius tamen, caule ramoso, rotundo, sesquipedali, striato, subnigricante, geniculatoq;, umbella in cacumine alba, minoribus circumquaq; comantibus foliis: ipsisq; laciniatis: è floribus semen prodit, quo maturescente, umbella in sese contrahuntur, ut in Pastinaca, & tactu glutinosa sentiuntur. Radicem habet candicantem, palmari longitudine, subamaro sapore. Copiosum in Syria provenit, unde in Italiam advectum semen jam in hortis seritur. Non desunt, qui velint VISNAGAM, vel ipsum legitimum esse Gingidium, vel ejus alterum genus, quòd folia quadantenus magis Pastinacam referre videantur. Sed mihi non arridet eorum opinio, quòd planta sit Pastinaca longè major, & grandes robustasque faciat umbellas, adeò ut festucæ sive pediculi, qui illam conficiunt, pro dentiscalpiis jam multis in usum venerint. Ego quidem ipsam potius majorem pastinacam vocarem sylvestrem, siquidem non solùm notis omnibus pastinacam refert: nam caulium crassitudine, longitudineq;: quin etiam umbellæ magnitudine, vulgarem sylvestrem pastinacam superat, sed etiam viribus. Nascitur copiosa in Syria: etiam nunc seritur in hortis in Italia. Cæterùm ut de planta, quam vulgò Cerefolio vocant, aliquid dicamus, cùm & ipsa in ciborum*

Gingidii histor.

Visnagæ mentio.

Pastinacæ major sylvestris.

I. GINGIDIUM.

II. VISNAGA.

III. CEROFOLIUM.

Cherephylli Pliniani mẽtio.

Pœderos Pausaniæ.

borum usum veniat, & suas quoq; habeat in medicina vires, itaque hic de ea disseremus. Est CEROFOLIUM planta nemini non nota, passim in hortis nascens, fragilis ac tenera, senis ab uno pediculo emergentibus foliis, vulgaris petroselini modo, per ambitum incisis: caulibus sesquicubit alibus, pinguibus, subrufescentibus, manibus, geniculatis: umbellam in summo caule gerit albis flosculis ornatam, è quibus tenuia rectaq; oriuntur cornicula, in racemi ferè modum, plura ex uno pediculo prodeuntia, pilosa, rufescentiaq;. & in cacumine aculeata, in quibus semen longiusculum concluditur, pullo colore. Radix illi brevis, in plures divaricata fibras. Tota planta dulcis est & odorata, acriusculo quodam accedente sapore, vix ferè sensibili: quo fit, ut alis oleribus addita, ea gustui gratiora reddat. Estur cruda in acetariis, una cum aliis plantis ad hoc idoneis, ac etiam cocta cum beta, aliisq; oleribus. Qui hanc Myrrhim esse autumant, non diligenter ejus notas expenderunt. Cerephylli meminit Plinius lib. 19. cap. 8. sic inquiens: Rursus alio comitatu aquinoctio Autumni seruntur coriandrum, anethum, atriplex, malva, lapathum, cerephyllon, quod pœderota Græci vocant: & acerrimum sapore, ignei effectus, saluberrimum corpori. Verùm Plinii cerephyllon cerofolium nostrum esse non potest, quòd hoc nostris hortis familiare, tam vehementi acredine non sit praditum. Nec crediderim illud idem esse eidem Plinio secundum Acanthi genus, quòd is lib. & cap. 22. pariter Pœderotam vocari scribit, cùm Acanthus omni prorsus acredine vacet: nisi fortasse sit planta, Pausania libro secundo veteris Græciæ Pœderos appellata his verbis: Nascitur Pœderos herba intra septum aprico loco, neq; alibi usquam provenit, ne in ipsa quidem Sycionia: folia ei minora fagi, ilicis majora. Forma eadem ferè cum quercus folio, altera pars subnigra, alba altera, neq; omnino dissimilis color ei, qui in albæ populi foliis cernitur. Atqui vix credam hanc plantam, ob magnam ejus raritatem, esse Plinii cherophillium, quod passim in hortis habebatur. Meminit Gingidii Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum his verbis: Gingidium sicut gustu amaritudinem & adstrictionem præfert, sic temperamento quoq; ipso caliditatem & frigiditatem. Secundùm verò utramq; qualitatem desiccatorium est. Sed enim stomacho amicum, utpote non parvam obtinens adstrictionem. Quamobrem non admodum conspicuam caliditatem possidet: secundo autem recessu desiccat. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus sic inquit: Plurimum in Syria Gingidium nascitur: esturq; similiter ac Scandix apud nos. Stomacho mirè utile sive crudum, sive elixum libeat sumere: longioru autem decoctionis impatiens est. Nonnulli ipsum cum oleo & garo mandunt: alii vinum etiam, aut acetum adjiciunt, ac multò magis it a stomachum juvat. Cum aceto sumptum fastidiosos ad cibum invitat. Perspicuum verò est, quòd hac herba medicamentum potius est quàm alimentum: quippe quæ adstrictionis & amaritudinis non obscuræ nec exiguæ particeps est: hæc Galenus. Ex quibus facilè comprobari potest, Chærefolium non esse Gingidium, quòd in ipso ea amaroru & adstrictionis qualitates gustu haud manifestè deprehendantur. Quod Græci τριγγίδιον. Latini similiter Gingidium vocant: Itali, Gingidio: At Cerofolium, χαιρέφυλλον: Italis, Cerefoglio: Germanis Körffel und Kerbelkraut: Gallis, Cerfueil.

Gingidii vires ex Galeno.

Nomina.

Gingidium foliis Cherefolii, C.B. Gingidium, Matth. Cast. Lugd. Gingidium Dioscoridis primum, Taber. II. Gingidium umbella oblonga, C.B. Visnaga, Matth. Lob. Lug. (qui duas habet icones.) Cast. cui & Pastinaca sylvestris major. Gingidium, Visnaga, Dod. gal. Gingidium Anguil. Gingidium Syriacum olus, Cord. hist. Gingidium alterum, Dod. fol. Gingidium sive Bisnaga, Clus. hisp. Gingidium tertium, Taber. Cumini sativi alterum genus, Cæsal. III. Chærophyllum Columellæ, an Anthriscus Plinii & Enthusicum Theophrasti, C.B. Cherefolium, Brunf. Dod. fol. Chærefolium sativum, Trag. Cerofolium, Matth. Lug. Cerefolium, Dod. gal. Lob. icon. Cæsal. Lonic. Tab. Cam. Cerifolium, Gesn. hort. Gingidium Ruellio, Fuchs. Lacu. Gingidii species, Lob. obs. Oreoselinum, Anguillaræ.

Σκάνδιξ. SCANDIX. CAP. CXXXII.

SCandix, sylvestre olus est, amarum, subacre: quod crudum coctúmve manditur: stomacho & ventri utile. Decoctum in potu, vesicæ, renibus & jecinori confert.

Scandicis confider.

Hermolai laus.

Scandicis historia.

QUanquam Scandix antiquis rei herbariæ scriptoribus stirps fuit notissima, ut quæ ab iis in frequenti ciborum usu haberetur aliis admissa oleribus: cùm tamen hactenus eorum repererim neminem, cui fides sit adhibenda, qui Scandicem notis aliquibus, vel lineamentis descripserit, nesciverim profectò quonam pacto, quave ratione affirmari possit, & in Italia Scandicem nasci, & pariter dignosci à compluribus. Cæterùm scribit Hermolaus vir doctissimus, & in stirpium historia omnium suæ ætatis facilè primus, se vidisse Scandicem in exemplari Græco Dioscoridis appictam foliis fœniculo proximis, floribus luteis sive albis, corniculis caule summo emergentibus. Hanc ipsam nos quoque sæpius vidimus Majo & Junio mensibus inter segetes, præsertimq; in agrorum marginibus. Sed quamvis tradiderit Hermolaus eam fœniculi foliis assurgere: mihi tamen magis fumariam, & quadantenus anthemidem referre videtur quàm fœniculum. Flores gerit hac chærefolio proximos albicantesq;, è quibus tandem prodeunt cornicula tenuia, longiuscula, recta, acuminata, acubus, quæ in geranio emicant, non dissimilia, quemadmodum & in chærefolio visuntur, licet

I. PECTEN VENERIS. * II. SCANDIX ITALICA. *

licet huic longè tenuiora, & fragiliora innascantur. Quo fit ut rectè intuentibus specie tantùm, non autem genere differre hæ plantæ haud dubiè appareant: id quod etiam indicat eorum sapor. Quamobrem qui chærefolium scripserunt esse gingidium, id non sine ratione fecerunt. Cùm enim certò crederent hanc de qua in præsentia disserimus plantam legitimam esse Scandicem, facilè etiam hinc persuaderi potuerunt, ut assererent chærefolium esse gingidium: quoniam Dioscorides consuevit stirpes per cognationes describere. Quapropter in eorum sanè iremsententiam, si hæc, quam Scandicem putant, tantum acrimoniæ & amaroris gustantibus relinqueret, quantum in Scandice veteres inveniri prodiderunt. Verùm cùm eas non obscuras quidem qualitates, quas veteres veræ scandici assignant, in hac, ut ita dicam, nova Scandice nunquam ego repererim, sicuti nec in chærefolio, quæ veteribus gingidio tribuuntur, cogor omnino eorum sententiæ refragari, & ab ipsis dissentire. Quapropter nisi regionis, & climatis ratione, & locorum mutatione eveniat, ut hæ stirpes omnem tum acrimoniam, tum amarorem exuerint, non facilè quidem adduci potero, ut credam harum alteram gingidium, alteram verò scandicem esse. Neq; ab hac mea me deterret opinione Hermolaus, quòd viderit is Scandicem hanc in Græco Dioscoridis codice appictam: quippe cùm inter omnes rei herbariæ scriptores nullus, quod equidem sciam, reperiatur, qui per notas aliquas Scandicem descripserit, nescierim ego quanam historia, & ratione fretus aliquis unquam illam pictura expressserit, nisi fortasse Dioscorides ipse manu propria eo in libro ipsam appinxerit. Plinius Scandicem anthrisco similem reddidit. Sed cùm ignotum per ignotius describatur, nihil nobis luminis his in tenebris affert. Scandicem commemorat Galenus lib. 8. simplicium medicamentorum his verbis: Scandix ex agrestium olerum genere est, subacre, & amarum, adeò ut in siccando, & excalfaciendo secundi sit ordinis intensi. Urinam valenter ciet, & viscera obstructione liberat, ex dictis qualitatibus constans: Hæc Galenus. Ex quibus manifestè colligi potest, plantam, quam pro Scandice accepit Hermolaus, quamque pro eadem plerique recentium herbariorum hodie ostendunt, nullo pacto legitimam esse Scandicem. Quandoquidem ea non tantam acrimoniam, nec amaritudinem gustus repræsentat, ut dici possit primum caliditatis & siccitatis gradum excedere. Cæterùm si nulla est planta, cui hæc comparari possit, eam adamussim mihi quidem referre videtur, quam Plinius lib. 24. c. 19. à pectinum similitudine, VENERIS pecten appellat. Siquidem hæc radice nititur candida, cauliculis semipedem majoribus: foliis sylvestris pastinacæ, vel ferè anthemidis proximis exilibus: floribus albis tenuibus, emicantibus summatim ab eodem capitello, compluribus acuminatis rostellis inter se disjunctis, quæ pectines planè referunt, quibus linum mulieres concinnant, sive pectunt. Quæ certè omnia reperiuntur in hac vulgari Scandice. Hujus radix cum malva tusa, corpori infixa extrahit. Eadem cum herba, & floribus in patella calefacta ex albo meraco, & butyro, una cum hortensis Petroselini foliis, pubiq; adhibita, remorantem urinam pueris præsertim provocat. Quæ herba σκάνδιξ Græcè, Latinè Scandix simpliciter nominatur: Italicè Scandice, Pecten veneris, Italis, Pectine de Venere: Germanis Wild Moren.

Plinii Scandix.

Scandicis vires ex Galen.

Pecten Veneris & ejus historia.

Nomina.

Scandicis licet differentias aliquot notaverimus, tamen hoc loco, ad Matthioli Scandicem, alias duas à nemine descriptas nec pictas, ex Phytopinace exhibemus. I. Scandix semine rostrato vulgaris, C.B. Pecten Veneris, Matth. Ges. hort. Lugd. Cam. Cast. Scandix, Dod. gal. & fol. Lacu. Ges. hort. Cord. in Dioscoridem, (cui & Latinorum acicula) Tabernæm. Cæsalp. Camer. Veneris pecten Plinii, Lobel. Acus pastoris vulgaris, Clusio Pannonicarum. II. Scandix semine rostrato Italica: palmaris est, radice parva, alba, fibrosa, ex qua cauliculi terni quaternique procumbentes prodeunt, circa quos folia Scandici vulgari similia, sed tenuiora: umbellæ minores, floribus albis succedunt semina oblonga acubus similia, non tot ut in priori, ubi communiter octo observantur, sed bina, terna quaternáve, & illa hæc longitudine media superant. Semen Neapoli Norinbergam unde à Doctore Doldio

III. SCANDIX CRETICA.

aCat. μεσφηδι ὁμοια, λεπτομερὴς i. fœniculo similia, cum tenuibus incisuris.

Caucalidis consideratio.

accepimus, missum fuit. III. Scandix Cretica, ex radice vulgari simili, caulis cubitalis, angulosus, striatus, subhirsutus exurgit, qui in plures brachiatur, ad cujus exortum folia pediculis oblongis donata, subrotunda per ora obliquè dissecta, obscurè virentia, leviter hirsuta, prodeunt; quæ verò caulem cingunt, & superiora sunt, forma Scandicis vulgaris dissecta: umbellæ parvæ sparsæ floribus albis, eorum autem foliolis quàm in vulgari latioribus, quibus succedit semen rostratum, decem, duodecim & pluribus rostris simul junctis, quorum cuilibet apices duo quasi aculei rigidi præfiguntur.

Καυκαλὶς. CAP. CAUCALIS. CXXXIII.

CAucalis, quam alii sylvestre daucum vocant, caulículo est dodrantali, aut majore, subhirsuto: foliis apio similibus, a fœniculi modo per extrema multifidis, hispidisq; : candida in cacumine umbella, suaviter olente. Crudum, coctumve olerum modo estur: urinam movet.

VIsitur Caucalis in Hetruriæ campestribus, inculto præsertim solo, ut & Ananiensi tractu in Tridentino agro, nullis reclamantibus notis. Rura nostra hanc Petroselio salvatico vulgò appellant. Quippe quòd folia, quæ per ima prope radicem exeunt, apium quadantenus effigie referant, quod vulgò Petroselio dicunt: etsi quæ superiore parte prodeunt, per ambitum sint fœniculi modo capillamentis divisa. Caulem mittit pastinaca: in cujus cacumine umbellam gerit floribus candicantem, odoratam, dauco non absimilem. Semen odoratum radice pastinacæ. Quapropter Galenus libro 7. simplicium medicamentorum, ita de ea scriptum reliquit: Caucalidem quidam daucum sylvestrem nuncupant: est enim ei adsimili gustu simul ac viribus. Nam excalfacit ut ille, & desiccat, urinam ciet, & muria ad repositionem conditur: Hæc ille. Aperit, provocat, abstergit, attenuatq;. At nos dicimus, longè pluribus caucalim pollere viribus. siquidem cordi utilis est. Epotus succus calculos, & arenas pellit, & jecinoris, lienis, renumq; pituitas extenuat. Semen potum oculorum aciem acuit, &

Caucalidis vires ex Galen.

Caucalidis vires Matth.

I. CAUCALIS.

II. CAUCALIS NODOSO Echinato semine.

mensis

menſes fœminarum adjuvat. Datur viris contra ſeminis profluvia, unà cum aſpleno, & viticis ſemine. Steriles prolificas facit aſſiduè ex vino potum: præſtat adverſus Trigonis, Draconis, & ſcorpionis marinorum ictus, vulneri illitum. Herba tota ex aceto manſa, & vomitione reddita; ventrem purgat, appetitum langueſcentem excitat, & nauſea faſtidia diſcutit, melancholicos juvat, tum herba ipſa in cibis devorata, tum ſuccus potus, tum ſemen quemadmodum totius plantæ decoctum, proinde datur utiliter quartanariis, & ſcabioſis, quinetiam morbo gallico affectis. Ut Græcis καυκαλὶς, ita etiam Latinis Caucalis, appellatur: Italis, Caucalide, Petroſello ſalvatico: Gallis, Perſil ſauvage. Nomina.

Caucalidis diverſas proponit Matthiolus figuras, aliam ſimilem ei, quam pro Viſnaga poſuit: aliam in majoribus iconibus, hanc nimirum quam caucalidem latifoliam alteram ſemine aſpero nominamus, eſtq; caucalis flore rubro, folio latiore, Lob. Caucalis Matthioli, Lugd. Caucalis ſecunda, Tabern. fortè Daucoides majus Cordi & Thalii. II. Caucalidem & alteram lubet addere quam nemo ante deſcripſit, (de reliquis ſpeciebus quinq; ſuo loco) Hęc ex radice oblonga, tenui alba, caules emittit binos ternóſve, qui in alios brachiantur, rotundos, ſtriatos, aſperos: quorum alii ſemipalmares, incurvi, alii bipalmares erecti prodeunt: hos folia paſtinacæ ſylveſtris æmula, at breviora & pauciora, multoq; tenuius diviſa, aſpera, ex virore nigricantia, ad ſingula penè internodia, oblongis pediculis donata cingunt: floſculi exigui ex quinq; foliolis compoſiti ſubrubentes, vel pallidi, aliquando alibi breviſſimis pediculis inſident: quibus ſuccedunt parva capitula echinata & conglobata, in quorum ſingulo unicum ſemen. Hanc Julio menſe Anno 1578. in horto Patavino collegimus, & Caucalidem ſemine ad caulium nodos echinato nominavimus: miſſa etiam ad nos fuit, Lappulæ caninæ Cortuſi nomine.

Ἔρυσιμον. ERUCA. CAP. CXXXIV.

CRuda eruca venerem largiore cibo concitat. Semen ejus idem præſtat, urinam cit. Concoctioni prodeſt, alvo per quàm accommodata. Semine ad condimenta utuntur: quod, uti in longum tempus aſſervetur, adjecto lacte, aut aceto, digerunt in paſtillos. Gignitur etiamnum ſylveſtris eruca, maxime in Iberia, quæ occidentem ſpectat, cujus ſemine pro ſinapi incolæ utuntur. Urinam vehementius pellit, & multò ſativa acrior.

I. ERUCA SATIVA. II. ERUCA SYLVESTRIS.

VUlgaris admodum planta eſt Eruca tam ſativa, quàm ſponte naſcens, quòd frequentiſſimè in cœnis acetariis inſeratur. Sativa foliis exit longis profundè ſed rarioribus inciſuris, laciniatis, Siſymbrii aquatici modo, ſapore acri, & amariuſculo: caule ſeſquipedali, floribus in cacumine albicantibus, ſemine in tenuibus corniculis concluſo, ut in Irione. Radix illi eſt alba, tenuis, acri ſapore. Seritur paſſim copioſa in hortis. Erratica arido ſolo gaudet, adeò ut in muris quoque naſcatur, foliis domeſticæ anguſtioribus, ac frequentius laciniatis, guſtu acriori, ſapidioriq;, caulibus numeroſis, floribus luteis, corniculis in univerſa ferè planta copioſis, ſurſum ſpectantibus, ſemine ſinapi ſimile, acri & amariuſculo. Cocta Eruca infantium tuſſi medetur, addito ſaccharo. Tradidere quidam (ſuperſtitioſum tamen mihi eſt) tria ſylveſtris erucæ folia ſiniſtra manu decerpta illicoq; devorata, Ictericos ſanare. Sylveſtris magis excalfacit, ſiccat, attenuat, aperit, incidit, extrahit, Erucæ confid. & genera.

Erucæ vires Matthiolo.

trahit, extergit, provocat, quàm ſativa. Excalfacit olus (ut teſtatur Galenus libro 2. de alimentorum facultatibus) perquam manifeſtè, adeò ut non facilè ſolum abſq; junctis lactucæ foliis edatur: nam ita immodico calori par frigus admiſtum exceſſum temperat. Quinetiam genitale ſemen augere creditur, & in venerem ſtimulos addere: Caput etiam magis dolore afficiet, ſi ſolum edatur. Semen (ut ſcribunt antiquorum nonnulli) muris aranei morſibus medetur: ventris tineas enecat, lienemq; extenuat: tritum & cum felle bubulo miſtum, nigras ulcerum cicatrices ad candorem reducit. Cum melle verò perunctum, vitia cutis in facie emendat, & lentigines emaculat. Herba, quæ Græcis ἔρυσιμον, Latinis Eruca vocatur: Mauritanis, Jergir, Ergit, ſeu Gargir: Italis, Ruchetta, & Rucola: Germanis, weiß Senff: Hiſpanis, Oruga & Aruga: Gallis, Roquette. Eruca ſylveſtris, Græcis, ἔρυσιμον ἄγριον: Italis, Rochetta gentile, & Rucola ſalvatica: German. wild weiß Senff: Gallis, petite Roquette, & Roquette ſauvage.

Nomina.

Eruca quòd vellicando linguam quaſi erodat, Græcis ἔρυσιμον, ob ſuavitatem, quæ ei in condiendis obſoniis ineſt, ut habetur apud Plinium lib. 20. cap. 13. I. Eruca latifolia alba ſeu ſativa Dioſcoridis, C. B. Eruca, Brunf. Cord. in Dioſc. Geſ. hort. Caſt. Eruca ſive Rucula marina major, Trag. Eruca ſativa, Matth. Lac. Lob. Dod. fol. Lugd. Eruca ſylv. Lon. Fuch. cui & Sinapis alterum genus. Erucula major, Cord. in hiſt. Sinapi ſylveſtre, Dod. gal. Eruca folio latiore, Cæſalp. Eruca major, Cam. II. Eruca major ſylveſtris, C.B. Eruca ſylveſtris, Matth. Lob. Dodon. fol. Caſt. Tabern. III. Eruca Palustris cærulea, ex radice oblonga, tenui, leviter fibroſa, ex ruſſo albicante, caules plures palmares, ſeſquipalmares aliquando, ſtriatos, hirſutos emittit, ad quorum exortum folia per terram ſparſa, quæ Erucæ vulgaris modo ſinuoſa ſunt & quaſi circumroſa, hirſuta, aſpera, ſed longè breviora, multoque anguſtiora: in caule verò qui ramulis aliquot brachiatur, folia pauciora, minus ſinuata, & inferioribus aliquando latiora ſed breviora, quædam etiam anguſta & integra: ramulorum extremis floſculi eleganter cærulei, interdum dilutè cærulei, ex quatuor foliolis conſtantes inſident, parvis ex iis filamentis prodeuntibus: his ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, tenues & breves, quibus ſemen ſubruſſum, minutum & acre includitur. Toto ferè anno floret. Provenit apud nos locis arenoſis & quidem iis quæ Birſa alluit: quibuſdam etiam locis in muris provenit: non longè à Bar in monte S. Otilię provenire Doctor Nicolaus Agerius retulit, ubi violam petræam vocitent. De ſylveſtri minore & paluſtri lutea, ut & ea quæ echinata eſt ſiliqua, & denique marina, dicetur ſuo loco.

* III. ERUCA CÆRULEA. *

Σήσαμον. OCIMUM. CAP. CXXXV.

OCimum vulgò cognitum. Id copioſiore cibo oculorum aciem hebetat, alvum mollit, ſpiritum movet, urinam pellit, lac evocat, ægrè tamen conficitur. Illitum cum *polline* polentæ, aceto, & roſaceo, pulmonum inflammationibus auxilio eſt. Draconis marini, & ſcorpionis ictibus per ſe prodeſt: & cum vino Chio, oculorum doloribus. Succus viſus caliginem abſtergit: deſtillationes exiccat. Semen potum convenit a atram bilem gignentibus, difficili urinæ, inflatiſque: naribus hauſtum, ſubinde movet ſternutamenta, quod idem herba efficit: ſed oculos premi neceſſum eſt, cùm ſternutamentum urget. Sunt qui in cibis abdicandum cenſeant, quandoquidem manducatum, & in ſole poſitum vermiculos creat. Aphri autem adjiciunt, ſi feriantur à ſcorpione, qui ocimum ederint, nullo conflictari dolore.

a Meum μελαγχολῶν. i. inſanientibus.

Ocimi conſider.

OCimum quemadmodum odoratiſsimum, ita & omnibus notiſsimum eſt. Namque perraræ ſunt ubique adium feneſtræ, perraræq; cœnacula, ac viridaria, quæ Ocimo non redoleant, utpote quod frequens ſeratur, & foveatur in figulinis vaſis. In Italia hoc ævo Ocimi tria habentur genera. Quorum primum quod majus vocant, foliis aſſurgit amaranthо longè majoribus, latis, longis, ac craſsis, citreæ malo ſimilibus, floribus ſpicatis, albo colore, è quibus ſemen gignitur ſubnigricans. Tota planta ſuaviter ſpirat. Secundum foliis exit, ac ramulis, dicto ſimilibus ſed duplo longè minoribus, cujus duæ habentur ſpecies, odore tantum differentes, alterum odore plebeii ocimi, alterum citrei mali adeo ſimile, ut ferè nulla ſit odoris differentia. Proinde hoc citratum vocavere Arabes, quo modo ipſum quoq; Meſues nominat. Tertium, quòd foliis conſtet minutis atque anguſtis, ſitq; cæteris odore fragrantius, Italis vulgò appellatur Baſilicogentile, Mauritanis Ocimum garyophyllatum nuncupatur. Horum omnium meminit Serapio, vocavitq; medium hic à Dioſcoride deſcriptum, Ocimum non garyophyllatum: Garyophyllatum verò, quod cæteris tum minutius, tum odoratius habetur. Demum Citratum à Citreo odore alterum, ut omnibus palam fiet, qui Serapionis monumenta perlegerint de Ocimo diſſerentis. Idcirco videant quæſo patres illi reverendi, qui in Meſuem commentarios ſcripſere, quo jure quáve ratione in electuario de gemmis ſe jactent Ocimum garyophyllatum hac tempeſtate primos adinveniſſe, cùm hoc Serapioni foliis

Ocimi genera tria.

Ocimum citratum.

Monachorum jactantia circa ocimum garyophyll.

I. OCIMUM MAJUS.

II. OCIMUM MEDIUM.

III. OCIMUM GARYOphyllatum.

liis exeat parvis, & caule quadrangulari: monachis verò foliis melissophyllo majoribus, per ambitum serratis, & caule minimè anguloso. Qua in re eos, pace sua, apertè hallucinatos putaverim. Nec equidem credendum arbitror, quòd de alio ocimi genere intellexerit Mesues, quàm de tertio illo genere in delitiis habito, de quo diximus. Nam cùm cæteris odoris fragrantia longè præstet, nulli dubium est, quin in roborandis cordis ipsius viribus cæteris sit longè aptius, atq; etiam præstantius, ut quod in electuarium de gemmis addatur ad cordis affectus: ideoq; datur utiliter odorandum ex aceto, in animi deliquio. Scribit Brasavolus suo de simplicium examine Romæ primùm excuso libro, tantam de Ocimi viribus inter Plinium, & Dioscoridem esse controversiam, ut alterum ipsorum errasse dicendum sit. Quippe ex Aphris tradit Dioscorides, quòd si à Scorpione feriantur, qui ocimum ederint, nullo dolore afficiuntur. Contrà verò Plinius, qui libro 20. cap. 12. si eo die, inquit, feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, servari non posse. Qua in re lectionis impatiens deprehenditur Brasavolus: quandoquidem si eo loco Plinium de Ocimo differentem, patienter perlegisset, cognovisset utiq; quàm rectè Plinius ipse hanc dirimat controversiam, iisq; respondeat, qui ocimum accusant, cùm inquit: Ocimum quoq; Chrysippus acriter increpuit, inutile esse dicens stomacho, urinæ, & oculorum claritati. Præterea insaniam facere, & lethargos & jecinoris vitia. Ideoq; capras id aspernari, hominibus quoq; fugiendum censet. Adjiciunt quidam tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere. Commanducatum, & in sole positum vermes afferre. Aphri verò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, servari non posse. Secuta ætas alacriter ocimum defendit: nam id esse capras, nec minus quàm menthàm, & rutam scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Usu quoq; compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis, & inflammatis refrigerationi. Illitum capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris, impositum ex vino: stomacho quoq; esse utile: hæc Plinius. Ex quibus clarissime patet, Plinium eorum placitis refragari, qui tam acriter ocimum damnarunt. Degenerat quandoq; ocimum in serpyllum, ut auctor est Theophrastus libro 5. capite 8. de plantarum causis, ubi sic inquit: Ocimum autem, quod loco soli exposito situm est, transit in serpyllum, quia vehementer siccatur. Folio namq; minus, odoreq; vehementius redditur, quippe cùm alimenti quoq; minus habeant, quæ ficca sunt. Sed hujusmodi mutationes ita evenire putandum, ut aliquid similitudinis faciant, non ut omnino speciem exprimant alienam: hactenus Theophrastus. Cæterùm Avicenna libro de viribus cordis à Dioscoride dissentire videtur. Nam ocimum, scribit, sanguinem turbidum, & melancholicum generat, quoniam superflua humiditas, quæ est in ipso, parit inflationem in venu. Nec aliter videtur sensisse Galenus, qui libro 8. simpli-

Brasavoli lapsus in prima editione.

Ocimi degeneratio in serpyllū.

Ocimivires ex Avicenn. & Galen.

8. simplicium medicamentorum de ocimo ita scriptum reliquit: Ocimum ex secundo est ordine calfaciem tium: habet etiam recrementitiam humiditatem: proinde nec commodum est, quod in corpus sumatur. Cæterùm foris illitum, ad digerendum & concoquendum utile est. Idem libro 2. de alimentorum facultatibus, cùm inquit: Ocimo etiam plerique ut obsonio utuntur, ex oleo, & garo esitantes: vitiosi autem est succi. Admentiuntur ob hoc quidam dicentes, si tritum fictili novo inditum operiatur, celerrimè intra paucos dies Scorpiones gignere, præsertim ubi quis quotidie ollam ad solem calfecerit: sed hoc sanè à vero abest. Id porrò verè de eo dixeris, vlus esse pravi succi, stomacho noxium, & concoctu difficile. Sed illud in ocimo non ignorandum puto, quòd ocymum per y ab ocimo per i maximè differre deprehenditur probatissimorum auctorum testimonio. Siquidem apud antiquos Ocymum erat pabuli genus, dictum vel quòd citò proveniret: vel primum inter cætera pabuli genera è terra erumperet: vel quòd jumentis citaret alvum, sic appellatum ab Græca voce ὠκύς, quæ Latinis valet citò. Ocimum verò herba est illa odorata, de qua suprà disputavimus, sic nominatur ab ὄζω verbo Græco, quod redolere significat. Unde rectius fortè per Z quàm per c scribendum esset. Cæterùm ocymum antiquis quibusdam boum pabulum erat ex secta viridi segete, priusquàm indurescerent culmi: vel ex seminibus pluribus simul in agro satis, nempe è fabarum modiis decem, vicia duobus, & ervilia tantundem unà in jugero satis, & ante maturitatem recisis. Catoni tamen è vicia, fœno græco, faba, ervoq; in unum commistis, & exinde satis ocymum est. Quo fit, ut putaverim ocymum antiquis, non modò herbaceam, viridemq; fuisse segetem, è pluribus seminibus unà in agro satis in primum jumentorum pabulum; sed etiam ex unotantùm cerealium genere, nempe hordeo, avena, vicia, ervo, aliisq; his cognatis, quòd ejusmodi pabulo verno tempore, non modò alantur boves, ac etiam equi, sed etiam repurgentur. Id quod nostra quoq; ætate fit pluribus in locis in Italia, præsertim cum hordeo, ervo & vicia. Nec placet eorum sententia, qui sibi nulla, ut arbitror, ratione, nec auctoritate persuadent, Ocymum plantam esse sui proprii generis, quòd è veteribus nullum hactenus invenirem (quantum equidem vidi & legi) qui ocymi herbæ historiam literis memoriaq; mandaverit: sed comperi quidem, quòd vocabulum hoc non magis uni, quàm alteri conveniat: quandoquidem unicuiq; pabuli generi, quod primo statim vere citò proveniat, accommodari potest. Quare planè explodenda videtur Adami Loniceri opinio, & Tragi, quòd non sine errore ridendo frumentum Turcicum, sive, ut aliis placet, Saracenicum, quod Tridentina rura vulgò appellant Formentone, & Forojulienſia à pullo semine colore Saracino, ocymum esse firmiter existiment. Quin etiam ii turpiter aberrasse deprehenduntur, quòd huic plantæ, quæ sunt Ocymum est, omnes odorati ocymi facultates reddiderint. Nec aliam ob rationem moti frumentum Saracenicum ocymum esse censent, quàm quòd satum tertia à satu die erumpat. Verùm ocymum non ea de causa nomen hoc (mea quidem sententia) sibi comparavit, sed quòd citius cæteris pabulorum generibus vere primo adolescat: nam innumera essent ocymi genera, si id omne, quod statim ferè à satu oritur, ocymum vocari debeat. Quod ὤκιμον (ut antè dictum est) Græci, ocimum item Latini appellant: Mauritani, Berendaros, & Bedarog: Itali, Basilico: Germani, Basilien und Basilgram: Hispani, Albahaca: Galli Basilich. Ocimum alterum sive medicum, Græcis ὤκιμον ἕτερον: Italis Basilico mezzano. Ocimum minus sive tertium, Græcis ὤκιμον μικρότατον: Italis Basilico gentile.

Ocymi ab Ocimo differentia.

Ocymũ antiquorum quid

Ocymũ non est planta Loniceri & Tragi error circa Ocymum.

Nomina.

* IV. OCIMVM LATIFOLIVM Crispum. *

Ocymum quod à celeritate proveniendi dictum censetur, βασιλικὸν, id est, regale recentioribus Græcis: varia habet genera, magnitudine, odore & colore variantia. I. Ocymum gariophyllatum majus C.B. Basilica major. Trag. Basilicum majus, Lon. Ocimum majus, Matth. Fuchs. Dod. gal. Cast. Cam. Ocimum nigrum, Cord. Hist. Ocimum maximum citratum, Gesn. hor. Ocymum maximum caryophyllatum & Citratum Lob. Ocimum tertium maximum, Dod. fol. Ocimum citratum, Cæsal. Ocimum magnum, Tab. II. Ocimum vulgatius. C.B. Ocimum, Brunf. Dod. fol. Basilica minor & Baccharis germanica, Trag. Ocimum medium Matth. Cast. Lugd. Cam. Ocimum mediocre Fuch. Ocimum medium vulgatius, Lob. Ocimum tertiuna & medium, Cæsal. III. Ocimum minimum C.B. Ocimum gariophyllatum, Matth. Cord. hist. Lugd. quæ duas habet icones. Ocimum minus, Matth. in icon. Dod. fol. Cord. in Dioscor. cui & garyophyllatum & Tab. Ocimum parvum, Lac. Gesn. hor. Ocimum minimum garyophyllatum, Lob. Basilicum minus, Cast. Ocimum alterum tenuifolium, Cæsal. IV. Ocimum latifolium, maculatum vel crispum, elegantissimum hoc Ocimum à nemine pictum adjicere placuit, quod ex radice parva eaq; fibrosa, caulem emittit cubito minorem, subrubentem, striatum, raris pilis iisq; brevibus vestitum, qui ad quodlibet ferè internodium in breves ramulos brachiatur. Folia obtinet duorum digitorum lata, & amplius, oblonga, lævia, rotunda, quorum quædam modicè serrata, quædam profundè secta in lacinias quæ crispantur, maculata ex rubro nigricantia, vel subcærulea & maculata, longis pediculis rubentibus donata. Flores aliorum similes & ex candido rubescentes obtinet, semenq; paulò majus, nigrum ex rotunditate oblongatum, foliaceis capsulis inclusum. Tota planta odore est Ocimi vulgaris, Augusto & citius florens in olla aluimus. Ex India in Hispaniam, & inde in Italiam & Germaniam semen transmissum. Dicitur ocimum latifolium Cæsalpino: Basilicum Indicum, vel potius Hispanicum Camerario in suo horto: Ocimum S. Mauritianum, Johanni Bauhino, in libello de plantis à divis denominatis.

OROBAN-

ὀροβάγχη. OROBANCHE. CAP. CXXXVI.

ORobanche a cauliculus est sesquipedalis, & interdum major, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis: flore subalbido, aut in luteum vergente: radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa. Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare: unde orobanche sibi cognomentum usurpavit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo, decocta. Legumentis addita, concoctionem accelerare creditur.

a Omnia exempla. κωλίον ἐστὶν ὑπέρπηχυ ὡς δ. αὐτήμερον, εὐόδη ἢ μεῖζον, φύλλοις ὑπολίπαροις ἐνδυτοῖς, πυφρίοις. i. Cauliculus est subruber, ad duos dodrantes altus, aliquando etiam major, foliis subpinguibus hirtus, tener.

ORobanchen, quæ omnibus notis legitimæ Dioscoridis respondet, vidimus primùm in Ananiensi agro supra Tridentum, ac deinde ubique ferè in Italia nasci comperimus, in campis non modò inter omnia leguminum genera, sed & inter segetes cannabim, linum, in pratis & in viis secus agrorum sepes. Cæterùm etsi scriptis mandaverit Theophrastus libr. 8. de historia, & 5. de causis plantarum, Orobanchem ervum necare amplexu, complexuq; suo; ea tamen, quæ hic à Dioscoride repræsentatur, & à Plinio lib. 22. cap. ultimo, nullo sanè complexu, sed sua tantùm præsentia, legumina, segetes, cannabim, & linum interimit, quæ prope ipsam oriuntur. Quam ob causam Ananienses, quòd vicinas strangulet, ac devoret plantas, Herba lupa vulgò orobanchen appellant. Prosilit hæc (ut inquit Dioscorides) nullis unquam foliis, sed uno tantùm assurgit cauliculo, asparagi instar, colore subrubro, hirsuto, molli, pinguiq; & qui sesquipedalem non excedat longitudinem. Flos e quibusdam patescit globulis in cacumine congestis, subalbidus. Radix digitali visitur crassitudine, fungosa, ac fragilis. Hac planta nonnullis etiam vulgò Coda di leone appellatur, aliis verò Herba tora vocatur, quòd vaccæa degustata (ut pastores facto periculo testantur) statim taurum adeant. Sunt & qui (ut loco citato scribit Plinius) Cynomorion eam appellent, a similitudine canini genitalis. Ex quibus omnibus non temerè dicendum existimaverim, vel Theophrastum (pace suâ) hac in re deceptum esse, vel aliam à Dioscoride, & Plinio orobanchem concepisse. Orobanche ut Galenus est auctor libro 8. de facultate simplicium medicamentorum, est ficcæ, frigidæq; temperaturæ in primo ordine. Hujus plantæ nomen Græcum est, ὁ ῥοβάγχη, quemadmodum & Latinum Orobanche, nec non Ervi angina: Italicum, Orobanche. Officinis Cauda Leonis.

Herba lupa.

Herba Tora.

Orobanches fac. ex Gal. Nomina.

Orobanche non ramosa elatior C.B. Orobanche Matth. Cord. in Dioſc. Lac. Lon. Cast. Cæsal. Orobanche major, Clus. Pan. Limodorum sive Orobanche, Dod. fol. Orobanche vera, Ges. hor. Orobanche secunda, Tabernæmontano.

τραγοπώγων. BARBULA HIRCI. CAP. CXXXVII.

BArbula hirci, quæ ab aliis Come vocatur, brevi est caule: foliis croci: radice longa, dulci: magno super caulem calyce: è cujus summo semen nigrum dependet, unde nomen inditum est. Herba esui apta est.

HIrci Barbula, quam Hetruria vulgò appellat Sassefrica, vulgaris admodum est notitiæ. Radix, quòd gustu dulcis jucundaq; sit, estur hyeme frequenter in acetariis. Duum est generum, alterum flore aureo, alterum purpurascente. Primum genus, foliis exit croci, latioribus tamen ac longioribus: flore aureo, rostro porcino vocato non absimili, majore tamen, qui calyce continetur. Is sereno cœlo sathiscit, nubiloso verò contrahitur, occluditurq; calyce, quemadmodum & chamæleonis echinus. E concluso calycis vertice barba dependet incana prolixaq;, unde nomen accepit, ut Theophrastus prodidit lib. & cap. 7. de plantarum historia. E floribus papposum oritur caput, in quo semen continetur oblongum. Radice nititur longa, alba, dulci jucundaq;. Provenit copiosa in pratis, ac etiam saxosis locis. Sed certè nescirem ego, qua ratione ductus negaverit Hermolaus, hanc Theophrasto, & Dioscoridis legitimam Hirci barbulam esse, cùm illa pulchrè, hujus notis respondeat. Radix excalfacit, ac etiam primo ordine humectat. Glutinat hæc recentia vulnera, si foliorum succus, vel ejus stillatitia aqua spleniis, & attritis linteolis superponatur. Aliud quoq; Tragopogoni habetur genus, quod à foliorum colore, purpureum vocant. Prodit hoc foliis alteri similibus, sed à radice numerosioribus, viridioribus, latioribus, robustioribus, caule quoq; simili, geniculato, conspicuis propè genicula alis, è quibus rami prodeunt. Flores edit in cacumine purpureos, sed altero minores, radiantibus circumquaq; calycis apicibus, in stellæ ferè modum. Radice nititur quoq; grandiore, longioreq;, quinetiam robustiore, duriore & lacteo succo referta, non quidem ut in altera, dulci, sed adstringente & amariusculo. Radicis lacteus succus adstringit, cohibet, firmat, & modicè abstergit: esui tamen inidonea est. Tragopogono congener videtur quoq; planta SCURZONERA *sive* SCORZONERA *Hispanis vocata, quòd à Vipera demorsis, quam ij Scurzo vocant, præsentaneo remedio auxilietur. Hæc nova est planta, nec puto esse quenquam, qui de ea ante nos scripserit. Inventa est primùm Scorzonera in Catalonia Hispaniæ, à quodam servo Aphro, à Cervero Leridano Viro nobili, pretio empto. Nam cum quidam messores in agro à viperis demorderentur, hic qui in Aphrica plantam hanc noverat, propinato ejusdem radicis succo, incolumes servabat omnes, quotquot demorsi fuerant, sed nemini plantam ostendebat, ne lucro defraudaretur. Quo postea factum est, ut vafriores quidam observantes à longinquo tra-*

Barbulæ hirci consideratio.

Hermolai error.

Tragopogonipuret mentio.

Scurzonæ mentio.

I. TRAGOPOGON SIVE
Barba Hirci.

II. TRAGOPOGON
alterum.

IV. SCORZONERA
Hiſpanica.

V. SCORZONERA
Bohemica.

ctum, à quo Afer ille plantam deferebat, illuc concesserint, plantamq; consequuti sint, inventis rescissa nuper herbare-liquiis. Eaitaque effossa, factoq; ipsius periculo, divulgata res est, & SCURZONERAM id est VIPERINAM eam appellaverunt. Hanc primum misit ad me siccam Clarissimus Reginæ Romanorum medicus, Ioannes Odoricus Melchiorius Tridentinus. At paulò post viridem, viventemq; eandem vidimus, ad Cæsarem Ferdi. ex Hispaniis allatam, ob rei raritatem,

Cæterùm

Ceterùm non multo pòſt tempore, copioſam quoq; in Bohemia naſci compertum eſt, clariſſimi Doctoris Ribera, ejuſdem Cæſaris medici diligentia in monte quodam ſylvoſo, uliginoſoq; non longè à Poggebrot, dum Cæſarem ſequeretur ad venationes. Folia fundit hæc planta ſpithamæ longitudine, ſuccisæ vocatæ amula, ſed longiora, Tragopogono longè latiora & quæ ſolo propinquiora ſunt, fibrata, longo preſſoq; pediculo à radice prodeuntia, humiq; accubantia, quorum nonnulla per ambitum leniter ſinuata ſpectantur. Caulem edit ſeſquidodrantalem, & ſæpe majorem, rotundum, geniculatum, in quo folia anguſtiora, brevioraq; ſpectantur. Flores profert aureos, Tragopogono adeò æmulos, cui & tota planta (ut prædiximus) congener eſſe videtur, ut alterum ab altero, paucis admodum notis dignoſci poßit. Hi flacceſcentes in pappoſum mutantur orbem, in quo ſemen continetur album, longum, Tragopogono ſimile. Radix illi ſubeſt ſeſquidodrantalis, pollicari craßitudine, raris adnatis fibris, cortice ſubnigricante, vegeta, tenera, fractu facilis ſuccoſa, alba intus pulpa, lacteo ſucco pragnans, dulcis, & guſtatu jucunda. Naſcitur in ſylvis, & uliginoſis locis, ac etiam alibi. Floret æſtate una cum Tragopogono. Nos hic ejus imagines appingi curavimus, quarum quæ radice brevior, craßioráq; habetur, & foliis eſt amplioribus, ex Hiſpania allata eſt, altera verò in Bohemia provenit. Foliorum aut radicum ſuccus datur præſentaneo remedio potandus, adverſus viperarum, cæterorumq; venenatorum animalium ictus, quin etiam ad quoſcunq; peſtiferos morbos. Devorata radix recens, ſicca, aut ſaccharo condita quotidie, peſtilentialia contagia arcet, & veneni quibuſcunq; reſiſtit. Datur eadem, aut ejus ſuccus, utiliter quoq; comitialibus: item cardiacis, vertiginoſis, & animi deliquiis, cordis pulſui, tremoríve obnoxiis. Enimvero commanducata per ſe radix, triſtitiam diſcutit, hilaritatemq; conciliat. Quinetiam lacteus radicis ſuccus oculorum aciem acuit, nubeculas delet. In ſumma, tota planta magni eſt ad omnia uſus. Scorzoneræ vires Matth. *Τραγοπώγων ita Græcis,* Nomina. *Latinis verò Barbula hirci vocatur: Italis, Barba di becco & Hetruſcis Saſſefrica: Germanis, Bocksbart und Gauchbrot: Hiſpanis, Barbe de cabron: Gallis Barbe de bouc. Barbula hirci altera, Græcis, Τραγοπώγων ἑτέρων: Italis, Barba di becco porporea. Scorzonera, ſive Scarzonera, ſeu Viperina: Italis, Scorzonera.*

Tragopogon pratenſe luteum, C.B. Barbula hirci, Trago, Matth. in icon. Lacu. Caſt. Tragopogon, Matth. Geſn. hort. Dod. fol. Fuch. Lonic. Cæſalp. Tragopogon luteum, Lob. Tab. Thal. Barba hirci, Dod. gal. Lugdun. Cam. Hirci barba, Cord. in Dioſc. & hiſt. II. Tragopogon cæruleum, C.B. Tragopogon alterum, Matth. Lugd. Tragopogon puniceo flore, Geſn. hort. Tragopogon ſylv. flore purpureo, Cæſalp. Tragopogon, Dod. fol. Lobel. Barbula hirci altera, Matthiol. in icon. Caſt. Barbula hirci purpurocærulea, Tabern. Barba hirci flore purpureo, Cam. Eſt flore cæruleo, purpurocæruleo: rarius albo. III. Tragopogon LACINIATUM luteum, C.B. Ex radice longa tereti, digitum craſſa, foris nigricante, intus alba & lacteſcente, folia prodeunt plura per terram ſparſa viridia, lævia, infernè albicantia: quorum prima graminea ſunt, ſubſequentia verò inſtar Coronopi laciniata exiſtunt, & horum aliqua licet laciniata ſint, Crocii tamen foliis neutiquam latiora, aliqua verò lata exiſtunt. Caulem obtinet ſeſquipedalem & altiorem, aſperum, ſtriatum, & cavum, in paucos ramos diviſum, qui calyces ſuſtinent ſtriatos, quibus flores lutei manè patentes, dein ſe claudentes inſiti: his ſuccedunt ſemina minora quàm in vulgari, ſtriata, non autem aſpera: quæ recluſa ſimul ſphæricam formam oſtendentes, vento ſpirante in pappos avolant. *Majo menſe & Junio floret. Provenit in hortis quibuſdam ſemine ex Italia allato: in Patavinis & Bononienſibus montibus, ut auctor eſt Anguillara (cui Acorus Theophraſti dicitur)* reperitur: in Apulia frequens quoque, ut Fabius Columna refert, qui Tragopogon laciniatis foliis nominat. IV. Scorzonera latifolia Hiſpanica, C.B. Scorzonera Hiſpanica, Matth. Caſt. Cluſ. pan. Tabern. Lugd. Scorſonera ſive Viperaria, Lobel. Scorzonera, Lonic. Dod. fol. Cæſalp. Thal. Cam. Tragopogon peregrinus vel Hiſpanicus, Geſ. hort. Hæc floribus eſt ſimplicibus & plenis. V. Scorzonera latifolia Germanica, C.B. Scorzonera Bohemica, Matth. Lob. Lugd. Scorſonera major vel Pannonica prima, Cluſ. Pan. Scorzonera Germanica prima, Taber. Variæ ſunt Scorzoneræ ſpecies, ratione florum, foliorum, & ſaporis variantes: eſt latifolia & anguſtifolia: latifolia flore eſt luteo, ſed radice vel ſubdulci, vel amara. Anguſtifolia etiam duplex, altera lutea, radice dulciuſcula aut amara: altera flore ex rubro ſubcæſio, foliis anguſtioribus, radice amariuſcula.

* III. TRAGOPOGON laciniatum. *.

Ὀρνιθόγαλον. ORNITHOGALUM. CAP. CXXXVIII.

ORnithogalum cauliculus eſt tener, candicans, tenuis, ſeſquipedalis, tribus aut quatuor in cacumine mollibus agnatis: à quibus flores prodeunt foris herbacei, & cùm hiantes ſe pandunt, lactei viſuntur: inter quos diſſectum, cachryos modo, capitulum emicat. Coquitur cum pane, ut melanthium. Radix bulboſa, cruda, & cocta manditur.

ORnithogalum adeò inter ſegetes frequens oritur, ut ſi Majo menſe in arvis requiratur, perpenſis prius notis illi à Dioſcoride attributis, facilè ab omnibus inveniatur. Ruellius in Gallia ornithogalum copioſum naſci ſcribit, pueris non incogni- Ornithogal. conſideratio.

I. ORNITHOGALUM I.

II. ORNITHOGALUM II.

IV. TRASI.

Trasi historia.

Trasorũ vires Matth.

incognitum, qui propter astantes, cùm ab agricolis aratro terra proscinditur, aut in latiores porcas sulcatur, Ornithogali radices vomere erutas colligunt: & cùm sint castaneis suaviores, ius & crudis, & in cineribus incoctis vescuntur, odore jucundissimo ut mirum in modum commendante. Radices in orbem fere collectæ sunt: cortice pullo: candidissima intus carne, per quam odoratæ vere, vel æstate cum fronde virent, hyeme vel autumno cùm exarantur agri, radicitus velluntur. Diu servari possunt, & ubi annonæ premit inopia, plebis rusticæ famem & jejunia, castanearum more satiant. Mirè suibus expetuntur, qui rostro scrobiculos excavant, & harum capti dulcedine, gregatim ad has eliciendas, radicitusq; vellendas advolant. Duas ORNITHOGALI *plantas expressimus, quòd duo ejus genera censeamus. Ornithogalum alterum, caulem promit tenuem, folia croci æmula, quæ ab imo ad summum caulem circumvestiunt. Flores in summitate albicantes in quinq; divisos apices, qui dum patescunt stellæ faciem referunt. Radice regitur bulbosa, alba, alteri ferè per omnia similis. Cæterùm cùm ornithogali radices suavitatis suæ præstantia, in mentem mihi revocaverint illas, quæ in agro Veronensi, ubi tantùm, neq; alibi, quod sciam, nascuntur in Italia, vulgò vocantur* TRASI, *saporis dulcedine, castaneis proximè accedentes, recentioribusq; quibusdam in medicamentis eadem expetantur, eas hîc recensere non abre fore duximus. Sunt igitur* TRASI *bulbosæ radiculæ, fabarum magnitudine, oblongæ: & cùm siccantur, rugosæ. Harum planta quæ vere & æstate germinat, folio exit longo, in mucronem exeunte. Cyperi modo, quem quidem planta rota plurimum æmulatur. Caules enim edit cubitales, & angulosos, in quorum cacumine folia exiliora stellarum modo radiant, inter quæ flores exeunt spicati, subfulvescentesq;. Radices habet numeresas, tenues, à quibus globuli dependent bulbosi, oblongi, fabarum quantitate, ac etiam grandiores, colore subrufescente, alba dulciq; intus medulla, castanearum sapore, scabro putamine. Harum plantam misit ad me Franciscus Calzolarius Veronensis. Siquidem Trasi (quòd sciam) non proveniunt sponte in Italia nisi in agro Veronensi. Harum cremore pectoris, & laterum vitia expurgant, quo fit, ut tussientibus opem non modicam præstent: tunduntur enim radices macerân-*

maceratumq; carnium jure, deinde per linteolum exprimitur cremor: quem etiam venereis potionibus miſcent recentiorum nonnulli. Præſtat idem cremor bibitus ad urinæ ardores, & præſertim ſi Melopeponum, cucurbitarum & cucumerum ſemen addatur: valet item potus ad dyſentericos, ſiquidem humorum acrimoniam retundit, & præſertim ubi ex aqua paretur in qua candens ferrum extinctum fuerit. Veronenſes pro bellariis utuntur. Manduntur una cum cortice, qui, quòd ſit aſper ac ſiccus, exuitur, exucto cremore. Sunt radices hæ, ut experientia compertum eſt, & ex dulcedine conjici poteſt, in calfacientium, & humectantium genere, ſed flatus quodammodo gignunt (læniunt, lævigant, emolliunt.) Quod ὀρνιθόγαλον Græci, Latini pariter Ornithogalum nominant: Itali Ornithogalo, Galli Churles. Ornithogalum alterum, Græcis ὀρνιθόγαλον ἕτερον: Italis Ornithogalo ſecundo. Traſi ita Veronenſibus appellati, Venetis Dolzolmi & Traſi dicuntur.

Ornithogalum propter lacteum florum colorem, ſimilem ei qui in ovis gallinarum eſt, quod aliqui Bulbinam Theophraſti 7. hiſt. 13. & Athenæi cenſent. I. Ornithogalum primum, Matth. Lacun. Lonic. Lugd. II. Ornithogalum album minus C. B. Ornithogalum 2. Matth. Caſt. Lugd. Ornithogalum, Dod. gal. Geſ. hor. Cæſ. Lob. icon. Lugd. Ornithogalum candidum vulgare, Lob. obſ. Ornithogalum candido flore, Cord. in Dioſc. Ornithogalum alterum minus, Cam. Bulbus leucanthemus minor. Dod. fol. Lugd. Bulbus ſolſequius, Taber. III. Ornithogalum majus SPICATUM, ex radice bulboſa, oblonga, cæpæ ſimili, magna ſatis & candida, cui ſæpè plures bulbi junguntur, caulis unus, rotundus, cubitalis, & aliquando altior, nudus exſurgit: folia enim ſtrata infimam ejus partem cingunt ſena vel octona, etiam pauciora, cubitali longitudine & digiti latitudine, modò anguſtiora, modò latiora (ut Lugdunenſis hiſtoria duabus figuris oſtendit) tenuia: caulis etiam à medio in ſummum uſque pluribus floribus ornatur, qui veluti ſpicam conſtituunt, hi oblongis pediculis inſident ex ſex foliolis compoſiti, foris herbacei, intus lactei coloris, Phalangii flores referentes, in quorum medio lutei apices conſpiciuntur: quibus ſuccedunt ſiliquæ triangulares, ſemina nigra phalangij inſtar continentes. In Gallia Narbonenſi circa Monſpelium in agris frumentaceis provenit: ſed & in aſperis & petroſis aliqui notarunt. Sunt qui Ornithogalum Dioſcoridis cenſeant: alii an Scilla Epimenidia apud Theophraſtum 7. hiſt. 11. de qua Plinius lib. 19. cap. 5. Epimenidij nomine, ſit dubitant. Moly deſcriptio apud Dioſcoridem convenire videtur. Dicitur Ornithogalum ſpicatum, Lob. Ornithogalum Narbonenſe, Dod. fol. & Lugd. cui & Ornithogalum magnum Myconii. Ornithogalum majus Monſpeliacum, Clus. Pan. Ornithogalum alterum, Camer. apud Matth. Bulbus ornithogalo ſimilis, Cæſalpino. IV. Cyperus eſculenta radice rotunda: Theophraſtus 6. de cauſis plantarum 16. Cyperi meminit, cujus radices ſunt dulces, & cibo idoneæ, quod huic noſtræ convenit, aliis videtur ejuſdem 4. hiſt. 10. Malinathalla, & Plinii lib. 21. cap. 15. & 29. Anthalium: Auctori libri de Plantis Ariſtotelis lib. 1. cap. 5. Margaritæ Ægyptiæ. Traſi, Matth. Caſt. Cæſ. Lugd. Traſi Veronenſium vel eſculenti Cyperi, Lob. Dulcichinum. Geſ. hor. (cui & Schænocaryon) Dod. fol. Cyperus dulcis Tab. Cam. cui & Granum azelon Arabum: Malinathalle Theophraſti, Columnæ.

III. ORNITHOGALVM majus Spicatum.

Τύφα. TVBERA. CAP. CXXXIX.

TUbera rotundæ radices ſunt, ſine caule, ſine foliis, flaveſcentes, vere fodiuntur. Cruda & cocta eduntur.

TUbera, quæ occulta quadam facultate terra in ſe parit, conglobat, numeroſa in Hetruria à ruſticis effodiuntur, quòd magnatibus maximè expetantur in cœnis. Duo eorum in Romano agro habentur genera: quorum alteri candida, pulla verò alteri pulpa ſubeſt. Rimoſus utriuſq; cortex, ac niger. Eſt & tertium genus in Ananienſi, & Tridentino tractu proveniens, lævi cortice, colore ſubrufo, cæteris longè minus, inſipidum, & guſtu injucundo. Tuberum meminit Plinius lib. 19. cap. 2. ſic inquiens: Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum eſt aliquid naſci, aut vivere ſine ulla radice. Tubera vocantur hæc, undiq; terra circumdata, nulliq; fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas urgente, neque ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, ut planè nec terram eſſe poſſumus dicere neque aliud, quàm terræ callum. Siccis fere hæc & ſabuloſis locis, frutetoſisq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam liberali pondere. Duo eorum genera, arenoſa dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore ruſo nigroq; & intus candido. Laudatiſſima quæ Aphricæ creſcunt. An ne vitium id terræ? neq; enim aliud intelligi poteſt: malum ne id ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt, & vivat ne aut non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim ratio communis eſt iis cum ligno. Lartio Licinio prætorio viro jura reddenti in Hiſpania Carthagine paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber,

Tuberũ conſider.

Plinius de Tuberibus.

Hiſtoria ex Plin.

TUBERA.

Tuberũ vir.es ex Gaicn.

Ex Avicenna.

Nomina.

tuber, ut deprehensus intus denarius primos dentes inficeret. Quo manifestum erit terræ naturam in se globari. Quod certum est ex iis, quæ nascuntur, & seri non possunt. Et libro eodem cap. 3. De tuberibus (inquit) hæc traduntur peculiariter. Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc nasci, & maximè è tonitribus, nec ultra annum durare, tenerrima autem verno esse. Quibusdam locis acceptantur riguis, & seruntur, sicut Mytilenis. Negant nasci nisi exundatione fluminum invecto semine ab Tiaris: est autem is locus, in quo plurima nascuntur. Sunt & in fungorum genere à Græcis dicti pezicæ, qui sine radice, aut pediculo nascuntur. Hactenus de Tuberibus Plinius. Tubera (ut memoriæ prodidit Gal. libro 2. de alim. fac.) radicibus, aut bulbis sunt annumeranda, ut quæ nullam evidentem habent qualitatem. Qui ergo his utuntur, ad excipienda condimenta, tanquam materiam habent, ceu alia qualitatis expertia, & innoxia, gustuq; aquosa sunt. Quibus omnibus commune est, ut alimentum nulla insigni facultate constans, corpori præbeant, sed frigidiusculum duntaxat, crassitudine tale, quale id ipsum est. quod ingestum fuerit: ex tuberibus quidem crassius, ex cucurbita liquidius & tenuius. In aliis eadem est proportio. Sed longè aliter de his scripsit Avicenna, cùm inquit: Tubera terrena magis, quàm aquea sunt, omniq; prorsus sapore expertia. Atrabiliares & crassos gignunt humores, magis quàm cætera ciborum genera. Quo fit, ut frequenter devorati apoplexiam, & paralysim concitent. Ad hæc concoctu contumacia sunt & ventriculum aggravant. Quæ Græcè ὕδνα, Tubera Latinè dicuntur: Arabicè Ramech, Alchamech, Tamer, & Fema: Italicè, Tartussi & Tartusole: Germanicè, Hirtzbrunst: Hispanicè Turmas de tierra: Gallicè Truffles sive Truffes.

Σμίλαξ κηπαία. SMILAX HORTENSIS. CAP. CXL.

HOrtensis Smilax frutex est, cujus semen à nonnullis lobia vocatur. Folia habet hederæ, molliora tamen, tenues caules, & capreolos vicinis fruticibus circumvolutos: qui tamen adolescunt, ut topiarias scenas repræsentare videantur: siliquas fœnigræci profert, longiores, torosiores: in quibus semina renum similia, sed inæquali colore, recluduntur: quæ quadam ex parte a fulvescunt. Siliqua concocta, cum semine in oleribus asparagi modo estur. Urinam ciet, & tumultuosa somnia facit.

a Orib. ὑποπορφυρ. i. subpurpurei.

Smilacis hortensis consider. Manardi error.

HOrtensis Smilax (ut suprà nobis dictum est in Phaseolis, sub quorum appellatione falsò credidit Manardus de ervilia scripsisse Dioscoridem) nil aliud, mea quidem sententia, esse potest, quàm ea Phaseolorum genera, variis coloribus depicta, quæ vulgò Italis dicuntur Fagivoli Turcheschi. Siquidem præter id, quod (candidi) rubentes, (nonnulli melini pleriq; diversis, variisq; maculis infecti) versicolores, & (ut Dioscorides inquit) rerum figura cernantur, foliis exeunt hederaceis, caule tenui, è quo capreoli prodeunt, quorum reptatu non modò palos, & arbores smilacis aspera modo scandunt, ac vinciunt: sed in hortis attegias, pergulas, testudines, scenas, & tentoria inumbrant, & opacant. Horum planta tota ferè facie vulgaribus Phasiolis persimilis visitur, peculiariter autem differt in siliquarum & seminum magnitudine, quæ omnia in hortensibus majora, latioraq; spectantur, differunt etiam caule. Seritur passim in hortis & viridariis. Hos Galenus lib. 1. de alim. fac. ex auctoritate Theophrasti Dolichos apellat, sic inquiens Dolichus adacto longo palo convergit, & fructum gerit: sin hoc adminiculo careat, vitiosus fit, & rubigine tentatur. Quod quotidie visitur in hoc Phasiolorum genere: quippe quòd nullo sustentaculo in altum evecti, humi repunt, & contracto tractu temporis humore, situ ac rubigine depereunt. At ubi longissimo inhæserint pedamento, brevi temporis spatio, ad culmen usq; illi se circumvolvunt. Quo fit, ut longè aberrasse Manardum existimem, quòd asserat libro primo epist. 3. Dolichos nil aliud esse Galeno, quàm Erviliam, quæ Italorum nonnullis vulgò appellatur Roviglione, aliis verò Arabeia, cùm tamen Galenus, itemq; Paulus, Erviliam appellitent Ochrum. Nec nobis obstat, quòd Ervilia (ut ipse asserit) rubiginem contrahat, cùm adminiculis caret quibus à terra subleveturquodq; hujusce tantùm leguminis siliquæ una cum semine comedantur, ut Gal. lib. 2. de alim. facul. præfatione, & Paulus Dolichos mandi testantur. Nam etsi aliquando Erviliæ fecti arborum rami apponantur, ut illos implicent, nunquam tamen longissimi adfiguntur pali, quòd ea minimè illos scandere valeat, versicolorum Phasiolorum modo. Ad hæc Ervilia quæ humi serpit, rubigine minimè deperit, ut Tridentinus ager ubiq; testari potest, quippe quòd ibi frequentissima seratur, dimittaturq; nullo propè fixo pedamento humi accumbere. Nec obstat præterea (ut ipse Manardus scribit) quòd sola Ervilia inter legumina cum siliquis comedatur. Nam quamvis decocta una cum siliquis mensis apponatur, nunquam tamen aliquem me vidisse fateri possum, qui siliquas simul cum granis devoraverit: est enim ervilia involucrum suibus potius, quàm hominibus in cibum exhibendum. Unde equidem omnes, quod viderim, Erviliam mandentes, semina dentibus extrahunt, & membranosas, exhaustasq; siliquas dentium attritui prorsus repugnantes, in patinis suibus relinquunt. Secus autem cum hujusmodi Phasiolorum corniculis evenit: quandoquidem cùm tenella adolescunt, ante aquam consenescant, aqua prius elixa, non modò in acetariis integra, nullisq; abjectis putaminibus assumuntur in cibum, sed butyro vel oleo frixa addito gingibere, & omphacio jucundissimè devorantur. Alvum emolliunt & pectus dilatant. semina in cibum sumpta magis instant, & ventriculo laborem faciunt, quàm vulgaris Phasioli, copiosiusq; semen generant, & venerem stimulant, præsertim quæ cum longo pipere, galanga, & saccharo asperguntur, quod quidem longè valentius præstant,

Manardi error, Dolichos Erviliam esse volentis.

Phaseolorum cocura.

Dolichos Galeni.

SMILAX HORTENSIS.

stant, si ex lactebubulo pingui elixentur. Hinc itaque fit, ut certò potius credam, hoc Phasiolorum genus dolichos esse, quàm erviliam Manardo vocatam. Illud insuper hac in re sentit Manardus, quòd Dioscorides Phaseolorum appellatione, de quibus suprà mentionem fecit, non quidem communes ac triviales, sed erviliam significaverit: Smilacis verò hortensis nomine, de qua hic sermo, vulgares illos phaseolos repræsentaverit. Qui (ut suam tueatur sententiam) consentaneum minimè videri inquit, quòd duobus diversis capitibus eodem libro de Phasiolis scripserit Dioscorides. Sed haudquaquam à ratione & veritate eum alienum existimarem, qui respondèrit, primum tractasse Dioscoridem de vulgaribus & candidis Phaseolis, qui passim in campis aliorum leguminum more seminantur, ubi de omni segete, & leguminibus disserit. Deinde verò de versicoloribus, qui in hortis & viridariis ad opera topiaria explenda seruntur, interea, quæ in hortis & viridariis coluntur. Quamobrem ut hortenses à campestribus secerneret, inquit: Hortensis Smilax frutex est, &c. Quòd manifestè declarat, eum hic de hortensibus, illic verò de iis, quæ in campis proveniunt, intellexisse, atq; eos ita sejunxisse. Quæ in re non potui non quandoq; admirari Manardum, medicum alioquin ingenio & doctrina insignem, quòd tam facilè adductus esset, ut asseveraret dolichos esse erviliam, cùm eum legisse existimandum sit, Galeno & Paulo erviliam ochrum vocari. Planta, quæ σμίλαξ ὑγρὰ Græcis: Smilax hortensis Latinis appellatur: Arabibus, Lubia: Italis, Smilace de gli horti, & Fagivolo Turchesco: Germanis, Welsche Bonen: Hispanis, Feyones: Gallis, Faseolos de Turquie & Fajes peincles. Nomina.

Smilax hortensis, quòd Smilacis modo arbores conscendat, ἀσκοῖς Hippocrati, aliis λίβοις, aliis φασιολοις. Smilax hortensis, Brunf. Trag. Fuch. Matt. Cord. in Dioscor. Ges. hor. Lacu. Cast. Lugd. Tab. Cam. Phaselus Brunf. Cæsal. Phaseolus, Dod. gal. Cord. in hist. Ges. hor. Clus. Pann. Phaseolus vulgaris, Lob. Dolichos, Anguillaræ, Dod. fol. Lacun. Plurima nunc habentur Phaseolorum genera: est namque vulgaris, sunt Brasiliani, Indici, Americani, & horum omnium plurimæ differentiæ: etenim in vulgari observare licet diversitatem in floris colore, qui vel niveus, vel flavescens, vel purpureus sive amethistinus: in fructu major coloris varietas, sunt nivei, flavi, ex flavo obsoleti, purpurei, rubri, latericei ferè coloris, amethistini, cærulei, nigri: vel albi nigris venis & lituris distincti, sic & carnei & etiam cinerei similibus venis notati. Sed de his & aliis suo loco plenius.

* MEDICA DIOSCORIDIS. *

Μηδικὴ. MEDICA.

CAP. CXLI.

MEdica, cùm recenter prodiit, foliis & caule trifolio pratensi similis est: procedens verò folia contrahit, caules edens trifolii, & siliquas corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Id siccatum, jucundi saporis gratia, conditaneo sali admiscetur. Viride, quibus refrigeratione opus est, illitu suffragatur. Herba tota pro gramine utuntur, qui pecora alunt.

*MEdicam inde nominationem invenisse certum est, quòd primùm, Plinio libro 18. cap. 16. auctore, ex Media in Italiam advecta fuerit. Verùm etsi hac quondam in universa Italia severetur ad pecorum pabulum & omnibus ferè cognosceretur, jam tamen pauci sanè reperiuntur, qui Medicam viderint, ne dum serant: quanquam non desunt, qui eam se consecutos existiment. Non defuerunt, qui mihi varias plantas pro Medica ostenderent. At quoniam paucis admodum notis medicam referebant, non libuit ullam Medicæ imaginem hic exprimere. * Et cum ab amicis hoc anno semen accepissem, illúdque magna cum diligentia terræ mandassem, accidit solo forsitan repugnante, ut nulla exorta sit planta. * Hæc (ut Plinius tradit loco citato, & antiquo-* Medicæ consider.

rum pleriq; teſtantur) unotantùm ſatu plus tricenis annis perdurat. Eadem (ut quidam referunt) abundat Hiſpania, ubi magna admodum cura colitur ad jumentorum & pecudum pabulum: eamq; Alfalfa vocant, nomine ab Arabicis corrupte mutuato. Nam (ut lib. 2. cap. de Cot inquit Avicenna) vocatur etiamnum Aphris Alfaſafat. Naſcitur & in Gallia, ſi Nomina. *Ruellio credimus, ibiq; majus trifolium appellatur. Medica ſic Latinis & Italis, ut Græcis μηδικὴ nominatur: Mauritanis (ut modò dictum eſt) Cot & Alfaſafat: Hiſpanis Alfalfe, Ervaye & Alfalfa: Gallis ſaint Foin vel grand Treffle.*

Medicæ nunc apud Italos & Gallos uſitatæ figuram (cùm Matthiolus non habeat) addere voluimus, hæcq; dicitur Medica, Dodo. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lacu. Caſt. Cam. Cæſal. Medica ſativa, Lugd. Fœnum Burgundiacum. Lob. cujus hæc eſto deſcriptio, cum Medica Dioſcoridis conveniens. Ex radice longa, tenui, lignoſa, complures cauliculi cubitales, rotundi, virentes, infirmi, ut plurimum procumbentes prodeunt, circa quos folia trifoliorum forma, initio latiora, dein minora, oblonga, per ambitum ſerrata: flores Trifoliorum forma in foliorum alis quaſi in ſpicam exeunt, colore cœrulei: quibus ſuccedunt ſiliquæ cochlearum ſimilitudine, ſed anguſtiores, ut cornu arietis intortæ, in duas tresve ſpiras contractæ, quæ ſemen minutum, oblongum & flaveſcens continent. Variat floribus cœruleis, violaceis, ex cœruleo purpureis, ſubnigris, mixtis & etiam luteis in Hiſpaniæ ſylveſtribus, ut & Galliæ Narbonenſis reperitur. Apud Hiſpanos fœni gratia in agris ſeritur, & ſingulis æſtivis menſibus demeti ſolet, ſiquidem multos annos radice vivat.

Ἄφακη. APHACA. CAP. CXLII.

Aphaca *a* in arvis naſcitur, altior lente, tenuibus foliis: ſiliquas lenticula majores fert, in quibus terna, quaternave ſemina nigra lente minora, continentur, quæ adſtringendi vim habent: quare torrefacta, ſtomachi, alviq; fluxiones ſiſtunt, ſi freſa lentis more decoquantur.

a Meum ϑάμνος ἐστὶ. i. frutex eſt.

Aphacæ conſider. *Non ſolùm in univerſis Italiæ locis Aphaca ſponte naſcitur inter ſegetes, ſed & à multis in campis ſeritur leguminum & ervi modo, ad columbarum ſaginam. Folio germinat vicia majore, craſſioreq;, quadrangulari caule, flore ſubrubeo, ſiliquis inde dependentibus piſorum inſtar, brevioribus tamen, ſed lenticulæ majoribus, in quibus includitur ſemen, vicia quadantenus majus. Goritienſi agro frequentiſſima naſcitur inter ſegetes, & prope ſepes. Quo fit, ut maximè aberrent,* Quorundam lapſus, Aphacam cum Vicia cõfundentium. *qui cenſent Aphacam nihil à Vicia differre, quæ inter ſegetes ubi copioſè provenit, & ſeritur quoq; ad columbarum, aliarumq; volucrum ſaginam. Quippe quòd hæc minori ſit folio, Aphacæ anguſtiori, in acutum deſinente: tenuiori caule: bicubitali, qui claviculis è ramuſculorum ſummitatibus prodeuntibus, ſegetibus ſeſe implicat, flore in purpuram rubeſcente, ſiliquis longioribus, gracilioribus ac rotundioribus, nigro ſemine ſtipatis, Orobi magnitudine. Eaq; propter de Aphaca & Vicia differens Galenus lib. 1. de alimentorum facultatibus, ita ſcribit: Aphacæ & Viciæ ſeminum figura non rotunda*

Galenus de Aphaca & Vicia.

I. APHACA.

II. VICIA.

eſt, veluti fabarum, ſed aliquantò latiuſcula, ſimiliter lenti. Hæc quoq; cum ſua planta, & valvulis integra ruſtici reponunt, ut brutis pecudibus pabulo ſint. Per famem tamen quoſdam novi, qui hæc quoq; comederint, potiſſimùm vere cùm etiamnum virent, quemadmodum fabas, & cicera eſitare conſueverunt. Semina autem hæc non ſolùm inſuavia ſunt, ſed concoctu

concoctu etiam difficilia, & alvum retinentia. Perſpicuum ergo eſt cùm hujuſmodi naturam obtineant, alimoniam quoq;, quæ ex ipſis in corpus permanat, improbi craſſiq; ſucci eſſe, idoneam ad humoris melancholici generationem: hactenus Galenus. Aphacæ ſemen, vicia modo amarum eſt, & terrenæ eſſentiæ, ideoq; abſterſoriæ eſt facultatis, adſtringendi quoq; vim habet. Vicia excalfacit, & ſiccat, mundat, abſtergit & adſtringit. Viribus non differt ab Aphaca. Sed non deſunt, qui ſcribant, Aphacæ & Viciæ farinam, urinas ciere, tabidosq; juvare, ubi ex priſana frequenter ſumatur. Illinitur quoq; utiliter vino ſubacta, ad ſerpentium, hominum, canum, cæterorumq; quadrupedum morſus: melle excepta, & illita lentigines, varos & cætera cutis vitia delet. Cæterùm illud animadvertendum eſt, quòd Theophraſtus lib. 7. cap. 7. & 11. de plantarum hiſtoria Aphacam inter intybacea, vel cichorii genera connumerat. Quare mirandum non eſt, ſi etiam in aliis quibuſdam à Dioſcoride diſcrepet, quemadmodum in coronopo, orobanche, ac aliis nonnullis oſtendimus. Nec mirum etiam Plinium hac in hiſtoria variaſſe: nam lib. 27. cap. 5. Dioſcoridis Aphacam ad verbum retulit: libro verò 21. Theophraſtum ſecutus, eam inter cichoracea repoſuit. Quæ Græcis ἄφακος: Latinis item Aphaca & Aphace nuncupatur: Arabibus Apaki, Aſaki ſive Albikia: Italis Aphaca: Germanis Wilde Wicken und Vogels Wicken: *Gallis Veſſe ſauvage. Vicia Græcis βίκιον: Italis Veccia: Germanis* Wicken: *Gallis Veſſe.*

Aphacæ vires.

Aphaca intybi genus.

Nomina.

Vicia à vinciendo Varroni, quòd capreolis ſe vincire ſoleat: hæc ſativa eſt & ſylveſtris, vel anguſtiore vel latiore folio & horum rurſus differentiæ. I. Vicia latiore folio. C. B. Aphaca, Matth. Aphace, Fuch. Vicia major ſylveſtr. Trag. Vicia, Dod. gal. & fol. Lacun. Geſ. hort. Lob. Vicia ſylv. Lon. Vicia vera, Lug. Cracca major, Tab. II. Vicia anguſtiore folio C. B. Ervum, Brunf. Vicia major & Orobus, Trag. Vicia, Matth. Cord. in Dioſc. Fuchſ. Lon. Vicia vulgaris ſativa, Cluſ. Pan. Aphaca vera, Lugd. Arachus Dod. gal. Craccæ primum genus, Dod. folio.

πράσον περαλλοῦν. PORRUM CAPITATUM. CAP. CXLIII.

CApitatum porrum inflationem facit, noxium ſuccum creat, tumultuoſum ſomnium parit, urinam ciet, alvo acommodatur, extenuat, oculorum aciem hebetat, menſes pellit: ſed lædit exulceratam veſicam renesque: cum ptiſana verò coctum, eſu pectoris vitia extrahit. Coma ejus in aqua maris, & aceto cocta, in deſeſſionibus ad præcluſiones vulvæ, & duritias, utilis habetur. Porrum bis aqua mutata coctum tum frigida maceratum, dulceſcit & multò minus inflat. Semen acrius eſt, & quandam adſtrictoriam vim habet: quare ſuccus cum aceto, addito thure aut manna, ſanguinis profluvia ſiſtit, maximè ſi naribus erumpat. Venerem ſtimulat: contra omnia thoracis vitia, *a* tabemq; pro delinctu efficax eſt: arteriam eſu purgat: ſed ſi aſſiduè eſtur, viſus obſcuritatem inducit: ſtomacho adverſatur. Succus ex melle potus aut illitus, conſtra beſtiarum morſus auxilio eſt. Ipſum quoq; cum aceto aut thuris polline, lacte aut roſaceo, utiliter aurium doloribus, & ſonitui inſtillatur. Varos tollunt folia illita cum rhoe, qua ad obſonia utuntur: epynictidi medentur: cruſtas ex ſale illita rumpunt. Veteres ſanguinis rejectiones cohibent, ſeminis drachmæ binæ, cum æquali baccarum myrti pondere potæ.

a Omnia ἐκτὸς πρὸς πᾶσι θώρακος πταῖσμα αἷμα μιλτῶδες ἀνιᾶ ὀκλαστῶ. πτιᾶσι καὶ πρὸς φθίσεως βοηθεῖ, καθαίρει δὲ καὶ τὴν ἀρτηρίαν. i. & ad omnia thoracis vitia cum melle pro eclegmate ulurpatur Facit etiam ad phthiſim comeſtũ, ſed & arteriam purgat.

PORRUM SECTILE.

PORRUM COMMUNE.

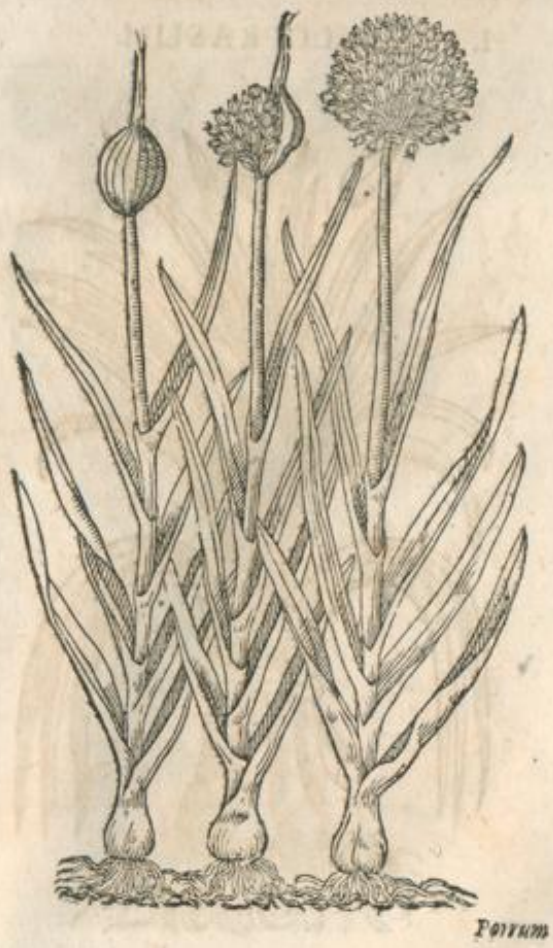

Porrum

Porri cõsideratio.

PORRUM, quod copiosum quadragesimalis nostri jejunii tempore plerunq; in foris olitoriis unà cùm oleribus venale copiosumq; reperitur, omnibus notissimum est. Caterùm etsi magnopere laborent hortorum cultores, ut eorum porri, longi, crassi, candidi ac teneri evadant, nesciunt tamen eos capitatos efficere: quàmvis ii apud veteres in frequentissimo usu fuissent, quòd longis, qui propriè sectivi appellantur, sapidiores, gustuiq; gratiores haberentur. De his igitur tanquam præstantioribus scripsit Dioscorides, non tamen quòd à sectivis genere differrent, è quibus mangonio capitati fiunt, tegula in transplantatione supposita, incisis prius ante medullam foliis, ne adolendi facultas in sublime feratur, nec ad radices, sed in ipso capite consideat: vel sarculo convelluntur radices, ut delumbata alant, neq; distrahant, ut scriptum reliquit Plinius lib. 19. cap. 6. Quæ quidem Columellæ accepta referre debemus: Quippe qui lib. 11. de re rustica cap. ultimo: Porrum, inquit, si sectivum facere velis densius satum præceperunt priores relinqui, & ita cùm increverit, secari: sed nos docuit usus longè melius fieri, si differas, & eodem more quo capitatum modicis spatiis, id est, inter quaternos digitos depangas, & cùm convaluerit defeces. In eo autem quod magni capitis efficere voles, servandum sit, ut antequam translatum deponas omnes radiculas amputes, & fibrarum summas partes intondeas: tum testulæ vel conchulæ quasi sedes, in singulis subjectæ seminibus adobruuntur, ut fiant capita latioris incrementi. Cultus autem porri capitati assidua sarritio, & stercoratio est, nec alius tamen sectivi, nisi quòd toties rigari & stercorari, sarririq; debent, quoties demetitur: hæc ille. Est Porrum capitatum foliis allio similibus, latioribus tamen, ac longioribus, cartnatis, & in acumen desinentibus. Cervix illi longa bulbosaq;, candicans, crassiori summitate: radicibus multis isq; tenuibus capillata, & numerosis tunicis circumpacta: binum in caulem profilit, capæ modo, longum cavumq;, floribus in cacumine in orbem conglomeratis: semine nigro, capaceo non absimili. Seritur in hortis. Illinuntur decocta folia ad tumentes, dolorificasq; hæmorrhoidas, magno sanè auxilio. Folia melle subacta illinuntur utiliter ad phalangiorum & cæterorum venenosorum ictus: caput cum cervice coctum, & ex melle delinctum, præstat ad omnia trachææ arteriæ & pectoris vitia. Sumitur sub cineribus tostum, ad fungorum venena. Crapulam & ebrietates discutit. Semen ex passo potum, urinæ difficultates solvit. Porrum non transplantatum cum terrenis vermibus, in oleo decoctum ad tertias, contumacia aurium ulcera sanat, si quotidie oleum in aures infundatur. Porri facultates recensuit Galenus lib. 2. de alimentorum facultatibus, ubi simul etiam de allio, & capis agens, sic inquit: Harum plantarum radicibus percrebrò vescuntur homines, varius caule foliisq;, acri admodum facultate præditis pro radicum portione. Corpus excalfaciunt, & crassos in eo humores extenuant, glutinososq; incidunt. Bis tamen aut ter in aqua decocta, acrimonia spoliantur, quanquam ne sic quidem vim perdunt extenuandi. Verùm facultatem quandam obscurissimam alendi corporis exinde acquirunt, cujus antea, quam decoquerentur, nihil prorsus obtinebant. Caterùm allium non modò ut obsonium, verùm etiam ut medicamentum sanitati accommodum, quod obstructa solvere & discutere possit, usurpatur. Aliquantisper elixum, usq; dum acritudinem abjiciat, viribus quidem suis imbecillius fit, sed succi pravitatem non amplius servat, quemadmodum nec porri, nec capæ, cùm bis fuerint decocta. Porrum SECTILE non differt à capitato, nisi quòd capite sit tenuiore ac etiam cervice. Ea omnia præstare valet, quibus capitatum pollere diximus. Πράσον περαλωτὸν, id vocant Græci, quod Latini Porrum capitatum: Arabes, Curat seu Kurat: Itali, Porro Capitato: Germani, Lauch: Hispani, Puerro: Galli, Porreau. Porrum sectile, Græcis, πράσον τμητὸν: Italis, Porro minore.

Porri facult. Matthiolo.

Porri facult. ex Galeno.

Capitatũ porrum.

Sectivum porrum ex Columella faciendum

Porri descript.

Ἀμπελόπρασον. AMPELO PRASUM. CAP. CXLIV.

AMpelopraſum ſtomacho magis quàm porrum adverſatur: plus autem excalfacit, urinam & menſes vehementius ciet. Id contra ſerpentium morſus eſſe convenit.

I. AMPELOPRASUM.

* II. AMPELOPRASUM proliferum. *

Provenit

PRovenit agreſte porrum plerumque in vineis, unde à natalibus ἀμπελόπρασον quaſi vineale porrum, Græcis appellatur. Naſcitur hoc in univerſa Hetruria non ſolùm in vinetis, ſed etiam frequens admodum ſecus ſepes in agrorum marginibus, & in amœnis collium locis. Rura noſtra ipſum vulgari ſermone appellant Porrandello. Porri faciem repræſentat, ſed foliis, cervice capiteq; longè minoribus, & ad mandendum durius acriuſq; Eſtur à ruſticis, & agricolis in acetariis crudum, recentis allii vice: quanquam manſu durius ſit, guſtu acrius, & concoctu difficilius. Eſt præterea Ampelopraſum (ut lib. 6. ſimplicium medicamentorum prodidit Galenus) acrius & ſiccius domeſtico, ſicut agreſtia omnia reliqua domeſticis: ac proinde ſtomacho, quàm illud nocentius: ſed & craſſos, ac lentos humores potentius incidit, valentiuſq; infarcta organa obſtructione liberat. Hac quoq; ratione urinas, & menſes ſæpe provocavit, ubi à craſſu & lentis retinebantur humoribus. Adeò vero eſt calidum, ut illitum cataplaſmatis modo exulceret. Dictum eſt autem ante, quod quæ eum in modum ſunt calida, extremi ſint ordinis: hactenus Galenus. Cæterùm illud ſilentio haud diſſimulandum puto, quòd Galenus minus fortaſſe recte id tribuerit Ampelopraſo, quod nominis ſignificationi reclamat, & potius ſcorodopraſo competere videtur, cùm loco citato inquit: Si inter allium & porrum medium quiddam concipias, facultatem ampelopraſi invenies. Quandoquidem ſcorodopraſum, teſte infra Dioſcoride, ut allii & porri vires, ita & nomen ſibi vendicavit: ampelopraſum verò dictum eſt, quod in vinetis naſcatur. Id quod ipſemet Galenus confirmat libro 8. ſimplicium medicamentorum his verbis. Scorodopraſon ſicut guſtu, & odore mediam allii & porri qualitatem poſſidet, ita et vires. Et lib. 2. de alimentorum facultatibus: Ampelopraſi (inquit) à porro tanta eſt differentia, quanta in aliis congeneribus plantis inter ſylveſtria & ſativa invenitur. Sunt qui hoc in totum ſequentem annum reponant, aceto condientes, haud aliter quàm capas, eaq; ex parte cibo commodius, & pravo minus ſucco obnoxium efficitur. Quod ἀμπελόπρασον Græci, Latini Porrum agreſte, & Ampelopraſum dicunt: Mauritani Nabati: Itali, Porro ſalvatico & Porrandello: Germani, wild Lauch: Hiſpani, Ayos & Puerros de las vinhas: Galli, Porrée de chien, ſive Porreau ſauvage.

Agreſtis porri conſider.

Ampeloprafi vires ex Gal.

Nomina.

Ampeloprafum PROLIFERUM, ex radice rotunda candicante oblongis fibris capillata, caulis exſurgit cubito minor, viridis, rotundus, lævis baccis, in quo quaterna plerunq; folia oblonga, anguſta: caulis ſummitati caput inſidet, duabus membranis laxis in oblongam caudam ambeuntibus obvolutum, quibus apertis in medio quaſi bulbi ſimul congeſti conſpiciuntur, unde flores purpuraſcentes, ex oblongis pediculis dependentes prodeunt: quibus ſuccedunt quaſi cornicula ſemen nigrum continentia. Hujus plures differentiæ, de quibus in hiſtoria noſtra. Hoc Ampeloprafi Matthioli nomine Camerarius in ſua editione exhibuit, & Ampeloprafum proliferum Lobelo dicitur: cui ſimile Allium, ſive Moly montanum ſecundum gramineo folio, Cluſ. Pan. & Bulbi ſylveſtris ſpecies prima apud Cæſalpinum.

Κρόμμυον. CÆPA. CAP. CXLV.

CÆpa longa acrior eſt, quàm rotunda, item flava quàm candida, & ſicca quàm viridis, & cruda quàm cocta, aut ſale condita. Omnes tamen mordent, flatus gignunt, appetentiam invitant, ſitim movent & extenuant, faſtidium pariunt & expurgant, alvo utiles ſunt. Eæ detractis purgamentis in oleum conjectæ, hæmorrhoidas, reliquosque excretionum exitus referant, ſubditæ pro balanis. Succus cum

CÆPA CAPITATA.

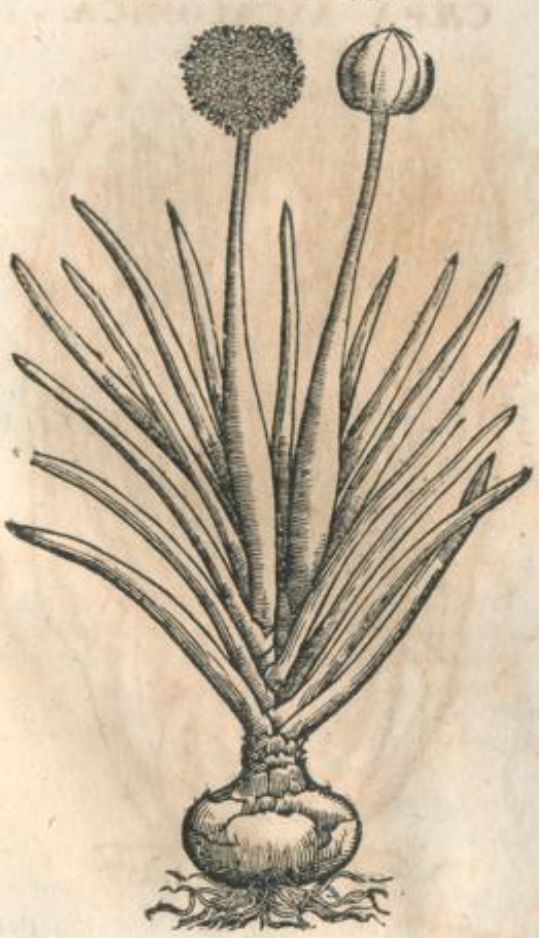

CÆPA SECTILIS.

melle

melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus ſuffuſionibus auxiliatur: anginæ eodem perunguntur: ſuppreſſos menſes pellit: caput purgat, naribus infuſus: canis morſibus cum aceto, ruta & melle illinitur: cum aceto autem perunctas in ſole viriligines ſanat: & cum pariſpodio, ſcabras lippitudines ſedat, varos cum ſale reprimit: contra calceamentorum attritus, cum gallinaceo adipe utilis eſt: citæ alvo prodeſt: in auribus ſonitum, ac gravitatem emendat: ad purulentas aures, & eliciendam earundem aquam, valet: alopeciæ earum ſucco perfricantur, qui celerius quàm alcyonium pilos evocat. a Largiore cibo cæpa capitis dolores ciet, coctaq; vehementius urinam pellit: eos lethargicos efficit, qui valetudinibus adverſis, ea etiam cocta, plus æquo veſcantur: elixa & cum paſſis uvis & fico illita, tubercula concoquit & celerrimè rumpit.

a Meum & Dra. ἰσὶ δὲ καὶ κεφαλαλγεῖς πολύσαρκοι δὲ ὀδύνας δ' οὐ ῥόσις λεπτάργους ποιεῖ, ἐψηθέντα δὲ ἐρεπτικώτερον γίνεται. i. capitis dolorem inducit, ſi verò uberius edatur in morbis, lethargos facit, cocta verò magis diuretica evadit. Cat. verò hic ἰσὶ δὲ κεφαλαλγὲς πολὺσαρκον βρωθὲν, ἐνθεῖσι δὲ ἐρεπτικώτερον γίνεται, πέπον δὲ ἰδιοῤῥοον οὐ λίαν λεπτεργικὸς ποιεῖ. i. capitis dolorem inducit largius comeſta. Cocta verò magis urinam movet. Uberius verò comeſta in morbis lethargicos facit.

Cæparum hiſtor. ex Theoph.

Cæparum plura diverſaq; Theophraſto notantur genera lib. 7. cap. 4. de plantarum hiſtoria, ubi ſic habet: Differunt & capa & allia genere. Sed Cæparum genera plura, ut quæ à locis nomina accepere: Gardiæ, Cnidiæ, Samothraciæ: item Setaniæ & Fiſſiles, & Aſcalonicæ. Ex his Setaniæ minimæ, ſed largè dulces. Fiſſiles verò & aſcalonicæ, tum cultu, tum natura inter ſe differunt. Fiſſilem etenim hyeme ſua cum coma, ineriem relinquunt, vere externa folia detrahunt, & reliqua colunt: detractis his foliis, altero germinant, ſimulq; inferius finditur, unde fiſſiles appellatæ ſunt. Quidam vel omnibus detrahenda folia cenſent, ut vim ſuam imo contingant, neq; effuſæ ſemineſcant. Aſcalonitarum peculiaris quædam natura notata eſt: etenim ſolæ fiſſiles, & quaſi ſteriles, ab radice conſiſtunt, nec ea parte creſcere ac proficere poſſunt. Quamobrem non eas deponunt ſed ſemine ſerunt: deinde circa ver, cum germinatum ſit, transferunt. Perficiuntur adeò celeriter, ut cum cæteris, aut etiam prius evelli poſſint. Plus temporis dimiſſæ in terra putreſcunt. Plantatæ caulem edunt, ſemenq; tantummodo fundunt: tum exinaniuntur atq; inareſcunt. Harum igitur talis natura eſt. Differunt & colore nonnullæ: etenim apud Iſum cætera quidem candidis ſimiles conſtant, ſed colore candidæ admodum proveniunt. Sardinianæq; ſimiliter ferre affirmant. Cretenſium peculiaris maximè natura notatur, ſed Aſcalonio quodammodo proxima, ni forte vel eadem dici debeat. Eſt enim in Creta genus quoddam, quod ſemine quidem ſatum in radice craſſatur: depoſitum verò in caulem ſemenq; totum funditur: ſine capite, ſaporeq; dulce eſt. Id enim quaſi è contrario cæteris habet: omnes namq; depoſitæ melius, celeriusq; perficiuntur. Omnes poſt arcturum proveniunt tepido adhuc ſolo, ut depoſitas imbres occupent. Seruntur & toto capite, & circumciſo, ſed germinationes haud ſimiles fieri ſolent. Parte namq; inferiore capæ ſectum tur, ſuperiore herba tantùm erumpit: ſectæ verò in rectum germinare omnino nequeunt. Gethyum dictum ſine capite eſt, & quaſi longa cervice conſiſtens: ob id germinatio tota in fronde, ſæpiusq; vetondetur, ut porrum: qua de cauſa ſemine ſeritur id, nec deponitur. Cæpas hiſce ferè differentiis diſcernere licet: hactenus Theophraſtus. Naſcuntur Cæpæ in univerſa Italia frequentiſſimæ, quæ etiam inibi multiplici ſignantur genere, ut refert Plinius lib. 19. cap 6. & ut nos quotidie videmus. Cæpæ foliis proveniunt longis, fiſtulatis, teretibus & acuminatis. Caule verò cubitali majore, tubæ faciem præ ſe ferente, inani ac fragili, in cujus ſummitate flores exeunt in globum ſeſe ſtipantes, è quibus ſemen oritur nigrum, porraceo ſimile. Radice nititur bulboſa, ſeſſili, rapi rotundi inſtar, & inferiori parte fibrata: ſed etiam in his notantur differentiæ.

Gethyū.

CÆPA FISSILIS.

CÆPA ASCALONICA.

Quan-

Quandoquidem forma aliæ majores, aliæ minores, quædam longæ, quædam rotundæ, quædam verò ſeſſiles proveniunt. Sicut colore rubentes, & ſubrubentes aliæ, quædam virides, & candidæ nonnullæ. Quin & ſapore vel acerrimæ, vel mediocri acrimonia præditæ ſunt, aut nihil penitus acres inveniuntur. Omnium maximæ ſunt, quæ Gajeta Romam importantur. Hæ tametſi ad ſummum rubeſcant, ac craſſioribus tunicis compactæ ſint, leviuſcula tamen acrimonia pollent manſuq; tenerrimæ comperiuntur: ob idq; in cibis cæteras antecellunt. In Hetruria eæ minus acres notantur, quæ magis rubent: contra vero albæ, quippe quæ omnium ibi acerrimæ proveniant. Quam ob cauſam ad medicamenta potius, quam ad cibos ſervantur: quanquam ſecus fortaſſe in Græcia eveniat, quòd flavas candidis acriores eſſe memoret Dioſcorides. Cæparũ varię ſpecies. *Cæpa* SECTILIS, *foliis exit, caule, floribus & ſemine, vulgaris cæpæ ſimilibus, ſed longè minoribus, tenuioribuſq;. Bulbis verò ac cervice, oblongis, tenuibus & minimè capitatis: ob idq; germinatio tota in foliis, ſapiuſq; retondetur, ut porrum. Seritur in hortis ad obſonia, & condimenta paranda. Iiſdem pollet facultatibus, quibus vulgaris cæpa dotatur. Cæpa* FISSILIS *facie tota Aſcaloniam refert, niſi quòd omnibus ſuis partibus major ſpectatur. Bulbi plures ab una tantum radicum coma oriuntur, longa tenuiq; cervice nitentes, Aſcaloniæ modo, ſed acredine differentes. Habentur paſſim in hortis, in Hetruria. Ea omnia poſſunt, quæ & cætera genera. Connumerantur etiamnum inter cæparum genera (ut locis ſupra citatis Theophraſtus & Plinius teſtantur) quæ* ASCALONIÆ *ab Aſcalone Judææ oppido appellantur & quæ his ſimiles ſunt, Theophraſto ſectiles nominatæ, nobis verò in Hetruria vulgò Cipolle maligie.* Aſcaloniæ. *ASCALONIA, foliis provenit tenuibus, longis, teretibus, fiſtuloſis, in acutum definentibus, cervice pariter tenui, bulbis numeroſis, ab imo radicum ceſpite prodeuntib. paulò nucis avellanæ majoribus, parvi ſici faciem repræſentantibus, ſapore admodum acri, haud tamen ingrato. Seruntur Aſcaloniæ cæpæ in hortis ad ciborum condimenta. Excalfaciunt & ſiccant: incidunt, aperiunt, provocant, dejiciunt. Non ſolùm ea omnia præſtare poſſunt, quæ cætera cæparum genera, ſed cibi appetentiam faciunt: vermes in teſtinorum necant, & caput non adeò lædunt. Datur Cæpa utiliter devoranda, elixa, aut ſub prunis toſta, cum ſaccharo, anheloſis, aſthmaticis, & tuſſientibus, addito butyri momento. Excavatur alba ea parte, qua ſunt radices, & præſtanti repletur Theriaca, citrei mali ſucco ſubacta: & deinde occluſo foramine, ſub calidis cineribus coquitur, donec probè fuerit macerata: deinde premitur & excipitur cremor, iis ſanè perutilis, qui peſtilentia laborant, ſed illico ſudare oportet affectos. Excavatur item, & cumini pulvere repleta coquitur, & exprimitur eodem modo, inſtillaturq; utiliter ſuccus ad aurium ſurditatem. Craſſior Cæpæ ſquama ſub ferventi cinere toſta, antiquum capitis dolorem ſedat, ubi fruſtulum calidum in dolentis lateris aurem introducatur, ſuper aſperſo roſaceo & laurino oleo, ſuccidaq; addita lana, quæ totam operiat aurem. Cæpæ ſaccus cum acerrimo aceto miſtus, ſanguinem è naribus manantem ſiſtit, iis immiſſus. Cæpa (ut Memoriæ prodidit Gal. libr. 7. ſimp. med.) ex quarto eſt ordine excalfacientium: eſſentia autem ejus potius craſſarum eſt partium. Unde etiam hæmorrhoidas aperit tum appoſita, tum cum aceto inuncta. In ſole alphos abſtergit, tum alopecis attrita pilos alcyonio citius reſtituit. Porrò ſi ſuccum ejus exprimas, quod reliquum eſt, admodum terreæ ſubſtantiæ eſt, ejusq; calidæ: at ſuccus aqueæ, aëreæq; caliditatis. Hic igitur iis, qui ſuffuſi ſunt, aut aciem oculorum obtuſam præ craſſitudine humorum obtinent, inunctus prodeſt. Ex hujus temperatura tota cæpa flatuoſa eſt manducata. Itaq; quæ temperatura ſunt ficciore, minùs flatuum generant: hæc Galenus. Quod autem Cæpa corporibus præbeant alimentum, ſuprà in porri mentione retulimus ex ipſo Galeno, qui de iis ſimul diſſeruit, lib. 2. de alim facult.* Cæpa &c. Cæpæ Cæpa Nomina. *Græcè, Cæpa & Cæpe Latinè vocatur: Arabicè Baſil ſeu Baſſal: Italicè Cipolla. Germanicè* Zwibel: *Hiſpanicè Cebolha: Gallicè Fiboule & Oignons. Cæpa ſectilis, Græcis* πρόμυον τμητὸν: *Italis Cipolle ſettivole. Cæpa fiſſilis, Græcis* πρόμυον σχιστὸν: *Hetruſcis Cipolle malige Cæpa Aſcalonia, Græcis* πρόμυον ἀσκαλώνιον: *Italis Scalogna.*

Σκόροδον. ALLIUM. CAP. CXLVI.

ALlium quoddam ſativum atq; hortenſe habetur, quod in Ægypto, ſingulari ut porrum capite conſtat, [dulce, in purpureum vergens, parvum: reliqua verò magna & candida,] ex pluribus coagmentantur nucleis, quos aglithas, id eſt ſpicas, Græci nominant. Aliud eſt ſylveſtre, quod ophioſcorodon: id eſt anguinum, vocant. Vis allii acris eſt: excalfacit, mordet, excernit, alvum turbat, *inflationes facit*, ſtomachum exiccat, ſitim gignit, flatum permovet, ſummam *corporis cutim exulcerat: aciem oculorum* eſu hebetat. *a* [Eosdem effectus præbet anguinum, quod & elaphoſcorodon dicitur] latas ventris tineas in cibo ſumptum abigit, urinas detrahit: contra viperarum ictus, & privatim hæmorrhoi, prodeſt, ita ut non aliud magis, ſi cum vino jugiter aſſumatur, aut tritum in eodem ebibatur: contra rabioſorum morſus, & illitu & cibo valet. Magnæ & allio utilitates contra aquarum mutationes: vocem clarificat: veterem tuſſim crudum coctumve lenit: potum autem cum origani decocto, pediculos & lentes enecat: cremati cinis illitus ſugillationibus cum melle, & alopeciis cum nardino unguine, medetur: eruptiones papularum cum oleo & ſale ſanat: vitiligines, lichenas, lentigines, ulcera capitis manantia, lepras & furfures, cum melle eximit: cum thure & teda decoctum dentium dolorem levat, ſi in ore contineatur: contra venenatos muris aranei morſus, cum ficulneis frondibus & cumino illinitur. Fervefactæ comæ ejus, fœminarum deſeſſionibus additum, menſes & ſecundos partus extrahit. Allium ejuſdem gratia ſuffitur. Factum ex eo & nigra oliva intritum, quod myttoton vocant, eſu cit urinam, ora venarum patefacit, *hydropicis* utile.

Concluſa ita legit Ori. λείῳ καὶ λεπτῷ. i. candido ac tenui.

a Cætæ. Ἐλαφοσκόροδον οἱ δὲ ἀγριοσκόροδον.

Ῥωμαῖοι ἔλαφον καλοῦσιν. Φύλλα ὁμοίως τοῖς ἡμερινοῖς χωρὶς ἐμφύσεως τοῦ ὀριοσκορόδου, δύναμιν δὲ ἔχει ὁμοίαν ἡμερινοῦ. Ἱππ.

μηδικὸν, δηλικὸν, φυσώδη, κοιλίας πλαδικὸν, ξηραντικὸν σμήχει, καὶ πονλικὸν δίψης. i. Elaphoſcorodon, quod & ſylveſtre ſcorodum. Romanis allium cervinum. Naſcitur in montanis & alperis collibus. Simile eſt ophioſcorodo. Vim autem habet acrem, excalfacientem, mordacem, flatuoſam, alvum turbandi, ſtomachum ſiccandi & ſitim faciendi.

Allii conſideratio. *ALlium vulgaris eſt notitiæ. Duum eſt generum: Sativum & ſylveſtre. Hujus plura ſunt genera, nempe Ophioſcorodon, Elaphoſcorodon: urſinum & Anguineum alterum.* SATIVUM, *foliis provenit porro ſimilibus, minoribus tamen, cervice longa, capite bulboſo, quod pluribus coagmentatur nucleis ſive ſpicis, ſapore acri, ſed ori non ingrato. In hortis & campis ſeritur. Cæterùm quanquam ſcribit Dioſcorides Allium, quod non cohærentibus nucleis ſive ſpicis, ſed ſingulari & ſolido capite conſtat, in Ægypto naſci: ejuſmodi tamen & in Hetruria, & in compluribus aliis Italiæ locis provenit, ibiq; Allium mas appellatur.* Allii deſcriptio ex Theophraſto. *Allii meminit Theophraſtus lib. 7. cap. 4. de plant. hiſtor. ſic inquiens: Allium ante ſolſtitia, aut paulo poſt ſolſtitia ſeritur nucleatim diviſum. Diſcrimen eorum, quod aliud præcox: aliud ſerotinum: eſt enim genus quoddam ejuſmodi, ut ſexaginta diebus perfici poſſit. Differunt præterea magnitudine ſingulari. Cyprium vocatur maximè*

I. ELAPHOSCOR. OPHIOSC. & Allium domesticum.

II. ALLIUM ANGUINUM.

III. ALLIUM URSINUM.

Allium sylvestre.

Arabum lapsus.

Brasavoli error.

ximè tale est, quod non decoquunt, sed in myttotis ututur: & cùm tunditur, mirum quàm spuma increscat. Quin & illud differentiam facit, quòd quædam non nucleis coagmentantur. Dulcedo autem, & odor & crassitudo, eorumq; causa, tempore, cultuq; penè videntur contingere ut etiam aliorum. Perfici etiam semine potest, sed tardè: primo etenim anno caput accipit porri, sequente discerni in nucleos incipit, tertio redditur perfectum nec quicquam deterius, sed etiam quidam vel deposito melius id existimant. Radicis autem Allii, aut cæpæ haud similis ortus fieri solet: allii namq; cùm nucleus extumuerit, tota intorquetur: & hinc aucta in nucleos rursus discernitur, atq; ex uno plura efficiuntur, dum caput consummatur. At Cepe continuo ab radice aliud atq; aliud obducit, ut & bulbus, & Scylla, & ejusmodi omnia. Etenim allia & cepæ, si non evellantur, plura indies fiunt. Super fistula quoq;, & allium capitari posse, & Cepæ affirmant: hactenus Theophrastus de allio domestico. SYLVESTRE *verò, quod Græci ἀμπελόπρασον, id est, anguinum allium vocant, ubiq; in montibus præsertim, & collibus nascitur, singulari capite constat, nullis divisum nucleis, sativo longè minus, sed odore & sapore illi persimile: foliis angustioribus, gracili caule: in cujus cacumine flos emicat, ex rubeo purpurascens, à quo nigrum gignitur semen. Simile huic habetur, quod ἐλαφοσκόροδον (Græci vocant, id est, cervinum Allium) appellatur. Quare utrumq; unà cum domestico, quod medium locum tenet, hic appingi curavimus. Atqui cùm ophioscorodon aliquando in montibus legerem unà cum aliis herbariis, nobis occasionem præbuit loquendi de errore detestando, in quo turpiter versati sunt Arabes, & eos secuti: quòd pro scordio herba, quæ trissaginem foliis æmulatur, de qua Andromachus, & Galenus intellexerunt, allium sylvestre in pastillos theriacos addiderint, & in illius locum suffecerint, non minus vocabulorum vicinitate, quàm imperitia decepti, ut sequenti libro in scordii mentione (Deo favente) latius explicabimus. Porrò illud hic silentio non dissimulandum duxi, ne fortè seplasiariis imponat, quòd Brasavolus apertè falli deprehenditur libro suo de simplicium examine Romæ prius excuso, ubi sylvestre allium ampeloprason sive scorodoprason à rei medicæ auctoribus appellari scribit. Qua in re non uno tantum, meo quidem judicio, sed duplici, pace ejus dixerim, notatur error. Primum quòd existimaverit, allium sylvestre scorodoprasum vel ampelovrasum esse. Deinde quòd certò crediderit, am-*

vit, ampelopraſum, & ſcorodopraſum unam & eandem plantam eſſe. Hi Braſavoli errores manifeſtè redarguuntur Dioſcoridis auctoritate. Siquidem is non ſolùm eas plantas nominibus, ſed etiam capitibus & facultatibus diſtinxit: quem etiam ſecutus eſt Galenus licèt, ut in ampelopraſo diximus, huic tribuerit, quod ſcorodopraſo tribuendum erat. In his igitur Galenus. *palàm fit, allium ſylveſtre ophioſcorodum appellari: ſylveſtre porrum, quòd in vineis proveniat, ampelopraſon: tertium verò, quod promiſcuum allii, & porri facultates obtineat, ſcorodopraſum. Quare mirari ſubit Braſavolum virum alioqui doctiſſimum, quomodo is, qui ſimplicium medicamentorum examen conſcripſit, hæc in Dioſcoride & Galeno non viderit, vel non animadverterit. Cæterùm plantam quam hic novam expreſsimus,* ANGUINUM *quoque allium appellare libuit,* Allium Anguinũ *quòd radix non ſolùm genuino allii ſapore odoreq; ſit prædita, verùm etiam, quòd folia nigris ſint maculis conſperſa. Folia profert Lilio convallio ferè ſimilia, anguſtiora tamen, & nigris maculis reſperſa: quinetiam caulis iiſdem inficitur notis, Dracunculi majoris modo, quo factum eſt, ut à nobis allium Anguinum fuerit appellatum. Cervice nititur longa: radice bulboſa, involucris, ut in croco circumtecta, numeroſis inferna parte fibris, vulgaris allii odore, ſaporeq; prædita. Excalfacit & ſiccat perinde ac Allium agreſte, & ſuis in facultatibus illi per omnia ſimile exiſtit. Nunc primùm à me inventum eſt, dum ſuperiori Anno* M. D. LXIII. *montes qui Bohemiam à Sileſia diſterminant, in quibus Albis fluvius originem ducit, perluſtrarem. Addidimus & URSINI allii quoq; imaginem, ſed cùm de viribus hactenus nihil certi exploratiq; habeamus, non eſt ut latius de eo ſermonem faciamus.* Allii Urſini mentio. *Foliis exit latis, minoris plantaginis ferè æqualibus, frequenter ſtriatis, caulibus anguloſis, in quorum ſummitate flores ſunt in umbella ferè modum ſe diffundentes. Radice nititur bulboſa, ſpicataq;, lilii albi modo dependentibus ima ſede capillamentis. Naſcitur in collibus, in ſylvis, & aliquando inter ſegetes. Ea omnia præſtare poſſe creditur, quæ cæteris agreſtium alliorum generibus aſſignantur. Allium (ut Galenus inquit libr. 8. de ſimplicium medicamentorum facultatibus:) deſiccat & excalfacit exceſſu quarto, quin etiam digerit, obſtructiones aperit.* Allii ex Gale. facultas. *Σκόροδον, Græci, Latini Allium dicunt: Arabes, Chaum, Cairin & Thum: Itali, Aglio: Germani* Knoblauch: *Hiſpani, Ayos: Galli, Ail & Aux. Allium anguinum: Italis, Aglio ſerpentino. Allium urſinum: Italis, Aglio de gli Orſi: Germanis,* Bär- und Hunds-knoblauch. Nomina.

Allium, ab halante gravi odore, ab Ægyptiis unà cum Cepis, pro numine habitum, Plinio lib. 19. cap. 6. authore, & Plutarcho, qui 4. in Heſiodum commentario, cur coluerint oſtendit: cujus novendecim ſpecies in Phytopinace noſtro recenſuimus: hac prima figura tres proponũtur, Elaphoſcorodon, Ophioſcorodon & Allium domeſticum, cujus genus quoddam capitibus ingentibus ex Africa adfertur: eſt & quoddam Amphicarpum, quod & radicum nucleis feritur, & ſeminibus, quæ nucleos ſimilitudine referunt. Quod verò Elaphoſcorodon appellatur, dicitur Allium Caninum, Trago, Allium ſylveſtre, Fuchſ. Geſ. hor. Thal. Cæſalp. Caſt. Allium ſylveſtre tenuifolium, Lob. & Dodo. fol. Ampelopraſſon, Cord. in Dioſc. Loni. Allium tenuifolium, Cam. Ipſius verò Matthioli Ophioſcorodon, Allium bicorne vocamus: Allium caninum alterum, Trag. Allium ſylveſtre alterum Fuch. Allium ſylveſtre majus, Dod. gal. Scorodopraſon Lonic. II. Allium anguinum Matth. Lug. Allium ſerpentinum, Caſt. Lob. cui & ophioſcorodon. Allium alpinum, Geſ. hor. Tab. Cam. Victorialis longa, Geſ. hor. Cluſ. Pan. Hoc foliis eſt oblongis, anguſtioribus: eſt rotundis latioribus: illud fœmina, hoc mas cenſetur. III. Allium urſinum Matt. Fuch. Dod. gal. Lob. obſ. Caſt. Cluſ. Pan. Cæſ. Thal. Cam. Lugd. Allium urſinum latifolium, Lob. icon. Lugd. Allium ſylveſtre, Brunf. Trag. Cord. in Dioſ. Allium ſylveſtre bifolium, Arctoſcorodon, Geſ. hor. Allium ſylv. latioris folij, Dod. folio.

Σκοροδόπρασον. SCORODOPRASUM. CAP. CXLVII.

SCorodopraſum magnitudine porrum æquat, qualitatum porri & allii particeps. Unde promiſcuas ſibi vires ex utroque vendicavit, effectus allii & porri præbens: inefficacius tamen coctum, porri modo, dulceſcit, & in olerum vicem tranſit.

QUoniam antiquorum nullus, præter Dioſcoridem, Galenum & Paulum, Scorodopraſi meminit, propterea exiſtimat Marcellus arte & cultorum mangonio, ex allio & porro in unum ſub terra colligatis, non autem natura, ſcorodopraſum provenire. Sed hac in re Marcellum, pace ſua dixerim, cæcutiſſe illud manifeſto indicio eſt, quòd compertum ſit, legitimum Scorodopraſum natura, non mangonio factum, in compluribus Italiæ locis ſponte ſua naſci, in pratorum agrorúmque marginibus, & propter ſepes: ac inde poſtea tranſlatum, in hortis & viridariis depoſitum vireſcere, ita ut intuentibus legitimum ſe oſtendat, & Marcelli errorem prodat. Creſcit id porraceis foliis, quæ digitis attrita ita allium & porrum ſimul reſipiunt, ut illorum etiam effectus præbeant, quemadmodum rectè prodidit Dioſcorides, & Galenus atteſtatur libro octavo ſimplicium medicamentorum, his paucis: Scorodopraſum ſicut guſtu & odore mediam allii & porri qualitatem poſſidet, ita & vires. Id Græcè Σκοροδόπρασον, Latinè ſimiliter, Scorodopraſum appellatur: Italicè, Scorodopraſo: Germanicè, Aber Knoblauch: *Gallicè, Ail porreau.* Scorodopraſi conſideratio. Marcelli error. Scorodopraſi vires ex Gal. Nomina.

Σίναπι. SINAPI. CAP. CXLVIII.

SInapi hortense, aliqui napi vocant. a Eligi debet adultum, valde rufum, non magnopere siccum, sed quod fractum internè virescat, & veluti quodam succo madeat, cæsium colore: siquidem recens id genus, tempestivum habetur. Ad calfaciendum, extenuandum, extrahendum, efficax est. Ad eliciendam capitis pituitam manditur: contra præduros tonsillarum tumores, ac veterem callosamque arteriæ scabritiem, succus ex aqua & melle convenienter gargarizatur: sternutamenta ciet, tritum & naribus admotum: comitialibus quoq; auxiliatur: fœminas vulvæ strangulatu oppressas excitat: lethargicis, deraso capite, illinitur. Cum ficis admistum, donec rubescat locus, & ad coxendicum cruciatus impositum, ad lienes & omne genus doloris confert, cùm permutandæ valetudinis causa ex alto vitia extrahenda sunt: alopeciis illitum medetur: faciem purgat: sugillata cum melle, adipe aut cerato rapit: feræ impetigines, & lepræ, eo cum aceto perunguntur: contra febrium circuitus aridum bibitur, aut potui, polentę modo inspargitur: extrahentibus emplastris, scabiemq; extenuantibus utiliter admisceri solet: tritum gravitati aurium, & sonitui cum fico impositum prodest. Succus ad hebetudines oculorum, & genarum scabritias magna utilitate cum melle illinitur. Expressus recenti semine succus in sole siccatur.

a Meum & Cat οἷον μὲν ἐλίσσει μὲν ἐρεύθεσθαι, ἐπὶ δὲ λίγε quod non obaridũ est & fulvum.

SINAPI I.

Sinapicõsider. ex Plinio.

SInapi, Plinio libr. 19. cap. 8. auctore, trium est generum. Quorum unum gracili assurgit folio: alterum rapitiam frondem exprimit: tertium eruca folio laciniatur. Hæc omnia Sinapis genera observantur in Italia: Illud siquidem, quod tum folio, tum etiam semine tenui nascitur, erraticum est. Folia habet tenuiora, plura ex uno ramusculo prodeuntia, caulem rectum, firmum, asperum, scabrum, hirsutumq;, à medio ramosum: corniculis numerosis atque hirsutis. Nascitur locis incultis, in campestribus, & inter rudera. Ea omnia præstare potest semen, quæ sativo sinapi assignantur. Quod verò rapi fronde constat, cæteris majus, hortense est, caulem mittit vegetum, subhirsutum, à quo ramusculi superiori parte crescunt, in quibus semen subrufum in corniculis provenit, acerrimo sapore, ac etiam olfactu

SINAPI II.

SINAPI III.

infestum.

infeſtum. Seritur in hortis paſſim ab olitoribus, ejuſq; in officinis uſus. Tertium deinde & ipſum ſativum eſt, ſemine albo, minusq; acri. Foliis exit ſylveſtri erucæ ſimilibus, frequenter laciniatis, ramis tenuibus, in caulis ſummitate exeuntibus, in quibus utrinque ſiliquulæ ſpectantur, albo intus ſemine, non adeò, ut in aliis generibus acri: quare non adeò ut illa excalfacit & ſiccat. Itaque etſi ad omnia utile habeatur, ad quæ cætera genera, imbecillius tamen eſt. Tritum hoc, muſtoq; recenti commiſtum, diutius ejus dulcedinem tuetur, atque eam deficere prohibet, quòd ebullitionem reprimat. Eaq; propter qui ex Tridentino agro in Germaniam muſtum comportant, hoc Sinapis genere cadis impoſito, dulcedinem muſti conſervant. Seminis farina illinitur aceto ſubacta, ad ſerpentium & ſcorpionum ictus, pota autem ſuccurrit fungorum venenis. Manditur ſemen contra dentium dolores: datur quoq; utiliter ſuſpiriosis & aſthmaticis: ſenſus purgat: menſtrua & urinam ciet. Illinitur etiam hydropicis ex pueri impubis urina. Sordities corporis omnes expurgat: & cuti nativum conciliat nitorem, ſi cum ea aqua ſubacta fricentur ea corporis partes, quæ extergendæ ſunt. Fit ex ea intinctus, quem Sinapiſmum vocant, quo velut irritamento langueſcens ventriculus ad appetendum cibum excitatur. Eo enim velut igniculo, moroſius palatum titillante, vorandi conciliatur aviditas, ſed hujus vis confeſtim in ſublime fertur, nec aliud magis in nares & cerebrum penetrat. Sinapis temperamentum tantummodo expreſſit Galenus libro 8. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Sinapi calfacit, & deficcat quarto ordine. Huic nomen Græcum Σίναπι & Νᾶπυ: Latinum quoq; Sinapi & Sinapis: Arabicum, Cardel aut Chardel: Italicum, Senape: Germanicum, Senff: Hiſpanicum, Moſtaza: Gallicum, Seneve. Sinapi alterum, Græcis, σίναπι ἕτερον: Italis, Senape ſive Senauro ſalvatico. Sinapi tertium, Italis, Senape bianca ſive Rocchetta: Gallis, Moſtarde blanche & douce.

Sinapis vires ex Matth.

Sinapiſmus.

Sinapis vires ex Galen.

Nomina.

Sinapi παρὰ τὸ σίνεσθαι τοὺς ὄπας, oculos enim lædit, cujus ſeptem ſpecies in Phytopinace propoſuimus. I. Sinapi rapi folio, luteo ſemine, & Sinapi alterum Plinii, C. B. Sinapi primum, Matth. Lacu. Cæſalp. Sinapi, Matth. in icon. Geſ. hort. Caſt. Sinapi ſecunda ſpecies, Dod. gal. Sinapi ſativum prius, Dod. fol. Sinapi hortenſe luteum, Lonic. Sinapi hortenſe, Cord. in Dioſc. Lugdun. Sinapi ſativum Erucæ aut rapi folio, Lob. II. Sinapi apii folio, & Sinapi gracile Plinio, C. B. Sinapi, Brunf. Sinapi luteum ſativum alterum, Trago. Sinapi alterum, Matth. Lacu. Cæſalp. Sinapi primum, Caſt. Sinapi hortenſe, Fuchſ. Dod. gal. Sinapi ſativum, Lugd. Sinapi ſativum alterum, Dod. fol. Sinapi ſylv. luteum, Lonic. Sinapi agreſte apii aut potius laveris folio, Lob. Hoc ſemine eſt vel ſubruffo, vel albo. III. Sinapi Erucæ folio, C. B. Eruca ſive Rucula marina minor, & Sinapi novum, Trag. Sinapi tertium, Matth. Caſt. Cæſ. Sinapi ſylveſtre, Dod. fol. Lugdun. Sinapi ſylveſtre minus, Burſæ paſtoris folio, Lob. Eruca, Dod. gal. Eruca ſativa, Fuch. Eruca ſylv. Geſ. hort. Eruca aquatica, Lonic. Luteo & albo flore eſt. Elegans eſt etiam Sinapi parvum, ſiliqua aſpera, cujus deſcriptionem in Phytopinace dedimus.

Καρδάμον. NASTURTIUM. CAP. CXLIX.

NAſturtium optimum conſtat eſſe Babylonicum. Omnium ſemen eſt acre: excalfacit, ſtomacho adverſatur, alvum turbat, tineas excutit, lienem imminuit, partus exanimat, menſes cit, venerem ſti-

I. NASTURTIUM.

*II. NASTURTIUM CRIſpum latifolium. *

mulat, ſinapis & erucæ ſimile intelligitur: lepras & impetigines abſtergit. Illitum cum melle lienem extenuat, favos expurgat: pulmonum vitia extrahit, ſorbitionibus incoctum: ſerpentium venenis potum reſiſtit, atq; eas ſuffitu fugat: capillorum defluvia cohibet: carbunculos ad ſuppurationem perducit & rumpit: coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur: tumores, collectionesque diſcutit: emittit furunculos illitum cum muria. Herbæ ad omnia eadem effectus, licet minor.

Naſturtii conſider.

* III. NASTUR. CRISPUM Anguſtifolium. *

Plinius notatur.

Naſturtii vires ex Matth.

Naſturtii vires ex Galen.

Nomina.

Naſturtium hortis familiaris & frequens herba eſt, tenuis, folijs parvis laciniatis: caule tenui, ſeſquipedali: flore albo: ſemine in rubeum nigricante, folliculis rotundis ac preſſis contento, thlaſpi modo, acri ſapore. Seritur paſſim in hortis, & uſurpatur ad ciborum condimenta & intinctus, & venit quoque aliis cum herbis in acetariis. Plinius author eſt libro 20. cap 13. album & nigrum reperiri. Verùm cum Naſturtium Venerem inhibere ſcribit, vel codicem eo in loco depravatum, vel Plinium ipſum Naſturtii naturam non recte noviſſe, & ideo in hoc deceptum eſſe credi derim, quòd experimento, & Dioſcoridi repugnet. Excalfacit, attenuat, mundat, aperit, urit, extrahit, reſolvit, & incidit. Animum exacuere veſcentibus traditur, unde animi torpore affectos ad naſturtium devorandum adhortatur adagium. Succus dentium dolorem mulcet ſi calidus in aure dolentis lateris fuerit inſtillatus. Semen denariorum decem pondo ex aqua potum bilem ſubducit, capitis vitia purgat, viſumq; clarificat. Naſturtii ſemen (ut libr. 7. de ſimplicium medicamentorum facultate memoriæ prodidit Galenus) aduentiſ facultatis particeps eſt, ſicut ſinapi. Proinde coxendicis, & capitis dolores atque adeò quodcunq; aliud rubrificationem poſtulat, eo perinde atq; ſinapi excalfaciunt. Miſcetur quoq; remediis, quæ exhibentur aſthmaticis, tanquam ſcilicet id, quod craſſos ſuccos valenter incidere valeat: velut & ſinapi Nam omnia ei ſimile eſt. Porrò & herba arefacta ſimilem ſemini vim poſſidet. Humida verò adhuc, & viridis propter aquæ humiditatis admiſtionem, multò ſemine inferior eſt: adeoq; ſic mordacitas ejus moderata eſt, ut cum pane eatur liceat, ceu obſonio. Καρδαμον Græcis: Naſturtium Latinis vocatur: Mauritanis, Norf alchef ſeu Narf: Italis, Naſturtio & Agretto: Germanis Kreſſen und Gartenkreß: Hiſpanis, Naſturcyo & Malpica: Gallis, Creſſon de jardin & Naſitort.

*IV. NASTURTIUM LATIFOLIUM. *

Naſturtium à narium tormento Plinio libr. 19. cap. 8. quod dividimus in hortenſe, pratenſe, aquaticum & montanum: hic de hortenſi, quod triplex, latifolium, commune & minus. I. Naſturtium hortenſe commune, ſeu Naſturtium album Plinii, C.B. Naſturtium, Brunf. Matth. Anguill. Cord. in Dioſc. Lon. Lac. Dod. gal. Lob. obſ. Cæſ. Caſt. Taber. Cam. *Naſturtium hortenſe*, Trago, Fuchſ. Dodo. fol. Lob. icon. Lugd. *Naſturtium majus album*, Geſ. hort. *Variat, aliud enim eſt foliis ſimplicibus, quod lævе &* albius: vel ſubhirſutum, minusque album: aliud foliis valdè diviſis, hocque majus & minus: illud criſpum & non criſpum. Quod criſpum eſt, vel II. latifolium eſt, vel III. anguſtifolium, ut ex figuris appoſitis colligere eſt, nec alia deſcriptione indiget. Utrumq; copioſè vidimus in horto Abbatiæ S. Fridolini in Seckingen, cùm Reverendiſſ. Princip. D. Jacobeæ à Sultzbach ejus cœnobii Abbatiſſæ, valetudinis cauſa adeſſemus, & quidem ſemine ex Turgavia allato. IV. Naſturtium hortenſe LATIFOLIUM ex radice oblõga, tenui, leviter fibroſa, caulem emittit cubitalem, rotundum, qui in alios brachiatur: folia ad radicem plura, longis pediculis donata, quæ nec diviſa, nec laciniata, ſed longa, integra, obſcurè ſerrata: quæ verò in caule obſervantur, quemadmodum & flores & teche, vulgari Naſturtio reſpondent: ſic & color & ſapor idem. A fratre D. Johanne Bauhino, Ill. Ducis Wirtenbergici Archiatro, primò accepimus.

Θλάσπι.

Θλάσπι. THLASPI. CAP. CL.

THlaspi herbula est angustis foliis, digitali longitudine, in terram versis, subpinguibus, in cacumine divisis, binum dodrantũ cauliculo, tenui, non sine adnascentibus ramis: fructu circa ipsum totum, ab extremo in latius se pandente: semine nasturtii, incluso vasis lenticulæ effigie, nisi quòd infringitur, un-

I. THLASPI. I.

*II. THLASPI VVLGATVM. serrato folio. *

III. THLASPI. II.

IV. THLASPI III.

a Meum ἐπὶ θριζῶν καὶ τειχῶν. i. in sepibꝰ & parietibꝰ. Dra. τερηγῶν. καὶ τάφοις. i. in sepibus, & sepulchris.

de nomen accepit, flos albicat. Nascitur in semitis, a & sepibus, fossisq;. Semen asperi gustus excalfaciens: bilem utrinq; extrahit, potum acetabuli mensura: prodest ischiadicis infusum: sanguinem potu educit, internas suppurationes rumpit: menses ciet, sed partus enecat. Alterum thlaspi tradit Cratevas, quod aliqui Persicon sinapi vocant, latis foliis, radicibus magnis: utile ischiadicorum infusioni.

Thlaspi confider.

TAmetsi Thlaspi, cujus hic imaginem habemus, caule jam edito, foliis non sit in cacumine divisis, cùm tamen cætera habeat notas, quas suo Thlaspi inscripsit Dioscorides, nihil impedit, quin credam id esse legitimum, & præsertim cùm jam observaverim, antea quàm caulescat, ipso ineunte Vere, hoc Thlaspi folia fundere, humi accubantia, quæ utrinque circa cacumen divisa sunt, sed hæc adeò fugacia sunt, ut paulò post conflaccescant, & pereant. Quæ autem in caule habentur, sunt quidem, ut Dioscorides inquit, angusta, subpinguia, & digitali longitudine: caule deinde est tenui, duorum dodrantum longitudine, non sine adnatis ramulis, in quibus fructus circa ipsos totos spectantur, nempe folliculi compressi, lenti, aut disco similes, in quibus semen concluditur, nasturtio simile, acuto sapore. Nascitur in semitis, sepibus & fossis, quin etiam inter rudera, & in vetustis ædificiorum muris & tectis. Ideoq; manifesto hallucinatur novus quidam stirpium censor, qui hoc Thlaspi Crateva, non Dioscoridis esse contendit. Error patet quòd Dioscorides Crateva Thlaspim scribat

Cujusdã error.

*V. THLASPI SAXATILE minori folio. *

VI. THLASPI IV.

foliis esse latis, & radicibus magnis, quibus qui non videt carere hoc nostrum, is prorsus cacutire dici potest. Atqui si planta est, quæ nobis nota sit, quaq; Crateva Thlaspim referre possit, eam ipsam ego putarem esse, quam superius statim post raphanum appinximus, & Vulgarem Raphanum & Rusticanum appellavimus. Siquidem hæc lata folia habet, & radices magnas, & ad Ischiadicos herba utilis est. Caterùm planta quam THLASPI ALTERVM vocavimus, quòd ejus semen

Thlaspi alterum.

Thlaspis haud absimile videatur, foliis exit altero majoribus, latioribusq; prope caulem divisis, & per ambitum serratis: caule firmo ramoso q; filiquis latioribus in cacumine divisis pressisq;, in quib. semen minutum continetur, aureo colore. Nascitur in agrorum marginibus & inter segetes. At TERTIVM foliis provenit à radice numerosis, oblongis, subalbicantibus q;, minime gustatu acutis, caulibus & ramis tenuibus, tenuibusq; folliculis circumquaq; stipatis, in quibus semen Thlaspi simile, acerrimi gustus: nascitur in agro Pragensi, locis saxosis & asperis. Floret medio Vere, & Junio mense fert semen, acuto sapore. QVARTVM folia profert longa, angusta, rara q;: caulem ramosum, & folliculos in umbellis congestos, in quibus semen. Nascitur in incultis locis & in collibus. Verùm non desunt, qui existimaverint, Thlaspi, & Bursam pastoris vulgò dictam, unam & eandem esse plantam, cùm tamen hujusce Bursæ pastoris folia, quæ per ambitum sinuatim laciniata visuntur, semenq; his, quæ de Thlaspi memoriæ prodidere Dioscorides, & Galenus, minimè conveniant: eorum sententia prorsus explodenda videtur. Caterùm legitimum reperiri in Italia certum est: siquidem eo maximè abundat, & Goritiensis ager, & Gradiscæ mœnia, ea parte qua Sontius alluit. Nascitur frequentissimum, & acerrimum in Pago sancti Petri non longè à Goritia, aliisq; circumstantibus locis, semine perquàm acri, in folliculis incluso, in cacumine divisis, lenticulæ effigie, superna parte pressis, ut Dioscorides inquit. Semen Thlaspi excalfacit, exiccat, attenuat, urit, extrahit, provocat, expurgat & incidit, perinde ac Nasturtii semen. Alterius semen minus mordet, minusq; longè calfacit & siccat, atq; etiam cæteraminus præstat, quàm alterius. Tertium id quod alia genera præstat, sed non adeò vehementer. Quarti semen cùm accerrimo habeatur sapore, pariter calfacit, & siccat, & ea omnia præstare potest, quæ primi generis Thlaspi adscribuntur. Meminit Thlaspi Galenus lib. 6. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Thlaspi semen habet, & ipsum facultatem acrem, adeò ut internos abscessus potum disrumpat. Menses ciet, & fœtus enecat, per sedem infusum Sanguinolentia evacuans, ischiadibus prodest. Est enim alioqui tum supernè, tum infernè biliosorum humorum evacuatorium, acetabuli mensura

Thlaspi vires ex Galen.

VIII. BURSA PASTORIS.

menſura potum. Et libro primo de antidotis: Utuntur Thlaſpi (inquit) quod è Creta aſſertur, quodq; ubique naſcitur, colore inter luteum, & flavum medium, figura rotundum, exiguum adeò ut multoties grano milii cedat. Melius eſt autem è Cappadocia comportatum thlaſpi imponamus. Hoc ad nigredinem inclinat: figuram non exactè rotundam habet, & antedictum magnitudine permultùm ſuperat, atque ab uno latere parvam quandam, veluti compreſſionem præ ſe fert, unde & nomen obtinuit. Provenit autem ut hoc, ita & illud in Cappadocia quàm plurimùm. Ideoque non abſolutè quod inde adſportatur, optimum cenſendum eſt, ſed quod peculiariter in Sauro naſcitur, nec Cretico, nec paſſim naſcenti ſimile: hæc de Thlaſpi Galenus. Ex quibus ſatis conſtat, Italicum thlaſpi illi, quod Cappadocia profert, non eſſe viribus comparandum. Reliquum eſt, ut de BVRSA PASTORIS, *cujus ſuperius meminimus, aliquid in medium afferamus. Caules edit teretes, ſeſquidodrantales ramis tenuibus in ſummitate emergentibus, folia ejus primæ verbenacæ proxima ſpectantur, ſed quæ in caule ſunt Thlaſpi æmula ſunt: radicem habet tenuem candidamq;: flores edit in ſummis ramulis albos, è quibus preſſæ oriuntur ſiliquæ, cordis ferè imaginem referentes, ſemine intus parvo ac minuto. Naſcitur ferè ubiq;, præſertimq; ſecus vias, in antiquis ædificiorum parietibus, in hortis & vineis, & inter rudera. Sed cùm veteres nihil de hac poſteritatis memoriæ mandaverint, ea tantùm recenſebo, quæ à recentioribus de ejus viribus adnotata invenio, cùm planta ipſa omnibus vulgò notiſſima ſit. Eſt igitur Burſa paſtoris exrefrigerantium, exiccantium, & adſtringentium genere. Quapropter prodeſt attrita, & emplaſtri more impoſita inflammationibus, & ſacris ignibus. Decoquitur pluviali aqua cum plantagine, & Armenio luto. bibiturq; ejus decoctum ad inteſtinorum difficultatem, & ad cruentas excreationes. Herbæ ſuccus recentia vulnera glutinat, & auribus purulentis infuſus medetur. Siſtit menſium abundantiam, ſi ejus, & perſicariæ decocto inſideant mulieres, eſturq; ad idem, & contra deniq; omnes ſanguinis fluxiones efficax eſt, tam devorata quàm admota, tenui pulticula circumlita, & in oleo frixa, additur in emplaſtris, quæ ad capitis vulnera componuntur, & in unguentis compluribus. In calceos conjecta, & nudis pedibus preſſa, auriginem tollit. Quæ herba* θλάσπι *Græcis, Thlaſpi quoq; Latinis dicitur: Barbaris Naſturtium tectorum: Italis, Thlaſpi: Germanis,* Beſenkraut: *Hiſpanis, Paniqueſo de flor blanquo: Gallis, Seneve ſauvage. Thlaſpi ſecundum ſive alterum, Græcis* θλάσπι ἕτερον: *Italis, Thlaſpi maggiore. Burſa paſtoris, Italis & officinis eodem nomine appellatur, quin etiam Sanguinaria aliquibus, nonnullis Herba cancri, & aliis Criſpula quoq; vocatur: Germanis,* Seckelkraut und Teſchelkraut: *Gallis, Bourſe à paſteur.*

Burſæ paſtoris vires Matthioli.

Nomina.

† *Hoc loco Ruellius legiſſe videtur* φακοειδὲς, *quòd verterit lenticulæ effigie: nec temere, quòd Thlaſpi ſemen illi pulchrè reſpondeat. Verùm vulgati Græci codices habent* Δισκοειδὲς, *hoc eſt, diſci figura.*

Thlaſpi à fructus forma nomen accepit, qui velut infractus & contuſus eſt, cujus genera viginti novem in Phytopinace recenſuimus. I. Thlaſpi folio acuto, C.B. Thlaſpi primum, Matth. Lugd. Thlaſpi vulgariſſimum Vaccariæ folio, Lob. Thlaſpi alterum, Dod. fol. II. Thlaſpi vulgatum ſerrato folio: hoc nobis vulgare eſt & dicitur Thlaſpi, & vulgare Thlaſpidion, Trag. Thlaſpi latifolium, Fuch. Thlaſpi minus latifolium, Lonic. Thlaſpi alterum, Dod. gal. Thlaſpi ſecundum, Tab. utrùm hanc exprimere voluerit, Matth. & Lob. ſubdubitamus, ſiquidem ſimilem primæ nec dum videre licuit. III. Thlaſpi ſiliquis latis, C.B. Naſturtium quartum, Trag. Thlaſpi ſecundum, Matth. Lugd. Thlaſpi primum, Dod. gal. Lugd. Thlaſpi Drabæ folio, Lob. obſ. Thlaſpi Dioſcoridis Drabæ & Chamelinæ folio, Lob. icon. Thlaſpi latius, Dod. fol. Thlaſpi majus, Tab. Thlaſpi platycarpon, Cam. hort. Thlaſpi, Cæſalp. IV. Thlaſpi ſaxatile, C.B. Thlaſpi tertium Matthioli, Lugd. Thalio: ut in noſtris montoſis provenit, delineari curavimus. V. Thlaſpi ſaxatile minori folio, à radice craſſa è rupium fiſſuris prodeunte, caules exſurgunt ſeſquipalmares, etiam breviores, tenues, qui aliquando in ſummo in ramulos brachiantur: folia ad radicem plura, brevia, oblonga, acuta & leviter crenata, quæ in caule pauca ſunt & anguſtiora: in ramorum ſummitate floſculi albicantes, quibus ſuccedunt folliculi copioſi, oblongis pedicellis inſidentes, tenues, ex rotunditate oblongi, membranoſo ſepto diſtincti, ſemen minutum, flavum, acre continentes. Provenit in noſtro monte Waſſerfall: Sic & in Helvetiorum & Rhætorum alpibus. Dicitur Thlaſpi tertium Saxatile, Camerario in editione ſui Matthioli. VI. Thlaſpi umbellatum Creticum, C.B. Thlaſpi quartum, Matth. Lugd. Arabis ſive Draba, Dod. gal. Geſ. hort. Lugd. Draba ſive Arabis, Dod. fol. Thlaſpi Creticum, Geſ. hor. Tab. Cam. Cluſ. Pan. Cæſ. Thlaſpi Candiæ umbellatum Iberidis fol. Lob. In hac figura folia inferiora Iberidi ſimilia, ſunt à pictore omiſſa: flore eſt communiter purpureo, aliquando albo, luteo nondum vidimus. VII. Thlaſpi villoſum: Ex radice tenui oblonga albicante, caulis pedalis, unicus rotundus, villoſus ſeu hirſutus exit, ad cujus exortum folia octo vel decem humi ſtrata, longis pediculis donata, cuſpide orbiculata, hirſuta: quæ verò caulem cingunt, longè breviora ſunt, pediculis carentia, latioreq; baſi ipſum amplectentia, horumq; quædam leviter crenata: flores obtinet albos quatuor foliolis compoſitos, quibus ſuccedunt ſiliquæ ſatis magnæ, hirſutæ, compreſſæ, ſuperiore parte fiſſæ, ex quarum medio apex prodit: utriculis duobus donantur, in quibus granula aliquot ruffeſcentia, acri ſapore prædita continentur. Hoc anno 1577. legimus (licet & Monſpeſſuli ſponte proveniat) in Patavino horto

Thlaſpi

* VII. THLASPI VILLOSUM. *

Nomina.

Drabæ confider.

Draba Dioſc. adulterina

Thlaſpi piloſi nomine: verùm cum hirſutie caneſcat, villoſum appellare lubet. Hujus ſemine olim in Italia pro veri Thlaſpeos ſemine uſus fuit, ſic dictante Nobiliſs. Jacobo Antonio Cortuſo, Patr. Patavino, hortique Medici ibidem nunc præfecto. VIII. Burſa Paſtoris major, folio ſinuato, C.B. Burſa paſtoris major, Brunf. Trag. Geſ. hort. (cui & Thlaſpi fatuum) Taber. Burſa paſtoris, Matth. Cord. in Dioſc. Lac. Lob. Cæſ. Thal. Caſt. Lugd. Paſtoria Burſa, Fuch. Dod. gal. & folio. Sunt & Burſæ aliquot ſpecies, ut in Phytopinace monuimus.

Ἄραβις, ἡ Δράβη. ARABIS, SIVE DRABA. CAP. CLI.

DRaba herba ad cubiti altitudinem aſſurgit, tenues ſpargens ramos, & ex utroque latere folia, ceu lepidii, ſed molliora, & candidiora. In cacumine verò ſambuci umbellam gerit, candidos flores habentem. Herba hæc cum ptiſana coquitur in Cappadocia maximè. Semen aridum pro pipere obſoniis admiſcetur.

DRabæ caput multis ſanè argumentis conſpicuum eſt, eſſe Dioſcoridi adulterinum. Nam ſi primùm plantæ nomenclationem expendamus, illam quidem facilè conjiciemus, (ut Marcellus rectè animadvertit) nec Græcam eſſe, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, Oribaſium, Paulum, Aëtium, aliosq; Græcos authores, quicquam de Arabi, Drabáve ſcriptum reperiatur, hinc facilè conjici poteſt, Drabam Dioſcoridi eſſe adulterinam. Ad hæc illud quoq; rem ſic ſe habere, maximè arguit, & ab aliquo Dioſcoridi additam eſſe Drabam, quod bis in Græco exemplari manuſcripto in ſecundo hoc libro habeatur, tum ut hîc ſtatim poſt Thlaſpi, tum etiam poſt Glaſtum, ad libri calcem intruſa: ſed iſtic Arabis appellatur, & aliàs iſtic de ipſa traditur, etiam iiſdem verbis, ut nec de nomine, nec de re ſatis conſtet, maximè cùm apud nullum alium ſcriptorem, neq; Draba, neq; Arabis mentio fiat. Cæterùm quocunq; modo res ſe habeat, mihi dubitandum haud quaquam fuerit, quin planta, cujus hîc imaginem expreſſimus, legitima genuinaq; ſit Draba hoc in loco addita. Drabam Serapio Naſturtii generibus adjecit, & eam Naſturtium

Draba Serapion.

I. ARABIS, SIVE DRABA.

* II. DRABA LUTEA. *

orien-

orientale nominat, quod inſignis ejus acrimonia indicium eſt: & quoniam in noſtrate leviuſcula ſentitur acrimonia, idcirco an hæc, quæ in Italia naſcitur, Serapionis ſaltem ſit Draba, ego profectò affirmare non auſim: niſi fortè id Drabæ accidat proregionum diverſitate, quemadmodum Aro evenire inferius dicetur ex Galeni auctoritate.

Herba, quæ ἀραβὶς & δράβη Græcè: Arabis item, & Draba Latinè pariter & Italicè appellatur: Barbaricè, Naſturtium Orientale: Gallicè Drave. Nomina.

Draba prima umbellata C.B. Arabis ſive Draba. Matth. Lob. (cui & Naſturtium Babylonicum) Lugd. Arabis, Lacu. Lon. Arabis verior, Cam. Draba Dioſc. Cæſ. Caſt. Draba vulgaris prima, Cluſ. Pan. II. Draba lutea longiſsimis ſiliquis C.B. Ex radice longa, dura, albida, acri, caules bicubitales & altiores, graciles, rotundi, ſtriati exurgunt, qui ſupra medium in plures ramulos, leviter villoſos brachiantur, quorum ſummitatibus floſculi ſine ordine, nec in umbella, copioſi, lutei, ex quatuor foliolis compoſiti inſident, quibus ſuccedunt ſiliquæ oblongæ, ſtrictiſſimæ, ſemen tenue, flaveſcens & acre continentes. Folia verò oblonga, brevibus pediculis donata, acuminata, per oras crenata, rarius laciniata, & leviſsimè villoſa ſunt. Hanc Tubingæ collegimus ad Necarim, quamvis & Heidelbergæ reperiatur, & Burnij in Rhætia ſponte proveniat: Cl. Camerarius primus in ſuo Matthiolo, Arabis quorundam nomine pinxit.

Ἐρύσιμον. IRIO. CAP. CLII.

ERyſimon, Latini Irionem vocant, juxta urbes, rudera, hortosque naſcitur: foliis erucæ ſylveſtris: cauliculis in lori modum lentis, & obſequioſis: floribus luteis: ſiliquis in cacumine gracilibus, ut fœno græco corniculatis: ſemine naſturtii, exiguo, urentis guſtus. Contra thoracis fluxiones efficax eſt, & ſi purulenta extuſſiuntur: regio morbo, & coxendicibus prodeſt: contra venena in delinctu cum melle datur. Illinitur ex aqua aut melle utiliter *b* cęcis carcinomatis, parotidibus, *c* duritiis mammarum, & teſtium inflammationibus. In totum extenuat, & excalfacit. Mitius multò ad clyſteres fit, ſi aqua madeſcat, atque torreatur, vel linteo illigatum, *d* pinſita farina oblitum peraſſerur.

a Drag. Ἐμπύους, βήχας. i. e. ſuppuratis, tuſſi. Meum ἐκτηκτικὸν, ἰσχιάδας, σπλῆνα, χόλωσιν σὺν μελικ. πίνει δὲ καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα πάθη φάρμακα. i. item, coxendicum dolores delincta cũ melle. Bibuntur etiam adverſus lethalia medicamẽta *b* Drag. μικρά. i. e. parva. *c* Meum κρυπτὰ. i. e. Cæca. *d* Catac. διδύμων καὶ μαστῶν φλεγμονάς. i. teſtiũ & mammarum inflammationes. *e* Meum πίτῃ. i. farina ſub acta.

I. IRIO.

II. IRIO ALTERA.

Eryſimi, ſeu Irionis conſi. Eryſimũ Theoph. aliud à Dioſc.

QUanquam Theophraſtus, & antiquorum alii Eryſimon inter cerealia commemorant, & ſeſamo ſimile faciant: quod tamen à Dioſcoride repræſentatur, foliis erucæ æmulis, tanquam ab illo admodum diſſimile, hic inter acerrimas plantas, non inter frumentacea, ubi de ſeſamo diſſeruit, ab eo repoſitum eſt. Eaq; propter facilè dici poteſt, Eryſimon aliud deſignare Theophraſto, aliud verò Dioſcoridi: Ideoq; Plinius utrisq; in Eryſimi hiſtoria adſtipulari videtur. Namq; lib. 18. c. 7. ac 10. Theophraſtum ſecutus, ipſum frugibus adſcribit, ſeſamoq; ſimile facit. Et lib. 22. ca. 25. Dioſcoridem imitatus, foliis erucæ paulò anguſtioribus, & ſemine Naſturtii Eryſimum eſſe prodidit. Hoc idem palam eſt feciſſe Galenum: quippe qui lib.

lib.6. ſimplicium medicamentorum Eryſimum plantis comparavit, quæ acrimonia prædita ſunt uti Naſturtium & Sinapi. Et libr. 1. de alimentorum facultatibus ipſum inter fruges retulit, quæ in cibum veniunt, unà cum ſeſamo, ſic inquiens: Ut porrò milio panicum adſimile eſt quodammodo, ſed ad omnia deterius, ita & Seſamo Eryſimum corporis ſubſtantia non nihil aſſine: ſed manſum inſuavius eſt & tenuioris alimenti, adeò quod in omnibus illo deterius exiſtit. Cate-

Ruellii & Hermolai lapſus.

rùm Ruellius, quòd dixerit Plinius Eryſimum, & Seſamum rubentibus provenire ſoliis, item ipſis virentibus nullum animal veſci, illud frugis genus autumat Eryſimum eſſe, quod vulgò Tridentina rura appellant Formentone, Forojulienſes verò, quòd pullo ſit colore, nominant Saracino. Verùm hac in re Ruellius deceptus deprehenditur, quòd nullis notis reſpondeat huic Eryſimo, quod Theophraſto, & Plinio deſcribitur: quandoquidem, quod vulgò appellatur Formentone, caule tantùm rubet, non foliis, à nullo q; pecude reſpuitur, ſed ab omnibus avidiſſimè depaſcitur, nec ulla ex parte Seſamum æmulatur. Porrò ſciendum eſt Dioſcoridis Eryſimum non eſſe ſylveſtrem erucam illam, quam nos nobilem appellamus, ut credit

Irionis genera duo.

Hermolaus, item q; Ruellius ipſum ſecutus, ſed ſtirpem ab ea diverſam. IRIONIS *ita q; duo videntur genera, foliorum magnitudine differentia, ut ex iconibus videre eſt. Illud autem magis Dioſcoridi genuinum eſſe cenſeo, cujus folia minora, & cornicula paulò vegetiora ſpectantur.* IRIO ALTER, *folia mittit hortenſis Eruca, caules lentes flexiles q;, ramis in ſummitate tenuibus, rotundis, acutis tenuibus q; corniculis undiq; ſtipatis ſurſum ſpectantibus, in quibus ſemen concluditur minutum, flavo colore. Provenit ut alter juxta urbes, rudera, hortos q;. Idem præſtat ejus ſemen, quod alteri quoq; adſcribitur, peculiariter autem ſeſquidrachmæ pondere, ex ovo ſorbili devoratum tribus continuis diebus, ſeminis profluvium cohibet, & ex vino renum calculos pellit. Verùm non ob id negaverim, aliud quoq; Irionis eſſe genus, cùm omnibus Irionis*

Nomina.

ferè notis ſit præditum: etſi ſcio non defuturos canes, qui me allatrabunt. Id Græcis ἐρύσιμον dicitur, quod Latinis ſimiliter Eryſimum & Irio: Italis Eriſimo & Irione: Germanis Hederich / und Wilder Senff: *Hiſpanis Rinchaon: Gallis, Velar, ou de la tortelle. Irio alter vulgaris, Italis Irio, overo Eriſimo commune.*

Irionis nomine, Matthiolum Rapiſtrum proponere, ſunt qui ſtatuant, verùm ex verbis, quæ ex ſecunda commentariorum editione adjecimus, colligere eſt eum intellexiſſe eam, quam vocamus I. Eryſimum ſive Irio vulgatum. Hierobotane fœmina Brunf. Verbena fœmina, Trag. Verbena recta ſive mas Fuch. Lug. Sinapi alterum genus ſylveſtre, Fuch. icon. Cleome, Anguill. Eryſimon Dioſcoridis, Dod. gal. Geſ. hor. Tab. Irio Dioſcoridis, Cord. in Dioſc. Irio, Lacu. Caſt. Lugd. Lonic. cui & Verbena fœmina: Irio ſive Eryſimum Dioſcoridis Dod. fol. Lob. Cæſalp. II. Eryſimum plurimis corniculis junctis, C.B. Irio altera, Matth. Lugdun. Cam. Irio alter vulgaris, Matth. in icon. Eryſimum alterum Matthioli, Lobel. Pſeudobunium, Anguill. Dentilaria alia, Geſ. hor. Videtur hiſtoria Lugdunenſis, Saxifragiæ Romanæ nomine hanc proponere. III. Eryſimo ſimilis hirſuta C.B. Ex radice oblonga, alba, lignoſa & fibroſa caulis modò unus, modò plures cubitales, ſubrubentes aliquando, ſtriati, hirſuti, qui aliquando in ſummo in minimos brachiantur, quibus ſecundum longitudinem plures flores albi, quadrifolii, pedicellis inſidentes, qui in ſiliquas oblongas ſtrictas abeunt, quæ ſemen minutum continent. Folia plura ad radicem humi ſtrata, communiter ſine pediculis oblonga, aſpera, hiſpida, ſubalbicantia, per ambitum crenata, aliquando laciniata, quæ verò in caule, ſine ordine diſpoſita, latiora baſi eum cingunt. *Provenit locis ſaxoſis, ruderibus, muris, ut hic Baſileæ ad mœnia (primo vere florens) ad arcem Münchenſtein copioſè, Monſpeſſuli, in ruderibus umbroſis, ubi minor omnibus ſui partibus.* Patavii etiam, ubi cum ante annos novendecim D. Guilandino oſtendiſſemus, Driophanon Plinii, Drabam alteram Thlapſi ſpeciem, nominabat: at Nobiliſs. Cortuſo Eryſimum tertium dicebatur. Johan. Bauhino Illuſtriſſ. Ducis Wirtenbergici Archiatro, Barbarea muralis.

*III. ERYSIMO, SIMILIS Hirſuta. *

πέπερι. PIPER. CAP. CLIII.

Quæ in piperis capite concluſa ſunt non habet Oribaſius.

PIper [in India naſci, brevi arbore traditur: quæ] inter initia prælongum fructum, veluti ſiliquam, promit, quod longum piper eſt: habet intus aliquid tenui milio ſimile, quod tandem in perfectum piper evadit. Id autem ſuis temporib. dehiſcens, pandens q; ſeſe, racemos emittit, grana ferentes, qualia videmus. Ea acerba candidũ piper faciunt, aptum ocularib. remediis, antidotis, & medicaminibus, quæ contra venenata parantur. [theriaca vocant. Longum verò vehementius mordet: & quoniam priuſquàm matureſcat, decerptum eſt, & ſubamarum relinquitur, antidotis, & theriacis medicaminib. expetitum.] Nigrum verò, utpote quod tempeſtiva maturitate collectum ſit, odoratum eſſe conſtat: candido ſuavius, acrius, [& ori gratius, nec non ad condimenta utilius] ſed candidum, & adhuc in acerbum vergens, antedictis infirmius eſt. Eligi oportet graviſſimum, plenum, nigrum, ſine multis rugis, recens ac minimè furfuroſum. Inveniuntur etiamnum in genere nigri ſemina nutrimento defecta, caſſa, inania, minimiq; ponderis

ponderis, quod vocant brasma. Vis omnium excalfacit, urinam ciet, concoquit, extrahit, discutit, abstergit caliginem, quæ oculis obseruatur. Piper febrium horroribus circuitu repetentibus, siue potu, siue illitu subuenit: serpentium morsibus auxiliatur: partus extrahit: conceptum adimere creditur, statim à concubitu suppositum: tussi, omnibusq; pectoris vitiis, siue eclegmate, siue potu succurrit: anginæ eo & melle conuenienter perunguntur: potum cum recentibus laurifoliis, tormina discutit: cum uva passa manducatum pituitam à capite elicit: valetudinem tuetur, dolores sinit, appetentiam mouet, concoctionem adjuvat, ad intinctus esculentorum additum: strumas cum pice discutit, vitiligines ex nitro emaculat. Fictili novo, † ut ajunt, motum torretur. Non est hujus arboris radix gingiber, ut aliqui existimavere, sicuti paulò post ostendemus. Namque piperis radix costo similis est, ora gustantium accendit, salivam ciet. Hæc lienem reprimit, cum aceto illita, aut pota: caput etiam purgat, manducata cum semine pedicularis herbæ, quam staphidem agriam vocant.

I. PIPER. *II. MACROPIPER.*

Lusitani navigationibus suis hoc ævo confectis per Oceanum Atlanticum versus austrum primò, & hinc deinde in Orientem ad Calecut, Taprobanam aliasq; Indici pelagi insulas: item Hispani liburnicis vecti ad occidentales Indias, Peru, atq; alias complures regiones, quæ antiquos Geographos penitus latuerunt, non modò Pipere, & hujusmodi odoratis simplicibus universam repleverunt Europam, sed & stirpium historias, à quibus oriuntur, posteritatis memoriæ prodiderunt. Quod postea secit, ut nobis planè ignorasse videantur Theophrastus, Dioscorides & Plinius, aut ob regionum distantiam (indigenarũ potius in hoc fidem secuti, quam quòd fortè ea viderint, quæ de pipere scriptis tradiderunt) aut ob aliam quamvis causam plantæ illius formam, ac notas, quæ piper in India gignit, ac quonam modo piperis planta suum edat fructum, an scilicet racematim, an corymborum modo, an siliquis inclusum, an bacciferarum arborum more. Siquidem Plinius libro 12. cap. 7. ita scribit: Arbores quæ passim piper gignunt, juniperis nostris sunt similes, quanquam in fronte Caucasi solibus oppositæ gigni tantùm eas aliqui tradidere. Semina à Junipero distant parvulis siliquis, quales in Phaseolis videmus. Hæ priusquàm dehiscant, decerptæ tostæq; sole, faciunt, quod vocatur piper longum: paulatim verò dehiscentes per maturitatem ostendunt candidum piper, quod deinde tostum solibus, colore rugóq; mutatur: hæc Plinius. Quibus à Dioscoride non longè dissidere videretur, nisi piperis plantam similem junipero reddidisset: namq; Dioscorides nullis eam notis representavit, neq; alicui similem fecit. Theophrastus præterea quanquam scriptum reliquit lib. 9. cap. 22. de plant. histor. Piperis duo esse genera unum rotundum, alterum oblongum, ejus tamen arboris effigiem silentio præteriit. At hi, qui suis liburnicis immensa trajecerunt maria, propriasq; perlustrarunt regiones, ubi piperis utriusq; plantæ innumeræ virescunt, nigrum, ac rotundum gigni narrant à quibusdam infirmis viticulis vicinas arbores altiore complexu scandentibus, ad fastigium usq;, acutæ clematidi non dissimilibus, folio tamen malum Assyrium æmulantibus, sed minori, gustu aliquantulum acri, quin & racematim proferri uvarum labruscæ modo, sed minorem, confertius tamen perpetuò virentem, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, deinde mense Octobri per maturitatem decerpi, & sub ferventi sole tegetibus palmeis expansum torreri, quousq; nigrescat, & rugosum evadat: quod triduj spatio plerunq; fit: radice nititur pusilla. Huic nigri piperis plantæ persimilis omnino est, quæ piper album gignit. Piperis proventus maximus habetur in Malavar locis maritimis, quæ à Comorin ad Cancanor usq; pertingunt: quinetiam in Malache maritimis, & in insulis, quæ circa Javam sunt: unde per mare Erythræum ad nos comportatur. Longum autem, ut idem testantur, aliæ ferunt arbores, estq; velut nucamentum quoddam, exilibus granulis squamatim compactum, quod velut julus in pontica nuce,

Piperis & plantæ ejus hist.

Plinii lapsus.

Piperis duo genera Theophrasto. Piperis histor.

nuce, cui pulchrè adstipulatur, vermiculosa facie dependet: piperato gustu: nunquam tamen in album, vel nigrum piper coalescit. Galenus indigenam fidem, & Dioscoridem secutus, eandem plantam tam rotundum, quam longum piper edere credidit. Sed delusi sunt, siquidem alia valdè diversa planta Piper longum mittit, quod in Begala nascitur. Piperis frutiPiperis plantæ in Italia. *cem vidimus nos Neapoli, qui Lusitanorum descriptioni maximè respondere visus est, quòd viticuloso caule esset, clematidis acutæ modo. Sed & aliam arbusculam vide Venetiis, quæ prorsus illius plantæ faciem exprimit, quam vulgus Ribem appellat, cujus baccæ, quæ quoq; racematim cohærent, ita bellè piperi imitantur, ut si acriores sese declarassent, ego quidem à pipere genuino nihil distare putassem. Viret hæc in horto clarissimi medici Maphei à Mapheo, in quo plurima simplicia notatu digna visuntur. Quo fit, ut mirum non sit, si in piperis historia variant auctores. Quandoquidem cùm varia in Italia piperifera habeantur arbuscula, facilè credendum est, varietatis longè majoris eas in India reperiri. Cæterùm piperis planta, cujus hic imaginem appinximus, nusquam viva, aut sicca à me visa est, sed ita Pragæ Bohemorum eam mihi delineabat Lusitanus quidam miles, qui Indicas perlustraverat oras. Verùm integros nigri piperis racemos Verona ad me misit Franciscus Calzeolarius Pharmacopæus haud indoctus. Porrò & aliud piperis genus habetur, quod* ÆTHIOPICUM, *sive piper nigrorum vocat Serapio. Hoc in siliquis nigris racematim provenit, pisorum, aut phaseolorum modo granis pipere nigro paulò minoribus, & pertinaciter siliquis inhærentibus: utuntur hoc Aethiopes ad dentium dolores. Nascitur in Aethiopia, unde nomen invenit apud Arabes. Affertur ex Alexandria Aegypticum aliis aromatis. Excalfacit, & exsiccat vehementer, attenuat, incidit, provocat, aperit, digerit, resolvit. Non desunt, qui hujus historiam ignorantes quam describit Serapio cap. 337. de grano Zelin, illud perperam Carpesium esse putent: quorum opinionem haud probandam convicimus in nostrarum epistolarum volumine, ad Joannem Hessum, medicum Norinbergensem scribentes. Addunt quoq; piperis generibus corniculatum illud piper, quod vulgò* INDICVM *appellant, aut ut alii volunt Siliquastrum, quòd acerrimi sit gustus. Ea planta itaq; provenit foliis hortensis solani majoribus longioribusq;, caule cubitali, ac etiam longiore, viridi, ramis compluribus brachiato, geniculatoq;: florib. candicantibus,*

III. PIPER ÆTHIOPICUM.

Piperis Æthiopici mentio.

Quorundam opinio explosa.

Piperis corniculati mentio.

IV. PIPER INDICUM.

*V. PIPERIS INDICI VARIETAS.

è quibus

è quibus vagina oriuntur corniculorum speciem referentes, herbaceo primùm colore, & deinde coralliorum modo rubescente, ac pellucido: gustu acerrimo, adeò ut piper omne sua superet acredine. In his semen concluditur minutum, colore subalbicante, ejusdem protinus gustus. Seritur in hortis & fictilibus. Hujus plura habentur genera: Nam aliud pumilius tota planta provenit, & corniculis longè minoribus, aliud verò rotundis ferè siliquis. Sed omnibus eadem est acredinis vehementia. Excalfaciunt & siccant omnia excessu quarto. Ideoq; valenter urunt, & exulcerant corpus. Recentia cornicula tusa & illita Ischiadicos juvant, siquidem locum exurunt. Non desunt doctissimi viri, qui hoc piperis genus Cardamomum faciant, manifesto tamen errore. Piperis meminit Gal. lib. 8. simp. med. sic inquiens: Piperis radix vires costo similes potissimùm obtinet. Porrò fructus ejus nuper quidem admodum germinantis, longum piper est: quare etiam maturo humidius est: humiditatis ejus indicium est, quòd facilè repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post paulò incipiat, verùm plusculum duret. Porrò fructus, qui velut omphax est, piper album est, nigro quidem acrius. Nam illud jam quasi superassatum est, & superexiccatum. Verùm utrunq; valenter tum excalfacit, tum desiccat. Integra grana quinq; numero quotidie devorata, iis auxiliantur, qui ventriculi dolore, tum ex flatu, tum cruditatibus exorto laborant. Caterùm quoniam Dioscorides inter simplicia de CARYOPHYLLIS, *quæ mihi piper in mentem redegit, nihil posteritatis memoriæ mandavit, cùm ea ex eisdem afferantur regionibus, sintq; in præcipuo medicorum usu, adeò præstantissimum, odoratissimumq; medicamentum silentio non dissimulandum duxi. Provenit igitur Caryophyllorum arbor in orientali plaga, quibusdam Indici pelagi Insulis, non longè à Badan. Hujus caudex buxo simillimus est, eademq; materies. Folia verò cinnami vulgaris instar habet, sed rotundiora: fructu est parvo, ex atro rufescente, in clavi modum capitato, exertis in adversum quatuor denticulis, sese stellatim decussantibus, prominulo apice, quadrati alveoli sinu medio umbilicatim prodeunte. Arbor quæ Caryophyllos profert, lauri faciem refert, foliis tamen angustioribus, salicis, aut persicæ mali similibus, sensim per ambitum sinuatis, multis præditæ ramis, floribus numerosis inprimis candidis, deinde virescentibus, postremò verò russescentibus, usq; adeò odoratis, ut reliquos flores odoris suavitate superent: è quibus Caryophylli proveniunt, qui nil aliud sunt, quàm rudimentum fructus. Flores enim qui quaternis foliolis constant, huic fructus rudimento insident, fibris numerosis refertis, perinde ferè ac Myrti flores. Proveniunt Caryophylli in extremis ramulis, Myrti modo. Adhæc pediculi quibus Caryophylli nituntur ii sunt, qui officinis vulgari idiomate appellantur Fusti. Nascitur autem arbor ipsa sponte ex decidentibus Caryophyllis. Adolescit intra octennium, perduratq; in centesimum annum usq;. Nascitur magno proventu tantum in Moluccis insulis. Nam quamvis in Zeilan & nonnullis aliis Indiæ locis proveniat arbor, nusquam tamen fructum edit, præterquam in Moluccis. Cultores arundinibus flagellant arborem, constrato prius circumquaq; tegetibus palmeis solo. Caryophylli meminit Plinius lib. 12. cap. 7. his verbis: Est etiamnum in India piperis grani simile, quod vocant Caryophyllon, & grandius fragilinsq;. Tradunt in Indico luco id gigni. Advehitur odoris gratia. Horum nusquam inventionem mentionem fecisse Galenum: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate plura de Caryophyllis tradiderit suo de simplicium medicamentorum volumine. Quamobrem crediderim aut Galeni librum in quo de Caryophyllis disseruit, periisse, aut Pauli potius, quàm Galeni testimonio de his scripsisse Serapionem. Nam de Caryophyllis prius Paulus iisdem, quibus postea Serapio, verbis tractavit, lib. 7. ubi hæc habet: Caryophyllon, quasi dicas nucis folium, non eam habet substantiam, quæ nomine prætenditur, sed ex India veluti flores cujusdam arboris festucacei & nigri sunt, longitudine ferè digitali, odorati, acres, subamari, calidi, & ficci in tertio propemodum ordine: qui multiplicis usus sunt, tum ad obsonia, tum ad alia multa medicamenta. Caryophylli, ut scribit Serapio, jecinori, stomacho, & cordi auxiliantur: Concoctionem adjuvant, & alvi fluxiones cohibent. Quinetiam eorum pulvis quatuor drachmarum pondere cum lacte sumptus, venereas vires adauget.*

Piperis vires ex Galeno.

Caryophyllorū historia.

Caryophylli Plinii.

Caryophyllorū vires ex Paulo.

VI. CARYOPHYLLI AROMATICI.

Caryophyllorũ vires Matthiol.

Exacuunt præterea, Avicenna auctore, oculorum visum, & eorum nubeculas, argemasq; exterunt. Atq; hactenus de hiſtoria & viribus Caryophylli ſeminis Aromatici. CARYOPHYLLORVM *plantæ ramuſculum, Caryophyllis onuſtum, cujus hic imaginem damus, miſit ad me Franciſcus Calzolarius Veronenſis. Excalfaciunt, ſiccant Coryophylli, & extenuant ordine tertio, odorati, acres, ſubamari, non ſine levicula adſtrictione. Itaque roborant, & aperiunt ſimul, attenuant, digerunt, incidunt q;. In cibis devorati, ventriculi, jecinoris, cordis, & capitis affectibus auxiliantur. In pulverem hauſti ex vino, aut malorum cydoniorum ſucco, vomitiones cohibent, caliacos juvant, nauſeam removent, & cibi appetentiam revocant, roborant q; cum ventriculum, tum etiam caput. Afferunt & jecinori præſidium: namque ubi refrigeratum fuerit belle excalfaciunt. Ideóque hydropicis, & præſertim anaſarca affectis, utiliter propinantur. Olfactu revocant animi deliquiis laborantes, manſiq; anhelitum commendant. Conferunt comitialibus, reſolutis, convulſis, ſtupidis, & veternoſis: concoctiones adjuvant, & alvi fluores torrefacti cohibent: illinuntur quoque per quam utiliter cum maſtiche, Rhoe, corallis, & punici floribus, ad ventriculi morbos, & præſertim hos, quibus adſtrictione opus eſt. Hauſti quatuor drachmarum pondere ex bubulo, caprillóve lacte, venerem excitant. Exacuunt præterea oculorum aciem, & caliginestollunt, quin etiam nubeculas, & argemas, in tenuiſſimum pulverem triti, & oculis inditi. Iidem tam devorati, quam ſuffiti, valent, adverſus peſtilentem contagionem: ſuffiuntur utiliter capitis fluxione obnoxii, & qui narium obſtructione laborant, fumo naribus excepto. Adduntur in Antidotis, & in ſuccis, qui ventriculo, & capiti roborando parantur. Cæterùm quoniam in*

Caryophylli flores, & ejus mentio.

Caryophylli nomen incidimus, hic non prorſus intactos relinquemus flores illos, qui ab odore ſimiliter CARYOPHYLLI, *& Garofoli vulgò vocantur. Hi quidem non fuerunt, quod ego ſciam, à veteribus cogniti, etſi nobis hodie ſint adeò celebres, vulgares æquè ac jucundi, ut nullus jam ſit hortus, nulla ædium ferè feneſtra, quæ hiſce floribus non ornentur. Serun-*

VII. CARYOPHYLLI domeſtici.

VIII. CARYOPHYLLI ſylveſtres.

tur à mulieribus, coluntur q; in fictilibus, aut capſulis ligneis tranſpoſiti, ſæpiusq; irrigati. Horum plantam recentiores nonnulli Vetonicum Coronarium appellant, ſed quo authore, hactenus compertum non habeo. Verùm ne videar eorum inventa negligere, liceat etiam mihi eadem uti nomenclatione. VETONICVM *itaq; coronarium, quod caryophyllum appellamus, foliis eſt longis, Tragopogoni modo, brevioribus tamen, carnoſioribus, ac pinguioribus, incurvis, & in acutum deſinentibus. Cauliculos edit numeroſos, rotundos, geniculatos, læves, cubitales, tribus, quatuórve in ſummitate adnatis, in quorum cacumine teres, longiuſculus q; calyx ſpectatur, ſuperiore parte ſerræ modo denticulatus, è quo flos ſpecioſiſſimus oritur, Caryophyllorum odoratu, unde illi nomen. Varia ſunt horum florum genera, colore & foliorum ſtipatu differentia. Alii enim majores ſunt, alii minores. Variat in floribus color: quandoquidem alii coccineo colore rutilant, alii ſaturata pura nitent, alii candido, alii carneo colore gaudent. Sunt & verſicolores nonnulli, albo rubroq; colore miſtim reſperſi, ſed mangonio parati, ſeminibus diverſorum generum ſimul conſtrictis. Stipantur ferè omnes in omni genere, numeroſa foliorum ſerie, perinde ac roſæ, cum quibus de pulchritudine, odoris præſtantia, & colorum varietate ad victoriam uſq; certant. Ideoq; mirum, nullam apud antiquos horum extare memoriam. Habetur eadem planta etiam ſponte naſcens [locis incultis & aridis atq; ſaxoſis. Folia, caulibus, floribusq; exeunt altilibus ſimilibus, ſed longè minoribus tenuioribusq;] altera floribus rutilis, altera candidis, utraq; tamen gracilior, flore parvo, haud folioſo, & nullo caryophyllorum odore. Naſcuntur locis incultis, & aridis. Calida, ſiccaq; pollere facultate altile Vetonicum indicio eſſe poteſt odoris fragrantia, & ſaporis amarulentia quædam. Flores, & præſertim purpureorum, præſtant ad omnes cordis affectus, nempe ad animi deliquia, & cordis ipſius tremorem: præſtant item ad vertigines, apoplexiam, epilepſiam, paralyſim, & convulſiones ex Betonica, aut amaraci decocto poti. Aſſervantur ſaccharo, perinde ac roſæ, utiles admodùm non ſolùm ad prædicta omnia, ſed ad cuncta venena, & venenoſorum animalium ictus. Dantur ad inteſtinorum animalia necanda, & adverſus peſtilentia contagia.*

Vetonicorũ florum deſcriptio.

Caryophyllis ſylveſtr.

Vetonicorũ florum vires Matth.

Valen-

Valentius tamen id facit succus ex universa planta expressus. Namq; is hausius, quatuor unciarum pondere, ubi morbus invaserit, liberat. Sylvestrium radices, trium drachmarum pondere haustæ ex meraco, à vipera demorsos sanant. Fit ex altilium floribus acetum, iis in eo insolatis, quo naribus illito revocantur animi deliquio consternati. Idem quoq; utile est pestilenti aurea arcendæ, ubi eo quotidie nares, arteriæ, & manus irrorentur. Sylvestres præstant quoq; ad ea omnia, ad quæ altiles præstare diximus, verùm longe remissius operantur. Quod Græci πέπερι, id Piper Latini vocant: Mauritani, Nomina. *Fulfel, seu Fulful: Itali Pepe & Pevero: Germani* Pfeffer: *Hispani Pimienta: Galli Poyure. Piper Aethiopicum, sive nigrorum. Italis Pepe de Aethiopia. Indicum Piper sive Siliquastrum, Italis Pepe cornuto, aut Pepe de India, Germanis* Indianisch Pfeffer: *Gallis Poyure de Inde. Quod verò Græcis καρυόφυλλον, Latinis pariter Caryophyllum appellatur: Mauritanis, Persis, Turcis, Indis, Calasur, Carunfel seu Charunful: Barbaris Gartofilus: Italis Garosono: Germanis* Nägelin: *Hispanis clavos de è specia, sive Clavellos: Gallis Girophles. Caryophylli flores domestici, nonnullis Vetonicum. Italis Garosoni & Garosoli: Germanis* Grasblum / *sive* Näglinblum: *Gallis Oeilletz sive Giros fleurs. Caryophylli sylvestres, Italis Garosani & Garosoli salvatichi: Germanis* Donder Näglin: *Gallis Armoiries & Oeilletz sauvage.*

† *Ex Græcis vulgatis codicibus aliqui hoc in loco scriptum habent ὡς φακὸν, quod sonat, ut dicunt: alii verò ὡς φακὸ, id est, ut lenticula. Unde etiam ex interpretibus alii hanc, alii illam secuti sunt lectionem. Oribasius verò nec hoc, nec illud legit: qui præterea alia multa & hic, & alibi non describit, quæ fortasse non temerè quis illegitima judicare possit.*

Piper veteribus triplex, longum, album & nigrum, quæ tria genera adhuc in Officinis nomine Macropiperis, Leucopiperis, & Melanopiperis habentur. Seritur autem Piper ad radices arboris, quò sese convolvendo scandere possit, foliis raris, mali Assyrii effigie, sed minoribus, acutis, virentibus, gustu calidis. Fructus uvarum modo racematim cohæret, semper virens donec maturitatem consequatur & siccegrum fert, & quæ candidum, tam exigua differentia, ut à nemine, quàm ab incolis dignosci possit: eo modo quo vitis, quæ uvam fert nigram, ab ea quæ albam. Sunt autem candidi plantæ rariores in certis Malavar & Malucæ locis nascentes, ubi eo magnates, quemadmodum nos sale, utuntur. Quæ verò longum Piper profert, longè alia est planta, nil cum his similitudinis habens, in Bengala proveniens plus quàm quingentarum leucarum spatio à Malavar, ubi candidum & nigrum provenit, distans: quàm rectè ergo longum nigro, aut albo substituitur? His generibus adduntur Æthiopicum, Caudatum, Canarinum: habet & Alpinus peculiare piper longum, quod Felvel tavil nominat, herba junci foliis crassiori- bus, è quibus sectis succus flavus, acris, magis quàm piper exurens, emanat. I. Piper Matth. Lugd. Lon. non novimus. II. Piper longum, Cord. in Dioscor. & hist. Cast. (cui aliud Orientale ex Bengala, aliud Occidentale, in Cartagena & novo orbe) Piper, Clus. ad Monar. Piper longum Monardi Lob. Piper longum Americum, Lugd. Piperis longi genus in India Occidentali, Cæsal. Additur huic figuræ & una piperis rotundi. III. Piper Æthiopicum, Matth. Lob. (cui & Amomum officinarum quarundam) Cast. Lugd. Tab. Carpesium, Cord. hist. IV. Capsicum, fortè quod semen comestum mordeat, καψικὸν Actuario dicitur: Zinziber Caninum Avicennæ: Siliquastrum Plinio lib. 19. cap. 12. cujus aliquot differentiæ in fructu, ratione formæ & coloris: color is aliis in initio niger, aliis viridis, in maturitate autem aut croceus, aut rubicundus. Figura aliis longa, eaq; vel crassa, vel gracilis & incurvata: aliis brevis, eaq; lata cordata: vel rotunda cerasi forma: deniq; & piloso caule. Binæ figuræ adpositæ, altera Capsici siliquis oblongis, quod dicitur Piper Indicum, Matth. Cast. Cæsalp. Cam. Piperitis, Cord. in Dioscor. Siliquastrum longis siliquis, Trag. Capsicum oblongius, Fuch. Dod. gal. & fol. Lugd. Siliquastrum, Fuch. Lacun. Lon. Tab. Capsicum Actuarii, Lob. V. Altera figura oblongum recurvis siliquis, latum, cordatum & rotundum exprimit. VI. Caryophyllorum aromaticorum, cùm diversa sit historia, duas figuras adposuimus, alteram quæ Matthioli, est foliis Cinnamomi rotundioribus: alteram laurinis foliis: siquidem arbor sit lauri forma & magnitudine, foliis laurinis, sed angustioribus, Salicis aut Persicæ folio similibus, oblongioribus tamen pediculis donatis, multis ramis prædita, copioso flore, quaternis foliolis constante, fibroso, Myrti floris instar, extremis ramulis insidente odoratissimo, candido, dein virescente, postremùm rufescente: qui induratus est Caryophyllum ipsum, (vel potius Caryophyllum, rudimentum est fructus, quemadmodum in malis, pyris, atque punicis videre est) clavum vocant, quòd in modum clavi sit capitatus, exertis in adversum quatuor denticulis, sese stellatim decussantib. Caryophylli à Septembri ad Februarium usque decussi, biduum aut triduum siccantur, dein asservantur: qui verò in arbore remanent, crassiores fiunt, neque ab aliis, nisi vetustate differunt, sub quorum cortice semen continetur: ex decidentibus arbor ipsa sponte in Maluccis (ubi solùm fructifera gignitur) provenit. An Carpesium Quinto medico? Arbor ipsa Caryophyllon Æginetæ & Sethi, Charumfal Arabibus dicitur. Fructus qui adfertur, cùm immaturus sit & minor, quàm in arbore remanente, idcirco Caryophyllus immaturus aut minor, Cord. in hist. Florem Caryophyllorum Clusius in Corol. ad Dodonæum gallicæ editionis vocavit, aliis Caryophylli & Caryophylli aromatici. Majores verò, qui secundæ figuræ adpicti, Nicolao Anthophylli dicuntur, ut & Lob. Lon. Cæsal. Tab. sed impropriè, contrarium enim dicere deberent, cùm hic maturus sit fructus, quare Caryophyllum maturum seu majorem, Cordus in sua historia nominavit. Meminit Garzias in insula, cui D. Laurentio nomen, fructum esse Avellanæ magnitudine cum suo putamine, qui Caryophyllos redoleat. VII. Caryophyllus flos à Caryophyllorum aromaticorum odore nomen habet, licèt sint alii odoratiores mangonio, alii minus, alii etiam inodori: sic in Chinarum regione, licet etiam nascantur, nequaquam tamen odoris suavitate commendantur, ut ii, qui apud nos habentur. Veteribus florem hunc indictum plerique credunt: quid si dicamus Betonicam alteram esse, quæ inter notha apud Dioscoridem reperitur: etsi sint qui minus rectè Iphium Theophrasti, cujus 6. historiæ 2. & 7. hist. 12. meminit, censeant: aliis Herba tunica est: aliis Cantabrica Plinii lib. 25. cap. 8. Summa genera duo facimus; flores sunt altiles & sylvestres. Altilis species multæ, magnitudine, colore & foliorum numero differentes. Flores namque aut majores: & vel majoribus, vel minoribus foliolis constantes. Sunt colore aut nivei, aut diluta purpura candicantes, aut croceo rutilantes, aut versicolores:

Piperis descript.

Longum Piper.

res: ut candidi & crocei, candidi & rubei, candidi rubris punctulis aſperſi. Rubentes, aut violaceo admixto purpurei, aut rubei lacteis notis aſperſis, ſicq; guttati, aut roſæ ſylveſtris colore. Sic ex uno caule duo florum genera, partim candidi, rubriſq; maculis aſperſi, partim crocei, ſæpè etiam uno pediculo diverſi coloris flores videas: aliquando unus ex alio medius excreſcere videtur: ſic in una planta flores trium generum: in ſumma, mangonio & arte varietas magna ſit in his floribus. Sylveſtrium quoq; magna varietas exiſtit, & in magnitudine, & coloris & floris figura, & calycis varietate, plerique tamen ſimplici ſunt flore: quæ ratio ut ſupra quadraginta ſpecies in Phytopinace noſtro recenſuerimus. Verùm Caryophyllus altilis, dicitur Garyophyllea, Trag. Caryophylli domeſtici, Matth. Cam. Flos garyophyllorum, Lonic. Flos garyoſilus, quem alii Violam Damaſcenam vocant, Cæſalp. Caryophylleus flos major, Dod. fol. Caryophyllus multiplex, Lob. Taber. Betonica, Geſ. hort. Betonica altilis, Fuch. Vetonica altilis, Dod. gal. Betonica coronaria, Lac. Cantabrica Turnero. VIII. Caryophyllum ſylveſtrem videtur Galenus agnoviſſe, & 5. de tuenda ſanit. Sarxiphagon appellaſſe: nam & ſylveſtris noſtra calculum frangit & educit, quod Galenus de Ceſtri ſeu Betonica in Gallia proveniente teſtatur. Fortè & Theophraſtus 6. hiſt. 1. & 6. per Jovis florem inter coronarios ſuffrutices minutis conditum foliis, cujus flos, ſine odore, tantùm in coronarum uſu, ſylveſtrem caryophylleum intellexit. Hoc verò loco quæ proponitur, Caryophyllus ſylveſtris eſt vulgaris flore ſimplici, qui licet communiter ſit inodorus, aliquando tamen odorus eſt, flore purpureo frequenter, rarius albo: Tonitruum flos, Brunf. Garyophyllea ſylveſtris, Trago. Caryophylli ſylveſtris, Matth. Caſt. Lugd. Cam. Betonica ſylveſtris prima, Fuch. Vetonica, Dod. gal. Armerius flos primus, Dod. fol. Armeria ſive Caryophyllus minor ſylveſtris, Lobel. Lugd. Flos Caryoſilus, ſylveſtris, Cæſalp. Tunica ſylveſtris, Lon. Caryophyllus montanus, Tabern. Caryophyllea ſylveſtris, Thalyo.

Ζιγγίβερι. GINGIBER. CAP. CLIV.

GIngiber ſui generis planta eſt, in Troglodytica Arabia magna ex parte naſcens. Qua virente ad mulsa, perinde atque nos ruta, utuntur, & primis potibus, & eduliis admiſcent. Hujus radices, cyperi modo, parvæ ſunt, candicantes, & odoratæ, atque piper ſapore imitantur. Eligi debent, quæ teredines non noverunt. A multis tamen ob id condiuntur, quòd celeriter cariem ſentiant: & fictilibus in Italiam aſportantur. Gingiber cibo conveniens eſt, & cum condimento aſſumitur. Excalfactoriam vim, & excoquentem habet: alvum leniter emollit: ſtomacho utilis eſt: efficax adverſus ea, quæ oculis caliginem offundunt: in antidota addi ſolet: In ſumma piperis viribus reſpondet.

*I. ZINGIBER ET EJUS ſiliqua.

Braſavoli error.

Gingiber (& referunt Luſitani, qui plurimum ſe vidiſſe ſatentur in India) radix eſt, quæ geniculatis repit internodiis, foliis arundinaceis, quæ bis terve in anno reviviſcunt, ac revireſcunt, ſed quæ in cacumine faſtigiantur, graminis amplitudinem non excedere ajunt, nec quicquam in ea regione frequentius inveniri. Subdunt nonnihil ſubeſſe diſcriminis in ſapore cùm præcox eruitur. Opportunum demetendi tempus, cùm folia inaruerint, alioquin & teredini obnoxium eſt, & carie tentatur. Eruiturq; nonnunquam ejus radix libræ pondo, ſed non omnibus eadem eſt amplitudo. Plus in profundum non agitur, quàm ad ternos, quaternóſve palmos. Cum eruitur, radicis internodium in ſcrobe foſſores relinquunt, terramq; illi aggerunt ceu ejus radicis ſemen, proximo anno eruturi fructum, id eſt, regerminatas radices. Advehitur Gingiber in Italiam copioſum ex Calecut magno India emporio, atq; ex Troglodytica Arabia non ſolùm tractu temporis exiccatum, ſed & ſaccharo recentiſſimum aſſervatum, vel quodam mellis genere, quod quibuſdam è ſiliquis exprimunt. Id ſanè longè magis Veneto præſtat: cùm hoc officinarum mangonio ex aridis fiat radicibus, longo temporis tractu modò acerrimo lixivio, calce, quernoq; cinere parato: modò muria, modò dulci aqua maceratis, & edomitis, quibus non modò odor deperditur ac evaneſcit, ſed & ſapor, & acrimonia ſubtrahitur. Illud verò cùm ſtatim è terra effoſſum nulla ferè maceratione condiatur, vires & facultates non exuit, ſed eas ſervat. Quanquam Braſavolus non rectè, meo quidem judicio, velle videatur, quòd Venetiis mangonizatum Gingiber guſtantibus plus acrimoniæ relinquat, quàm illud, quod recentiſſimum in India ſiliquarum melle, aut ſaccharo conditum aſſervatur, & cum aliis aromatum generib. ad nos convehitur. Quod quantum à veritate & ratione diſſonet, ii judicare poterunt, qui diu in myropoliis verſati, rem omnino exploratam habent.

Gingiberis vires ex Gal.

Gingiberis vires memoriæ prodidit Gal. lib. 6. ſimplicium medicamentorum, ſic inquiens: Gingiberis radix utilis eſt, quam utiq; ex Barbaria ad nos convehunt. Excalfacit potenter, ſed non primo ſtatim occurſu, velut piper: unde ſanè & minus eſſe ſubtilium partium, quàm piper exiſtimandum: ſiquidem in tenues ſolveretur partes, & celerrimè actu, ut illud fieret calidum. Apparet enim illaborata, & craſſior adhuc quædam ei ineſſe ſubſtantia, nec ea ſicca & terreſtris, ſed humida potius atq; aquea. Quo fit, ut facilè perforetur, cùm ſcilicet recrementitia inſit humiditas. Neq; enim quicquam eorum, quæ aut planè ſicca ſunt, aut humida, ſed elaboratam, & familiarem continentia humiditatem, huic vitio obnoxia ſunt. Idem uſu venit piperi longo. Atq; hinc eſt, quòd diutius perſeverat, quæ proficiſcitur à gingibere, aut pipere longo caliditas, quàm quæ ab albo, aut nigro. Nam ſicut ab aridis calamis flamma ſimul celerrimè accenditur, & undequaq; diſperditur:

tur: eundem in modum, quæ à siccis potestate medicamentis editur caliditas. At quæ prodit ab humidioribus, ceu ligna sunt viridia, & tardius accenditur & durat diutius. Ex quo fit, ut utriusq; medicamenti diversus sit usus. Siquidem ubi totum corpus celeriter excalfacere consilium est, ea tunc exhibenda sunt, quæ & celeriter à caloris nostri contactu incalescant, & celeriter quocunq; ferantur. Verùm ubi partem quamvis refrigeratam recalfacere studemus, contra agendum, nimirum quæ tardè calescentia plurimo tempore perdurent, ea offeruntur. Cæterùm licèt gingiber, & piper album hac ratione à nigro pipere differant: non magna tamen est differentia. At nasturtium, napi, thapsia & agrestium columbarum stercus, majori tempore perfectè accenduntur, & plurimo tempore perdurant: hactenus Galenus. Faciem Gingiberis præsentat radix illa,

* II. ZEDOARIA LONGA & rotunda. *

quam Mauritani, & officinæ ZEDOARIAM appellant, odoratior tamen, amariuscula, neq; adeò ut gingiber acris. Hujus nusquam, quod sciam, meminere veteres Græci, etsi recentiores ab Arabicis edocti, nempe Ætius & Actuarius, eam suis medicamentorum compositionibus admisceant. Zedoaria (ut cap. 172. testis est Serapio) convehitur è Sinarum regione, ultra extremas Indiæ oras. Et sunt radices rotundæ, cum facie, tum magnitudine Aristolochiæ rotundæ similes, colore autem, & sapore Zingiber æmulantur. Excalfacit Zedoaria, & ficcat ordine secundo, flatus discutit, & propria quadam facultate impinguat. Post sumpta grave virus animæ, quod allium, cæpa vel vinum excitavit, abigit. Venenosorum animalium morsibus opitulatur, alvi fluxiones sistit, uteri abscessus resolvit, vomitiones reprimit & coli cruciatus tollit: hæc Serapio. Cujus quidam authoritate freti, cùm Zedoariam, quæ passim in myropolis habetur, radices esse longas inspiciant, minimè consentiunt legitimam hanc Serapionis esse Zedoariam, sed genuinum esse Costum affirmant. Verùm si rotundas Zedoariæ radices inspicerent, quæ apud me sunt à Francisco Calzolario Veronensi mihi dono datæ, Aristolochiæ faciem referentes, & soliditate pares, nihil mihi verendum est, quin illi suam immutarent sententiam, siquidem viderent rotundam Zedoariam ejusdem esse saporis, coloris odorisq;, quibus longa referta est, & nihil nisi forma ab ea differre asserere cogerentur. Quinetiam proculdubio faterentur (ut ego quoq; existimo, imò potius non dubito) duo haberi Zedoariæ genera, perinde ac Aristolochiæ, nempe rotundum alterum, alterum longum. Atqui revera, non parva oritur mihi suspicio an Avicennæ, & Serapionis Zedoaria eædem sint radices, cum scribat Avicenna præstantiorem Zedoariam apud Napellum nasci, & ipsius esse Theriacam. Id quod me adducit ad credendum eam esse Avicennæ Zedoariam, quam quidam Antoram (ego Antitoram) appellant, quòd hæc, omnium consensu, una cum Napello nascatur, & ejus sit Antidotum. Toram enim vulgus Napellum appellat: & Antitoram vel Antoram Avicennæ Zedoariam, quòd contra Toram præsentaneum sit auxilium. Deinde opinionem auget, quòd videam Avicennam Serapionis Zedoariam, & ejusdem vires describere sub capite & nomine Zurumbeti, ut latius in Epistolis nostris scripsimus ad Guilielmum Quacelbenum. Non desunt, qui crediderint, quòd ARNABO, de quo scribit Paulus, & Mauritanorum Zedoaria unum & idem referant medicamentum. Verùm Serapionis testimonio cap. 271. Arnabo apud Græcos nihil aliud designat, quàm Zurumbet apud Arabes: quippe quòd hoc loco de Zurumbet eadem scribat Serapio, quæ de Arnabo ante ipsum adnotavit Paulus. Est autem Arnabo, ut ex Serapionis authoritate memoriæ prodidit Isach, arbor procera, in oriente proveniens: foliis longis, colore viridi, in luteum languescente, salicis modo, sicuti & ramorum cortex. Infrugifera est, citreum odorem spirans. Quibus facilè patet, Arnabo non modò Zedoariam non esse: sed nec in Europam ad nos advehi. Quo fit, ut Cordus aberrasse deprehendatur: quippe qui Zurumbet Zedoariæ genus existimet. Hunc fortasse secutus Fuchsius medicus doctissimus, in libro de compositione medicamentorum, quem locupletatum nuper edidit, non sine magno errore putat Zurumbet & Zedoariam idem esse. Qui non minus in Arnabo quoq; errasse cognoscitur, quòd velit Doronicum orientale id esse, quod Paulo Arnabo: atqui res hac aliter se habet, ut ex antè dictis satis colligi potest. Hallucinatur etiam hac in re Brunfelsius: quòd is scripserit suo de medicis vocabulis Onomastico, quòd Arnabo unguentum est odoriferum. Verùm ejus lapsus non aliam causam fuisse arbitror, quàm quòd oscitanter Paulum legerit: nam Paulus apertissimè asserit, Arnabo unguentis expeti, quòd suaviter oleat, non autem unguentum esse, ut Brunfelsius somniasse videtur. Id Ζιγγίβερι, ζιγγίβεως: καὶ ζιγγίβεως Græcè, quod item Latinè Zingiber & Gingiber nominatur: Arabicè, Lengibel seu Zingibel: Italicè, Gengevo: Germanicè, Ingber: Hispanicè Gengiure: Gallice Gingambre. Quod verò ζέδοαρι, ζεδοάριος καὶ ζεδοάρια posterioribus Græcis, Zadura & Zedoaria Latinis pariter & Italis appellatur: Germanis, Zitwen: Gallis, Cretonart.

Zedoariæ historia & vires.

Serapio.

Zedoariæ rotundæ mentio.

Zedoaria Avicennæ quæ.

Arnabo & Zurumbet hist.

Cordi, Fuchsii & Brunfelsii error.

Nomina.

Zingiber & Zimpiber Plinii, Officinis Gingiber dicitur, quod alii harundinis, alii Iridis folia habere referunt: alii Cypero cognatum volunt: cujus radices colore variant, sunt albæ, sunt rubræ: illæ sæpius creta, hæ verò rubrica exterius infectæ sunt, ut magis à teredinibus præserventur, cui candidiores & molliores magis obnoxiæ: quamvis Ludovicus Romanus testetur in terra omnifariam rubra nasci. II. Zedoaria quæ in Calecut Gingiber Sylvestre dicitur, à quibusdam veterum Arnabo & Arabum Zurumbet censetur: at Garzias scribit Arnabo Pauli arborem esse proceram, suavem odorem spirantem: Zerumba verò, graminaceam esse plantam. Verùm ad Costum Syriacum Dioscoridis referendam censemus. Hæc longa & rotunda invenitur, communiter tamen in Officinis longa habetur: alii unam tantùm radicem, alii differentes statuunt, illam longam, hanc rotundam, vel tuberosam nominantes. Sic & hæc quæ tuberosa est, foris nigricans reperitur, & Zerumbet Serapionis censetur Clusio in notis ad Garizam.

Ὑδροπέπερι. HYDROPIPER. CAP. CLV.

† Solidũ non leg. Orib.

† Δερμότερον. i. acriora, Orib.

HYdropiper apud aquas naſcitur, quæ ſtagnant, aut pigro lapſu repunt. Caulem edit geniculatum, † ſolidum, multis alis concavum: folia menthæ, majora, molliora, candidioraque, † guſtu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: fructum acrem, in ſurculis parvis, prope folia recematim cohærentem. Folia cum ſemine illita, tumores veteresq; duritias diſcutiunt, fugillata delent: quæ poſtquam inaruerunt tuſa pro pipere in obſoniis admiſcentur. Radix parva, nullius in medicina uſus.

I. HYDROPIPER SIVE Perſicaria.

II. PERSICARIA altera.

Hydropiperis conſider.

TAmetſi pro virili parte contendat Ruellius, ut non minus doctè, quàm elegantiſſimis verbis comprobet, eam non ſpernendam ſtirpem, quam vulgus officinarum Eupatorium appellat, legitimum eſſe Hydropiper: is tamen hac in re apertè hallucinari deprehenditur, quamvis alioqui fuerit non modò in medica materia peritus, ſed & Latinis & Græcis literis apprime doctus. Siquidem Dioſcoridi Hydropiper folia edit menthæ majora, molliora, candidioraq; guſtu piperis, acri, citra tamen ullam odoris gratiam: non autem amaro ſapore, ut Ruellius ait, Dioſcoridis verba pervertens, quò facilius ſuam aſtruat ſententiam. Vulgare verò Eupatorium foliis creſcit cannabinis, duris, hirſutis, amaro guſtu, non quidem acri, ut piperis: quinetiam adeò odoratis, ut hac de cauſa herbam eſſe viribus inſignem, quamvis ab antiquis ſilentio prætermiſſam, ſemper exiſtimaverim, cùm tamen odoris fragrantiam in hydropipere reperiri neget Dioſcorides. Præterea hydropiperi caulis ineſt geniculatus, ſolidus, à foliorum & adnatorum exortu alis plurimis concavum: ſemine et tamnum acri, in ramuſculis prope folia racematim cohærente: Pſeudoeupatorio verò caulis eſt procerus, minimè geniculatus, in cujus ramis nullum apud frondes racematim cohæret ſemen: ſed in cacumine flores gerit ſubrubentes, qui diviſi muſcarii facie, ſylveſtris origani modo, per maturitatem in pappos evaneſcunt: è quibus ſemen prodit amarum totius plantæ ſapore: quanquam eſſe hoc acrimonia prædictum non rectè Ruellius aſſeveret. Qui quoniam vulgare Eupatorium plerunq; in aquoſis oriri conſpexerit, id omninò legitimum eſſe Hydropiper pro certo aſſerere non dubitavit, nulla prorſus habita ratione, an alia inter ſe reſponderent nota. Quamobrem, ut ex dictis rationibus clariſſimè patet, Ruellius hac in re non ita maturè mihi videtur ſenſiſſe, ut ejus clara doctrina, ingeniiq; præſtantia expoſcere videbatur. Quandoquidem cùm vulgare hoc Eupatorium primo ſtatim occurſu guſtui amarorem relinquat haudquaquam obſcurum, facilè hinc indicium conſequi potuiſſet, hoc non eſſe hydropiper, quo una cum ſale in ciborum condimentis piperis vice priſca ætas utebatur, nam quæ amara ſunt, præterquam quòd piperis vicem explere minimè valent in cibis addita, ab omnibus reſpuuntur tanquam naturæ inimica. Hydropiper duum eſt generum, alterum minus, alterum majus: item alterum acri admodum ſapore, alterum verò omnis acredinis expers, & aſpero tantùm adſtringentiq; guſtu præditum. Caterùm ſi in Italia Hydropiper naſcitur, illa meo quidem judicio eſt perſicariæ (ut vocant) ſpecies, quæ in alterius diſcrimen, cui folia inſunt pullo colore emaculata, nullis ſimilibus inficitur notis, ſed folio tantùm viridi adoleſcit. Quippe quæ foliis proveniat oblongis, menthæ majoribus, mollioribus ac candidioribus: caule admodum geniculato duroq;, alis concavo: è cujus adnatis rufum ſemen racematim prodit, acri admodum guſtu, ita ut linguam vehementer vellicet. Illud inſuper hanc opinionem corroborat, quòd propè ſtagnantes aquas hac planta plerunq; vireſcat, ubi eam Dioſcorides naſci teſtatur. Manebo itaq; hac in ſententia, etiam latrantib. Sycophantis, quouſq; novus quiſpiam appareat Dioſcorides, qui aliud afferat nobis Hydropiper, quod ſua è ſede hinc abigat perſicariam. Sternitur commodè hæc recens, viridisq; in thalamis, pulicibus necandis, & poſtera die ejicitur. Suillæ carnes ſalſa, circumducta herba præſervantur à tarmis & vermibus. Ideoq; præſtat ſuccus ad vermiculoſas aures. Caterùm altera, quæ eadem eſt facie, niſi quòd

Ruell. laplus. Pſeudoeupatorium Hydropiper ſtatuentis

Quę Perſicaria ſit Hydropiper.

Perſicariæ vires Matth.

quod majoribus est, maculosis provenit foliis, caule vegetiore, humi accubante & racemis grandioribus: viribus est longè imbecillioribus, nam cùm gustantibus nihil prorsus acredinis resipiat, sed aspero, & adstringenti sapore prædita sit, excalfacere perinde ac altera haud quaquà potest, sed potius refrigerare ac siccare. Nascitur hæc non solùm humecto, solo sed etiam in sicco, in agrorum marginibus, & secus itinera. Meminit Hydropiperis Gal. lib. 8. simpl. med. sic inquiens: Hydropiper à locis, in quibus nascitur, & à similitudine, quæ illi cum pipere in gustu est, nomen sortitum est. Caterùm calidum est, sed non tantùm, ut piper. Attamen herba ipsa etiamnum viridis cum semine, cataplasmatis in modum imposita, sugillata, & tumores induratos digerit. Herba, quæ Græcis ὑδροπέπερι, Latinis similiter Hydropiper vocatur: Italis, Hidropepe & Pepe aquatico, & Persicaria: Germanis, Wasserpfeffer und Muckenkraut: Hispanicè, Hierva pexiguera seu Manchas: Gallis, Curage. Persicaria altera, Italis, Persicaria maggiore.

Hydropiperis vires ex Galeno.

Nomina.

Hydropiper seu Piper aquaticum, vel Persicaria à forma foliorum. Est autem Persicaria alia acris, alia mitis: & quæ mitis est, alia maculosa, alia non maculosa. I. Persicaria urens seu Hydropiper, C.B. Pulicaria mascula, Brunf. Hydropiper, Matth. Fuch. Dod. gal. Cord. in Dioſc. Lac. Cast. Lugd. Cæs. Hydropiperi, Dod. fol. Lob. icon. Persicariæ primum genus, Trago: Persicaria mas, Lon. Persicaria urens, Lob. Persicaria mordax, Thal. Persicaria, Tab. II. Persicaria mitis maculosa, C.B. Lob. icon. Persicaria fœmina, Brunf. Lon. Persicaria altera, Matth. Trag. Persicaria, Fuch. Dod. gal. & fol. Ges. hort. Lugd. Cast. Persicaria maculata, Thal. Cratæogonum, Lacun. Persicaria prima, Cæsal. Hæc quibusdam Lapathum quoddam: aliis Plumbago Plinii: aliis ejusdem l. 25. c. 3. Britannica, & apud Dioscoridem Brittannica seu Bretanica, quæ & Betonica, quod caput à recentioribus, tanquam spurium est deletum.

πτερμική. PTARMICA. CAP. CLVI.

PTarmica exiguus frutex est, furculos habens parvos, mltos, † & rotundos, abrotono non dissimiles: & circa eos folia oleæ, longa, multa: & in cacumine capitulum, uti anthemidis, parvum, rotundum, quod suo acri odore sternutamentum excitat: unde nomen accepit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Flores sternutamenta efficacissimè movent. Nascitur in montibus & petrosis.

† Orib. λεπτοῖς, i. tenues.

I. PTARMICA.

II. PTARMICA ALTERA.

PTarmica in Bohemia passim in hortis seritur, è montibus in quibus nascitur, illuc translata. Hanc, quòd acri sit sapore, quidam Pyrethrum vocant. Surculos habet tenues, sesquidodrantales, rotundos, & circa eos folia oblonga, oleaginea, copiosaq; : & per ambitum serrata, flores in cacumine Anthemidis figura, minores tamen, sed dilutiore umbilico, qui suo acri odore sternutamenta movet, unde illi nomen. Nascitur sua sponte in montibus saxosis locis. Aperit Ptarmica, discutit, provocat, attenuat & incidit. Siccæ pulvis naribus inditus sternutamenta movet. Mansa radix dentium dolores mulcet, & pituitam detrahit. Folia cum floribus illita, sugillationes rapiunt. Est quoq; alia PLANTA, quam Ptarmicam appellare libuit, quòd caulibus tenuibus proveniat, foliis oleæ, & floribus & capitulis, quæ naribus immissa, sternutamenta cieant. * *Ptarmica in Hetruria frequentissima provenit: nascitur & in Tridentino agro, præsertim Ananiensi tractu, furculis frequentibus parvis, rotundis, abrotono non dissimilibus: è quibus plurima prodeunt folia incana, oleæ modo oblonga: unde & Olivella multis vulgò nominatur. Gerit in furculorum cacuminibus, capitulum, Chamæmeli defloretis modo: cui quemadmodum & herbæ, vis quædam adeò acris inest, ut olfactu statim sternutamenta excitet. Rura nostra ex Ptarmica scopas, quibus*

Ptarmicę historia.

Ptarmicę vires ex Galen. Nomina.

*quibus pavimenta verruntur, conficiunt, nec in alium colligunt usum. * Verum hæc Dioscoridis Ptarmica non est. Hujusce meminit Galenus lib. 8. simpl. med. his verbis: Ptarmicæ flores ciendæ sternutationis vim obtinent: est enim temperies ejus calida & ficca, viridis etiamnum ordine secundo, siccata tertio. Ejus nomen Græcum πτάρμικα, Latinum item Ptarmica & Sternutamentaria: Italicum, Ptarmica.*

Dracunculus aquaticus serrato folio, C.B. Pyrethrum, Brunf. quoad iconem. Tanacetum album acutum, Trag. Taber. Pyrethrum sylvestre, Dod. gal. Cord. in Dioſc. Ptarmice, Fuch. Lon. Ptarmica, Matth. Gesn. hort. Lob. icon. Cast. Lugd. Cam. Ptarmica sylvestris germanica, Thal. Ptarmica folio Taraconis, Lob. obs. Ptarmica quibusdam putata, Cæs. Draco sylv. Dod. fol. Gesn. hort. cui & Tarchon aquaticum. II. Jacea oleæ folio altera, C.B. Ptarmica altera, Matth. Lugd. Ptarmica, Lac. Ptarmica Austriaca, Clus. Pan. Lob. Cam. Matthiolus editione secunda hanc, & non priorem proponit, quare verba ejus asteriscis inclusa inserere lubuit.

Στρούθιον, RADICULA SEU LANARIA HERBA. CAP. CLVII.

STruthium herba vulgò nota: qua purgandis lanis utuntur, qui eas eluunt. Hujus radix est acris, urinam ciet: prodest tussi, jecinorosis, orthopnœæ ex melle sumpta, cochlearis mensura: alvum solvit. Eadem cum panace & capparis radice, calculos frangit, & cum urina exturbat: duritiem lienis absumit: menses impositа trahit: partus efficaciter enecat. Cum polenta autem, & aceto illita, lepras tollit: tubercula discutit, cum farina hordeacea, & vino decocta. Miscetur & malagmatis, & ocularibus colliriis, claritatis causa. Sternutamenta movet: per os purgat, trita cum melle, & naribus infusa.

I. PSEUDOSTRUTHIUM. * II. SAPONARIA. *

Struthii confider.

STruthion seu Radicula, adeò olim vulgaris notitia fuit, quòd purgandis lanis ea uterentur, ut Dioscorides eam notis ullis repræsentare supervacaneum duxerit. Sed cum tractu temporis hujus exoleverit usus, ejus quoq; notitia simul abolita videtur. Quo fit, ut arduum sit nobis nunc dijudicare, quænam planta Italis Struthion jure dici possit. Mauritanis & officinis Condisi ea nominatur, quam illi frequenter medicamentis admiscent, quibus naribus inditis sternutamenta cient. Nec propterea usquam in officinis reperitur, quamvis medicorum compositionibus sæpius inseratur. Quamobrem asserere non ausim, an Struthion nascatur in Italia: quippe quod hactenus ipsum non modò non viderim, sed neminem, qui illud cognosceret & ostenderet, adinvenerim. Theophrastus inter folio aculeatas struthium habet libr. 6. cap. 3. de plantarum

Struthiũ Plinii.

historia. Plinius verò lib. 19. cap. 3. his verbis struthium describit: At quæ vocatur Radicula, lavandis demum lanis succum habet: mirum quantum conferens candori mollitiæq;. Aequè nascitur sativa ubiq;, sed sponte præcipua in Asia, Syriaq; saxosis, & asperis locis. Trans Euphratem tamen laudatissima, caule ferulaceo, tenui, & ipso cibis indigenarum expetito, & ringenti quicquid sit, cum quo decoquatur: folio oleæ, struthion Græci vocant. Floret æstate, grata aspectu, verùm sine odore, spinosa & caule lanuginoso. Semen ei nullum: radix magna, quæ conciditur ad quem dictum est, usum. Non desunt, qui

Pseudostruthii confider.

struthium plantam esse velint, cujus hic quoq; imaginem dedimus, eamq; pseudostruthium appellavimus, sed cùm aculeata planta non sit, ferulaceum caulem non gerat, nec lanuginosum, nec semen spicatum proferat, neque admodum crassa nitatur radice, nec adeò sit acris, ut excalfacere & siccare possit ordine quarto, iis qui hac ducuntur opinione, haud subscribere possum.

possum. Pseudostruthium folia profert longa, subpinguia, caules multiplices foliosós, in quorum summitate spicati prodeunt flores. Radice nititur candida, longa, digitali crassitudine, & raphani modo acri. Nascitur incultis locis, secus vineas, & in agrorum marginibus. Radix excalfacit & siccat ordine tertio. Incidit, attenuat, resolvit, aperit, digerit. Sunt etiam, quibus eam præferant contra venenosorum animalium ictus, non modo vulneri admotam, sed etiam in potu sumptam. Quinetiam adversus pestilentiæ contagia. Struthii vires adnotavit Gal. lib. 8. simp med. sic inquiens: Struthii radice potissimum utimur, utpote gustu acri, & calida siccaq́; temperamento, ex quarto quodammodo ordine. Sed & abstergit & irritat: proinde quoq; sternutationem provocat, ceu cætera omnia, quæ calida sunt temperie & gustu acria. Ex his omnibus palàm fit, Fuchsium, virum alioqui doctissimum, in hoc errasse, quòd in suis de stirpium historia clarissimis commentariis, plantam vulgò Saponariam vocatam legitimum Struthium esse censeat, eamq́; pro Struthio depingat. Hæc enim folio plantaginis exit, non oleæ: lævi non aculeato: caule geniculato, non lanuginoso: gustu potius insipido est, quam adeò acri, ut quartum excalfacientium ordinem attingat. Quæ herba πτόθιον Græcè: Struthium, Radicula & herba lanaria Latinè dicitur: Arabicè Condes, Chundes seu Kunder, Barbarè Condisi: Italicè Radicetta & herba lanaria: Gallis Herbe aux foullons. Pseudostruthium, quidam Theriacariam vocant.

Struthii vires ex Galen. Fuch. laplus, Saponariã. Struthiũ statuẽtis. Nomina.

I. Quam pro Pseudostruthio proposuit, Plinius lib. 33. cap. 5. Luteam: Vitruvius 7. Architecturæ 14. Luteum: Virgilius Ecloga 4. Lutum appellat: sunt qui Resedam Plinii: alii Myagron, seu Melampyron Dioscoridis velint, Luteola herba, C.B. Anthirrinum, Trag. Lugd. Pseudostruthium, Matth. Cast. Struthium, Lac. Lugd. Herba lutea, Dod. gal. Lugd. qui tres habet figuras. Lutea vel Luteum, Ges. hort. Cam. Luteola, Lob. Lutum herba, Dod. fol. Guadarelle vulgo, Cæs. Catanance, Lonic. Tab. II. Saponaria lævis, quòd saponis vicem præbeat ad purgandos pannos: Saponaria, Trago, Matth. Ges. hor. Lac. Lob. Dod. fol. Cæs. Tab. Cam. Saponaria major, Lugd. Struthium, Fuch. Lonic. Lugd. qui duas habet icones, Thalio. Flore est dilutè purpureo, aliquando roseo, nonnunquam candido.

Κυκλάμινος. CYCLAMINUS. CAP. CLVIII.

Cyclaminus folia habet hederæ, purpurea, varia, in quibus supra infraq́; albicant maculæ: caule nudo quaternos digitos æquante: floribus in eo purpureis, rosarum effigie: radice nigra, & aliquantum lata, ut rapum videri possit. Quæ cum hydromelite pota, pituitam, aquamq́; detrahit: menses potu, appositúve ciet. Tradunt, si prægnans radicem transgrediatur, abortum fieri, partum appensa accelerat: contra venena, præsertim leporis marini, ex vino bibitur: illita contra serpentium ictus remedio est: immista vino inebriat: regium morbum discutit, tribus drachmis pota, cum passo, aut diluto mulso. Sed oportet eum qui ebibit, multis vestibus contectum, loco calido, & à perfrictionib. tuto, recumbere, quò facilius exudet: ejecti autem sudores flavo colore inveniuntur. Succus ejus ad purgandum caput, naribus infunditur: ad dejicienda quoq; alvi excrementa, in vellere sedi subjicitur: illito umbilico, & *a* imo ventre coxarum tenus, alvum emollit, & abortum efficit: suffusionibus, & retusæ oculorum aciei, oblitus cum melle succus prodest: medicamentis abortum inferentib. admiscetur. Succus cum aceto illitus, prociduâ sedem restituit. Exprimitur tusa radice succus, & ad mellis crassitudinem decoquitur. Radix cutè purgat, eruptiones papularum reprimit: vulnerib. ex aceto per se, aut cum melle medetur, lienem *b* absumit, vitia cutis in facie, & alopecias emendat. Ejus decocto luxata, podagras & capitis ulcuscula, pernionesq́; foveri congruum est: ipsaq́; in oleo vetere fervefacta, illito oleo ulcera ad cicatricem perducit. Cavata radix oleo expletur, & cinere ferventi imponitur, adjecto interdum Tyrrhenicæ ceræ momento, ut strigmenti crassitudinem unguentũ contrahat, cumprimis utile pernionibus. Radix, scillæ modo, concisa reponitur, Narrãt ad amatoria assumi contusam, & in pastillos divisam. Nascitur in umbrosis, maximè sub arborib.

a Meum ἐπὶ σπλῆνα i. e. imo ventre. Cat. ἐπὶ σπλῆνα. i. circa umbilicum.

b Meum & Cat. addunt κηρωτικὸν ῥόδινον. i. imposita.

Ἑτέρα κυκλάμινος. ALTERA CYCLAMINUS. CAP. CLIX.

Est & altera cyclaminus, quam cissanthemon, aut cissophyllon vocant: foliis hederæ, sed minoribus: geniculatis caulibus, crassisq́;, circa vicinas arbores, capreolorum modo se volventibus: flore candido, odorato: *a* acinis hederæ mollibus, lenti gustus, aliquantulum acris: radice supervacua. Nascitur in asperis. Hujus acini, drachmæ unius pondere poti, cum vini albi cyathis duobus, quadraginta diebus, lienem per urinam, & alvum absumunt: ad orthopnœam bibitur: reliquias à partu purgat.

a Meũ & Cat. καρπὸς ὅλως ἀμπέλου φυλλὶς ὁμοιος χιοστῷ. i. Fructus est velut uvæ acini similis hederæ.

Tametsi Cyclaminus prima, quæ vulgò Panis porcinus dicitur, planta sit vulgaris notitiæ, secundam tamen hucusq́; mihi videre non licuit in Italia: quanquam asserit Ruellius, hanc illam esse stirpem, quam herbariorum & officinarum vulgus Sigillum sanctæ Mariæ vocat. Et cùm plures sint herbæ, quæ ab imperitis eo nomine appellantur, polygonatum scilicet, Serapionis secacul, & tertia, quæ hydropiperi similis est: harum Ruellius nullam esse Cyclaminum putat, sed altam ab his longè diversam, cujus facies, ut ipse delineat, nil aliud repræsentare videtur, quam vitem nigram à Dioscoride lib. 4. descriptam, quam nos in Hetruria vulgò vocamus Tamaro. Hanc scribit ipse Sigilli sanctæ Mariæ nomen sibi asciviſſe, quòd eam Mauritani Bothomarien nominent. Qua in re Ruellius, ejus pace dixerim, apertè fallitur: quandoquidem tota Mauritanorum familia primum tantùm genus, non autem alteram Cyclaminum Bothomarien nuncupat. Non defuerunt, qui varias ad nos cyclamini alterius plantas miserint censendas: sed cùm pluribus cyclaminis ipsius destituerentur notis, eas omnes me neglexisse, ingenuè fateor. Cyclamini primi generis duæ (ut Mesues auctor est) reperiuntur species, major & minor. Hæc radice provenit parva nucis avellanæ, cicerumq́; magnitudine. Illa verò magna conflat radice, sesili aliquantum, latâ, in rapi modum extuberante, pullo colore: quæ (ut diximus) vulgaris admodum est, & passim in sylvis & umbrosis nascens, maximè sub arborib. & in frutetis secus itinera. Minorem vidi ego in agro solùm Tridentino in vallis Ananiæ montib. ubi copiosa nascitur. Cyclaminus (ut idem Mesues memoriæ prodidit) tam hausta quam clystere infusa, pituitam viscosam mirificè detrahit. Coli cruciatus tollit à pituita progenitos, aut ab induratis excrementis. Succus in errhinis additur ad expurgandũ cerebrum, quod diuturnos finiat capitis dolores, frigidúmq́; conveniat hemicranis. Item resolutis opitulatur, ac omnib. cerebri, & nervorum affectib. à frigiditate provenientibus. Aqua distillata è cyclamini radicibus, si naribus sursum trahatur, fluentem inde sanguinem mirum in modum sistit. Eadem pota sex unciarum pondere, addita selectiss. sacchari uncia

Ruell. laplus. Sigillum S. Mariæ. Bothomarien Mauritan. Cyclamini genera ex Mes. Cyclamini vires ex Mes. Cyclamini vires Matth.

I. CYCLAMINUS.

Cyclamini vires ex Gal.

uncia, manantem è pectore, aut ventriculo aut jecinore sanguinem mirificè cohibet: & fracta ibi vasa conglutinat, id quod nos atteſtamur. Succus cum oxymelite ſumptus duarum drachmarum pondere, alvum exolvit, & jecoris lienisq; obſtructiones aperit, quo fit, ut hydropicos & ictericos juvet. Sed is propinandus non eſt, niſi addita Maſtiche, aut myriſtica nuce, aut Rhabarbari ſcrupulo: namq; hæc ejus vehementiam minuunt. Contuſæ radices recentes illinuntur utiliter ſcyrrhoſis, durisq; tumoribus & ſtrumis. Additur quoq; utiliter ſuccus in unguentis, quæ ad ſplenis tumorem, duritiemq; paranter: plures enim lienoſi hoc medicamento ſanati ſunt, qui pluribus antea uſi, ſanari nequiverunt. Idem magno quoque auxilio additur in clyſteria iis, qui coli dolore, & cæteris inteſtinorum torminibus vexantur. Affricta recens radix, aut ſuccus ex lana impoſitus, hæmorrhoidas ejicit. Sanant radices aurium ſonos, & ſurditatem, ſi conciſæ, in roſaceo, amygdalino, chamæmalinoq; oleo, & vini modico conferveant, & deinde oleum guttatim in aures fundatur, & excoctæ radices calidæ auribus applicentur, veſperi cum ſe cubitum recipiunt affecti: verùm hoc pluries repetendum eſt, radicibus manè ſublatis, auribusq; calido vino ablutis. Idem quoq; præſtant, ſi cum perſicorum, amararumq; amygdalarum aliquot contundantur, & deinde in aqua vitæ macerentur diebus tribus, ſiquidem expreſſus inde cremor, auribus inditus, mirificè auxiliatur, ſi una, aut altera ejuſdem gutta inſtilletur eodem tempore: Succus abdomini illitus, ventrem ſubducit. Illita radix ſerpentum ictibus medetur. Succus cum æquali mellis portione, in ore detentus, linguæ, gingivarum, cæterarumq; circumſtantium partium vitia ſanat, & dentium dolores mulcet. Gargarizatur ſuccus, addita plantaginis aqua, ad omnes ſaucium morbos. Cyclamini meminit Gal. lib. 7 ſimp. medic. ubi ita ſcribit: Cyclaminus varias vires obtinet: nam & abſtergit, & incidit, & ora venarum aperit, & attrahit & digerit. Clarum verò id eſt ex particularibus operibus. Adeò vehemens ejus facultas eſt, ut abdomine illito, ventrem ſubducat, & fœtum interimat. Κυκλάμινος herba ſic Græcis, Latinis quoq; Cyclaminus, & Rapum terræ vocatur: Mauritanis Buchormarien, Buthermarien ſeu Bothormarie: Barbaris officinis Cyclamen, Panis porcinus, & Arthanita: Italis Cyclamino & pan Porcino: Germanis Schweinbrodt / Erdapffel. Hiſpanis Pan de puerco: Gallis Cyclamen ſeu pain de pourceau.

Nomina.

Cyclaminis differentias octo agnoſcimus, hìc verò duas proponimus. I. Cyclamen orbiculato folio, infernè purpuraſcente. C.B. Cyclaminus minor & Umbilicus terræ, Trag. Cyclaminus, Matt. Dod. gal. Cord. in Dioſc. & hiſt. Geſ. hor. Lacu. Lon. Cæſ. Caſt. Cyclaminus rotunda, Fuch. Cyclamen folio hederaceo rotundiore, Lob. obſ. Cyclamen vulgare, Lob. icon. Cyclaminus orbicularis rotundifolius, Dod. fol. Cyclaminus æſtivus vulgaris, Cam. Cyclamen, Tab. Flore eſt nunc dilutius, nunc ſaturatius purpuraſcente: rarius albo: rariſſimè luteo. II. Cyclamen radice oblonga C. B. Figura hæc vitæ Geſneri à Doctore Caſparo Wolphio ad calcem addita, cui titulus Cyclaminus μακροῤῥίζος: meminit in hortis Germaniæ nomine Cyclamini radice oblonga, malo in fine adnixo, & Camerarius ſuo Matthiolo, nomine Cyclamini longius radicati adjecit. Hæc enim inferna quidem radicis parte mali inſtar rotunda eſt, unde plures fibroſæ radices hinc inde ſparguntur, ſed mox in cubitalem longitudinem prolongatur, digitalem craſſitiem non ſuperante: ſubinde tamen in nodos, ex quibus utrinque fibræ prodeunt, extuberat, foliis eſt ſubrotundis ut in vulgari, maculoſis: floribus ſimilibus coloſſinis, quibus decidentibus capitulum ſubſequitur oblongum, in mucronem deſinens, quod ſe cum pediculo in ſpiras convolvit, in quo ſemen mediocris magnitudinis continetur.

II. CYCLAMEN RADICE oblonga.

Δρακοντία μεγάλη. DRACVNCVLVS MAJOR. CAP. CLX.

DRacunculus major in umbroſis circum ſepta gignitur. Caulem habet rectum, lævem, duum cubitorum, baculi craſſitudine, verſicoloribus dracorum maculis, purpureis tamen evincentibus: folia rumicis, ſibi invicem implicita. Fructum ſummo caule facit, racemoſum, coloris primùm cineracei, mox per maturitatem in crocum & purpuram vergentis:

gentis: radicem prægrandem, rotundam, candidam, cortice tenui vestitam. Colligitur, dum matureſcit, & ſuccus exprimitur ſiccaturq; in umbra, Radix quoq; meſſibus effoditur, elotaq; particulatim concidi-
tur, & funiculo transfixa ſiccatur in umbra. Vis ei calfaciendi cum diluta vini potione. Crudam, coctámve cum melle delingi prodeſt contra orthopnœas, rupta, convulſa, tuſſim & deſtillationes: pota cum vino venerem ſtimulat: ulcera, quæ cacoëthe vocantur, atq; phagedænica expurgat, præſertim cum vite alba: ex ea, & melle collyria ad fiſtulas, & partus evocandos componuntur: ad vitiligines cum melle, efficaciter illinitur: polypos & carcinomata abſumit. Succus ad oculorum mediçamenta, item contra nubeculas, caliginem, albugines q; effectum præbet. Herbæ, radicisq; odor teneros conceptus abortu vitiat: item ſi triginta grana ejus in poſca bibantur. Sunt qui ejus ſuccum cum oleo, aurium doloribus infudere: quinetiam folia, utpote quæ adſtringant, vulneribus recentibus impoſuere, & cocta in vino pernionibus. Qui folia manibus affricuerit, aut radicem exemerit, poſſe à vipera feriri inficiantur.

Δρακοντία μικρά. DRACUNCULUS MINOR. CAP. CLXI.

DRacunculus minor folio conſtat hederaceo, magno, candidis notis inſigni: caule recto, bicubitali, verſicolore, maculis reſperſo purpureis, ita ut anguem planè referat, baculi craſſitudine: fructus ſummo caule racematim cohæret, colore primùm herbaceo, & cùm ematuruit, croceo, guſtu fervens, mordaxq;: radice aliquantulum rotunda, bulboſa, aro non abſimili, tenui obducta cortice. a Naſcitur in ſepibus umbroſis. Seminis ſuccus cum oleo inſtillatus, aurium dolorem mitigat: naribus etiam ex lana impoſitus, polypum abſumit: carcinomata illitu ſiſtit: triginta ejus grana, ſi in poſca bibantur, abortus inferunt. Odorem ajunt, poſtea quàm flaccidi flores emarcuerunt, cõceptus adhuc teneros enecare. Radix excalfacit: orthopnœis, ruptis, vulſis, tuſſi, deſtillationib. auxiliatur: humores pectoris excreatu faciles reddit, ſive cocta toſtaq; cum melle, aut per ſeſe edatur, ſive farina ejus ex melle delingatur: urinam pellit, venerem excitat, cum vino pota: phagedænas ulcerum, & quæ cacoethe vocantur, trita cum melle, & bryonia alba expurgat, & ad cicatricẽ perducit: collyria ex ipſa ad fiſtulas, & ejiciendos partus fieri ſolent: qui radice ſua manus perfricuerunt, à viperis feriri negantur: illita ex aceto vitiligines emaculat. Folia recentibus vulnerib. linamentorum vice, convenienter imponuntur: decocta in vino pernionibus appoſuiſſe prodeſt. Caſeus foliis involutus, à putredine defenditur. Succus radicis ad nubeculas, albugines & oculorum caligines convenit. Radix cocta, crudave ad ſanorum uſus, pro olere recipitur. In Gymneſiis inſulis, quæ Baleares vocantur, coctam radicem cum melle multo, in conviviis placentarũ loco offerunt. Radix meſſib. effoditur, lotaq; fruſtatim conciditur, & lino trajecta, ſiccatur in umbra, & ita reconditur.

a Meum φύεται ὲν συνοχίοις περὶ φραγμοὺς καὶ μακρόπιλα. i. Naſcitur in umbroſis circa ſepes & macerias.

I. DRACUNCULUS major.

II. DRACUNCULUS minor.

LIcet in vetuſtis quibuſdam Dioſcoridis codicibus majoris minorisq; Dracunculi hiſtoria ſpeciatim diviſis capitibus adnotata reperiatur: attamen cùm altera ab altera parum diſidere videatur, cuinq; etiam Galenus, Paulus & Serapio, qui in ſimplicium materia Dioſcoridem ad unguem ſecuti ſunt, ejusq; dicta bona fide retulerunt, unius tantùm Dracunculi meminerint: non ab re credidere recentiorum nonnulli, horum alterum ex alterius auctoris officina prodiiſſe, & alicujus curioſi Dracunculorum conſider.

III. DRACUNCULUS AQUATICUS.

Dracunculus major.

Dracunculus alter.

Dracunculi species ex Plinio.

curiositate hic historiæ Dioscoridis accreviſſe. Quamobrem ego quoq; cogor eiſdem adductus rationibus, aliquatenus in eorum ire ſententiam: quanquam ingenuè fateri poſſum, me utrumq; Dracunculum Tridenti ac Venetiis vidiſſe. Alterum quidem, qui major eſt, Ari ſive Rumicis foliis, ſibi invicem implicitis, caule bicubitali, baculi craſſitudine, verſicolore, maculis in purpuram nigricantibus reſperſo, adeò ut angui ſimilis videatur: alterum verò, qui & minor & omnibus vulgaris eſt, foliis hederaceis, albis quibuſdam maculis conſperſis: caule ac fructu majori ſimilibus. Quippe quòd longam ex ſe vaginam emittat extrema parte herbaceam, interna verò nigricanti purpura infectam, è cujus medio corniculum proſilit purpuraſcens, à quo demum racemoſum oritur ſemen (ut Dioſcorides inquit) cinereo primùm colore, per maturitatem verò aureo ruſeſcente, ferventi ac mordaci guſtu. Radice nititur rotunda, bulboſa, acri, tenui libro obducta. Quinetiam in cæteris totius plantæ notis, à majoris Dracunculi hiſtoria nihil ferè differre conſpicitur. Quapropter etſi prædictæ recentiorum ſententiæ non auſim refragari, quòd rationibus ſatu evidentibus nitatur, & doctiſſimorum conſenſu confirmetur: cùm tamen ſæpius majorem & minorem Dracunculum viderim, non prorſus alienum eſſe mecum quandoq; cogitavi, ſi quis ſuſpicetur duo, ut ſunt Dracunculi genera, à Dioſcoride fuiſſe duplici etiam hiſtoria repræſentata. Hanc quoq; illi ſuſpicionem augere poterit Plinius, qui non tantùm duas ſed quatuor enumerat Dracunculi ſpecies lib. 24. cap. 16. ſic inquiens: Id autem quod Græci Dracontion vocant, triplici effigie mihi demonſtratum eſt, foliis betæ, non ſine thyrſo, flore purpureo: hoc eſt ſimile Aro. Alii radice longa, veluti ſignata, articuloſaq; monſtravere, tribus omnino cauliculis. Tertia demonſtratio fuit folio majore, quàm cornus, radice arundinacea, totidem (ut affirmabant) geniculata nodis, quot haberet annos, totidemq; eſſe folia. Quarti verò generis meminit ipſe in ſequentibus lib. 25. cap. 2. cùm inquit: Eadem Luſitaniæ provincia cognovi, in agro hoſpitis nuper ibi repertum Dracunculum appellatum, caule pollicari craſſitudine, verſicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alii ſunt, quos in priori volumine ejuſdem nominis diximus: ſed huic alia figura. Aliudq; miraculum exeuntis è terra ad primas ſerpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rurſusq; cum iiſdem in terram ſe condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens: hæc Plinius. Huc etiam accedat Theophraſti auctoritas, qui lib. 7. cap. 11. de plant. hiſt. Secundum Dracunculi genus inter Ari genera conſtituit, his verbis: Dracunculi autem radix (ſunt enim qui genus quoddam Ari Dracunculum appellent, quòd ejus caulis varietatem habeat quandam) cibo inepta penitus eſt, & medicus tantùm commoda. Ex his igitur, & Plinii verbis perſpicuum omnibus fieri puto, plura eſſe Draconti ſive Dracunculi genera, ut etiam Venetiis oculata fide comprobari poteſt, in horto Clariſſimi medici Maphei à Mapheo, ubi præter Arum duo virent æſtate Dracunculi genera. Radicis farina duarum drachmarum pondere ex melle ſumpta, pituitam tam craſſam, quam tenuem, per inferna ducit, & venes expedit, & præſertim ex uvarum paſſarum cremore, & maſtiches momento ſumpta. Recens radix ferventi cinere toſta & illita, dolorificas & tumentes hæmorrhoides curat. Reſolvit illita ſcirrhoſos tumores, ſtrumas & charadas, & lienis duritiem emollit. Eadem abſterguntur cutis maculæ quacunq;. Cum melle & caprino ſimo illinitur utiliter podagricis, nervorumq; contuſionib. Suppoſita menſes morantes trahit. Dracunculus, ut Galenus teſtatum reliquit lib. 6. ſimpl. medic. quiddam Aro perſimile obtinet, tum foliis, tum radice: cæterùm illo tum acrius eſt, tum amarius: ac proinde calfactorium magis, & tenuioribus partibus. Habet etiam levem quandam adſtrictionem, quæ quandoquidem cum prædictis duabus qualitatibus, acri ſcilicet & amara, conjuncta eſt, medicamentum factum eſt utiq; maximè efficax. Nam radix viſcera omnia expurgat, craſſos potiſſimum, & lentos ſuccos extenuans: optimumq; remedium eſt contumacium ulcerum, quæ κακοήθη nuncupant: hæc Galenus. Cæterùm de Dracunculo differens Meſues inter cætera ſimplicia medicamenta, quæ dejectoria vi pollent, ſcripſit, eo hauſto dejici è corpore pituitam. Qua in re à Manardo acriter reprehenditur: quippe quòd ubi dixerit Galenus, ac etiam Paulus ipſum ſecutus, Dracunculum omnia corporis viſcera expurgare, non quòd dejiciat, id agere intelligunt. ſed quòd obſtructiones aperiat, craſſam pituitam attenuet, & vaſa detergat. Eſt & aliud DRACVNCVLI genus, quod quidem tertium apud Plinium, cum Fuchſio viro doctiſſimo eſſe putamus. Siquidem illi folia ſunt Corni arboris ferè ſimilia, & radix arundinacea, geniculata, longa & Ari modo ſervens. Inſuper ex geniculis ipſis multiplices oriuntur fibræ, quibus pertinaciter humi inhæret. A radice folia prodeunt oblonga, Ariſari alterius æmula, è quorum exortu alia exurgunt folia longis pediculis nitentia, quæ ut diximus, Corni arboris folia referunt, ſed iis grandiora, tenuioraq; habentur, è quorum nonnullis, quæ concluſa ſunt, ut ejus in imagine videri apertiſſimè poteſt, fructus racematim enaſcitur, baccis per maturitatem ruſeſcentibus, in quib. ſemen eſt nigrum parvum & oblongum, craſſo quodam ſucco circumdatum. Naſcitur montanis locis, ſed humectis & ulginoſis. Hanc in Moravia primùm legimus, dum illac iter faceremus. Deguſtata radix primo ſtatim occurſu inſipida deprehenditur at paulò pòſt linguam fauces q; adeò vellicat, ut omnes illæ partes tenuiſſimis pungi aculeis videantur. Itaq; valenter excalfacit & ſiccat: quin etiam adurit ulcerat q;. Ideoq; rarefacit & incidit quæ in corpore craſſa, lentaq; ſunt excrementa, perinde ac Dracunculi alii & Arum, quare ab iis viribus non differt, ſed facultate imbecilliore habetur. Ab omnibus his forma maximè differt HORTENSIS Dracunculus, quo in acetariis veſcimur, utimurq; ad intinctus acerrimo guſtu: Caules fundit numeroſos, tenues, in quib. folia oblonga [lini modo] radicibus [cohæret] humi repentib. graminis modo, florib. puſillis, albicantib. racemoſis, ſemine ſupervacuo. Seritur in hortis ferè omnib. Sunt qui aſſerant hanc plantam cultorũ mangonio factitiã eſſe, & non ſui natura provenire, eã ſiquidẽ naſci putãt lini ſemine excavatis capis impoſito, ac deinde terra recondito: ſed hos falli credi-

Theoph. de Dracunculo.

Dracunculi vires Matth.

Dracunculi vires ex Galen.

Meſues.

Dracunculus tertius Plinii.

Qualitas.

Dracunculus hortenſis.

IV. DRACONCELLUS.

V. OPHIOGLOSSON.

* Ophio. abortus. *

crediderim, quod facto periculo operam quidam perdiderint. Hujus nec Græci, nec etiam Mauritani, quod sciam, meminere. Verùm perpensa ejus acrimonia, qua maximè linguam vellicat, eorum esse medicamentorum, quæ valentissimè excalfaciunt, atq; siccant, facilè conjici potest. Incidit, digerit, aperit & provocat: mansa pituitam ciet: dentium dolores mulcet: concoctionem adjuvat & urinas movet. Estur passim in acetariis una cum lactucis, aliisq; oleribus. Habetur præterea & alia herba, quam inter Draunculi species quidam recensent, quòd LINGVA *Serpentina nonnullis dicatur, etsi non desint, qui Lucciolam & Argentinam ipsam appellitent. Nascitur hæc in pratis, sed ocyssimè deperditur. Prosilit enim mense Majo sed cùm tenerrima sit, pauco post tempore evanida flaccescit, ac subinde nusquam apparet. Mittit unum tantùm folium, pingue, plantagini aquaticæ vocatæ haud dissimile, nulla per medium excurrēte costa, è cujus inferiore sinu cauliculus exit, pallidam serpentis lingulam in cacumine gerens: unde Græcorum voce Ophioglossi nomen invenit. Exiccat citra vltimum calidi tatem. Præstat hæc maximè ad recentia vulnera glutinanda: quo fit, ut eam quidam mirificè extollant ad enterocelas. Maceratur in oleo, quo diutius insolato utuntur chirurgi ad prædicta felici (ut ajunt) successu. Datur potanda ex aqua Equiseti. ad intestinorum, & thoracis vulnera, & cæterarum intrinsecarum corporis partium. Ideoq; auxiliatur sanguinem rejicientibus: bibitur adversus alba fœminarum profluvia, ex aqua foliorum querci. Vinum austerum, in quo tota planta incocta fuerit, si cum eo oculi abluantur, lachrymas cohibet: illinitur recens siccáve ad vulnerum inflammationes, ex gallinaceo adipe. Omphacinum oleum, in quo copiosa folia diu fuerint macerata insolataq;, addita lachryma abiegna, aptissimum sit medicamentum vulneribus recentibus glutinandis.* Lingua Serpentina sive Ophioglossum. Ophioglossi vires.

Δρακόντιον quod Græci vocant, Latinis Draunculus appellatur: Arabibus Luf & Alluff: Italis Dragontea: Germanis, Natterwurtz: *Hispanis, Taragontia: Gallis, Serpentine. Draunculus minor, Græcis, Δρακοντίον μικρὸν: Italis, Dragontea & Serpentaria minore: Germanis* klein Natterwurtz: *Gallis, Petite Serpentaire. Draunculus aquaticus, Italis, Serpentaria aquatica: Germanis,* Wasser Natterwurtz. *Draunculus hortensis Italis, Dragoncello & Dragone: Gallis, Tragon. Ophioglossum, Græcis ὀφιόγλωσσον: Italis, Lingua serpentina, Argentina sive herba Lucciola: Germanis,* Natterzüngkein: *Gallis, Herbe sans chousture, sive Langue de serpent.* Nomina.

Draunculus triplex proponitur. I. Draunculus bistortæ folio. C. B. Draunculus major, Matth. Cast. Draunculus Matth. Dod. Gal. Draunculus major Matth. Dod. fol. Serpentaria major Matth. Lug. Drauntium majus, Tab. Hoc an in rerum natura sit, Dodonæus dubitat: Adversaria inveniri negant: hactenus eum non vidimus, quare nil astruere licet, at omnes rei herbariæ studiosos publici boni caussa rogamus, ut si eum vel habeant vel inveniant, nobis ejus copiam faciant. II. Draunculus polyphyllos, qui Dioscoridis major videtur & Plinii. C. B. Drauntium majus, Brunf. Dod. fol. Draunculus major, Trag. Fuch, Dod. gal. Cord. in Dios. Lacu. Lon. Cam. Draunculus minor, Matt. Cast. Draunculus polyphyllos & Luph crispum, Cord. hist. Draunculus, Gesn. hor. Cæs. Anguina Dracontia & Serpentina Colubrina, Lob. Draculus sive Serpentaria major, & Serpentaria minor, Matt. Lug. qui duas habet figuras. III. Draunculus palustris arundinacea radice C. B. Hydropiper rubrū, Fuch. & Draunculus Plinii tertius, eidē in icon. Aron palustre, Gesn. hor. Draunculus palustris, Dod. gal. Cord. hist. Lug. Draunculus palustris minor, Lon. Drauntium palustre, Tab. Draunculus aquaticus, Matt. Cast. Dod. fol. Cam. Aquatica anguina sive Draunculus, Lob. Dracontii genus apud Plinium, Cæs. IV. Draunculus hortensis integro folio C. B. Draco à Ruellio primò descriptus, Dod. gal. Dragoncellus, Matth. Draunculus hortensis eidē in icon. Cast. Tab. Draco hortensis, Gesn. hor. Lug. (cui & Chrysocome Dioscoridis Dalechampio) Cam. Draco, aut potius Tarchon Simeoni Sethi, Lob. Tarchon Avicennæ & Sethi, Gesn. hor. Dragone vulgò,

Cæſalpino. V. Serpentaria ſecunda, Brunf. Ophiogloſſum. Trag. Fuchſ. Matth. Dod. fol. & gal. Lon. Caſt. Lug. (cui & Ceratia Plinii & Dracunculi ſpecies) Tab. Cam. Thal. Lob. cui & Eneaphyllum, Lingua ſerpentina, Matth. Italico. Caſt. Cæſ. Lingua vulneraria Cord. hiſt. Lancea Chriſti & aliis Luceola, Geſ. hor. Figura quidem Matthioli ſolum Ophiogloſſum non ramoſum exprimit, hæc verò & non ramoſum ſeu vulgatum, & ramoſum & abortivum exhibet.

Ἄρον. ARUM. CAP. CLXII.

ARon, apud Syros Lupha vocitatum, folia emittit Dracunculi, ſed a longiora, & paucioribus diſtincta maculis: caulem ſubpurpureum, dodrantalem, piſtilli ſpecie, à quo croceum ſemen exit: radice dracunculi alba: quæ decocta eſtur, utpote cùm minus acris ſit. Folia ad eſum condiuntur, & arida per ſe, decocta mãduntur. Radix, ſemen & folia dracunculi vires habent. Privatim radix ex fimo bubulo podagris illinitur, & dracunculi more reponitur. In totum, ob mitiorem ejus acrimoniam, in cibum expetitur.

a Omnia exem. μικρότερα ἢ κατὰλόγον. i. minora tamen & minùs maculoſa. Cat. ἀστικτα. i. immaculata

I. ARVM.

II. ARVM MINVS.

Ari conſiderat. ARum in Hetruria, item in agro Goritienſi, frequentiſſimum provenit, in campeſtribus, in vineis, in ſcrobium marginibus, & paſſim in ſemitis propter ſepes, præſertimq; in maritimis noſtris Senenſibus, ubi vulgò ipſum vocant Gigaro ad Iarum alludentes: quo modo officinis Arum corrupto vocabulo appellari ſolet. Arum folia habet Hederacea, cordis ferè effigie, Dracunculi majora, minimè diſſecta, & albis reſperſa maculis, quæ hyeme virent, & æſtate ſiccantur. Caulem edit palmarem, è cujus faſtigio erumpit involucrum ſpithamæ ferè longitudine, in acutum deſinens, quod fructũ complectitur, & fovet. Eo deinde fatiſcente, ſolida piſtilli facies aureo colore emergit, & anfractu penitus patẽte, crocea ſemina ſpectãtur, quæ in coronæ modum continuè contexta, infimam ejus ſedem ambiunt. Hæc non longo temporis tractu viridia fiunt, & per maturitatẽ rufa, baccarum ſpeciẽ præ ſe ferentia, vinoſaq; ambiunt ipſa caulẽ, ſeſe invicem ſtipantia, frumenti Indici modo. Radice nititur alba bulboſa, oblonga, permultis ſtipata fibris, ellebori modo, guſtu perquã acri. Naſcitur in cãpeſtrib. in vineis, & ſecus itinera & ſepes. In Bohemia quoq; in montibus quibuſdam copioſum admodum provenit, ſed Italico longè minus, foliisq; tenuioribus, & minori quoq; radice, adeò ut ego hoc Arum minus appellare conſueverim. Cæterùm

Ari deſcript.

Ari ſpecies altera. A B. I alteram ſpeciem, cujus hic imaginem expreſſimus, miſit ad me Franciſcus Calzolarius pharmacopæus Veronenſis, rei plantariæ indagator, è monte Baldo allatum. Huic folia inſunt ſagittæ ſpeciem repræſentãtia, & caulis rectus glaber, dodrantalis, valde perſpicuus, rubentium baccarum botrum in cacumine habens, confertum, & in acutum deſinentem. Radicibus nititur numeroſis, tenuibus, circumquaq; ſe diffundentibus, è quibus bulboſi quidam globuli, fabarũ quantitate dependent, alba intus pulpa, & perquam acerrimi guſtus. Excalfacit & ſiccat ordine quarto. Ideoq; urit, attenuat, incidit & abſtergit. His nõ deſunt, qui utantur ad arcẽdos à ſuis menſis paraſitos, & veraces lurcones, eorum pulverẽ delicatis epulis admiſcentes: nam ubi fauces occupaverit, tã fixo & cõtumaci ardore afficit, ne poſthac quicquã vorare queant, niſi bubulo captillove lacte diutius gargarizato, aut recẽti butyro eſim deglutito. Abſtergit Arũ attenuat, aperit, incidit & provocat. Decocta radix melle excepta, medetur pectoris morbis omnib. pituitoſis: expectorat n. valentiſſimè craſſas lentaſq; excreationes: ideoq; aſthmaticos maximè juvat. Datur elixa, vel ferventib. cinerib. toſta, utiliter tuſſiẽtibus, ex amygdalino oleo. Idq; bellè quoq; præſtat lac potũ, in quo radix ipſa fuerit incocta. Illinitur eadẽ, aqua prius elixa, epiphoris ſugillatis inflãmatisq; tonſillis, fabacea farina addita, & defruto ſubacta. Subigitur quoq; oleo, & tumẽtib. hæmorrhoidibus commodè, illinitur:

Ari vires Matth.

III. BONUS HENRICUS.

illinitur: Radicis succus exedentia & contumacia ulcera curat, quemadmodum & narium polypum folia ambusta sanant. Imponuntur eadem utiliter podagricis, calenti fimo bubulo illita. Semen tritum vel baccarum succus rosaceo commistus, aurium, doloribus auxiliatur. Dantur utiliter seminis drachmæ duæ ad menses educendos, & secundas pellendas ex vino. Cæterùm cum Arum in mentem mihi jam revocet plantam, à quibusdam Serpentariam, Colubrinamq; vocatam, quamq; Germani BONVM HENRICVM appellant, libuit ejus historiam, & vires huic orationi attexere, quòd foliis Arum quadantenus referat, quæ longis pediculis nitentia profert. Hæc caules plures edit, ipsosq; folioſos, in quorum fastigiis herbacei, racemosiq; visuntur flores, & deinde semen. Planta candicat tota, perinde ac si tenuissimo farinæ pulvere conspersa esset: quinetiam adeò lævis tactu habetur, ut unguine aliquo illita videatur, unde illi nomen apud Germanos Schmerbel. Radice nititur vegeta crassa in plures divaricata partes, croceo colore, aeuti lapathi modo, cujus speciem esse censemus. Nascitur ferè ubiq; in pagorum plateis, in ruderibus & areis. Planta est calidi & sicci temperamenti, aperit, abstergit, resolvit & digerit. Radicis succus illitus scabiem tollit, & cutis maculas extergit, præsertim si cum aceto misceatur. Quidam eã quoq; præferunt adversus venenosorũ animaliũ morsus. Nostrates mulieres ex Ari radicibus stillatitias aquas ad fucum parant, quas ad faciem erugandam illustrandamq; magnis laudibus efferunt. Id quod etiam efficaciter præstat insolatus radicum succus, cerussæ speciem referens, quem Gersa vulgò nominant, is siquidem mirum in modum carni splendorem & candorem conciliat. Ari vires memoriæ prodidit Galenus libr. 11. simplicium medicamentorum, ubi ita scribit: Arum terrena essentia constat, sed calida: proinde extergendi vim possidet, verum nõ valentem, sicut Dracontium. Est ita, in exiccando, & calefaciendo primi ordinis. Radices ejus maximè sunt utiles: siquidem comesæ crassitiem humorũ mediocriter incidunt, adeo ut & excreationib. ex pectore idoneæ sint. Sed magis tamen aptũ est Dracontium. Nescio sanè qua ratione scripserit Galenus, Arũ, quo degustato os totum exuritur, & acerrimum sentitur, calidum siccumq; ordine tantum primo haberi. Et lib. 2. de alimentorum facult. sic inquit: Ari radix rapi modo manditur. In quibusdam autem regionibus acrior quodammodo nascitur, ut Dracontio ferè similis sit. Dum rectè parare voles prioris decoctionis aqua effusa, repente in alteram calidam injicere convenit. Cyrenis contra, quàm in nostra regione, Arum se habet: nam illic minimum medicamentosi, minimumq; acrimoniæ possidet, adeò ut vel rapis sit utilius. Idcirco radicem quoq; in Italiam comportant, ut quæ absq; ut putrescat aut regerminet, longo tempore perdurare possit. Herba, quam Græci ἄρον & Latini similiter Arum dicunt, Mauritanis Iarus & Sara: Syris Lupha vocatur: Barbaris, Aron, Barba, Aaron, Dracontea minor, & Serpentaria minor: Italis Aro & Gigaro: Germanis Klein Natterwurtz: Hispanis Taro: Gallis Vid de chien. Arum minus, Græcis ἄρον μικρὸν Italis Gigaro minore. Bonus Henricus, Italis Herba infarinata: German. Schmerbel oder Gut Heinrich.

Boni Henrici hist.

Boni Henrici vires Matth.

Ari vires ex Gal.

Arum Plinius, lib. 19. cap. 5. inter bulbi genera recenset: at lib. 24. cap. 16. maris & fœminæ meminit: & à quibusdam radicem Aron, caulem verò Dracuntium appellari monet. Aliquot differentias notavimus, aliud folio majore & acutiore, aliud rotundiore, aliud duriore per totam ætatem virente. Sic ejus quod maximo est folio, venæ omnes albicant, apud Italos frequens: aliquando maculis albis est conspersum. Reperitur in Helveticis montibus quod nigricantibus lituris, aliquando purpureis signatur: quod verò apud nos vulgatissimum, nullis maculis notatur. Sic & pistillus alteri purpureus, alteri ex albo luteus. III. Lapathum unctuosum C. B. Bonus Henricus, Brunf. Trag. Matth. Tab. Rumicis tertium genus, Fuch. Rumicis secundum genus, Turnero: Tota bona, Dodo. gal. & fol. (cui & Chrysolachanon) Lob. Thal. Lapathi sylvestris secundum genus, Lugd. Atriplex canina, Lonicero.

Nomina.

ARISARUM. CAP. CLXIII.

ARisarum exigua herbula est: cujus radix oleę magnitudinem implet, longè majoris quàm Aron acrimoniæ. Unde illitu nomas sistit. Fiunt collyria ex ea, ad fistulas efficacia. Illitu radicis, genitale animalis cujuscunque in perniciem agitur.

Arisari historia.

ARisaron, Plinio lib. 24. cap. 16. auctore, in Aegypto nascitur, similis Aro, minor tamen, minoribusq; foliis, & utiq; radice, quæ tamen olivæ grandis magnitudinem implet. Hujus duo hodie ab herbariis ostenduntur genera: quorum postremum ad me primùm misit Aloisius Anguillarius Romanus, horti Patavini præfectus, diligentissimus rei herbariæ inquisitor, qui præterea testatus est, Arisarum plurimum nasci in agro Romano, non longè ab urbe: Cui folia Aro similia sunt, à Luca Ghino viro optimo accepimus. Utriusq; picturam exhibere libuit, non quod utrumq; probemus (alterum enim non verum putamus) sed ut de iis aliorum etiam sit judicium. Primum foliis provenit Ari, longè tamen minoribus: cauliculum edit tenuem, in cujus summitate vaginula quædam oritur, altera parte divisa, è qua ligula tenuis, exigui germinis modo sese exerit, pallido colore. Radix illi oliva instar magna, oblonga, candicans, adnatis pluribus ubiq; emergentibus. Nascitur in collibus & campestribus. ALTERVM foliamittit longa, angusta, longis pediculis nitentia: radicem bulbosam, juglandis magnitudine, numerosis ubiq; adnatis fibris gustu etiam acri. Excalfacit radix, siccat, incidit, abstergit, digerit & aperit. Meminit Arisari Galenus libro 6. simplicium medicamentorum his paucis: Arisarum multo

Arisari vires ex Galeno.

I. ARISARUM. II. ARISARUM ALTERUM.

Nomina. *minus est Aro. Radicem habet olivæ magnitudine. Est autem multò ipso acrius. Ut Græcis ἀρίσαρον, ita etiam Arisarum Latinus, & Arisaro Italis nominatur. Arisarum alterum, sive Pseudoarisarum: Italis, Arisaro falso.*

I Arisarum Matth. Dod. gal. Ges. hor. Arisarum primum, Lonic. Lugd. Dracunculus minor Ges. app. Lacu. Dracunculus alter seu henicophyllos, Cord. histo. Arum majus Veronense perperam Arisarum, Lob. Arisarum latifolium Matthioli, Tab. II. Arisarum angustifolium (quod Dioscoridis esse videtur) C. B. Dod. fol. Clus. hisp. Tab. Lob. Arisarum tenuifolium, Cam. Arisarum alterum, Matth. Dod. gal. Lug. Lonic. Arisarum, Ges. hor. Lacu. Cæs. Pseudoarisarum, Castori.

Ἀσφόδελος. HASTULA REGIA. CAP. CLXIIII.

HAstula regia vulgaris notitię est: foliis majoris porri: caule lęvi, ferente in cacumine florem, quem anthericon appellant: radices subjacent oblongæ, rotundæ, glandibus similes, gustu acres. Quæ excalfaciunt: urinas & menses eporæ ciunt: lateris doloribus, ruptis, convulsis, & tussibus drachmæ pondere potæ ex vino medentur. Ea verò vomitiones adjuvat, ludicri tali magnitudine commăducata: à serpente demorsis datur aptissimè trium drachmarum pondere, verùm foliis, floribus & radice ex vino morsus illinire oportet: item ulcera sordida & depascentia: mammarum quoq;, & testium inflammationes, tubercula, furunculosq;: decoctis in fæce vini bulbis, recentib. inflammationibus ex polenta auxiliatur. Radicis succus adjecto vetere vino, dulci myrrha & croco decoquitur, sitq; perquam utile oculis medicamentum: ad purulentas aures per se, & cum thure, melle, vino & myrrha tritus, prodest: in contrariam aurem infusus, dentium dolorem mitigat. Cinis è radice illitus, alopecias ad pilum reducit: oleum in excavatis radicibus igni decoctum, illitu exulceratis pernionibus, & ambustis igni, conducit: & surditati instillatum in aurem auxiliatur. Candidam vitiliginem, linteo antea perfrictam in sole, illita radix emendat. Semen, floresq; in vino poti, scolopendræ & scorpionum venenis, mirum in modum resistunt: alvum purgant.

Asphodeli hist. *Hastula regia, quæ Græcis dicitur Ἀσφόδελος, planta est à radicibus foliosa, foliis porraceis longioribus, angustioribusq;, carina adeò prominente, ut triquetra videantur. Caulem edit cubitalem, & quandoq; majorem, insigni lævitate: Flores in cacumine albicantes, (est etiam quæ melinos faciat) numerosos, in stellæ modum sese pandentes. è quibus*

Asphodeli melino flore. *baccæ proveniunt subrotundæ, herbacei coloris, in quibus triquetrum concluditur semen nigro colore. Particulatim floret ut Scillæ, abimo incipiens, verbasci quoque modo. Radicibus nititur numerosis, nigricantibus bulbosis, oblongis, subvirescente intus pulpa indicis longitudine, & inferna sede crassioribus prominente infirma parte tenui cauda, succosis, acri & amaro gustu. Nascitur in montibus pingui solo. Planta est spectatu jucunda, cùm integra effoditur, ob ingentem bulborum numerum, qui sæpe centenarium excedunt, quanquam citato loco dicit Plinius, Asphodeli radicem aliis numerosiorem esse, ut quæ octuaginta simul acervatis sæpe bulbis reperiatur. Atqui Gal. 2. de alim. facultat. una tantum*

Antherium, flos Asphodeli. *bulbosa radice magnitudine figura amarore scillæ radici quodammodo simili, Asphodelum constare legitur. Hujus caulem (ut Plinius est auctor lib. 21. cap. 17. Theoph & ferè Graci omnes) cubitalem, & sæpe duum cubitorum, antheriacum vocavere: radicem verò, id est, bulbos, asphodelon. Latini autem illud albucum, & asphodelum hastulam regiam dixere. Cæterum*

I. HASTULA REG. SIVE Asphod.

*II. ASPHODELUS luteus. *

rùm Asphodeli flore rectè Dioscorides è Nicandro poëta, Medico vetustissimo, appellari ἀνθερικὸν scribit contra Theophrastum, Plinium, & alios Græcos, qui caulem ita nominari volunt. Verba autem è Theriaci Nicandri hæc sunt, quibus & caulem & semen describit, dum plantam ad serpentium, & scorpionum ictus valere dicit:

Ἄγρωσ' ἀσφοδέλοιο διαυγέϊ & ἄλοτι ῥίζαν,
Ἄλλοτε, καὶ παυλείην, ὑπέρτερον ἀνθερίκοιο.
Πολλάκι δ' αὖ καὶ σπέρμα ὅτε λοβὸς ἀμφὶς ἀέξῃ.

Vermes Albucum creat (ut Theophr. ait) qui in volucres bestiolas flosculorum specie degenerant: ii tandem cùm flaccescens inaruerit scapus, evoso conceptaculo provolant. Mandebatur antiquitus, Hesiodo teste hujusce plantæ tum caulis in cinere tostus, tum bulbus cum semine, oleo, & sale addito: quin etiam cum ficis, mira voluptate. Illinuntur utiliter asphodeli radices, ex aceto decoctæ, lichenosis, scabiosisq;. Eadem cum hyoscyamo fervefactæ, & pice liquida exceptæ, alarum virus, tædiave emendant. Crispantur quoq; capilli, deraso capiti affricta sæpe radice. Ea epota, scripsere quidam excitari venereos impetus. Juvat eadem felle suffusos, quin etiam aqua intercute affectos, ex vino pota. Decocta & illita parotidas sanat. Eximuntur renum lapilli, si ejusdem ex vino decoctum sumatur in potu. Sanat illita jumentorum scabiem, & ulcera ad pilum reducit. Meminit earum quoq; Gal. lib. 6. simp. med. sic inquiens: Asphodeli radix utilis est, sicut ari, asari, & dracontii, nempe extergentis, & discutientis facultatis. Usta autem cinis calidior, & exiccantior, subtiliorq;, ac digerere potentior efficitur, ac proinde & alopecias sanat: hac Galenus. Cæterùm asphodeli radix mirificè commendatur Aetio lib. 1. ad ciendos menses, his verbis: Asphodeli radix in vino albo vetere decocta, & vino calido meraco cyathi mensura hausto, menses suppressos celerrimè ciet. Planta quæ ἀσφόδελος Græcè, Hastula regia Latinè vocatur: Nomina Arabicè, Cheunce, Ebunte, Biruach, Abg seu Arxeras: Italicè Asphodelo, Amphodillo & Hastula regia, Germanicè Goldwurtz und Heidnisch: Hispanicè, Gamones, Gamonites: Gallicè, Afrodiles.

Asphodeli vires ex Galen.

Asphodelus sive hastula regia, quòd dum floret, effigiem sceptri regii referat: meminit Matthiolus ferre flores albicantes, esse, quæ & melinos faciat, quare duæ figuræ adpositæ, cùm non solùm floris ratione differant, sed totius plantæ magnitudine, cùm albæ radices sint crassiores, folia latiora: luteæ verò, & radices, quæ tenuiores luteæ sunt ut & flores, folia angustiora, qua de re suo loco. I. Asphodelus albus non ramosus, C.B. Hastula regia, Matth. Ges. hor. Lac. Lugd. Asphodelus Lonic. Cast. Ges. Cæs. Asphodelus mas, Dod. gal. Asphodelus albus, Gesn. hor. Dod. fol. Clus. Hisp. Tab. Cam. Asphodelus major albus, Lob. II. Asphodelus luteo flore & radice; C.B. & Camer. Hastula regia apud Tragum: Hastula regia minor, Cast. Asphodelus luteus Ges. hor. Tab. Cæs. Dod. fol. Lugd. Asphodelus luteus minor, Lob. Lugd. (qui duas habet figuras) Tab. Iphyon Theophrasti, Anguillaræ.

Βολβὸς ἐδώδιμος. BULBUS ESCULENTUS. CAP. CLXV.

ESculentus bulbus vulgò cognitus, à nobis estur. Stomacho, & alvo utilis rufus, & qui ex Aphrica defertur. Amarus verò, & scilinus stomacho aptior est, & concoctionem adjuvat. Bulbi omnes acrimoniam habent, excalfaciunt, venerem stimulant, linguam tonsillasq; exasperant, multum alimenti præbent, carnes creant, inflationem pariunt: luxatis, fractis, articulorum doloribus efficaciter illinuntur: spicula extrahunt; gangrænas, & podagras ex melle, aut per sese hydropicorum tumores, & canum mor-

morsus cum melle,& piperis polline illiti cohibent: sudores compescunt: stomachi dolores mitigant: furfures, & ulcera, quæ in capite manant,cum tosto nitro abstergunt: sugillata varosq; per se,aut ex ovi luteo & lentigines cum melle, vel aceto emendant: fractis auriculis, unguibusq; ex polenta medentur. Idem calidis cineribus torrefacti,tollunt ficus:item cum cinere è mænarum capitibus,impositi. Cremati verò,& cum alcyonio misti,vitia cutis in facie,atraſq; cicatrices,in sole illiti emaculant: faciunt ad rupta, si cum aceto cocti edantur.Sed copiosiore eorum cibo abstinendum,quoniam nervos tentant.

Βολβὸς ἐμετικὸς. BULBUS VOMITORIVS. CAP. CLXVI.

a Carac. φλοιὸς μέλας.i.cortice magno.

BUlbus,quem vomitorium vocant,folia habet lentiora multò, & longiora, quàm bulbus esculentus: radicem similem, cortice a nigro. Ea radix mansa, aut decoctum ejus potum vesicæ malis medetur: vomitiones movet.

Bulborũ consideratio.

BULBUS VOMITORIUS.

Multorũ error.

Bulborũ vires ex Gal.

Bulborum genera, esculentum & vomitorium, antiquis vulgò notißima fuisse ex eo maximè constat, quòd eorum faciem non repræsentaverit Dioscorides. Nobis verò Bulbi eam ob causam, vel quòd jamdiu exoleverint, hodie omnibus tum medicis, tum herbariis adeò incogniti sunt,ut neminem hactenus invenerim,qui eos legitimè demonstret:Legitimos inquam, quòd non desint, qui ut inter cæteros Aesculapii videantur, BVLBOS quosdam ostentant, quos vomitorios, & esculentos faciunt, sua tantùm opinione fretti. Verùm ego non ita facilè adduci possum ad credendum, nisi collatis plantarum notis. At cùm Dioscorides hosce bulbos nullis descripserit lineamentis, non potui illorum acquiescere suasionibus.& si non desint Sycophantæ, qui me insciticæ accusarint, quòd has dixerim me non cognoscere plantas, quorum qui volunt doctrinam sequi, consultius fortasse fecerint, si hosce labores nostros haud quaquam legere decreverint.Siquidem ego candidis lectoribus,non autem nasutis, hæc paravi monumenta. Veteribus autem fuerunt in frequentißimo ciborum usu: hu præsertim admisti, qua veneris conciliandæ gratia parabantur, utpote qui venerem stimulent. Quòd autem ad id expetiti,& commendati fuerint, Martialis apertè testatus est in xeniis suis, dum cecinit:

Cùm sit anus tonjunx, cùm sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quàm satur esse potes.

Cæterùm non defuere, qui crediderint Bulbum esculentum esse Ascalonium cæpe, aut fißile illud caparum genus, quod Hetruscis vulgo vocatur Cepolla maligia. Sed horũ error manifestè deprehenditur ex Theophrasto,qui Ascalonium,fißileq; cæpe inter caparum genera lib. 7. cap. 4. de plantarum historia recensuit, non autem inter Bulbos, de quibus speciatim disserut lib. 7. cap. 13. Bulborum meminit Gal. lib. 6. simpl. medicamentorum sic scribens: Bulbus esculentus frigidior, & crassior est,lentumq; succum procreat. Nam & coctu difficilis est, & flatuosus, & venerem provocans. Attamen illius ob amaritatem simul & adstrictionem, abstergit simul & glutinat,& nimirum exiccat. Est enim ostensum, amaritudinem in extergentibus esse substantiis,adstrictionem verò in glutinantibus. At siccitas utramque consequitur. Bulbus autem vomitorius multò est calidioris temperaturæ, quàm prædictus Bulbus. Et lib.2.de alimentorum facultatibus, sic de bulbis scribit: Bulbi genere cum prædictis conveniunt. Nam horum quoque radix direptis foliis manditur: in vere interdum ipse etiam caliculus.Amaram austeramq; vim,evidenter Bulbi in se habent: quamobrẽ elanguescentis stomachi aliquatenus excitant aviditatem.At verò neq; iis adversantur, quibus è thorace atque pulmone pus convenit expuere: quanquam crassiore, ac glutinosiore sunt corporis substantia.Etenim amaritudo crassitudini reluctatur,lenta,crassaq; nata incidere,quemadmodum in commentariis de medicamentis prodidimus. Quapropter bus elixi uberius quidem alent, sed excreare volentibus adversabuntur, utpote omni amaritudine exuti.Tum verò ex aceto,oleo, garoq; mistis, esitare satius fuerit: nam ita magis profectò oblectabunt, ac nutrient, minusq; inflabunt, ac facilius concoquentur. Βολβὸς *quæ Græcis ἰδιώνυμος. Latinis Bulbus esculentus cognominatur: Mauritanis Basar Alzer: Italis Bulbo che si mangia. Qui verò Græcis* Βολβὸς ἐμετικὸς, *Latinis Bulbus vomitorius dicitur: Mauritanis Zir: Italis Bulbo vomitorio, Cipollo canina.*

Nomina.

Hyacinthus racemosus moschatus C.B.Bulbus vomitorius, Matth. Cast. Lugd.Muscari, Clus. hist. Hisp.& Pann.Dipcadi Chalcedonicum, Lob.Lugd. (duas enim habet figuras) Hyacinthus spurius recentiorum alter.Dod. fol. Hyacinthus botryoides Chalcedonicus moschatus, Tab. Flos interdum initio purpurascens,aut viridis:dein ex purpura virens,aut ex virore albicans,vel nigricans,dein pallidus: est & luteo odoratissimo flore.

Σκίλλα. SCILLA. CAP. CLXVII.

SCilla vim acrem atque ferventem habet:assatam ad multa utiliorem esse constat. Polline ad crustam, subacto,aut luto oblita,in clibanum conjicitur,aut carbonibus obruitur, donec obducens crusta sufficien-

ficienter intosta fuerit: qua exempta, si non emolleſcat, altero polline ſimili, aut luto circumlinitur, & eadem quæ *prius*, fiunt: nam quæ ita non aſſatur, interaneis maximè noxia eſt, torretur item in olla, indito operculo, quæ in furnum demittatur, ſumi etiam ſolet quod maximè eſt mediũ, direptis vivotenuis tunicis, quod fruſtatim conſectum coquitur, mutata ſæpius aqua, donec ipſa nec amaritudinem, nec acrimoniam habeat, trajectaq; lino fruſta ſiccantur in umbra, ita ut ne ulla quidem parte ſe contingant. His ſcillæ ſegminibus ad oleum, vinum, aut acetum ſcillinum utimur. Ad rimas pedum, interna pars crudæ *Scillæ* in oleo fervefacta, aut cum reſina liquefacta, imponitur: decocta in aceto demorſis à vipera cataplaſma eſt. Ad ſingulas aſſæ partes adjectis octonis toſti ſalis, cochlear unum, aut alterum damus jejunis, ad emolliendam alvum: in potu autem, & odoratis medicaminibus, & quibus urinã ciere volumus, hydropicisq; & ſtomachicis, quibus innatat cibus, regio morbo, torminibus, in tuſſi vetere, ſuſpiriosis, & ore rejicientibus, tres obolos in delinctu ex melle ſumpſiſſe ſatis eſt. Coquitur cum melle, & eſtur eorundem gratia, maximè ut concoctionem adjuvet, ſtrigmenta per alvum extrahit. Cocta & ſimili ſumpta modo, eoſdem præbet effectus: ſed cavendus Scillæ uſus his, qui inteſtinum ſentiunt ulcus: ad penſiles verrucas, & perniones, toſta efficaciter illinitur. Tritum ſemen, & in carica, aut melle devoratum, alvum emollit. Scilla tota in limine januæ ſuſpenſa, mali medicamenti noxam arcet. Nomina.

Παγκράτιον. PANCRATIUM. CAP. CLXVIII.

PAncratium, quod aliqui Scillam appellant, radice eſt magni bulbi, ſubrũſo colore, aut ſubpurpureo guſtu amaro ac fervente: foliis lilii, ſed longioribus. Scillæ vires, & præparationem habet, eodemq; pondere in morbis efficaciter aſſumitur: cui tamen mitior, quàm Scillæ facultas ineſt. Radicis ſuccus cum cervi farina digeritur in paſtillos, qui hydropicis, ſplenicisq; cum hydromelite, comodiſſimè dantur.

I. SCILLA. *II. SCILLA HISPANICA.

Scillæ, & Pancratii confid.

Superioribus annis credidimus, Scillas, quarum in Italia omnibus, tum medicis, tum ſeplaſiariis communis eſt uſus, legitimas eſſe: in hanc autem opinionem veneram pluribus conjecturis ac rationibus fretus. In primis enim Plinium inveneram l. 19. c. 5. Scillæ majorem quàm cæteris bulbaceis radicib. amplitudinem reddidiſſe: quare cùm ſæpe vidiſſem ex iis Scillis, quibus paſſim utimur, nonnullas ad tantam magnitudinem creviſſe, ut ferè caput hominis æquarent, non poteram non exiſtimare illas eſſe veras. Deinde legeram apud Theoph. l. 7. c. 12. de plant. hiſtoria, Scillam primo caulem floresq; gignere, quàm folia. Id quod in noſtratib. cùm manifeſtè deprehendatur, mihi quidem non videbatur eſſe diſcedendum à vulgari opinione. Adde quòd ſæpenumero quaſdam Scillas vidi parvas, pyro paulò majores, has equidem putabam Pancratium eſſe: illas verò communis uſus, Scillas, idq; eo magis, quòd Dioſcorides tribuit Pancratio radicem magno bulbo ſimilem: horum autem radix mediocris potius, quàm eximiæ craſſitudinis cenſetur. Verum cùm poſtea aliquanto accuratius harum plantarum hiſtoriam expendiſſe, inveni Aloes folium, Dioſcoridis & Plinii teſtimonio, Scillæ ſimilitudinem habere. Quod nimirum refragatur Scillæ communis uſus, ut quæ folia ferat non aloe, ſed lilio proxima: inter quæ non parva quidem intercedit differentia. Quinetiam legi in Theoph. & Plin quòd Scilla floret ter in anno: hoc item (quantum videre potui) non evenit noſtris vulgarib. Scillis. Sed ne veritati fortaſſe detrahamus, omnino id affirmare non auſim. Hinc itaq; jure quondam factum eſt, ut de ſcilla non ulterius vulgarem illam tenuerim, ſed in dubiam venerim ſententiam, an ſcilicet Scillæ communis uſus legitimæ ſint, & dici mereantur: aut aliæ reperiantur, quæ foliis aloe ſimilib. proveniant. Cæterùm dum adhuc in re dubia verſarer, à quibuſdam medicis Hiſpanis accepi in Hiſpania maritimis Scillas innumeras oriri noſtratib. duplo majores, foliis aloen æmulantibus, ſed minus craſſis: quæ amaritudine, acrimonia, ac virium præſtantia communes noſtras Scillas longè Scilla Hiſpanica.

vincunt,

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0583-8 DFG

SCILLA MAJOR RADICE RUBRA.

Scillę prę-paratio.

vincunt. Scilla bulbo nititur ingenti, ſubrubro, radicibus inferna ſede numeroſis, ſquamis craſsis, lento ſucco prægnantibus, acri & amaro, folia mittit aloes ſimilia, caulem ſeſquicubitalem, lævem, & flores in ſummitate ſubpurpureos. Jam ergo non dubitaverim, (ſi veraii retulerunt) aſſerere prædictas Hiſpaniæ Scillas veras eſſe, noſtrates verò legitimum eſſe Pancratium Dioſcoridis: huic enim pulchrè reſpondent folia, quæ lilii ſunt, verùm longiora. Nec obſtat, meo quidem judicio, quòd Dioſcorides ſcripſerit, Pancratium radicem eſſe magno bulbo ſimilem: namq; bulbus hoc loco genus, non ſpeciem denotat. Atq; adeò hinc fortaſſe fit, ut Scillæ quarum eſt communis uſus, non ea præſtent efficaciter, quæ legitimæ pollicentur: quòd Pancratio (ut Dioſcorides teſtatur) mitior, quam Scillæ facultas inſit. Dixi ſententiam meam, quamvis ſciam non deeſſe naſutos, qui noſtram hanc impugnant ſententiam. Atqui mihi magis expedit, Dioſcoridis & Plinii nitidiſſimis niti teſtimoniis, quàm horum fucatis acquieſcere nugis. Quidam ætatis noſtræ medici in cerebri, & nervorum frigidis affectibus, Scillam crudam ab involucris repurgatam minutim ſecant, & cum melle plurimo in vas vitreum conjiciunt, inſolantq; per æſtatem, ardente præſertim ſirio: demum percolato melle utuntur ad comitiales, & alias cerebri ægritudines, à frigiditate excitatas. Sed alia longè diverſa fuit Galeni ad hos uſus ſcillæ parandæ ratio. Quippe qui conſciſſam Scillam nunquam melle commiſtam expoſuit inſolandam, ſed ut ab ea ſuccum ſole colliquatum in diebus caniculatibus eximeret in ſictile, vel vitreum vas, in quo primùm mel fuiſſet, diſſectam ſcillam immittebat: deinde tantiſper inſolabat, donec ſolaribus radiis ipſa liqueſceret. Ex quo palàm fit, quòd plerig; à Galeni inſtituto prorſus aberrant, ut qui ſcillinum mel conficiant ſcillæ liquoris vice. Scillinum quoq; acetum admirabilis eſt ad multa facultatis: ſi quis enim quotidie parum ebiberit, illi quidem faucium oriſq; partes nunquam malè valebunt: os ventriculi benè valebit: facilè ſpiritum ducet: oculi acutiſſimè cernent: flatus nullus in ventre excitabitur, & benè ſpirans, benèq; coloratus deget: hoc aceto qui utitur, cibum bellè conficiet, etiamſi licentioſius edat, nihil ſupervacui in corpore reſidebit, non flatus, non bilis, non cruditas, non ſtercus, non urina, alvus lubrica omninò erit. Morbo comitiali diuturno efficaciter proficit, incipientem verò ad novum perfectè diſcutit: ad podagras præterea, & cæteros articularios morbos, & ad jecoris, lienisq; duritias efficaciter facit. Scilla (ut memoriæ ſcriptum reliquit Galenus libro octavo ſimp. med.) admodum incidentem facultatem obtinet, non tamen admodum calidam. Sed ſecundum hoc eam quiſpiam ſecundi ordinis cenſeat excalfacientium. Præſtat autem aut aſſam, aut elixam ſumere: ſic enim virium ejus vehementia exolvitur. Nomen illi Græcum eſt σκίλλα, Latinum item Scilla: Arabicum, Haſpel, Hauſel, Aſchil, ſeu Alaſchil: Italicum, Scilla: Germanicum Meer Zwibel: *Hiſpanicum, Cebolla albatrana: Gallicum, Stipoulle, Charpentaire & Oignon marin.*

Scillæ vires ex Galeno.

Nomina.

Scillæ tria genera apud Plinium lib. 19. cap. 5. maſcula albis foliis, fœmina nigris: & tertium cibis gratum Epimenidium: figuram addimus duplicem, primam Matthioli: alteram Cluſii, partim quia Matthiolus *Hiſpanicæ meminit*, partim quia Cluſius author eſt, hactenus neminem veram figuram deciſſe: his adiecimus Pancratii figuram, cùm Dioſcorides de Pancratio diſtinctim à Scilla egerit. I. Scilla major radice alba. C. B. Squilla, Brunf. *Scilla ſeu Cepa maris*, Trag. *Scilla*, Matth. Fuch. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lugd. Scilla communis Dod. gal. Scilla major, Caſtori. II. Scilla Hiſpanica, *Cluſ. Hiſp.* Caſt. Lugd. Scylla, Lonic. Cæſ. Scilla ſive Cæpa marina, Lob. Scilla, Dod. fol. Hæc ex radice craſſa, alba multis tunicis, lento humore intercedente, munita, multisque fibris capillata, caulis cubitalis, rectus, foliis nudus, floribus plurimis, Ornithogalo ſpicato ſimilibus, candidis & ſtellatis ornatus: quibus ſuccedunt ſiliquæ triangulares compreſſæ, ſemen nigrum planumque continentes. Folia verò ex radice ad caulis exortum prodeunt utrinque quina aut ſena, lata, viridia, denſa in humum reclinata & carinata. Floret Auguſto & Septembri: Octobri ſemen matureſcit: folia, caule exſiccato Novembri & Decembri, prodeunt apud Hiſpanos & Luſitanos, apud quos copioſè provenit: III. Scilla major radice rubra. C. B. Hæc radice eſt majore, extimis tunicis rubentibus, foliis latioribus, longioribus & carinatis: quod copioſè in mediterraneis Hiſpaniæ, Cluſius obſervavit, ubi pro præſentaneo veneno habetur. Pancratium, Cluſ. Hiſp. Dod. fol. Lugd. Taber. Scilla rubentibus radicis tunicis, folio aloes carinato, Lobelo.

Κάππαρις. CAPPARIS. CAP. CLXIX.

CApparis aculeatus frutex eſt, qui in terra ſtratus magis in orbem evagatur. Spinas, ut rubus, habet in hami modum aduncas: folia mali cotoneæ, rotunda: fructum oleæ ſimilem, qui cùm dehiſcens panditur, florem candidum promit: quo excuſſo, nonnihil glandis oblongæ figura invenitur, quod apertum grana acinis punicorum ſimilia oſtendit, parva, rubicunda: radices lignoſas ſpargit, grandes numeroſaſque. Tenui plerunq; ſolo, aſperiſque locis, in inſulis, & juxta rudera naſcitur. Caulis, & fructus cibi gratia condiuntur: alvum turbat, ſtomacho adverſatur, ſitim gignit: cocta tamen ſtomacho, quàm cruda utilior eſt. Fructus drachmis duabus in vino potus, quadraginta diebus, lienē abſumit, & urinam cruen-

ertuentumq; excrementum emittit: bibitur utilissimè in coxarum doloribus, & nervorum resolutione, item ruptis & convulsis: menses ciet, caput purgat. Dentium dolorem sedat semen ex aceto decoctum, colluto inde ore. Aridus radicis cortex ad eadem proficit: ulcera omnia vetera, & sordida, & quæ occalluerunt, expurgat: lienosis cum farina hordei illinitur: dente demorsa, dolori ejus auxiliatur: cum aceto trita vitiligines albas absterget. Radix foliaq; intrita, strumas, ac duritias discutiunt. Aurium vermiculos infusus succus enecat. Aphrica, & præsertim Marmarica capparis, vehementer inflat. Apula vomitus facit: & quæ à Lybico, & quæ rubro mari defertur, mirum in modum acris est: siquidem in ore pustulas excitat, gingivasque olle tenus exest, quare in cibis non ab re damnatur.

I. CAPPARIS.

*II. CAPPARIS ACUMINATO FOLIO.

Capparis frutex est in Italia vulgaris satis notitiæ. Floribus enim, & fructibus muria asservatis frequentissimè in cibis utimur. Ex iis suaviores, & qui cum palato majorem ineant gratiam, sunt recentes acerrimo asservati aceto, quod plerique faciunt in Hetruria. Præstantissimæ cappares ex Alexandria Aegypti Venetias advehuntur. Est & in Apulia Capparum proventus, unde etiam plurimæ deferuntur, verùm longè deteriores his, quæ ex Aegypto importantur. Vomitiones Capparis haud quaquam cient, ut Dioscorides inquit: nisi fortasse hac facultate sint præditæ, dum recentes, ac virides comeduntur, ante quam muriam experiantur, & deinde elixentur. Proveniunt etiam Romæ in collapsis ædificiorum parietibus, ruderibusq; præsertim circa Pacis templum, itemq; Senis, quæ quidem Apulis saporis præstantia minimè cedunt. In cultis nasci Cappares negat Theophrastus lib. 6. cap. 5. de plantarum historia. Seruntur tamen hac ætate, colunturq; perinde ac segetes, & leguminæ, quemadmodum & Plinii tempore, qui serendi rationem lib. 19. cap. 8. his verbis explicavit: Quippe cùm Capparis quoque seratur, siccis maximè, areæ in defossu cavatæ, ripisq; undiq; circumstructis lapide, aliàs evagatur per agros, & cogit solum sterilescere. Floret æstate, viret usq; ad Vergiliarum occasum. Sabulosis familiarissimum. Capparu vires reddidit Galenus lib. 7. simplicium medicamentorum, sic inquiens: Capparis radicis cortex vincentem habet qualitatem amaram, proximam acrem, deinde acerbam. Ex quo liquet, quòd diversis pugnantibusq; constet facultatibus, quippe abstergere, purgare, incidere potest amaritudine: excalfacere, incidere, digerere acrimonia: porrò contrahere, densare, constringere acerbitate. Idcirco lienes induratos, si quid aliud, hoc medicamentum juvare valet, tum foris idoneis illinendis remediis admistum, tum intro in corpus assumptum: sive decoctum in aceto, aut oxymelite, & id genus, sive aridum contusum, illisq; permistum. Quippe cùm apertè crassos lentosq; humores hoc pacto sumptum evacuet, nec eos tantùm per urinas, sed & per ventrem: sæpe etiam sanguinolentos defert, unde & lienes adjuti sunt, & coxarum dolores. Quinetiam menses promovet, & ex capite purgat, detrahitq; auxiliaturq; ruptis, atq; convulsis. Cæterùm cuinam ipsum potioni, in quoq; affectuum misceri conveniat, non est præsentis instituti persequi. Porrò radicis ejus cortex ulceribus malignis cataplasmatis modo impositus, non malum est remedium, ut qui illa extergere valeat, nec segniter desiccare. Præterea dentium labores prædictarum qualitatum ratione adjuvat, interim cum aceto coctus, interim cùm vino, sæpe etiam solus dentibus mansus, ac morsus. Ex dictis ergo clarum est, incidendi quandam ei facultatem inesse, itemq; extergendi, digerendi, contrahendi. Vitiligines siquidem cum aceto detrahit, & chœradas, & duros tumores digerit, idoneis ad ea medicamentis mistus. Radicis cortici, fructus proportione virium respondet, nisi quòd ad omnia sit imbecillior. Imò & folia, & caules ejus, similem vim obtinent: meminiq; me foliis quandoq; paucis diebus duritiem chœradis naturam referentem discussisse. Sed admiscemus scilicet illis quippiam, quod eorum virium obtundat vehementiam. Nec mirum est, quòd aurium vermes succus amaritate occidat sua. Porrò Capparis, quæ in admodum ferventibus regionibus provenit, ut quam fert Arabia, multò est nostrate acrior, adeò ut plurimum etiam habeat facultatis adurentis. Et lib. 2. de alim.

Capparũ consider.

Capparũ satio.

Capparis vires ex Galen.

de alim. fac. sic de Cappare scribit: In Cypro Capparis plurima provenit. Facultas ejus tenuium admodum est partium: proinde minimum alimenti in corpus eorum, qui ipsa vescuntur, distribuit: quemadmodum & alia omnia, quæ tenuibus constant partibus. Utimur autem fructu hujus plantæ magis ut medicamento, quàm ut alimento. Importatur ad nos etiam sale conspersus, quia solus asservatus putrescit. Clarum ergo est, quòd capparis adhuc viridis, antequam sale condiatur, plus habet nutrimenti: nam ex salitura permultum ejus amittit, nisi sal abluatur, prorsus haud quicquam nutriet: alvum tamen subducet. Verùm ablutus, & demaceratus, donec omnem salu naturam exuat, ut minimi sanè alimenti cibus est, ita obsonium, & medicamentum, cum ad excitandum prostratum appetitum, tum ad deradendam, dejiciendamq; pituitam ventri adhærescentem accommodatum erit, ac deniq; ad lienis jecorisq; amoliendas obstructiones. Verùm in hos usus cum oxymelite, aut oxelæo ante alias omnes dapes sumi oportet. Tenellis porrò capparis germinibus homines, ut terebinthi turionibus, vescuntur: cùmq; adhuc virent, in oxalme, & aceto, non secus atq; hos reponunt. Planta, quæ κάππαρις Græcè, Capparis similiter Latinè dicitur: Arabicè Cappar & Kappar: Italicè Capparo: Germanicè Kappern: *Hispanicè Alcaparras: Gallicè Caprez.*

Nomina.

* III. CAPPARIS LEGUMINOSA. *

Capparis duplex est, rotundo & acuminato folio, ut ex utraque figura clarum fit: verùm eam, quæ rotundo folio est Matthiolus expressit. I. Capparis, Trag. Matth. Cord. in Dioscor. Dod. gal. Ges. hor. Lon. Lac. Cast. Lug. Capparis retuso folio, Lob. Capparis Italica, Cæsal. Capparis secunda, Tab. II. Capparis, Dod. fol. Capparis folio acuto, Lob. Lugd. Capparis aliud genus, Cæs. Capparis prima, Tab. III. His adjecimus Capparim leguminosam, plantam aspectu pulchram & eleganter virentem, quæ ex radice oblonga, lignosa, ramos emittit cubitales & altiores, teretes, læves, striatos, qui in alios brachiantur, circa quos folia lata oblonga, crassiuscula, capparis æmula, ab uno pediculo striato semper bina, ut in Faba, saturato colore virentia. Flores summis cauliculis insident, qui priusquam dehiscant, rudimentorum capparis florum similitudinem referunt, foris herbidi, expansi verò foris candidi, intus rubei, è quorum medio stamina plura, oblonga, crocea, educuntur: quibus succedunt siliquæ oblongæ, angulosæ, sesaminis similes, quatuor veluti ex thecis compositæ, in quibus singulis semina continentur plura, lata, compressa, ex rotunditate in acumen desinentia. In horto Petri Quith Pharmacopæi Lutetiani, ante annos octodecim collegimus: in ruderibus tamen Romanis sponte provenit. Vocatur Capparis leguminosa sive Fabago Belgarum & Peplios Petri Quith, Lob. Capparis Fabago, Dodonæo: Fabago Belgarum Lugdunensi: Capparis sylvestris sive Fabaginea, Camer. ad Matthiolum, Morgsani Syrorum. Rauvvolffio & Lugdun. in appendice. Apud Avicennam esse Ardifrigi & Andiriam apud Rhasin, ex descriptione & facultatibus suspicantur: usus enim ipsius apud Syrios contra vermes, cùm tota planta sit amara, gravisq; odoris.

Λεπίδιον. LEPIDIUM. CAP. CLXX.

LEpidium, aliqui gingidium vocant, herbula vulgò nota, muria cum lacte servatur. Vis foliorum acris, & exulcerans, quapropter ischiadicis trita præsentissimum est auxilium, si cum helenii radice, quarta parte horæ, illinatur: lienosis simili modo prodest, lepras eximit. Radix appensa collo, dolore dentium liberare existimatur.

Lepidii consider.

CUm satis superq; à nobis ostensum sit in primi libri calce, in Iberidis commentatione, Iberidem nihil à Lepidio differre, supervacaneum esset, hic ea repetere, quæ ad Lepidii historiam explicandam loco citato diffusius adduximus. Siquidem eo quisq; facilè accedere potest, qui ea, quæ ibi diximus, scire desiderat. Folia gerit Nasturtii, vere virentiora: caulem cubitalem, aut minorem, florem album tenuemq;, semen circum summos tenuesq; cauliculos in siliquis Nasturtii æmulis, sed minoribus, minuto intus semine. Radicem albam, acri sapore. Nascitur locis incultis, saxosis: in templorum areis atq; Sepulchris (Damocrati) secus itinera in ruderibus & agrorum extremitatibus. Excalfacit & siccat magis quàm nasturtium, extrahit, attrahit, incidit, attenuat, aperit, digerit & urit. Veruntamen haud silentio involvendum

Lepidii Plinii.

duxi, quòd Plinius in Lepidii historia prorsus à Dioscoride dissentire deprehenditur. Quippe qui scripserit lib. 19. cap. 8. Lepidium cubitali longitudine assurgere, foliis laurinis, non autem Nasturtii, ut Dioscorides inquit. Quod sanè nobis insinuare videtur, Plinii Lepidium eam esse Iberidis speciem, quam scribit Paulus libr. 3. de coxendicum dolore agens, folia lauri proferre. Hæc enim (ut libro superiore diximus) ea facilè fuerit, quam vulgus herbariorum ideo Piperitim nominat, quòd acerrimo gustu, linguam mirum in modum vellicet. Cæterùm non possum non admirari, quòd tam facilè crediderint

Lapsus Hermolai, Manardi & Ruellii.

Hermolaus, Manardus, ac Ruellius illos secutus, Lepidium eam plantam esse, quæ vulgò in Italia appellatur Raphano. Nam cùm hæc foliis sit helenio paulò minoribus & verbasco majoribus, nullo pacto Dioscoridis Lepidium referre potest, ut quod tenuis admodum sit herba. Nec item Plinio adstipulari videntur, qui Lepidium prodidit laurinis foliis exire in cubitalem altitudinem: nisi fortasse ii clarissimi Viri nostratem Piperitim, qua procul dubio Plinianum refert Lepidium, Raphanum vocaverint. LEPIDIUM *Pauli, caulibus cubitalibus fruticat subalbicantibus: foliis lauri,*

foliis

I. IBERIS, SIVE LEPIdium.

II. LEPIDIUM, PIPEritis.

RANUNCULUS I.

majoribus tamen, robuſtis, in cacumine ſpicatis, tenuibus ac albicantibus. Radice alba acerrimi guſtus, perinde ac folia, quæ dentibus attrita os univerſum accendunt. Seritur in hortis ac etiam quibuſdam in locis ſponte naſcitur. Excalfacit & ſiccat vehementer, ac ea omnia poteſt quæ Lepidium primum: caterùm longè valentius operatur. Quòd λεπίδιον *Græci, Lepidium quoque Latini vocant: Mauritani, Seitaragi, Hauſaub. Aſceiteragi. ſeu Scitharegi: Itali, Lepidio: Germani,* Gauchblum und Wilderkreß: *Galli, Paſſeraige ſauvage, & Naſitort ſauvage: Hiſp. Naſturtio monteſino. Lepidium Paulo Æginetæ, & Plinio: poſterioribus Græcis* λεπιδίον: *Italis, Piperite & Peperella: Gallis Paſſerage, ſive Poyuree: Germanis,* Pfefferkraut.

Nomina.

I. Iberis folio Naſturtii C.B. Iberidis figura bis à Matthiolo poſita, primùm quidem ad calcem libri primi, dein hoc loco: verùm cùm diverſas icones habeat, aliam inter minores, qualis eſt ea quam l. 1. invenies: aliam foliis Naſturtii inter majores icones, idcircò talem in hunc locum rejecimus. II. Lepidium latifolium, quòd λεπίδας ſeu ſquammas & maculas faciei deleat. C.B. Piperitis, Brunf. Dod. gal. Lon. Lepidium ſive Piperitis Trag. Matt. Cam. Lepidium Æginetę & Plinii, Matt. in icon. Lug. Lepidium majus, Cor. in Dioſ. Lepidium ſive Hiberis major, Cord. hiſt. Lepidium magnum, Fuch. icon. Lepidium Plinii, Cam. Dod. fol. Lepidium Æginetæ, Geſ. hort. Tab. Raphanus ſylveſtris officinarum, Lobelo.

Βατράχιον. RANUNCULUS. CAP. CLXXI.

COmplura Ranunculi genera, vis tamen omnibus una acris, & vehementer exulcerans. Nam unum coriandri foliis conſtat, latioribus, ſubalbidis, pinguibus, flore luteo, interdum purpureo: caule gracili, cubitum alto: radice alba, exigua, amaraq; multis capillamentis, hellebori modo, fibrata: naſcitur in *a* limitibus humidis. † Alterum lanuginoſius, longiori caule, pluribus foliorum inciſuris, plurimum in Sar-

a Meum ὁμοῖον ἰσχάδος. i. juxta fluenta.

† Ori. ἐμφερὲς. i. genículoſius.

in Sardinia proveniens, quàm acerrimum, quod ſylveſtre apium appellant. Tertium minimum, odore gravi, flore aureo. Quartum huic ſimile, flore *b* lacteo. Folia, flores & cauliculi recentes illitu exulcerant, & cruſtas non ſine dolore gignunt: quare ungues ſcabros extricant, ſcabiem eximunt, ſtigmata delent: formicantes verrucas, & penſiles, alopeciasque pauliſper illita tollunt. Tepente decocta pernniones foventur. Sicca radix tritaque, ſternutamenta ciet, naribus admota: dentium dolorem appenſa levat, ipſos tamen frangit.

b Cat. χλωρὸν ὀφθαλμοῦ. vi-ridius.

RANVNCVLVS II.

RANVNCVLVS III.

RANVNCVL. IV.

RANVNCVL. IV. FLORE PLENO.

Ranunculum

RANVNCVLVS V. RANVNCVLVS VI.

Ranunculum, qui Græcis βατραχιον dicitur, vulgus herbariorum in Italia, & alibi etiam Pedem corvi, & Pedem galli, quamvis perperam, vocant, ut superius quoq; in coronopi mentione diximus. Planta est vulgò nota, pluribus tamen, & diversis generibus distincta. [*TERTIUS minoribus provenit foliis, floribus melinis: sed tota planta gravem spirat odorem. QUARTUS non est absimilis tertio, folia tamen magis divisa sunt: florem edit lactei candoris: radices numerosas fibrosasq;.*] *Et quamvis quatuor tantùm generum meminerit Dioscorides, unum genus est, quod nobis QUINTO loco assignabitur, quòd quidem folia mittit secundo ferè similia* [*at q; etiam hirtiora*] *sed cui inter complures quibus nititur,* [*ellebori modo*] *radices albas, tuberosa quadam pendeat, veluti ex funiculo, radix nucis juglandis magnitudine, rapi modo albicans, acris tamen & exulcerans, qua per hyemem, arescentibus jam foliis, utuntur quidam, ubi exulcerandi sit opus. Nascitur locis incultis & secus itinera. Excalfacit & siccat ordine quarto, ulcerat, extrahit, incidit, digerit. Radix recens tusa & admota, vesicas excitat: quare Ischiadicis utiliter illinitur. SEXTUS folia mittit Anemonis primi similia: caules cubitales, striatos, flores in summitate magnos, aureo colore: radices numerosas fibrosasq;. Nascitur in riguis, & humectis locis. Caeteris minus est acris, quare minus excalfacit & siccat. Illud porrò genus lanuginosius, vel, ut Plinius ait, folliosius, copiosissimum in Sardinia nascens pluribus foliorum incisuris, altiore caule, acerrimo gustu, pleriq; ideo Apium risus nominant, quòd quibusdam memoriæ proditum sit, eos tanquam præ lætitia ridentes interire, qui ipsum comederint. Sed rem se aliter habere crediderim, & alius potius astipulandum esse. Siquidem Pausanias auctor est, herbam hanc, si edulio fuerit, vescentibus nervos contrahere, rictuq; ora diducere, ita ut qui mortem oppetunt, velut ridentium facie intereant. Quod & Salustius confirmat, qui hujus venenatæ herbæ meminit, sic inquiens: In Sardinia quædam herba nascitur, quæ Sardoa dicitur, agresti apio similis. Hac ora hominum & rictus dolore contrahit, & quasi ridentes interimit. Ideoq; Dioscorides libro 6. Sardoniam ranunculi genus esse testatur, quæ vescentibus mentem adimat, & quadam nervorum distentione debiscere in rictus ora cogat, ita ut imaginem ridentium præbeat: ob id Sardonius risus in adagium cessit. Cæterùm quàm magno in errore versentur, qui existimant Ranunculum esse Coronopum, superius in Coronopi commentatione latius explicavimus. Ranunculi meminit Gal. lib. 6. simpl. medic. ubi ita scriptum reliquit: Batrachium, id est, Ranunculus, quatuor habet specialim differentias. Omnia verò vehementer acrem facultatem possident, adeò ut cum dolore exulcerent. Hac itaq; ratione, si moderatè utare, psoras & lepras excoriant, & ungues leprosos divellunt, & stigmata discutiunt & acrochordonas, & myrmecias detrahunt. Quin & alopecias juvant, pauco tempore admota: nam si diutius inhæreant, non excoriatur solùm ipsa cutis, sed & in crustam uritur. Atq; igitur hæc omnia caulis & foliorum sunt opera, si imponas virentia. Porrò radix arefacta sternutatorium est medicamentum, similiter aliis omnibus quæ valenter deficcant. Sed & dentium dolores juvat, ut & frangat eos valenti scilicet exiccatione: & ut semel dicam, calida & sicca valdè est tum radix, tum universa adeò herba. Βατραχιον ita Græcis, Latinis verò Ranunculus appellatur: Italis, Ranunculo, & Pie corvino: Germanis, Hanenfuß: Hispanis, Hierva belida: Gallis Bacins. At Ranunculus quintus, Italis, Pie di Gallo: Germanis, Drüßwurtz: Gallis, Pie pou.*

Ranunculi consideratio.

Ranunculus quintus.

Quorundam error.

Ranunculi vires ex Gal.

Nomina.

Ranunculus, quòd limitibus humidis, opacisq; marginibus ranarum more lætetur: aut quia inter ejus frutices ranæ frequenter inveniantur. Hujus quadraginta quatuor species Phytopinax exhibet. I. Ranunculus palustris rotundifolius, lævis. C.B. Apium aquaticum, Trag. Apiastrum, Cor. in Dios. Ranunculus primus, Matth. Gesn. hor. Lac. Cast. Lugd. Ranunculus tertius, Lon. Ranunculus aquaticus Fuch. in icon. Ranunculus palustris, Dod. Gal. Cord. hist. Lugd. Tab. Th. Ranunculus palustris rotundiore folio, Lob. Ranunculus palustris folio Apij Cam. II. Ranunculus palustris lanuginosus C.B. Ranunculus secundus, Matth. Lugd. Ranunculi altera species, Sardinia Herba, Cord. hist. Ranunculus lanuginosus alter. Cæs.

differt à primo quòd lanuginosus sit. IV. Ranunculus montanus albus simplici flore. C.B. Ranunculus quartus, Matth. Lacu. Gesn. hor. Ranunculus albus major, Gesn. hor. Ranunculus albus flore simplici, Lob. Aconitum batrachoides, adversi. & Lob. icon. Ranunculus flore albo, Dodon. fol. Ranunculus albus, Tab. Ranunculus montanus albus & Ranunculus externus quartus, Lugd. Ranunculus montanus tertius, Cæs. ranunculus leucanthemos folio Aconiti, Cam. In hortis habetur flore pleno. V. Ranunculus bulbosus radice rotunda. C.B. Crus galli & Coronopus parvus, Brunf. Ranunculus exiguus & sceleratissimus, Trag. Ranuncul: quintus, Lac. Matth. Lug. Batrachion Apulei, Dod. gal. Ranunculus minor, Fuch. Cord. hist. Tab. Ranunculus bulbosus. Lob. Thal. Ranunculus tuberosus, Dod. fol. Lugd qui duas habet figuras: Ranunculus lanuginosus primus, Cæs. Ranunculus flammula dictus, Verticillum Apulei, Gesn. hor. Ranunculus radice bulbosa flore simplici, Camer. In sylvestribus enim flore est simplici, in hortos translatus, non modò flores multiplicat, sed ex uno & alterum promit. Reperitur etiam locis arenosis & saxosis ita parvus, ut vix trium unciarum sit. VI. Ranunculus montanus globoso flore. C.B. Ranunculus sextus, Matth. Lugd. Aconitum tertium eidem, Anemone montana quædam, Gesn. hort. Trollius flos, Gesn. in fracto. Clus. Panno. Ranunculus montanus alpinus glomeratus, Lob. Ranunculus flore globoso, Dod. fol. Lugd. qui duas habet icones. Ranunculus montanus alter, Cæs. Ranunculus globosus sive montanus, Cam. Ranunculus alpinus luteus Tabernæmontano.

Ἀνεμώνη. ANEMONE. CAP. CLXXII.

DUo Anemones genera, unum sylvestre, alterum in cultis nascens. Cujus multæ species: unà phœniceum florem profert: altera candicantem, aut lacteum, aut purpureum. Harum folia coriandro similia *a* cæterùm scissa tenuius in terram inclinantur: caules lanuginosi, tenues, in quibus flores, ut papaveris, & in medio capitula nigra, aut cærulea: radix oleæ magnitudine, aut amplius paulò grandescit, ac veluti geniculis quibusdam cingitur. Sylvestri amplitudo prorsus major, latioraq; folia, & duriora: oblongius caput, flore puniceo: tenuibus, & *b* multis radicum capillamentis. Acrior est, quæ nigra habet folia. Vis utriusq; acris: ea de causa succus naribus infusus purgat caput. Commanducata radix pituitam trahit: decocta in passo, & illita, medetur oculorum inflammationibus: cicatrices eorundem, & hebetudines emendat: fordida ulcera abstergit. Folia & caules, si cum ptisana decocti edantur, copiam lactis præbent: menstrua ciunt, vellere appolita: illita quoq; lepras eximunt. Sunt qui errore ducti argemonem nominari eupatorium putent: quoniam à sylvestri Anemone, argemonem, & papaver, quod rhœada appellant (de quo inter papaveris genera referemus) *c* propter colorum cognationem in floribus distingue- re non possunt. Verùm papaver, & argemone colore minus saturato spectantur, & utraq; tardius floret. Quinetiam argemone croceum succum, gustu admodum acrem, reddit: rhœas verò candidiorem & acrem. Insuper anemoni, & rhœadi capitula sylvestris papaveris similia insunt, sed in anemone superne crassiusculum, in rhœade subangustius. Anemones genera succum remittunt, nec calyces habent, sed quasi asparagi cacumen. In arvis illa sæpius enascuntur.

a Meum, & Ca. λεπτομερέστερα δὲ σχίζεται τῇ γῇ. i. e. tenuioribus incisuris ad terram.

b Omnia exem. unico verbo. i. πολλαῖς. i. & pluribus.

c Omnia exem. διὰ τὸ πόῤῥω ἀπέχειν ἐμφερῆ φαινόμενα. i. ob florũ purpureum similem colorem.

ANEMONE. I.

ANEMONE. II.

Anemonis consi. ANemonis nos quinq; observavimus genera: Primum folio provenit coriandro simili, sed frequentioribus incisuris, caulib. lanuginosis, tenuibus striatis, in quib. tenuiora per intervalla sunt folia: floribus sylvestris papaveris magnitudine senis circum

ANEMONE III.

ANEMONE IV.

ANEMONE V.

circùm distinctis foliis purpurascentibus, capitulo umbilicotenus emergente, nigro colore, nigrisq; capillamentis stipato, perinde ac in papavere. Rádix illi oleæ magnitudine subrotunda, fibrataq;, & sapore acri (oritur in arvis & aliis cultis locis) Secundū. *SECVNDVM foliis assurgit majoribus, & frequentius laciniatis, cynocloni Aconiti modo, caulib. alteri similibus, sed aliquanto crassioribus, inanibus, & in rectum spectantibus, quibus flores insunt, in summitate dilutiore purpura nitescentes, capitulo circumquaq; comato, perinde ac alterum. Radicem habet brevem, rapunculi ferè figura, fibris adnatis multis: acri etiam gustu. Nascitur locis cultis, & præsertim in arvis. Nihil suis in facultatibus à priore differt.* Tertium. *TERTIVM foliis erescit Ranunculo primo amulis, caulibus tenuibus, sesquipalmaribus, rotundis, in quorum cacumine flores exeunt albi, quinq; tantùm foliis distincti, rosarum magnitudine, & nonnunquam tenui quadam purpura respersi, inferiore præsertim sede: radicem habet fibratam ac tenuem: nascuntur in collibus. Tota planta cæteris mitior est quare minus excalfacit & ficcat. Habentur quoque Anemonis genera alia duo, quorum hic quoque imagines damus, foliis laciniatis, & floribus in altero purpureis,* Quartū & quintum. *in altero aureis. QUARTA, folia profert frequenter laciniata, caulem ramosum, flores in summitate purpureos, radicem globosam & parvam, fibris numerosis stipatam, provenit cultis locis. QUINTA, parum differt à quarta, minoribus tamen est foliis, tenuioribusq;: floribus aureis, radice parva, fabæ magnitudine. Oritur cultis locis & in arvis. Omnia genera Majo mense florent. Non desunt tamen, qui credant, Anemonem: & sylvestre papaver idem esse: sin minus, saltem ejusdem esse generis. Sed ii, mea quidem sententia, falluntur, & prorsus aberrant à Dioscoridis proposito. Quandoquidem si hoc idem sensisset Dioscorides, alterum ab altero diversis capitibus non distinxisset, neq;, ut legitur in hujus capitis calce, differre Anemonem à sylvestri papavere tradidisset. Tametsi existimet Brasavolus, Dioscoridis Anemonem id omnino esse sylvestris papaveris genus, quod* Brasavoli error. *flore prodit cæteris rubentiore: minimè advertens, quod si hujus cauliculi frangantur, statim lac ipsum distillant. Quin nec illud quidem animadvertisse videtur, quòd hoc longa constet radice, non autem olivæ modo rotunda: capitulumq; ferat*

VI. ANEMONES FLORES varii.

VII. PULSATILLA.

Fuch. lapſus.

III. PULSA. RUBRA. IX. PUL. LUTEA.

Pulſatillæ hiſtoria.

Pulſatillæ vires Matth.

Ruell. lapſus.

papaveris, non aſparagorum cacuminibus ſimile. Fuchſius præterea in eo libello, in quo tantùm ſtirpium imagines expreſſit, Anemones purpureæ loco, illam depingit herbam, quæ pleriſq; PULSATILLA cognominatur, etſi nullam, quantum equidem ſentio, habeat cum Anemone cognationem: illa namq; cùm primùm erumpit, folia mittit incana & admodum hirſuta, minutimq; laciniata, quæ ſapore ſunt perquam acri, adeò ut non minus exulcerent, quàm ranunculus, & flammula vulgò dicta. Flos, qui in ſtellæ modum, ſimiliter hirſutus, ineunte vere debiſcit, anteaquàm folia erumpant, nigricanti ſplendet purpura: è cujus medio quidam aurei floſculi emicant, eos admodum æmulantes, qui roſis innaſcuntur: in quorum umbilico floccus quidam purpureus viſitur, ſericinum referens opus. Exteriori verò parte in ipſius caulis rotundi, tenuis atq; incani cacumine, circa floris baſim, villoſus alter circumquaq; ſe pandit floccus, colore cinereo, ſericino ſtamini mollitia ac lævore minimè cedens. Semen capilloſo, incanoq; capitulo, juglandis ferè magnitudine, continetur. Radix illi ſubeſt pedali longitudine, exeſa, nigri chamæleontis modo: cui ſapor quidem ſubdulcis, non autem acris, veluti foliis, & caulibus. Provenit locis incultis, aridis, & ſaxoſis. Folia caules, & flores cùm acerrimo ſint guſtu, excalfaciunt & ſiccant ordine quarto: incidunt, attenuant, attrahunt, digerunt, expurgant & ulcerant. Radix verò cùm ſubdulcis ſit non longè aberit à temperatis. Sunt qui hanc miris laudibus efferant contra peſtilentiam & ad hauſta venena, itemq; contra omnium venenoſorum tum morſus, tum ictus: quamobrem in antidotis additur. Scribit Ruellius Anemonem in Gallia copioſam naſci, eamq; eſſe plantam, quam herbarii Herbam venti vocant: verùm ſi herba venti Helxine fuerit, vel Solidago minor, ut Simon Januenſis interpretatur, aberraſſe Ruellius manifeſtè deprehenditur: ſin aliter, quid dicam neſcio, cùm me omninò lateat, quid Ruellius per Herbam venti intelligere voluerit. Meminit Anemones Gal. lib. 6. ſimpl. medic. ubi ita ſcribit: Anemonæ omnes acrem, extergendi attrahendi & ora vaſorum referandi facultatem obtinent. Itaq; radix commanſa pituitam evocat: & ſuccus ex naribus purgat, & oculorum cicatrices extenuat. Inſuper ſordida ulcerum anemonæ expurgant. & lepras detrahunt, menſeſq; appoſitæ eliciunt, & lac trahunt. Ut Græcis ἀνεμώνη, ita Latinis pariter & Italis, Anemone vocatur: Arabibus. Jackaik alnahamen. ſeu Sakaik anheamen ſeu Mamira: Gallis Paſſefleur: Pulſatilla, Italis Pulſatilla. Germanis Küchenſchell oder Hockenkraut.

Nomina.

Anemo-

Anemone dicta à vento, quòd flos nunquam se aperiat, nisi vento flante, Plinio lib. 21. cap. 23. unde & Herba venti quibusdam, cujus plures species: Matthiolus quinq; proposuit, cujus figuras mutare noluimus. I. Anemone prima, Matth. & Lugd. II. Anemone secunda, Matth. & Lugd. III. Anemone alba radice fibrosa. C.B. Anemone tertia, Matth. Cast. Lugd. Anemone alpina, Ges. in fracto, Anemone tertia Matth. flore albo, Lob. Anemone Pann. Dod. fol. Anemone sylv. prima Ranunculi folio, Clus. Pan. Anemone major alba, Tab. Anemone flore candido, Thal. Aconito cognata videtur, Ges. hor. Ranunculi undecima species, Cord. hist. IV. Anemone prima Matt. edit. secunda. Anemone quarta eidem in aliis edit. Cast. Lugd. Anemone, Lac. Anemone ramosa purpurea Tab. V. Anemone altera Matth. edit. secunda: Anemone quinta eidem in aliis edit. Cast. Lug. Anemone altera, Lac. Anemone hortensis, Trag. Anemone ramosa lutea, Tab. VI. Figura hæc Anemones diversos flores exprimit: 1. enim flore est purpureo, venis subrubris variegato: 2. colore est cæruleo: 3. coccineo colore: 4. flore est pleno dilutè purpurascente: 5. aureus est: & deniq; 6. candido medio, luteo & elegantissimo flore est. VII. Pulsatilla dicitur quod seminum tremuli pappi levissimo flatu huc atq; illuc agitentur: Anemone est altera Plinii quæ Limonia dicitur lib. 21. cap. 11. Kuchenschell/ Brunf. Herba venti, Trag. Lon. Anemone sylv. Fuch. Herba Sardoa, Dod. gal. Ranunculi decima species vel leptophyllon comatum, Cord. hist. Pulsatilla, Matt. Dod. fol. Cast. Cæs. Lug. Cam. Pulsatilla vulgaris, Lob. Clus. Pan. Anemone videri potest Pulsatilla dicta, Ges. hor. & Anemone montana, & Ranunculi Dioscoridis secunda species, eidem: Pulsatilla prima Tab. Samolus Plinii Dalechampio: plures hujus sunt differentiæ & in colore floris & foliorum forma. VIII. Pulsatilla rubra, non adeò altè excrescit, folioq; est minutius inciso: flore minore ex longioribus & angustioribus foliis, iisq; rubris composito: aliquando & niveo flore reperitur. Hæc Pulsatilla rubra Lob. & Lugd. Dicitur. IX. Pulsatilla lutea, vulgari similis, foliis tamen minus laciniatis: flores summis cauliculis insident lutei, Maii medio florentes, quibus succedunt capitula, papposum, barbatumq; semen continentia. In monte Helvetiorum Gothardo, & in montib. Taurinensium provenit. Dicitur Pulsatilla flore luteo, Ges. hor. Dod. fol. Lugd. & Pulsatilla lutea Camerario in editione Matthioli.

Ἀργεμώνη. ARGEMONE. CAP. CLXXIII.

ARgemone in totum sylvestre papaveri similis est. Folia habet anemones, divisa: florem puniceum, caput in cauliculo papaveris rhœadis, oblongius, & summis partib. latum: radicem rotundam: succum croci colore, acrem dimittit. Argema, & nubeculas expurgat. Folia illitu inflammationes compescunt.

EXtant nonnulli Dioscoridis codices, in quibus duo Argemones genera diversis capitibus leguntur, nonnulli verò hoc tantùm habent, quod nos legitimum esse credimus, non dissentientes à complurib. doctissimis viris, qui alterum huc illegitimè accessisse censent: præsertim cùm Galenus, & Paulus illius nusquam meminerint. Veruntamen, ut satis factum omnibus sit, alterius quoq; Argemones historiam hic adjiciendam duximus, quæ sic habet. Argemone altera foliis sylvestri papaveri similis est. Vis ei inest, si recens trita imponatur, intercisiones sanare, & oculorum inflammationes mitigare. Pota cum aqua, dysentericis auxiliatur, vulnera conglutinat, & inflammationibus utilis est. Convulsis, & vellicantibus imposita medetur: contra serpentium morsus utiliter cum vino bibitur. Provenit argemone frequentissima in Hetruria, præsertim in agro nostro Senensi, sicut & in quibusdam locis vallis Ananiæ Tridentini tractus, quæ nullis, quantum equidem judico, notis Dioscoridis descriptioni refragatur. Legitimam argemonem etsi antea in valle Anania nasci putabamus, sit tamen nunc, ut notis ipsius diligentius consideratis, plura in ea planta desiderari animadvertam, quæ legitimæ argemonæ insunt. Quare ejus imaginem hic ponere non libuit. Genuinam ego hactenus consequi non potui. Sed Plin. lib. 25. c. 8. Argemones tria fieri genera memorat, idq; demum probari, cujus radix thus redoleat. Quamobrem in maximo errore fuisse deprehenduntur veteres nostri tum medici, tum seplasiarii, quòd Eupatorium Argemones vice acceperint, sub Agrimoniæ nomine, de qua lib. 4. suo loco, Deo duce, latius differemus. Argemones vires sanè quàm paucis perstrinxit Gal. lib. 6. simp. med sic inquiens: Et hujus herbæ facultas absterseria est, & digerens. Ea quæ Græcè ἀργεμώνη, Argemone item Latinè, atque Italicè dicitur.

Argemones confi.

Caput secundum Argemones adulterinum.

Verorum nostrorũ error.

Argemones vires ex Gal.

Nomina.

Ἀναγαλλὶς. ANAGALLIS. CAP. CLXXIIII.

DUo sunt Anagallidis genera, quæ tantùm flore distant: nam quæ cœruleo flore est, fœmina dicitur: mas quæ phœniceo. Frutices sunt parvi, in terra jacentes: foliis in quadrangulo caule pusillis, subrotundis, ad helxinæ folia accedentibus: semine rotundo. Utraque mitigandi vim habet, inflammationem arcet, adactos corpori aculeos extrahit, nomas cohibet. Succus earum gargarizatus, capitis pituitam purgat & naribus infusus, dolorem dentium, lenit si in adversam narem injiciatur: argema cum melle Attico emendat: retusæ oculorum aciei auxiliatur: contra viperarum morsus jecinoris, & renum vitia, si ex vino bibatur, prodest. Tradunt eam, quæ cæruleum edit florem, prociduam sedem reprimere: quæ verò phœniceum, illitu evocare. † a

† a Addit Cato. πρὸς πρωτόδυσις μιζοτέμω- ἐπὶ τὸ αὐτὸ πιὼν αὐτὸ φέ σιν ἀπτυ- ραλλάξως. 1. Et Crateuas herbarius eadẽ de ejus natura prodidit.

Anagallidis consi.

Centone.

Anagallidũ vires ex Galen.

ANagallis tam mas, quàm fœmina, quæ officinis vulgò Morsus gallinæ dicitur, notissima est. Nascitur cultis & inculatis locis: & sæpè in hortis, ac lato solo. Cæterùm planè, meo quidem judicio, hallucinantur, qui Anagallidem eam esse plantam putant, quæ in Hetruria vernaculo nomine Centone vocatur, Insubribus verò Pavarina. Nam hæc florem fert candidum & caulem rotundum: Anagallidum verò alteri flos est cæruleus, alteri puniceus, & quadrangulus utrisque caulis. Anagallidum vires recensuit Galenus libro 6. simplicium medicamentorum sic inquiens: Anagallis utraq; tam ea, quæ cæruleum habet florem, quàm ea, quæ purpureum, admodum extergentis sunt facultatis. Habent verò quendam etiam calorem attractorium, ita ut & infixos corpori aculeos extrahant. Succus earum ex naribus purgat eadem de causa. In summa autem desiccandi vim habent citra mordicationem: quamobrem & vulnera glutinant, & putrida adjuvant: Hæc Galenus. Verùm cùm Morsus gallinæ eam stirpem in mentem mihi revocaverit, quam vulgus herbariorum MORSUM diaboli, alii Succisam appellant, cúmque putem me quàm plurimis fortasse

Morsus diabolĩ historia & vires.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0593-6 DFG

I. ANAGALLIS MAS.

II. ANAGALLIS FOEMINA.

V. SUCCISA, SIVE MORSUS DIABOLI.

Opinio superstitiosa.

Succisæ vires.

Nomina.

fortasse rem gratam facturum, si his nostris commentariis ipsam quoq; inseram, hic locus visus, est, ubi commodè de ea aliquid dicam. Morsus igitur diaboli herba est locis incultis proveniens, saltibus, ac etiam interdum pratis, & dumetis. Foliis constat plantagini angustifoliæ, quam vulgò lanceolam vocant, similibus, lævioribus tamen, & quæ circa caules qui ad binûm cubitorum longitudinem assurgunt, exeant breviora, angustiora, leniterq; per ambitum laciniata. Floret æstate, scabiosæ vocatæ modo. Multifidas habet radices, nigricantes, ellebori modo succisas, & circumrosas: unde superstitiosum nomen invenit. Siquidem scripserunt nonnulli superstitionibus dediti, quos credulum vulgus sequitur, cacodæmona tantæ efficaciæ radicem invidere hominibus, atq; hac de causa, ubi succreverit, statim eam undiquaq; dentibus succidere, circumrodere: tantæ est hominum superstitio. Herba hæc si viridis cruda, tritaq; carbunculis pestiferis imponatur præsentaneo remedio (ut ajunt) eos sanat aut si vinum in quo decocta fuerit, bibatur. Radix per se 50
estur, aut ejus decocti vinum utiliter bibitur, non modò ad uteri dolores mulcendos: sed etiam ad pestilentem auram arcendam. Gustu admodum amara est: ex quo perspicuum esse potest eam esse calidæ & siccæ facultatis. Siccatæ pulverem præbent plerique ad alvi tineas necandas, ac eadem fugillata illitu emendant. Herba, quæ ἀναγαλλὶς Græcè, Anagallis quoq; Latinè vocatur: Italicè, Anagallide: Germanicè, Gauch heyl: Hispanicè, Murruges: Gallicè, Morgelline: & Mouron. Succisa officinis, Morsus diaboli: Italis, Morso di diavolo: Germanis, Teuffels abbiß. 60

Anagallidem dividimus in arvensem & aquaticam: arvensis phœnicea est, cærulea, lutea: aquaticæ etiam aliquot differentiæ occurrunt. **I.** Anagallis phœniceo flore C.B. & Cam. Anagallis mas, Brunf. Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Matt. Lac. (cui & Corallium Pauli) Lon. Cast. Lug. Anagallis phœnicea mas, Lob. Anagallis punicea, Cæs. Anagallis, Cord. in Dioscor. Gesn. hor. Anagallis terrestris mas, Thal. Anagallis phœnicea, Tab. Corcorus Theophrasti, Anguil. **II.** Anagallis cæruleo flore C.B. & Cam. Anagallis fœmina.

fœmina,Brunf.Trag.Matth.Fuch.Dod.gal.& fol.Lac.Lon.Caſt.Lugd.Anagallis fœmina cærulea,Lob. Anagallis cærulea,Cæſ.Tab.Anagallis terreſtris fœmina, Thal. III. Anagallis aquatica: ea à nobis addita,quæ maximè vulgata.Hæc ex radice cãdida,longa,repente, à qua plures tenues fibræ deorſum mittuntur,caules complures rotundi,pingues,& in alas diviſi attolluntur,quos folia craſſa, lævia,lata, ſubnigra,leviter per ambitum ſerrata,cinguntːè quorum ſinubus cauliculi exurgunt, circa quorum ſumma flores cærulei quadrifolii Anagallidis fœminæ floribus minores obſervãtur: his ſuccedunt capſulæ parvæ,quibus ſemen minutum incluſum eſt.Hæc majore & minore eſt folio, rurſus quælibet folio vel ſubrotundo,vel oblongo.In paluſtribus,circa fontes,ac rivorum margines reperiuntur.Dicitur Sion Brunf. Sion non odoratum,Trag.Geſ.hor.Sii alterum genus,Fuch.Cepęa &Beccabunga,Dod.gal.Sium majus. Lon.Anagallis Aquatica Lob.Dod.fol.Cęſ.Cam.Lugd.Tab.Thal.Calida eſt planta Naſturtio aquatico ferè ſimilis,quæ ut illud editur,& ipſius contra Scorbutum uſus,minus tamen Naſturtio potens:urinam movet,calculos frangit, menſes promovet, & fœtus mortuos propellit: Tumoribus etiam cum butyro toſta & aceto impoſita, prodeſt. IV. Anagallis aquatica folio rotundo non crenato: Hæc cum circa

III. ANAGALLIS AQUATICA.

IV. ANAGALLIS AQUATICA folio rotundo.

thermas Aponitanas frequens ſit,ejus & deſcriptionem & iconem adjecimus, ex radice parva, multis fibris cõpacta,cauliculus palmaris & ſeſquipalmaris,anguloſus,lęvis, viridis, in ſummo diviſus exurgit: folia ad radicem plura oblonga,ſubrotunda,quæ caulem alternatim poſita,ſaturato colore virentia, cinguntːfloſculi albi ſinguli ſingulis pedicellis inſidentes,ex pericarpiis virentibus prodeunt,quibus ſuccedunt exigui folliculi pericarpiis iiſdem concluſi,in quibus copioſum minutiſſimũ nigrumq;ſemen continetur. Provenit locis udis humidiſq; (ſed rarior inventu) circa ſcaturiginem Thermarũ Aponenſium, & etiam Monſpelii obſervavimus:reperitur etiam circa Antuerpiam. Dicitur Anagallis aquatica altera Lob.in ſuis obſervationibus(quem ſequitur hiſt. Lugd.) in icon.verò eſt tertia. Modò Aliſmatis, modò Cochleariæ ſpeciem,Guilandinus nobis nominavit,quibuſdam Samolus Plinii videtur. V. Succiſa ſeu morſus Diaboli.Matt.Dod.fol.Iacea nigra,Brunf.Morſus diaboli,eidem,Trag.Dod.gal.Lon.Lob.Lug. Tab.Cam.Succiſa,Fuch.Caſt.Scabioſa folio integro, Cæſ. Pycnocomon,Columnæ. Hæc communiter glabra eſt, alia eſt hirſuta: glabra,alia major,alia minor:major alia & communiter foliis integris,alia foliis diſſectis.*Flos* cæruleus,aliquando purpureus, incarnatus, rariùs albus.

κισσὸς. HEDERA. CAP. CLXXV.

HEdera differentias multas in ſpecie ſortitur,ſummas autem genere tres.Nam quędam candida eſt,altera nigra,tertia helix. Candida fructũ fert candidum:nigra nigrũ,aut croci æmulum, quam vulgus Dionyſiã vocat.Helix fructum nõ gignit,a ſed tenues habet viticulas,& folia parva,anguloſa, &† rubra, Hedera omnis acris eſt,& adſtringens,nervos tentat.Flos trium digitorũ carptu,facit ad dyſentericos, in vino bis die potus:ambuſtis cum cerato tritus illinitur. Recentia folia ex aceto cocta,aut cruda cum pane detrita,lienes ſanant. Foliorum, & corymborum ſuccus,cũ irino unguento, melle, aut nitro,naribus infunditur:& cõtra veteres capitis dolores,caput eo cũ aceto,& roſaceo perfundi utile eſt: purulẽtis aurib. aut do-

a Meum νηδὺ λεπτὸν ἔχει φύλλον. 1. & alba habet ſtramenta.

aut dolentibus,cum oleo medetur. Nigræ hederæ ſuccus, aut epoti corymbi, corpus infirmant,mentemque turbant largiùs ſumpti. Acini quinq; triti,calfactiq; in punici mali cortice cum roſaceo, ſi inſtillentur à contraria aure,dolorem dentium mitigant. Denigrant capillum illiti corymbi. Folia in vino decocta illinuntur omnium ulcerum generi,etiam ſi cacoëthe ſint: vitia cutis in facie,& ambuſta ſanant,uti antea diximus,decocta. Movent menſes triti,& ſubditi corymbi: iidem poti, poſt purgationes fœminarum,drachmæ pondere,concipiendi ſpem adimunt. Pediculus foliorum melle irrigatus,ac vulvæ inditus,menſtrua,& partus extrahit. Inſtillatus ſuccus putrida tedia narium,graveolentiaq; emendat,& ſanitati reſtituit. Lachryma hederæ pſilothrum eſt:illitu pediculos enecat. Succus radicum in aceto potus, contra phalangia prodeſt.

I. HEDERA ARBOREA.

II. HEDERA HELIX.

Hederæ conſideratio, & genera. *HEdera,cujus hic tria tantùm ſumma genera fecit Dioſcorides,etſi plures ejus in ſpecie differentias eſſe teſtetur, planta eſt vulgaris notitiæ. Verùm ſi quis Hederæ plura genera noſſe deſiderat,non fortaſſe Plinio contentus, licet de ipſis abundè diſſeruerit lib.16.cap.34. legat Theoph.lib.3.cap.18. de plant.hiſtoria, ubi hederæ ſigillatim ſpecies diligentiſſimè perſequitur,& de iis copioſiſſimè pertractat: vel potius ipſum audiat, nam hæc,quæ ſequuntur, ipſi ad verbum accepta referimus,qui loco citato ſic habet: Hedera quoq; multigena eſt: quædam enim humi repens,quædam ſe in excelſum attollens: & excelſarum genera plura,ſed trina ſumma pateſcunt,candida,nigra,tertiaq; helix,id eſt clavicula. Horum item ſpecies plures: quippe alia fructu tantùm candida,alia etiam folio: rurſus fructum tantùm candidum ferentium,alia majuſculum,denſum,& velut in globum circumactum fructum profert,quam corymbiam quidam vocarunt, Athenienſes acharnicam riguam eam appellant: alia minorem,ſparſioremq;,modo nigra. Habet nigra differentias,ſed non hunc in modum conſpicuas. Sed helix differentiis maximis diſcernitur: etenim foliis plurimùm diſtat,cùm parvitate, tum quòd angulata,concinniora q; ſint: cùm hedera rotundiora,ſimpliciora q; habeat. Diſtant etiam internodiorum longitudine, atq; etiam ſterilitate,quoniam fructum quædam non ferant: quòd non in hederam transfigurentur,ut quidam volunt: at verò ſi omnes hedereſcant,ut aliis placet,ætatis certè,diſpoſitionisq;, non generis erit diſcrimen, quemadmodum pyri ad pyraſtrum. Tamen ejus quoq; folium multum ab hedera diſtat: verùm id rarum, & in paucis evenit, ut vetuſtate permutetur,ceu in populo alba,& crotone. Ergo helicis plura genera ſed quæ conſpectiora, ſumma q; occurrant,tria ſunt. Herbacea,quæ plurima eſt: ſecunda candida:tertia verſicolor,quam Thraciam quidam appellant. Et harum quæq; diſtare videtur,quippe herbaceæ quædam folio tenuiori,oblongiori,atq; etiam denſiori: quædam minus hæc omnia habens. Et in verſicoloris genere,alia folio ampliori,alia minori,macularumq; habitu diverſa:pari modo & magnitudine,coloreq; diſtant. Auctu perfacilis herbacea,inq; plurimum venit. Manifeſtam eſſe quæ hedereſcat,affirmant, non tantùm foliis, quæ majora,latioraq; habet,verùm etiam germinibus: protinus enim erecta gerit,non inflexa gracilitate,& longitudine. Herbacea verò craſſiora,brevioraq;. Ac hedera ut ſemen proferre incepit,germen ſublime,rectumq; edit. Eſt quidem univerſa hederæ radice numeroſa,denſa,flexuoſa,craſſa,ſurculoſa,nec nimis alta,ſed præcipuè nigra,& inter candidas,quæ aſperrima, immitiſſimaq; habetur,quamobrem ejus amplexus arbores omnes infeſtat,omnes enim necat,& exiccat ablato alimento. Craſſatur hæc majorem in modum,atq; arboreſcit in tantum, ut per ſe ipſa hedera arbor fiat. Attamen ex majore parte ſemper ſuper aliud vitam degere ſolet,atq; (ut ita dixerim) amplexicaulis eſt,ita proſua natura vel quiddam ejusmodi illico gerit. Namè germinibus radiculas aſſiduè inter folia mittit,quibus arboribus, muruq; obrepit, quaſi de induſtria à*

Helix.

Helicis plura genera.

natura

natura exhibitis: atq; ita humorem auferens, exhaurienſq; arefacit. Et ſi inferius ſuccidatur, nihilominus vivere, durareq; poteſt. Habet vel aliud diſcrimen non mediocre in fructu: nam alius dulcis, alius vehementer amarus, tam in candida, quam in nigra. Indicium, quòd alium aves mandunt, alium minimè attingunt: hedera ita ſe habet. Hactenus Theophraſtus de hederæ generibus. Cæterum tametſi tot Hederæ genera Theophraſto deſcribantur, duæ tamen Hederæ ſunt nobis præcipuæ, nempe major, & minor. MAIOR itaq; quam arboream vocamus, non ſolùm in ſylvis excelſas arbores ſcandit, ſtrangulatq; ſuo arcto brachiorum complexu: ſed etiam antiqua ædificia, urbium mœnia ſepulchraq; adeò occupat, ut tandem ea omnia diruat, & unà cum iis collabatur. Eadem in primis folio provenit pyri modo, oblongo, quod tamen tractu temporis triquetrum efficitur. Id quoq; læve, craſſumq; eſt, & longo nixum pediculo, ſapore miſto, nam & acredinis, & amaritudinis, & acerbitatis eſt particeps. Florere incipit ad finem Autumni, floribus muſcoſis, colore pallido, è quibus hyeme racemoſi eduntur corymbi, baccis liguſtrinis grandiores, quæ ante maturitatem virescunt, & deinde nigrum colorem contrahunt, menſe Ianuario. Major.

MINOR ſterilis eſt, Helix vocata. Hæc rarò arbores ſcandit, ſed aut humi repit, aut ſaxa, macerias, ſepes, & aggeres occupat: folio ſemper triquetro, ac maculoſo: ſarmentis albicantibus, lignoſis, fructu nullo neque flore: utraq; perpetua fronde virent. Serpentibus gratiſſima eſt Hedera, quòd in ea hyeme deliteſcant, ejus ſeſe calore foventes. Foliorum ſuccus ex vino auſtero potus lienoſos ſanat. Decoquuntur ex oleo, & aceto ſeptem hederæ folia, totidemq; oſſium perſicorum nuclei, à cortice delibrati, teruntúrq; deinde, & temporibus, & fronti illinuntur, contra capitis dolores, à cerebro provenientes. Qui ſcrobiculas cauterio paratas gerunt in cruribus, aliisve corporis partibus (fontanellas vulgò vocant) folia hederæ ſuperponunt, magnâ ſanè utilitate, non ſolùm quòd illuc fluentem humorem alliciant, extrahantq;, ſed quòd etiam roborent. Mulieres conſutis hederæ foliis pileos parant, & papuloſis infantium capitibus imponunt, ſic enim curant illos, virus extrahentes. Lachryma, quæ ex caudice diſtillat, illita lendes, & pediculos necat. Minor poteſt ea omnia, quæ major, ſed ineſficacior tamen eſt. Eſt & herba, quam vulgus HEDERAM TERRESTREM vocat. Minor. Hederæ vires Matthiolo. Hederæ terreſtris mentio.

III. HEDERA TERRESTRIS.

IV. HEDERA TERRESTRIS montana.

Hæc itaq; longo reptatu humotenus ſeſe diffundit, quadratis funiculis, è quibus folia emergunt rotunda, criſpa, & per ambitum ſerrata, floribus ſubpurpureis, puſillis, ex caulibus è foliorum exortu, Aprili menſe prodeuntibus. Radicibus nititur tenuibus quæ è caulium geniculis prodeunt, & eos humi reptantes connectunt. Naſcitur in opacis, circa ſemitas, urbium muros, & etiam in hortis. Amaro guſtu tota planta eſt, ideoq; abſtergere, attenuare, aperireq; facilè poterit. Vulneratis viſceribus auxiliari in potionibus plerig; cenſent, id propriæ facultati aſcribentes. Huicq; addere ſolent Rubiæ, & albi Dictamni radices, quinquefolium Betonicam, Piloſellam, Pimpinellam, Sanguiſorbam, Pentaphyllum, Biſtortam, Stellariam, Equiſetum, Virgam auream, Tormentillam, & Braſſicam rubram, & ex his omnibus in albo vino decoctis potiones parant, addunt q; rhodomellis, quod ſufficit, ad potum dulcedine conciliandum. Hujuſce medicamenti, internè vulneratis exhibere ſolent quotidie ternas uncias, magno quandoq; auxilio. Succus cum aruginem miſtus, inſtillatur utiliter cuniculoſis ulceribus. Hed. terreſt. vires.

Fit è terreſtri hedera oleum, foliis recentibus in eo maceratis, diuq; æſtate inſolatis, admirabilis ſanè facultatis ad colicos affectus, & cæteros inteſtinorum cruciatus, cum potum, tum clyſmate infuſum. Hedera (ut auctor eſt Galenus libro ſeptimo ſimplicium medicamentorum) ex contrariis compoſita eſt facultatibus: habet enim quiddam adſtringentis ſubſtantiæ, quam terrenam, & frigidam eſſe oſtendimus: habetque etiam nonnihil acris, quam calidam eſſe vel guſtus comprobat. Nec deeſt tertia: aqueam namque ſubſtantiam quandam tepidam obtinet, certè ſi viridis ſit. Siquidem dum areſcit, hæc prima exhalet neceſſe eſt, maneatque quæ terrea eſt, & frigida, adſtringens, & ea quæ calida, Oleum è terreſtri hederâ. Hederæ facultates ex Gal.

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-170979-p0597-1

Nomina. *qua calida, & acris. Hedera, quæ ita Latinis, Græcis κισσὸς nominatur: Mauritanis, Cussus: Italis, Hedera seu Lella: Germanis, Mawer / sive Ephewbaum / Ephew / sive Epich: Hispanis, Edera, Era: Gallis, Lierre. Hedera minor, Græcis κισσὸς ἕλιξ Italis, Hedera minore. Hedera terrestris, Græcis, κισσὸς χερσαῖος: Italis, Hedera terrestris.*

† *Non ab re quidem suspicandum est (ut doctissimè adnotavit Marcellus) huic loco in Dioscoride mendum subesse, & quòd non ἐρυθρὰ, hoc est, rubra, ut habent vulgati codices, legendum sit, sed συρυθμόστιχα, id est, concinniora. Nam praeter alias rationes, huic lectioni adstipulatur Theophrastus qui libro 3. cap. 18. de plantarum historia, eo nomine hederæ helicis folia depingit.*

Hedera triplex hic proponitur. I. Hedera arborea, Matth. Gesn. hor. Lugd. Tab. Hedera. Brunf. Trag. Cord. in Dioscor. Dod. fol. Cast. Cæs. Hedera nigra, Fuch. Dod. gal. Lac. Lon. Hedera corymbosa, Lob. Tab. Hederę species secunda seu nigra, sive Dionysia, aut corymbifera, Thal. Hujus folia quò magis arborescit eò magis rotundantur, exceptis iis, quæ in summo sunt, baccas nigras habet & luteas. II. Hedera major sterilis C.B. Hedera helix, Brunf. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lugd. Cæs. Lon. Tab. Cam. Helix sive provoluta sterilis hedera, Lob. Hederæ arboreæ sylvestre genus, Gesn. hor. Hederæ species tertia helix vocata, Thal. Hedera minor, Cast. Hæc an diversa sit ab arborea, ambigit Theoph. Plinius concedit: alii non concedunt, cùm fieri possit ut alicubi non arborescat, ob imperfectionem, non speciei, sed individui. III. Hedera terrestris vulgaris, hæc Chamæcissus Dioscor. fortè, si in descriptione pro μακρυτέρα legatur μυρσινίτις: apud Plinium Hedera se non attollens à terra. Elatine, Brunf. Hedera terrestris eidem, Matth. Cast. Dod. fol. Tab. Thal. Lug. cui & Malcocissus: Chamæcissus, Fuch. Dod. gal. Lon. Cam. Chamæclema, Cord. hist. Humilis hedera, Lob. Major est, est & minor elegantior cauliculis erectioribus, brevioribus, ut & foliis, floribus magis cæruleis, quæ locis humidioribus circa arbores antiquas reperitur. IV. Hedera terrestris montana, quæ priore viticulos breviores habet, sed hirsutiores, foliis majoribus, floribus item, qui purpurascunt, quæ in montosis Thuringiæ provenit, & valentior ea, quæ in planis colligitur, ut D. Camerarius in suo Matthiolo monet, Hederæ terrestris speciem montanam vocitans.

Χελιδόνιον μέγα. CHELIDONIUM MAJUS. CAP. CLXXVI.

a Omnia exempl. ὑπόγλαυκα. i. subglauca.

CHelidonium majus, caule est gracili, cubitali, aut altiore, agnatis foliolis: foliis ranunculi, molliori-bus tamen, & colore a cæsiis: flore violæ albæ, secundum singula folia prodeunte. In eo succus croci, mordax, acris, & aliquantulum subamarus, graviter olens. Radix supernè singularis, inferne in multa

I. CHELIDONIUM MAJUS. *II. CHELIDONIUM MAJUS alterum. *

crocea capillamenta fibratur. Siliqua, ceu corniculati papaveris, tenuis, in meræ figuram longa, in qua semen papavere majus recluditur. Succus in æreo vase, cum melle pruni decoctus, oculis claritatem adfert. Foliis, caule, radice, succus exprimitur ineunte æstate & siccatus in umbra digeritur in pastillos. Radix cum aniso, & vino albo pota, medetur regio morbo, & ulcerib. quæ serpunt: impositа cum vino, aut manducata,

cata, dentium dolorem sedat. Hoc nomen sibi videtur vendicasse, quòd adventu hirundinũ exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant, hirundines matres excæcatis pullis, admota herba, visũ restituere.

CHelidonium, quod majus cognominatur, vulgò in Hetruria Celidonia dicitur. At imperiti, præsertim chymistæ, quæ multorum stultitia est, quòd Græci nominis vim ignorent, non Chelidonium, quod Latinè nil aliud, quàm hirundinariam significat, sed Cœli donum appellitant. Qua postea falsa nominis præstantia freti, ex hac herba quandam quintam essentiam fieri prædicant, non modò suis vanis alchymicis imaginationibus accommodissimam: sed ad tuendam etiam hominum sanitatem, morbosq; quàm plurimos profligandos utilem. Chelidonii majoris confu. Vanitas chymistarum. *Provenit Chelidonium ubiq; in Italia propter sepes inscrobium ripis, secus vias inter rudera, & in ædificiorum ruinis, seu parietinis. Sunt qui narrant (inquit Dioscor. in hujusce capitis calce) hirundines matres excæcatis pullis admota herba visum restituere. Atqui Arist. lib. 4. de gen. anim. cap. 6. id quidem fieri naturaliter scribit his verbis: Aves etiam nonnullæ imperfectos, & cæcos pariunt pullos, videlicet, quæ cùm parva corpore sint, multos progenerant, ut cornix, pica, passer, hirundo. Quamobrem si quis hirundinum novellarum adhuc oculos præpungat, rursus incolumes redduntur. Cùm enim sunt non facti, non corrumpuntur. Itaq; denuo oriuntur, ac pullulant. Et lib. 6. de hist. anim. Pullorum hirundinis, inquit, adhuc recentium oculi, si quis stimulo eos vexarit, renascuntur, & cernendi vim postea planè recipiunt. Herbam in calceis delatam, si nudis pedibus attingatur, ictericos sanare creditur: eadem mammis mulierum admota, menstrua abundantiam sistit. Tusa herba unà cum radice, & oleo chamæmelino fervefacta, & umbilico illita, tormina ventris, & uteri dolores tollit. Totius plantæ pulvis vulnera, ulceraq; sanat. Succus ad oculorum maculas, argemas, nubeculas, & cicatrices plurimùm præstat, verùm cum acerrimus sit, adhibendus non est, nisi iis additis, quæ ejus acrimoniam retundunt, cujusmodi est lac muliebre. Idem cavis dentibus inditus, eos fixit, & ejicit. Cadunt quoque verrucæ & arescunt, si frequenter eo illinantur. Sunt qui Chelidonium majus vocent herbam quam*

III. AQUILINA.

AQUILINA FLO. PLENO.

aliqui AQUILINAM, *alii Aquilegiam nominant: Ea in montibus provenit sylvosis locis & seritur in hortis. Planta est fruticosa, folio Chelidonii majoris æmulo, subalbicante, per ambitum laciniato, coriandri ferè modo, caulescit mense Junio numerosa caulium sobole, gracilitamen, ac tenui. Flores in caulium cacuminibus emicant, in aliis purpurei, in quibusdam albi, & in nonnullis aurei, tanta est in florib. colorandis naturæ delectatio. Ii in stellæ modum radiantur, quatuor fundentes inferiore parte cornicula concava, & sursum reflexa: E quibus capitula oblonga nascuntur, Melanthii æmula, in quibus pellucidum semen concluditur pullo colore. Semen (ut scribunt quidam rei herbariæ authores) drachma pondere potum ex Cretico vino, addito croci momento, ictericis tam sanat: sed ægros in lecto subinde sudare oportet. Chelidonii majoris meminit Gal. lib. 8. simp. med. ubi hæc scribit: Chelidonium majus extergentis admodum, & calidæ facultatis est. Sed & succus ejus ad acuendum visum commodus est, utiq; in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestione, atq; discussione indigens. Usi sunt quidam radice ejus ad morbum regium à jecoris obstructione proficiscentem, in vino albo eam potui exhibentes cum anisо. Pari modo mansa dentium doloribus confert. Id χελιδόνιον μεῖζον Græci, quod Latini Chelidonium majus, vocant: Mauritani, Kauroch, Challidunium, Chilodomontoma & Memiram: Itali, Celidonia maggiore: Germ.* Schellwurtz/ & Schellkraut: *Hisp. Celiduenha, & yervas de las golundbrinhas: Galli, Chelidonie, & Fsclere. Aquilina, sive Aquilegia: Italis, Aquileia, Celidonia maggiore, seu Celidonia salvatica: Germanis,* Ackeley: *Gallis, Ancholices.* Aquilina & ejus vires. Seminis Aquilin. vires. Chelidonii majoris vires ex Gal. Nomina.

Chelidonium seu Hirundinaria, quòd Hirundines eam monstrarint: vexatis pullorum oculis ea medentes

dentes. I. Chelidonium majus, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioſc. Geſ. hor. Lac. Lob. Caſt. Lugd. Cæſ. Lon. Tab. Chelidonia, Brunf. II. Alterum hoc Chelidonium majus, quernis foliis eſt, quod foliis potiſſimum à priori diſtat, quæ ſi perpendas, tenera quercus folia dixeris, in hac enim argutius inciſa ſunt, ſuperne ex virore nigricantia, infernè pallida, leviſſimè, ut & caules, hirſuta: flos luteus, cujus folia diſſecta ſunt & veluti fimbriata, in reliquis priori ſimilis. Ex horto Sprengeri pharmacopœi Heidelbergenſis primùm habuimus, dein in horto Illuſtr. Ducis Wirtenbergici Montembelgardi legimus: quòd ſi in parietinis feratur formam retinet, lætiore verò in ſolo aliquando degenerat. III. Aquilegia quaſi Aquilina ob florum mucrones aduncos, inſtar unguium aquilinorum: cenſetur Pothon veterum, Coſtæo: Jaſione Theoph. Cæſ. Jovis flos Athenæi, Dalechampio: Iſopyron Dioſc. Columnæ. Dicitur Aquilegia Trag. Fuch. Dod. gal. Lon. Lug. (cui & Columbina) Cam. Aquileia, Dod. fol. Thal. Aquilina, Matth. Lob. (& Chelidonia ſylveſtris) Caſt. (cui & Chelidonia media) Tab. Variat flos magnitudine, colore & foliorum numero: eſt ſimplex, eſt plenus: Cæruleus, candidus, flavus, incarnatus, ruber, varius ex cæruleo & purpureo: ſic eſt candidus, nonnullis veluti lituris cæruleis aſperſis. Interdum flore inverſo albo, incarnato, candido cæruleo permixto: interdum inverſo & degenere vireſcente.

χελιδόνιον μικρὸν. CHELIDONIUM MINUS. CAP. CLXXVII.

CHelidonium minus, quod triticum ſylveſtre aliqui nuncuparunt, herbula pediculis ab radice pendens, ſine caule: foliis hederæ, multò rotundioribus, & minoribus, teneris, & ſubpinguibus, radices habet ex eodem callo complures, puſillas, in granorum tritici modum acervatim congeſtas: quarum tres, aut quatuor in longitudinem exeunt. Juxta aquas, & lacus naſcitur. Vis ei acris, & anemones modo ſummam cutem exulcerat: pſoras, & ſcabros ungues eximit. Succus radicibus expreſſus ad purgandum caput, naribus infunditur. Decoctum ejus ex melle gargarizatum, magnificè id præſtat: & omnia pectoris vitia extrahit.

Chelidonii minoris conſideratio.

CHELIDONIUM MINUS.

Scrophularia minor.

Chelidonium minus hoc an ſit veterum.

PLanta, quam omnes ferè rei herbaria periti Chelidonium minus appellant, omnibus Italiæ locis, verno duntaxat tempore, frequens gignitur, ſuginoſo præſertim ſolo, & in ſcrobium foſſarumq; marginibus, foliis hederæ minoribus, rotundioribus, teneris, ac ſubpinguibus humi accubantibus, ſine caule: flore luteo, etſi ejus non meminerit Dioſcorides, tenui pediculo appenſo. Radicibus nititur compluribus, ex eodem callo prodeuntibus, puſillis, in granorum tritici modum acervatim congeſtis, quarum nonnullæ tantùm in longitudinem progrediuntur. Herba hæc brevi deperditur tempore: quippe quæ vere & naſcatur, & areſcat. Sunt qui hanc Scrophulariam minorem appellent, à radicum ſimilitudine, ut quæ multis granorum tritici grumulis, veluti ſtrumis, quæ Græca imitatione ſcrophulæ vocatur, coaluiſſe videantur: quanquam alii ex hoc potius ſic dictam putant, quòd ſtrumis, ſive ſcrophulis (ut quidam aſſerunt) impoſita medeatur. Noſtris eam in Hetruria vulgò vocari Favoſcello putaverim, quod fabarum modo folia ſubpinguia proferat. Nec ea aliunde ſibi Chelidonii nomen vendicaſſe exiſtimatur, auctore Theoph. libro 7. cap. 14. de plant. hiſt. quam quòd hirundinum adventu florem excitet, quemadmodum & chelidonium majus. Verùm an hæc ſit Chelidonium minus, cujus meminere Dioſcorides & Gal. non parva videtur eſſe dubitatio: quòd nullam prorſus nec foliis, nec radicibus præ ſe ferat acrimoniam, cùm tamen acerrima, & mordax eſſe deberet, longéque magis quàm chelidonium majus: quandoquidem, Galeno teſte, Chelidonium minus cutem exulcerat, & excalfacit ordine quarto. Id quod ſatis manifeſtè oſtendere poſſet, hanc non eſſe Chelidonium minus: niſi quis in hoc illud dixerit, quod de Aro ſcriptum reliquit Gal. libro 2. de alim. fac. Nam facilè contingere poteſt quòd quemadmodum Arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimumq; acrimoniæ poſſidet, adeò ut in cibis vel rapis utilius habeatur: in Italia verò ac minori Aſia contrà adeò acre, ut medicamentis duntaxat expetatur: ita & Chelidonium minus, quod in Italia naſcitur minimum acrimoniæ ſortiatur: quod verò in Græcia provenit, acre admodum ſentiatur. Siquidem excepta acrimonia tantùm, noſtrati nihil præterea deeſſe videtur, quin legitimum Chelidonium minus dici queat. Ex quo facilè adductus ſum ut credam, quòd quamvis in Italico deſideretur acrimonia, non tamen id eſſe Chelidonium minus diſſitendum eſt: tametſi inficiari ſine non liceat, noſtrum Chelidonium minus, quòd omnino acrimoniæ ſit expers, iis morbis haudquaquam convenire poſſe, quibus illud conferre, quod in Græcia gignitur, tradiderunt Dioſcorides & Galenus. Nam hac deficiente qualitate, neceſſe quidem eſt, ut & vires, quæ illam conſequuntur, deficiant, & pereant. Hinc igitur ſit, ut non poſſim ego ſubſcribere judicio Fuchſii, qui in libro de comp. medic. quem auctum ſecundo excudit, Chelidonium minus cenſet alteram Malacociſſi ſpeciem. Quinimo ejus opinio ubi ubi reſellenda videtur, quòd planta illa nullis ferè notis aliquam mollem hederam referat. Ea quidem foliis hederam quodammodo æmulatur, ſed quod magis attendendum erat, viticulas non profert, quibus humi repat: id quod hederæ cuique naturatributum eſt. Sed longè magis alius quidam nugator accuſandus eſt, quippe qui eo dementiæ devenerit, ut contendere nobiſcum non erubuerit, hanc plantam minus non eſſe Chelidonium, ſed Vergilii Amellum. Verùm nihil eſt quod magis homines deliros efficiat, quam ambitioſa temeritas. Minoris chelidonii vires memoriæ prodidit Gal. libro 8. ſimplicium

Fuchſius arguitur.

Nugatoris cujuſdà opin. exploſa.

simplicium medicamentorum sic inquiens: Chelidonium minus, cùm acrius sit majore, celeriter illitum cutem exulcerat, unguesq; scabros ejcit. Succus ejus per nares purgat, utpote admodum acer. Itaq; hac herba quarti ordinis fuerit absoluti jam, idq; tum in calfaciendo, tum in siccando. Herba hac Græcis χελιδόνιον μικρον dicitur: Latinis, Chelidonium minus: Mauritanis, Memicen, & Chilodomon. Italis, Celidonia minore, & Favoscello: Germanis, Feigwartzen/Blatter Kraut/ Pfaffenhödlein/ & Meyenkraut: Hispanis, Scrofularia menor: Gallis, Couillons de prestres, & petite Esclere. Nomina.

I. GARYOPHYLLUS INDICUS major.

Chelidonium minus nostrum, cum Dioscoridis per omnia convenit, excepta vi acri, an fortè ratione soli hoc contingat? Strumen Plinio lib. 25. cap. 13. Chelidonia rotundifolia C. B. Ficaria & Scrophularia minor, Brunf. Chelidonium minus, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in hist. & Dioscor. (cui & Amellus Vergilij) Ges. hor. Lac. Lon. Cast. Tha. Lugd. Tab. Malacociſſus minor, Fuch. in icon. Favagello vulgò, Cæsal. Testiculus Sacerdotis, Sylvatico. Hujus folia aliquando purpurea macula notantur: flore est simplici, rarius pleno.

Ὀθόννα. OTHONNA.

CAP. CLXXVIII.

OThonnam aliqui majoris chelidoniæ succum esse ajunt: quidam glaucij: alij succum floribus corniculati papaveris expressum. Alij permistos cæruleæ anagallidis, hyoscyami, & papaveris succos esse contendunt. Alij Troglodyticæ cujusdam herbæ succum, quæ Othonna vocatur: nascique eam in eo Arabiæ tractu, qui ad Ægyptum spectat. Othonna foliis erucæ, *a* perforatis cribri modo, & veluti à tinea derosis, squalore obsitis, paucis: flore croci, latifolio: quare quidam Anemones speciem esse putaverunt. Extractus succus oculorum medicamentis adjicitur, ubi expurgare est opus: mordet enim & abstergit omnem caliginem, quæ oculis offunditur. Tradunt humorem quendam ex herba emanare, qui elutos, semotis calculis, in pastillos ad eadem di-

a Omnia ex. πολύτρητα ὥσπερ σητόβρωτα, ψαφαρά, ὀλιγοφυλλα. i. multis foraminibus, veluti à vermibus perforata friabilia & pauca. Sed Ca. habet. ὀλιγόχυλα i. pauci succi.

II. GARYOPHYLLUS INDICUS minor.

*III. GARYOPHYLLUS INDICUS minor flore simplici.

geritur. Aliqui tamen affirmant, lapidem esse Ægyptium, in Thebaide nascentem, exigua magnitudine, æreo colore, gustu cum fervore quodam & adstrictione, mordaci.

OThonnam Dioscoridi fuisse incognitam, illud nobis manifesto argumento esse potest, quòd nihil ex se de ea certi scribat, sed omnia alius accepta referat, ex quorum tantùm opinione famaq; hæc de Othonna memoriæ prodidit. Quare mirari non licet, si nostra quoq; ætate Othonna minimè cognoscatur. Non desunt tamen rei herbariæ periti, qui eam plantam Othonnam esse censeant, quam Indicos Caryophyllos vocat vulgus: quibus ego quoq; subscriberem, si hæc planta erucæ foliis crescceret, nisq; paucis, cribri modo perforatis, & friabilibus. Verùm cùm foliosa sit planta, & non paucis foliis referta, quæ Tanacetum potius, quam Erucam referunt, eaq; cribri modo perforata, aut tanquam à vermibus erosa non sint, nec friabilia, non video sanè, cur in horum sententiam concedere queam. Nihil enim me movet ad probandam horum opinionem floris color, & latifolia imago, aliis reclamantibus notis, cùm numerosa sint plantarum genera, quæ croceis, & latis proveniunt floribus. Ego quidem, si mihi decernendi facultas daretur, in Chrysanthemi genere hanc plantam reponerem, quod tamen aliis, me peritioribus, decernendum relinquo. Cæterùm ut omnibus satisfactum esse intelligam, duas hujusce Indicæ plantæ imagines hic addi curavi. Est itaq; hæc planta fruticosa, caulibus bicubitalibus, & quandoque majoribus, striatis, rectis, subrufescentibus, è quibus multifida prodeunt folia, & numerosa, Tanaceti æmula, sed majora, & magis divisa: radix illi est brevis, sed numerosa, nec altè descendens. Tria hujusce plantæ observavimus genera, floribus tantùm differentia. Namq; genus est cæteris procerius, quod flores profert aureos, magnos, numerosis admodum stipatos foliis, odore minus quam in altero graveolenti. ALIUD floribus spectatur minoribus, bino ternoq; eorundem ordine concinnatis, floridis in medio capillamentis ut in Rosa: hujus flores colore quidem & facie differunt. It enim ex aureo in purpureum colorem inclinant, subnigricantiq; foliis crassiusculis, nitentibusq;, aspectu admodum jucundo, adeò ut ex holoserico, quod Vellutum vocamus, à natura facti videantur, sed odore sunt gravi, & qui caput feriat. Postremum autem, quod prædictis est minus, nihil à præscripto differt, nisi quòd non tam altè adolescit, & flores habet simplici tantum foliorum coronamento, sed cæteru minores. Cætera similia sunt. Prodeunt omnes è calyce oblongo, torosoq;, Lychnidis coronariæ ferè simili, longis pediculis nitentes. Semen inde fit oblongum, tenue, ac nigrum. Seruntur in hortis, visuntur passim super fenestras in fictilibus & arculis, spectaculi gratia. Excalfacit & siccat, quo fit, ut ea quoq; in medicum usum trahi possit, ubi abstergere, & aperire sit opus, minor tamen valentius quam major. Hanc cùm admisceat Paulus suis medicamentis, asserit quibusdam in locis majoris chelidonii succum esse, eorum fortasse opinionem secutus, qui ita scripserunt, ut refert Dioscorides. Ejus nomen Græcum ὀθόννα. Latinum item, & Italum. Othonna. Caryophyllus Indicus, Italis, Garofano Indiano.

Nomina.

Caryophyllos Indicos Matthioli, aliqui Othonnam Dioscoridis, & Plinii, alii Argemonem Dios. alii Lycopersicum Gal. alii Caltham Plinii, quam gravis odoris dicit: alii Petilium florem ejusdem censent. Hi variant magnitudine, florendi tempore: flore item simplici, rarius multiplici: colore rubri, crocei, mellei & albi. Tunetanum vel Africanum dicitur, eò quòd primùm hic flos in Germaniam fuerit illatus, quando Carolus V. Imperator, apud Tunetum victoria potitus est. I. Tanacetum Africanum majus flore pleno. C.B. Garyophyllus Indicus major, Matth. Lugd. Caltha Africana fruticosa flore multiplici, Gesn. hort. Flos Africanus major, Dod. gal. & fol. Tab. Othonna major polyanthos. Lobel. Flos Indicus major flore pleno, Cam. Flos seu Caryophyllus Indicus. Cast. Flos Indiæ, Cæs. II. Tanacetum Africanum minus flore simplici. C.B. Garyophylli Indici, Trag. Tagetos Indica, Fuch. & Lugd. Flos Indianus seu Viola flammea, Fuch. in icon. Flos Africanus minor, Dod. gal. Flos Africanus, Dod. fol. Lob. Flos Indianus, Lonic. Caltha Africana minor flore simplici, Ges. hort. Caryophyllus Indicus minor. Matth. Cast. Lugd. Othonna, Lac. Tanacetum Peruvianum, Cord. hist. & Rosæ Indianæ aliis. Flos Indiæ alter minor, Cæsal. Flos Africanus minor flore simplici, Tab. Flos Indicus minor flore simplici, Cam. Sunt qui primum, Othonnam Dioscor. & Plinii: hoc verò Argemonem Dioscor. & Argemona Plinii statuant. III. Tanacetum Africanum minus flore pleno. C.B. Matthiolus una figura minorem utrumq; expressit. Hic dicitur flos Africanus minor multiflorus, Tab. Flos Indicus minor flore pleno, Camerario.

I. AURICULA MURIS.

a Meum, addit. λεπτὰ μικρὰ, i. tenuia parva.

b Meum add. κρόλαι δὲ ἐν ἐμοὶ ἐφάνη τῆς σκολοπενδρίης λευκότερα δὲ καὶ ἐλάσσονα. i. in universum similis est scolopendrio, sed lævior, & minor.

Auriculæ muris cõsideratio.

AURICULA MURIS. CAP. CLXXIX.

Μυὸς ὦτα.

MUris auricula, quam myosotida vocant, herba est caulibus pluribus ab una radice, aliquatenus ab imo rubentibus, & concavis: foliis angustis, a oblongis, dorso acuto, elato, nigricantibus, per intervalla assiduè geminatis, atq; in mucronem desinentibus, & tenuibus cauliculis ex alarum sinu prodeuntibus: flosculo, ut anagallidis cæruleo: radix digitali crassitudine, multis capillamẽtis fibrata. b Radix illita egilopia sanat. Sunt qui Alsinem, muris auriculã vocitant.

REperiuntur quidam Dioscoridis codices, qui hoc loco Alsinem habent, quæ libro quarto post helxinem describitur, quòd & ipsa nonnullis Muris auricula appelletur. Qua forsitan nominis cognatione adducti, posteriorum quidam, ex quarto Dioscoridis volumine in hunc locum ipsam transtulere, ubi sui generis,

generis, vel potius nominis alteram repræsentavit Dioſc. Sed quoniam ipſa Dioſcor. ſcribendi ſeries clariſſimè demonſtrat, Alſinem ſtatim poſt helxinem ſequi debere, quòd ei adeò ſimilis ſit, ut tradat Dioſc. eandem fuiſſe cum helxine, niſi humilior eſſet, idcirco lib. 4. de ea nobis dicendum erit, quòd inibi ejus legitimam ſedem eſſe exiſtimemus. Caterùm hæc, de qua hic mentio eſt, paſſim menſe Majo floribus ornata viſitur, nimirum in pratis, in campis, in hortis, ſecus vias, & ubiq; ferè locorum. Hujuſce vires paucis perſtrinxit Gal. lib. 7. ſimpl. med. ſic inquiens: Auricula muris deſiccat ordine ſecundo: caterùm nullam evidentem caliditatem poſſidet. Ea Græcè ἀνὸς ὠτίον vocatur: Latinè Auricula muris: Italicè, Orecchia di topo: Germ. Waldt Mangolt mit blawen Blumen: *Hiſpan. Oreya de raton yerva: Gallicè, Oreille de ratte.* Nomina.

*II. ECHIUM SCORPIOIDES paluſtre. *

I. Auricula muris, Matth. Dod. gal. Lac. Caſt. Lug. niſi ſit Myoſotis ſcorpioides (cujus figuram adjunximus) Lob. minus rectè expreſſa, quid ſit ignoramus. II. Echium SCORPIOIDES paluſtre, ex radice repente fibroſa, caules exſurgunt, aliquando reclinati, aliquando erecti, rotundi, leviter hirſuti, etiam glabri, ſeſquipalmares, etiam minores, & ad ripas aliquando bicubitales, qui in ſummo in duos treſve interdum ramulos, nudos, recurvos brachiantur: folia cingunt oblonga, ſubrotunda & pinguiuſcula: ſummis ramulis flores inſident ex quinque foliolis compoſiti, communiter dilutè cærulei, aliquando candidi, quibus parvæ ſuccedunt techæ, pedicellis tenuiſſimis inſidentes, quibus ſemen minutum albicans incluſum. Aquoſis tantùm locis naſcitur: tota æſtate floret, aliis ab radice cauliculis ſubinde enaſcentibus. Dicitur Cynogloſſa minor, Brunf. Euphraſia cærulea, Trag. Tab. Echium paluſtre Cord. Thal. Scorpioides cæruleum vel paluſtre, Geſ. hor. Leontopodium Lon. & Lugd. Myoſotis Scorpioides partim repens, partim erecta, Lobel. Heliotropium minus primum, Cæſ. Hujus duæ ſpecies: altera paluſtris majore flore & penè glabra: altera in agris minore flore & hirſuta.

Ἰσάτις. GLASTUM. CAP. CLXXX.

SAtivum Glaſtum, quo infectores lanarum utuntur, folium habet plantagini ſimile, verùm pin-

I. ISATIS DOMESTICA.

II. ISATIS SYLVESTRIS.

guius, nigriusq́; : cujus caulis duum cubitorum altitudinem excedit. Illita folia tumores omnes discutiunt, cruenta vulnera glutinant, sanguinis profluvia sistunt: ignem sacrum, phagedænas, putrescentia ulcera, & quæ serpunt, sanant. Sylvestre glastum sativo simile est. Folia fert majora, lactucaceis proxima: caules tenuiores, multifidos, quadantenus rubentes: in quorum cacumine folliculi multi dependent, quandam linguarum effigiem referentes: in quibus semen flore tenui, luteo. Eadem, quæ & suprà dicta, præstat: potu, & illitu lienosis auxiliatur.

Isatidis, seu Glasti confider.

Isatis sativa, quam in Hetruria vulgò Guado appellamus, tingendis lanis, fullonibus & infectoribus maximè expetitur, quòd lanarum infectus quibus cum admiscetur, firmet, & nunquam deperdi patiatur. Hujusce maximus habetur proventus in Umbria circa Noceram, ubi oppidum est Guadum: ideò appellatum, quòd ibi Isatis frequentissima seratur. Sylvestris nascitur in campestribus, incultis locis, & in pascuis. Glastum sylvestre, Plinio inter sylvestres Lactucas recensetur libro 20. c. 7. quippe quòd illi non sit absimile. Fit ex Isatide cæruleus ille color pictoribus expetitus, quem Indicum vocant, de quo diffusius lib. 5. suo loco disserimus. Meminit utriusq; Isatidis Gal. lib. 6. simpl. med. sic inquiens: Isatis sativa, qua utuntur tinctores, facultatis est valenter exiccantis, nondum tamen mordentis: est enim simul amara, atq; adstringens. At Isatis sylvestris manifestè jam acre quiddam tum gustu, tum actione præfert. Proinde quàm sativa valentius desiccans, valentius etiam humida putredinibus obsistit. Planta Græcis ἴσατις ἥμερος, Latinis, Glastum sativum nominatur: Italis, Guado domestico. Quæ verò Græcis ἰσάτις ἄγριος, Latinis, Glastum sylvestre, & Italis, Guado salvatico: Germanis, wild Weid: Gallis, Pastel sauvage appellatur. Utrumq; Glastum vocant Mauritani Dili, Dileg, Vesme, Chate, Chatis, seu Alchat, Adlen, aut Adhlen, & Nil: Germani, Weid: Hispani, Pastel: Galli, Gueda, seu Pastel de Languedoc.

Lactuca sylv. Plin. Isatidum vires ex Galen.

Nomina.

Isatis duplex: sativa, quæ Lactucæ quartum genus Plinio: Sylvestris, Lactucæ tertium genus eidem, cùm enim animadvertisset Dioscorides Isatidis sylvestris folia lactucacea dixisse, cum Lactucis miscuit. I. Isatis sativa, Trag. Fuch. Dod. gal. & fol. Cord. in Dioscor. (cui & Luteum Vitruvii) Gesn. hor. Lac. Lon. Lugd. Isatis domestica, Matth. Cast. Glastum sativum, Lob. Cam. Glastum, Cæsalp. II. Isatis sylvestris, Trag. Matth. Fuch. Dod. gal. & fol. Lac. Lon. Gesn. hor. Cast. Tab. Lugd. Isatis agrestis, Cord. in Dioscor. Glastum sive Isatis sylvestris, Lob. Cam. Habetur & Isatis Indica, Anil & Nil Garziæ (ubi Clusius in notis addit cum Isatide convenire) à Costæ, Cam. qui ex hoc Indicum in Ægypto fieri scribit.

Τηλέφιον. TELEPHIUM. CAP. CLXXXI.

† Meum τηλε λεπτὸν i. angusti, tenues.

TElephium herba portulacæ similis, & caule, & foliis: alas binas in singulis foliorum geniculis annectit: ramuli à radice † seni, septenive prodeunt, foliis referti cæruleis, crassis, lentis, carnosis: flore luteo, aut candido. Nascitur in cultis, & maximè inter vites tempore verno. Folia senis horis illita albam vitiliginem sanant: sed postea hordeacea farina illini debet. Perunctam ex aceto etiam in sole vitiligines tollunt: sed ubi inaruerunt, absterguntur.

I. FABARIA. * II. TELEPHIUM PURPUREUM.*

Quanquam

QUanquam non deſunt rei herbariæ periti, qui exiſtiment, Telephium eam eſſe ſtirpem, quam quidam Fabariam, alii Fabam pinguem ſeu craſſam, quidam verò Fabam inverſam appellant, cum tamen nulla reperiatur qualitate præditа, quæ abſterſoria, ſiccantiſq; facultatis particeps dici poſsit, ut Galenus Telephium eſſe teſtatur, foliaq; proferat portulacæ longè majora, eorum ſanè ſententiæ plane adſtipulari non auſim: tametſi ea compluribus notis Telephium referre videatur. Telephii vires memoriæ prodidit Galenus libr. 8. ſimplicium medicamentorum, ut ita ſcribit: Telephium exiccandi, & detergendi facultate eſt, non tamen inſigniter calida: verùm in hoc forſan quiſpiam ipſum primi eſſe ordinis cenſeat. Deſiccat tamen ſecundo ordine intenſo, aut certè principio tertii: proinde ad putrida ulcera convenit, & leucas & alphos cum aceto ſanat: hactenus Galenus. Cæterùm illas quidem Telephii qualitates haud reperies in Fabaria noſtrate, etſi hæc (ut paulò antè diximus,) notis pluribus proximè Telephii hiſtoriam accedat, ut ejus pictura, quam hic damus, apertè ſatis demonſtrat. At ſi facultates tantùm obſtant, quò minus ea planta Telephium eſſe, & dici mereatur, in hoc illa ratio non parum ponderis habitura eſt, qua ſuperius oſtendimus, verum Chelidonium minus herbam illam eſſe, quam in ejus mentione depictam exhibuimus. Nam ſi Arum, teſte Galeno, iis caret facultatibus in Italia, quibus in Græcia præditum eſt, nil mirum videri debet, quòd & aliæ plantæ cum ſolo vires mutaverint ſuas, ut illi plantæ, & huic Fabariæ dictæ facilè eveniſſe ſuſpicandum eſt. Velim tamen in his, ut in aliis quoq; dubiis plantis, ſuum cuiq; eſſe judicium. Herba, quæ τηλέφιον Græcè, Telephium item Latinè dicitur. Italis, Favagraſſa: Gallis, Repriſe, Joubarbe des vignes: Germanis, Wundkraut.

Telephii conſider.

Telephii vires ex Galen.

Fabaria.

Nomina.

Telephium hoc cenſetur (quod tamen minimè eſt, deficientibus foliorum alis, ſed Scorpioides Matthioli, Telephium Dioſcoridis eſt) vulgò Fabaria, à foliorum cum faba ſimilitudine: dicitur Scrophularia media, Brunf. Fabaria, Matth. Lugd. Telephium ſive fabaria, Matth. in iconibus, Caſt. Telephium album, Fuch. Acetabulum adulterum album, Fuch. in icon. Acetabulum adulterum, Cord. in Dioſc. Craſſula major, Dod. gal. Cæſal. (qui Cotyledon alterum Dioſcoridis cenſet) Thal. Anacampſeros, Geſ. hor. Faba inverſa, Geſ. hort. Lob. icon. Telephium, Geſ. hort. Lob. obſ. Taber. Cam. II. Addidimus & Telephium purpureum, quod parum à primo diſcrepat, cauliculis tenerioribus, magisque rubentibus, foliis magis crenatis, floribus purpureis, radice minore: quæ frequens eſt ad Rheni littora hic Baſileæ. Dicitur Scrophularia ſeu Portulaca major, Trag. Telephium purpuraſcens, Fuch. Lugd. qui duas habet figuras. Telephium purpureum, Tab. Cam. Acetabulum alterum purpureum, Fuch. icon. Fabaria, Lonic. Craſſula montana, Cæſalp. Telephium vel Craſſula purpureo flore Camerario ad Matthiolum.

LIBRI SECUNDI FINIS.